คณะวิทยาการอิสลาม
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

E-Proceedings
NaCIMS 2025

The 7th National Conference on Islamic and Muslim Studies 2025

เอกสารการประชุมวิชาการระดับชาติด้านอิสลามศึกษาและมุสลิมศึกษา ครั้งที่ 7

อิสลามศึกษาและมุสลิมศึกษาในยุค AI : โอกาส ความท้าทาย และอนาคต

20 สิงหาคม 2568

คณะวิทยาการอิสลาม
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University

ชื่อการประชุม การประชุมวิชาการระดับชาติด้านอิสลามศึกษาและมุสลิมศึกษา ครั้งที่ 7
The 7th National Conference on Islamic and Muslim Studies 2025

หัวข้อการประชุม อิสลามศึกษาและมุสลิมศึกษาในยุค AI: โอกาส ความท้าทาย และ อนาคต

วันเดือนปีที่จัด วันจันทร์ที่ 20 สิงหาคม 2568

สถานที่จัดประชุม อาคารวิทยอิสลามนานาชาติ คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

บรรณาธิการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มูหัมมัดรอฟลี แวหะมะ
Asst. Prof. Dr. Muhammad Roflee Waehama

บรรณาธิการจัดการ นายบาดือรี ดอคอ
Baderee Dorkhor

เอกสารนี้เผยแพร่ภายใต้สัญญาอนุญาต Creative Commons แบบ CC BY-ND 4.0
อนุญาตให้คัดลอกและเผยแพร่ได้เพื่อวัตถุประสงค์ใด ๆ โดยต้องอ้างอิงแหล่งที่มาอย่างถูกต้อง และ ห้ามดัดแปลงหรือแก้ไขเนื้อหา

ความคิดเห็น ข้อค้นพบ และเนื้อหาในบทความเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียน มิได้สะท้อนท่าทีของคณะวิทยาการอิสลาม ผู้จัดประชุม คณะทำงาน หรือกองบรรณาธิการ คณะทำงานและกองบรรณาธิการไม่รับผิดชอบต่อการคัดลอกโดยไม่อ้างอิง ความผิดพลาดด้านภาษา เนื้อหา หรือการผลิตบทความ หากนำไปอ้างอิง กรุณาอ้างอิงอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ

จัดพิมพ์โดย คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี 181 ตำบลรูสะมิแล อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี 94000

Email prfais@psu.ac.th
Website https://fais.psu.ac.th/nacims2025/

คำนำ

คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มีความมุ่งมั่นในการส่งเสริมและสนับสนุนงานวิจัยที่มีคุณภาพในสาขาอิสลามศึกษาและมุสลิมศึกษา เพื่อสานต่อภารกิจดังกล่าว คณะฯ มีความยินดีเป็นอย่างยิ่งที่ได้จัดการประชุมวิชาการระดับชาติอิด้านสลามศึกษาและมุสลิมศึกษา ครั้งที่ 7 (NaCIMS 2025) ภายใต้หัวข้อ **“อิสลามศึกษาและมุสลิมศึกษาในยุค AI: โอกาส ความท้าทาย และอนาคต”** ซึ่งถือเป็นเวทีวิชาการ สำคัญสำหรับคณาจารย์ นักวิจัย และนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ทางวิชาการในประเด็นที่สอดคล้องกับพลวัตของโลกยุคปัจจุบัน

การประชุมครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อเป็นพื้นที่ทางวิชาการสำหรับการนำเสนอผลงานวิจัย นวัตกรรม และองค์ความรู้ใหม่ ๆ ที่มุ่งเน้นการประยุกต์ใช้วิทยาการสมัยใหม่ในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนมุสลิม ผลงานเหล่านี้จะช่วยส่งเสริมให้เกิดแนวทางการจัดการศึกษา การแก้ไขปัญหา และการสร้างนโยบายที่เท่าทันต่อความท้าทายของยุคปัญญาประดิษฐ์ (AI) นอกจากนี้ การประชุมยังมุ่งหวังให้เกิดการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ระหว่างนักวิจัย คณาจารย์ และนักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา เพื่อสร้างสรรค์งานวิจัยที่มีผลกระทบเชิงประจักษ์ และนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน

เอกสารการประชุม (Proceedings) ฉบับนี้ ได้รวบรวมบทความวิจัยและบทความวิชาการที่ได้รับการคัดเลือกจากการพิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) ซึ่งสะท้อนถึงความหลากหลายและความลึกซึ้งทางวิชาการในประเด็นต่าง ๆ อาทิ เทคโนโลยีดิจิทัล ศาสนา จริยธรรมและอัตลักษณ์ในสังคมดิจิทัล การเมืองการปกครอง วัฒนธรรมและความหลากหลาย และทิศทางงานวิจัยอิสลามศึกษาในอนาคต

คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ขอแสดงความขอบคุณอย่างสูงต่อคณาจารย์ นักวิจัย นักศึกษา และผู้สนใจทุกท่าน ที่ได้ให้ความสนใจและส่งบทความอันทรงคุณค่าเข้าร่วมการประชุม ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้สละเวลาในการกลั่นกรองและประเมินผลงาน ด้วยความอุตสาหะ และขอขอบคุณคณะกรรมการดำเนินงาน ตลอดจนหน่วยงานภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วน ที่ให้การสนับสนุนเป็นอย่างดีเสมอมา หวังเป็นอย่างยิ่งว่าองค์ความรู้และข้อเสนอแนะที่ได้จากการประชุมในครั้งนี้ จะก่อให้เกิดประโยชน์และเป็นแรงบันดาลใจในการพัฒนางานวิจัยเพื่อความก้าวหน้าของอิสลามศึกษาและมุสลิมศึกษาในระดับประเทศและนานาชาติต่อไป

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มูหัมมัดรอฟลี แวหะมะ)

คณบดีคณะวิทยาการอิสลาม

(สิงหาคม 2568)

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ (Reviewers)

บทความในเล่มนี้ได้รับการพิจารณาแบบ **Double-blind Peer Review** โดยผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาอิสลามศึกษา มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ การจัดการศึกษา และสาขาที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

---

1. ศาสตราจารย์ ดร.อิบรอฮีม ณรงค์รักษาเขต
2. ศาสตราจารย์ ดร.ซาการียา หะมะ
3. รองศาสตราจารย์ ดร.นิเลาะ แวอุเซ็ง
4. รองศาสตราจารย์ ดร.มูฮัมหมัดอาฟีฟี อัซซอลีฮีย์
5. รองศาสตราจารย์ ดร.อีสมาแอ กาเต๊ะ
6. รองศาสตราจารย์ ดร.ยุทธนา เกื้อกูล
7. Asst. Prof. Dr. Abdulai M.Kaba
8. ผศ.ดร.เกตุ อัสมิมานะ
9. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จารุวัจน์ สองเมือง
10. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ซัมซู สาอุ
11. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธวัช นุ้ยผอม
12. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มะรอนิง สาแลมิง
13. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รุชดี ตาเห
14. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สราวุธ สายทอง
15. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สรินฎา ปุติ
16. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุไม บิลไบ
17. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวรรณี หลังปูเต๊ะ
18. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.หมะหมูด หะยีหมัด
19. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อับดุลฮากัม เฮ็งปิยา
20. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อิสมาอีล ราโอบ
21. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุสมาน ยูนุ
22. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อาเซ็ม อัชชะรีฟ
23. Dr. Mohamed Soliman Mohamed Soliman
24. Dr. P.M.M. Irfan
25. ดร.อริศ หัสมา
26. ดร.นุรซีตา เพอแสละ
27. ดร.มนูศักดิ์ โต๊ะเถื่อน
28. ดร.มูซักกีด หีมพินิจ

29. ดร.รูดียะห์ หะ
30. ดร.อรวิทย์ บุญชม

สารบัญ

รายการ	หน้า
จากชุมชนสู่ชั้นเรียน: มุมมองผู้ปกครองในการพัฒนาหลักสูตรที่สะท้อนความต้องการของชุมชนมุสลิม ***มูยาฮิด ผดุง มูฮัมหมัดอาฟีฟี อัซซอลีฮีย์ และ ซัมซู สาอุ***	1-14
Sharī‘at Foundations for Halal Poultry: Ethical Principles and Industrial Challenges in Thailand *Hafit Khamnurak & Asman Taeali*	15-27
Cultural Adaptation Challenges of International Muslim Students in Southern Thailand: A Focus on Language Acquisition, Social Integration, and Cultural Practices ***Muhammad Masor & Abdulai M Kaba***	28-37
ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดำรงอยู่ของปอเนาะบริเวณคลองแสนแสบกรุงเทพมหานคร ***สมศักดิ์ วงษ์สะมัน และ อิบรอฮีม ณรงค์รักษาเขต***	38-47
บริบทของมโนทัศน์ทางอิสลามโดยคลังข้อมูลภาษา: การวิเคราะห์เชิงประยุกต์ ***ดุลยวิทย์ นาคนาวา***	48-63
The Impact of Islamic Self-Development Program on Improving Self-Concept in Students Aged 15-17. *Else Shinta Maharani & Solihah Sa-ad*	64-78
การพัฒนากรอบแนวคิดเพื่อการออกแบบและพัฒนาแอปพลิเคชันบนแพลตฟอร์ม No-code/Low-code เพื่อสนับสนุนธุรกิจอิสลามขนาดเล็ก SMEs ใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ***ฟาดิล นาคกระวัศ และ รุสลี นุห์***	79-93
พลิกฟื้น เปลี่ยนผ่าน สร้างสรรค์: ภาวะผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารหญิงโรงเรียนเอกชนอิสลามต้นแบบในบริบทชายแดนใต้ ***มูฮัมหมัดฟาดิล ผดุง, ซัมซู สาอุ และ มูฮัมหมัดอาฟีฟี อัซซอลีฮีย์***	94-108
ความสุขในการปฏิบัติงานของครู : กรณีศึกษาโรงเรียนรัฐขนาดเล็กแห่งหนึ่งสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 1 ***รุสลี กานา, นิเลาะ แวอุเซ็ง และ รูดียะห์ หะ***	109-122
วัฒนธรรมการตั้งชื่อของชาวไทยมุสลิมในชุมชนริมคลองแสนแสบย่านรามคำแหง ***ประเสริฐ เย็นประสิทธิ์***	123-138
แนวคิดและความเป็นมาของ LGBTQ ในมุมมองอิสลาม ***มุษลา สาเร๊ะ และ อีสมาแอ กาเต๊ะ***	139-154

รายการ	หน้า
องค์ประกอบภาวะผู้นำแบบปรับตัวของผู้บริหารสถานศึกษายุคโลกโกลาหล (BANI WORLD) โรงเรียนมัธยมของรัฐในจังหวัดสตูล ***ภานุวัฒน์ ฉิมอินทร์, รูดียะห์ หะ และ นิเลาะ แวอุเซ็ง***	155-167
สภาพและความต้องการในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างทักษะภาษามืออัลกุรอานสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน: กรณีศึกษาศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดปัตตานี ***อาแอเสาะ เจะนิ, รูดียะห์ หะ และ นิเลาะ แวอุเซ็ง***	168-181
สภาพและความต้องการตัรบียะฮ์นักเรียน: กรณีศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดสตูล ***มธุกร พันธุ์โณ และ รูดียะห์ หะ***	182-193
การศึกษาองค์ประกอบสมรรถนะการคิดเชิงวิพากษ์โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานสำหรับครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดสตูล ***ปณิตา บิลังโหลด, รูดียะห์ หะ และ นิเลาะ แวอุเซ็ง***	194-212
สภาพปัญหาและความต้องการของครูวิทยาศาสตร์ในการบูรณาการแนวคิดมรดกวัฒนธรรมปัตตานี (Pattani Heritage) เพื่อการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์พลเมือง: กรณีศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ในเขตเทศบาลเมืองปัตตานี ***สาการียา สมาแอ, ซัมซู สาอุ และ สุพรรษา สุวรรณชาตรี***	213-224
ความต้องการและความคาดหวังในการพัฒนาการบริหารจัดการศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ***รอกิ เจ๊ะเต้ และ นิเลาะ แวอุเซ็ง***	225-240
สมรรถนะที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียนหลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับปริญญาตรีสถาบันอุดมศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ***อาอิด๊ะ เจ๊ะแว, มูหัมมัดรอฟลี แวหะมะ และ รูดียะห์ หะ***	241-257
ภาวะผู้นำเชิงวิชาการของผู้บริหารสตรีในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 1 ***ไซนะ กือแล, รูดียะห์ หะ และ นิเลาะ แวอุเซ็ง***	258-270
ศึกษาภาวะผู้นำและกลไกความร่วมมือในการบริหารโปรแกรมวิทยาการอัลกุรอานและกีฬา (QSSP) : กรณีศึกษาโรงเรียนต้นแบบ ***ซอดีกี หะยีดาโอะ ซัมซู สาอุ และ ถาวรินทร รักษ์บำรุง***	271-280
ภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึกในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จังหวัดปัตตานี: การศึกษาความเข้าใจ การปฏิบัติ และปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ***มูฮำมัดฟาฮีม เจ๊ะแน และ มูฮัมหมัดอาฟีฟี อัซซอลีฮีย์***	281-297

รายการ	หน้า
การพัฒนาตัวบ่งชี้ความสุขในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 1 ***นูรีซัน เลาะลายู อับดุลฮากัม เฮ็งปิยา และ นิเลาะ แวอูเซ็ง***	298-305
การศึกษาระบบนิเวศการเรียนรู้ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ***โรสมา มุ่งกุ้ง, อับดุลฮากัม เฮ็งปิยา, นิเลาะ แวอุเซ็ง***	306-319
การเปรียบเทียบตัฟซีรอัลกุรอาน ระหว่างแหล่งข้อมูลดั้งเดิมกับปัญญาประดิษฐ์ : ศึกษาขอบเขตและจริยธรรมในการใช้เทคโนโลยี ***ฮุซัยฟะฮ์ ฮาลิง, นิอาบาดี มิง***	320-332
ปัจจัยความสำเร็จในการบริหารหลักสูตรฟุตบอลบูรณาการอิสลาม: กรณีศึกษาโรงเรียนเอกชนในจังหวัดสงขลา ***พรชัย สุเด็น, ซัมซู สาอุ และ ถาวรินทร รักษ์บำรุง***	333-342
การศึกษากระบวนการนิเทศแบบกัลยาณมิตร:กรณีศึกษาโรงเรียนรัฐแห่งหนึ่งจังหวัดปัตตานี ***มารันดา ยะโก๊ะ, อับดุลฮากัม เฮ็งปิยา และ นิเลาะ แวอุเซ็ง***	343-356
การพัฒนาตัวบ่งชี้ขององค์ประกอบการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้เรียน สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดปัตตานี ***ฮานานี กือมิ, อับดุลฮากัม เฮ็งปิยา และ รูดียะห์ หะ***	357-369
القيادة الإدارية الإسلامية وأثرها في تطوير أداء الكوادر التعليمية بالمدارس الأهلية دراسة ميدانية على نموذج منطقة يأرانج – ولاية فطاني – جنوب تايلند ***مأنوساك تؤتيان, أيوب كانجا, محمد زكي بن مصطفى ماسوه و صاحب البحر بن مونج***	370-383

จากชุมชนสู่ชั้นเรียน: มุมมองผู้ปกครองในการพัฒนาหลักสูตรที่สะท้อนความต้องการของชุมชนมุสลิม

มูยาฮิด ผดุง

มูฮัมหมัดอาฟีฟี อัซซอลีฮีย์

ซัมซู สาอุ

จากชุมชนสู่ชั้นเรียน: มุมมองผู้ปกครองในการพัฒนาหลักสูตรที่สะท้อนความต้องการของชุมชนมุสลิม

มูยาฮิด ผดุง[1] **มูฮัมหมัดอาฟีฟี อัซซอลีฮีย์**[2] **ซัมซู สาอุ**[3]

บทคัดย่อ

จุดประสงค์ การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษามุมมองของผู้ปกครองในการพัฒนาหลักสูตรที่สะท้อนความต้องการของชุมชนมุสลิมในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามแห่งหนึ่งในจังหวัดยะลา

วิธีการศึกษา การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสนทนากลุ่มกับผู้ปกครอง 6 คน ที่คัดเลือกแบบเจาะจงตามเกณฑ์การเป็นผู้ปกครองนักเรียนอย่างน้อย 5 ปี และอยู่ในพื้นที่ตั้งของโรงเรียนหรือในอำเภอที่ตั้งของโรงเรียน ข้อมูลถูกวิเคราะห์โดยใช้กรอบแนวคิดบูรณาการของ Al-Ghazali, Ibn Khaldun และ John Dewey ครอบคลุม 4 มิติหลัก ได้แก่ 1) การบูรณาการความรู้ศาสนาและโลกีย์ 2) การพัฒนาสังคมและ อารยธรรม 3) การเรียนรู้จากประสบการณ์ และ 4) การศึกษาเพื่อประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วม

ผลการศึกษา ผลการศึกษาพบว่าชุมชนต้องการหลักสูตรที่บูรณาการความรู้ศาสนาอิสลามกับความรู้สมัยใหม่อย่างสมดุล เน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะการเกษตร หัตถกรรม และการประกอบธุรกิจตามหลักอิสลาม อย่างไรก็ตาม ยังพบข้อจำกัดด้านการแบ่งเวลาเรียนระหว่างวิชาศาสนาและสามัญ ทักษะเทคโนโลยี และการเตรียมความพร้อมสำหรับการศึกษาต่อ

การนำผลวิจัยไปใช้ ผลการศึกษานี้สามารถนำไปใช้ในการสร้างกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างเป็นระบบ การใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเป็นแหล่งเรียนรู้ และการพัฒนาวิชาเพิ่มเติมที่ตอบสนองความสนใจของผู้เรียน ข้อค้นพบสามารถเป็นแนวทางสำหรับการออกแบบหลักสูตรที่เหมาะสมกับบริบทชุมชนมุสลิมและการกำหนดนโยบายการศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้

คำสำคัญ: การพัฒนาหลักสูตรชุมชน, การศึกษาอิสลาม, ความต้องการชุมชนมุสลิม, การบูรณาการความรู้, ยะลา

[1] นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารและการจัดการการศึกษาอิสลาม คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี , อีเมล mujayiup@gmail.com

[2] ปร.ด. (พัฒนศึกษา), รองศาสตราจารย์, คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, อีเมล muhammadafeefee.a@psu.ac.th

[3] Ph.D. (Education), ผู้ช่วยศาสตราจารย์, คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, อีเมล samsoo.s@psu.ac.th

From Community to Classroom: Parental Perspectives on Developing Curriculum That Reflects Muslim Community Needs

Muyahid Phadung [1] Muhammadafeefee Assalihee [2] Samsoo Sa-U [3]

Abstract

Objective: This research examined parental perspectives on developing curriculum reflecting Muslim community needs in a private Islamic school in Yala Province.

Methodology: This qualitative study conducted focus group discussions with six purposively selected parents (minimum five years as school parents, local residents). Data were analyzed using an integrated framework of Al-Ghazali, Ibn Khaldun, and John Dewey concepts across four dimensions: 1) religious-secular knowledge integration, 2) social development, 3) experiential learning, and 4) democratic participation.

Findings: Parents desire a balanced curriculum integrating Islamic and modern knowledge, emphasizing experiential learning from local wisdom in agriculture, handicrafts, and Islamic business practices. Key limitations include insufficient time allocation between religious and general subjects, limited technology skills development, and inadequate higher education preparation.

Contributions: Findings provide guidelines for systematic community participation mechanisms, local resource utilization as learning sources, and elective course development responding to learners' interests. Results inform curriculum design for Muslim community contexts and educational policy formulation in southern border provinces.

Keywords: Community Curriculum Development, Islamic Education, Muslim Community Needs, Knowledge Integration, Yala

[1] Master's Student Islamic Educational Administration Management Program, Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University Pattani Campus, Email mujayiup@gmail.com

[2] Ph.D. (Development Education). Associate Professor, Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University Pattani Campus, Email muhammadafeefee.a@psu.ac.th

[3] Ph.D. (Education). Assistant Professor, Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University Pattani Campus, Email samsoo.s@psu.ac.th

บทนำ

การพัฒนาหลักสูตรที่สะท้อนความต้องการของชุมชนเป็นประเด็นสำคัญในการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ โดยเฉพาะในบริบทของการศึกษาอิสลามซึ่งต้องสร้างสมดุลระหว่างการรักษาอัตลักษณ์ทางศาสนาและการเตรียมความพร้อมสำหรับการดำรงชีวิตในสังคมยุคใหม่ จังหวัดยะลามีโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามและโรงเรียนเอกชนทั่วไป จำนวน 105 แห่ง (สำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดยะลา, 2568) ซึ่งถือเป็นเครือข่ายการศึกษาที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาผู้เรียนมุสลิมในพื้นที่ การพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของชุมชนจึงไม่เพียงเป็นความจำเป็นของสถานศึกษา แต่ยังส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพการศึกษาและความเข้มแข็งของสังคมมุสลิมในจังหวัด

งานของมูฮัมหมัดอาฟีฟี อัซซอลีฮีย์ และคณะ (2563) ชี้ให้เห็นความสำคัญของหลักสูตรสามัญบูรณาการอิสลามที่ผสานสาระความรู้เพื่อเตรียมผู้เรียนสู่ศตวรรษที่ 21 การบูรณาการความรู้ศาสนาอิสลามกับความรู้สมัยใหม่จึงเป็นความท้าทายหลักของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม แนวคิดของนักการศึกษาสำคัญ เช่น Al-Ghazali ที่เน้นการผสมผสานความรู้ศาสนา (naqliyah) และความรู้เหตุผล (aqliyah) เพื่อพัฒนามนุษย์ให้สมบูรณ์ (Al-Ghazali, 1963; ยุทธนา เกื้อกูล, 2560; อิบรอฮีม ณรงค์รักษาเขต, 2566) Ibn Khaldun ที่มองการศึกษาเป็นเครื่องมือสร้างอารยธรรมผ่านการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง (Ibn Khaldun, 1958; Alatas, 2006) และ John Dewey ที่ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้จากประสบการณ์และการมีส่วนร่วมของชุมชน (Dewey, 1916) กรอบความคิดทั้งสามนี้จึงสามารถใช้เป็นฐานในการพัฒนาหลักสูตรที่ตอบโจทย์ทั้งมิติศาสนา สังคม และการเรียนรู้เชิงประสบการณ์

การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองถือว่าเป็นกระบวนการสำคัญที่จะช่วยเปิดมุมมองในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา มูฮัมหมัดอาฟีฟี อัซซอลีฮีย์ และคณะ (2560) พบว่าการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองต้องครอบคลุม 5 ด้าน ได้แก่ การเลี้ยงดูบุตรด้วยวิถีอิสลาม การจัดการเรียนรู้ในบ้านบูรณาการอิสลาม การร่วมมือกับโรงเรียน การร่วมมือกับชุมชน และการพัฒนาตนเองด้านการศึกษา อำภา หวาเอียด (2566) ย้ำว่าการพัฒนาหลักสูตรบนฐานชุมชนต้องเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการกำหนดคุณลักษณะของผู้เรียน สร้างโอกาสตามความสนใจ และปลูกฝังคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น การมีส่วนร่วมนี้จึงเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในบริบทจังหวัดชายแดนภาคใต้ ยุทธนา เกื้อกูล (2560) พบข้อจำกัดว่าโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามจำนวนมากยังขาดความหลากหลายของแหล่งเรียนรู้และการจัดการหลักสูตรอิสลามศึกษาที่ยืดหยุ่นเพื่อตอบสนองบริบทชุมชน

แม้จะมีงานวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและการพัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามอยู่บ้าง แต่ยังขาดการศึกษาเชิงลึกที่มุ่งสำรวจมุมมองและข้อเสนอแนะของผู้ปกครองในการออกแบบหลักสูตรที่บูรณาการองค์ความรู้ศาสนา ความรู้สมัยใหม่ และประสบการณ์ชุมชน โดยใช้กรอบแนวคิดของ Al-Ghazali, Ibn Khaldun และ John Dewey ในบริบทเฉพาะของจังหวัดยะลา

ดังนั้น การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษามุมมองของผู้ปกครองในการพัฒนาหลักสูตรที่สะท้อนความต้องการของชุมชนมุสลิมในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามแห่งหนึ่งในจังหวัดยะลา โดยใช้ระเบียบวิธีการศึกษา

กรณีศึกษา (Case Study) และกรอบแนวคิดบูรณาการทั้งสาม เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่สามารถนำไปใช้เป็นต้นแบบในการสร้างกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชน การใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเป็นแหล่งเรียนรู้ และการพัฒนาหลักสูตรที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในระยะยาว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษามุมมองของผู้ปกครองในการพัฒนาหลักสูตรที่สะท้อนความต้องการของชุมชนมุสลิมในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามแห่งหนึ่งในจังหวัดยะลา

วิธีการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อทำความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับมุมมองของผู้ปกครองในการพัฒนาหลักสูตรที่สะท้อนความต้องการของชุมชนมุสลิม โดยใช้การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เป็นเครื่องมือหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งเหมาะสมกับลักษณะของปัญหาการวิจัยที่มุ่งเน้นการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางการศึกษาอิสลามในบริบทชุมชนท้องถิ่น

ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยครั้งนี้เป็นผู้ปกครองนักเรียนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามแห่งหนึ่งในจังหวัดยะลา จำนวน 6 คน ซึ่งได้มาจากการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามเกณฑ์ที่กำหนด โดยต้องเป็นผู้ปกครองนักเรียนอย่างน้อย 5 ปี และอยู่ในพื้นที่ตั้งของโรงเรียนหรือในอำเภอที่ตั้งของโรงเรียน การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลตามหลักเกณฑ์นี้มีจุดประสงค์เพื่อให้ได้ผู้ปกครองที่มีประสบการณ์และความเข้าใจในการจัดการศึกษาของโรงเรียนอย่างแท้จริง รวมทั้งมีความเกี่ยวข้องกับชุมชนท้องถิ่นอย่างใกล้ชิด ซึ่งจะช่วยให้ข้อมูลที่ได้มีความน่าเชื่อถือและสะท้อนความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นประเด็นคำถามแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview Guide) สำหรับการสนทนากลุ่ม ซึ่งพัฒนาขึ้นจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประเด็นคำถามครอบคลุม 4 ส่วนหลัก ประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไปของผู้ร่วมสนทนา สภาพปัจจุบันของหลักสูตร ความต้องการของชุมชนในการพัฒนาหลักสูตร และแนวทางการพัฒนาหลักสูตร ประเด็นคำถามได้รับการตรวจสอบคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน และทดลองใช้กับกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มเป้าหมายก่อนนำไปใช้จริง การดำเนินการสนทนากลุ่มใช้เวลาประมาณ 2-3 ชั่วโมง ในสถานที่ที่เหมาะสมและสะดวกต่อผู้เข้าร่วม โดยมีการบันทึกเสียงและจดบันทึกประเด็นสำคัญตลอดการสนทนา

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ตามแนวทางของ Krippendorff (2018) โดยดำเนินการถอดเทปแบบคำต่อคำ จากนั้นจึงลงรหัสข้อมูลแบบเปิด (Open Coding) เพื่อจำแนกและจัดกลุ่มข้อมูลตามประเด็นที่ศึกษา ข้อมูลที่ได้จะถูกวิเคราะห์โดยใช้กรอบแนวคิดบูรณาการของ Al-Ghazali, Ibn Khaldun และ John Dewey ครอบคลุม 4 มิติหลัก ได้แก่ 1) การบูรณาการความรู้ศาสนาและโลกีย์ (Integration of Religious and Rational Knowledge) ตามแนวคิดของ Al-Ghazali เกี่ยวกับการผสมผสานความรู้ศาสนา (naqliyah) และความรู้เหตุผล (aqliyah) 2) การพัฒนาสังคมและอารยธรรม (Social and Civilizational

Development) ตามแนวคิดของ Ibn Khaldun เกี่ยวกับการพัฒนาอารยธรรมผ่านการศึกษา 3) การเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning) ตามแนวคิดของ John Dewey และ 4) การศึกษาเพื่อประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วม (Democratic Education and Community Participation) ตามแนวคิดของ John Dewey

การวิเคราะห์ตาม 4 มิติดังกล่าวจะช่วยให้เข้าใจมุมมองของผู้ปกครองได้อย่างครอบคลุม โดยมิติที่ 1 สะท้อนแนวคิดของ Al-Ghazali ที่เน้นการบูรณาการความรู้ มิติที่ 2 สะท้อนแนวคิดของ Ibn Khaldun ที่เน้นการพัฒนาสังคมผ่านการศึกษา และมิติที่ 3 - 4 สะท้อนแนวคิดของ Dewey ที่เน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์และการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตย

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลดำเนินการผ่านวิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ทั้งด้านข้อมูล วิธีการ และทฤษฎี รวมทั้งการตรวจสอบโดยผู้ให้ข้อมูล (Member Checking) และการตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Debriefing) นอกจากนี้ยังมีการเก็บข้อมูลจนถึงจุดอิ่มตัว (Data Saturation) และการบันทึกรายละเอียดอย่างครบถ้วน (Thick Description) การดำเนินการวิจัยปฏิบัติตามหลักจริยธรรมการวิจัยอย่างเคร่งครัด โดยให้ความเคารพต่อความเชื่อและวัฒนธรรมของผู้ให้ข้อมูล รักษาความลับของข้อมูลส่วนบุคคล และให้สิทธิ์ผู้เข้าร่วมในการถอนตัวจากการวิจัยได้ตลอดเวลา ผู้เข้าร่วมทุกคนได้ลงนามในเอกสารแสดงความยินยอมโดยได้รับการบอกกล่าวอย่างครบถ้วนก่อนเข้าร่วมการวิจัย

ผลการศึกษา

1.ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลักในครั้งนี้ประกอบด้วยผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามแห่งหนึ่งในจังหวัดยะลา จำนวน 6 คน มีรายละเอียดดังนี้ ผู้ปกครองคนที่ 1 เป็นอดีตครูสอนศาสนา ประสบการณ์ด้านการศึกษา 15 ปี ผู้ปกครองคนที่ 2 เป็นครูโรงเรียนรัฐบาล อายุ 33 ปี มีประสบการณ์การสอน 10 ปี ผู้ปกครองคนที่ 3 เป็นเกษตรกรและสมาชิกสหกรณ์เกษตรกร อายุ 57 ปี มีประสบการณ์ด้านการเกษตรมากว่า 20 ปี ผู้ปกครองคนที่ 4 เป็นพยาบาล อายุ 36 ปี มีประสบการณ์การทำงานในโรงพยาบาล 12 ปี ผู้ปกครองคนที่ 5 เป็นบุคลากรด้านวิชาการ อายุ 34 ปี มีประสบการณ์การทำงานด้านวิชาการ 10 ปี และผู้ปกครองคนที่ 6 เป็นศิษย์เก่าของโรงเรียน อายุ 28 ปี สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีสาขาพยาบาลศาสตร์ และปัจจุบันทำงานในโรงพยาบาลรัฐแห่งหนึ่ง

2. มุมมองผู้ปกครอง

2.1 การบูรณาการความรู้ศาสนาและสามัญ

การวิเคราะห์มุมมองของผู้ปกครองเผยให้เห็นความต้องการในการผสมผสานความรู้ศาสนา (naqliyah) และความรู้เหตุผล (aqliyah) อย่างสมดุล ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Al-Ghazali ที่เน้นการบูรณาการความรู้เพื่อการพัฒนาที่สมบูรณ์ของผู้เรียน ผู้ปกครองมองเห็นความสำคัญของการจัดการศึกษาที่ไม่เพียงแต่ส่งเสริมความรู้

ทางวิชาการเท่านั้น แต่ยังต้องสร้างความเข้าใจในหลักการและค่านิยมของอิสลามที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง

2.1.1 จุดเด่นของการบูรณาการปัจจุบัน

ผู้ปกครองมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่สามารถเชื่อมโยงความรู้ศาสนาอิสลามเข้ากับวิชาสามัญได้อย่างเป็นระบบ การบูรณาการดังกล่าวช่วยให้นักเรียนเกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งในทั้งมิติทางศาสนาและวิชาการ โดยสร้างความเชื่อมโยงระหว่างหลักธรรมของอิสลามกับความรู้สมัยใหม่ในวิชาต่างๆ ดังที่ผู้ปกครองคนหนึ่งกล่าวว่า "*จุดเด่นที่สำคัญที่สุดคือการบูรณาการความรู้ศาสนาอิสลามกับวิชาสามัญอย่างดี...เมื่อสอนวิชาวิทยาศาสตร์ ครูจะยกตัวอย่างการปฏิบัติตนตามหลักอิสลามในการรักษาความสะอาด หรือเมื่อสอนประวัติศาสตร์ก็จะเชื่อมโยงกับประวัติของนบีและเศาะหาบะห์*" (ผู้ปกครองคนที่ 1, สนทนากลุ่ม, 15 มิถุนายน 2568)

2.1.2 ข้อจำกัดที่ต้องพัฒนา

แม้จะมีจุดเด่นในการบูรณาการ แต่ผู้ปกครองยังมีความกังวลเกี่ยวกับความเข้มข้นของวิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ที่อาจไม่เพียงพอเมื่อเทียบกับโรงเรียนสามัญ ปัญหานี้ส่งผลกระทบต่อความสามารถในการแข่งขันเข้าศึกษาต่อในสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ข้อจำกัดหลักเกิดจากการแบ่งเวลาเรียนระหว่างวิชาศาสนาและวิชาสามัญ ตามที่ผู้ปกครองท่านหนึ่งแสดงความกังวลว่า "*นักเรียนบางส่วนยังขาดความมั่นใจในวิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์เมื่อเทียบกับโรงเรียนสามัญ...ปัญหาหลักคือความเข้มข้นของเนื้อหาและการแบ่งเวลาเรียนที่ต้องแบ่งกับวิชาศาสนา*" (ผู้ปกครองคนที่ 5, สนทนากลุ่ม, 15 มิถุนายน 2568)

2.1.3 การประยุกต์หลักธรรมอิสลามกับการดำเนินชีวิต

ผู้ปกครองให้ความสำคัญกับการนำหลักธรรมของอิสลามไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะในด้านการจัดการทางการเงินและการดำเนินธุรกิจตามหลักศาสนา การศึกษาที่มีประสิทธิภาพควรสามารถปลูกฝังค่านิยมและหลักปฏิบัติที่สอดคล้องกับแนวทางอิสลามในทุกมิติของการดำเนินชีวิต ผู้ปกครองคนหนึ่งอธิบายถึงความสำคัญของการประยุกต์หลักธรรมว่า "*ศาสนาอิสลามมีหลักการในการดำเนินชีวิตครบทุกด้าน เช่น การค้าขายต้องสุจริต ไม่โกงลูกค้า การให้กู้ยืมต้องช่วยเหลือกัน ไม่เอาดอกเบี้ย การจัดการเงินต้องมีการออม การใช้จ่ายต้องพอประมาณ*" (ผู้ปกครองคนที่ 1, สนทนากลุ่ม, 15 มิถุนายน 2568)

2.2 การพัฒนาสังคมและอารยธรรม

การวิเคราะห์มุมมองของผู้ปกครองสะท้อนให้เห็นความตระหนักในบทบาทของการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาสังคมและสร้างอารยธรรมที่ยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Ibn Khaldun ที่มองการศึกษาเป็นรากฐานในการพัฒนาอารยธรรมและความเจริญของสังคม ผู้ปกครองเน้นความจำเป็นในการปรับเปลี่ยนระบบการศึกษาให้สามารถตอบสนองความต้องการของสังคมร่วมสมัย โดยมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 การส่งเสริมศักยภาพทางเศรษฐกิจของชุมชน และการสร้างความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก

2.2.1 การพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21

ผู้ปกครองตระหนักถึงความจำเป็นในการพัฒนาทักษะที่สำคัญสำหรับศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ และการทำงานร่วมกันเป็นทีม การศึกษาในยุคปัจจุบันต้องเปลี่ยนจากการเน้นการท่องจำไปสู่การพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณและสร้างสรรค์ ดังที่ผู้ปกครองท่านหนึ่งแสดงความเห็นว่า "*เด็กยุคใหม่ต้องการทักษะที่หลากหลายมากขึ้น ทั้งการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการทำงานเป็นทีม เด็กที่สามารถคิดแก้ปัญหาได้จะประสบความสำเร็จมากกว่าเด็กที่เก่งแต่การท่องจำ*" (ผู้ปกครองคนที่ 2, สนทนากลุ่ม, 15 มิถุนายน 2568)

2.2.2 การพัฒนาเศรษฐกิจครอบครัวและชุมชน

ผู้ปกครองให้ความสำคัญกับการพัฒนาความรู้และทักษะที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับครอบครัวและชุมชน โดยเฉพาะในบริบทของพื้นที่ชายแดนใต้ที่มีศักยภาพทางการเกษตรและการประมง การศึกษาควรสร้างความเชื่อมโยงระหว่างความรู้ทางทฤษฎีกับการปฏิบัติที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับชุมชน ตามที่ผู้ปกครองท่านหนึ่งกล่าวว่า "*ชุมชนต้องการให้เด็ก ๆ มีความรู้ด้านการเกษตรสมัยใหม่ การจัดการฟาร์ม และการตลาดผลิตภัณฑ์ เพื่อช่วยพัฒนาเศรษฐกิจครอบครัวและชุมชน...เด็ก ๆ ควรมีความรู้ใหม่ ๆ เช่น การเลี้ยงสัตว์ การปลูกผักออแกนิค การแปรรูปผลิตภัณฑ์ หรือการขายออนไลน์*" (ผู้ปกครองคนที่ 3, สนทนากลุ่ม, 15 มิถุนายน 2568)

2.2.3 ข้อจำกัดในการเชื่อมโยงกับศตวรรษที่ 21

ผู้ปกครองชี้ให้เห็นถึงช่องว่างที่สำคัญในหลักสูตรปัจจุบัน โดยเฉพาะการขาดการเตรียมความพร้อมในการรับมือกับความท้าทายของยุคดิจิทัล การรู้เท่าทันสื่อ และการประเมินข้อมูลอย่างมีวิจารณญาณ ปัญหานี้ส่งผลให้นักเรียนขาดทักษะในการแยกแยะข้อมูลที่ถูกต้องจากข้อมูลที่ไม่น่าเชื่อถือ ดังที่ผู้ปกครองท่านหนึ่งยกตัวอย่างว่า "*หลักสูตรยังขาดการเชื่อมโยงกับการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 เช่น การรู้เท่าทันสื่อ การคิดเชิงวิพากษ์ และการปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ในช่วงโควิด-19 นักเรียนหลายคนเชื่อข่าวปลอมเกี่ยวกับวัคซีน หรือไม่รู้จักประเมินข้อมูลสุขภาพที่ได้จากโซเชียลมีเดีย*" (ผู้ปกครองคนที่ 4, สนทนากลุ่ม, 15 มิถุนายน 2568)

2.3 การเรียนรู้จากประสบการณ์

การวิเคราะห์มุมมองของผู้ปกครองสะท้อนความต้องการให้นักเรียนได้รับการศึกษาที่เชื่อมโยงกับประสบการณ์จริงในชุมชนและการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ John Dewey ที่เน้นการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติและการเชื่อมโยงกับประสบการณ์จริง ผู้ปกครองเห็นว่าการศึกษาที่มีประสิทธิภาพไม่ควรจำกัดอยู่เพียงในห้องเรียน แต่ต้องขยายขอบเขตไปสู่การเรียนรู้จากชุมชน การใช้ทรัพยากรท้องถิ่น และการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่สั่งสมมาจากรุ่นสู่รุ่น เพื่อให้นักเรียนได้รับการพัฒนาทั้งในด้านวิชาการและทักษะชีวิตที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง

2.3.1 การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นแหล่งเรียนรู้

ผู้ปกครองให้ความสำคัญกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาบูรณาการในหลักสูตรการศึกษา โดยเฉพาะความรู้ด้านการเกษตรและการใช้สมุนไพรที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน การบรรจุภูมิปัญญาเหล่านี้ในหลักสูตรไม่เพียงแต่จะช่วยอนุรักษ์ความรู้ดั้งเดิมเท่านั้น แต่ยังสามารถพัฒนาเป็นโอกาสทางอาชีพสำหรับคนรุ่นใหม่ได้อีกด้วย ตามที่ผู้ปกครองท่านหนึ่งกล่าวว่า "*ความรู้ด้านการปลูกยางพารา ทุเรียน หรือการทำสวนผลไม้ และการใช้สมุนไพรพื้นบ้านเป็นยา เป็นภูมิปัญญาที่มีคุณค่ามาก...แต่เด็ก ๆ รุ่นใหม่ไม่รู้วิธีการเหล่านี้ ถ้าโรงเรียนสามารถสอนให้ จะเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาและสร้างอาชีพให้เด็ก ๆ ไปพร้อมกัน*" (ผู้ปกครองคนที่ 3, สนทนากลุ่ม, 15 มิถุนายน 2568) นอกจากนี้ ผู้ปกครองยังเน้นความสำคัญของการถ่ายทอดความรู้ด้านอาหารและโภชนาการตามหลักอิสลาม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตตามแนวทางศาสนา การศึกษาเรื่องอาหารฮาลาลท้องถิ่นและการใช้สมุนไพรไม่เพียงแต่ช่วยส่งเสริมสุขภาพเท่านั้น แต่ยังเป็นการสร้างทางเลือกในการประกอบอาชีพที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน ดังที่ผู้ปกครองอีกท่านหนึ่งแสดงความเห็นว่า "*การทำอาหารฮาลาลท้องถิ่น ยาสมุนไพร และความรู้เรื่องโภชนาการตามหลักอิสลาม มีความสำคัญมาก...ถ้าโรงเรียนสอนให้เด็กรู้จักทำอาหารดี ๆ เหล่านี้ จะช่วยให้พวกเขามีสุขภาพดี และยังสามารถทำเป็นอาชีพได้อีกด้วย*" (ผู้ปกครองคนที่ 4, สนทนากลุ่ม, 15 มิถุนายน 2568)

2.3.2 การใช้ทรัพยากรชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้

ผู้ปกครองมองเห็นศักยภาพของชุมชนในการเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณค่า โดยเฉพาะการระดมทรัพยากรและความเชี่ยวชาญจากสมาชิกในชุมชนมาสนับสนุนการศึกษา การใช้ทรัพยากรชุมชนไม่จำเป็นต้องจำกัดอยู่เพียงการสนับสนุนทางการเงิน แต่สามารถขยายไปสู่การแบ่งปันความรู้ ประสบการณ์ และทรัพยากรทางกายภาพ เช่น ที่ดินสำหรับการเรียนรู้การเกษตร หรือการเป็นวิทยากรพิเศษจากผู้เชี่ยวชาญในชุมชน ตามที่ผู้ปกครองท่านหนึ่งอธิบายว่า "*การระดมทรัพยากรไม่จำเป็นต้องเป็นเงินเสมอไป แต่สามารถเป็นแรงงาน การยืมใช้วัสดุอุปกรณ์ หรือที่ดินก็ได้...เกษตรกรที่มีประสบการณ์สามารถมาเป็นครูพิเศษ (วิทยากร) สอนการเกษตรแนวใหม่เพื่อเป็นการเรียนรู้ได้*" (ผู้ปกครองคนที่ 3, สนทนากลุ่ม, 15 มิถุนายน 2568)

2.4 การศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองและการมีส่วนร่วม

การวิเคราะห์มุมมองของผู้ปกครองสะท้อนความตระหนักในความสำคัญของการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ John Dewey เกี่ยวกับการศึกษาประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้ปกครองมองเห็นว่าการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ยั่งยืนไม่สามารถเกิดขึ้นได้จากความพยายามของโรงเรียนเพียงแห่งเดียว แต่ต้องอาศัยการร่วมมือและการประสานงานระหว่างสถาบันการศึกษากับทุกภาคส่วนในชุมชน

2.4.1 การประสานงานระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

ผู้ปกครองเห็นความจำเป็นในการสร้างความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษาต่างๆ ในชุมชน โดยเฉพาะการประสานงานระหว่างโรงเรียนกับมัสยิดในการจัดการศึกษาด้านศาสนา การทำงานร่วมกันดังกล่าวจะช่วยลดความซ้ำซ้อนในการจัดการเรียนการสอน สร้างความต่อเนื่องในการถ่ายทอดความรู้ และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับการศึกษาด้านศาสนาโดยรวม ตามที่ผู้ปกครองท่านหนึ่งแสดงความเห็นว่า "*การมีส่วนร่วมของชุมชน*

ในการพัฒนาหลักสูตรศาสนาสำคัญมาก เพราะการสอนศาสนาไม่ใช่หน้าที่ของโรงเรียนเพียงแห่งเดียว แต่เป็นหน้าที่ของมัสยิดและครอบครัวด้วย...ควรมีการประสานงานระหว่างโรงเรียนกับมัสยิดในการจัดหลักสูตรศาสนาโดยให้อิหม่ามและครูศาสนาจากมัสยิดต่างๆ ในพื้นที่ร่วมกันออกแบบเนื้อหาและวิธีการสอนให้สอดคล้องกันและไม่ซ้ำซ้อน" (ผู้ปกครองคนที่ 1, สนทนากลุ่ม, 15 มิถุนายน 2568)

2.4.2 การใช้เครือข่ายศิษย์เก่า

ผู้ปกครองตระหนักถึงศักยภาพของศิษย์เก่าในการเป็นทรัพยากรสำคัญที่สามารถสนับสนุนการพัฒนาการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ การสร้างเครือข่ายศิษย์เก่าที่เป็นระบบจะช่วยสร้างแรงบันดาลใจให้กับนักเรียนรุ่นใหม่ ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการศึกษาต่อและการประกอบอาชีพ รวมถึงการถ่ายทอดประสบการณ์จริงจากการทำงาน ตามที่ผู้ปกครองท่านหนึ่งกล่าวว่า *"ศิษย์เก่าเป็นทรัพยากรสำคัญที่ยังไม่ได้ใช้ประโยชน์เต็มที่ ศิษย์เก่าที่ประสบความสำเร็จในการศึกษาต่อและการทำงานสามารถเป็น*แบบอย่าง*และพี่เลี้ยงให้กับน้อง ๆ ได้เป็นอย่างดี...ควรมีการจัดตั้งเครือข่ายศิษย์เก่าอย่างเป็นระบบ โดยจัดทำฐานข้อมูลศิษย์เก่าตามสาขาอาชีพ และเชิญกลับมาเป็นวิทยากรพิเศษที่ปรึกษาการศึกษาต่อ หรือพี่เลี้ยงในโครงการต่างๆ"* (ผู้ปกครองคนที่ 5, สนทนากลุ่ม, 15 มิถุนายน 2568)

2.4.3 ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการมีส่วนร่วม

ผู้ปกครองเน้นความสำคัญของการสร้างความเข้าใจร่วมกันและความรู้สึกการมีส่วนร่วมต่อกระบวนการพัฒนาการศึกษาระหว่างทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษาขึ้นอยู่กับการได้รับการสนับสนุนและความร่วมมือจากครอบครัวและชุมชน การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับเป้าหมายและประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงจึงเป็นสิ่งจำเป็น ดังที่ผู้ปกครองท่านหนึ่งอธิบายว่า *"ความเข้าใจและการสนับสนุนจากผู้ปกครองและชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญ ทุกคนต้องมีส่วนร่วมและรู้สึกเป็นเจ้าของ ถ้าโรงเรียนพยายามพัฒนาแต่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากบ้าน การเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นยาก...ผู้ปกครองต้องเข้าใจวัตถุประสงค์ของการเปลี่ยนแปลง และเห็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับลูกของตนเอง"* (ผู้ปกครองคนที่ 1, สนทนากลุ่ม, 15 มิถุนายน 2568)

อภิปรายผล

ผลการศึกษาสามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้อย่างชัดเจน โดยเผยให้เห็นถึงมุมมองที่หลากหลายของผู้ปกครองต่อการพัฒนาหลักสูตรที่สะท้อนความต้องการของชุมชนมุสลิม ผลลัพธ์สะท้อนความซับซ้อนของการพัฒนาหลักสูตรในบริบทการศึกษาอิสลามที่ต้องสร้างสมดุลระหว่างการรักษา อัตลักษณ์ทางศาสนาและการเตรียมความพร้อมสำหรับศตวรรษที่ 21

1) การบูรณาการความรู้ศาสนาและสามัญ

ผลการศึกษาสนับสนุนแนวคิดของ Al-Ghazali ที่เน้นการผสมผสานความรู้ศาสนา (naqliyah) และความรู้เหตุผล (aqliyah) เพื่อการพัฒนาที่สมบูรณ์ ตามที่ปรากฏในผลงาน Ihya' 'Ulum al-Din ซึ่งเน้นว่าการศึกษาอิสลามไม่ควรแยกความรู้ทางศาสนาออกจากความรู้ทั่วไป (Al-Ghazali, 1963) ความเห็นของผู้ปกครองที่เห็นคุณค่าของการบูรณาการเนื้อหาวิชาการกับหลักธรรมอิสลาม เช่น การเชื่อมโยงวิชาเคมีกับการรักษาความสะอาดตามหลักศาสนา และการใช้คณิตศาสตร์ในการคำนวณมรดก สะท้อนการประยุกต์แนวคิดของ

Al-Ghazali ในยุคสมัยใหม่ อิบรอฮีม ณรงค์รักษาเขต (2566) ยืนยันว่าการบูรณาการหลักสูตรช่วยให้ผู้เรียนประยุกต์ใช้ความรู้ในการพัฒนาตนเองและท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษายังเผยให้เห็นความท้าทายในการสร้างสมดุลระหว่าง naqliyah และ aqliyah โดยเฉพาะข้อจำกัดด้านความเข้มข้นของวิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ที่ส่งผลต่อการเตรียมความพร้อมสำหรับการศึกษาต่อ ประเด็นนี้สะท้อนความจำเป็นในการปรับปรุงการจัดสรรเวลาเรียนและวิธีการสอนให้สอดคล้องกับหลักการของ Al-Ghazali มากขึ้น

2) การพัฒนาสังคมและอารยธรรม

ผลการศึกษาสนับสนุนแนวคิดของ Ibn Khaldun ที่มองการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาอารยธรรมและสังคม ตามที่ปรากฏใน Al-Muqaddimah ซึ่งเน้นความสำคัญของการเรียนรู้จากประสบการณ์และการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาสังคมแบบองค์รวม (Ibn Khaldun, 1958; Alatas, 2006) ความตระหนักของผู้ปกครองต่อความจำเป็นในการพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 และการพัฒนาเศรษฐกิจครอบครัวและชุมชนสะท้อนการประยุกต์แนวคิดของ Ibn Khaldun เกี่ยวกับการใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือสร้างความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคม การที่ผู้ปกครองเห็นความสำคัญของการเชื่อมโยงการศึกษากับการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 เช่น การรู้เท่าทันสื่อและการคิดเชิงวิพากษ์ แสดงให้เห็นการตระหนักถึงผลกระทบโลกยุคดิจิทัลต่อชุมชนมุสลิม

3) การเรียนรู้จากประสบการณ์

ผลการศึกษาสนับสนุนแนวคิดของ John Dewey เกี่ยวกับการศึกษาเชิงประสบการณ์ (experiential learning) ที่เน้นการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริง (Dewey, 1916) โดยเฉพาะความต้องการของผู้ปกครองให้นักเรียนได้เรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การเกษตร การใช้สมุนไพร และการทำอาหารฮาลาลพื้นเมือง การที่ผู้ปกครองเสนอให้ใช้แปลงเรียนรู้ของสหกรณ์เกษตรกรและการมีเกษตรกรมาเป็นวิทยากรพิเศษ สะท้อนการประยุกต์แนวคิดของ Dewey ที่เชื่อว่าการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพต้องเชื่อมโยงกับประสบการณ์จริงของผู้เรียนและชุมชน การค้นพบนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ อำภา หวาเอียด (2566) ที่พบว่าการพัฒนาหลักสูตรบนฐานชุมชนท้องถิ่นต้องสร้างการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน

4) การศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองและการมีส่วนร่วม

ผลการศึกษาสอดคล้องกับแนวคิดของ John Dewey เกี่ยวกับการศึกษาประชาธิปไตย (democratic education) ที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการศึกษา (Dewey, 1916) โดยเฉพาะข้อเสนอแนะในการประสานงานระหว่างโรงเรียนกับมัสยิดและการใช้เครือข่ายศิษย์เก่า การศึกษานี้แสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนในบริบทการศึกษาอิสลามมีลักษณะเฉพาะที่ผสมผสานสถาบันทางศาสนา (มัสยิด) สถาบันการศึกษา (โรงเรียน) และชุมชนเศรษฐกิจ (สหกรณ์เกษตรกร) เข้าด้วยกันอย่างเป็นองค์รวม ซึ่งสนับสนุนผลการศึกษาของมูฮัมหมัดอาฟีฟี อัซซอลีฮีย์ และคณะ (2560) เกี่ยวกับรูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง

งานวิจัยนี้มีข้อจำกัดหลายประการ ได้แก่ จำนวนผู้ปกครองที่ให้ข้อมูลมีเพียง 6 คน ศึกษาเฉพาะโรงเรียนเดียว และเก็บข้อมูลเพียงครั้งเดียวจึงไม่สามารถดูการเปลี่ยนแปลงในระยะยาวได้ นอกจากนี้ การศึกษายังขาด

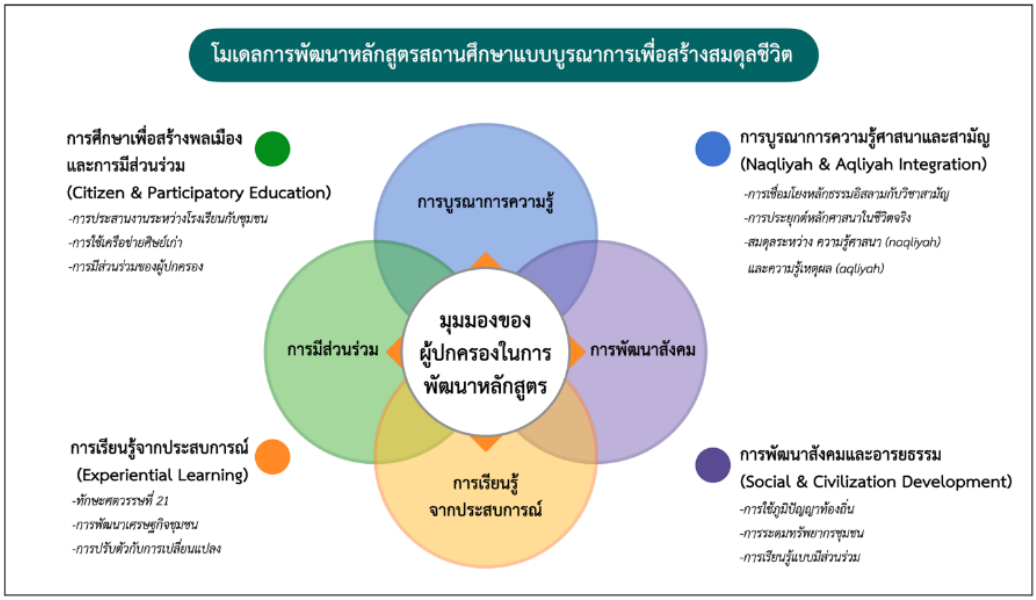
มุมมองของนักเรียน ครู และผู้บริหารโรงเรียน ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรข้อจำกัดเหล่านี้เป็นแนวทางสำหรับการศึกษาในอนาคต

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษามุมมองของผู้ปกครองในการพัฒนาหลักสูตรที่สะท้อนความต้องการของชุมชนมุสลิมในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามแห่งหนึ่งในจังหวัดยะลา ซึ่งผลการศึกษาได้เผยให้เห็นถึงความซับซ้อนของมุมมองผู้ปกครองต่อการพัฒนาหลักสูตรในบริบทการศึกษาอิสลามร่วมสมัย

ผลการศึกษานี้มีนัยสำคัญต่อการพัฒนาทฤษฎีการศึกษาอิสลามในบริบทสมัยใหม่ โดยแสดงให้เห็นว่าการบูรณาการแนวคิดของ Al-Ghazali, Ibn Khaldun และ John Dewey สามารถสร้างกรอบแนวคิดที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาหลักสูตรที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนมุสลิมในยุคปัจจุบันได้ ซึ่งผู้วิจัยสามารถนำเสนอโมเดลจากมุมมองของผู้ปกครองในการพัฒนาหลักสูตรที่สะท้อนความต้องการของชุมชนมุสลิมในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามแห่งหนึ่งในจังหวัดยะลา ดังภาพประกอบ 1

จากการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้กรอบแนวคิดบูรณาการของ Al-Ghazali, Ibn Khaldun และ John Dewey ครอบคลุม 4 มิติหลัก พบว่าผู้ปกครองมีความตระหนักสูงต่อความสำคัญของการบูรณาการความรู้ศาสนาอิสลามกับความรู้สมัยใหม่ ขณะเดียวกันก็มีความกังวลเกี่ยวกับความเข้มข้นของวิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ที่ยังไม่เพียงพอสำหรับการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา

(ภาพที่ 1 โมเดลการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาแบบบูรณาการเพื่อสร้างสมดุลชีวิตผ่านมุมมองของผู้ปกครองในการพัฒนาหลักสูตรที่สะท้อนความต้องการของชุมชนมุสลิม)

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นความต้องการที่หลากหลายของชุมชน ทั้งการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 เช่น การคิดเชิงวิพากษ์และการรู้เท่าทันสื่อ และการมีส่วนร่วมของชุมชนผ่านการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น การประสานงานระหว่างโรงเรียนกับมัสยิด และการใช้เครือข่ายศิษย์เก่า

การศึกษานี้สนับสนุนประสิทธิภาพของกรอบทฤษฎีบูรณาการในการพัฒนาหลักสูตรที่ครอบคลุมทั้งมิติทางศาสนา สังคม และการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ พร้อมทั้งเผยให้เห็นแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในความคาดหวังของผู้ปกครองต่อการศึกษาอิสลาม จากการเน้นเฉพาะความรู้ทางศาสนาไปสู่การบูรณาการกับทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 แนวทางการจัดการศึกษานี้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาแนวทางใหม่ที่ช่วยให้การศึกษาอิสลามสามารถปรับตัวไปพร้อมกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมได้อย่างยั่งยืน โดยยังคงรักษาหลักการและคุณค่าทางศาสนาไว้

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาและการอภิปรายผลที่ได้นำเสนอ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนาหลักสูตรและการศึกษาในอนาคต ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการปฏิบัติ

1.1 สำหรับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ควรจัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรระดับชุมชนที่มีตัวแทนจากทุกภาคส่วน และปรับรายวิชาเพิ่มเติมให้มีความหลากหลายที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนเพื่อให้นักเรียนมีทางเลือกที่หลากหลาย รวมทั้งสำรวจและใช้ประโยชน์จากความเชี่ยวชาญของคนในชุมชนเป็นวิทยากรพิเศษ

1.2 สำหรับหน่วยงานกำกับดูแลการศึกษา ควรพัฒนานโยบายที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหลักสูตร และจัดสรรงบประมาณสนับสนุนโครงการที่มีการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

การศึกษาในอนาคตควรขยายขอบเขตให้ครอบคลุมโรงเรียนอิสลามในพื้นที่ต่าง ๆ และรวมมุมมองของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม รวมทั้งศึกษาเชิงทดลองเพื่อทดสอบประสิทธิภาพของแนวทางการพัฒนาหลักสูตรแบบมีส่วนร่วม และศึกษาความเป็นไปได้ในการนำข้อเสนอแนะไปปฏิบัติจริง

ผลการศึกษายังมีนัยสำคัญต่อการพัฒนาทฤษฎีการศึกษาอิสลามในบริบทสมัยใหม่ และสามารถนำไปปรับใช้ในการพัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนที่มีนักเรียนจากกลุ่มชาติพันธุ์และศาสนาที่หลากหลาย ในระดับนานาชาติ ผลการศึกษานี้สามารถเป็นกรณีศึกษาสำหรับประเทศที่มีชุมชนมุสลิมเป็นส่วนน้อย และเป็นแนวทางสำหรับการส่งเสริมสันติภาพและความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม

เอกสารอ้างอิง

มูฮัมหมัดอาฟีฟี อัซซอลีฮีย์, ชนิตา รักษ์พลเมือง, พรรณี บุญประกอบ, นิฟาริด ระเด่นอาหมัด (2560). การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดและการเรียนรู้ของเด็กมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้. *วารสารอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์*, *8*(2), 62–82. https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JOIS/article/view/166878

มูฮัมหมัดอาฟีฟี อัซซอลีฮีย์, ยุโสบ บุญสุข, นัชชิมา บาเกาะ, และอิบรอฮีม ลามีน ซาโน. (2563). *การสังเคราะห์กลยุทธ์การสอนของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามหลักสูตรบูรณาการในประเทศมาเลเซีย อินโดนีเซีย และ*

สิงคโปร์ เพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 *และแนวทางการนำไปใช้สำหรับบริบทโรงเรียนชายแดนภาคใต้* (รายงานการวิจัย). สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.).

ยุทธนา เกื้อกูล. (2560). *การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามจังหวัดชายแดนภาคใต้เพื่อสร้างผู้เรียนสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์* (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

สำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดยะลา. (2568). แผนปฏิบัติราชการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ.

อำภา หวาเอียด. (2566). *กลยุทธ์การสร้างการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในกิจกรรมเสริมหลักสูตรฐานชุมชนท้องถิ่นโรงเรียนควนขนุน จังหวัดพัทลุง* (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

อิบรอฮีม ณรงค์รักษาเขต. (2566). *การศึกษาอิสลาม* (หลักสูตรและการสอน). คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี.

Al-Ghazali. (1963). *Ihya' 'Ulum al-Din* (The Revival of the Religious Sciences). Dar al-Ma'arif.

Alatas, S. F. (2006). A Khaldunian exemplar for a historical sociology for the South. *Current Sociology*, *54*(3), 397-411.

Dewey, J. (1916). *Democracy and education: An introduction to the philosophy of education*. The Free Press.

Ibn Khaldun (1958). *The Muqaddimah: An Introduction to History* (F. Rosenthal, Trans.). Princeton University Press. (Original work published in the 14th century)

Krippendorff, K. (2018). *Content analysis: An introduction to its methodology* (4th ed.). SAGE Publications.

Sharīʿat Foundations for Halal Poultry: Ethical Principles and Industrial Challenges in Thailand

Hafit Khamnurak

Asman Taeali

Sharī‘at Foundations for Halal Poultry: Ethical Principles and Industrial Challenges in Thailand

Hafit Khamnurak[1]

Asman Taeali[2]

Abstract

Objective: The research explores the fundamental principles of Islamic jurisprudence governing the Halal system in the poultry industry.

Methodology: This research employed a qualitative methodology based on documentary analysis and interpretive synthesis. The data were collected from primary sources namely the Qur'an and Hadith and secondary sources, including research reports and academic journal articles. A combined deductive and inductive approach was used for data analysis. Source selection was guided by direct relevance to Halal system management in the poultry industry. To ensure validity and reliability, all interpretations were reviewed by experts in Islamic jurisprudence.

Research Findings: The study found that five key Islamic legal components essential for Halal compliance in poultry production: (1) the definition and requirements of Halal food, (2) animal welfare as mandated by *Sharī‘at,* (3) the religious and ethical dimensions of animal slaughter, (4) the permissibility and scholarly debate surrounding stunning practices in industrial systems, and (5) the rulings on *najis*, purification processes, and water classifications. These components provide the religious foundation for regulating, monitoring, and certifying Halal practices throughout the production chain.

Contributions: The results may serve as a framework for integrating Islamic values with modern poultry industry operations in a Halal-compliant manner.

Keywords: Halal principles, *Sharī‘at* compliance, Poultry industry, Islamic law, Halal certification

[1]Ph.D. Candidate (Islamic and Muslim Studies), Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University, Pattani campus, Hafitkhamnurak14@gmail.com

[2]Assistant Professor. Dr., Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University, Pattani campus, Asman.t@psu.ac.th

Introduction

The Halal system is a comprehensive framework within Islamic law that governs what is lawful (*Ḥallāl*) and unlawful (*Ḥarām*) in all aspects of a Muslim's life, including consumption, production, and commerce. In particular, food consumption occupies a central place in the Islamic worldview, as it directly relates to purity, ethics, and spiritual accountability. The Qur'an states: "O mankind, eat from whatever is on earth [that is] lawful and good" (al-Baqarah, 2:168), which reflects the divine emphasis on consuming only what is both legally and ethically pure.

The poultry industry plays a vital role in the global food supply, and for Muslim consumers, assurance of Halal integrity in poultry products is essential. In modern industrial contexts, however, the mass production of poultry introduces complex challenges related to Islamic jurisprudence, especially concerning animal welfare, stunning practices, and ritual slaughter. Consequently, Halal system management in this sector must align with both religious obligations and food industry regulations.

Scholars of Islamic jurisprudence (*Fuqahā'*) have long emphasized that lawful food must be obtained through processes consistent with divine injunctions and prophetic tradition (*Sunnah*). The Prophet Muhammad (peace be upon him) said: "*Verily, Allah has prescribed excellence in everything. If you slaughter, then slaughter well*" (Muslim, No.1955). This hadith underscores the ethical foundation of Halal slaughter, rooted in compassion, cleanliness, and respect for animal life.

Thailand occupies a prominent position in the global poultry sector, ranking seventh in terms of production volume and fourth in poultry meat exports. During the past decade, its poultry industry has recorded steady expansion, with output growing by an annual average of 3.59% and domestic consumption rising even faster at 6.94%. This dual increase has been accompanied by a consistent upward trend in export volumes, further underscoring the sector's strategic role within the national economy. While the industry continues to drive agricultural growth, it also encounters a delicate balance between emerging opportunities and structural challenges linked to sustainability. Importantly, Thailand has established itself as a reliable supplier of Halal-certified poultry, exporting considerable quantities to key markets such as Malaysia and the United Arab Emirates (Gul et al., 2022; Wongtangtintharn et al., 2025).

With the globalization of Halal markets and the growing complexity of industrial supply chains, the assurance of Halal integrity can no longer rely solely on traditional knowledge or informal practices. Instead, it requires a structured and transparent certification system grounded in documented *Sharī'at* principles. This study therefore seeks to explore and synthesize the

essential Islamic legal components that can guide Halal poultry management in a way that is both religiously authentic and practically adaptable to modern industry conditions.

In the case of Thailand, although the country has become one of the world's leading poultry exporters, its Halal certification system still faces significant structural weaknesses. The certification process, managed by the Central Islamic Council of Thailand (CICOT), operates mainly on a voluntary basis and lacks binding legal authority. As a result, compliance often depends heavily on industry self-regulation, which raises concerns about consistency, credibility, and alignment with *Sharī'at* requirements (Gunsun & Chirapanda, 2024). These limitations highlight the urgent need for a synthesized *Sharī'at*-based framework that combines religious principles with enforceable regulations, institutional oversight, and clear operational guidelines. Such a framework is essential not only to strengthen Halal poultry management within Thailand but also to build greater international confidence in the credibility of Thai Halal-certified products.

Theoretical and Legal Framework

The management of the Halal system in the poultry industry must be firmly rooted in the primary sources of Islamic law: the *Qur'ān*, the *Sunnah* (prophetic tradition), *Ijmā'* (consensus of scholars), and *Qiyās* (analogical reasoning). These sources form the foundation upon which the religious obligations related to Halal compliance are constructed, especially in matters of food consumption and animal slaughter.

1. The *Qur'an* and Halal Principles

The Qur'an explicitly commands Muslims to consume only what is lawful and pure:

"They ask you what is lawful for them. Say, 'Lawful for you are [all] good foods…" (al-Mā'idah, 5:4).

Another verse declares:

"Prohibited to you are dead animals, blood, the flesh of swine, and that which has been dedicated to other than Allah…" al-Mā'idah, 5:3).

These verses form the core legal guidance concerning what constitutes Halal food. In poultry production, this includes not only the species but also the conditions of feeding, handling, and slaughter.

2. The *Sunnah* and Slaughter Ethics

The *Sunnah* elaborates on the practical implementation of Halal slaughter. The Prophet Muḥammad (peace be upon him) emphasized humane treatment of animals and proper slaughter techniques. He said:

"*Indeed, Allah has prescribed ihsan (excellence) in all things. If you kill, kill well; if you slaughter, slaughter well. Let each one of you sharpen his blade and spare suffering to the animal he slaughters.*" (Muslim, No. 1955)

This hadith provides ethical and procedural guidance for slaughter, including the requirement to mention Allah's name at the time of slaughter (*Tasmiyat*) and to use a sharp instrument to minimize pain.

3. *Ijmā'* and Juristic Consensus

Over time, Islamic jurists across different schools of thought (*Madhāhib*) have reached consensus on certain fundamental rulings. For example, there is general agreement that any animal not slaughtered in the name of Allah is not permissible for consumption (Al-Qaradawi, 2001). Similarly, consensus exists that consuming animals that died by strangulation, electric shock (if not slaughtered properly), or natural causes is prohibited (al-Mā'idah, 5:3).

4. *Qiyās* and Contemporary Industrial Practices

In addressing modern challenges such as the use of mechanical slaughter machines, electrical stunning, or automated conveyor systems jurists apply analogical reasoning (*Qiyās*) to derive rulings. For example, in the absence of direct textual evidence on stunning, scholars have debated its permissibility based on whether it leads to the animal's death before the slaughter. Some permit stunning under strict conditions, while others reject it due to concerns about pain, improper handling, or loss of consciousness before the religious act (Kamali, 2010).

Thus, Halal system management in the poultry industry today must be informed not only by religious texts but also by qualified scholarly interpretation of those texts in the context of modern industrial realities.

Research Objectives

This study explores the fundamental principles of Islamic jurisprudence governing the Halal system in the poultry industry.

Research Methodology

This study employed a qualitative research design, grounded in doctrinal analysis and thematic interpretation of Islamic legal texts. The primary aim was to investigate the core principles of Islamic law (*Sharī'at*) that govern Halal system management in the poultry industry. The methodology was structured around three main components: document analysis, textual interpretation, and thematic synthesis.

1. Data Sources

Two categories of documents were used: Primary sources, including the *Qur'an*, Hadith collections (especially Sahih Muslim and Sahih al-Bukhari), classical jurisprudential texts from major Islamic schools (*Fiqh*), and fatwas issued by recognized Islamic councils. Secondary sources, such as academic books and peer-reviewed journal articles on Islamic dietary law, Halal certification, and contemporary applications of *Sharī'at* in food production. Key texts consulted include The Lawful and the Prohibited in Islam by al-Qaradawi (2001), Food and the rulings on hunting and slaughtering by al-Fawzan (2009), *Sharī'at* Law: An Introduction by Kamali (2010), and Muhammad: The Prophet of mercy by al-Nadwi (2019). All of which provide doctrinal clarity and modern contextualization of Halal issues.

2. Analytical Approach

A combined deductive–inductive thematic analysis was adopted: Deductive analysis was used to identify predefined categories based on established Islamic legal domains: Halal food, animal welfare, stunning, slaughtering, and purification. Inductive analysis allowed for the emergence of new sub-themes within each domain by closely examining commentaries, juristic opinions, and ethical discussions. All content was coded and organized using thematic matrices to ensure that findings aligned with the research objective and were substantiated by textual evidence.

3. Criteria for Source Selection

The documents and legal opinions were selected based on the following criteria: Direct relevance to halal regulations in the poultry industry. Recognition by authoritative Islamic bodies or jurists. Scholarly credibility and academic integrity. Applicability to both classical and modern contexts.

4. Reliability and Validity

To enhance the trustworthiness of the findings: All interpretations were cross-checked with multiple sources. Classical commentaries from different schools of Islamic thought (Ḥanafī, Shafi'i, Mālikī, and Ḥanbalī) were compared to ensure breadth of understanding. Content validity was reviewed by experts in Islamic jurisprudence from the Faculty of Islamic Sciences at Prince of Songkla University.

Findings

The study identified five core Islamic legal components essential to the Halal management of poultry products. These components serve as the foundation for assessing compliance with *Sharī'at* in all stages of poultry production, from feeding and slaughter to hygiene and handling. Each component is discussed below with reference to authoritative sources in Islamic jurisprudence.

1. Halal Food and Its Legal Criteria

According to Islamic law, for a food product to be deemed Halal, it must be lawful in its origin, free from contamination by prohibited (*Ḥarām*) elements, and processed in a permissible manner. The *Qur'an* explicitly states:

"Prohibited to you are dead animals, blood, the flesh of swine, and that which has been dedicated to other than Allah…" (al-Mā'idah, 5:3)

The concept of *tayyib* (wholesome) complements Halal, implying that food must also be safe, clean, and beneficial to health (Bonne & Verbeke, 2008). Therefore, poultry must not only be of an approved species but also raised and processed according to ethical and sanitary principles.

2. Animal Welfare in *Sharī'at*

Islamic jurisprudence emphasizes compassion toward animals, framing it as a moral and legal obligation. Animal welfare (*Ri'āyat al-ḥayawān*) is recognized in both the *Qur'an* and Sunnah. The Prophet Muḥammad (peace be upon him) warned against cruelty, stating:

"*A woman was punished in Hellfire because she imprisoned a cat, preventing it from eating or seeking food on its own*." (al-Bukhari, No. 3318)

Scholars such as Mustafa al-Siba'i (1999) assert that caring for animals is *wājib* (obligatory) and comparable to caring for one's spouse or family. In the poultry industry, this translates into the requirement to provide adequate shelter, food, and humane treatment during transport and slaughter.

3. Islamic Guidelines on Slaughtering

The Islamic ritual slaughter (*Dhabḥ*) is a fundamental requirement in Halal certification. Jurists agree on key conditions for lawful slaughter: The slaughterer must be a sane Muslim or People of the Book. The instrument must be sharp. The name of Allah must be invoked. The animal must be alive at the time of slaughter. The Prophet said: "*When one of you slaughters, let him do it well. Let him sharpen his blade and comfort the animal.*" (Muslim, No. 1955) Any deviation from these principles such as failure to mention God's name or use of a blunt instrument may render the meat impermissible.

4. Controversies over Stunning Practices

Stunning before slaughter is a modern industrial practice that has sparked significant debate among Islamic scholars. While classical sources do not mention stunning, contemporary fatwas differ based on whether the practice causes death or undue suffering. Some authorities (e.g., Malaysian Fatwa Council) permit stunning if: The animal survives the stun. The stun does not

cause unconsciousness beyond slaughter. The slaughter is conducted properly post-stun (JAKIM, 2019)

Others, such as the Brunei Halal Authority and Saudi Arabia standards, prohibit pre-slaughter stunning outright due to concerns about animal pain and spiritual legality. These differing views necessitate careful adaptation in export-focused Halal production.

5. *Najis*, Purification, and Water Classifications

Islamic law outlines detailed rules on ritual impurities (*Njāsh*) and purification. Any contamination from blood, excrement, carrion, or alcohol renders meat non-Halal unless proper cleansing is performed. Scholars classify *najis* into three categories heavy, moderate, and light and prescribe specific washing methods, such as using flowing or pure water (*Māʾ ṭāhir*).

Industrial poultry processing must consider the source and quality of water used, especially in cleaning facilities, equipment, and carcasses. Modern halal systems often integrate these requirements with food safety frameworks like HACCP and GMP, providing both religious and health-based assurances (Kamali, 2010).

Discussion

The findings of this study confirm that Islamic jurisprudence provides a comprehensive legal and ethical foundation for the management of Halal systems in the poultry industry. Each of the five identified components Halal food, animal welfare, ritual slaughter, stunning, and purification plays a critical role in ensuring compliance with *Sharī'at* and maintaining consumer trust among Muslim populations.

1. Integrating *Sharī'at* with Modern Industrial Standards.

While traditional sources emphasize the importance of *tahārat* (purity), *iḥsān* (compassion), and *taqwá* (God-consciousness), modern Halal management systems must also incorporate industry standards such as GMP (Good Manufacturing Practices) and HACCP (Hazard Analysis and Critical Control Points). These systems align closely with Islamic values on hygiene, safety, and risk prevention (Talib et al., 2013). However, *Sharī'at* adds a spiritual dimension that transcends technical food safety, making Halal not just a physical condition but also a moral and theological one.

This underscores the view of Al-Qaradawi (2001), who argues that Islamic law in matters of food is not limited to health outcomes but grounded in divine legislation, with obedience to Allah being the primary objective.

2. The Ethical Centrality of Animal Welfare.

The emphasis on animal welfare in Islamic teachings, as reflected in the hadith literature, demonstrates a deep ethical consciousness that precedes modern Western animal rights discourses. The Islamic principle of *raḥmah* (mercy) toward animals is evident in both legal rulings and moral exhortations, positioning Islam as a forerunner in ethical slaughter practices (Al-Fawzan, 2009; Rahman & Aidaros, 2012; Al-Nadwi, 2019).

Yet in industrial settings, animal welfare standards may conflict with *Sharī'at*. For example, emergency killing protocols in European regulations such as cervical dislocation or post-stunning euthanasia may violate Islamic conditions of lawful slaughter, especially if *tasmiyat* is omitted (EFSA, 2021). These tensions call for robust religious oversight in Halal-certified operations.

3. The Ongoing Debate over Stunning.

The practice of pre-slaughter stunning remains contentious. Scholars and Halal authorities differ in opinion due to the absence of clear precedents in classical sources. The Malaysian standard allows certain types of reversible stunning, provided the animal remains alive prior to slaughter (JAKIM, 2019), whereas Brunei and Saudi authorities prohibit it. These differences affect international trade and highlight the necessity for local Halal certification bodies to develop guidelines rooted in both *Sharī'at* and scientific evidence.

This situation mirrors Kamali's (2010) assertion that *ijtihād* (independent reasoning) is vital in adapting Islamic rulings to new contexts, especially in biomedical and food science applications.

4. Halal Integrity and Consumer Trust.

For Muslim consumers, Halal certification is not merely a label; it is a declaration of faith, purity, and compliance with divine will. Maintaining Halal integrity throughout the supply chain from poultry feed to slaughterhouse hygiene and packaging is crucial for consumer confidence. A lapse in any part of the process can compromise the religious acceptability of the final product.

Scholarly consensus (*Ijmā'*) on foundational principles provides a stable base for Halal systems, but contextual flexibility through *qiyās* and *maṣlaḥat* (public interest) is equally important to accommodate technological change without undermining *Sharī'at* goals (Lemu, 1996; Kamali, 2010).

5. Toward a Faith-Based Model of Halal Management.

The findings suggest that Halal system management in the poultry industry should adopt a faith-based model rooted in Islamic jurisprudence, enhanced by modern food safety protocols. The model must be developed through inter-disciplinary collaboration between Islamic scholars, food scientists, industry practitioners, and certification authorities.

Such integration would fulfill both the spiritual objectives (*Maqāṣid al-sharī'ah*) and practical demands of the Halal industry, ensuring not only legal permissibility but also consumer safety, ethical production, and international credibility.

Conclusion

This study examined the foundational Islamic legal principles that inform Halal system management in the poultry industry. Through a detailed analysis of Qur'anic verses, hadith traditions, juristic consensus, and scholarly reasoning, five core components emerged: (1) Halal food requirements, (2) animal welfare obligations, (3) Islamic conditions for slaughter, (4) scholarly debates on stunning, and (5) purification rules related to *najis* and water.

The research affirms that Halal is not merely a technical label or health-related standard but a holistic framework encompassing ethical, spiritual, and procedural dimensions. The Islamic legal tradition provides clear guidance on permissible and impermissible practices, with an emphasis on purity (*Ṭahārat*), mercy (*Raḥmah*), and accountability (*Taqwá*). These values are increasingly relevant in an industrial context where efficiency, automation, and global distribution must be balanced with faith-based obligations.

Despite the availability of halal certifications, the diversity of interpretations and operational practices across different countries reveals the need for greater standardization rooted in core *Sharī'at* principles. This is particularly vital in the poultry industry, where issues such as mechanical slaughter, feed ingredients, and animal handling remain areas of scholarly debate and consumer concern.

Recommendations

1. Develop Unified Halal Guidelines Across Jurisdictions. To reduce discrepancies in Halal certification, there should be international collaboration between Islamic councils, Halal authorities, and scholars to produce a harmonized framework based on agreed-upon jurisprudential principles.

2. Integrate Islamic Ethics with Industrial Protocols. Food safety systems such as GMP and HACCP should be aligned with *Sharī'at* ethics, particularly in the areas of stunning, animal handling, and cleaning procedures.

3. Enhance Training for Halal Professionals. Slaughterhouse personnel, auditors, and certification officers should undergo regular training in both religious and technical aspects of Halal compliance, including emerging issues such as bioengineering, synthetic ingredients, and AI in food processing.

4. Promote Interdisciplinary Research. Further studies are needed to explore the compatibility of Islamic legal rulings with innovations in food science and biotechnology. Jurists and scientists must collaborate to develop dynamic *ijtihād* that reflects both spiritual integrity and practical feasibility.

5. Strengthen Consumer Awareness. Educational programs for Muslim consumers should emphasize the meaning of Halal beyond symbols and certification, fostering deeper understanding of Islamic dietary principles and encouraging ethical consumption.

6. Government Policy Support for Halal Exports. The Thai government should implement supportive trade policies, incentives, and bilateral agreements with Muslim-majority countries to enhance the competitiveness of Halal-certified poultry. Strengthening regulatory enforcement and international recognition of Thai Halal certification would not only increase export opportunities but also improve consumer trust in global markets.

Limitations and Future Research

This study is primarily based on documentary analysis, drawing on scriptural sources and existing academic literature. While this approach provides a strong theoretical foundation, it does not incorporate empirical data from field practices or stakeholder perspectives in the poultry industry. Future research should therefore adopt a mixed-methods design, combining jurisprudential analysis with fieldwork such as interviews, focus groups, and case studies of poultry facilities. Such studies would generate a more holistic understanding of how *Sharī'at* principles are interpreted and applied within industrial contexts, and help identify practical solutions to emerging challenges such as automation, biotechnology, and global supply chain integration.

Final Note

This research contributes to the evolving discourse on Halal system management by bridging classical Islamic jurisprudence with contemporary industrial realities. By grounding Halal governance in the original sources of Islamic law and contextualizing it within modern production systems, the study offers a faith-consistent and operationally sound model for the poultry industry and beyond.

Acknowledgments

This research was supported by a thesis research grant from the Graduate School, Prince of Songkla University, under the fiscal year 2024 budget.

Reference

Ab Talib, M. S., Rubin, L., & Khor Zhengyi, V. (2013). Qualitative Research on Critical Issues In Halal Logistics. *Journal of Emerging Economies and Islamic Research*, *1*(2), 131–150. https://doi.org/10.24191/jeeir.v1i2.127

Al-Bukhari, M. I. (1998). *Sahih al-Bukhari*. Dar al-Mughni lil-Nashr wa al-Tawzi‘.

Al-Fawzan, S. B. (2009). *Al-Athimah wa Ahkamusseidi was Zabaaeh* [Food and the rulings on hunting and slaughtering]. Maktabah al-Ma’arif.

Al-Nadwi, F. A. (2019). *Muhammad: Nabi al-rahmah* [Muhammad: The Prophet of mercy]. Dar Nafaiz.

Al-Qaradawi, Y. (2001). *The Lawful and the Prohibited in Islam* (A. Shamis, Trans.). American Trust Publications.

Al-Sibaʿī, M. (1999). *Min rawāʾiʿ ḥaḍāratinā* [From the Glories of Our Civilization]. Dār al-Warrāq.

Bonne, K., & Verbeke, W. (2008). Religious values informing halal meat production and the control and delivery of halal credence quality. *Agriculture and Human Values, 25*(1), 35-47. https://doi.org/10.1007/s10460-007-9076-y

Department of Islamic Development Malaysia (JAKIM). (2019). *Malaysian protocol for halal meat and poultry production*. Retrieved from https://myehalal.halal.gov.my/portal-halal/v1/images/pdf/protocol%20halal%20meat%20poultry.pdf

European Food Safety Authority (EFSA). (2021). *The use of animal-based measures at slaughter for assessing the welfare of broiler chicken on farm: scientific NCPs Network exercise*. https://doi.org/10.2903/sp.efsa.2021.EN-7075

Gul, M., Akbar, J., Ikramullah, M., & Raza, A. (2022). International halal industry and its impact on global halal market (a historical review and future business prospect). *Journal of Positive School Psychology, 6*(7), 5890-5907.

https://www.researchgate.net/profile/Ali-Raza-284/publication/366973669

Gunsun, A., & Chirapanda, S. (2024). Factors Influencing the Adoption of CICOT Halal Certification in Thai Halal Entrepreneurs: The institutional Theory. *Journal of Family Business & Management Studies, 16*(1). https://www.fbmsjournal.com/wp-

content/uploads/2024/02/10_User-76_Factors-Influencing-the-Adoption-of-CICOT-Halal-Certification-in-Thai-Halal-Entrepreneurs.pdf

Kamali, M. H. (2010). *Shari'ah Law: An Introduction*. Oneworld Publications.

Lemu, B. A. (1996). *Islamic 'Aqidah and Fiqh: A Textbook of Islamic Belief and Jurisprudence*. IQRA' International.

Muslim, I. H. (1994). *Sahih Muslim*. Dar al-Ma'arifah.

Rahman, S., & Aidaros, H. (2012). Islam and animal welfare with special reference to cruelty to animals during transport and slaughter. *Journal of the Commonwealth Veterinary Association*, *28*(2), 27–30. https://cva.vet/downloads/cva-journals/CVA-Journal-2012Vol28Num02.pdf

Wongtangtintharn, S., Chakkhambang, S., Pootthachaya, P., Cherdthong, A., & Wanapat, M. (2025). Challenges and constraints to the sustainability of poultry farming in Thailand. *Animal Bioscience, 38*(4), 845. https://doi.org/10.5713/ab.24.0685

Cultural Adaptation Challenges of International Muslim Students in Southern Thailand: A Focus on Language Acquisition, Social Integration, and Cultural Practices

Muhammad Masor

Abdulai M Kaba

Cultural Adaptation Challenges of International Muslim Students in Southern Thailand: A Focus on Language Acquisition, Social Integration, and Cultural Practices

Muhammad Masor[1] Abdulai M Kaba[2]

Abstract

Objective: This study investigates cultural adaptation challenges faced by international Muslim students in Thailand's southern border provinces, focusing on language acquisition, social integration, and cultural practices.

Methodology: Participants were 100 international Muslim students enrolled at Fatoni University (FTU) and Prince of Songkla University (PSU), Pattani Campus (70 from FTU, 30 from PSU). Purposive sampling was used to capture students directly experiencing adaptation. Additionally, 10 students were selected for in-depth interviews through criterion-based sampling to ensure diversity in nationality, length of stay, and study level.

Findings: Language acquisition emerged as the greatest barrier, with difficulties in both academic Thai and daily communication. Social integration was generally positive, supported by peer networks and the local Muslim community, though occasional cultural misunderstandings occurred. Cultural practices posed fewer challenges, as students expressed satisfaction with maintaining religious and cultural identity, particularly access to halal food and prayer facilities.

Contributions: This study contributes to understanding cross-cultural adaptation of Muslim international students in Southeast Asia. It highlights the need for stronger Thai language support, inclusive social engagement, and institutional responsiveness to cultural requirements.

Keywords: International Muslim students; Cultural adaptation; Language acquisition; Social integration; Higher education

[1] Student: Master of Arts Program in Islamic and Muslim Studies, Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University (PSU), Pattani, Thailand. Author email: muhammad.m@psu.ac.th
[2] Assistant Professor, PhD: Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University (PSU), Pattani, Thailand. Corresponding author email: abdulai.kab@psu.ac.th

Introduction

In the context of increasing global student mobility, the Thailand's southern border provinces, Pattani, Yala, and Narathiwat have emerged as attractive destinations for international Muslim students. These provinces provide a unique socio-cultural and religious environment that allows students to pursue higher education while preserving their Islamic identity and practices. However, international Muslim students encounter enumerous cultural adaptation challenges. Navigating a new linguistic, social, and academic context often hampers their academic success, emotional well-being, and social adjustment (Boonmen, 2022; Zhou et al., 2008). Understanding these difficulties is critical to improving support systems for this important student population. The present study contributes to strengthening institutional practices and policy frameworks that promote effective adaptation. As noted by MuthuRajan and Sultana (2024), inclusive campus environments and peer mentoring significantly enhance cross-cultural integration, while Zheng et al. (2025) emphasize the need for tailored language and academic support services.

This research is guided by two major theoretical frameworks. Berry (1992) Acculturation Model categorizes adaptation into four strategies: assimilation, separation, integration, and marginalization. Complementing this, Kim (2012, 2017) Cross-Cultural Adaptation Theory frames adaptation as a stress–adjustment–growth process that evolves over time through communication and interaction with the host culture. These models offer valuable lenses through which to examine how international Muslim students interact with and adapt to the educational and cultural setting in Southern Thailand.

Although previous studies have explored international students' adaptation in various contexts (e.g., Luo & Jamieson-Drake, 2013; An, 2014), few have specifically focused on Muslim students in Thailand's southern provinces. Narongraksakhet and Salleh (2017) highlighted that cultural and religious tensions in this region necessitate greater sensitivity from institutions. The study of Rujiprak (2016) could increase the level of understanding of cross-cultural adjustment for international students in Thailand in particular, and assist in the creation of programs that could deliver vital improvements in both academic and personal support for international students in the country.

Research Objectives

1. To investigate barriers and experiences related to language acquisition, social integration, and cultural practices.

2. To explore the cultural adaptation challenges faced by international Muslim students in the southern border provinces of Thailand.

3. To provide insights and recommendations for improving institutional and policy support to enhance the cultural adaptation process of international Muslim students.

Research Methodology

Design and Participants: This study employed a mixed-methods design to explore cultural adaptation challenges among international Muslim students in Southern Thailand, focusing on language acquisition, social integration, and cultural practices. The study targeted international Muslim students currently enrolled at two higher education institutions in the Southern Border Provinces: Fatoni University (FTU) and Prince of Songkla University (PSU), Pattani Campus. A total of 100 students participated in the survey, 70 from FTU and 30 from PSU Pattani. For the quantitative phase, students were selected using purposive sampling, as they represent the population of interest directly experiencing cultural adaptation in the Thai context. For the qualitative phase, 10 students were purposively chosen to provide deeper insights into their adaptation experiences.

In addition to the survey, 10 students were selected for in-depth qualitative interviews using a criterion-based purposive sampling technique. The criteria included nationality, length of stay in Thailand, and level of study, ensuring diversity among participants. This approach enabled the study to capture a wide range of perspectives and cultural adaptation challenges.

Instruments and Procedures: Quantitative data were collected using a structured questionnaire with items on language, social, and cultural dimensions, measured on a 5-point Likert scale. Qualitative data were gathered through semi-structured interviews exploring personal challenges and coping strategies. Content validity was established by experts, and a pilot test confirmed reliability, with Cronbach's Alpha exceeding 0.80. Data collection was conducted through online/paper surveys and both online and face-to-face interviews.

Data Analysis: Quantitative data were analyzed using descriptive statistics (mean, standard deviation), while qualitative data were transcribed and examined through thematic analysis to identify key themes of cultural adaptation.

Research Findings

The research findings are presented based on the results of both quantitative and qualitative data collection, aligned with the study's objective of exploring cultural adaptation challenges in three key areas: language acquisition, social integration, and cultural practices.

Interpretation of Mean Scores: The questionnaire employed a 5-point Likert scale ranging from 1 (Strongly Disagree) to 5 (Strongly Agree). To interpret the mean scores, the following ranges were applied:

Mean Range	Interpretation
1.00 – 1.49	Very Low
1.50 – 2.49	Low
2.50 – 3.49	Neutral
3.50 – 4.49	Agree
4.50 – 5.00	Strongly Agree

1. Language Acquisition

Quantitative results indicated that language acquisition posed the most significant challenge among the three dimensions.

Dimension	M	SD	Interpretation
Reading	1.47	0.76	Very Low
Writing	1.54	0.74	Low
Listening	1.78	0.77	Low
Speaking	1.68	0.77	Low
Overall Language Acquisition	**1.62**	**0.61**	**Low**

Students demonstrated low proficiency across all Thai language skills, with reading identified as the weakest area. They reported considerable difficulties in understanding Thai lectures and communicating in everyday situations, which directly affects both academic performance and daily interactions. Although many students actively attempted to improve their Thai proficiency through self-study, practicing with peers, and cultural immersion, these efforts were often insufficient. A major barrier identified was the lack of structured institutional language courses, which limited opportunities for systematic learning and support.

2. Social Integration

Social integration showed generally positive trends, although with some variability.

Dimension	M	SD	Interpretation
Social Integration	3.80	0.95	Agree

Students reported feeling welcomed by peers and faculty, and many successfully formed friendships within both the campus community and the local Muslim community. However, some students encountered occasional cultural misunderstandings and stereotyping, which created minor obstacles to full social integration.

3. Cultural Practices

Cultural practices were the dimension with the least adaptation difficulty, reflecting a supportive local environment.

Dimension	M	SD	Interpretation
Cultural Practices	3.80	0.90	Agree

Students reported high satisfaction with their ability to practice their religion, observe halal dietary requirements, and wear religiously appropriate attire. The availability of halal food and prayer spaces on campus contributed to positive experiences in this area.

Research Findings

Overall, the findings indicate that while international Muslim students in Southern Thailand generally experience positive cultural adaptation, significant challenges remain in language acquisition, particularly in academic contexts. Social integration is supported by the local Muslim community and peer relationships; though occasional cultural gaps exist. Cultural practices are well accommodated by the universities and local environment.

Finding from Qualitative Data

The qualitative field research provided rich insights into the personal experiences and challenges faced by international Muslim students, particularly in the areas of language acquisition, social integration, and cultural practices. One of the most prominent issues that emerged was the difficulty students faced in understanding academic Thai, especially during lectures. Several participants noted the lack of formal Thai language classes tailored to international students, which significantly impacted their ability to follow lessons and engage in academic discourse. This highlights a clear gap in structured language support, consistent with findings from the documentary analysis.

In terms of social integration, many students spoke positively about the welcoming nature of the local Muslim community, which provided emotional support and a sense of belonging. However, forming deeper connections with non-Muslim Thai students appeared more challenging, primarily due to language barriers and feelings of shyness or hesitation in initiating conversations. These challenges point to the need for more structured intercultural programs that facilitate mutual interaction and understanding.

On the topic of cultural practices, the majority of students expressed high levels of satisfaction. They reported being able to practice their religious duties freely and found it easy to access halal food, both on campus and in the broader community. This aspect of their adaptation was seen as a strength of the local environment, with institutions and communities demonstrating strong support for Islamic values and practices.

In summary, the qualitative findings confirm that language acquisition remains the most significant challenge, while social integration, though generally positive, could benefit from enhanced intercultural engagement initiatives. Cultural and religious practices, on the other hand, are well supported, contributing positively to students' overall adaptation experience.

Discussion

The research findings directly address the stated objectives. First, the results demonstrate that language acquisition remains a significant obstacle to full academic participation. Students consistently reported difficulties in understanding Thai lectures and in managing everyday communication. Second, while social integration outcomes were generally positive, supported by peer relationships and the local Muslim community—some students experienced occasional cultural misunderstandings with the broader student body. Third, the findings reveal that cultural practices (religious observance, dietary preferences, attire) are well accommodated within the university environment.

The findings align with Kim (2017) Cross-Cultural Adaptation Theory, which emphasizes that language proficiency is foundational for successful cultural adaptation. Similar to the results of Chuwijitra et al. (2018) and Rujiprak (2016), this study confirms that insufficient language support remains a key barrier in Thai higher education institutions.

Additionally, the study supports Berry (1992) Acculturation Model, particularly the value of the integration strategy, where students maintain their cultural identity while engaging with the host culture. The positive experiences reported in relation to cultural practices reinforce this approach. The importance of peer support and the local Muslim community in facilitating social integration mirrors findings by MuthuRajan & Sultana (2024), who identified informal social networks as critical for student adaptation.

While the universities studied have made commendable efforts to accommodate religious and cultural needs, institutional support for language acquisition and structured intercultural engagement remains insufficient. The reliance on informal peer support networks cannot fully compensate for the lack of formal programs. Furthermore, while cultural practices are well supported, the absence of comprehensive language and intercultural policies may limit students' full academic and social participation.

Limitations of the Study

A limitation of this study is the small qualitative sample size (10 participants), which may not capture the full diversity of experiences across nationalities and academic programs. In addition, since

the research focused only on PSU and FTU, findings may not fully represent the broader experience of international Muslim students in other Thai universities. Future research could adopt comparative and longitudinal designs to explore adaptation over time and across different institutional contexts.

Conclusion

This study explored the cultural adaptation challenges faced by international Muslim students in the southern border provinces of Thailand, focusing on three key areas: language acquisition, social integration, and cultural practices.

The findings indicate that language acquisition remains the most significant challenge, particularly in academic settings where students struggle to comprehend Thai lectures and course materials. In contrast, students generally experience positive social integration, supported by peer networks and the local Muslim community, though occasional cultural misunderstandings still occur. The dimension of cultural practices presents the fewest adaptation difficulties, as universities and local communities provide strong support for religious observance, halal dietary requirements, and culturally appropriate attire.

Overall, the study highlights both strengths and gaps in current institutional support for international Muslim students. While the universities have made commendable efforts to accommodate students' religious and cultural needs, there is a clear need for enhanced language support services and structured intercultural engagement programs. Addressing these gaps will contribute to a more inclusive academic environment and promote the academic success and well-being of international Muslim students in Southern Thailand.

Recommendations

Based on the study's findings, the following recommendations are proposed to enhance the cultural adaptation of international Muslim students in Southern Thailand, universities should prioritize the development of structured Thai language programs, including academic Thai, to support students' academic success. Efforts to promote intercultural engagement—through exchange programs, workshops, and staff training are also essential to foster an inclusive campus environment. In addition, institutions should strengthen mentoring programs and establish dedicated support services to address the specific needs of Muslim international students.

At the policy level, university leadership should integrate cultural adaptation strategies into internationalization plans and cultivate partnerships with local Muslim communities to expand support networks. Finally, future research should adopt longitudinal and comparative designs to deepen understanding of adaptation processes across different contexts.

Importantly, this research can also inform the development of Islamic Studies curricula by offering insights into the cultural and linguistic needs of international Muslim students. Integrating these insights into curriculum design and student services will promote a more inclusive and supportive academic environment aligned with the values of Islamic education and intercultural understanding.

References

An, R. (2014). International students' culture learning and cultural adaptation in China. *Journal of Multilingual and Multicultural Development, 36*(8), 745–758. https://doi.org/10.1080/01434632.2015.1009080

Berry, J. W. (1992). Acculturation and adaptation in a new society. *International Migration, 30*(1), 69–85.https://doi.org/10.1111/j.1468-2435.1992.tb00776.x

Boonmen, T. (2022). Language and cultural adaptation of international students in Mahidol University. *WIPIT Journal, 2*(1), 1–14. https://so02.tci-thaijo.org/index.php/WIPIT/article/download/254161/172081

Chuwijitra, L., Boonsamai, W., & Tonput, P. (2018). Factors affecting cross-cultural adaptation of international graduate students in the Faculty of Pharmaceutical Sciences, Chulalongkorn University. *MU Research Journal, 25*(1), 1–12.

Kim, Y. Y. (2012). Cross-cultural adaptation. In V. S. Ramachandran (Ed.), Encyclopedia of human behavior (2nd ed., pp. 623–630). Academic Press. https://doi.org/10.1016/B978-0-12-375000-6.00115-4

Kim, Y. Y. (2017, August 22). Cross-cultural adaptation. In *Oxford research encyclopedia of communication*. Oxford University Press. https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228613.013.21

Luo, J., & Jamieson-Drake, D. (2013). Examining the Educational Benefits of Interacting with International Students. *Journal of International Students, 3*(2), 85-101. https://doi.org/10.32674/jis.v3i2.503

MuthuRajan, P., & Sultana, M. A. (2024). Crossing bridges: Cross-cultural adaptation and social interaction of international students in Malaysia. *International Journal of Modern Education, 6*(23), 110–129. https://gaexcellence.com/ijmoe/article/view/4546

Narongraksakhet, I., & Salleh, M. A. (2017). Conflicts of religious beliefs and cultural practices among Muslims. In *International Conference on Ethics in Governance (ICONEG 2016)* (pp. 217–221). Atlantis Press. https://doi.org/10.2991/iconeg-16.2017.48

Prince of Songkla University, Pattani Campus. (2024, March). *Four-year development plan of Prince of Songkla University, Pattani Campus* (2024–2027). Strategy and Planning Division, Pattani Campus. https://www.psu.ac.th/pattani/files/670331_PSU-PN_2567-2570.pdf

Rujiprak, V. (2016). Cultural and psychological adjustment of international students in Thailand. *International Journal of Behavioral Science, 11*(2), 127–142.

Zheng, Z., Buarabha, H., Sriruksa, A., & Syers, S. (2025). Understanding stress and academic adaptation: A comparative study of Chinese international students in Thailand. *Journal of Ecohumanism, 4*(1), 1049–1063. https://doi.org/10.62754/joe.v4i1.5911

Zhou, Y., Jindal-Snape, D., Topping, K., & Todman, J. (2008). Theoretical models of culture shock and adaptation in international students in higher education. *Studies in Higher Education, 33*(1), 63–75. https://doi.org/10.1080/03075070701794833

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดำรงอยู่ของปอเนาะบริเวณคลองแสนแสบกรุงเทพมหานคร

สมศักดิ์ วงษ์สะมัน
อิบรอฮีม ณรงค์รักษาเขต

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดำรงอยู่ของปอเนาะบริเวณคลองแสนแสบกรุงเทพมหานคร

สมศักดิ์ วงษ์สะมัน [1]

อิบรอฮีม ณรงค์รักษาเขต [2]

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดำรงอยู่ของโรงเรียนปอเนาะบริเวณคลองแสนแสบ กรุงเทพมหานคร ข้อมูลได้มาจากการศึกษาเอกสาร

วิธีการศึกษา โดยเน้นเอกสารระดับปฐมภูมิ ซึ่งได้แก่ หนังสืออนุสรณ์ เอกสารราชการ นอกจากนั้นข้อมูลอีกส่วนหนึ่งได้มาด้วยการสัมภาษณ์เจาะลึกจากผู้ให้ข้อมูลหลักจากโรงเรียนปอเนาะสี่แห่งคือ โรงเรียนมิฟตาฮุ้ลอุลูมิดดีนียะห์ โรงเรียนริดวานุ้นอิสลาม โรงเรียนมะเซาะฮะตุดดีน 2 และโรงเรียนศาสนศึกษา ผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วยทายาทผู้ก่อตั้งโรงเรียน ผู้บริหาร ครู ศิษย์เก่าและศิษย์ปัจจุบัน ส่วนเครื่องมือในการสัมภาษณ์เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง

ผลการศึกษา พบว่า ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้โรงเรียนปอเนาะทั้งสี่แห่งดำรงอยู่ได้จวบจนปัจจุบันมี 5 ด้าน คือ 1. ด้านผู้สืบทอด 2. ด้านการบริหาร 3. ด้านงบประมาณ 4. ด้านการสนับสนุนจากชุมชนและสังคม และ 5. ด้านการได้รับการดูแลจากภาครัฐ

การนำผลการวิจัยไปใช้ องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของโรงเรียนปอเนาะสามารถนำมาเป็นข้อมูลในการพัฒนาปอเนาะให้มีการปรับตัวที่เหมาะสมเพื่อให้ดำรงอยู่อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: โรงเรียนปอเนาะ, คลองแสนแสบ, ปอเนาะกรุงเทพ

[1] นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาอิสลามศึกษา คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

อีเมล musa_wongsaman@hotmail.com

[2] ศาสตราจารย์ สาขาการสอนอิสลามศึกษา คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

อีเมล ibrahem.n@psu.ac.th

Factors Influencing the Persistence of Pondok Institutions along Khlong Saen Saep

Somsak Wongsaman [1]
Ibrahim Narongraksaket[2]

Abstract

Objective: This qualitative research aims to investigate the factors influencing the continuity of pondok schools situated along Khlong Saen Saep in Bangkok. Data were collected through document analysis.

Methodology: Commemorative books and official government records. Additional data were obtained through in-depth interviews with key informants from four pondok schools: Miftahul Uloom Diniah School, Ridwanun Islam School, Maso Hatutdin 2 School, and Madrasat al-Dirasah al-Diniyah School. The key informants included descendants of the school founders, administrators, teachers, alumni, and current students. The research utilized semi-structured interview protocols.

Research Findings: The findings reveal five major factors contributing to the sustained presence of these pondok schools: 1. Successor 2. administrative aspect 3. financial resources 4. support from the community and society, and 5. assistance from government agencies.

Contributions: The body of knowledge about the factors influencing the continuity of pondok schools can serve as a foundation for addressing existing challenges and guiding future development of pondok schools, ensuring they can appropriately adapt and sustainably serve society moving forward.

Keywords: Pondok School, Khlong Saen Saeb, Bangkok Pondok

[1] Doctor of Philosophy Program Student in Islamic Studies, Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University.
E-mail musa_wongsaman@hotmail.com

[2] Professor in Islamic Education, Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University.
E-mail ibrahem.n@psu.ac.th

บทนำ

ปอเนาะคือสถานศึกษาที่มีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนาน เป็นสถาบันที่มุ่งถ่ายทอดวิชาความรู้ทางศาสนาอิสลามให้แก่ผู้คนนับแต่เกิดชุมชนมุสลิมขึ้นในภูมิภาคชายแดนใต้ (อัฮหมัด สมบูรณ์ บัวหลวง, 2547) อีกทั้งเป็นสถานศึกษาที่สืบสานภูมิปัญญาทางศาสนาและวัฒนธรรมซึ่งมีส่วนสำคัญในการสร้างคุณภาพชีวิตและความมั่นคงทางจิตวิญญาณแก่ชาวมุสลิม ถือเป็นแหล่งเรียนรู้ที่เชื่อมโยงผู้เรียนกับชุมชนและศาสนา ทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในหลักการศาสนาและคุณค่าทางวัฒนธรรมควบคู่ไปกับการพัฒนาตนเองด้านจิตวิญญาณและสังคม

วิถีชีวิตของมุสลิมไม่สามารถแยกออกจากศาสนาได้ ทำให้ทุกช่วงเวลาของชีวิตถูกกำกับด้วยหลักการศาสนา การเรียนรู้เรื่องวิชาการศาสนาจึงเป็นสิ่งจำเป็น รวมถึงการเรียนรู้ในเรื่องเกี่ยวกับแนวทางการดำรงชีวิตด้วย เพราะอิสลามมิได้แยกมิติทางโลกและทางธรรมออกจากกัน ด้วยเหตุดังกล่าว โรงเรียนปอเนาะ จึงกลายเป็นหนึ่งในสถาบันทางสังคมที่มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดองค์ความรู้ ประสบการณ์ และคุณค่าทางศาสนาให้แก่ผู้คน อีกทั้งยังปลูกฝังวิธีคิดและวิธีดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับหลักอิสลามอย่างลึกซึ้ง (นาตาลี อาจหาญ , นาตาชา ลำดวน, 2568)

ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 24 ราชอาณาจักรปัตตานีถูกผนวกรวมเข้ากับสยามด้วยเหตุผลด้านสงคราม ทำให้ผู้คนจากปัตตานีอพยพเข้าสู่เมืองหลวงของสยามเป็นจำนวนมาก และในสมัยรัชกาลที่ 3 ชาวมุสลิมเหล่านั้นได้ถูกเคลื่อนย้ายออกจากชุมชนบ้านครัวและแถบคลองมหานาคโดยให้เข้าไปตั้งถิ่นฐานตามแนวคลองแสนแสบ มีการสร้างมัสยิด สุสาน และสถานศึกษาอิสลามเรียงรายเป็นระยะ ๆ (อาลี เสือสมิง. ม.ป.ป.) ปอเนาะคือรูปแบบหนึ่งของสถานศึกษาอิสลามที่สืบทอดมาจากชาวมลายูมุสลิมที่อพยพมาจากทางภาคใต้ ปัจจุบัน ปอเนาะในพื้นที่ดังกล่าวยังคงมีบทบาทสำคัญในการส่งต่อองค์ความรู้ ส่งเสริมคุณภาพชีวิตและความมั่นคงทางจิตวิญญาณแก่ชาวมุสลิม อ.อาศิส พิทักษ์คุมพล อดีตจุฬาราชมนตรีได้ให้ทัศนะว่า ถึงแม้ปอเนาะจะต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายท่ามกลางสังคมของโลกยุคใหม่ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ความคิด ค่านิยม และอื่น ๆ ที่ถาโถมเข้ามา แต่ปอเนาะยังคงเป็นรากเหง้าของการเรียนรู้เรื่องราวของศาสนาในประเทศไทย สังคมมุสลิมต่างรู้กันว่าปอเนาะคือแหล่งค้นคว้าหาวิชาความรู้ทางศาสนาอย่างแท้จริง (อสมา มังกรชัย, 2558)

ถึงแม้โรงเรียนปอเนาะในกรุงเทพมหานครมีความแตกต่างจากความเป็นปอเนาะในอดีตอยู่บ้าง เช่น มีการสอนในระบบโรงเรียนที่แบ่งการเรียนเป็นระดับชั้น มีการประเมินผล และมีวุฒิการศึกษา แต่กระนั้นยังคงความเป็นโรงเรียนปอเนาะดั่งเดิมอยู่ในด้านการมีที่พักให้นักเรียนอาศัย มีการสอนรวมในช่วงเช้าตรู่และกลางคืนโดยใช้ตำราที่เป็นมรดกทางวิชาการ (กิตาบตุรอษ) จนผู้คนเรียกโรงเรียนเหล่านี้ว่า “โรงเรียนปอเนาะ” โดยโรงเรียนปอเนาะในบริเวณกรุงเทพมหานครจัดอยู่ในโรงเรียนนอกระบบประเภทสอนศาสนาตามมาตรา 120 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2550 (ราชกิจจานุเบกษา, 2552 : 19)

การทำให้โรงเรียนปอเนาะยังคงดำรงอยู่เพื่อสานต่อการเผยแพร่ความรู้ศาสนาแก่ชนรุ่นหลัง การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดำรงอยู่ของปอเนาะจึงมีความสำคัญ เพราะช่วยให้เข้าใจถึงปัจจัยที่ส่งเสริมการอยู่รอด การเข้าใจปัจจัยเหล่านี้เป็นพื้นฐานในการวางแนวทางพัฒนาและส่งเสริมบทบาทของปอเนาะให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ด้วยเหตุนี้ งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดำรงอยู่ของปอเนาะบริเวณคลองแสนแสบ กรุงเทพมหานคร เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่เป็นองค์ความรู้ในการนำไปพัฒนาปรับปรุงและทำนุบำรุงโรงเรียนปอเนาะบริเวณคลองแสนแสบและปอเนาะอื่น ๆ ให้คงอยู่สืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดำรงอยู่ของโรงเรียนปอเนาะบริเวณคลองแสนแสบ กรุงเทพมหานคร

วิธีการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative) ด้วยเหตุผลด้านความเหมาะสมกับประเด็นปัญหาของการศึกษาที่ต้องการข้อมูลในรายละเอียดเชิงลึก โดยใช้แหล่งข้อมูล (Data Sources) หลักที่เป็นข้อมูลปฐมภูมิที่ได้จากเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยนี้ ดำเนินการผ่านการค้นคว้าจากเอกสารโดยเน้นเอกสารระดับปฐมภูมิ ซึ่งได้แก่หนังสืออนุสรณ์ เอกสารราชการ รวมถึงการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ให้ข้อมูลหลักจากโรงเรียนปอเนาะที่ยังคงเปิดดำเนินการอยู่ในบริเวณดังกล่าวทั้งสิ้น 4 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนมิฟตาฮุ้ลอุลูมิดดีนียะห์ เขตวัฒนา โรงเรียนริดวานุ้นอิสลาม เขตบางกะปิ โรงเรียนมะเซาะฮะตุดดีน 2 เขตสะพานสูง และโรงเรียนศาสนศึกษา เขตหนองจอก ผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วยทายาทผู้ก่อตั้งโรงเรียน ผู้บริหาร ครู ศิษย์เก่าและศิษย์ปัจจุบัน ส่วนเครื่องมือในการสัมภาษณ์เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ในการตีความผลลัพธ์ และอาศัยกรอบแนวคิดทางศาสนาอิสลามในการสังเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการอย่างเคร่งครัดตามหลักจริยธรรมทางการวิจัย โดยให้ความเคารพต่อความเชื่อของผู้ให้ข้อมูล หลีกเลี่ยงการตีความที่อาจก่อให้เกิดความคลาดเคลื่อน และรักษาความลับของข้อมูลส่วนบุคคล

วิธีการเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บข้อมูลด้านเอกสารโดยการศึกษาค้นคว้าจากหนังสืออนุสรณ์ที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมาของแต่ละโรงเรียน รวมถึงเอกสารราชการ และวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบของการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ส่วนวิธีการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยผู้วิจัยสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักทีละคนด้วยตนเองตามวัน เวลา และสถานที่ที่ได้นัดหมายไว้ โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเป็นเครื่องมือ และขออนุญาตผู้ให้สัมภาษณ์ในการใช้เครื่องบันทึกเสียง จากนั้นผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ด้วยการถอดความเสียงที่ได้บันทึกไว้ และตรวจสอบข้อมูลสามเส้า (Data Triangulation) โดยการเปรียบเทียบและตรวจสอบความแน่นอนของข้อมูลด้วยการนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์แต่ละคนมาเปรียบเทียบกัน (Data Triangulation) จากนั้นนำมาสังเคราะห์และจัดกลุ่มให้เป็นหมวดหมู่ แล้วนำข้อมูลของแต่ละคนมาบูรณาการและจัดเรียงตามกลุ่มโดยไม่ระบุตัวตนของผู้ให้ข้อมูล จากนั้นนำข้อมูลของทุกโรงเรียนมาจัดระบบอีกครั้ง โดยการ

ตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้วยการนำข้อมูลที่ได้จากแต่ละโรงเรียนมาเปรียบเทียบกัน จากนั้นนำมาสังเคราะห์และจัดกลุ่มให้เป็นหมวดหมู่ และนำข้อมูลของแต่ละโรงเรียนมาบูรณาการและจัดเรียงตามกลุ่มโดยไม่ระบุแหล่งที่มาของข้อมูล

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาพบว่า อิสลามในยุคศาสนทูตท่านสุดท้ายได้ถือกำเนิดขึ้นในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 7 จากนั้นอิสลามจากเมืองมักกะฮฺได้แผ่ขยายเข้าสู่ดินแดนมลายูและราชอาณาจักรปัตตานีดารุสสลาม จนดินแดนแห่งนี้กลายเป็นศูนย์กลางการศึกษาศาสนาอิสลามและได้รับการยกย่องว่าเป็นกระจกเงาและเป็นระเบียงแห่งมักกะฮฺ

จากนั้นชาวมลายูมุสลิมจากภาคใต้ได้อพยพขึ้นมายังเมืองหลวงแห่งสยามในภาคกลางด้วยเหตุผลทางสงคราม พวกเขาเข้ามาตั้งหลักแหล่งในบริเวณคลองแสนแสบโดยนำวิถีชีวิตความเป็นมุสลิมติดตัวมาด้วย การศึกษาถือเป็นวิถีทางในการเข้าถึงวิถีชีวิตแบบอิสลาม พวกเขาจึงตามไปขอศึกษาเล่าเรียนตามบ้านของผู้รู้ จนทำให้สถานที่ดังกล่าวกลายเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ผู้คนมาศึกษาเล่าเรียนอย่างต่อเนื่อง ผู้เรียนที่อยู่ในระแวกใกล้เคียงสามารถเดินทางไปกลับระหว่างวันได้ ในขณะที่ผู้เรียนที่อยู่ห่างไกลจำเป็นต้องสร้างกระท่อมเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยในระหว่างเรียน จนในที่สุดสถานที่ดังกล่าวกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชน โรงเรียนปอเนาะบริเวณคลองแสนแสบที่ยังคงเปิดดำเนินการจัดการเรียนการสอนอยู่อย่างต่อเนื่องนับแต่เริ่มก่อตั้งซึ่งมีอยู่ 4 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนมิฟตาฮุ้ลอุลูมิดดีนียะห์ โรงเรียนริดวานุ้นอิสลาม โรงเรียนมะเซาะฮะตุดดีน 2 และโรงเรียนศาสนศึกษา โรงเรียนเหล่านี้ได้รับการควบคุมโดยภาครัฐที่มีลักษณะเป็นโรงเรียนนอกระบบประเภทสอนศาสนา ภายใต้พระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2550

โรงเรียนริดวานุ้นอิสลามก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2461 ถือเป็นโรงเรียนที่เก่าแก่ที่สุดโดยนับจากการก่อตั้งโรงเรียนอย่างเป็นทางการ โดยอาจารย์อิสมาแอลชุกรี มินสาคร ปัจจุบันโรงเรียนตั้งอยู่ในเขตบางกะปิ ต่อมาในปี พ.ศ. 2468 โรงเรียนมะเซาะฮะตุดดีน 2 ได้ถือกำเนิดขึ้นในย่านสะพานสูง โดยครูอิสมาแอล วงศ์มะเซาะ จากนั้นในปี พ.ศ. 2500 โรงเรียนศาสนศึกษาได้ถูกก่อตั้งขึ้นโดยอาจารย์อิสมาแอล (ครูเขียวหวาน) โพธิ์กระเจน ปัจจุบันตั้งอยู่ในพื้นที่เขตหนองจอก และสุดท้ายคือโรงเรียนมิฟตาฮุ้ลอุลูมิดดีนียะห์ได้ถือกำเนิดขึ้นในปี พ.ศ. 2504 โดยอาจารย์มุฮัมมัด บิน ซอและฮฺ (ประเสริฐ มะหะหมัด) อดีตจุฬาราชมนตรี ปัจจุบันตั้งอยู่ในเขตวัฒนา

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ปอเนาะทั้งสี่แห่ง ยังคงดำเนินการจัดการเรียนการสอนได้จวบจนปัจจุบันมี 5 ด้าน คือ 1. ด้านผู้สืบทอด 2. ด้านการบริหาร 3. ด้านงบประมาณ 4. ด้านการสนับสนุนจากชุมชนและสังคม และ 5. ด้านการได้รับการดูแลจากภาครัฐ

อภิปรายผล

สิ่งสำคัญที่ทำให้ปอเนาะทั้งสี่แห่งยังคงดำรงอยู่จนถึงปัจจุบันประกอบไปด้วยปัจจัย 5 ด้าน คือ ผู้สืบทอด การบริหาร งบประมาณ การสนับสนุนจากชุมชนและสังคม และการได้รับการดูแลจากภาครัฐ

1. ปัจจัยด้านสืบทอด จากการศึกษาพบว่า ผู้ก่อตั้งปอเนาะทั้งสี่แห่งต่างเตรียมผู้บริหารรุ่นต่อไปเพื่อรับช่วงสานภารกิจต่อจากตน โดยเลือกบุคคลใกล้ชิดซึ่งได้แก่บุตรหลานหรือพี่น้องเป็นหลัก ทั้งนี้เพื่อให้แน่ใจได้ว่าปอเนาะจะมีผู้บริหารจัดการอย่างต่อเนื่องเรื่อยไป ทั้งนี้เพราะภารกิจดังกล่าวนี้จำต้องใช้ความเสียสละเป็นที่ตั้งเพื่อทำนุบำรุงกิจการ

ด้านวิชาการศาสนาให้คงอยู่สืบต่อไป จะเห็นได้ว่าผู้บริหารแต่ละปอเนาะต่างมุ่งหวังให้บุตรของตนเป็นผู้มีความรู้ศาสนาโดยการส่งไปศึกษาต่อยังปอเนาะจังหวัดชายแดนภาคใต้หรือศึกษาต่อยังต่างประเทศ นอกจากเพื่อให้พวกเขามีความรู้แล้วยังหวังให้พวกเขาซึมซับภารกิจการเผยแผ่ศาสนาเพื่อการกลับมาสานต่อภารกิจที่ผู้เป็นบิดาได้ริเริ่มเอาไว้อีกด้วย

2. ปัจจัยด้านการบริหาร จากการศึกษาพบว่า การบริหารโรงเรียนปอเนาะมีการปรับตัวตามสภาพและบริบทของสังคมเมืองที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกมาสร้างประโยชน์ และนำเชิงลบมาถอดบทเรียนเพื่อเป็นกรณีศึกษา กล่าวคือ การบริหารงานวิชาการ เช่น มีการสนับสนุนและยืดหยุ่นให้นักเรียนสามารถเลือกเรียนวิชาการสายสามัญร่วมด้วย มีการใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้เพื่อเผยแพร่ความรู้สู่สังคมและใช้เป็นช่องทางในการจัดการเรียนการสอนในช่วงโควิด 19 มีการจัดกิจกรรมเสริมความรู้และคุณธรรม การบริหารงานงบประมาณ เช่น การออกร้านค้าในงานประจำปี งานเลี้ยงอาหารการกุศล ด้านการบริหารงานบุคคล เช่น ส่งเสริมการพัฒนาครู จัดให้มีสวัสดิการครู จัดครูเข้าสอนในช่วงเวลาเรียนพิเศษในตอนเช้าและค่ำ และการบริหารงานทั่วไป เช่น จัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับสถานศึกษาศาสนา ใช้ระบบสารสนเทศในการจัดการ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานและองค์กร

3. ปัจจัยด้านงบประมาณ จากการศึกษาพบว่าปอเนาะส่วนใหญ่พยายามมองหาช่องทางสร้างรายได้ประจำเพื่อนำมาใช้จ่ายในการบริหารงาน ปอเนาะที่อยู่ใจกลางตัวเมือง ได้แก่ โรงเรียนมิฟตาฮุ้ลอุลูมิดดีนียะห์และโรงเรียนริดวานุ้นอิสลามต่างก็มีห้องพักให้เช่าซึ่งถือเป็นรายได้ประจำ ส่วนโรงเรียนศาสนศึกษาและโรงเรียนมะเซาะฮะตุดดีน 2 ต่างก็มีแนวคิดในการนำที่ดินที่มีอยู่มาสร้างมูลค่าเพื่อสร้างรายได้เช่นกัน แต่กระนั้น โรงเรียนปอเนาะส่วนใหญ่ต่างยังคงอาศัยเงินบริจาคจากชุมชนและสังคมเป็นหลักด้วยการจัดงานประจำปี อีกทั้งปอเนาะแต่ละแห่งต่างก็มีชมรมศิษย์เก่าของตนที่คอยให้ความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องเช่นกัน

4. ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากชุมชนและสังคม จากการศึกษาพบว่า การก่อตั้งโรงเรียนปอเนาะทั้งสี่แห่งเกิดขึ้นและสำเร็จลุล่วงได้ด้วยความร่วมมือจากผู้คนในชุมชนและสังคม ไม่ว่าจะเป็นความช่วยเหลือด้านการจัดซื้อที่ดิน การก่อสร้างอาคารเรียน การจัดหางบประมาณใช้จ่ายประจำปี การมีส่วนร่วมในการจัดงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน เช่น การออกร้านค้าในงานประจำปี การจัดเลี้ยงอาหารการกุศล การสนับสนุนทุนการศึกษาหรืออาหารให้แก่นักเรียน โดยมุ่งหวังภาคผลที่จะได้รับความเมตตาจากอัลลอฮฺเป็นสำคัญ เกิดความภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งในการธำนุบำรุงค้ำจุนช่วยเหลืองานด้านศาสนา อาจกล่าวได้ว่าโรงเรียนปอเนาะและชุมชนต่างเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน สอดคล้องกับพิสุทธิ์ บุญเจริญ (2542) ที่กล่าวเกี่ยวกับโรงเรียนปอเนาะและความสัมพันธ์กับชุมชน ซึ่งต่างช่วยพัฒนาซึ่งกันและกัน โดยเริ่มจากชุมชนมีส่วนร่วมในการค้ำจุนและพัฒนาปอเนาะ ในขณะเดียวกันปอเนาะก็มีส่วนช่วยในการพัฒนาชุมชนในรูปแบบของ “บรม”

5. ปัจจัยด้านการได้รับการดูแลจากภาครัฐ จากการศึกษาพบว่า ในมุมมองของภาครัฐปอเนาะในกรุงเทพมหานครต่างจากปอเนาะทางภาคใต้ในประเด็นเรื่องความมั่นคง โรงเรียนปอเนาะในกรุงเทพมหานครไม่ได้ถูกเพ่งเล็งในเรื่องนี้มากนัก ถึงแม้ภาครัฐจะไม่มีเงินสนับสนุนใด ๆ ให้กับโรงเรียนปอเนาะอย่างเป็นกิจลักษณะ แต่ภาครัฐก็

มิได้ปิดกั้นหรือขัดขวางการดำเนินการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนแต่อย่างใด อีกทั้งยังได้จัดการศึกษาลักษณะนี้ให้อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน โดยจัดให้อยู่ในลักษณะโรงเรียนนอกระบบประเภทสอนศาสนา

ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงของสังคมเมืองหลวงเป็นไปอย่างรวดเร็วในทุกมิติ จากยุคเกษตรกรรมเปลี่ยนผ่านสู่สังคมอุตสาหกรรม อีกทั้งเทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์ส่งผลต่อกระบวนการจัดการศึกษา โรงเรียนปอเนาะต้องเผชิญกับการปรับตัวเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ที่เท่าทันยุคสมัยและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นด้วยการใช้จุดแข็งของโรงเรียนในด้านพื้นที่ให้เกิดประโยชน์ด้วยการขยายผลปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของปอเนาะทั้ง ต้นให้กว้างขวางออกไปเพื่อสร้างโอกาสในการเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ให้กับผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับสัมมา รธนิธย์ (2560) ที่ได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับกระแสสังคมโลกว่ามีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและส่งผลทำให้สังคมไทยต้องปรับตัวตาม รวมถึงด้านการศึกษา และสอดคล้องกับปุณณิฐฐา มาเชค (2565) ที่ได้กล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีและโรคอุบัติใหม่ส่งผลให้องค์กรทางการศึกษาได้รับผลกระทบตามไปด้วย ทำให้เทคโนโลยีและนวัตกรรมรูปแบบใหม่ ๆ ถูกนำมาปรับใช้ให้เข้ากับสถานการณ์ ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีศักยภาพในการบริหารรวมถึงภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลด้วย

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าโรงเรียนปอเนาะจำเป็นต้องปรับตัวให้เท่านั้นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันแต่สิ่งที่สำคัญยิ่งคือการที่โรงเรียนต้องคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ความเป็นโรงเรียนปอเนาะไว้ให้ได้ สอดคล้องกับอิบรอฮีม ณรงค์รักษาเขต (2558) ที่ได้กล่าวเกี่ยวกับการศึกษาว่า การศึกษาวิชาการศาสนาเป็นสิ่งสำคัญเพื่อให้ผู้เรียนนำความรู้ดังกล่าวไปปฏิบัติ และถือเป็นสิ่งจำเป็นที่บุคคลต้องศึกษาวิชาการศาสนาก่อนวิชาอื่น ๆ เพราะเป็นหน้าที่หลักของมุสลิมทุกคน ส่วนวิชาการด้านอื่นนั้นก็มีความสำคัญเช่นกันโดยเน้นให้ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนจากสาขาวิชาที่หลากหลาย และสอดคล้องกับมูฮัมมาดอัสมี อาบูบากา (2553) ที่ได้กล่าวว่า การจัดการศึกษาตามหลักการของอิสลามครอบคลุมวิถีชีวิตทั้งโลกนี้และโลกหน้า ซึ่งรวมถึงการเรียนศาสนา สามัญและวิชาชีพเอาไว้แล้ว และสอดคล้องกับชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (2555) ที่ได้กล่าวเกี่ยวกับการที่มุสลิมต้องปรับตัวต่อการเผชิญความท้าทายของสังคมสมัยใหม่อย่างรู้เท่าทันและเลือกตามอย่างสร้างสรรค์ (Creative) และสอดคล้องกับซอและห์ ตาเละ (2555) ที่ได้กล่าวเกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษาอิสลามแบบอนุรักษ์นิยมที่บางส่วนของการศึกษาดังกล่าวยังคงต้องรักษาอัตลักษณ์ดั้งเดิมเอาไว้ ทั้งรูปแบบวิธีการและเนื้อหาสาระ แต่นั่นมิได้หมายถึงการปฏิเสธการพัฒนาเพื่อให้เกิดความก้าวหน้าแต่อย่างใด ซึ่งมุฮัมหมัดซากี เจ๊ะหะ และ มัสลัน มาหะมะ (2555) มีความเห็นว่า อิสลามมิได้ปิดกั้นพัฒนาการของศาสตร์ต่าง ๆ ยิ่งไปกว่านั้น การพัฒนาศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อสร้างประโยชน์ให้กับสังคมถือเป็นอิบาดะฮฺอย่างหนึ่ง

ข้อเสนอแนะ

องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยนี้สามารถนำข้อมูลที่ได้ไปปรับใช้เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาโรงเรียนปอเนาะทั้งในบริเวณคลองแสนแสบและบริเวณอื่น ๆ ในกรุงเทพมหานครที่มีบริเวณใกล้เคียงกัน เพื่อเป็นข้อมูลในการปรับตัวให้เหมาะสมเพื่อให้โรงเรียนปอเนาะในเมืองหลวงยืนหยัดรับใช้สังคมต่อไป

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน. (2552). ประกาศคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน เรื่อง การกำหนดประเภทและลักษณะของโรงเรียน การจัดการเรียนการสอนและหลักสูตรของโรงเรียนนอกระบบ. *ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 126* ตอนพิเศษ 68 ง, 19–20.

ชมรมศิษย์เก่าศาสนศึกษา. (2560). *อนุสรณ์ 60 ปี ปอเนาะครูเชียวหวาน.* ผู้แต่ง.

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. (2555). มุสลิมกับการท้าทายของโลกสมัยใหม่. *ใน* มูหัมมัดรอฟลี แวหะมะ, มัสลัน มาหะมะ, รอมฎอน ปันจอร์ (บ.ก.) *อิสลามกับความท้าทายในโลกสมัยใหม่ มุมมองจากนักวิชาการชายแดนใต้.* (หน้า 36-37). สำนักพิมพ์สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).

ซอและห์ ตาเละ. (2555). ระบบความรู้และการจัดการความรู้ของอิสลาม. ใน มูหัมมัดรอฟลี แวหะมะ, มัสลัน มาหะมะ, รอมฎอน ปันจอร์ (บ.ก.) *อิสลามกับความท้าทายในโลกสมัยใหม่ มุมมองจากนักวิชาการชายแดนใต้.* (หน้า 45). สำนักพิมพ์สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).

นาตาลี อาจหาญ และ นาตาชา ลำดวน. (2568). ปอเนาะในกรุง : ชีวอำนาจและวิถีชีวิตของเด็กปอเนาะ. *วารสารอิสลามแห่งประเทศไทย, 2*(1), https://so16.tci-thaijo.org/index.php/TIJ/article/view/1861

ปุณณิฐฐา มาเชค. (2565). *การบริหารองค์กรทางการศึกษาในยุคดิจิทัล.* ภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.

พิสุทธิ์ บุญเจริญ. (2542). ปอเนาะ (Pondok) : แหล่งพัฒนาทรัพยากรมนุษย์วัย 12 ปีขึ้นไปในจังหวัดชายแดนภาคใต้. *วารสารรูสมิแล, 20*(1), 71-72.

มุฮัมหมัดซากี เจ๊ะหะ และ มัสลัน มาหะมะ. (2555). อิสลามกับสังคมของ “ความเป็นสมัยใหม่”. ใน มูหัมมัดรอฟลี แวหะมะ, มัสลัน มาหะมะ, รอมฎอน ปันจอร์ (บ.ก.) *อิสลามกับความท้าทายในโลกสมัยใหม่ มุมมองจากนักวิชาการชายแดนใต้.* (หน้า 107). สำนักพิมพ์สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).

มูฮัมมาดอัสมี อาบูบากา. (2553). *ไตรวิถีแห่งการเรียนรู้ : การพัฒนาการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความเชื่อและวิถีชีวิตของชาวมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้* [วิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิต], จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. http://doi.org/10.14457/CU.the.2010.1997

สัมมา รธนิธย์. (2560). *หลัก ทฤษฎีและปฏิบัติการบริหารการศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 4). ข้าวฟ่าง.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2559). *การศึกษาแนวทางเพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้ของสถาบันศึกษาปอเนาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้.* พริกหวานกราฟฟิค.

อสมา มังกรชัย. (2558). *มามาของเรา เรารักปอเนาะ.* สมิลันเพลส.

อัฮหมัด สมบูรณ์ บัวหลวง. (2560, 28 เมษายน). *ปอเนาะ : สำนักตักสิลาในสังคม.* ศิลปวัฒนธรรม. https://www.silpa-mag.com/history/article_8680

อาลี เสือสมิง. (2011, 15 มีนาคม). *คลองแสนแสบและบรรพชนมุสลิมเชื้อสายต่างๆ*. alisuasaming.org. https://alisuasaming.org./main/historyofislaminthailand10/

อิบรอฮีม ณรงค์รักษาเขต. (2558). *ปรัชญาการศึกษาอิสลาม* (พิมพ์ครั้งที่2). บรรลือการพิมพ์.

โรงเรียนมะเซาะฮะตุดดีน 2. (2548). *หนังสืออนุสรณ์ มะเซาะรำลึก ปี 48*. ผู้แต่ง.

โรงเรียนมิฟตาฮุ้ลอุลูมิดดีนียะห์. (2555). *อนุสรณ์งานมิฟตาฮุ้ลอุลูมิดดีนียะห์ครบรอบ 50 ปี.* ผู้แต่ง.

โรงเรียนริดวานุ้นอิสลาม. (2561). *1 ศตวรรษ แห่งแผ่นดินสยาม หลั่งสายธารสู่ริดวานฯ.* ผู้แต่ง.

บริบทของมโนทัศน์ทางอิสลามโดยคลังข้อมูลภาษา: การวิเคราะห์เชิงประยุกต์

ดุลยวิทย์ นาคนาวา

บริบทของมโนทัศน์ทางอิสลามโดยคลังข้อมูลภาษา: การวิเคราะห์เชิงประยุกต์

ดุลยวิทย์ นาคนาวา [1]

บทคัดย่อ

จุดประสงค์ การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์บริบทของตัวอย่างมโนทัศน์ทางอิสลามจากคลังข้อมูลภาษา และ 2) นำเสนอแนวทางประยุกต์ใช้คลังข้อมูลคำเพื่อวิเคราะห์มโนทัศน์ในอิสลาม

วิธีการศึกษา งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน นำข้อมูลเชิงปริมาณจากคลังข้อมูลภาษาอาหรับ https://arabicorpus.byu.edu/ มาวิเคราะห์เชิงคุณภาพ ใช้คำสำคัญจากตัวอย่างมโนทัศน์อิสลาม 3 คำ ได้แก่ การต่อสู้ (جهاد) บรรพชนอิสลาม (سلف) และอุตริกรรม (بدعة) จากบริบทการปรากฏ 4 มิติ ได้แก่ ความถี่ในการปรากฏ รูปแบบภาษา การปรากฏร่วม และอรรถสัมผัส

ผลการศึกษา ผลจากการวิเคราะห์แสดงให้เห็นมิติของมโนทัศน์ทั้ง 3 คำในมุมมองที่กว้างขึ้น เช่น บริบทการปรากฏในภาพรวม ความหมายแฝงและพัฒนาการของมโนทัศน์

การนำผลวิจัยไปใช้ สามารถใช้เป็นกรณีศึกษาและนำเสนอแนวทางประยุกต์ใช้เชิงวิเคราะห์กับมโนทัศน์อื่นๆ ทางอิสลามศึกษาและมุสลิมศึกษาในมุมมองที่หลากหลายมากยิ่งขึ้นในอนาคต

คำสำคัญ: คลังข้อมูลภาษา, มโนทัศน์ทางอิสลาม, บริบท, การปรากฏร่วม, ความถี่

[1] รองศาสตราจารย์ภาษาอาหรับ ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
อีเมล dulyawit.n@rumail.ru.ac.th

The Context of Islamic Concepts by Corpus Based: An Applied Analysis

Dulyawit Naknawa [1]

Abstract

Objective: This study aims to: (1) analyze the contexts of selected Islamic concepts based on linguistic corpus; and (2) propose an approach for applying corpus-based to analyze Islamic concepts.

Methodology: This mixed-method research employs quantitative data from the Arabic language corpus available at https://arabicorpus.byu.edu/ for qualitative analysis. Three Islamic concepts were selected for analysis, which are 'Struggle' (جهاد), 'Predecessor' (سلف), and 'Religious innovation' (بدعة). Each concept was examined through four dimensions: frequency of occurrence, language patterns, collocations, and semantic prosody.

Research Findings: The analysis revealed broader perspectives on the three concepts, highlighting their contextual usages, connotation, and conceptual development.

Contributions: The findings serve as a case study and propose an approach for applying corpus-based analysis to other Islamic concepts in diverse perspectives for future research in Islamic and Muslim studies.

Keywords: Corpus, Islamic Concept, Context, Collocation, Frequency

[1] Associate Prof. in Arabic Language, Thai and Oriental Languages, Humanities Faculty, Ramkhamkaeng University.
Email: dulyawit.n@rumail.ru.ac.th

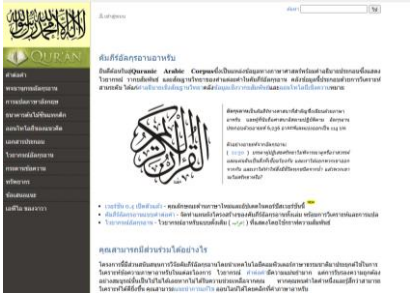
บทนำ

คลังข้อมูลภาษา (corpus) คือเครื่องมือทางภาษาชนิดหนึ่ง สร้างขึ้นจากข้อมูลภาษาที่ปรากฏจริง ส่วนใหญ่เป็นภาษาเขียน (written text) หรือข้อมูลภาษาพูดที่ถูกถ่ายถอดเป็นตัวอักษร (spoken text) เมื่อรวบรวมข้อมูลภาษาในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์แล้ว จึงวางระบบการจัดการข้อมูลเพื่อประมวลผลในการค้นหาด้วยการเน้นที่คำสำคัญ (keyword) ที่ใช้ค้นอยู่ตรงกลางประโยค และแสดงบริบทแวดล้อม (concordance lines) คลังข้อมูลภาษาแตกต่างจากชุดเก็บเอกสารสำคัญ (archive) เพราะมีการกำกับข้อมูล (tagging) เช่น ประเภททางไวยากรณ์ (part of speech/grammatical categories) คำปรากฏร่วม (collocation) แวดวงความหมาย (semantic domain) หรือประเภทของงานเขียน (genre) เป็นต้น (จันทิมาอังคพณิชกิจ และคณะ, 2566) เมื่อพิจารณาว่าภาษาที่ปรากฏในข้อความ ไม่ได้ปรากฏอย่างโดดเดี่ยว แต่ปรากฏพร้อมบริบท (context) เป็นภาษาที่ใช้จริงในสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง มิใช่เป็นสิ่งสมมติ (จนัญญา งามเนตร, 2566) ดังนั้นการศึกษาโดยใช้คลังข้อมูลจึงเป็นการสืบค้นข้อมูลจริง รวดเร็วและน่าเชื่อถือ เพราะประมวลมาจากตัวอย่างการใช้คำในบริบทจริงจำนวนมาก นอกจากนี้ยังสามารถใช้ศึกษาสังคมผ่านตัวภาษาที่สัมพันธ์กับสถานการณ์ ความคิดความเชื่อ ทัศนคติ และค่านิยม

คลังข้อมูลภาษาประยุกต์ใช้ได้อย่างหลากหลาย เช่น ใช้เรียนรู้ภาษาจากข้อมูล (Data-driven Learning: DDL) มุ่งเน้นให้ผู้เรียนสังเกตรูปแบบและการใช้ภาษาจากตัวอย่างจริงของภาษาที่ที่รวบรวมไว้ในฐานข้อมูล ในภาษาอังกฤษ มีคลังข้อมูลภาษาขนาดใหญ่โดยเฉพาะคลังข้อมูลภาษาอังกฤษสามารถสืบค้นได้รูปแบบของฐานข้อมูลออนไลน์เช่น http://corpus.byu.edu/ ซึ่งประกอบด้วยฐานข้อมูลย่อย เช่น Corpus of Contemporary American English (COCA), British National Corpus (BNC), Wikipedia Corpus ข้อดีของฐานข้อมูลประเภทนี้คือเป็นฐานข้อมูลที่มีขนาดใหญ่ มีการอัพเดทข้อมูลสม่ำเสมอ (ภาสพงศ์ ศรีพิจารณ์, 2565) ในภาษาไทยก็มีการประยุกต์ใช้คลังข้อมูลภาษา เช่น ศึกษาคำปรากฏร่วมและอรรถสัมผัสของคำว่า “เกิด” ในภาษาไทยจากข่าวหนังสือพิมพ์ ผลการศึกษาพบว่า “เกิด” มีแนวโน้มที่มีอรรถสัมผัสทางความหมายในทางลบมากกว่าทางบวกหรือเป็นกลาง (ชาตบุษย์ ลีละรัตนา-นนท์, 2551) จะเห็นได้ว่า การประยุกต์ใช้คลังข้อมูลภาษา คือการเปิดโอกาสให้ผู้ใช้มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ภาษาด้วยตัวเองอย่างมีประสิทธิภาพ

ในส่วนของภาษาอาหรับ คลังข้อมูลภาษาอาหรับในปัจจุบันได้พัฒนาขึ้นหลายชิ้น และเปิดให้เข้าใช้งานโดยไม่มีค่าใช้จ่าย เช่น คลังข้อมูลภาษาอัล-กุรอาน จากเว็บไซต์ https://corpus.quran.com/ มีข้อโดดเด่นคือแปลหน้าต่างคู่มือการใช้เป็นภาษาไทย เน้นข้อมูลภาษาอาหรับจากอัล-กุรอาน

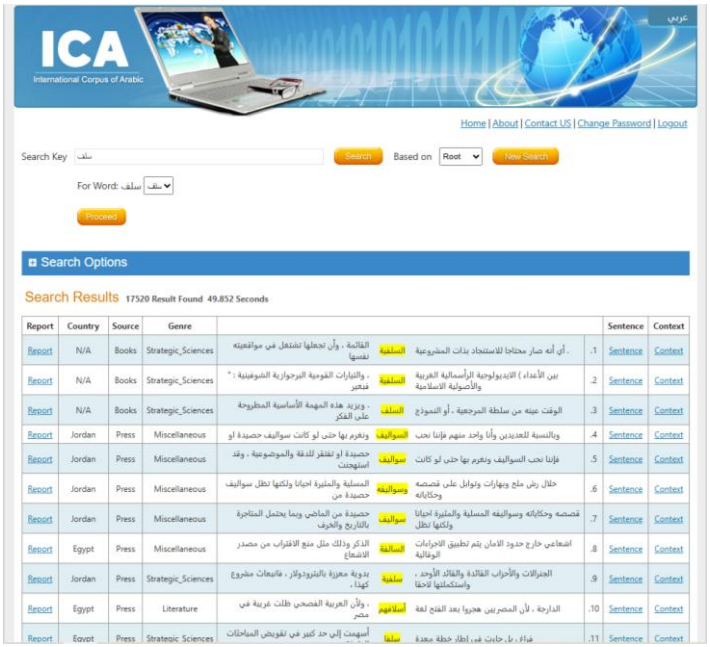
รูปที่ 1 หน้าเว็บไซต์คลังข้อมูลภาษาอัล-กุรอาน

Source: https://corpus.quran.com/ (2025)

คลังข้อมูลภาษาอาหรับชิ้นต่อมาคือ คลังข้อมูลภาษาอาหรับ ICA (International Corpus of Arabic) รวบรวมข้อมูลภาษาอาหรับจากแหล่งต่างๆ ออกแบบการค้นหาได้เป็นระบบ สวยงาม ใช้งานง่ายแต่ผู้ใช้ต้องลงทะเบียนก่อนเริ่มใช้งาน

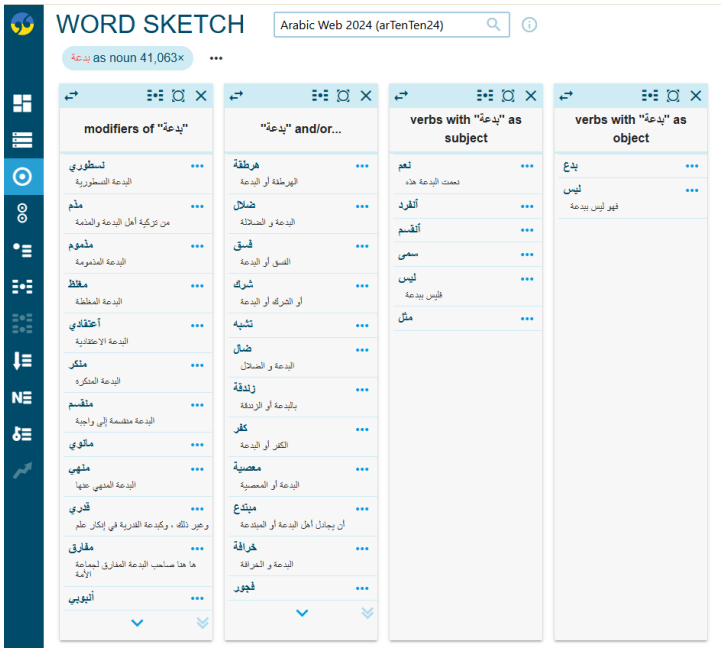
รูปที่ 2 หน้าเว็บไซต์คลังข้อมูลภาษาอาหรับ ICA (International Corpus of Arabic)

Source: https://www.bibalex.org/ica/en/default.aspx (2025)

คลังข้อมูลภาษาอาหรับอีกชิ้นคือ คลังข้อมูลภาษาอาหรับ word sketch พัฒนาให้มีการกำหนดรายละเอียดมากขึ้น เช่น ตำแหน่งทางวากยสัมพันธ์ที่ปรากฏ ประธานหรือกรรม ปรากฏคู่กับกริยาคำไหน โดยข้อมูลภาษาอาหรับเน้นข้อมูลที่มาจากเว็บไซต์

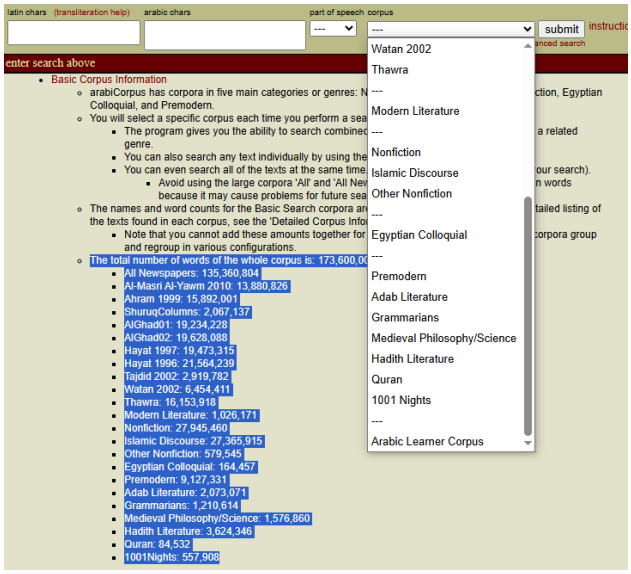
รูปที่ 3 หน้าเว็บไซต์คลังข้อมูลภาษาอาหรับ word sketch

Source: https://www.sketchengine.eu/arabic-web-corpus-wac/ (2025)

อย่างไรก็ดีผู้วิจัยเลือกใช้คลังข้อมูลภาษาจาก https://arabicorpus.byu.edu/ ซึ่งประกอบด้วยคำจำนวน 173,600,000 คำ จุดเด่นของคลังข้อมูลภาษานี้ นอกจากเข้าใช้โดยไม่มีค่าใช้จ่ายแล้ว ยังแบ่งประเภท (genre) ของแหล่งข้อมูลคำซึ่งเหมาะสมในการวิเคราะห์มโนทัศน์ทางอิสลาม ได้แก่ประเภท บทความเกี่ยวกับอิสลาม (Islamic Discourse) ปรัชญาและศาสตร์ในยุคกลาง (Medieval Philosophy/Science) และวรรณกรรมเกี่ยวกับหะดิษ (Hadith Literature) เป็นต้น

รูปที่ 4 หน้าเว็บไซต์คลังข้อมูลภาษาอาหรับที่ใช้ในการวิจัย

Source: https://arabicorpus.byu.edu/search.php (2025)

ในภาพรวม ข้อมูลจากคลังข้อมูลภาษานิยมใช้ศึกษาใน 4 ประเด็นได้แก่ 1) ความถี่ในการปรากฏ 2) รูปแบบภาษา 3) การปรากฏร่วม และ 4) อรรถสัมผัส ในบางกรณี ทั้ง 4 ประเด็นนี้อาจมีความเกี่ยวข้อง เป็นเหตุเป็นผลให้กัน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ความถี่ (frequency) ในการปรากฏ หมายถึง จำนวนครั้งในการปรากฏ ความถี่เป็นกลไกให้เกิดปรากฏการณ์ทางภาษาหลายประการ ความถี่รูปคำ (token frequency) หมายถึงการซ้ำ (repetition) หากเกิดขึ้นมาก อาจนำไปสู่การลดรูป (reducing) ในระดับเสียง หากเป็นระดับหน่วยคำหรือคำ อาจนำไปสู่การรักษาสภาพ (conserving) และหากเป็นระดับวลี-ประโยค อาจทำให้เกิดหน่วยอิสระ (autonomy) ความถี่อีกประเภทคือ ความถี่รูปศัพท์ (type frequency) แสดงถึงผลิตภาวะ (productivity) ซึ่งมักปรากฏในโครงสร้างคล้ายกัน

รูปแบบภาษา (language pattern) หมายถึง ลักษณะของคำที่ปรากฏในบริบทที่หลากหลาย ข้อมูลประโยคจำนวนมากจากคลังข้อมูลภาษา อาจแสดงลักษณะการปรากฏที่เป็นระบบ มีรูปแบบบางประการ ไม่ได้เกิดแบบสุ่ม (non random) รูปแบบดังกล่าวสังเกตได้ยาก หากปราศจากชุดข้อมูลขนาดใหญ่ที่ประมวลผลอย่างเป็นระบบ

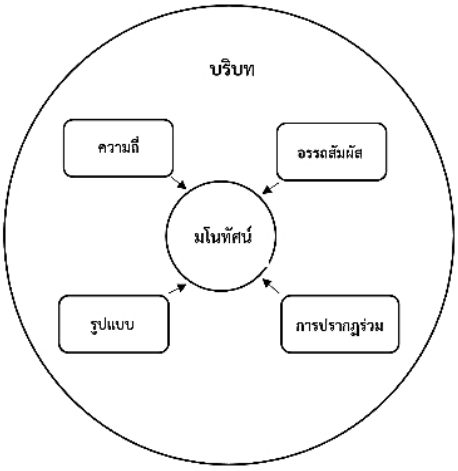
การปรากฏร่วม (collocation) หมายถึงพฤติกรรมของคำค้นหาที่อาจปรากฏร่วมกับคำบางคำเป็นกรณีพิเศษ อาจปรากฏข้างหรือข้างหลัง สามารถเป็นได้ทั้งคำไวยากรณ์ (grammatical word) และ เช่น คำบุพบทที่ปรากฏหลังกริยาบางตัวเป็นพิเศษ จนกลายเป็นกริยาวลี (phrasal verb) เป็นต้น นอกจากนี้การปรากฏร่วมอาจ

เกิดกับคำเนื้อหา (content word) เช่น กริยาบางคำมีกลุ่มหน่วยร่วมเหตุการณ์ (argument) ที่ชัดเจน กล่าวคือ ประธานหรือกรรมของกริยาจะเป็นคำนามในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ

อรรถสัมผัส (semantic prosody) หมายถึง การสัมผัสกันทางความหมายระหว่างคำปรากฏร่วมกันเป็นพิเศษ จนส่งผลต่อความหมาย และยังคงมีลักษณะดังกล่าวแม้จะปรากฏเพียงลำพัง ต่างจากความหมายแฝงของคำ (connotation) ที่มีความหมายแฝงในทางบวกหรือทางลบอย่างชัดเจนในตัวคำเองหรือมาจากการตีความจากประสบการณ์และสังคมวัฒนธรรมของผู้ใช้คำนั้น แต่อรรถสัมผัสของคำ จะเน้นคำที่มีความหมายเป็นกลาง โดยสามารถสังเกตอรรถสัมผัสได้จากคำปรากฏร่วมในภาพรวม (ชาตบุษย์ ลีละรัตนานนท์, 2551; ดุลยวิทย์ นาคนาวา, 2560; ภาสพงศ์ ศรีพิจารณ์, 2565)

จากรายละเอียดข้างต้น ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยดังนี้

รูปที่ 5 กรอบแนวคิดการวิจัย

Source: ผู้วิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์บริบทของตัวอย่างมโนทัศน์ทางอิสลามจากคลังข้อมูลคำ
2. เพื่อนำเสนอแนวทางประยุกต์ใช้คลังข้อมูลคำเพื่อวิเคราะห์มโนทัศน์ในอิสลาม

วิธีการศึกษา

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงผสมผสาน (mixed methods research) โดยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณที่ปรากฏในคลังข้อมูลภาษา https://arabicorpus.byu.edu/ จากตัวอย่างมโนทัศน์ทางอิสลาม 3 คำ ได้แก่ การต่อสู้ (جهاد) บรรพชนอิสลาม (سلف) และอุตริกรรม (بدعة) ข้อมูลที่ได้จะนำมาวิเคราะห์เชิงคุณภาพเพื่อหาบริบทของมโนทัศน์ดังกล่าว

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยนี้ ดำเนินการค้นหา โดยใช้มโนทัศน์ทั้ง 3 คำ เป็นคำสำคัญในการค้นหาทีละคำโดยมีลำดับดังนี้

1) เลือกการค้นหาในคำสั่ง collocates เพื่อสังเกตคำที่มีความถี่สูงและปรากฏร่วมในลำดับแรกๆ โดยเน้นไปที่คำเนื้อหามากกว่าคำไวยากรณ์

2) เลือกการค้นหาในคำสั่ง words before/after เพื่อสังเกตพฤติกรรมของคำที่ปรากฏร่วม รูปแบบทางภาษา และอรรถสัมผัสที่อาจปรากฏ

3) เลือกการค้นหาในคำสั่ง citations เพื่อดูตัวอย่างของมโนทัศน์ที่ปรากฏจริงในประโยค

4) เลือกการค้นหาในคำสั่ง summary และ subsections เพื่อดูสัดส่วนการปรากฏในภาพรวมของแหล่งข้อมูลที่ปรากฏ

5) เลือกแหล่งข้อมูลประเภทที่ต่างกันโดยปรับเป็น บทความเกี่ยวกับอิสลาม (Islamic Discourse) ปรัชญาและศาสตร์ในยุคกลาง (Medieval Philosophy/Science) วรรณกรรมเกี่ยวกับหะดิษ (Hadith Literature) และวรรณกรรมสมัยใหม่ (Modern Literature) เป็นต้น

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (descriptive analysis) โดยเน้นไปที่ 4 ประเด็น ได้แก่ 1) ความถี่ในการปรากฏ 2) รูปแบบภาษา 3) การปรากฏร่วม และ 4) อรรถสัมผัส ผลที่ได้จากการวิเคราะห์จะนำมาสรุปเพื่อแสดงบริบทของมโนทัศน์ทางอิสลามดังกล่าวในภาพรวม

ผลการศึกษา

ผู้วิจัยพบว่าบริบทของมโนทัศน์อิสลามทั้ง 3 คำ มีความแตกต่างกัน ซึ่งจะนำเสนอทีละมโนทัศน์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

มโนทัศน์ ‘การดิ้นรนพยาม’ (جهاد)

‘ญิฮาด’ นิยมใช้ทับศัพท์ด้วยคำยืมภาษาอาหรับ เพราะมีความหมายบางส่วนที่ไม่สามารถถ่ายทอดความหมายเป็นภาษาไทยได้ คลังข้อมูลมูลภาษาในประเภท Hadith Literature ปรากฏ 267 ครั้ง จากจำนวน 3,624,346 โดยเฉลี่ย ปรากฏ 7.37 ครั้งต่อคำ 100,000 คำ ดังรายละเอียดตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวนการปรากฏของมโนทัศน์ ‘การต่อสู้’ (جهاد) ในวรรณกรรมเกี่ยวกับหะดิษ

แหล่งข้อมูล	จำนวนการปรากฏ	อัตราส่วน
SahihMuslim	62	8.3 per 100,000
Bukhari	61	9.87 per 100,000
AlNasaiAlKubra	55	6.31 per 100,000
SunanAbiDaud	25	5.82 per 100,000
SunanAlTarmthi	23	5.4 per 100,000
SunanIbnMaja	22	6.83 per 100,000
SunanAlDarmi	19	9.01 per 100,000

Source: https://arabicorpus.byu.edu/search.php?page=subsections

ตารางที่แสดงให้เห็นว่าแม้ว่า ‘ญิฮาด’ แม้ปรากฏมากที่สุดใน SahihMuslim จำนวน 62 ครั้ง แต่มีอัตราส่วนต่อ 100,000 คำ น้อยว่า Bukhari และ SunanAlDarmi ตามลำดับและเมื่อสังเกตการปรากฏร่วม พบคำที่ปรากฏร่วมกับ ‘ญิฮาด’ ใน Hadith Literature ทั้งที่เป็นคำไวยากรณ์และคำเนื้อหา มีรายละเอียด ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การปรากฏร่วมของมโนทัศน์ ‘การดิ้นรนพยาม’ (جهاد) ในวรรณกรรมเกี่ยวกับหะดิษ

คำ	จำนวน	คำ	จำนวน	คำ	จำนวน	คำ	จำนวน	คำ	จำนวน
في	107	الجهاد	28	ولا	19	الحج	15	ما	14
الله	104	لا	27	ومن	18	إلا	15	استنفرتم	14
قال	74	ولكن	25	كان	18	فانفروا	15	هجرة	13
من	56	ثم	24	دعي	18	أي	14	كتاب	12
سبيل	56	أفضل	23	أهل	17	عليه	14	قيل	11
باب	37	ونية	21	رسول	16	وسلم	14	عن	10

* คำไวยากรณ์ ตัวเอียง / คำเนื้อหา ตัวตรง

ตารางที่ 2 แสดงคำที่ปรากฏร่วม 30 อันดับแรก เมื่อตัดคำไวยากรณ์ออกได้แก่ (في) (من) (لا) (ولكن) (أفضل) (الجهاد) (باب) (سبيل) (قال) (الله) (عن) (ما) (عليه) (أي) (إلا) (ومن) (ولا) (ثم) (قيل) (كتاب) (هجرة) (استنفرتم) (وسلم) (فانفروا) (الحج) (رسول) (أهل) (دعي) (كان) (ونية) จากคำที่ปรากฏร่วมจะสังเกตเห็นคำที่มีนัยยะสำคัญ ได้แก่ (ونية) 21 ครั้ง (الحج) 15ครั้ง และ (هجرة) 13 ครั้ง สามารถวิเคราะห์ได้ว่าบริบทของมโนทัศน์ ‘ญิฮาด’ ผูกพันกับเจตนา (ونية) ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการภักดีต่อพระผู้เป็นเจ้า นอกจากนี้ภาพที่เป็นรูปธรรมที่สุดของ ‘ญิฮาด’ ไม่ใช่การต่อสู้ด้วยอาวุธ แต่เป็นการประกอบพิธีฮัจญ์ (الحج) และการอพยพ (هجرة)

นอกจากนี้ เมื่อปรับประเภทข้อมูลเป็น Islamic Discourse ซึ่งนำมาจากเว็บไซต์ (صيد الفوائد) โดยเป็นตัวแทนข้อมูลอิสลามร่วมสมัย ในตัวเลือก words before/after พบรายละเอียดดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 การปรากฏก่อน-หลังของมโนทัศน์ ‘การต่อสู้’ (جهاد) ในบทความอิสลาม

ปรากฏก่อน	จำนวน	ปรากฏก่อน	จำนวน
فى	448	حق	120
من	302	إلى	112
ولا	209	ورسوله	85
على	196	أفضل	82
أن	156	كتاب	77
عن	152	الله	68

ปรากฏหลัง	จำนวน	ปรากฏหลัง	จำนวน
في	1,500	النفس	70
-	166	الكفار	68
من	113	الطلب	65
لا	93	حتى	65
على	82	ضد	65
الدفع	72	قال	61

56	هو	70	أو	58	إلا	142	–

ตารางที่ 3 แสดงให้เห็นว่า คำเนื้อหาที่ปรากฏก่อนคำว่า ‘ญิฮาด’ มากที่สุดคือคำว่า ‘ความจริง’ (حق) 120 ครั้ง และเมื่อเข้าไปดูตัวอย่างประโยค พบว่าส่วนใหญ่ปรากฏในวลี ‘การต่อสู้อย่างแท้จริง’ (حق جهاده) แสดงให้เห็นว่า เมื่อกล่าวถึงการญิฮาดแล้ว จะเน้นให้จริงจังในการพยายามดิ้นรนดังกล่าว อย่างไรก็ดี คำเนื้อหาที่ปรากฏหลังคำว่า ‘ญิฮาด’ มากที่สุดคือคำว่า ‘ป้องกัน’ (الدفع) 72 ครั้ง และลำดับต่อมาคือ ‘อารมณ์/จิตใจ’ (النفس) 70 ครั้ง มากกว่ากว่าคำว่า ‘ผู้ปฏิเสธศรัทธา’ (الكفار) 68 ครั้ง ซึ่งอยู่ในลำดับถัดมา และมีนัยยะหมายถึงการต่อสู้ด้วยอาวุธ

นอกจากนี้ เมื่อเลือกประเภท Medieval Philosophy/Science ซึ่งตัวแทนแนวคิดของมุสลิมหรือผู้ใช้ภาษาอาหรับในสังคมยุคดังกล่าว พบการปรากฏร่วมของคำที่แสดงตัวอย่างของ ‘ญิฮาด’ ที่มีนัยยะสำคัญคือ การประกอบพิธีฮัจญ์ (الحج) 10 ครั้ง ในรูปคำ 2 แบบคือ (والحج) 6 ครั้ง และ (الحج) 4 ครั้ง นอกจากนี้ยังพบ ‘อารมณ์/จิตใจ’ (النفس) 6 ครั้ง และ ‘ความรู้’ (العلم) 4 ครั้ง และแม้จะมีคำอื่นที่ปรากฏมากว่า เช่น ‘หนทาง’ (سبيل) 21 ครั้ง แต่ก็มีคำที่มีความหมายกว้างและค่อนข้างเป็นกลาง

กล่าวโดยสรุปบริบทของมโนทัศน์ ‘การต่อสู้’ (جهاد) ทั้งในวรรณกรรมเกี่ยวกับหะดิษ ปรัชญาและศาสตร์ในยุคกลาง หรือแม้แต่บทความอิสลามในปัจจุบัน ไม่สื่อนัยยะหลักถึงความรุนแรง ในภาพรวมเน้นที่เจตนาและความจริงจังในการปฏิบัติ ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมที่เด่นชัดที่สุด ไม่ใช่การต่อสู้ด้วยอาวุธ แต่เป็นการประกอบพิธีฮัจญ์ที่ต้องอาศัยความอุสาหะในการเตรียมตัวและเดินทาง การต่อสู้กับอารมณ์ใฝ่ต่ำของตัวเอง และหากจะมีนัยยะเป็นการต่อสู้ด้วยกำลัง ก็คือการต่อสู้เพื่อป้องกันตนเองเท่านั้น

มโนทัศน์ ‘บรรพชนอิสลาม’ (سلف)

‘สลัฟ’ หมายถึงผู้ศรัทธาในยุค 300 ปีแรกของอิสลาม เป็นภาพแทนของมุสลิมในอุดมคติ บางครั้งถูกใช้ในฐานะวาทกรรมเพื่อเพิ่มน้ำหนักและสร้างความชอบธรรมในทางศาสนา อย่างไรก็ดี ข้อมูลจาก Hadith Literature เราพบคำว่า ‘สลัฟ’ (سلف) ในหมวดคำนามปรากฏ 99 ครั้ง เฉลี่ย 2.73 ครั้งต่อ 100,000 คำ ข้อค้นพบที่น่าสนใจคือ มีเพียง 21 จาก 99 ครั้งที่คำว่า ‘สลัฟ’ ที่หมายถึงบรรพชนอิสลาม แต่ความหมายส่วนใหญ่หมายถึง การซื้อขายล่วงหน้า นอกจากนี้เมื่อเลือก citations เพื่อสังเกตรูปแบบภาษา พบรายละเอียดดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 มโนทัศน์ ‘บรรพชนอิสลาม’ (سلف) ในวรรณกรรมเกี่ยวกับหะดิษ

ลำดับ	ประโยค	ที่มา
1	وما علمنا أحد من أئمة السلف ممن يستعمل الأخبار	SahihMuslim
2	منه القولان المشهوران السلف والخلف	SahihMuslim
3	هذا فقال بعض السلف كان هذا	SahihMuslim
4	كان بين السلف من الصحابة	SahihMuslim
5	وهو مذهب جمهور السلف وبعض المتكلمين	SahihMuslim

6	وهذا مذهب جمهور السلف وهو أحوط وأسلم	SahihMuslim
7	وهو قول جمهور السلف وطائفة من المتكلمين	SahihMuslim

ตารางที่ 4 (ต่อ) มโนทัศน์ ‘บรรพชนอิสลาม’ (سلف) ในวรรณกรรมเกี่ยวกับหะดิษ

ลำดับ	ประโยค	ที่มา
8	عليه وسلم والسلف والخلف يدعون للكفار	SahihMuslim
9	هو فى عرف السلف يعود إلى قسم من أقسام الصحيح	SunanAbiDaud
10	من علماء السلف بما زعم	SahihMuslim
11	وغيرهم واصطلح عليه السلف وجماهير الخلف	SahihMuslim
12	قال الطبرى كان السلف يدعون به	SahihMuslim
13	أدركت ناسا من سلف العلماء	Bukhari
14	مذهب أكثر المتكلمين وجماعات من السلف أنها	SahihMuslim
15	وجماعة من السلف والترجيع ترديد الصوت	SahihMuslim
16	وذهب جماهير العلماء من السلف والخلف	SahihMuslim
17	هو الصواب الذى عليه الجماهير من السلف والخلف	SahihMuslim
18	ولم ينقل عن أحد من السلف فيها	SahihMuslim
19	وكان من السلف قال تذاكروا الهجرة	SunanAlDarmi
20	واختلف السلف والخلف فى معناه	SahihMuslim
21	فإنه كان يسب السلف	SahihMuslim

ตารางที่ 4 แสดงรูปแบบภาษาที่สนใจเมื่อกล่าวถึงมโนทัศน์ ‘สลัฟ’ ในฐานะบรรพชนอิสลามหลายประการ ดังนี้

1) เมื่อกล่าวถึง‘สลัฟ’ จะกล่าวถึงกลุ่มอื่นด้วยในฐานะเท่าเทียมกัน โดย 9 ครั้ง จะกล่าวถึง ‘ชนรุ่นหลัง’ (الخلف) 6 ครั้ง และ ‘นักเทววิทยา’ (المتكلمين) 3 ครั้ง

2) เมื่อกล่าวถึง‘สลัฟ’ จะไม่ใช้คำแบบเหมารวม โดย 13 ครั้ง จะกล่าวถึงในฐานะกลุ่มคนที่มีส่วนแยกย่อย เช่น คนส่วนใหญ่จากสลัฟ (جمهور/جماهير السلف) 5 ครั้ง กลุ่มคนจากสลัฟ (جماعة/جماعات من السلف) 2 ครั้ง และคำอื่นร่วมด้วย เช่น บางส่วนจากสลัฟ (بعض السلف) ‘ในหมู่คนสลัฟ’ (بين السلف) และ ‘ผู้นำชาวสลัฟ’ (أئمة السلف) เป็นต้น

เมื่อผู้วิจัยค้นหาการปรากฏก่อน/หลัง มโนทัศน์ ‘สลัฟ’ ในหมวด Premodern ซึ่งรวมงานเขียนก่อนยุคสมัยใหญ่ทั้ง วรรณกรรมอาหรับ งานเขียนทางไวยากรณ์ นิยาย 1001 ราตรี ปรัชญาและศาสตร์ในยุคกลาง ร่วมกับงานทางศาสนา เช่น อัล-กุรอาน และหะดิษ พบว่า คำที่ปรากฏหน้าคำว่า ‘สลัฟ’ (السلف) มากที่สุดคือคำว่า ‘บางส่วน’ (بعض) จำนวน 78 ครั้ง ในขณะที่คำเนื้อหาที่ปรากฏข้างหลัง คือคำว่า ‘คนดี’ (الصالح) 12 ครั้ง และ

‘คนดี(พหูพจน์)’ (الصالحين) 10 ครั้ง คุณศัพท์ที่ขยายมโนทัศน์ ‘สลัฟ’ นอกจากเป็นสาเหตุให้เกิดอรรถสัมผัสเชิงบวกกับมโนทัศน์นี้แล้ว ยังมีนัยยะของพหูพจน์แสดงความหลากหลาย ต่างจากการใช้ในปัจจุบันที่เน้นคุณศัพท์รูปเอกพจน์มากกว่า สอดคล้องจากข้อมูลจาก **Hadith Literature** ในตารางที่ 4 ดังนั้น ดังนั้น ทั้งคำที่ปรากฏก่อนและปรากฏหลังล้วนแสดงว่า‘สลัฟ’ ไม่ใช่กลุ่มก้อนที่มีลักษณะเป็นเนื้อเดียวกันทั้งหมด

กล่าวโดยสรุป มโนทัศน์ ‘บรรพชนอิสลาม’ (سلف) ในยุคก่อนสมัยใหม่ มีลักษณะเป็นกลุ่มชนที่มีความหลากหลาย มีนัยยะพหูพจน์ เมื่ออ้างถึงจะไม่เหมารวมทั้งหมด นอกจากนี้ ‘สลัฟ’ ยังถูกล่าวถึงร่วมกับคนกลุ่มอื่นในฐานะเท่าเทียมกัน มีความเห็นพ้องกันในหลายๆประเด็น ต่างกันเพียงมิติด้านเวลาในฐานะ ‘คนรุ่นก่อน’ (previous generation) น่าสังเกตว่ามโนทัศน์ ‘สลัฟ’ ปรากฏร่วมกับมโนทัศน์อื่นอย่างกลมกลืน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ‘ชนรุ่นหลัง’ (الخلف) และ นักเทววิทยา’ (المتكلمين) ที่ดูเหมือนจะอยู่ขั้วตรงข้ามกันในปัจจุบัน

มโนทัศน์ ‘อุตริกรรม’ (بدعة)

‘บิดอะห์’ หมายถึงวัตรทางศาสนาที่เกิดขึ้นใหม่ มีนัยยะลบ ไม่ได้รับการยอมรับเพราะไม่มีที่มาทางศาสนา ใน **Hadith Literature** ปรากฏ 50 ครั้ง มีค่าเฉลี่ยคือ 1.38 ต่อ 100,000 คำ เมื่อเลือก ‘collocates’ พบรายละเอียดดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 การปรากฏร่วมของมโนทัศน์ ‘อุตริกรรม’ (بدعة) ในวรรณกรรมเกี่ยวกับหะดิษ

คำ	จำนวน	คำ	จำนวน	คำ	จำนวน
وكل	19	من	7	ابتدع	5
ضلالة	17	قال	6	لا	5
محدثة	9	فإن	6	عن	4
بدعة	9	الأمور	6	ما	4
أو	9	كل	6	إسناده	4
في	8	محدثاتها	6		

ตารางที่ 5 แสดงอรรถสัมผัสที่เป็นลบอย่างชัดเจน นอกจากปรากฏกับ ‘ความหลงผิด’ (ضلالة) 17 ครั้ง ยังมีนัยยะแบบเหมารวม เพราะปรากฏกับ ‘ทุกๆ’ จำนวน (وكل) 19 ครั้ง และ (كل) 6 ครั้ง ลักษณะเช่นนี้ทำให้มโนทัศน์ ‘บิดอะห์’ มีความหมายแฝงแง่ลบ แม้จะปรากฏเพียงคำเดียวก็ตาม

ลักษณะดังกล่าวยังปรากฏชัดเจน แม้จะเปลี่ยนประเภทข้อมูลเป็น **Islamic Discourse** ปรากฏ 3,861 ครั้ง เฉลี่ย 14.11 ต่อ 100,000 คำ เพิ่มขึ้นจาก **Hadith Literature** ประมาณ 10 เท่า สะท้อนให้เห็นว่ามโนทัศน์ได้รับความสนใจมากขึ้น เพราะถูกกล่าวถึงเพิ่มขึ้นอย่างทวีคูณในยุคปัจจุบัน และเมื่อพิจารณาคำปรากฏร่วม พบรายละเอียดดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 การปรากฏร่วมของมโนทัศน์ ‘อุตริกรรม’ (بدعة) ในบทความอิสลามในปัจจุบัน

คำ	จำนวน	คำ	จำนวน	คำ	จำนวน

وكل	989	محدثة	540	أن	267
في	861	كل	466	لا	254
ضلالة	787	على	308	هذه	253
من	683	أو	298	إلى	252
بدعة	596	الأمور	281	الله	218

ตารางที่ 6 แสดงอรรถสัมผัสของมโนทัศน์ ‘อุตริกรรม’ ที่ไม่เปลี่ยนแปลงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งยังมีคำปรากฏร่วมที่มีลักษณะไปในทางทิศทางเดียวกัน ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาคำที่ปรากฏก่อน-หลัง พบว่าคำที่ปรากฏก่อนที่มากที่สุดคือ ‘ทุกๆ’ (وكل) 258 ครั้ง และคำที่ปรากฏหลังมากที่สุดคือ ‘ความหลงผิด’ (ضلالة) 387 ครั้ง แสดงให้เห็นว่า มีการประสมระหว่าง (ضلالة) + (بدعة) + (وكل) ในความถี่ที่สูงมาก จนอาจกล่าวได้ว่าทั้ง 3 ส่วน ได้กลายเป็นหน่วยประกอบ (constituent) ที่มีรูปแบบตายตัว (fixed form) พัฒนาจากประโยคกลายเป็นสำนวนทางศาสนาที่ไม่เปลี่ยนแปลงแม้จะข้ามยุคสมัย (frozen)

แม้ว่าจะมีการให้ลักษณะทางบวกด้วยคุณศัพท์ ‘ดีงาม’ (حسنة) แต่ก็เป็นสัดส่วนที่น้อยกว่าอย่างชัดเจน โดยงานเขียนใน Premodern ‘บิดอะห์’ ปรากฏร่วมกับ ‘ดีงาม’ (حسنة) เพียง 5 ครั้ง ในลำดับที่ 100 (เทียบกับ ‘ความหลงผิด’ (ضلالة) 19 ครั้ง ในลำดับที่ 6) ทั้งหมดอยู่ในหมวดย่อย Medieval Philosophy/Science ลักษณะดังกล่าวคล้ายกับ Islamic Discourse โดย ‘บิดอะห์’ ปรากฏร่วมกับ ‘ดีงาม’ (حسنة) เพียง 114 ครั้ง ในลำดับที่ 27 (เทียบกับ‘ความหลงผิด’ (ضلالة) 787 ครั้ง ในลำดับที่ 3)

ในข้อมูลประเภทอื่นที่ไม่เกี่ยวกับศาสนาอิสลาม เช่น หนังสือพิมพ์ ‘บิดอะห์’ ปรากฏน้อยลง โดยปรากฏ 745 ครั้ง เฉลี่ย 0.55 ต่อ 100,000 คำ นอกจากนี้ ในหมวดคำที่ปรากฏข้างหลัง พบการปรากฏร่วมกับลักษณะอื่นนอกเหนือจาก ‘ความหลงผิด’ (ضلالة) ดังรายละเอียดในตารางที่ 7

ตารางที่ 7 มโนทัศน์ ‘อุตริกรรม’ (بدعة) กับคำข้างหลังที่แสดงลักษณะในหนังสือพิมพ์

คำ	จำนวน	คำ	จำนวน	คำ	จำนวน
جديدة	20	الجديدة	8	سياسية	3
ضلالة	14	إسرائيلية	5	اللبنانية	2
غربية	11	التشريعية	4		
الترويكا	9	مصرية	4		

ตารางที่ 7 แสดงคำขยายความหมายคำใหม่ให้กับ ‘บิดอะห์’ คือ ‘ใหม่’ 28 ครั้ง จาก (جديدة) 20 ครั้งและ (الجديدة) 8 ครั้ง ร่วมกับกับคุณศัพท์ทางการเมืองอีกหลายคำ

สอดคล้องกับประเภทข้อมูล Modern Literature ที่ไม่เกี่ยวกับศาสนา ‘บิดอะห์’ ปรากฏน้อยมาก เพียง 5 ครั้งเฉลี่ย 0.49 ต่อ 100,000 คำ ‘บิดอะห์’ กลายเป็นศัพท์ทั่วไป ไม่ใช่นิยามทางศาสนา ไม่ได้ปรากฏร่วมกับ

‘ความหลงผิด’ (ضلالة) แต่หากปรากฏโดยปราศจากคุณศัพท์ทางบวก ก็ยังคงแสดงนัยยะในแง่ลบ ดังรายละเอียดในตารางที่ 8

ตารางที่ 8 มโนทัศน์ ‘อุตริกรรม’ (بدعة) ในวรรณกรรมสมัยใหม่

ลำดับ	ประโยค	ที่มา
1	الأساطير بدعة يونانية	Remembrance
2	قد سمع بعد ببدعة خطف الطائرات	AhlamFawda
3	وكانت قد شاعت فجأة بدعة تشويه الجثث	AhlamFawda
4	فهى بدعة أتت مع الاحتلال	Sleeps
5	كان لهم الفضل فى بدعة قتل الكتاب والقضاة	AhlamAbir

ตารางที่ 8 แสดงอรรถสัมผัสของ ‘บิดอะห์’ ในแง่ลบ แม้ไม่มีคุณศัพท์ขยาย (ยกเว้นตัวอย่างที่ 1) มีทั้งความหมายประจำคำ และมีนัยยะในตัวเอง โดยไม่ต้องใช้คุณศัพท์

กล่าวโดยสรุป มโนทัศน์ ‘อุตริกรรม’ (بدعة) ในทางศาสนามีนัยยะและอรรถสัมผัสเป็นลบอย่างชัดเจน ปรากฏร่วมกับคำข้างหน้า-ข้างหลังอย่างเฉพาะ จนพัฒนาเป็นสำนวน ‘และทุกๆอุตริกรรมคือความหลงผิด’ แม้ในข้อมูลประเภทอื่นที่ไม่ใช่ศาสนาอิสลาม ‘บิดอะห์’ ก็ยังมีนัยยะด้านลบ ยกเว้นกรณีที่ปรากฏคุณศัพท์ขยายความหมายข้างหลัง เช่น ใหม่ เป็นต้น

สรุปและอภิปรายผล

ผู้วิจัยใช้ตัวอย่างมโนทัศน์ทั้ง 3 คำ แสดงแนวทางในการประยุกต์ใช้คลังข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์ ทั้งนี้ มโนทัศน์คือปฏิสัมพันธ์ระหว่างความคิดกับผู้คน สามารถพัฒนา หรือเปลี่ยนแปลงได้ตามยุคสมัย ความแตกต่างระหว่างบริบทในอดีตกับความเข้าใจในปัจจุบัน จึงหมายถึงพลวัติจากการประกอบสร้างหรือตีความในภายหลัง เช่น การให้น้ำหนักตัวอย่างของ ‘ญิฮาด’ กับอาวุธและความรุนแรง เป็นการประเมินเกินความจริง (over-estimation) ในขณะเดียวกันก็ประเมินต่ำกว่าที่ควร (under-estimation) กับการต่อสู้กับอารมณ์ใฝ่ต่ำ ความอุสาหะในประกอบพิธีฮัจญ์ การอพยพ ทั้ง ๆ ที่มีบริบทจากการปรากฏที่ชัดเจนกว่า เช่นเดียวกัน การกล่าวถึง ‘สลัฟ’ ในแง่ที่เป็นเอกภาพ มีรูปแบบที่ชัดเจนจนเป็นแนวทาง และแตกต่างอย่างสุดขั้วกับกลุ่มแนวคิดอื่นๆ ก็ไม่ใช่บริบทของมโนทัศน์เช่นกัน เพราะเป็นการสรุปแบบเหมารวม (over-generalization) อย่างไรก็ดี บางมโนทัศน์อาจมีความชัดเจนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เช่น ‘บิดอะห์’ ลักษณะของมโนทัศน์ทั้ง 3 ตัวอย่างนี้ ก็อาจพบได้ในมโนทัศน์อื่น ๆ ในอิสลามเช่นกัน

อย่างไรก็ดี คลังข้อมูลภาษาเป็นเพียงเครื่องมือเท่านั้น การประยุกต์ใช้ควรทราบรายละเอียดของแหล่งข้อมูล เช่น คลังข้อมูลภาษาที่ใช้ในงานวิจัยนี้ ในหมวด Hadith Literature หมายรวมถึงคำนำของผู้เขียนและอรรถาธิบาย ไม่ใช่เพียงแค่ตัวบท นอกจากนี้ การเลือกคำสำคัญเพื่อค้นหา มีความสำคัญมาก สาเหตุที่ผู้วิจัยใช้หมวดคำนามเป็นคำสำคัญในการค้นหา เพราะต้องการศึกษาเรื่องมโนทัศน์ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคำนามที่มีความหมาย

นามธรรม การใช้คำนามเป็นคำสำคัญในการค้นหา สามารถศึกษาคำปรากฏร่วมได้อย่างเป็นระบบมากกว่าการศึกษาจากคำกริยา เนื่องจากคำนามส่วนใหญ่มีวงความหมาย หรือความหลากความหมายน้อยกว่าคำกริยา เพราะคำกริยามีแนวโน้มถูกใช้ในหลายความหมายในข้อความเดียวกัน (ณัฏฐิรา ทับทิม, 2562)

ในภาพรวม จะเห็นได้ว่า บริบทมีความสำคัญในการสื่อความ ในระดับประโยค ความหมายทั้งหมดของคำไม่ได้อยู่ที่ตัวคำเอง คำจะสื่อความหมายสมบูรณ์ได้ก็เมื่อปรากฏในบริบท โดยปกติ ‘บริบท’จะหมายถึงบริบทของคำในประโยค (سياق الجملة) เมื่อความหมายประจำคำ ไม่ใช่ความหมายทั้งหมดของคำ คำจำกัดความหรือนิยาม ก็ไม่ใช่ความหมายทั้งหมดของมโนทัศน์เช่นกัน งานวิจัยนี้ ใช้คลังข้อมูลภาษาแสดง ‘บริบท’ ในมุมมองที่กว้างขึ้น ในฐานะ ‘บริบทของมโนทัศน์’ ซึ่งยากต่อการสังเกตโดยปกติ สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีการวิเคราะห์ข้อความ (Discourse Analysis) ซึ่งเป็นวิธีการศึกษาวิเคราะห์ภาษาที่สัมพันธ์กับบริบทของการใช้จริงในสังคม (language in use) ไม่ใช่สิ่งสมมติหรืออุดมคติ (จันทิมา อังคพณิชกิจ, 2561: 6)

ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้เป็นการนำสิ่งที่เป็นรูปธรรมอย่างการปรากฏจากข้อมูลภาษาจำนวนมาก มาอธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรมสูงอย่างมโมทัศน์ โดยนำเสนอเป็นตัวอย่างการวิเคราะห์ และแนวทางสำหรับนำไปใช้ศึกษาบริบทของมโนทัศน์อื่นๆ ในสาขาอิสลามศึกษาและมุสลิมศึกษา

อย่างไรก็ดี ข้อจำกัดของข้อมูลมีผลต่อผลลัพธ์ ความท้าทายของการประยุกต์ใช้คลังของภาษาก็คือ ข้อมูลภาษาจำนวนเท่าไร ประเภทใดบ้าง จึงสามารถเป็นตัวแทนของภาษาได้ การพัฒนาคลังข้อมูลภาษาจึงยากที่จะเป็นหน้าที่ของนักวิจัยในระดับปัจเจก แต่ควรเป็นทรัพยากรที่สถาบันหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพัฒนาขึ้น โดยเพิ่มปริมาณและประเภทต่าง ๆ ของข้อมูล รวมถึงตัวคัดกรองเพื่อผลลัพธ์ที่แม่นยำมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

จันทิมา อังคพณิชกิจ. (2561). *การวิเคราะห์ข้อความ.* สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

จันทิมา อังคพณิชกิจ โกสินทร์ ปัญญาอธิสิน และสุธาสินี ปิยพสุนทรา. (2566). ภาษาและอารมณ์ความรู้สึกในสถานการณ์การระบาดโควิด19 : การศึกษาคลังข้อมูลภาษา. *วารสารศิลปศาสตร์, 23*(3), 1-32.

จนัญญา งามเนตร. (2566). คลังข้อมูลความรู้สสำหรับการใช้ภาษาไทยอย่างชาญฉลาด ในบริบททางเศรษฐกิจบันเทิงและสังคม ศาสนา และวัฒนธรรม. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 11*(4), 1301-1314.

ชาตบุษย์ ลีละรัตนานนท์ (2551). คำปรากฏร่วมจำเพาะและอรรถสัมผัสของคำกริยา เกิด ในภาษาไทย : การศึกษาเชิงภาษาศาสตร์คลังข้อมูล. *วารสารภาษาและภาษาศาสตร์, 27*(1), 61-74.

ณัฏฐิรา ทับทิม. (2562) การปรากฏร่วมกันของคำในภาษาญี่ปุ่น: กรณีศึกษาคำนามจากคลังข้อมูลภาษา. *วารสารเครือข่ายญี่ปุ่นศึกษา, 9*(1), หน้า 49-68.

ภาสพงศ์ ศรีพิจารณ์. (2565). การใช้คลังข้อมูลภาษาและการเรียนรู้จากข้อมูลในการศึกษาคำปรากฏร่วมรูปแบบของคำและอรรถสัมผัสของคำ: ตัวอย่างสื่อการสอนภาษาไทยเป็นภาษาต่างประเทศ. ใน *รายงานการประชุมวิชาการภาษาและวัฒนธรรมไทยในวิถีโลกใหม่,* (น. 21-42). มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ดุลยวิทย์ นาคนาวา. (2560). สัดส่วนการปรากฏของมัศดัรโครงคำและมัศดัรกลุ่มคำในภาษาอาหรับมาตรฐานสมัยใหม่: การศึกษาแบบข้ามสมัย. *วารสารมนุษยศาสตร์, 24*(1), 327–374.

The Impact of Islamic Self-Development Program on Improving Self-Concept in Students Aged 15-17.

Else Shinta Maharani

Solihah Sa-ad

The Impact of Islamic Self-Development Program on Improving Self-Concept in Students Aged 15-17.

Else Shinta Maharani[1]
Solihah Sa-ad[2]

Abstract

Objective: The purpose of this study is to examine the impact of Islamic self-development programs on the self-concept of adolescents aged 15-17 years, specifically focusing on how participation in these programs influences their body image, self-ideals, self-esteem, roles, and identity.

Methodology: The research method used is a mixed method, combining qualitative and quantitative approaches through documentation studies, literature studies, and quantitative data were obtained from questionnaires completed by 35 student program participants. Qualitative data were collected through in-depth interviews with a sub-sample of 15 students from the participant group.

Research Findings: The results of the analysis showed a significant improvement in body image, where participants experienced an increase in confidence after participating the program. Self-ideals was also observed, with adolescents showing a higher awareness of their personal aspirations and goals. Participants' self-esteem increased from an average of 45% to 70%, indicating an improvement in a positive view of themselves. The ability to carry out social and personal roles increased, and the identity of the participants was strengthened to the integration of Islamic values in the program. These findings support the theories of Harter, Rogers, Rosenberg, Biddle, and Erikson, suggesting that Islamic self-development programs are effective in improving important components of adolescents' self-concept.

Contributions: The findings of this study can contribute to the utilization of Islamic self-development programs as a guide for interventions at improving students' self-concept.

Keywords: *Self-Development Program, Self-Concept, Adolescent.*

[1]Graduate Student, Islamic and Muslim Studies, Prince of Songkhla University, elseesm@gmail.com
[2]Graduate Student, Education Program in English Language Teaching, Fatoni University, solihah.saad2002@gmail.com

Introduction

Humans as social beings inherently need interaction with others to meet various needs of life. In the social context, helping behavior that falls into the category of prosocial behavior is one of the forms of concern that is commonly shown. During adolescence, individuals undergo significant changes both cognitively, socio-emotionally, and biologically. Cognitive changes include improved idealistic, abstract, and logical thinking abilities, which allow adolescents to consider a variety of perspectives and formulate more complex ideas. In addition, adolescents also face challenges in adjusting to the physical and biological changes that occur simultaneously with social and emotional processes. Each stage has unique characteristics and challenges that affect the development of adolescents' identities and social relationships. In mid-adolescence, individuals begin to prioritize relationships with peers over adults, which creates complex social dynamics. (Magfirah et al., 2023). The process of searching for an identity often involves trying to be accepted into a peer group as well as conforming to the group's norms and expectations. This makes adolescents vulnerable to confusion and social stress, which requires effective adaptation strategies to ensure emotional and social well-being. (Rais, 2022)

In adolescence, confidence plays a very important role in adolescents' lives, especially if they are a student, because it will also have an impact on their association and learning process. Not all learners have a high level of confidence, so some of them may feel less confident and do not have strong confidence. This causes them to be reluctant to ask questions or express their opinions about the material that has been learned in class.

They may feel insecure, afraid to make mistakes, and worry that their opinions will not be appreciated (Rais, 2022). A study on student confidence showed that the percentage of scores of 20.83% of students was in the high category, 78.47% of students were in the medium category and 0.70% of students were in the low category (Magfirah et al., 2023). The majority of those with low levels of confidence face difficulties in facing learning challenges and tend to have poor academic achievement (Marsiwi, Ismanto, & Baihaqi, 2023).

Self-concept is a mental representation that an individual has, including perceptions, beliefs, attitudes, and evaluations of personal abilities and characteristics. Self-concept is formed by a learning process that lasts from growth to adulthood. In child development, it is widely discussed that the basis of a person's personality is formed in childhood. The developmental process that occurs in a child coupled with what is experienced and received during his childhood gradually allows him to grow and develop into an adult human being (Dewi, 2021).

In the context of developmental psychology, self-concept is considered an important foundation in the formation of individual identity, especially in adolescence, when individuals experience various significant changes, both physically, emotionally, and socially. Adolescents at the age of 15-17 are in a critical phase of identity formation, where they begin to question and define who they are and how they want to be seen by others. The self-concept formed during this period not only influences daily behavior and decisions, but also has a long-term impact on the psychological well-being of individuals throughout their lives (Magfirah et al., 2023).

The Cambridge Dictionary describes personal development in a business context, seeing it as "the process of upskilling and increasing the amount of experience one has on the job". Self-development is inherently a form of productivity. Each individual will have different self-development because the value of quality of life is different among all individuals and different needs. Nowadays, there are a lot of self-development quotes that are often encountered on social media, words that support a person to be better (A'yun, 2023).

There are five basic things in self-development, namely: first, the process is a part of life, because everything that exists within the framework of a life process is possible. Second, humans are unique creatures, this process of human self-development is important because basically humans are unique and have their own characteristics. Third, life is a competition, therefore self-development is an inseparable process in human development. A life filled with competition, that is, a human being who always renews himself, continues to learn, social-emotional, and spiritual religious. Fourth, learning is a process throughout life, the key to self-development is to continue learning, by learning humans will continue to improve their quality and self-development. Fifth, beyond limitations, a successful person is a person who sees a limitation as something that he sees as a foothold to continue to develop (A'yun, 2023).

William H. Fitts in Dewi stated that self-concept is an important aspect of a person, because a person's self-concept is a frame of reference in interacting with the environment. He explains the concept of self phenomenologically, and says that when an individual perceives himself, reacts to himself, gives meaning and judgment and gives abstractions about himself, it means that he shows a self-awareness and the ability to come out of himself to see himself as he does to the world outside of himself. The total self as experienced by the individual is also called the phenomenal self. This phenomenal self is the self that is observed, experienced, and judged by the individual himself, that is, the self that he is aware of. This whole consciousness or perception is an image of the individual self or self-concept (Dewi, 2021).

The importance of self-concept for adolescents cannot be separated from its role in shaping confidence, emotional stability, and the ability to interact with the social environment. Adolescents with a positive self-concept tend to show better abilities in dealing with social pressure, managing emotions, and maintaining mental well-being (Rahman, Ismail, & Sarnon, 2017; Rais, 2022). In contrast, negative self-concept is often associated with a variety of psychological problems, such as low self-esteem, anxiety, depression, and deviant behavior. Given that adolescence is a period in which individuals are often vulnerable to external and internal influences that can threaten their emotional stability, the development of a positive self-concept is crucial to support them in achieving their optimal potential (A'yun, 2023).

Efforts to improve adolescents' self-concept can be made through various interventions aimed at strengthening positive perceptions of themselves (Rosyidah, 2024). One effective approach in this regard is through Islamic self-development programs, which are designed to help individuals recognize and develop their potential, improve interpersonal skills, and strengthen emotional management. Self-development programs play an important role in providing opportunities for adolescents to explore and identify their strengths and weaknesses, which in turn can increase their confidence and positive outlook on themselves (Utari & Rustika, 2020). In response to the complexities of modern adolescent development, this Islamic self-development program was developed with an innovative and contemporary approach. The program's design moves beyond traditional content delivery by emphasizing a method of active participation. This approach empowers students to be active agents in their own development, fostering deeper engagement and maximizing the benefits derived from each session.

Previous research shows that the psychoeducational self-development program provides an increase in knowledge and understanding of high school students. Thus, psychoeducation self-development can be an effective means in helping students to develop themselves and increase their potential (Magfirah et al., 2023). These findings confirm that self-development-based interventions are an effective approach in supporting the development of positive self-concept in adolescents, and therefore, these programs deserve to be applied more widely in the context of adolescent education and development. In other previous research findings, it is found that the development of self-concept and career maturity are fundamental elements necessary for late adolescent students to achieve success in their careers and lives. Therefore, efforts to improve these two aspects through education and career guidance are indispensable to ensure that students can make informed and informed career decisions in determining their future (Rosyidah, 2024).

The solution to overcome the problem of self-development in adolescents is counseling. The trend of Islamic counseling has grown rapidly in Indonesia. Islamic Counseling Guidance activities are one of the efforts to help individuals develop themselves optimally in accordance with the stages of development and environmental demands. Counseling helps individuals actualize themselves optimally in the aspects of intellectual intelligence, emotional intelligence, spiritual intelligence, social intelligence, and kinesthetic intelligence, so that human beings who succeed will be able to realize successful human beings as independent individuals (individual beings), as elements of social systems that interact and support each other (social beings), and as leaders for the realization of a better life on earth (God's creatures) (Rofiq, 2019).

This research is expected to make a valuable contribution to the development of effective interventions to support the psychological well-being of adolescents, especially in the context of improving self-concept. By understanding more deeply the relationship between self-development and self-concept, it is hoped that this research can provide new insights into the development of programs that can help adolescents reach their full potential during this critical transition period. The results of this study are also expected to be the basis for the implementation of more holistic educational policies and programs that focus on adolescent self-development.

Research Objectives

The purpose of this study is to examine the impact of Islamic self-development programs on the self-concept of adolescents aged 15-17 years, specifically focusing on how participation in these programs influences their body image, self-ideals, self-esteem, roles, and identity.

Research Methodology

This study uses mixed methods, combining quantitative and qualitative approaches to gain a more comprehensive understanding of adolescent self-development and self-concept (Creswell, 2013; Moleong, 2018). The quantitative data were obtained from questionnaires completed by 35 student program participants. This questionnaire was designed to identify the correlation between the two variables, namely how a Islamic self-development affects their self-concept. The data obtained from this survey were analyzed using correlation techniques to determine the strength and direction of the relationship between the variables studied (Miles & Huberman, 1994; Sugiyono, 2019).

In addition to the quantitative approach, this study also involved a qualitative approach through in-depth interviews with several selected respondents with a sub-sample of 15 students from the participant group. These interviews aim to dig deeper into adolescents' experiences,

understandings, and perceptions of their self-development and self-concept. These interviews served as a means to explore and gain insight into the lived experiences of students after their engagement with the program. The results of these interviews provide further context and explanation for the quantitative findings, so that they can provide a more holistic picture of the issues studied.

Research Findings

Self-development indicators according to experts include the ability to direct thoughts, habits, emotions, attitudes, and behavior in dealing with various problems. In addition, individuals also need to have self-awareness and participate in activities such as seminars or training that can support the self-development process (Maurer & Daukantaitė, 2020).

Indicators of adolescent self-concept according to experts include the individual's understanding of themselves, both in terms of ability, physical achievement, and overall self-perception. For example, according to Ismail, Hapzi Ali, and Kasful Anwar, self-concept includes a person's overall awareness or perception of themselves (Ismail, Ali, & Anwar Us, 2022). In addition, research shows that the relationship between self-concept and adolescent self-confidence is also very important.

Correlations

		X	Y
X	Pearson Correlation	1	.912**
	Sig. (2-tailed)		.000
	N	35	35
Y	Pearson Correlation	.912**	1
	Sig. (2-tailed)	.000	
	N	35	35

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

X= **Self – Development**

Y = Self- Concept Of Adolescents

The results of the correlation analysis in this study indicate a strong relationship between self-development (X) and self-concept of adolescents (Y). Based on the Pearson correlation calculation, the correlation value obtained is 0.912. This value indicates that there is a very strong positive relationship between the two variables. This means that the higher the level of self-development an adolescent has, the more positive their self-concept will be.

The significance of this correlation has also been tested with a Sig. (2-tailed) value of 0.000. Because this value is smaller than 0.01, the relationship between self-development and self-concept is considered significant at a 99% confidence level. In other words, there is a very small possibility that this relationship occurs by chance.

The analysis for this study included 35 student program participants. These results provide strong evidence that the Islamic self-development program has a positive impact on adolescents' self-concept. This also shows the importance of interventions that focus on self-development, such as mentoring programs or training activities, to improve adolescent self-concept. With a more positive self-concept, adolescents are expected to have higher self-confidence and be better prepared to face life's challenges in the future.

Discussion

The Influence of Islamic Self-Development Programs on Adolescent Self-Concept

The results of this study show a significant improvement in various aspects of adolescent self-concept, especially in terms of self-confidence, self-awareness, decision-making ability, and the impact of Islamic values after participating in a Islamic self-development program. This increase reflects the program's success in facilitating positive change in adolescents.

Self-confidence is one of the main components of self-concept that has increased is self-confidence. Before joining the program, many adolescents show uncertainty about their abilities in various situations, both academic and social. For example, one participant, Sarah, described that she often feels hesitant and anxious when it comes to public speaking or interacting with new people. After joining the program, there was a positive change where Sarah began to feel more comfortable and confident, especially in situations that required social interaction and decision-making. This shows that the Islamic self-development program implemented has successfully provided the necessary support for adolescents to overcome anxiety and increase their confidence.

Self-awareness also shows a significant increase. Before participating in the program, teenagers tend to have a poor understanding of their strengths and weaknesses, as well as the values they embrace. However, after participating in the program, they begin to show a better understanding of themselves. This can be seen from Rizki's admission that he has become more aware that he does not always have to be perfect, which ultimately helps increase his confidence. The program successfully provides a variety of reflective techniques and exercises that encourage adolescents to better recognize themselves and evaluate their personal goals, which are essential elements in the development of a healthy self-concept.

Decision-making skills have also improved significantly. Prior to the program, many teens felt less confident in making decisions that involved social and personal responsibility. After participating in the program, they demonstrate a better ability to analyze options, weigh risks, and make wiser decisions. Sarah, after participating in the program, reported increased confidence and decision-making abilities, as well as a better understanding of herself that was more aligned with the principles of the religion she believed in. This is in line with Erikson's theory which states that cultural or religious values can reinforce an individual's identity.

Self-development programs integrated with Islamic values provide a framework that supports the formation of a more integrated and meaningful identity for adolescents. The program successfully integrates Islamic principles in every aspect of self-development, including ethics, morality, and spiritual values. Overall, this Islamic self-development program has successfully influenced various aspects of adolescents' self-concept in a positive way. Before joining the program, adolescents showed uncertainty and concern about their ability to face challenges, both in academic and social environments. However, upon completion of the program, participants demonstrated increased self-confidence, self-awareness, decision-making abilities, and a deeper understanding of the impact of Islamic values in their lives. The program not only enhances the psychological aspect of self-concept, but also provides a spiritual dimension that enriches the adolescent's self-development experience (Aminullah & Ali, 2020).

Analysis of findings based on the five components of self-concept

In the analysis of the findings of this study, five components of self-concept (body image, self-ideals, self-esteem, roles, and identity) were analyzed to understand the impact of self-development programs on changes in adolescents' self-concept. The findings of this study are linked to relevant theories and literature, as well as to self-development programs and Islamic counseling trends (Rais, 2022; Subroto et al., 2022)

First, Body image refers to how individuals perceive their physical appearance. The literature supports that effective self-development programs can improve body image through increased self-confidence and self-acceptance. Harter suggests that increased self-acceptance plays an important role in reducing anxiety related to physical appearance and improving self-acceptance. In the context of this study, the self-development program provides exercises and feedback that focus on positive achievement and confidence strengthening. The exercises, including visualization techniques and positive affirmations, help adolescents to see themselves in a more positive way and reduce negative feelings regarding their appearance (Sidqi, 2024; Suhartanto, 2024)

Second, self-ideals. Self-ideals are a description of the self that a person wants, namely personal goals and aspirations that they want to achieve. Rogers' theory states the importance of conformity between the ideal self and the actual self in the development of self-concept. Self-development programs help adolescents evaluate and align themselves with their personal goals and aspirations, clarifying and approaching an ideal picture of themselves. The exercises in this program provide tools and techniques that facilitate the achievement of personal goals, thus supporting a clearer and more realistic realization of self-ideals for participants (Sutisna, Rusmana, & Supriatna, 2022)

Third, self-esteem. Self-esteem refers to an individual's assessment of their own self-worth. Rosenberg suggests that high self-esteem is related to a positive view of oneself. Self-development programs implemented through practical exercises and counseling help adolescents build and strengthen their confidence in their abilities and self-worth. This approach is effective in boosting self-esteem by overcoming internal doubts and promoting a more positive outlook on oneself (Edy, Wiyatno, & Hisniati, 2024)

Fourth, Role. Role involves understanding and implementing social and personal responsibilities. Biddle in role theory emphasizes the importance of understanding and mastering social roles in the development of self-concept. The program equips adolescents with the skills necessary to understand and carry out their social and personal roles effectively, enhancing their sense of responsibility and ability to make informed decisions (Edy et al., 2024; Rochbani, Idris, & Nurjati, 2024).

Fifth, identity. Identity is concerned with understanding who a person is and how they want to be known by others. Erikson in his identity theory states that cultural or religious values can strengthen individual identity. The Islamic counseling applied in this program offers a framework that supports the formation of a more integrated and meaningful identity, helping adolescents understand and strengthen their identity based on the religious principles they adhere to (Maurer & Daukantaitė, 2020).

The findings of this program has succeeded in improving the body image, self-ideals, self-esteem, role understanding, and identity of adolescents. The integration of Islamic values in the program expands the existing understanding of how religious principles can influence and strengthen an individual's self-concept, providing new insights into the development of a holistic and value-based self-concept.

Contribution of Islamic Self-Development Programs to Improving Adolescent Self-Concept

Self-development programs make a significant contribution to the improvement of adolescents' self-concept in a deep and structured way. This impact is achieved through changes in mindsets, behaviors, and social interactions, as well as by integrating Islamic counseling values. Negative thought patterns, such as the belief that they are not good enough or feeling helpless in the face of adversity, can be a significant hindrance to personal development. The program uses cognitive techniques to address these issues, including positive thinking training, stress management, and cognitive therapy. This technique involves practicing rational thinking as well as deep self-control, which contributes to the development of a more optimistic and resilient mindset (A'yun, 2023).

Cognitive-based training sessions provide tools to recognize and challenge negative thoughts, replacing them with more constructive and realistic affirmations. This process involves practicing rational thinking and deep self-control techniques, which helps teens to develop a more optimistic and resilient mindset. Dweck's research shows that changing the mindset from a fixed mindset to a growth mindset can significantly increase confidence and motivation. In this context, self-development programs facilitate mental shifts that allow adolescents to see challenges as opportunities for growth, rather than as obstacles. By promoting a growth mindset, this program helps adolescents to be more confident and motivated in facing various challenges, as well as develop a more adaptive and productive way of thinking (Utari & Rustika, 2020)

The self-development program also integrates the values of Islamic counseling that enrich the psychological approach with a spiritual perspective. These values provide a moral and ethical foundation that can strengthen the process of changing mindsets. For example, principles such as tawakkul (surrender) and sabr (patience) can help adolescents to be better at facing difficulties and challenges. The program involves exercises and assignments designed to improve daily habits and build new skills. Teens are trained in time management, communication skills, and decision-making techniques, all of which are essential for success in various aspects of their lives.

For example, a program may include a simulation of a demanding situation in decision-making and conflict resolution skills, which gives youth the opportunity to practice and improve their skills in a supportive context. According to Bandura's theory, practical experience and consistent feedback improve skills and strengthen self-confidence. Self-development programs provide a supportive environment in which adolescents can hone their new skills, which in turn contributes to increased self-confidence and personal effectiveness (Trisnawati & Suwanda, 2022).

The program not only improves practical skills but also changes the attitude of adolescents towards their challenges and responsibilities (Maurer & Daukantaitė, 2020)

Self-development programs also play a role in improving adolescents' social interaction by providing opportunities for constructive social exercises. Effective social interaction and adequate social support are key factors in the development of self-concept. These programs often involve group activities, discussions, and role-playing that provide teens with opportunities to practice social skills in a safe environment. Involvement in group activities allows teens to practice communication, empathy, and cooperation. According to Miller, positive social interactions help build healthy and supportive relationships that, in turn, reinforce self-esteem and a sense of connectedness (Marsiwi et al., 2023).

This improvement in social skills and interpersonal relationships contributes to feelings of acceptance and support, which improves adolescents' self-concept. Adolescents who feel supported by peers and mentors tend to be more confident and better able to deal with complex social situations. The integration of Islamic counseling adds a spiritual dimension that strengthens the results of self-development, helping adolescents build a more integrated and meaningful identity. This comprehensive approach supports the understanding that a healthy self-concept requires a balance between psychological and spiritual aspects, as well as practical skills and social support (Edy et al., 2024).

It can be concluded that the contribution of self-development programs to the improvement of adolescents' self-concept involves significant change in mindset, effective stress management, and the integration of spiritual values. Through a structured cognitive approach and the integration of Islamic counseling values, the program helps teens to develop a more positive mindset, increase self-confidence, and see challenges as opportunities for personal growth. This comprehensive approach supports the development of a healthy self-concept by integrating proven effective techniques and Islamic counseling values, thus helping adolescents build a stronger and more meaningful identity.

Research Conclusion

In the analysis of the findings of this study, the components of self-concept body image, self-ideals, self-esteem, roles, and identities show a significant impact of self-development programs on changes in adolescent self-concept. The study showed a significant improvement in body image, which was reflected in the participants' increased self-confidence. Self-development programs, through visualization techniques and positive affirmations, help adolescents perceive

themselves in a more positive way, thereby reducing negative feelings regarding their physical appearance. These findings are consistent with Harter's theory, which states that better self-acceptance can reduce body image-related anxiety and increase self-confidence.

Self-ideals also experienced a substantial improvement after participating in the program, with teens showing a higher awareness of their personal aspirations and goals. Rogers' theory of the fit between the ideal self and the actual self explains that the program helps adolescents align themselves with their ideal self, thus approaching their personal goals more realistically. Exercises in the program allow youth to evaluate and plan for the achievement of their goals more effective. Self-development programs facilitate the strengthening of self-confidence and self-worth through practical exercises and counseling, which help overcome internal doubts and promote a positive outlook on themselves. Adolescents' ability to carry out social and personal roles has also improved, with an increase in decision-making skills.

The identity of adolescents has undergone a positive change thanks to the integration of Islamic values in the program. Self-development programs that incorporate Islamic counseling help adolescents build a stronger identity and are consistent with their personal values, strengthening an understanding of who they are and how they want to be known by others.

References

A'yun, Q. Q. (2023). *Peningkatan Self Development pada Siswa Introvert Kelas IX di SMP Ma'arif NU 1 Purwokerto* (Skripsi Sarjana Sosial, Universitas Islam Negeri Prof. K. H. Saifuddin Zuhri Purwokerto). Fakultas Dakwah, Universitas Islam Negeri Prof. K. H. Saifuddin Zuhri Purwokerto.

Aminullah, M., & Ali, M. (2020). Konsep pengembangan diri dalam menghadapi perkembangan teknologi komunikasi era 4.0. *KOMUNIKE : Jurnal Komunikasi Penyiaran Islam*, *12*(1), 1–23. https://doi.org/10.20414/jurkom.v12i1.2243

Creswell, J. W. (2013). *Qualitative inquiry and research design: Choosing Among Five Approaches* (3rd ed.). SAGE Publications.

Sari, B. S. I., & aFFANDI, G. R. (2024). *Peranan self efficacy dan konsep diri terhadap kematangan karir mahasiswa. Psikobuletin: Bulletin Ilmiah Psikologi, 5*(1), 46-62. https://doi.org/10.24014/pib.v5i1.24995

Edy, S., Wiyatno, T. N., & Hisniati, S. B. (2024). Integrasi Nilai-nilai Islam dalam Bimbingan Konseling Pendidikan. *Cempor: Journal of Islamic Education Guidance and Counseling, 1*(1), https://doi.org/10.37366/cempor.v1i01.1057

Ismail, I., Ali, H., & Us, K. A. (2022). Factors affecting critical and holistic thinking in Islamic education in Indonesia: Self-Concept, system, tradition, culture (literature review of Islamic education management). *Dinasti International Journal of Management Science, 3*(3), 407–437. https://doi.org/10.31933/dijms.v3i3

Irdianti, Magfirah, S. A., Qarimah, A., & Khaerunnisa, P. (2023). Psikoedukasi self development pada siswa SMA Negeri 15 Bulukumba. *PESHUM: Jurnal Pendidikan, Sosial dan Humaniora, 2*(6), 1011–1021. https://doi.org/10.56799/peshum.v2i6.2279

Maurer, M. M., & Daukantaitė, D. (2020). Revisiting the Organismic Valuing Process Theory of Personal Growth: A Theoretical Review of Rogers and Its Connection to Positive Psychology. *Frontiers in psychology, 11,* 1706. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.01706

Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook. SAGE Publications.

Moleong, L. J. (2018). Metode Penelitian Kualitatif. PT Remaja Rodaskarya.

Rahman, I. A., Ismail, K., & Sarnon, N. (2017). Pengaruh Dukungan Sosial terhadap Konsep Diri Remaja Berisiko Tinggi di Panti Sosial Marsudi Putra Toddopuli Makassar. *Jurnal Ushuluddin: Media Dialog Pemikiran Islam, 21*(2), 54–68.

Rais, M. R. (2022). Kepercayaan Diri (Self Confidence) dan Perkembangannya pada Remaja. *Al-Irsyad: Jurnal Pendidikan Dan Konseling, 12*(1), 40–47. http://dx.doi.org/10.30829/al-irsyad.v12i1.11935

Rochbani, I. T. N., Idris, A., & Nurjati, M. (2024). Membangun generasi berkarakter melalui integrasi nilai-nilai Islam dalam pendidikan. *Jurnal Arriyadhah, 21*(1), 65–78. https://jurnalstaiibnusina.ac.id/index.php/ary

Rofiq, A. A. (2019). Berbagai strategi bimbingan konseling islam dalam menghadapi peluang dan tantangan revolusi industri 4.0. *JIGC (Journal of Islamic Guidance and Counseling), 3*(2), 79–89. https://doi.org/10.30631/jigc.v3i2.33

Rosyidah, H. F. (2024). Konsep diri masa remaja akhir dalam pengambilan keputusan karier siswa di Sekolah Menengah Kejuruan (SMK). *G-Couns: Jurnal Bimbingan dan Konseling, 8*(2), 571–580. https://doi.org/10.31316/gcouns.v8i2.4707

Sidqi, F. (2024). *Hubungan antara dukungan sosial dengan self-acceptance pada penyandang tunadaksa di MPDI Medan* (Skripsi). Universitas Medan Area Repository. https://repositori.uma.ac.id/handle/123456789/23801

Subroto, U., Halimatu Sa'diyah, S., Koropit, K. A. N., Gustina, T. L., & Rahmadani, S. N. (2022). PENGARUH KEGIATAN PELATIHAN PENGEMBANGAN DIRI PROGRAM MBKM UNTUK MENINGKATKAN SELF CONFIDENCE PADA REMAJA DI DESA TAMANSARI, KECAMATAN LELEA, INDRAMAYU, PROVINSI JAWA BARAT. In *Seri Seminar Nasional Ke-IV Universitas Tarumanagara Tahun 2022 (SERINA IV UNTAR 2022)* (pp. 383–387). https://doi.org/10.20917/peria

Sugiyono, S. (2019). Metodologi Penelitian Kualitatif, Kuantitatif, dan R&D. Alfabeta.

Suhartanto, P. E. (2024). Self awareness dan pemaknaan pengalaman. *Suksma: Jurnal Psikologi Universitas Sanata Dharma, 5*(2). i-iii. https://doi.org/10.24071/suksma.v5i2.8726

Sutisna, R., Rusmana, N., & Supriatna, M. (2022). Analisis karakteristik kepribadian mahasiswa dengan teori kepribadian humanistik Carl R. Rogers: The fully functioning person dan implikasinya terhadap bimbingan dan konseling. *Jurnal Bikotetik, 6*(2), 68–78. https://doi.org/10.26740/bikotetik.v6n2.p68-78

Trisnawati, Y., & Suwanda, I. M. (2022). PERAN ORANG TUA DALAM MENUMBUHKAN KARAKTER TANGGUNG JAWAB ANAK PADA PEMBELAJARAN DARING DI DUSUN WINONG, KABUPATEN NGAWI: Peran Orang Tua dalam Menumbuhkan Karakter Tanggung Jawab Anak pada Pembelajaran Daring. *Kajian Moral Dan Kewarganegaraan, 10*(2), 274–288. https://doi.org/10.26740/kmkn.v10n2.p274-288

Utari, A. R. T., & Rustika, I. M. (2020). Konsep Diri Dan Kecerdasan Emosional Terhadap Perilaku Prososial Remaja Sekolah Menengah Atas. *Jurnal Studia Insania, 8*(2), 80–98. https://doi.org/10.18592/jsi.v8i2.3852

การพัฒนากรอบแนวคิดเพื่อการออกแบบและพัฒนาแอปพลิเคชันบนแพลตฟอร์ม No-code/Low-code เพื่อสนับสนุนธุรกิจอิสลามขนาดเล็ก SMEs ใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้

ฟาดิล นาคกระวัศ
รุสลี นุห์

การพัฒนากรอบแนวคิดเพื่อการออกแบบและพัฒนาแอปพลิเคชันบนแพลตฟอร์ม No-code/Low-code เพื่อสนับสนุนธุรกิจอิสลามขนาดเล็ก SMEs ใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้

ฟาดิล นาคกระวัศ [1]

รุสลี นุห์ [2]

บทคัดย่อ

จุดประสงค์ 1) เพื่อศึกษาหลักการดำเนินธุรกิจตามแนวทางอิสลาม และวิเคราะห์ความท้าทายของธุรกิจ SMEs ใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ 2) เพื่อพัฒนากรอบแนวคิดเพื่อการออกแบบและพัฒนาแอปพลิเคชันบนแพลตฟอร์ม No-code/Low-code เพื่อสนับสนุน SMEs ใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้

วิธีการศึกษา การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัย ในการรวบรวมข้อมูลจากจากงานวิจัย บทความวิชาการ และรายงานที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจอิสลามและการพัฒนา SMEs ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ จากนั้นนำมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการสังเคราะห์เชิงประเด็น ใน 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) ความท้าทายของ SMEs ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ 2) หลักธุรกิจอิสลาม และ 3) ศักยภาพของ No-code/Low-code เพื่อบูรณาการองค์ความรู้และพัฒนากรอบแนวคิดในการพัฒนาแอปพลิเคชัน

ผลการศึกษา จากการสังเคราะห์เอกสารสามารถพัฒนากรอบแนวคิดเพื่อการออกแบบและพัฒนาแอปพลิเคชันบนแพลตฟอร์ม No-code/Low-code เพื่อสนับสนุน SMEs ใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลักที่เชื่อมโยงกัน ได้แก่ 1) หลักธุรกิจอิสลาม 2) มิติของผู้ใช้งานด้านความต้องการของ SMEs 3) มิติทางเทคโนโลยีด้านศักยภาพของ No-code/Low-code 4) ผลลัพธ์ที่พึงประสงค์จากการใช้งานแอปพลิเคชัน

การนำผลวิจัยไปใช้ กรอบแนวคิดจากงานวิจัยนี้สามารถเป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับผู้ประกอบการและนักพัฒนาในการสร้างเครื่องมือดิจิทัลที่สอดคล้องกับหลักอิสลาม อีกทั้งยังเป็นข้อมูลสนับสนุนสำหรับภาครัฐในการวางนโยบายส่งเสริมเศรษฐกิจในพื้นที่ และเป็นฐานความรู้ให้นักวิจัยสามารถนำไปศึกษาต่อยอดเพื่อสร้างนวัตกรรมที่ยั่งยืนได้

คำสำคัญ: กรอบแนวคิด, ธุรกิจอิสลามขนาดเล็ก, No-code/Low-code, 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้

[1] นักศึกษาหลักสูตรดุษฎีบัณฑิต สาขาอิสลามศึกษาและมุสลิมศึกษา คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 6520430016@email.psu.ac.th

[2] ดร. (นวัตกรรมธุรกิจอิสลาม) ผู้ช่วยศาสตราจารย์, คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, ruslee.n@psu.ac.th

Development of a Conceptual Framework for Designing and Developing Applications on No-code/Low-code Platforms to Support Islamic Business SMEs in the Five Southern Border Provinces of Thailand

Fadil Nakkrawat [1]
Ruslee Nuh [2]

Abstract

Objective: 1) Examining the Islamic principles of business operations and the challenges of SMEs in the five southern border provinces of Thailand., and 2) Develop a conceptual framework for designing and developing applications on No-code/Low-code platforms to support SMEs.

Methodology: This study employed a qualitative research approach, utilizing a documentary research methodology to gather data from research studies, academic articles, and reports related to Islamic businesses and the development of SMEs in the southern border provinces of Thailand. The collected data was subsequently analyzed through thematic synthesis across three primary themes: 1) the challenges of SMEs in the Southern Border Provinces, 2) Islamic business principles, and 3) the potential of No-code/Low-code platforms. Information from these themes was integrated to construct the application development framework.

Research Findings: The documentary synthesis resulted in the development of a conceptual framework for application design and development on No-code/Low-code platforms to support SMEs in the five Southern Border Provinces. The framework comprises four interconnected components: 1) Islamic business principles, 2) the user dimension focusing on the needs of SMEs, 3) the technology dimension concerning the capabilities of No-code/Low-code, and 4) the desired outcomes from application usage.

Contributions: This research framework serves as a practical guide for entrepreneurs and developers in creating digital tools aligned with Islamic principles. It also supports government policymaking for regional economic development and provides a foundation for future research on sustainable innovation.

Keywords: Conceptual Framework, Islamic Business, Small and Medium-sized Enterprises (SMEs), No-code/Low-code, Southern Border Provinces

[1] Graduate, Docter of Philosophy Program in Islamic Studies, Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkhla University, Patani Campas, 6520430016@email.psu.ac.th

[2] Asst. Prof. Dr.. (Islamic Business Innovation), Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkhla University, Pattani Campus, ruslee.n@psu.ac.th

บทนำ

ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในยุคดิจิทัลได้นำมาซึ่งนวัตกรรมที่ช่วยให้การดำเนินชีวิตและการทำงานมีประสิทธิภาพและสะดวกยิ่งขึ้น โดยเฉพาะธุรกิจขนาดเล็กที่กำลังเผชิญทั้งโอกาสและความท้าทายใหม่ ๆ และมีข้อจำกัดด้านทรัพยากร ดังนั้นการส่งเสริมผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) จึงเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในระดับท้องถิ่น ทั้งนี้ธุรกิจภาคการค้าในพื้นที่มีแนวโน้มปรับตัวดีขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มร้านอาหารและกิจกรรมสันทนาการที่มีการจ้างงานเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 22.92 (Office of Small and Medium Enterprises Promotion [OSMEP], 2023)

จากการศึกษาการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในธุรกิจขนาดเล็ก พบว่า ธุรกิจ SMEs ใช้คอมพิวเตอร์เพียงร้อยละ 22.5 และใช้อินเทอร์เน็ตเพียงร้อยละ 18.3 ขณะที่การขายสินค้าและบริการผ่านอินเทอร์เน็ตมีเพียงร้อยละ 2.6 เท่านั้น (Sawaengkun, 2022) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการบูรณาการเทคโนโลยีที่ยังไม่แพร่หลายในภาคธุรกิจขนาดเล็กและขนาดกลางในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย โดยหลังการระบาดของ COVID-19 ธุรกิจขนาดเล็กและขนาดกลาง (SMEs) ได้เปลี่ยนแปลงวิธีการทำงานเพื่อรักษาประสิทธิภาพในการดำเนินธุรกิจและลดต้นทุนการดำเนินงาน จึงจำเป็นต้องนำเทคโนโลยีดิจิทัลใหม่ ๆ มาใช้ (Sastararuji et al., 2022) ดังนั้นเพื่อให้ SMEs ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงและสามารถแข่งขันในตลาดได้ ควรมีการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีที่เข้าถึงง่าย โดยเฉพาะเทคโนโลยีแอปพลิเคชัน ซึ่งเป็นซอฟต์แวร์ที่ตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ได้อย่างรวดเร็ว และในปัจจุบันมีแพลตฟอร์มแบบ No-code/Low-code ที่ช่วยให้สามารถพัฒนาแอปพลิเคชันได้โดยไม่จำเป็นต้องเขียนโค้ด (Kirvan & Pratt, 2024)

การพัฒนานวัตกรรมสำหรับธุรกิจอิสลามนั้นต้องคำนึงถึงขอบเขตของศาสนา ทั้งในด้านกระบวนการและผลลัพธ์ เพื่อสนับสนุนให้เกิดสังคมที่ยุติธรรมและสันติสุขอย่างยั่งยืน ซึ่ง Ismail Abu Bakr (2009) ได้อธิบายว่าหลักการทำธุรกิจตามอัลกุรอานและฮาดิษไม่เพียงเน้นย้ำเรื่องความยุติธรรม ความซื่อสัตย์ และสุจริตต่อผู้เกี่ยวข้อง แต่ยังครอบคลุมหลักการดำเนินชีวิตที่ดี เช่น การแสวงหาความรู้ ความไว้ใจ ความยำเกรง และการบริการต่อสังคม โดยการพัฒนาใด ๆ ภายใต้แนวทางอิสลามต้องยึดหลักฮาลาลและชาริอะฮ์ เช่น จริยธรรม ความโปร่งใส และการสร้างประโยชน์ต่อสาธารณะ

ดังนั้นจากการศึกษาข้อมูลผู้วิจัยเล็งเห็นถึงประโยชน์และความเป็นไปได้ในการนำแพลตฟอร์มที่สามารถพัฒนาแอปพลิเคชันโดยไม่ต้องเขียนโค้ด No-code/Low-code เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน และผลักดันธุรกิจขนาดเล็ก SMEs ให้สามารถบริหารจัดการสารสนเทศต่างๆที่เกี่ยวข้องกับภาคธุรกิจและสร้างโอกาสทางธุรกิจใหม่ๆ โดยสอดคล้องกับนโยบายในการพัฒนาประเทศไปสู่ไทยแลนด์ 4.0 โดยผู้วิจัยจะนำมาประยุกต์ใช้กับภาคธุรกิจอิสลาม ให้มีความก้าวไกลเท่าทันเทคโนโลยี พร้อมทั้งปฏิบัติตามหลักการอิสลามและนำผลการวิเคราะห์เหล่านั้นมาวิเคราะห์ และพัฒนากรอบแนวคิดเพื่อการออกแบบและพัฒนาแอปพลิเคชันบนแพลตฟอร์ม No-code/Low-code เพื่อสนับสนุน SMEs ใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1) เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักการดำเนินธุรกิจตามแนวทางอิสลาม และความท้าทายของธุรกิจ SMEs ใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้

2) เพื่อพัฒนากรอบแนวคิดเพื่อการออกแบบและพัฒนาแอปพลิเคชันบนแพลตฟอร์ม No-code/Low-code เพื่อสนับสนุน SMEs ใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้

วิธีการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัย ในการรวบรวมข้อมูลจาก งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา SMEs และธุรกิจอิสลาม วารสารและบทความทางวิชาการ รายงานของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ตลอดจนฐานข้อมูลออนไลน์ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบธุรกิจภายใต้หลักการอิสลามและการพัฒนา SMEs ในบริบทของจังหวัดชายแดนภาคใต้ จากนั้นนำมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการสังเคราะห์เชิงประเด็นด้วย 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) ความท้าทายของ SMEs ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ 2) หลักธุรกิจอิสลาม 3) ศักยภาพของ No-code/Low-code เพื่อบูรณาการองค์ความรู้และสร้างเป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนาแอปพลิเคชัน

วิธีการเก็บและรวบรวมข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ผ่านกระบวนการวิจัยเอกสารทั้งหมด ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

1. กำหนดขอบเขตและแหล่งข้อมูล โดยผู้วิจัยกำหนดแหล่งข้อมูลเป้าหมายที่น่าเชื่อถือ ได้แก่ วารสารวิชาการระดับชาติและนานาชาติ วิทยานิพนธ์และงานวิจัยจากสถาบันอุดมศึกษา รายงานจากหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (สสว.) เอกสารทางด้านศาสนาและบทความทางเทคนิคเกี่ยวกับแพลตฟอร์ม No-code/Low-code ซึ่งข้อมูลที่ถูกรวบรวมจากการสืบค้นและคัดกรองเอกสาร โดยประเด็นสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับกรอบการศึกษา 3 ด้าน ได้แก่

1.1. ข้อมูลด้านลักษณะและความท้าทายของ SMEs เช่น การส่งเสริมจากภาครัฐต่อธุรกิจ SMEs ความท้าทายและโอกาสใหม่ ๆ และการขาดทักษะด้านการจัดการและการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล

1.2. ข้อมูลด้านหลักธุรกิจอิสลาม เช่น หลักการห้ามดอกเบี้ย การหลีกเลี่ยงความไม่แน่นอนในการทำสัญญา ความโปร่งใส ความยุติธรรม การรับรองสถานะฮาลาล และจริยธรรมทางการค้า

1.3. ข้อมูลด้านศักยภาพของ No-code/Low-code เช่น ความสามารถในการลดต้นทุนและระยะเวลาพัฒนา การให้อำนาจผู้ประกอบการในการปรับแก้ระบบเอง การพัฒนาฟังก์ชันที่ผู้ประกอบการสร้างได้เอง เช่น ระบบจัดการสต๊อก ระบบ CRM เป็นต้น ตลอดจนข้อจำกัดที่ควรพิจารณาของเพลตฟอร์ม No-code/Low-code

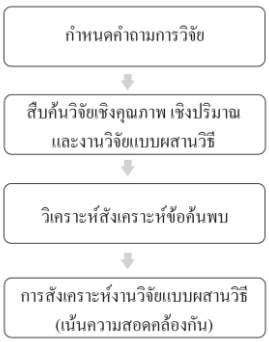
2. การสืบค้นอย่างเป็นระบบด้วยโปรแกรม Zotero โดยใช้คำสำคัญ (Keywords) ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นวิจัยทั้ง 3 ด้านในการสืบค้น เช่น SMEs ในชายแดนภาคใต้ หลักธุรกิจอิสลาม การพัฒนาแอปพลิเคชัน No-code/Low-code เป็นต้น

3. การคัดกรองและเลือกเอกสาร ผู้วิจัยประเมินและคัดเลือกเอกสารโดยใช้เกณฑ์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้า (Inclusion Criteria) เช่น ความน่าเชื่อถือของผู้แต่ง/แหล่งพิมพ์ ความตรงประเด็นกับวัตถุประสงค์ และความทันสมัยของข้อมูล เพื่อให้ได้ชุดเอกสารที่มีคุณภาพสำหรับนำไปวิเคราะห์ต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้การทบทวนวรรณกรรมด้วยการการสังเคราะห์งานวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research Synthesis (MMRS) Literature Reviews) (Heyvaert et al., 2017) เป็นวิธีการที่มาจากการทบทวนอย่างเป็นระบบ โดยประยุกต์ใช้หลักการของการวิจัยแบบผสานวิธี (mixed methods research) (Suwathanprakun, 2018) ซึ่งการวิจัยแบบผสานวิธีนี้ มีจุดเน้นของการผสานบูรณาการระหว่างข้อค้นพบเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเพื่อทำความเข้าใจในประเด็นที่ศึกษาอย่างลึกซึ้งมากกว่าการสังเคราะห์งานวิจัยเชิงปริมาณหรือการสังเคราะห์งานวิจัยเชิงคุณภาพเพียงรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง โดยมีการออกแบบการสังเคราะห์งานวิจัยแบบผสานวิธี 3 แบบ ได้แก่

1. การออกแบบการสังเคราะห์ข้อมูลของการสังเคราะห์งานวิจัยแบบผสานวิธีแบบบูรณาการ
2. การออกแบบการสังเคราะห์ข้อมูลของการสังเคราะห์งานวิจัยแบบแยกส่วนแบบบูรณาการ
3. การออกแบบการสังเคราะห์ข้อมูลของการสังเคราะห์งานวิจัยแบบผสานวิธีแบบต่อเนื่อง (Sarnkhaowkhom & Suwathanpornkul 2021) โดยผู้วิจัยเลือกใช้การออกแบบการสังเคราะห์ข้อมูลของการสังเคราะห์งานวิจัยแบบผสานวิธีแบบบูรณาการ ดังรูป

รูปที่ 1 การออกแบบการสังเคราะห์ข้อมูลของการสังเคราะห์งานวิจัยแบบผสานวิธีแบบบูรณาการ
(ที่มา: Sarnkhaowkhom & Suwathanpornkul 2021)

ผลการศึกษา

จากการสังเคราะห์เอกสารสามารถพัฒนากรอบแนวคิดเพื่อการออกแบบและพัฒนาแอปพลิเคชันบนแพลตฟอร์ม No-code/Low-code เพื่อสนับสนุน SMEs ใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลักที่เชื่อมโยงกัน ได้แก่ 1) หลักธุรกิจอิสลาม 2) มิติของผู้ใช้งานด้านความต้องการของ SMEs 3) มิติทางเทคโนโลยีด้านศักยภาพของ No-code/Low-code 4) ผลลัพธ์ที่พึงประสงค์จากการใช้งานแอปพลิเคชัน

1) หลักธุรกิจอิสลาม

ธุรกิจอิสลามตามหลักศาสนา จำเป็นต้องมีแกนหลักทางจริยธรรมในการออกแบบ เพื่อให้มั่นใจว่าเทคโนโลยีที่พัฒนาขึ้นนั้นสอดคล้องกับหลักศาสนาและวิถีชีวิตของผู้ประกอบการและผู้บริโภคในพื้นที่ จากการสังเคราะห์เอกสารพบว่าหลักการสำคัญที่ถูกนำมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบฟังก์ชันต่างๆ มีดังนี้

1.1) ความโปร่งใสและปราศจากความคลุมเครือ

จากท่านอันนุอฺมาน บินบะชีร เราะฎิยัลลอฮุอันฮุมา กล่าวว่า :

> *ฉันเคยฟังท่านเราะสูลุลลอฮฺ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิ วะสัลลัม กล่าวว่า “แท้จริงสิ่งที่หะลาล (อนุมัติ) นั้นชัดแจ้ง และสิ่งที่หะรอม (ต้องห้าม) ก็ชัดแจ้ง และระหว่างทั้งสองนั้นมีสิ่งต่าง ๆ ที่ชุบุฮาต (คลุมเครือ) ซึ่งคนส่วนมากไม่รู้ ดังนั้นใครป้องกันตัวเองจากสิ่งที่คลุมเครือทั้งหลาย เขาก็ได้ปกป้องศาสนาและเกียรติของเขา (ให้ปลอดมลทิน) และใครที่ตกลงไปในสิ่งที่คลุมเครือนั้น เขาก็ได้ตกลงไปในเรื่องที่ต้องห้าม (หะรอม) .....”*

(อิมามอัล-บุคอรี (al-Bukhārī) หะดีษเลขที่ 52 และอิมามมุสลิม (Muslim) หะดีษเลขที่ 2051) จากคำสอนของท่านศาสดาข้างต้น ส่งเสริมให้ปกป้องตนเองจากสิ่งที่คลุมเครือ เพราะสิ่งที่อัลลอฮทรงกำหนดไว้ทั้งสิ่งที่หะลาล (อนุมัติ) และสิ่งที่หะรอม (ต้องห้าม) ได้ชัดเจนแล้ว ดังนั้นแอปพลิเคชันต้องออกแบบให้แสดงข้อมูลสินค้า ราคา เงื่อนไขการซื้อขาย ค่าบริการอย่างชัดเจน เพื่อลดความไม่แน่นอนที่อาจนำไปสู่ข้อขัดแย้ง

1.2) ธุรกรรมที่ปราศจากดอกเบี้ย อัลลอฮฺ สุบหานะฮูวะตะอาลา ตรัสไว้ในอัล-กุรอานซูเราะห์ อัล-บากอเราะฮฺ (al-Baqarah, 2: 275) ความว่า “..... และอัลลอฮ์นั้นทรงอนุมัติการขาย และทรงห้ามการเอาดอกเบี้ย .....” ดังนั้นทุกธุรกรรมในแอปพลิเคชันต้องไม่มีฟังก์ชันที่เกี่ยวข้องดอกเบี้ย ทั้งในส่วนของผู้ซื้อและผู้ขายอย่างสิ้นเชิง

1.3) การส่งเสริมสินค้าและบริการที่ฮาลาลและมีประโยชน์ อัลลอฮฺ สุบหานะฮูวะตะอาลา ตรัสไว้ในอัล-กุรอาน ซูเราะห์อัลมาอิดะฮฺ (al-Ma'idah, 5: 88) ความว่า "และพวกเจ้าจงบริโภคสิ่งอนุมัติที่ดี ๆ จากสิ่งที่อัลลอฮฺได้ทรงให้เป็นปัจจัยชีพแก่พวกเจ้า ....." จากโองการข้างต้น แอปพลิเคชันควรมีฟังก์ชันที่สนับสนุนการแสดงผลของสินค้าและบริการ เช่น สามารถตรวจสอบสถานะฮาลาลของสินค้า เพื่อสร้างความมั่นใจให้ผู้บริโภค

1.4) ความยุติธรรมและความเที่ยงธรรม อัลลอฮฺ สุบหานะฮูวะตะอาลา ตรัสไว้ในอัล-กุรอานซูเราะห์อัลมาอิดะฮฺ (al-Ma'idah, 5: 8) ความว่า "ผู้ศรัทธาทั้งหลาย จงเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยดีเพื่ออัลลอฮฺ เป็นพยานด้วยความเที่ยงธรรมและจงอย่าให้การเกลียดชังพวกหนึ่งพวกใด ทำให้พวกเจ้าไม่ยุติธรรม จงยุติธรรมเถิด มันเป็นสิ่งที่ใกล้กับความยำเกรงยิ่งกว่า ....." จากโองการข้างต้น ผู้ประกอบการหรือผู้พัฒนาแอปพลิเคชันควรออกแบบระบบให้มีความเป็นธรรมและมีกลไกจัดการข้อร้องเรียนที่เป็นธรรม หรือการแจ้งเตือนเมื่อตรวจพบการทุจริต

1.5) การส่งเสริมการช่วยเหลือแบ่งปัน อัลลอฮฺ สุบหานะฮูวะตะอาลา ตรัสไว้ในอัล-กุรอานว่า ซูเราะห์อัล-บะเกาะเราะฮฺ (al-Baqarah, 2: 272) ความว่า "...พวกเจ้าบริจาคไปก็ย่อมได้แก่ตัวของพวกเจ้าเอง และพวกเจ้าจะไม่บริจาคสิ่งใด นอกจากเพื่อแสวงหาความโปรดปรานของอัลลอฮฺเท่านั้น ...." และท่านศาสนทูต มูฮัมหมัด ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัม ได้กล่าวว่า ความว่า “ใครก็ตามที่ได้ให้เศาะดะเกาะฮฺลูกอินทผลัมเพียง 1 ลูกที่เขาได้มันมาด้วยวิธีที่ดี ซึ่งแท้จริงแล้วอัลลอฮฺจะไม่ทรงรับเว้นแต่สิ่งที่ดีเท่านั้น โดยแท้จริงแล้วอัลลอฮฺจะทรงรับเศาะดะเกาะฮฺนั้นด้วยพระหัตย์

ขวาของพระองค์ และพระองค์จะทรงเลี้ยงดูมันให้แก่ผู้ที่ ได้บริจาคท่านนั้น .....” (อิมามอัล-บุคอรี (al-Bukhārī) หะดีษเลขที่ 1410 อิมามมุสลิม (Muslim) หะดีษเลขที่ 1014) ดังนั้นจากโองการและคำสอนของท่านศาสดาข้างต้น ส่งเสริมให้ผู้ศรัทธาช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความบริสุทธิ์ใจ โดยไม่ยึดติดผลลัพธ์ ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาแอปพลิเคชัน เพื่อส่งเสริมการแบ่งปัน สนับสนุนการบริจาคอย่างโปร่งใส มีการออกแบบฟังก์ชันเสริม เช่น เครื่องคำนวณซะกาตจากผลกำไร หรือการเชื่อมโยงกับโครงการบริจาค เพื่อส่งเสริมจริยธรรมทางสังคมบนพื้นฐานของหลักศาสนาอิสลาม

2) มิติของผู้ใช้งานด้านความต้องการของ SMEs

จากการศึกษาพบว่าผู้ประกอบการ SMEs ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ต้องการการสนับสนุนด้านเทคโนโลยีดิจิทัลหลายมิติ สามารถแบ่งประเด็นที่ค้นพบได้ ดังนี้

2.1) ความท้าทายและความต้องการในการจัดการธุรกิจพื้นฐานของผู้ประกอบการ จากการศึกษา พบว่าผู้ประกอบการจำนวนมากยังขาดระบบจัดการคำสั่งซื้อ สต็อกสินค้า และบัญชีรายรับ-รายจ่ายที่มีประสิทธิภาพ โดยยังใช้เทคโนโลยีแบบเดิมและไม่มีระบบบริหารจัดการภายในที่ดี เช่น ระบบคาดการณ์ความต้องการสินค้าและการบริหารคลังสินค้า (Sarapab et al., 2023) อีกทั้งยังขาดความรู้ในการวางแผนธุรกิจและการใช้งบประมาณหรือข้อมูลบัญชีในการตัดสินใจ ส่งผลให้การดำเนินงานไม่มีประสิทธิภาพ ผู้บริหารจึงควรจัดทำงบการเงินให้ครบถ้วนและชัดเจน (Thongsai et al., 2022) ดังนั้นแอปพลิเคชันจึงควรมีฟังก์ชันพื้นฐานที่ใช้งานง่าย เพื่อช่วยให้ SMEs บริหารจัดการได้อย่างมีระบบ

2.2) การเข้าถึงตลาดที่กว้างขึ้น ความต้องการสำคัญของผู้ประกอบการ SMEs โดยมีการส่งเสริมภายใต้นโยบาย "สานพลังประชารัฐ ผ่านการลงทุนขนาดใหญ่" (Big Push) เพื่อยกระดับรายได้ผ่านการพัฒนาเศรษฐกิจและการค้าสมัยใหม่ โดยเน้นการบริหารงานการตลาดที่มีประสิทธิภาพ การวางแผนเข้าถึงลูกค้าทุกกลุ่ม เพิ่มช่องทางจำหน่าย และคาดการณ์อนาคตของธุรกิจ รวมถึงการส่งเสริมระบบออนไลน์เพื่อขยายตลาด และการจัดตั้งตลาดกลางสินค้าเกษตรแปรรูปผ่านระบบออนไลน์ (Sarapab et al., 2023) ดังนั้นแอปพลิเคชันที่พัฒนาควรมีฟีเจอร์ E-commerce หรือ Mini-Storefront เพื่อรองรับการขายสินค้าออนไลน์และเพิ่มโอกาสทางการตลาดให้แก่ผู้ประกอบการ

2.3) การสร้างความน่าเชื่อถือ โดยการส่งเสริมมาตรฐานและคุณภาพของสินค้าและแนะนำให้หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องร่วมกันกำหนด มาตรฐานความปลอดภัยและมาตรฐานการผลิตอุตสาหกรรม ให้เหมาะสมกับสถานประกอบการ SME (Sarapab et al., 2023) ซึ่งเครื่องมือที่ช่วยสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้า (CRM) และแสดงหลักฐานความน่าเชื่อถือ เช่น การรับรองฮาลาล ระบบบันทึกเกี่ยวกับการเงิน คำนวณต้นทุน รายรับ-รายจ่าย ครบถ้วนเป็นกลาง และปราศจากข้อผิดพลาด ดังนั้นการมีข้อมูลที่น่าเชื่อถือเหล่านี้ย่อมส่งผลต่อความน่าเชื่อถือของธุรกิจ (Thongsai et al., 2022)

2.4) ข้อจำกัดด้านทักษะดิจิทัล ผู้ประกอบการส่วนใหญ่ขาดเทคโนโลยีสมัยใหม่ และยังคงใช้เทคโนโลยีการผลิตแบบเดิม ดังนั้นควรให้มีการส่งเสริมและพัฒนาในด้านการพัฒนาเทคโนโลยีและการใช้งานเทคโนโลยี เพื่อพัฒนา

ธุรกิจโดยการแสวงหาเทคโนโลยี และการส่งเสริมนวัตกรรมด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ ให้ทันต่อยุคสมัย (Sarapab et al., 2023) ซึ่งการออกแบบต้องเรียบง่ายที่สุด ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย และมีระบบข้อมูลด้านสารสนเทศที่เป็นส่วนหนึ่งของมุมมองด้านการเรียนรู้และพัฒนาในการวัดผลการดำเนินงานแบบดุลยภาพของธุรกิจ SMEs (Thongsai et al., 2022)

ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่า ผู้ประกอบการ SMEs ใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้โดยรวมมีความต้องการที่หลากหลายในการยกระดับธุรกิจของตนเอง ตั้งแต่การพัฒนาบุคลากร การใช้เทคโนโลยี การตลาด โลจิสติกส์ การเพิ่มศักยภาพ ไปจนถึงการจัดการการเงินและผลิตภัณฑ์ ซึ่งความต้องการเหล่านี้ล้วนชี้ให้เห็นถึงศักยภาพของการพัฒนาแอปพลิเคชันเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการและธุรกิจ SMEs

3) มิติทางเทคโนโลยีด้านศักยภาพของ No-code/Low-code

ปัจจุบันมีแพลตฟอร์มที่สามารถพัฒนาแอปพลิเคชันโดยแทบไม่ต้องเขียนโค้ด No-code/Low-code เป็นที่นิยมและหลากหลาย เช่น Airtable, AppSheet, Glide, Adalo, Power Apps เป็นต้น(Kirvan & Pratt, 2024) ซึ่งเครื่องมือที่ทำให้แนวคิดเป็นจริงได้ โดยพิจารณาจากศักยภาพที่สามารถนำมาสร้างฟังก์ชันเพื่อตอบสนองความต้องการได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบแพลตฟอร์มสำหรับพัฒนาแอปพลิเคชันแบบ No-code/Low-code

เกณฑ์	แพลตฟอร์ม				
	AppSheet	Adalo	Glide	Power Apps	Airtable
ใช้งานง่ายไม่ต้องเขียนโค้ด	✓	✓	✓	X	✓
รองรับ Offline (พื้นที่เน็ตอ่อน/ไม่มีเน็ต)	✓	X	X	✓	X
เชื่อมกับ Google Sheets (ต้นทุนต่ำ)	✓	✓	✓	X	✓
ค่าใช้จ่าย	มีแผนฟรี	ราคาสูงหาก publish app	คุ้มค่า	Microsoft 365 ฟรี	มีแผนฟรี
ความปลอดภัยของข้อมูล	สูง (Google)	พอใช้	พอใช้	สูง (Microsoft)	สูง
เหมาะกับธุรกิจ SMEs	✓	✓	✓	องค์กรใหญ่เหมาะกว่า	✓
เหมาะกับเนื้อหา/บริการแบบอิสลาม	✓	✓	✓	✓	✓
รองรับหลายอุปกรณ์ (Android/iOS/Web App)	✓	✓	✓	✓	แอปไม่เต็มรูปแบบ

(ที่มา: Fadil Nakkrawat, 2024)

ดังนั้นจากการเปรียบเทียบแพลตฟอร์ม Low-Code / No-Code ทั้ง 5 แพลตฟอร์ม ได้แก่ AppSheet, Adalo, Glide, Power Apps และ Airtable โดยพิจารณาตามเกณฑ์ความเหมาะสมกับธุรกิจอ SMEs ในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่าศักยภาพที่สำคัญ ดังนี้

3.1) การลดอุปสรรคด้านต้นทุนและเวลา แพลตฟอร์มดังกล่าวช่วยให้สามารถพัฒนาแอปพลิเคชันได้รวดเร็วและเริ่มต้นใช้ฟรีตามเงื่อนไขแต่ละแพลตฟอร์ม

3.2) การให้อำนาจแก่ผู้ประกอบการ คือ ผู้ประกอบการสามารถเรียนรู้เพื่อปรับปรุง แก้ไข หรือเพิ่มฟังก์ชันพื้นฐานได้ด้วยตนเองโดยไม่ต้องพึ่งพานักพัฒนาตลอดเวลา

3.3) สามารถพัฒนาฟังก์ชันหลักที่จำเป็นต่อ SMEs ได้ครบถ้วน เช่น ระบบจัดการฐานข้อมูลลูกค้า ระบบจัดการออเดอร์ ระบบสต๊อก ระบบจัดการ Workflow อัตโนมัติ เช่น แจ้งเตือนเมื่อมีคำสั่งซื้อใหม่ สินค้าเหลือน้อย และเดชบอร์ดสรุปข้อมูลอย่างง่าย เป็นต้น

3.4) สามารถพัฒนาฟังก์ชันเสริมที่สอดคล้องตามหลักการอิสลาม เช่น ระบบตรวจสอบสินค้าฮาลาล, ฟังก์ชั่นการคำนวณซากาต การบริจาค ปฏิทินอิสลาม หรือฟังก์ชั่นอื่นๆที่ส่งเสริมให้เพิ่มพูนศรัทธาของผู้ใช้งานได้

และจากการศึกษาพบว่ามีงานวิจัยมากมายที่นำ AppSheet มาใช้ในภาคธุรกิจขนาดเล็กและได้ผลตอบรับที่ดี และทำให้การจัดการข้อมูลต่างๆ มีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่น การใช้ AppSheet สำหรับการบันทึกธุรกรรมอย่างง่ายในธุรกิจขนาดเล็ก (Waviandy, 2022) การใช้แอปพลิเคชัน AppSheet สำหรับแคตตาล็อก MSME ในหมู่บ้าน Gedog อำเภอ Sananwetan เมือง Blitar ประเทศอินโดนีเซีย (Arum et al., 2023) และการออกแบบและพัฒนาแอปพลิเคชันสำหรับร้านรับซื้อขยะรีไซเคิล (Buaprom & Phannikul, 2023) เป็นต้น

4.) ผลลัพธ์ที่พึงประสงค์จากการใช้งานแอปพลิเคชัน

ผู้ประกอบการ SMEs จะได้รับจากการใช้งานแอปพลิเคชันที่พัฒนาขึ้นตามกรอบแนวคิด ซึ่งเป็นผลลัพธ์ที่เพิ่มขีดความสามารถและผลการดำเนินงานทั้ง 4 ด้าน ได้แก่

4.1) ด้านเศรษฐกิจ เพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน และขยายโอกาสทางการตลาด ด้วยการนำระบบสารสนเทศมาใช้ช่วยให้ การบริหารจัดการข้อมูลและการทำงานมีประสิทธิภาพ โดยข้อมูลที่เป็นปัจจุบันและสามารถสรุปได้อย่างถูกต้องและรวดเร็ว (Wayo, 2023) สร้างและเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่าย จากตลาดภายในพื้นที่ออกสู่ตลาดโลกได้อย่างง่ายดาย โดยที่ลูกค้าสามารถเข้าถึงร้านค้าได้จากทุกที่และจากทั่วโลกผ่าน E-commerce (Kraisanti et al., 2020; Hannarong et al., 2023)

4.2) ด้านการดำเนินงาน ลดขั้นตอนการทำงานที่ซ้ำซ้อน ลดความผิดพลาด ประหยัดเวลาในการทำบัญชีเบื้องต้น และระบบสารสนเทศที่พัฒนาขึ้นควรอยู่ในรูปแบบของ เว็บแอปพลิเคชันที่สามารถเข้าถึงได้ผ่านอินเทอร์เน็ตบนอุปกรณ์หลากหลาย เช่น คอมพิวเตอร์ สมาร์ทโฟน และแท็บเล็ต โดยมีฟังก์ชันหลักในการจัดการข้อมูลสินค้า/บริการ จัดการรายรับ-รายจ่าย การค้นหาข้อมูล การส่งข้อมูลแจ้งเตือนไปยังกลุ่ม Line และการพัฒนาโมดูลการสั่งซื้อและการชำระเงินออนไลน์ และการจัดการห่วงโซ่อุปทาน ซึ่งล้วนเป็นการต่อยอดเพื่อการปรับตัวเข้าสู่เศรษฐกิจดิจิทัลอย่างต่อเนื่อง (Wayo, 2023)

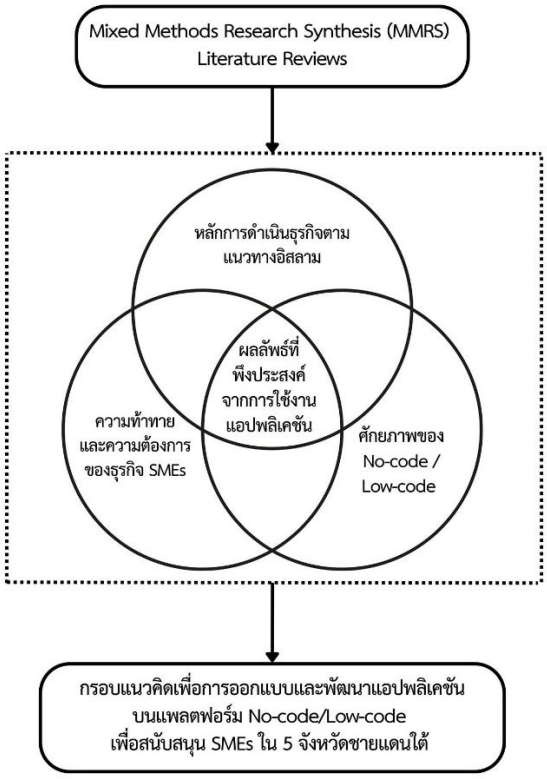
4.3) ด้านจริยธรรมและความน่าเชื่อถือ สามารถดำเนินธุรกิจสอดคล้องกับหลักศาสนาอิสลามได้อย่างมั่นใจ มีความโปร่งใสและการรับรองมาตรฐานต่าง ๆ เช่น เครื่องหมาย อย. และมาตรฐานผลิตภัณฑ์ โดยระบบที่พัฒนาขึ้นต้อง

มีการรักษาความปลอดภัยของข้อมูล ในระดับดีมากที่สุด และมีการตรวจสอบสิทธิ์ก่อนเข้าใช้งาน เพื่อเพิ่มความโปร่งใสและความน่าเชื่อถือของระบบ (Wayo, 2023)

4. ด้านการพัฒนาศักยภาพ ส่งเสริมให้ผู้ประกอบการมีทักษะด้านดิจิทัลเพิ่มขึ้น สามารถปรับตัวเข้ากับยุคเศรษฐกิจดิจิทัลได้ดีขึ้น โดยเฉพาะด้านนวัตกรรม และทักษะการจัดการธุรกิจ (Sriphong, 2024) ซึ่งการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการดำเนินธุรกิจ ช่วยเพิ่มศักยภาพในการดำเนินงาน ภาพลักษณ์ และเป็นกลยุทธ์เพื่อสร้างความได้เปรียบคู่แข่งขัน (Kanida Kraisanti et al., 2020)

อภิปรายผล

จากการสังเคราะห์เอกสารสามารถพัฒนากรอบแนวคิดเพื่อการออกแบบและพัฒนาแอปพลิเคชันบนแพลตฟอร์ม No-code/Low-code เพื่อสนับสนุน SMEs ใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลักที่เชื่อมโยงกัน ซึ่งผู้วิจัยได้สังเคราะห์ข้อมูลแบบผสานวิธีแบบบูรณาการตามวิธีของ (Heyvaert et al., 2017) ตามกระบวนการ ดังรูป

รูปที่ 2 กระบวนการสังเคราะห์เอกสาร

(ที่มา: Fadil Nakkrawat, 2025)

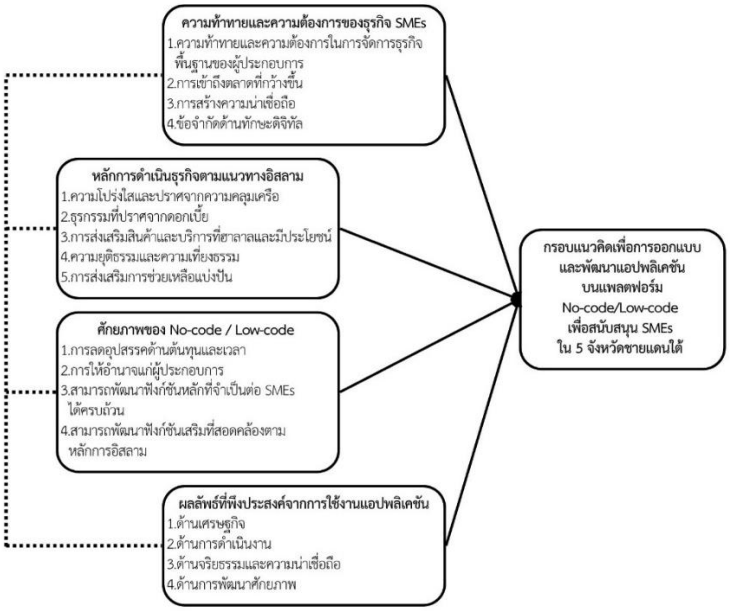
ตารางที่ 2 สรุปข้อค้นพบและแหล่งอ้างอิงจากการสังเคราะห์เอกสาร

ประเด็นหลัก	ข้อค้นพบ	แหล่งอ้างอิง
1) หลักธุรกิจอิสลาม	1. ความโปร่งใสและปราศจากความคลุมเครือ 2. ธุรกรรมที่ปราศจากดอกเบี้ย 3. การส่งเสริมสินค้าและบริการที่ฮาลาลและมีประโยชน์	(al-Baqarah, 2: 272) (al-Baqarah, 2: 275) (al-Ma'idah, 5: 8) (al-Ma'idah, 5: 88)

ประเด็นหลัก	ข้อค้นพบ	แหล่งอ้างอิง
	4. ความยุติธรรมและความเที่ยงธรรม 5. การส่งเสริมการช่วยเหลือแบ่งปัน	(อิมามอัล-บุคอรี (al-Bukhārī) เลขที่ 52 และ 1410 (อิมามมุสลิม (Muslim) เลขที่ 1014 และ 2051)
2) มิติของผู้ใช้งานด้านความต้องการของ SMEs	1. ความท้าทายและความต้องการในการจัดการธุรกิจพื้นฐานของผู้ประกอบการ 2. การเข้าถึงตลาดที่กว้างขึ้น 3. การสร้างความน่าเชื่อถือ 4.ข้อจำกัดด้านทักษะดิจิทัล	(Sarapab et al., 2023) (Thongsai et al., 2022)
3) มิติทางเทคโนโลยีด้านศักยภาพของ No-code / Low-code	1. การลดอุปสรรคด้านต้นทุนและเวลา 2.การให้อำนาจแก่ผู้ประกอบการ 3. สามารถพัฒนาฟังก์ชันหลักที่จำเป็นต่อ SMEs ได้ครบถ้วน 4. สามารถพัฒนาฟังก์ชันเสริมที่สอดคล้องตามหลักการอิสลาม	(Kirvan & Pratt, 2024) (Waviandy, 2022) (Arum et al., 2023) (Buaprom & Phannikul, 2023)
4) ผลลัพธ์ที่พึง -ประสงค์จากการใช้งานแอปพลิเคชัน	1. ด้านเศรษฐกิจ 2. ด้านการดำเนินงาน 3. ด้านจริยธรรมและความน่าเชื่อถือ 4. ด้านการพัฒนาศักยภาพ	(Wayo, 2023) (Sriphong, 2024) (Kraisanti et al., 2020) (Hannarong et al., 2023)

(ที่มา: Fadil Nakkrawat, 2025)

จากผลการศึกษาที่พบว่าข้อมูลการสังเคราะห์ในรูปที่ 2 กระบวนการสังเคราะห์เอกสาร และตารางที่ 2 สรุปข้อค้นพบและแหล่งอ้างอิงจากการสังเคราะห์เอกสาร สามารถสะท้อนถึงวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 คือ เพื่อศึกษาหลักการดำเนินธุรกิจตามแนวทางอิสลาม และวิเคราะห์ความท้าทายของธุรกิจ SMEs ใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้อย่างชัดเจน ดังรูป

รูปที่ 3 กรอบแนวคิดเพื่อการออกแบบและพัฒนาแอปพลิเคชันบนแพลตฟอร์ม No-code/Low-code เพื่อสนับสนุน SMEs ใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้

(ที่มา: Fadil Nakkrawat, 2025)

จากรูปที่ 3 กรอบแนวคิดเพื่อการออกแบบและพัฒนาแอปพลิเคชันบนแพลตฟอร์ม No-code/Low-code เพื่อสนับสนุน SMEs ใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ สามารถสะท้อนถึงวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 คือเพื่อพัฒนากรอบแนวคิดเพื่อการออกแบบและพัฒนาแอปพลิเคชันบนแพลตฟอร์ม No-code/Low-code เพื่อสนับสนุน SMEs ใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และสอดคล้องการสังเคราะห์ข้อมูลแบบผสานวิธีแบบบูรณาการตามวิธีของ (Heyvaert et al., 2017)

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักการดำเนินธุรกิจตามแนวทางอิสลาม และวิเคราะห์ความท้าทายของธุรกิจ SMEs ใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และเพื่อพัฒนากรอบแนวคิดเพื่อการออกแบบและพัฒนาแอปพลิเคชันบนแพลตฟอร์ม No-code/Low-code เพื่อสนับสนุน SMEs ใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งผลการศึกษาได้แสดงให้เห็นว่า ตารางที่ 2 สรุปข้อค้นพบและแหล่งอ้างอิงจากการสังเคราะห์เอกสาร ซึ่งสอดคล้องวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 โดยประเด็นหลักและข้อค้นพบมีรายละเอียด ดังนี้ 1) หลักธุรกิจอิสลาม ข้อค้นพบ ได้แก่ 1.1 ความโปร่งใสและปราศจากความคลุมเครือ 1.2. ธุรกรรมที่ปราศจากดอกเบี้ย 1.3 การส่งเสริมสินค้าและบริการที่ฮาลาลและมีประโยชน์ 1.4 ความยุติธรรมและความเที่ยงธรรม 1.5. การส่งเสริมการช่วยเหลือแบ่งปัน 2) มิติของผู้ใช้งานด้านความต้องการของ SMEs ข้อค้นพบ ได้แก่ 2.1 ความท้าทายและความต้องการในการจัดการธุรกิจพื้นฐานของผู้ประกอบการ 2.2 การเข้าถึงตลาดที่กว้างขึ้น 2.3 การสร้างความน่าเชื่อถือ 2.4 ข้อจำกัดด้านทักษะดิจิทัล 3) มิติทางเทคโนโลยีด้านศักยภาพของ No-code / Low-code ข้อค้นพบ ได้แก่ 3.1 การลดอุปสรรคด้านต้นทุนและเวลา 3.2 การให้อำนาจแก่ผู้ประกอบการ 3.3 สามารถพัฒนาฟังก์ชันหลักที่จำเป็นต่อ SMEs ได้ครบถ้วน 3.4 สามารถพัฒนาฟังก์ชันเสริมที่สอดคล้องตามหลักการอิสลาม 4) ผลลัพธ์ที่พึงประสงค์จากการใช้งานแอปพลิเคชัน ข้อค้นพบ ได้แก่ 4.1 ด้านเศรษฐกิจ 4.2 ด้านการดำเนินงาน 4.3 ด้านจริยธรรมและความน่าเชื่อถือ 4.4. ด้านการพัฒนาศักยภาพ จากรายละเอียดประเด็นข้อค้นพบข้างต้นผู้วิจัยได้พัฒนากรอบแนวคิดเพื่อการออกแบบและพัฒนาแอปพลิเคชันบนแพลตฟอร์ม No-code/Low-code เพื่อสนับสนุน SMEs ใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังรูปที่ 3 ซึ่งสอดคล้องวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ได้อย่างครบถ้วน

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยเสนอแนวทางการต่อยอดงานวิจัยในอนาคต โดยสามารถนำกรอบแนวคิดเพื่อการออกแบบและพัฒนาแอปพลิเคชันบนแพลตฟอร์ม No-code/Low-code เพื่อสนับสนุน SMEs ใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ไปพัฒนาเป็นต้นแบบ (Prototype) แอปพลิเคชันที่พัฒนาด้วยแพลตฟอร์ม No-code/Low-code และทดลองใช้กับกลุ่ม SMEs ในพื้นที่เพื่อประเมินผลและปรับปรุงให้เหมาะสมยิ่งขึ้น จากนั้นสามารถศึกษาผลกระทบเชิงปริมาณ เช่น การลดต้นทุน ความพึงพอใจ ข้อเสนอแนะของผู้ใช้งานก่อนและหลังใช้แอปพลิเคชัน รวมถึงการศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิผลระหว่างแอปพลิเคชันที่พัฒนาตามกรอบแนวคิดจากงานวิจัยนี้กับแอปพลิเคชันธุรกิจทั่วไป เพื่อพิสูจน์ให้เห็นถึงคุณค่าของการบูรณาการหลักการอิสลามเข้ากับเทคโนโลยี

เอกสารอ้างอิง

Abubakr, I. (2009). *Islamic business concepts* (S. Usman, Reviewer). Islamic Propagation Office in Rabwah. https://d1.islamhouse.com/data/th/ih_articles/th_tawat_islamic_business_concepts.pdf

Arum, D. P., Nareswari, F. A., Ditriyo, E. D., Ramadani, T. P., Az Zahra, D. J., & Ramadhan, S. M. (2023). Penggunaan aplikasi Appsheet untuk katalog UMKM di Kelurahan Gedog, Kecamatan Sananwetan, Kota Blitar. *Jurnal Pengabdian Masyarakat Indonesia Sejahtera, 2*(2), 61–67. https://doi.org/10.59059/jpmis.v2i2.171

Buaprom, C., & Phannikul, T. (2023). A design and development of application for recycled waste collection warehouse. *Journal of Engineering and Innovation, 16*(1), 64–78. https://ph02.tci-thaijo.org/index.php/eng_ubu/article/view/245373

Hannarong, W., Phumiwet, A., Semeenaeng, N., Phettong, S., Rattana, P., Chotikul, N., & Jaroenjit, J. (2023). Development of e-commerce prototypes for Khuan Khan Batik community enterprise in Khuan Khan Sub-district, Mueang District, Satun Province. In *Proceedings of the 14th Hatyai National and International Conference* (pp. 1821–1833). Hatyai University.

Heyvaert, M., Hannes, K., & Onghena, P. (2017). Using mixed methods research synthesis for literature reviews. SAGE Publications, Inc., https://doi.org/10.4135/9781506333243

Kirvan, P., & Pratt, M. K. (2024, March 15). What is low-code? A guide to enterprise low-code app development. TechTarget. https://www.techtarget.com/searchsoftwarequality/definition/low-code-no-code-development-platform

Kraisanti, K., Tangrujikul, T., Chaiyakarn, W., Sangkasila, B., Mangkang, P., & Khaophong, B. (2020). Development of E-commerce prototype for community enterprise of dessert housewives group in Udai Charoen Sub-district, Khuan Kalong District, Satun Province.In *Proceedings of the 11th Hatyai National and International Conference* (pp. 699–709). Hatyai University.

Office of Small and Medium Enterprises Promotion. (2023). *MSME situation report 2023*. Author. https://bds.sme.go.th/Files/f5e20d92-138e-48f2-a29f-5a6c3a37cfd0.pdf

Sarapab, S. ., Boonyasopon, T. ., & Wisuttipaet, S. (2023). The development of a model to promote SMEs entrepreneurs in the agro- processing industry in three southern border

provinces. *Princess of Naradhiwas University Journal of Humanities and Social Sciences, 10*(2), 260–280. https://so05.tci-thaijo.org/index.php/pnuhuso/article/view/265486

Sarnkhaowkhom, C., & Suwathanpornkul, I. (2021). Mixed Methods Research Synthesis: Concepts Designs and Applications. *NU Journal of Nursing and Health Sciences, 15*(1), 1–13. https://he01.tci-thaijo.org/index.php/NurseNu/article/view/246968

Sastararuji, D., Hoonsopon, D., Pitchayadol, P., & Chiwamit, P. (2022). Cloud accounting adoption in Thai SMEs amid the COVID-19 pandemic: An explanatory case study. *Journal of Innovation and Entrepreneurship, 11*(1), 43. https://doi.org/10.1186/s13731-022-00234-3

Sawaengkun, D. (2022). An Improvement of Business Operations for Micro-Enterprises Toward Digital Thailand . *KKU Research Journal (Graduate Studies) Humanities and Social Sciences, 10(*1), 10–20. https://so04.tci-thaijo.org/index.php/gskkuhs/article/view/253834

Sriphong, C. (2024). Implementation of the causal model of business performance of community enterprises producing processed agricultural products in the three southern border provinces. *Thai Interdisciplinary and Sustainability Review, 13*(1), 184–194. https://doi.org/10.14456/tisr.2024.16

Suwatanapornkul, I. (2018). Review of the book Using mixed methods research synthesis for literature reviews, by M. Heyvaert, K. Hannes, & P. Onghena. *SDU Research Journal, 14*(2), 222–225. https://so03.tci-thaijo.org/index.php/sduhs/article/view/186503

Thongsai, S., Prasong, P. ., Kongchi, S. ., Kaewkhong, A. ., & Ranglek, C. . (2022). The Relationship between the Quality of Accounting Information and the Performance of SMEs in the South. *Journal of Management Sciences, Songkhla Rajabhat University, 1*(1), 20–38. https://so06.tci-thaijo.org/index.php/mgt-skru/article/view/256261

Waviandy, E. (2022). Penggunaan Appsheet untuk Pencatatan Transaksi Sederhana pada Bisnis Kecil. *Applied Business and Administration Journal, 1*(1), 42-59. https://www.scribd.com/document/690836840/Penggunaan-Appsheet-untuk-Pencatatan-Transaksi-Sederhana-pada-Bisnis-Kecil

Wayo, E. (2023). Development of an information system to support community enterprise operations. *Journal of Applied Information Technology, 9*(1), 42-59. https://ph02.tci-thaijo.org/index.php/project-journal/article/view/249341

พลิกฟื้น เปลี่ยนผ่าน สร้างสรรค์: ภาวะผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารหญิงโรงเรียนเอกชนอิสลามต้นแบบในบริบทชายแดนใต้

มูฮัมหมัดฟาดิล ผดุง
ซัมซู สาอุ
มูฮัมหมัดอาฟีฟี อัซซอลีฮีย์

พลิกฟื้น เปลี่ยนผ่าน สร้างสรรค์: ภาวะผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารหญิงโรงเรียนเอกชนอิสลามต้นแบบในบริบทชายแดนใต้

มูฮัมหมัดฟาดิล ผดุง[1] ซัมซู สาอุ[2] มูฮัมหมัดอาฟีฟี อัซซอลีฮีย์[3]

บทคัดย่อ

จุดประสงค์ การวิจัยเชิงคุณภาพนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาวะผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารหญิงในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนใต้

วิธีการศึกษา ใช้วิธีวิจัยกรณีศึกษาเดี่ยว เก็บข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการวิเคราะห์เอกสาร วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและตรวจสอบความน่าเชื่อถือด้วยวิธีการสามเส้า

ผลการศึกษา พบการพัฒนาโรงเรียน 3 ช่วง ได้แก่ (1) ยุคบุกเบิก (พ.ศ. 2542-2552) มุ่งฟื้นฟูโครงสร้างและสร้างความเชื่อมั่น (2) ยุคพัฒนา (พ.ศ. 2552-2560) ขยายหลักสูตรและส่งเสริมการเรียนรู้แบบสมดุล (3) ยุคต่อยอด (พ.ศ. 2561-ปัจจุบัน) เน้นนวัตกรรมการศึกษา ภาวะผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลงสะท้อนผ่าน 4 องค์ประกอบ คือ การเป็นแบบอย่างที่น่าเคารพ การปลุกเร้าแรงบันดาลใจ การกระตุ้นการคิดสร้างสรรค์ และการเอาใจใส่รายบุคคล

การนำผลวิจัยไปใช้ งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าภาวะผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลงมิได้เป็นเพียงกลยุทธ์การจัดการภายในสถานศึกษา หากแต่เป็นกระบวนการสร้างพลังทางสังคมในพื้นที่ชายแดนใต้ ผู้บริหารหญิงได้แสดงให้เห็นถึงความสามารถในบริหารท่ามกลางข้อจำกัดต่าง ๆ ผลการศึกษานี้จึงมีนัยสำคัญต่อการออกแบบนโยบายการศึกษา การสร้างเครือข่ายผู้นำหญิง และการพัฒนาระบบการจัดการศึกษาที่เข้าใจพลวัตวัฒนธรรมและสังคมเฉพาะพื้นที่

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลง, ผู้นำหญิง, โรงเรียนเอกชนอิสลาม, กรณีศึกษาเดี่ยว, จังหวัดชายแดนใต้

[1] นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารและการจัดการการศึกษาอิสลาม (IEAMP), คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, อีเมล์ phadung755@gmail.com

[2] Ph.D. (Education-Educational Administration), ผู้ช่วยศาสตราจารย์, สาขาวิชาการบริหารและการจัดการการศึกษาอิสลาม (IEAMP), คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, อีเมล์: Samsoo.s@psu.ac.th

[3]ปร.ด. (พัฒนศึกษา), รองศาสตราจารย์, สาขาวิชาอิสลามศึกษาและมุสลิมศึกษา คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, อีเมล muhammadafeefee.a@psu.ac.th

Revive, Transform, Create: Transformational Leadership of a Female Principal in a Model Islamic Private School in Thailand's Southern Border Context

Muhammadfadil Padung[1] Samsoo Sa-U[2] Muhammadafeefee Assalihee[3]

Abstract

Objective: This qualitative study examines transformational leadership of a female principal in a private Islamic school in Thailand's southern border provinces.

Methodology: A single case study design was employed using in-depth interviews, participant observation, and document analysis. Data were analyzed through thematic content analysis with triangulation for credibility.

Research Findings: The school's development occurred in three phases: (1) Pioneering Phase (1999-2009) focused on rebuilding infrastructure and restoring community trust, (2) Development Phase (2009-2017) emphasized curriculum expansion and balanced education, (3) Innovation Phase (2018-present) centered on educational innovations. Transformational leadership was evident through four components: Idealized Influence, Inspirational Motivation, Intellectual Stimulation, and Individualized Consideration.

Contributions: This study reveals that transformational leadership is not merely a management strategy within educational institutions but rather a process of generating social empowerment in the southern border region. Female school leaders have demonstrated their ability to manage effectively amid various constraints. The findings therefore carry significant implications for the design of educational policies, the establishment of women leadership networks, and the development of educational management systems that are sensitive to the cultural dynamics and social context of the area.

Keywords: Transformational Leadership, Female Leadership, Islamic Private School, Single Case Study, Southern Border Provinces of Thailand

[1] Master's Student, Islamic Educational Administration and Management Program (IEAMP), Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University, Email: phadung755@gmail.com

[2] Ph.D. (Education – Educational Administration), Assistant Professor, Islamic Educational Administration and Management Program (IEAMP), Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University, Pattani Campus, Email: Samsoo.s@psu.ac.th

[3] Ph.D. (Development Education). Associate Professor, Islamic and Muslim Studies Program, Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University Pattani Campus, Email muhammadafeefee.a@psu.ac.th

บทนำ

ในยุคโลกาภิวัตน์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สถานศึกษาต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาวการณ์ที่เป็น "Disruptive world" ซึ่งมีลักษณะของการเปลี่ยนแปลงเร็ว ไม่แน่นอน ซับซ้อน และคลุมเครือ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการสถานศึกษาในทุกระดับ ทำให้ผู้บริหารต้องมีภาวะผู้นำในรูปแบบใหม่ที่สามารถตอบสนองต่อความท้าทายเหล่านี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยผู้บริหารงานในสังคมโลกยุคแห่งความผันผวนจึงมีความต้องการจำเป็นที่ต้องมีภาวะผู้นำในรูปแบบใหม่ที่แตกต่างจากเดิม (ณฐภัทร อินทรปรีดา และคณะ 2565; Kezar, 2023)

ภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) จึงกลายเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการบริหารสถานศึกษาในยุคปัจจุบัน ผู้นำประเภทนี้ต้องสามารถสร้างวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน สร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้ร่วมงาน กระตุ้นการคิดเชิงสร้างสรรค์ และให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรเป็นรายบุคคล เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนในองค์กร (Bass & Riggio, 2006) โดยคุณลักษณะของภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลงประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ อิทธิพลในอุดมคติ การสร้างแรงบันดาลใจ การกระตุ้นทางปัญญา และการพิจารณาเป็นรายบุคคล (Burns, 1978; Northouse, 2021)

จังหวัดชายแดนใต้ของประเทศไทย เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ศาสนา และภาษา โดยเฉพาะการศึกษาอิสลามที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชนและสังคม โรงเรียนเอกชนอิสลามในพื้นที่ดังกล่าวจึงต้องเผชิญกับความท้าทายในการปรับตัวเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงของสถานศึกษาจำเป็นต้องใช้แนวคิดปัจจัยพื้นฐานการเปลี่ยนแปลงองค์การประกอบด้วย 4 ปัจจัย ได้แก่ งานพันธกิจ (Task) โครงสร้างองค์การ (Structure) บุคลากร (People/Human) และเทคโนโลยี (Technology) (วันวิภา เทียนขาว, 2555)

การบริหารสถานศึกษาโดยผู้นำหญิงในบริบทอิสลาม โดยเฉพาะในพื้นที่ชายแดนใต้ มีความซับซ้อนและมีลักษณะเฉพาะที่น่าศึกษา เนื่องจากต้องพิจารณาทั้งมิติทางวัฒนธรรม ศาสนา และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ทั้งนี้การทำงานเป็นทีมของบุคลากรในสถานศึกษามีความสำคัญ โดยพบว่าทีมงานที่มีประสิทธิภาพซึ่งวัดจากความสามารถที่จะบรรลุมาตรฐานที่ตั้งไว้ได้มีพฤติกรรมการทำงานเป็นทีม คือ ผู้บริหารมีความยืดหยุ่นและมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบกันอย่างชัดเจนโดยมีเป้าหมายร่วมกัน (Katzenbach, 1997) ความสำเร็จของผู้นำหญิงในโรงเรียนเอกชนอิสลามแห่งหนึ่งที่สามารถพัฒนาโรงเรียนจากสภาพที่เสื่อมโทรมให้กลายเป็นโรงเรียนต้นแบบ จึงเป็นประเด็นที่สำคัญและน่าศึกษาเชิงลึก

การบริหารสถานศึกษาโดยผู้นำหญิงในบริบทอิสลาม โดยเฉพาะในพื้นที่ชายแดนใต้ มีความซับซ้อนและมีลักษณะเฉพาะที่น่าศึกษา เนื่องจากต้องพิจารณาทั้งมิติทางวัฒนธรรม ศาสนา และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ซูไอดา สะมะแอ (2561) ที่พบว่าผู้นำหญิงในบริบทอิสลามต้องเผชิญกับความท้าทายเฉพาะตัวในการสร้างการยอมรับและการพัฒนาองค์กร การศึกษาภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารหญิงในโรงเรียนเอกชนอิสลามต้นแบบในบริบทชายแดนใต้ จึงมีความสำคัญในการสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาภาวะผู้นำหญิงในสถานศึกษาอิสลาม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาภาวะผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารหญิงในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนใต้

วิธีการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ออกแบบการศึกษาในลักษณะการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบกรณีศึกษาเดียว (Single-Case Study) เพื่อให้สามารถเก็บข้อมูลและวิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงปรับตัวของผู้บริหารหญิงในโรงเรียนเอกชนอิสลามได้อย่างครอบคลุมและมีความน่าเชื่อถือ การเลือกใช้แนวทางกรณีศึกษาเดี่ยวเป็นไปตามหลักการของ Yin (2014) ที่เน้นการศึกษาปรากฏการณ์ในบริบทเฉพาะอย่างลึกซึ้ง และ Stake (1995) ที่อธิบายว่ากรณีศึกษาช่วยให้เข้าใจปรากฏการณ์ในบริบทจริงที่ไม่สามารถแยกออกจากสภาพแวดล้อมได้

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยนี้ดำเนินการผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured In-depth Interview) และการศึกษาเอกสาร (Document Analysis) โดยมุ่งเน้นข้อมูลจากผู้อำนวยการโรงเรียนเอกชนอิสลามหญิงที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับประเด็นภาวะผู้นำเชิงปรับตัวที่ศึกษา โดยเน้นผู้ให้ข้อมูลที่มีความชำนาญเฉพาะด้านในการบริหารสถานศึกษาอิสลามและได้รับการยอมรับในระดับประเทศเป็นต้นแบบของผู้นำหญิงในบริบทการศึกษาอิสลาม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีคุณภาพและสะท้อนความเป็นจริงของการบริหารจัดการในสภาพแวดล้อมที่มีความซับซ้อนทางวัฒนธรรมและศาสนา การพัฒนาแนวคำถามสัมภาษณ์ได้ผ่านการตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญและการทดสอบนำร่อง เพื่อให้แน่ใจว่าสามารถเก็บข้อมูลได้ตรงตามวัตถุประสงค์การวิจัย

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และการวิเคราะห์การเล่าเรื่อง (Narrative Analysis) โดยอาศัยกรอบแนวคิดภาวะผู้นำเชิงปรับตัว (Adaptive Leadership) ตามแนวคิดของ Heifetz, Linsky & Grashow (2009) รวมถึงแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารการศึกษาอิสลามที่เน้นการผสมผสานระหว่างหลักการทางศาสนาและความทันสมัยในการจัดการ เพื่อสังเคราะห์ข้อมูลและตีความผลลัพธ์เกี่ยวกับลักษณะกระบวนการ และปัจจัยสำคัญของภาวะผู้นำเชิงปรับตัวในบริบทของโรงเรียนเอกชนอิสลามในเชิงลึก การวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการโดยการถอดความจากการสัมภาษณ์ จำแนกข้อมูลตามประเด็นที่เกี่ยวข้อง และความถูกต้องของข้อมูลเอกสารจากแหล่งต่าง ๆ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามหลักจริยธรรมทางการวิจัย โดยให้ความเคารพต่อความเชื่อและค่านิยมทางศาสนาของผู้ให้ข้อมูล หลีกเลี่ยงการตีความที่อาจก่อให้เกิดความคลาดเคลื่อนหรือไม่เป็นธรรมต่อบริบททางศาสนาและวัฒนธรรม และรักษาความลับของข้อมูลส่วนบุคคลอย่างเคร่งครัด การขอความยินยอมจากผู้ให้ข้อมูลได้ดำเนินการตามหลักการ Informed Consent โดยอธิบายวัตถุประสงค์การวิจัย กระบวนการเก็บข้อมูล และการใช้ประโยชน์จากข้อมูลอย่างชัดเจน รวมทั้งการให้สิทธิ์ผู้ให้ข้อมูลในการถอนตัวจากการวิจัยได้ตลอดเวลา

ผลการศึกษา

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษาครั้งนี้ คือ ผู้อำนวยการโรงเรียนเอกชนอิสลามแห่งหนึ่งในจังหวัดยะลา เป็นผู้หญิงที่มีประสบการณ์ในการบริหารโรงเรียนมากกว่า 25 ปี มีคุณวุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาครุศาสตร์อิสลาม และปริญญาโท สาขาจิตวิทยาการศึกษา และได้รับปริญญาเอกกิตติมศักดิ์จากมหาวิทยาลัยของรัฐแห่งหนึ่งในภาคใต้ ซึ่งเป็นคนแรกที่เป็นสตรีที่ทำงานด้านการศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่ได้รับ (ผู้อำนวยการ, สัมภาษณ์, วันที่ 15 มิถุนายน 2568) ท่านมีประสบการณ์ในการทำงานที่โรงเรียนมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 โดยเริ่มต้นเป็นครูสอนศาสนาตั้งแต่ยังเรียนปริญญาตรีอยู่ชั้นปีที่ 2 และได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้อำนวยการโรงเรียนหลังจากจบปริญญาตรีในปี 2542 ได้รับรางวัล "ผู้บริหารดีเด่นด้านการบริหารสถานศึกษา" จากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรด้านการศึกษา (ผู้อำนวยการ, สัมภาษณ์, วันที่ 15 มิถุนายน 2568) การได้รับปริญญาเอกกิตติมศักดิ์สะท้อนถึงการได้รับการยอมรับในความเชี่ยวชาญและผลงานที่โดดเด่นด้านการบริหารการศึกษาอิสลาม ดังที่ผู้อำนวยการกล่าวว่า "หลังจากจบปริญญาตรี มีความฝันอยากเรียนต่อด้านบริหารการศึกษา แต่ไม่ได้รับการตอบรับเนื่องจากต้องมีประสบการณ์ 1 ปี จึงไปสมัครเรียนต่อปริญญาโทด้านจิตวิทยาการศึกษาที่คณะศึกษาศาสตร์แทน" และปริญญาเอกกิตติมศักดิ์ที่ได้รับนี้เป็นการยืนยันความสำเร็จในการพัฒนาโรงเรียนจากสภาพที่เสื่อมโทรมให้กลายเป็นโรงเรียนต้นแบบ รวมทั้งเป็นการรับรองความเชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษาที่สั่งสมมาจากประสบการณ์ปฏิบัติงานมากกว่า 25 ปี (ผู้อำนวยการ, สัมภาษณ์, วันที่ 15 มิถุนายน 2568)

ผู้อำนวยการมีภูมิหลังมาจากการเป็นนักเรียนของโรงเรียนแห่งนี้เอง โดยเล่าว่า "ก่อนที่จะมาเป็นผู้อำนวยการโรงเรียน เธอได้ศึกษาในระดับประถมที่โรงเรียนบ้านเจนแรและมัธยมต้นที่โรงเรียนแห่งนี้ หลังจบ ม.3 ต้องหยุดเรียนไป 2 ปี เพื่อดูแลบิดาซึ่งเป็นอัมพฤกษ์ ในช่วงเวลานั้น จำนวนนักเรียนของโรงเรียนลดลงอย่างมากจาก 200 กว่าคนเหลือประมาณ 100 กว่าคน" (ผู้อำนวยการ, สัมภาษณ์, วันที่ 15 มิถุนายน 2568) จะเห็นได้ว่า ประวัติชีวิตและเส้นทางการทำงานของผู้อำนวยการโรงเรียนเอกชนอิสลามแห่งนี้ถือเป็นกรณีตัวอย่างที่สะท้อนภาวะผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน จากอดีตนักเรียนที่ต้องหยุดเรียนเพื่อดูแลครอบครัว สู่การเป็นครูตั้งแต่อยู่ระหว่างเรียนปริญญาตรี และก้าวขึ้นเป็นผู้อำนวยการโรงเรียนตั้งแต่อายุยังน้อย เธอสามารถพลิกฟื้นโรงเรียนที่เริ่มถดถอย ให้กลับมาเป็นโรงเรียนต้นแบบด้วยวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล การเป็นแบบอย่างที่สร้างแรงบันดาลใจ การกระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ และการเอาใจใส่รายบุคคล ความสำเร็จที่ได้รับการยอมรับทั้งในรูปแบบรางวัลผู้บริหารดีเด่นและปริญญาเอกกิตติมศักดิ์ ไม่เพียงตอกย้ำศักยภาพเชิงวิชาชีพ แต่ยังแสดงให้เห็นถึงพลังของผู้นำหญิงมุสลิมในพื้นที่ชายแดนใต้ที่สามารถใช้ภาวะผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลงก้าวข้ามข้อจำกัดทางวัฒนธรรมและสังคม เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกต่อโรงเรียน ชุมชน และระบบการศึกษาโดยรวม

2. เส้นทางการพัฒนาโรงเรียนภายใต้ภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลง จากการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์ พบว่าการพัฒนาโรงเรียนภายใต้การบริหารของผู้อำนวยการสามารถแบ่งออกเป็น 3 ช่วงหลัก ดังนี้ 2.1 ช่วงการฟื้นฟูโรงเรียน (พ.ศ. 2542-2552) ในช่วงเริ่มต้นการบริหาร โรงเรียนมีนักเรียนเพียงประมาณ 80 คน และเผชิญกับปัญหาหลายประการ ผู้อำนวยการเล่าถึงสภาพในขณะนั้นว่า "ในช่วงเวลานั้น โรงเรียนมีนักเรียนเพียง 80 คน และประสบปัญหา

ทางการเงินอย่างมาก ครูค้างเงินเดือนเป็นเวลา 2 ปี และโรงเรียนเป็นหนี้ประมาณ 200,000 บาท" (ผู้อำนวยการ, สัมภาษณ์, วันที่ 15 มิถุนายน 2568) การแก้ไขปัญหาในช่วงนี้เริ่มจากการได้รับความช่วยเหลือ "พี่เขย ซึ่งเป็น ดร. (อาจารย์มหาวิทยาลัย) ได้กลับมาช่วยบริหารและนำเงินสนับสนุนจากประเทศมาเลเซียและอาหรับมาช่วยโรงเรียน ทำให้สามารถจ่ายหนี้เงินเดือนครูได้หมด" (ผู้อำนวยการ, สัมภาษณ์, วันที่ 15 มิถุนายน 2568)

โรงเรียนได้ริเริ่มกลยุทธ์หลายอย่าง ดังที่ผู้อำนวยการอธิบายว่า "โรงเรียนได้ริเริ่มจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ (workshop) สำหรับผู้บริหารเกือบทุกสัปดาห์ เพื่อระดมความคิดและวางแผน" และที่สำคัญคือ "ในปี 2545 โรงเรียนได้ริเริ่มโครงการ 'เครื่องแบบฟรี หนังสือฟรี' ซึ่งดำเนินการก่อนนโยบายเรียนฟรีของรัฐบาลจะเข้ามาเสียอีก โครงการนี้ดึงดูดนักเรียนจำนวนมาก ทำให้จำนวนนักเรียนเพิ่มขึ้นจาก 80-100 คน เป็น 200-300 คนในปี 2545-2546" (ผู้อำนวยการ, สัมภาษณ์, วันที่ 15 มิถุนายน 2568) ช่วงนี้ประสบกับความท้าทายจากเหตุการณ์ความไม่สงบในปี 2547 ผู้อำนวยการเล่าถึงวิกฤตการณ์นี้ว่า "ในปี 2547 เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ ทำให้เงินบริจาคจากต่างประเทศหยุดชะงัก อาคารเรียนหลายหลังที่กำลังก่อสร้างจึงยังไม่แล้วเสร็จ มีเพียงอาคารเรียน 1 หลัง และหอพัก 1 หลังเท่านั้นที่สร้างเสร็จจากแผนการ 3 หลัง" (ผู้อำนวยการ, สัมภาษณ์, วันที่ 15 มิถุนายน 2568) จุดเปลี่ยนสำคัญเกิดขึ้นในปี 2549 "สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (ในขณะนั้น) เสด็จฯ เยี่ยมชาวบ้านในพื้นที่ ผู้อำนวยการและคณะเพียง 12 คนได้เข้าเฝ้ารับเสด็จ เธอได้ทูลเล่าถึงปัญหาการก่อสร้างอาคารที่ไม่แล้วเสร็จเนื่องจากสถานการณ์ในพื้นที่ พระองค์ทรงสนพระทัย และรับหนังสือที่ยื่นถวายไว้" (ผู้อำนวยการ, สัมภาษณ์, วันที่ 15 มิถุนายน 2568) และในที่สุด "ในปี 2552 (10 ปีพอดีในยุคฟื้นฟู) สมเด็จพระเทพฯ ได้พระราชทานเงินจำนวนกว่า 3 ล้านบาท (จากที่ขอไป 1 ล้านบาท) เพื่อจัดสร้างโรงฝึกอาชีพ ได้แก่ โรงทำขนม ศูนย์ตัดเย็บ และศูนย์ซ่อมมอเตอร์ไซค์ โดยให้โรงเรียนบริหารจัดการเงินเอง" (ผู้อำนวยการ, สัมภาษณ์, วันที่ 15 มิถุนายน 2568)

2.2 ช่วงการพัฒนา (พ.ศ. 2552-2560) หลังจากได้รับพระราชทานเงินทุน โรงเรียนเข้าสู่ช่วงการพัฒนาที่มีการขยายหลักสูตรทั้งสายวิชาชีพและสายวิชาการ ผู้อำนวยการอธิบายว่า "โรงเรียนเติบโตอย่างรวดเร็ว จำนวนนักเรียนเพิ่มขึ้นจาก 300-400 คน เป็น 900 คน ซึ่งเป็นจำนวนสูงสุดในระดับอนุบาล-ประถม" (ผู้อำนวยการ, สัมภาษณ์, วันที่ 15 มิถุนายน 2568) การพัฒนาสำคัญในช่วงนี้ ผู้อำนวยการเล่าว่า "มีการเน้นทั้งสายวิชาชีพและสายวิชาการควบคู่กันไป โดยมีวิชาชีพ 3 คาบต่อสัปดาห์" และ "ในปี 2557 ได้มีการขยายโรงเรียนลงสู่ระดับอนุบาลและประถม โดยเปิดชั้นอนุบาล 1-3 เป็นรุ่นแรก มีนักเรียน 57 คน" (ผู้อำนวยการ, สัมภาษณ์, วันที่ 15 มิถุนายน 2568) ในการขยายตัวนี้ "ในปี 2557 โรงเรียนได้กู้เงินเป็นครั้งแรก จำนวน 3 ล้านบาท เพื่อสร้างอาคารอนุบาลและประถม" (ผู้อำนวยการ, สัมภาษณ์, วันที่ 15 มิถุนายน 2568)

2.3 ช่วงการต่อยอดและสร้างสรรค์ (พ.ศ. 2561-ปัจจุบัน) ในปี 2561 ผู้อำนวยการได้เดินทางไปดูงานต่างประเทศและในประเทศ ผู้อำนวยการเล่าว่า "ในปี 2561 ผู้อำนวยการได้เดินทางไปดูงานต่างประเทศและในประเทศ แล้วกลับมาพร้อมแนวคิดที่จะสร้างความแตกต่างให้กับการเรียนในระดับประถม จึงได้ริเริ่ม 'ห้องเรียนโปรแกรม' ในปี 2562 โดยร่วมมือกับผู้เชี่ยวชาญในการพัฒนาหลักสูตร" (ผู้อำนวยการ, สัมภาษณ์, วันที่ 15มิถุนายน 2568) ปัจจุบันโรงเรียนมุ่งเน้นการพัฒนาไปสู่อนาคต ผู้อำนวยการอธิบายวิสัยทัศน์ว่า "ปัจจุบันโรงเรียนมุ่งเน้นหลักสูตร

ที่เน้น "สมรรถนะ" และกำลังเข้าสู่ 'Generation 4 (G4)' ซึ่งตั้งเป้าหมายที่จะขยายอนุบาลและประถมให้สมบูรณ์ และมีแนวคิดที่จะเปิดระดับมัธยม" ผู้อำนวยการยังมีความกังวล "ยังมีความกังวลเกี่ยวกับการเปิดมัธยม หากระบบการสอบคัดเลือกเข้ามหาวิทยาลัยยังคงเน้นวิชาการเชิงลึก เพราะเกรงว่าเด็กที่เน้นสมรรถนะอาจไม่สามารถแข่งขันได้" (ผู้อำนวยการ, สัมภาษณ์, วันที่ 15 มิถุนายน 2568) ปัจจุบันโรงเรียนมีนักเรียนประมาณ 1,400 คน ผู้อำนวยการอธิบายถึงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานว่า "โรงเรียนยังมีห้องเรียนว่างอีกประมาณ 3 ห้อง แต่ผู้บริหารเลือกที่จะปรับเป็นห้องประกอบ ห้องวิทยาศาสตร์ ห้องประชุม หรือห้องแล็บ ซึ่งมีโปรเจกเตอร์และเครื่องปรับอากาศทุกห้อง เพื่อให้ครูและนักเรียนสะดวกในการจัดกิจกรรม โรงเรียนยังใช้โซลาร์เซลล์เพื่อประหยัดพลังงานด้วย" (ผู้อำนวยการ, สัมภาษณ์, วันที่ 15 มิถุนายน 2568) จากการศึกษาพบว่าเส้นทางการพัฒนาโรงเรียนภายใต้ภาวะผู้นำของผู้อำนวยการสามารถแบ่งได้เป็น 3 ช่วงสำคัญ ได้แก่ ช่วงฟื้นฟู (2542–2552) ที่มุ่งแก้ไขวิกฤตทางการเงินและสร้างความเชื่อมั่น เช่น โครงการ “เครื่องแบบฟรี หนังสือฟรี” และการได้รับพระราชทานเงินทุนเพื่อสร้างโรงฝึกอาชีพ ช่วงพัฒนา (2552–2560) ที่มีการขยายหลักสูตรสายสามัญและวิชาชีพ พร้อมขยายระดับอนุบาลและประถม ทำให้จำนวนนักเรียนเพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดด และ ช่วงต่อยอดและสร้างสรรค์ (2561–ปัจจุบัน) ที่เน้นนวัตกรรมการศึกษา เช่น “ห้องเรียนโปรแกรม” หลักสูตรสมรรถนะ และการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานสมัยใหม่เพื่อรองรับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ส่งผลให้โรงเรียนเติบโตจนมีนักเรียนกว่า 1,400 คน และกลายเป็นต้นแบบของการพัฒนาอย่างยั่งยืน

3. องค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลงที่ปรากฏในการบริหารงาน 3.1 การเป็นแบบอย่างที่น่าเคารพ (Idealized Influence) จากการสัมภาษณ์ผู้อำนวยการโรงเรียน พบว่าการปฏิบัติหน้าของท่านที่ไม่ได้มุ่งเน้นเพียงด้านการบริหารจัดการเท่านั้น แต่ยังสะท้อนคุณลักษณะภาวะผู้นำที่ช่วยสร้างความเชื่อมั่นและการยอมรับ ซึ่งประกอบด้วยความกล้าตัดสินใจ หลักการพอเพียง และการเป็นแบบอย่าง ผู้อำนวยการแสดงคุณลักษณะความกล้าตัดสินใจที่เป็นคุณสมบัติสำคัญของผู้นำหญิงในภูมิภาคชายแดนใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานการณ์ที่ต้องเผชิญกับความไม่แน่นอนและความเสี่ยง ดังที่ผู้อำนวยการกล่าวว่า "การเป็นผู้นำที่ดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้หญิงในภูมิภาคนี้ ต้องมีคุณสมบัติสำคัญ คือ ความกล้าตัดสินใจ นอกจากนี้ยังต้องมีความอดทน และรักในสิ่งที่ทำ"ความกล้าหาญนี้ปรากฏชัดเจนในการตัดสินใจเข้าเฝ้าสมเด็จพระเทพฯ ในปี 2549 เพื่อขอความช่วยเหลือโดยไม่มีการเชิญอย่างเป็นทางการ และการริเริ่มโครงการ "เครื่องแบบฟรี หนังสือฟรี" ก่อนที่รัฐบาลจะมีนโยบายเรียนฟรี (ผู้อำนวยการ, สัมภาษณ์, วันที่ 15 มิถุนายน 2568) การยึดมั่นในหลักการพอเพียงปรากฏชัดเจนในปรัชญาการบริหารงาน ดังที่ผู้อำนวยการกล่าวว่า "หลักการทำงานของเราคือ 'ไม่หวือหวา' และ 'ไม่เกินตัว' การวางแผนจะทำทีละอาคาร และบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างพอเพียง" แสดงให้เห็นถึงความรอบคอบในการตัดสินใจและการไม่ประมาทในการขยายตัว โดยเฉพาะในสภาวะที่เศรษฐกิจและสถานการณ์โลกไม่แน่นอน (ผู้อำนวยการ, สัมภาษณ์, วันที่ 15 มิถุนายน 2568)

การเป็นแบบอย่างปรากฏผ่านการเผชิญหน้ากับความท้าทายและการยึดมั่นในหลักการ โดยเฉพาะในการรับมือกับอุปสรรคทางเพศสภาพ ผู้อำนวยการกล่าวว่า "ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้หญิงมักจะไม่ค่อยได้รับความยอมรับในการทำงานเป็นผู้นำ วิธีที่ผู้บริหารใช้คือ การยืนหยัดบนความรู้และหลักการ พร้อมอธิบายเหตุผลอย่างชัดเจน" และแสดงให้เห็นถึงการสร้างสมดุลระหว่างมาตรฐานการศึกษาสมัยใหม่กับการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและศาสนา นอกจากนี้ การพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการได้รับปริญญาเอกกิตติมศักดิ์และรางวัล "ผู้บริหาร

ดีเด่นด้านการบริหารการศึกษาอิสลาม" ยังสะท้อนถึงความเป็นแบบอย่างในการทำงานที่ได้รับการยอมรับจากสังคม (ผู้อำนวยการ, สัมภาษณ์, วันที่ 15 มิถุนายน 2568)

3.2 การปลุกเร้าแรงบันดาลใจ (Inspirational Motivation) จากการศึกษาพบว่า ผู้บริหารที่มีคุณลักษณะด้านการปลุกเร้าแรงบันดาลใจ มักแสดงออกผ่านคุณลักษณะสำคัญ ได้แก่ การมีวิสัยทัศน์เชิงบูรณาการที่สามารถเชื่อมโยงประเด็นต่าง ๆ ให้เห็นภาพรวมอย่างชัดเจน ความมั่นใจในการเผชิญวิกฤตที่สร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ร่วมงาน และความสามารถในการผสมผสานความทันสมัยเข้ากับหลักศาสนาได้อย่างกลมกลืน การสร้างวิสัยทัศน์และแรงบันดาลใจผ่านการผสมผสานความทันสมัยเข้ากับหลักคำสอนของศาสนา ผู้อำนวยการอธิบายเป้าหมายว่า "เราต้องพัฒนาโรงเรียนให้มีมาตรฐานสูงทั้งในด้านคุณภาพทางวิชาการและการส่งเสริมคุณค่าทางศาสนาและวัฒนธรรมอิสลาม" (ผู้อำนวยการ, สัมภาษณ์, วันที่ 15 มิถุนายน 2568) ความมั่นใจในการเผชิญวิกฤตแสดงออกผ่านการริเริ่มโครงการ "เครื่องแบบฟรี หนังสือฟรี" ตั้งแต่ปี 2545 ซึ่งเป็นแนวคิดที่ก้าวหน้าก่อนนโยบายของรัฐบาล และเมื่อเหตุการณ์ความไม่สงบทำให้เงินบริจาคจากอาหรับและมาเลเซียหยุดชะงัก ผู้อำนวยการแสดงออกถึงความมั่นใจและเด็ดเดี่ยวด้วยการ "กล้าตัดสินใจ" เข้าเฝ้าและนำเสนอความเดือดร้อนต่อสมเด็จพระเทพฯ โดยที่ไม่มีการเชิญอย่างเป็นทางการ และในช่วงวิกฤตนี้ผู้อำนวยการได้กล่าวว่า "ปี 2547 เป็นช่วงที่ยากมาก เงินบริจาคจากต่างประเทศหยุดชะงัก แต่เราไม่ยอมแพ้ หาทางออกใหม่ และในที่สุดก็ได้รับพระราชทาน" (ผู้อำนวยการ, สัมภาษณ์, วันที่ 15 มิถุนายน 2568)

การผสมผสานความทันสมัยกับศาสนาปรากฏผ่านการ "สร้างสมดุลระหว่างมาตรฐานการศึกษาสมัยใหม่ กับการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและศาสนา" โดยพัฒนาหลักสูตรที่ผสมผสานทั้งสายวิชาสามัญและสายวิชาชีพ ควบคู่ไปกับการรักษาและพัฒนาการเรียนการสอนศาสนาอิสลาม รวมถึงการจัดตั้งมูลนิธิหะยียะกูบเพื่อการกุศล โดยมีเจตนาให้เป็น "ซอดาเกาะฮ์ยาอารียะฮ์ (การทำความดีต่อเนื่อง) สำหรับบิดาของเธอ" ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการผสมผสานหลักการทางศาสนาอิสลามเข้ากับการบริหารจัดการโรงเรียน (ผู้อำนวยการ, สัมภาษณ์, วันที่ 15 มิถุนายน 2568)

3.3 การกระตุ้นการคิดสร้างสรรค์ (Intellectual Stimulation) จากการศึกษาพบว่า ผู้อำนวยการแสดงคุณลักษณะสำคัญด้านการกระตุ้นการคิดสร้างสรรค์ โดยเน้นทั้ง กลยุทธ์ในการจัดการกับความต่อต้าน และการ สร้างการมีส่วนร่วมของบุคลากรในองค์กร กลยุทธ์การจัดการความต่อต้านปรากฏผ่านการพิสูจน์ผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม โดยเมื่อผู้บริหารหรือผู้ที่มี "ไฟแรง" ต้องการผลักดันสิ่งใหม่ๆพวกเขาจะได้รับพื้นที่และเมื่อ "พิสูจน์ให้เห็นว่าเออมันเห็นดีจริง เขาก็ยอมรับ" ทำให้ความต่อต้านลดลง นอกจากนี้ในการรับมือกับความท้าทายจากการเป็นผู้นำหญิง ผู้อำนวยการอธิบายว่า "ในภูมิภาค 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้หญิงมักไม่ค่อยได้รับความยอมรับในการเป็นผู้นำ วิธีที่ผู้บริหารใช้คือการยืนหยัดบนความรู้และหลักการ พร้อมอธิบายเหตุผลอย่างชัดเจน" (ผู้อำนวยการ, สัมภาษณ์, วันที่ 15 มิถุนายน 2568) การสร้างการมีส่วนร่วมดำเนินการผ่านการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการอย่างสม่ำเสมอ โดยผู้บริหารมีการจัด "workshop กันบ่อย" และ "แทบจะทุกอาทิตย์เลย" ในหมู่ผู้บริหารด้วยกัน เพื่อการวางแผนและการทำงานร่วมกัน นอกจากนี้ยังใช้กลยุทธ์การมีส่วนร่วมเพื่อลดความต่อต้าน โดย "เพื่อลดเสียงต่อต้าน ผู้บริหารมักจะให้หัวหน้าฝ่ายแต่ละทีมมาอยู่ข้างหน้าและร่วมทำงานไปด้วยกัน" และเน้นย้ำถึงความสำคัญของการ "หาตัวช่วย" และ "แชร์ไอเดีย" ในการบริหารจัดการ (ผู้อำนวยการ, สัมภาษณ์, วันที่ 15 มิถุนายน 2568)

3.4 การเอาใจใส่รายบุคคล (Individualized Consideration) จากการศึกษาพบว่า ผู้อำนวยการมีคุณลักษณะสำคัญที่สะท้อนการเอาใจใส่รายบุคคล ครอบคลุม 3 ด้าน ได้แก่ การจัดการด้วยความเมตตา, การส่งเสริมแบบไม่บีบบังคับ, และ ความเข้าใจในความแตกต่างของแต่ละบุคคล ซึ่งสะท้อนถึงการบริหารงานที่ให้ความสำคัญกับคุณค่าของบุคลากรและการดูแลอย่างใกล้ชิด การจัดการด้วยความเมตตาปรากฏผ่านวิธีการจัดการบุคลากรที่ยึดหลักการอิสลาม โดยผู้อำนวยการเล่าถึงวิธีการจัดการครูรุ่นเก่าว่า "ในช่วง 10 ปีแรกของการฟื้นฟู โรงเรียนมีครูรุ่นเก่าที่ต้องการสอนไปวันๆ แต่ไม่เยอะนัก ระบบไม่ได้บีบบังคับมากนัก แต่มีการส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูปรับตัว ซึ่งทำให้ครูรุ่นเก่าที่ไม่พร้อมปรับตัวค่อยๆ ลาออกไปเองด้วยความสมัครใจ" (ผู้อำนวยการ, สัมภาษณ์, วันที่ 15 มิถุนายน 2568) การส่งเสริมแบบไม่บีบบังคับปรากฏผ่านแนวทางการจัดการบุคลากรที่เน้นการให้โอกาสและการสนับสนุน โดยผู้อำนวยการให้ความสำคัญกับการส่งเสริมทั้งนักเรียนและครู แต่ในขณะเดียวกันก็มีความชัดเจนในการจัดการกับผู้ที่ไม่พร้อมปรับตัว ดังที่กล่าวว่า หากมีครูเก่าที่ "ชอบอยู่สบาย" ไม่ยอมปรับตัวหรือไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลง โรงเรียนจะปล่อยให้พวกเขา "ออก"ไปเอง เพราะมองว่า "พวกนี้เป็นอุปสรรค" บางคนก็ "อิ่มตัว" และเลือกเกษียณตัวเองด้วยความสมัครใจ วิธีการนี้แสดงถึงการใช้ปรัชญาแห่งการให้โอกาสควบคู่กับการไม่ยึดติดในสิ่งที่ขัดขวางการพัฒนา (ผู้อำนวยการ สัมภาษณ์, วันที่ 15 มิถุนายน 2568)

ความเข้าใจรายบุคคลปรากฏในการจัดการบุคลากรปัจจุบันที่ยังคงเน้นความเข้าใจ โดยผู้อำนวยการอธิบายว่า "ปัจจุบันมีครูรุ่นเก่าจริงๆ ที่มีแนวคิดแบบเก่าเพียง 3 คน ซึ่งโรงเรียนไม่ได้เข้าไปจู้จี้จุกจิกมากนัก ส่วนใหญ่ครูที่มีอายุอยู่ในช่วง 50-57 ปี มีประมาณ 10 คน ที่เหลืออายุต่ำกว่า 50 ลงมาถึง 40 ปี มีประมาณ 20 คน และส่วนที่เหลือเป็นครูอายุน้อย" แสดงให้เห็นถึงการคำนึงถึงศักดิ์ศรีและสภาพแวดล้อมของแต่ละบุคคล (ผู้อำนวยการ, สัมภาษณ์, วันที่ 15 มิถุนายน 2568)

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลงของผู้อำนวยการโรงเรียนเอกชนอิสลามปรากฏครบทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ การเป็นแบบอย่างที่น่าเคารพ (Idealized Influence) ผ่านความกล้าตัดสินใจและการยึดหลักพอเพียง การปลุกเร้าแรงบันดาลใจ (Inspirational Motivation) ด้วยวิสัยทัศน์ที่เชื่อมโยงความทันสมัยกับศาสนาและความมั่นใจในการเผชิญวิกฤต การกระตุ้นการคิดสร้างสรรค์ (Intellectual Stimulation) ผ่านการลดแรงต้านและสร้างการมีส่วนร่วมของบุคลากร, และ การเอาใจใส่รายบุคคล (Individualized Consideration) ด้วยการจัดการอย่างเมตตา การส่งเสริมโดยไม่บีบบังคับ และการเข้าใจความแตกต่างของบุคลากร ซึ่งทั้งหมดนี้สะท้อนถึงภาวะผู้นำที่เน้นการสร้างความไว้วางใจ แรงบันดาลใจ และสร้างการเปลี่ยนแปลงในองค์กร

4. กระบวนการและกลไกการใช้ภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลง

4.1 การสร้างสมดุลระหว่างความทันสมัยและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม กระบวนการสร้างสมดุลเป็นกลยุทธ์หลักในการบริหารโรงเรียนเอกชนอิสลามในพื้นที่ชายแดนใต้ ผู้อำนวยการใช้แนวทาง "สร้างสมดุลระหว่างมาตรฐานการศึกษาสมัยใหม่กับการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม" (ผู้อำนวยการ, สัมภาษณ์, วันที่ 15 มิถุนายน 2568) โดยการสร้างสมดุลในด้านหลักสูตรการเรียนการสอน ที่ผสมผสานระหว่างวิชาสามัญสมัยใหม่ (วิทยาศาสตร์, คณิตศาสตร์, ภาษาอังกฤษ) กับวิชาชีพที่ตอบสนองตลาดแรงงาน (ทำขนม, ตัดเย็บ, ซ่อมรถจักรยานยนต์) และการ

คงไว้ซึ่งการเรียนการสอนศาสนาอิสลามและภาษาอาหรับ ในด้านการบริหารจัดการ มีการจัดตั้งมูลนิธิที่มีรากฐานทางศาสนาเพื่อสนับสนุนการดำเนินงาน และในด้านการพัฒนาโครงสร้างห้องโปรแกรม ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เช่นอุปกรณ์วิทยาศาสตร์ โทรทัศน์ แอร์ กระดานดำแม่เหล็กและอื่นๆ ควบคู่กับการรักษาบรรยากาศทางศาสนาและวัฒนธรรมในสถานศึกษา เพื่อให้ได้รับการยอมรับจากชุมชนและสามารถพัฒนาโรงเรียนได้อย่างยั่งยืน

4.2 การปรับตัวต่อวิกฤต กลไกการปรับตัวต่อวิกฤตแสดงให้เห็นผ่านการรับมือกับสถานการณ์ท้าทายหลายครั้ง โดยเฉพาะเหตุการณ์ความไม่สงบในปี 2547 ที่ทำให้เงินบริจาคจากต่างประเทศหยุดชะงัก ผู้อำนวยการใช้ความกล้าหาญในการ "กล้าตัดสินใจ" เข้าเฝ้าสมเด็จพระเทพฯ เพื่อขอความช่วยเหลือ ซึ่งเป็นการปรับกลยุทธ์จากการพึ่งพาเงินทุนจากต่างประเทศมาเป็นการแสวงหาการสนับสนุนจากภายในประเทศ และเมื่อเผชิญกับการแพร่ระบาดของโควิด-19 ในช่วงปี 2563-2565 ผู้อำนวยการเล่าว่า "ช่วงปี 2563-2565 เป็นช่วงที่เกิดการแพร่ระบาดของโควิด-19 ซึ่งส่งผลกระทบต่อการดำเนินงานของโรงเรียน" โรงเรียนสามารถปรับตัวโดยการใช้โอกาสในการคิดใหม่และพัฒนา "ห้องเรียนโปรแกรม" ที่เน้นหลักสูตรเชิงสมรรถนะ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนวิกฤตให้เป็นโอกาสในการพัฒนานวัตกรรมการศึกษา (ผู้อำนวยการ, สัมภาษณ์, วันที่ 15 มิถุนายน 2568)

4.3 การพัฒนานวัตกรรมการศึกษา กระบวนการสร้างนวัตกรรมเป็นผลจากการมองหาโอกาสในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ผู้อำนวยการได้เดินทางไปดูงานทั้งในและต่างประเทศในปี 2561 และกลับมาพร้อมแนวคิดใหม่ในการริเริ่ม "ห้องเรียนโปรแกรม" ในปี 2562 โดยร่วมมือกับผู้เชี่ยวชาญในการพัฒนาหลักสูตร นอกจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานแล้ว ยังมีการพัฒนานวัตกรรมด้านการสอนโดยการเน้นหลักสูตรที่เน้น "สมรรถนะ" และการเข้าสู่ "Generation 4 (G4)" ที่มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 ควบคู่กับการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ ดังที่ผู้อำนวยการอธิบายว่า "การใช้เทคโนโลยี การจัดห้องเรียนที่มีโปรเจกเตอร์และเครื่องปรับอากาศทุกห้อง รวมถึงห้องเรียนโปรแกรม ล้วนเป็นนวัตกรรมที่เราพัฒนาขึ้นเพื่อสร้างความแตกต่าง" การพัฒนานวัตกรรมเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงการกระตุ้นการคิดสร้างสรรค์และการมองการณ์ไกลของผู้นำในการเตรียมความพร้อมสำหรับอนาคต (ผู้อำนวยการ, สัมภาษณ์, วันที่ 15 มิถุนายน 2568) สรุปได้ว่า กระบวนการและกลไกการใช้ภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลงของผู้อำนวยการโรงเรียนเอกชนอิสลามสะท้อนผ่าน 3 มิติหลัก ได้แก่ การสร้างสมดุลระหว่างความทันสมัยกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ด้วยการผสมผสานหลักสูตรสมัยใหม่ วิชาชีพ และศาสนา การปรับตัวต่อวิกฤต เช่น เหตุการณ์ความไม่สงบปี 2547 และการแพร่ระบาดโควิด-19 ที่สามารถเปลี่ยนความท้าทายให้เป็นโอกาสพัฒนา และ การพัฒนานวัตกรรมการศึกษา ผ่านการริเริ่ม “ห้องเรียนโปรแกรม” และหลักสูตรสมรรถนะที่สอดรับกับทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ทั้งหมดนี้แสดงถึงภาวะผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ ยืดหยุ่น และมุ่งสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงบวก

อภิปรายผล

ผลการศึกษาครั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่า ภาวะผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารหญิงในโรงเรียนเอกชนอิสลามต้นแบบมิได้เป็นเพียงการนำแนวคิดของ Burns (1978) และ Bass & Riggio (2006) มาปรับใช้ในเชิงทฤษฎีเท่านั้น แต่ยังได้แสดงให้เห็นถึงพลวัตเฉพาะของบริบทชายแดนใต้ที่เต็มไปด้วยความท้าทายทั้งด้านสังคม การเมือง และวัฒนธรรม การแบ่งพัฒนาการโรงเรียนออกเป็น 3 ช่วงหลัก (2542–ปัจจุบัน) ชี้ให้เห็นว่าภาวะผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลง

มิได้ดำเนินไปอย่างเป็นเส้นตรง หากแต่เป็นกระบวนการที่ต้องปรับกลยุทธ์และเรียนรู้จากวิกฤตซ้ำแล้วซ้ำเล่า ทั้งจากความไม่สงบในปี 2547 วิกฤตการเงินเรื้อรัง และการแพร่ระบาดของโควิด-19 ซึ่งสอดคล้องกับงานของ Yukl & Lepsinger (2008) ที่อธิบายว่าผู้นำที่มีประสิทธิผลต้องสามารถปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ตามสถานการณ์และความไม่แน่นอนได้

องค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลงปรากฏชัดเจน โดย อิทธิพลในอุดมคติ (Idealized Influence) ปรากฏผ่านการยึดมั่นในหลักการ “ไม่หวือหวา” และ “ไม่เกินตัว” ซึ่งสอดคล้องกับ Northouse (2021) ที่เน้นความสำคัญของการเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้นำ อย่างไรก็ตาม แนวทางดังกล่าวอาจทำให้การเติบโตของโรงเรียนค่อยเป็นค่อยไปและอาจสูญเสียโอกาสบางอย่างในการแข่งขันทางการศึกษา แรงบันดาลใจ (Inspirational Motivation) ปรากฏเมื่อผู้อำนวยการกล้าตัดสินใจเข้าเฝ้าสมเด็จพระเทพฯ เพื่อหาทุนสนับสนุนในปี 2549 แสดงถึงการใช้ “ทุนทางสัญลักษณ์” เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและดึงทรัพยากรเข้าสู่โรงเรียน ซึ่งเป็นกลยุทธ์สำคัญในการสร้างเครือข่ายและแสวงหาการสนับสนุน แต่ก็สะท้อนข้อจำกัดของระบบการศึกษาเอกชนในพื้นที่ ที่ยังต้องพึ่งพาโครงสร้างอำนาจจากภายนอก

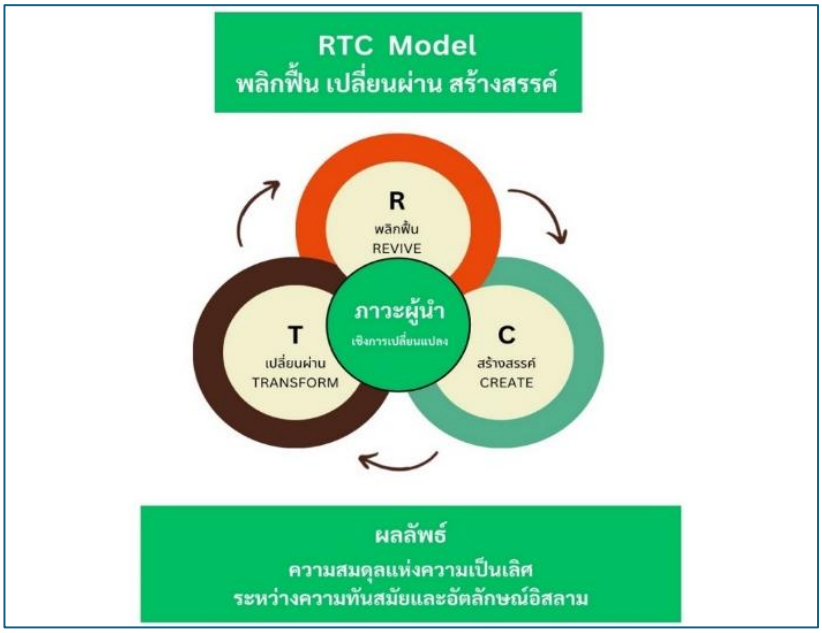
การกระตุ้นทางปัญญา (Intellectual Stimulation) ปรากฏผ่านการจัด workshop อย่างต่อเนื่องเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม ลดแรงต้าน และเปิดพื้นที่ให้บุคลากรออกแบบการเปลี่ยนแปลง สอดคล้องกับงานของ Bass & Riggio (2006) ที่ชี้ว่าภาวะผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลงต้องกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์และการแก้ปัญหาเชิงรุก ขณะเดียวกัน กลยุทธ์ “ให้ผู้ชายอยู่หน้า” เพื่อลดแรงต้านต่อผู้นำหญิง สะท้อนพลวัตทางเพศในสังคมมุสลิมชายแดนใต้ ซึ่งสอดคล้องกับงานของ ซูไอดา สะมะแอ (2561) ที่พบว่าผู้นำหญิงมุสลิมมักเผชิญอุปสรรคจากค่านิยมชายเป็นใหญ่

การเอาใจใส่รายบุคคล (Individualized Consideration) ปรากฏผ่านการบริหารครูรุ่นเก่าด้วยความเมตตาและการให้โอกาสปรับตัว ซึ่งเชื่อมโยงกับหลักการอิสลามเรื่อง “เราะห์มะฮ์” (ความเมตตา) และสอดคล้องกับงานของของ ซูไอดา สะมะแอ (2561) ที่ย้ำว่าการสอนและการบริหารในโรงเรียนอิสลามควรยึดหลักความเมตตาและการส่งเสริมคุณค่าทางศาสนา การจัดการแบบ “ค่อยๆ ลาออกด้วยความสมัครใจ” แม้จะสะท้อนความเข้าใจรายบุคคล แต่ก็อาจสร้างข้อจำกัดต่อการพัฒนาเชิงโครงสร้างขององค์กร

ผลการศึกษายังเปิดมิติใหม่ที่แตกต่างจากทฤษฎีตะวันตกทั่วไป คือ การบูรณาการคุณค่าทางศาสนากับความทันสมัย เช่น การจัดตั้ง “มูลนิธิหะยียะกูบ” เพื่อเชื่อมโยงการศึกษากับการกุศล และการพัฒนาห้องเรียนโปรแกรมที่เน้นสมรรถนะ ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของ ซูไอดา สะมะแอ (2561) ที่ชี้ถึงความสำคัญของการธำรงอัตลักษณ์อิสลามควบคู่ไปกับการพัฒนาเชิงวิชาการ ทั้งนี้สะท้อนถึงความเป็นไปได้ของการสร้างกรอบแนวคิด “ภาวะผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลงแบบอิสลาม” ที่สามารถเชื่อมโยงคุณค่าทางศาสนากับการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21

กล่าวโดยสรุป ผลการศึกษานี้ไม่เพียงสนับสนุนทฤษฎีของ Burns (1978) และ Bass & Riggio (2006) แต่ยังเพิ่มมิติใหม่ที่สะท้อนถึงความสามารถของผู้นำหญิงมุสลิมในพื้นที่ชายแดนใต้ในการใช้ ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและคุณค่าทางศาสนา เพื่อสร้างสมดุลระหว่างความทันสมัยกับอัตลักษณ์อิสลาม ซึ่งสะท้อนถึงรูปแบบ “Quiet Leadership” ที่แตกต่างจากภาวะผู้นำแบบดั้งเดิมที่เน้นการใช้อำนาจ หากแต่เน้นการสร้างแรงบันดาลใจและการมี

ส่วนร่วมเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกอย่างยั่งยืนจากข้อมูลในข้างต้น ผู้วิจัยสามารถนำเสนอโมเดลภาวะผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารหญิงโรงเรียนเอกชนอิสลามต้นแบบในบริบทชายแดนใต้ ดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 โมเดลภาวะผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารหญิงโรงเรียนเอกชนอิสลามต้นแบบในบริบทชายแดนใต้ (RTC Model)

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าภาวะผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารหญิงในโรงเรียนเอกชนอิสลามมิได้จำกัดอยู่เพียงการนำทฤษฎีของ Burns (1978) และ Bass และ Riggio (2006) มาใช้ แต่ยังสะท้อนพลวัตเฉพาะในบริบทชายแดนใต้ที่เต็มไปด้วยข้อจำกัดและความท้าทาย ทั้งด้านทรัพยากร วิกฤตการณ์ความไม่สงบ และโครงสร้างวัฒนธรรมชายเป็นใหญ่ การพัฒนาโรงเรียนที่แบ่งออกเป็น 3 ช่วง—การฟื้นฟู การพัฒนา และการต่อยอดสร้างสรรค์—ชี้ให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงมิใช่กระบวนการเชิงเส้นตรง หากแต่เป็นการเรียนรู้และปรับตัวอย่างต่อเนื่องท่ามกลางวิกฤตและแรงต้าน

ผลการศึกษายืนยันว่าองค์ประกอบหลักของภาวะผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลง ได้แก่ การเป็นแบบอย่าง การสร้างแรงบันดาลใจ การกระตุ้นการคิดสร้างสรรค์ และการเอาใจใส่รายบุคคล สามารถขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงได้จริง แต่ในขณะเดียวกันก็เผยให้เห็นความเปราะบางและข้อจำกัด เช่น การที่ผู้นำหญิงต้องใช้กลยุทธ์ “ให้ผู้ชายอยู่หน้า” เพื่อลดแรงต้าน แสดงถึงการปรับตัวที่ขึ้นกับโครงสร้างทางวัฒนธรรมมากกว่าพลังอำนาจเชิงวิชาชีพโดยตรง ข้อค้นพบนี้จึงชี้ให้เห็นว่าภาวะผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลงในบริบทอิสลามมิได้เป็นเพียง “การสร้างแรงบันดาลใจ” หากยังต้องเป็น “การต่อรองเชิงวัฒนธรรม” เพื่อสร้างพื้นที่แห่งการยอมรับ และ “ความสำเร็จ” ของภาวะผู้นำหญิงในโรงเรียนเอกชนอิสลามเกิดจากการสร้างสมดุลระหว่างการยกระดับคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาสมัยใหม่กับการธำรงคุณค่าและอัตลักษณ์ทางศาสนาและวัฒนธรรม

กล่าวโดยสรุป งานวิจัยนี้ตอกย้ำว่า ภาวะผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารหญิงในบริบทชายแดนใต้ไม่อาจเข้าใจได้เพียงผ่านกรอบทฤษฎีสากล แต่จำเป็นต้องพิจารณาในฐานะ “ภาวะผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลงแบบอิสลาม” (Islamic Transformational Leadership) ที่ผสมผสานวิสัยทัศน์เชิงการพัฒนากับภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและศาสนา อันเป็นคุณลักษณะเฉพาะที่ควรค่าแก่การศึกษาเพิ่มเติมเพื่อต่อยอดสู่การสร้างแบบจำลองภาวะผู้นำที่ตอบโจทย์ทั้งความทันสมัยและการธำรงอัตลักษณ์ในอนาคต

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ด้านนโยบายการศึกษา ผลการวิจัยนี้สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาหลักสูตรการบริหารการศึกษาอิสลามในระดับบัณฑิตศึกษา และการจัดทำแนวปฏิบัติการพัฒนาภาวะผู้นำหญิงในโรงเรียนเอกชนอิสลาม

2. ด้านสถานศึกษา สถานศึกษาควรนำแนวทางการสร้างสมดุลระหว่างความทันสมัยและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไปใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและการบริหารจัดการ ผู้บริหารควรพัฒนาทักษะภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลงผ่านการฝึกอบรม

3. ด้านวิชาการ ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้ในการบริหารสถานศึกษาอิสลาม การจัดทำคู่มือแนวปฏิบัติสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา และการพัฒนาเครื่องมือประเมินภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลงในบริบทการศึกษาอิสลาม

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

1. ขยายไปยังหลายโรงเรียนในพื้นที่หรือเปรียบเทียบระหว่างผู้นำหญิงและชาย เพื่อเข้าใจพลวัตของภาวะผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลงในบริบทอิสลามได้อย่างรอบด้าน

2. พัฒนาโมเดล “Islamic Transformational Leadership” ที่สามารถอธิบายมิติการเปลี่ยนแปลงในสังคมมุสลิมได้อย่างเป็นระบบ และพัฒนาเครื่องมือวัดภาวะผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลงในบริบทอิสลาม (Islamic Transformational Leadership Scale)

เอกสารอ้างอิง

ซูไอดา สะมะแอ. (2561). *ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสตรีโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม สังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชน จังหวัดปัตตานี* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.

ณฐภัทร อินทรปรีดา, ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา, และผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์. (2565). ภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยนเพื่อเสริมสร้างการบริหารจัดการงานในโลกแห่งความผันผวน. *วารสารราชพฤกษ์, 20*(2), 16–25. https://doi.nrct.go.th/ListDoi/listDetail?Resolve_DOI=10.14456/rpjnrru.2022.2

วันวิภา เทียนขาว. (2555). การปรับตัวของสถานศึกษาระดับประถมศึกษาในการจัดการเรียนการสอนเป็นภาษาอังกฤษ. *วารสารการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา, 6*(2), 89-102. https://so02.tci-thaijo.org/index.php/EduAdm_buu/article/view/11228/10153

Bass, B. M., & Riggio, R. E. (2006). *Transformational leadership* (2nd ed.). Lawrence Erlbaum Associates Publishers. https://doi.org/10.4324/9781410617095

Burns, J. M. (1978). *Leadership*. Harper & Row.

Heifetz, R., Grashow, A., & Linsky, M. (2009). *The practice of adaptive leadership: Tools and tactics for changing your organization and the world*. Harvard Business Press.

Katzenbach, J. R. (1997). *The wisdom of teams: Creating the high-performance organization*. Harvard Business Review Press.

Kezar, A. J. (Ed.). (2023). *Rethinking leadership in a complex, multicultural, and global environment: New concepts and models for higher education*. Taylor & Francis.

Northouse, P. G. (2021). *Leadership: Theory and practice* (8th ed.). Sage Publications.

Stake, R. E. (1995). The art of case study research. SAGE Publications.

Yin, R. K. (2014). *Case study research: Design and methods* (5th ed.). SAGE Publications.

Yukl, G., & Lepsinger, R. (2008). *Flexible leadership: Creating value by balancing multiple challenges and choices.* Jossey-Bass.

ความสุขในการปฏิบัติงานของครู : กรณีศึกษาโรงเรียนรัฐขนาดเล็กแห่งหนึ่ง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 1

รุสลี กานา

นิเลาะ แวอุเซ็ง

รูดียะห์ หะ

ความสุขในการปฏิบัติงานของครู : กรณีศึกษาโรงเรียนรัฐขนาดเล็กแห่งหนึ่ง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 1

รุสลี กานา[1] นิเลาะ แวอุเซ็ง[2] รูดียะห์ หะ[3]

บทคัดย่อ

จุดประสงค์ การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบของความสุขในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนรัฐขนาดเล็กแห่งหนึ่ง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 1

วิธีการศึกษา การวิจัยใช้ระเบียบวิธีเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกครูจำนวน 8 คน เป็นการคัดเลือกแบบเจาะจงตามเกณฑ์ที่กำหนด เครื่องมือที่ใช้คือแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา นำเสนอองค์ประกอบของความสุขในการปฏิบัติงานของครูในรูปแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์

ผลการศึกษา พบว่าองค์ประกอบของความสุขในการปฏิบัติงานของครู ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านสภาพแวดล้อมการทำงานที่มีความเกี่ยวข้องกับความปลอดภัยในพื้นที่ 2) ด้านลักษณะงานที่มีความเกี่ยวข้องกับภาระงานที่เหมาะสมและจัดการได้ 3) ด้านคุณภาพชีวิตที่มีความเกี่ยวข้องกับความสมดุลระหว่างชีวิตและการทำงาน 4) ด้านความสัมพันธ์ในองค์กรที่มีความเกี่ยวข้องกับบรรยากาศแบบครอบครัวและความสัมพันธ์ที่อบอุ่น และ 5) ด้านการเห็นคุณค่าในตนเองที่มีความเกี่ยวข้องกับการได้ใช้ศักยภาพและประสบการณ์อย่างเต็มที่

การนำผลวิจัยไปใช้ สามารถนำไปกำหนดนโยบายการพัฒนาแบบอย่างโรงเรียนแห่งความสุข การพัฒนาผู้บริหารให้มีภาวะผู้นำที่เอื้อต่อความสุขของครูและการส่งเสริมความสมดุลระหว่างชีวิตและการทำงาน และเป็นแนวทางในการแก่ผู้บริหารในการบริหารโรงเรียนรัฐขนาดเล็กในพื้นที่ชายแดนใต้

คำสำคัญ: โรงเรียนแห่งความสุข, โรงเรียนขนาดเล็ก, โรงเรียนประถมปัตตานี

[1] นักศึกษาปริญญาโท สาขาการบริหารและการจัดการการศึกษาอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี อีเมล์ : ruslee604@gmail.com

[2] Ph.D. (Education-Educational Administration) รองศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาการบริหารและการจัดการการศึกษาอิสลาม คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี อีเมล์ : niloh.w@psu.ac.th

[3] ปร.ด. (การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร) อาจารย์ประจำสาขาการสอนอิสลามศึกษา คณะวิทยาการอิสลามมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี อีเมล์ : rudiyah.h@psu.ac.th

Work Happiness of Teachers: A Case Study of a Small Government School under the Pattani Primary Educational Service Area Office 1

Ruslee Kana [1] Niloh Wae-u-seng [2] Rudiyah Ha [3]

Abstract

Objective: This research aims to study the components of work happiness among teachers in a small public school under the Office of Pattani Primary Educational Service Area 1.

Methodology: The research employed a qualitative methodology through in-depth interviews with 8 teachers selected through purposive sampling based on predetermined criteria. The research instrument was a semi-structured interview guide. Data analysis was conducted using content analysis method, presenting the components of teachers' work happiness in descriptive analytical format.

Research Findings: The study found that the components of teachers' work happiness consist of 5 dimensions: 1) Work environment dimension related to safety and security in the area, 2) Job characteristics dimension related to appropriate and manageable workload, 3) Quality of life dimension related to work-life balance, 4) Organizational relationships dimension related to family-like atmosphere and warm relationships, and 5) Self-worth dimension related to full utilization of potential and experience.

Contributions: The findings can be applied to formulate policies for developing happy school models, developing administrators with leadership qualities that foster teacher happiness and promote work-life balance, and serve as guidelines for administrators in managing small public schools in the southern border provinces.

Keywords: school of happiness, small schools, Pattani primary schools

[1] Master student, Islamic Educational Administration and Management, Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University, Pattani Campus, Email: ruslee604@gmail.com

[2] Ph.D. (Education-Educational Administration), Lecturer in Islamic Educational Administration and Management, Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University, Pattani Campus Email: niloh.w@psu.ac.th

[3] Ph.D. (Curriculum Research and Development), Lecturer; Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University Email: rudiyah.h@psu.ac.th

บทนำ

ความสุขในการปฏิบัติงานของครูเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน (วิจารณ์ พานิช, 2563; Day & Gu, 2010) โดยเฉพาะในบริบทของโรงเรียนขนาดเล็กในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีความท้าทายเฉพาะด้าน ความเข้าใจองค์ประกอบของความสุขในการปฏิบัติงานของครูจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาจากงานวิจัยสากล Skaalvik (2011) ชี้ให้เห็นว่า ความพึงพอใจในงานและแรงจูงใจของครูในบริบทโรงเรียนได้รับอิทธิพลจากปัจจัยหลายประการ ได้แก่บรรยากาศองค์กร ความเป็นอิสระในวิชาชีพ และการสนับสนุนจากเพื่อนร่วมงาน และ Gu (2010) เน้นความสำคัญของความยืดหยุ่นของครู และความผาสุกทางอารมณ์ ในการรับมือกับความท้าทายของวิชาชีพครู โดยเฉพาะครูที่ทำงานในพื้นที่ที่มีข้อจำกัดด้านทรัพยากรและความปลอดภัย

การศึกษาในบริบทของพื้นที่ที่มีความขัดแย้งหรือความไม่สงบแสดงให้เห็นว่า ความสุขในการปฏิบัติงานของครูได้รับผลกระทบจากปัจจัยเฉพาะ เช่น ความปลอดภัยส่วนบุคคล การสนับสนุนจากชุมชน และความยืดหยุ่นของระบบการบริหารจัดการ (Burde et al., 2017) งานวิจัยของ Winthrop และ Kirk (2008) พบว่าครูในพื้นที่ที่มีความขัดแย้งมักต้องเผชิญกับการจัดการด้านอารมณ์ที่สูง แต่ในขณะเดียวกันก็สามารถสร้างประสิทธิภาพในวิชาชีพได้หากได้รับการสนับสนุนที่เหมาะสม

งานวิจัยในประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับความสุขในการปฏิบัติงานของครูส่วนใหญ่เป็นการศึกษาในบริบทของโรงเรียนทั่วไป เช่น สุทธิพร บุญส่ง (2562) ที่ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสุขในการทำงานของครูในโรงเรียนประถมศึกษาพบว่า ลักษณะงาน ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน และการสนับสนุนจากผู้บริหารมีอิทธิพลต่อความสุขในการปฏิบัติงานของครูอย่างมีนัยสำคัญ อาภรณ์ อ่อนคง (2563) พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสุขในการปฏิบัติงานของครูในจังหวัดสงขลา ประกอบด้วย ความมั่นคงในงาน ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน และโอกาสในการพัฒนาวิชาชีพ

งานวิจัยของ Collie et al. (2012) แสดงให้เห็นว่า ครูที่มีความสุขในการปฏิบัติงานสูงมีแนวโน้มที่จะมีความผูกพันต่อองค์กรสูง มีประสิทธิภาพในการสอนที่ดี และสามารถสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้เชิงบวกที่เอื้อต่อการพัฒนาของนักเรียนได้ดีกว่า จึงสะท้อนให้เห็นว่ายังขาดการศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับองค์ประกอบของความสุขในการปฏิบัติงานของครูในบริบทเฉพาะของโรงเรียนขนาดเล็กในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มีความซับซ้อนและความท้าทายที่แตกต่างจากโรงเรียนในพื้นที่อื่น

ดังนั้น การศึกษาความสุขในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนรัฐขนาดเล็กในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้จึงมีความสำคัญในการทำความเข้าใจปัจจัยที่ส่งผลต่อความสุขในบริบทเฉพาะนี้ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาแนวทางส่งเสริมความสุขในการปฏิบัติงานของครูที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ รวมทั้งเป็นแนวทางในการลดปัญหาการขาดแคลนครูและการลาออกจากระบบการศึกษาในพื้นที่ชายแดนภาคใต้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบของความสุขในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนรัฐขนาดเล็กแห่งหนึ่ง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 1

กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ใช้กรอบแนวคิดเรื่องความสุขในการปฏิบัติงานของครูที่พัฒนาจากแนวคิดของ Day และ Gu (2010) ร่วมกับแนวคิดเรื่องบรรยากาศองค์กรของ Hoy และ Miskel (2013) และทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลง (transformational leadership) ของ Bass และ Avolio (1994) โดยมุ่งเน้นการทำความเข้าใจองค์ประกอบของความสุขในการปฏิบัติงานของครูในบริบทเฉพาะของโรงเรียนขนาดเล็กในพื้นที่ชายแดนภาคใต้

วิธีการศึกษา

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษา (Qualitative Case Study) โดยมุ่งเน้นการศึกษาอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับองค์ประกอบของความสุขในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนรัฐขนาดเล็กแห่งหนึ่ง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 1 การเลือกใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เพราะต้องการเข้าใจประสบการณ์ ความรู้สึก และทัศนคติของครูเกี่ยวกับความสุขในการทำงานในบริบทเฉพาะของพื้นที่ชายแดนภาคใต้

ขอบเขตการศึกษา

สถานที่ศึกษา โรงเรียนรัฐขนาดเล็กแห่งหนึ่ง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 1 ซึ่งมีลักษณะ เป็นโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กที่มีนักเรียนไม่เกิน 120 คน ตั้งอยู่ในพื้นที่ชนบทของจังหวัดปัตตานี มีครูและบุคลากรทางการศึกษาจำนวนจำกัดแต่มีความหลากหลายด้านศาสนา ดำเนินการสอนในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภาษา

ช่วงเวลาการศึกษา

การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการในช่วงภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 เป็นระยะเวลา 3 เดือน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและสะท้อนสภาพความเป็นจริงของการปฏิบัติงานของครู

ผู้ให้ข้อมูลหลัก

เกณฑ์การคัดเลือก ผู้ให้ข้อมูลหลักถูกคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ โดยเป็นครูที่มีประสบการณ์การสอนในโรงเรียนนี้ไม่น้อยกว่า 2 ปี เพื่อให้มีความเข้าใจในบริบทและวัฒนธรรมองค์กรของโรงเรียน เป็นครูที่ปฏิบัติงานประจำในโรงเรียน ทั้งครูที่ได้รับการบรรจุและครูอัตราจ้าง เป็นผู้ที่มีความเต็มใจและให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลอย่างเปิดเผยและจริงใจ คัดเลือกให้ครอบคลุมครูที่มีความแตกต่างด้านอายุ เพศ ประสบการณ์การทำงาน และสาขาวิชา โดยผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 8 คน

ตารางที่ 1 ข้อมูลผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย

รหัส	เพศ	อายุ	ประสบการณ์ (ปี)	สาขาวิชา	สถานะการจ้างงาน	วุฒิการศึกษา
T1	หญิง	28	3	การศึกษาปฐมวัย	ครูอัตราจ้าง	ป.ตรี
T2	ชาย	35	8	ภาษาไทย	ครูบรรจุ	ป.โท
T3	หญิง	42	15	คณิตศาสตร์	ครูบรรจุ	ป.ตรี
T4	หญิง	31	5	ภาษาอังกฤษ	ครูอัตราจ้าง	ป.ตรี
T5	ชาย	38	10	วิทยาศาสตร์	ครูบรรจุ	ป.โท
T6	หญิง	26	2	สังคมศึกษา	ครูอัตราจ้าง	ป.ตรี
T7	หญิง	45	18	การศึกษาพิเศษ	ครูบรรจุ	ป.โท
T8	ชาย	33	7	พลศึกษา	ครูบรรจุ	ป.ตรี

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ที่ประกอบด้วย คำถามหลัก เกี่ยวกับองค์ประกอบของความสุขในการทำงาน 5 ด้าน ได้แก่ สภาพแวดล้อมการทำงาน ลักษณะงาน คุณภาพชีวิตในการทำงาน ความสัมพันธ์ในองค์กร การเห็นคุณค่าในตนเอง คำถามสำรอง เพื่อขยายความและขุดลึกข้อมูลเพิ่มเติม คำถามปลายเปิด เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

แบบสัมภาษณ์ผ่านการตรวจสอบคุณภาพใน 2 ขั้นตอน การตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษา ผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยาการศึกษา และผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัยเชิงคุณภาพ การทดลองใช้ (Pilot Test) กับครูที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 2 คน เพื่อปรับปรุงความเข้าใจและความเหมาะสมของคำถาม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล การติดต่อขอความร่วมมือ จากผู้อำนวยการโรงเรียนและครูผู้ให้ข้อมูล การนัดหมายสัมภาษณ์ โดยให้ผู้ให้ข้อมูลเลือกเวลาและสถานที่ที่เหมาะสม การสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้เวลาประมาณ 45-60 นาทีต่อคน การบันทึกข้อมูล โดยการบันทึกเสียงและการจดบันทึก (ได้รับอนุญาตจากผู้ให้ข้อมูล) การถอดเทปและตรวจสอบข้อมูล ภายใน 24 ชั่วโมงหลังการสัมภาษณ์

หลักการรักษาจริยธรรมการวิจัย

ขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลก่อนการบันทึกเสียง รักษาความลับของผู้ให้ข้อมูลโดยใช้นามสมมติ ไม่เปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลที่สามารถระบุตัวตนได้ ให้สิทธิ์ผู้ให้ข้อมูลในการถอนตัวจากการวิจัยได้ตลอดเวลา

การวิเคราะห์ข้อมูล

กระบวนการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา การวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการตามแนวทางของ สุภางค์ จันทวานิช (2554) และ ชาย โพธิสิตา (2562) ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลักคือ การจัดระเบียบข้อมูล (Data Organization)

การถอดเทปการสัมภาษณ์เป็นข้อความ การจัดเรียงข้อมูลตามลำดับการสัมภาษณ์ และการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

แนวทางการสกัดองค์ประกอบ

การสกัดองค์ประกอบของ teacher well-being ในการศึกษาครั้งนี้ใช้แนวทาง thematic analysis ตามแนวคิดของ Braun และ Clarke (2006) โดยเริ่มจากการวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย (inductive approach) จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยจำแนกข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ความสุขในการทำงานของครู แล้วจัดกลุ่มเป็นหมวดหมู่ตามความหมายที่คล้ายคลึงกัน จากนั้นสังเคราะห์เป็นองค์ประกอบหลักโดยการเปรียบเทียบกับแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิด teacher well-being ของ Day และ Gu (2010), organizational climate ของ Hoy และ Miskel (2013) และ transformational leadership ของ Bass และ Avolio (1994)

ผลการศึกษา

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พบว่าองค์ประกอบของความสุขในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนรัฐขนาดเล็กแห่งนี้ประกอบด้วย 5 ด้านหลัก และแต่ละด้านประกอบด้วยปัจจัยต่างๆ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 สรุปองค์ประกอบของความสุขในการปฏิบัติงานของครู

องค์ประกอบ	ปัจจัยย่อย	ตัวอย่างคำสัมภาษณ์	แนวคิดที่สอดคล้อง
1. สภาพแวดล้อมการทำงาน	- ความปลอดภัยในพื้นที่ - สภาพแวดล้อมองค์กร - ความยืดหยุ่นในระบบบริหาร	“พื้นที่ตรงนี้จัดว่าเป็นพื้นที่สีแดงอันตราย แต่ก็มีความรู้สึกอยากมาทำงาน ...เมื่อถึงโรงเรียนแล้วมีความสุข” (T3)	Hoy & Miskel (2013)
2. ลักษณะงาน	- ความเป็นอิสระอย่างมืออาชีพ - ภาระงานที่เหมาะสม - ความหลากหลายของงาน	“จำนวนเด็กน้อย ทำให้ครูดูแลได้อย่างทั่วถึง...มีเวลาไปเตรียมการสอนมากขึ้น” (T7)	Hackman & Oldham (1976)
3. คุณภาพชีวิตในการทำงาน	- การเคารพเวลาส่วนตัว - ระบบสวัสดิการ - การสนับสนุนครอบครัว	“ผู้อำนวยการไม่เบียดเวลาส่วนตัวเรา วันหยุดได้ใช้เวลากับครอบครัวเต็มที่” (T6)	Day & Gu (2010)
4. ความสัมพันธ์ในองค์กร	- ภาวะผู้นำที่สนับสนุน เข้าถึงได้ - บรรยากาศแบบครอบครัว - ความเข้าใจซึ่งกันและกัน	“อยู่เป็นครอบครัว เกื้อกูลกัน...เหมือนลิ้นกับฟัน” (T4)	Bass & Avolio (1994)
5. การเห็นคุณค่าในตนเอง	- ภาคภูมิใจในการดูแลนักเรียน - ได้ใช้ศักยภาพอย่างเต็มที่ - การมีส่วนร่วมในชุมชน - ได้รับการยอมรับและการชื่นชม	“นักเรียนที่จบไปแล้วมักมาเยี่ยมครู... บางคนสอบติดมหาวิทยาลัยดัง” (T1)	Bandura (1997)

1. ด้านสภาพแวดล้อมการทำงาน สภาพแวดล้อมการทำงานที่เอื้อต่อความสุขของครูในโรงเรียนแห่งนี้ มีลักษณะเฉพาะที่โดดเด่นหลายประการ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความแข็งแกร่งของปัจจัยภายในที่สามารถเอาชนะความท้าทายจากสภาพแวดล้อมภายนอกได้

ความปลอดภัยในพื้นที่และความมั่นใจในการทำงาน

แม้โรงเรียนจะตั้งอยู่ในพื้นที่เสี่ยงภัยที่มีสถานการณ์ความไม่สงบ แต่ครูยังคงมีความรู้สึกปลอดภัยและมีกำลังใจในการปฏิบัติงาน เนื่องจากความสุขที่ได้รับจากการทำงาน ข้อมูลจาก T3 (สัมภาษณ์, 22 มี.ค. 2568) ชี้ให้เห็นว่า“พื้นที่ตรงนี้เขาจัดว่าเป็นพื้นที่สีแดง อันตราย แต่ก็มีความรู้สึกอยากมาทำงาน เพื่อนบางคนเคยเกือบโดนเหตุการณ์ความไม่สงบกับตนเอง แต่ก็ยังมีกำลังใจดี ระยะทางไกล แต่เมื่อถึงโรงเรียนแล้วมีความสุข”

นอกจากนี้ทางโรงเรียนได้มีมาตรการด้านความปลอดภัยต่างๆ อย่างรัดกุม ไม่ว่าจะเป็นชุดอาสาสมัครดูแลหมู่บ้าน ทหาร ตำรวจ ตลอดจนกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่ที่ให้การดูแลปกป้องครูมาโดยตลอด จนทำให้ครูมีความอบอุ่นใจในการเดินทางมาทำงานในแต่ละวัน เสียงสะท้อนจาก (T4 สัมภาษณ์, 23 มีนาคม 2568) สนับสนุนแนวคิดเรื่องความปลอดภัยว่า “รู้สึกอบอุ่นใจที่ตลอดทางของการเดินทางมาทำงานมีคนคอยดูแลความปลอดภัยให้ไม่ว่าจะเป็นทหาร ตำรวจ และพอถึงในโรงเรียน ก็จะมีพี่ๆ ชุดอาสาสมัครดูแลหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านคอยดูแลไม่ให้คลาดสายตา จึงทำให้รู้สึกปลอยภัยและสบายใจในการทำงาน” การที่ครูยังคงมีความมุ่งมั่นในการทำงานแม้เผชิญกับความเสี่ยงด้านความปลอดภัย แสดงให้เห็นถึงความแข็งแกร่งของปัจจัยด้านความสุขในการทำงานที่สามารถเอาชนะความท้าทายภายนอกได้

สภาพแวดล้อมทางสังคมและเศรษฐกิจในชุมชนบท

สภาพแวดล้อมแบบชนบทการเข้าถึงชุมชนได้ง่าย ครูและผู้ปกครองมีความใกล้ชิดกัน มีการสร้างความอบอุ่น และความเป็นกันเองในการทำงาน ครูคนหนึ่งอธิบายบรรยากาศขององค์กรว่า “เข้าถึงผู้ปกครองง่าย เพราะผู้ปกครองส่วนใหญ่ทำงานอยู่ในชุมชน ทำให้เข้าถึงนักเรียนได้ง่ายอีกด้วย” (T5, สัมภาษณ์, 29 มีนาคม 2568) สภาพทางเศรษฐกิจของชุมชน สินค้าต่าง ๆ ราคาค่าไม่แพง เนื่องจากเป็นชุมชนชนบท ทำให้ลดค่าใช้จ่ายได้มาก การสะท้อนจาก T6 แสดงให้เห็นถึงข้อดีของพื้นที่ชนบทว่า“สังคมชนบทค่าใช้จ่ายไม่แพง ข้าวของราคาถูกกว่าในเมือง ทำให้ลดค่าใช้จ่ายได้เยอะ” (T6, สัมภาษณ์, 30 มีนาคม 2568)

การสามารถเข้าถึงผู้ปกครองและนักเรียนได้ง่ายนี้ ช่วยให้ครูสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน เข้าใจปัญหาของนักเรียนและสามารถแก้ปัญหาของนักเรียนเป็นรายบุคคลได้ และลักษณะของสังคมชนบทที่มีความเรียบง่ายและอัตราค่าครองชีพที่ไม่สูง ทำให้ครูสามารถมีคุณภาพชีวิตที่ดีแม้จะมีรายได้ที่ไม่มากนัก

ความยืดหยุ่นในระบบการบริหาร

ระบบการบริหารที่ไม่เข้มงวดจนเกินไปเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งเสริมความสุข ข้อมูลจาก T1 (สัมภาษณ์, 15 มี.ค. 2568) แสดงให้เห็นถึงความเป็นอิสระอย่างมืออาชีพ“กฎระเบียบที่ไม่อึดอัด ขออนุญาตเข้าสายได้ ขอลาเป็นการภายในได้ง่าย ผู้อำนวยการไม่จุกจิก” (T1, สัมภาษณ์, 15 มีนาคม 2568) และครูอีกท่านหนึ่งกล่าวเพิ่มอีกว่า “ผู้บริหารมีความเข้าอกเข้าใจครูเป็นอย่างดี ทำให้ครูรู้สึกไม่อึดอัด” (T2, สัมภาษณ์, 16 มีนาคม 2568) ความยืดหยุ่นในระบบการบริหารนี้ แสดงให้เห็นถึงความเข้าใจในสภาพความเป็นจริงของการทำงานในพื้นที่ชนบทและความไว้เนื้อเชื่อใจระหว่างผู้บริหารกับครู ซึ่งส่งผลให้ครูรู้สึกสบายใจและไม่เครียดจากกฎระเบียบที่ตายตัวเกินไป

2. ด้านลักษณะงาน ลักษณะงานที่ส่งเสริมความสุขของครูมีความเฉพาะเจาะจงสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก

ซึ่งแตกต่างจากโรงเรียนขนาดใหญ่อย่างชัดเจน

ภาระงานที่เหมาะสมและจัดการได้

เนื่องจากจำนวนนักเรียนน้อย ทำให้ครูสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีคุณภาพและไม่รู้สึกเครียดจากภาระงานที่มากเกินไป ครูคนหนึ่งอธิบายว่า“จำนวนเด็กน้อย ทำให้ครูดูแลได้อย่างทั่วถึง เวลาลงข้อมูลในระบบต่าง ๆ ก็น้อยลงด้วย ทำให้มีเวลาไปเตรียมการสอนมากขึ้น” (T7, สัมภาษณ์, 5 เมษายน 2568) และการสะท้อนจาก T8 เพิ่มเติมว่า “จำนวนนักเรียน 10 กว่าคนต่อห้องทำให้สามารถรู้จักและพัฒนานักเรียนเป็นรายบุคคลได้ โดยเฉพาะเด็ก ๆ ในชนบทที่ต้องสอนเยอะ เพราะทางบ้านไม่ได้สนับสนุนด้านการเรียนมากเท่าไรนัก” (T8, สัมภาษณ์, 5 เมษายน 2568)

การที่ครูแต่ละชั้นเรียนมีนักเรียนประมาณ 10-14 คน ทำให้สามารถดูแลได้อย่างใกล้ชิดและทั่วถึง ส่งผลให้ครูรู้สึกมีประสิทธิภาพและความสำเร็จในการทำงาน ภาระงานด้านเอกสารและการรายงานต่างๆ ก็มีปริมาณที่เหมาะสม ไม่มากจนเกินไป ทำให้ครูมีเวลาโฟกัสกับการจัดการเรียนการสอนอย่างแท้จริง และสามารถพัฒนานักเรียนเป็นรายบุคคลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ความหลากหลายและการยอมรับในองค์กร

โรงเรียนมีครูที่มีความหลากหลายทั้งด้านอายุ ประสบการณ์ และศาสนา ซึ่งสร้างบรรยากาศการทำงานที่เปิดกว้างและเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ข้อมูลจาก T4 แสดงให้เห็นถึงการยอมรับความหลากหลายว่า“โรงเรียนเรามีความหลากหลายด้านวัย มีทั้งครูบรรจุใหม่ และมีครูที่อยู่นาน โรงเรียนมีครูที่นับถือศาสนาพุทธและอิสลาม ซึ่งก็อยู่ได้แบบกลมกลืน และอยู่อย่างมีความสุข” (T4, สัมภาษณ์, 23 มีนาคม 2568) ความหลากหลายนี้สร้างโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครูรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ รวมถึงการยอมรับความแตกต่างทางศาสนาในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ลักษณะงานที่ให้ความหมายและคุณค่า

ในโรงเรียนขนาดเล็ก ครูมีโอกาสได้เห็นผลงานของตนเองอย่างชัดเจนตามความสามารถและความถนัดของตนเองแต่ทุกคนก็จะช่วยเหลือถึงกันและกันเป็นอย่างดี ดังที่ครูคนหนึ่งอธิบายว่า “โรงเรียนเล็กครูน้อย ทุกคนจะรู้ความสามารถของตนเอง และทำงานที่ตนเองถนัด” (T3, สัมภาษณ์, 22 มีนาคม 2568) และครูอีกคนหนึ่งเสริมว่า “ทุกงานทุกกิจกรรม ครูทุกคนจะช่วยกันเสมอ คนละไม้คนละมือเพื่อนักเรียนของเรา” (T5, สัมภาษณ์, 29 มีนาคม 2568)

ลักษณะงานที่ให้ความหมายและคุณค่าโดยครูทุกคนสามารถพัฒนานักเรียนแต่ละคนได้อย่างใกล้ชิด ทำให้รู้สึกว่าการทำงานของตนมีความหมายและสร้างผลกระทบเชิงบวกต่อชีวิตของเด็ก ซึ่งเป็นแรงจูงใจสำคัญในการทำงาน

3. ด้านคุณภาพชีวิตในการทำงาน คุณภาพชีวิตในการทำงานเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสุขของครู โดยเฉพาะในด้านการสร้างสมดุลระหว่างชีวิตส่วนตัวและการทำงาน

ความสมดุลระหว่างชีวิตและการทำงาน

ผู้บริหารให้ความสำคัญกับชีวิตส่วนตัวของครูเป็นอย่างมาก โดยไม่เบียดเบียนเวลาส่วนตัวและเคารพในขอบเขตของครอบครัว ครูคนหนึ่งบรรยายว่า “ผู้อำนวยการไม่เบียดเวลาส่วนตัวเรา วันหยุดได้ใช้เวลากับครอบครัว

เต็มที่ ไม่มีไลน์หรือสั่งการนอกเวลาราชการ” (T6, สัมภาษณ์, 30 มีนาคม 2568) และครูอีกคนหนึ่งสะท้อนว่า “ผู้อำนวยการมักเน้นย้ำให้เราดูแลพ่อแม่ ผู้อำนวยการจะอนุญาตให้ลาทันทีถ้าพ่อแม่ของครูป่วย” (T7, สัมภาษณ์, 5 เมษายน 2568)

การที่ผู้บริหารให้ความสำคัญกับเรื่องครอบครัวของครู แสดงให้เห็นถึงการดูแลในมิติที่ลึกกว่าการทำงานเพียงอย่างเดียว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด "ความสุข 8 ประการ" หรือ "Happy 8" ของ จงจิต เลิศวิบูลย์มงคล (2557) โดยเฉพาะในด้านครอบครัวดี (Happy Family) ที่เน้นความสำคัญของความสัมพันธ์ในครอบครัว

ระบบสวัสดิการและการดูแลที่ครอบคลุม

โรงเรียนมีระบบสวัสดิการที่ดูแลครูอย่างครอบคลุมดังที่ครูคนหนึ่งให้ข้อมูลว่า “โรงเรียนมีสวัสดิการหลากหลาย เช่น การไปเยี่ยมเวลาป่วย และให้ของขวัญในโอกาสสำคัญต่าง ๆ เป็นต้น” (T2, สัมภาษณ์, 16 มีนาคม 2568) ระบบสวัสดิการที่ครอบคลุมนี้ ไม่เพียงแต่เป็นการดูแลด้านวัตถุเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการดูแลด้านจิตใจ เช่น การเยี่ยมเมื่อป่วย การแสดงความยินดีในโอกาสสำคัญ ซึ่งสร้างความรู้สึกอบอุ่นและการเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน ทำให้รู้สึกใกล้ชิดและผูกพันกันมากขึ้น

การเคารพเวลาส่วนตัว

ผู้บริหารมีความเกรงใจและเคารพเวลาส่วนตัวของครูเป็นอย่างมากดังที่ครูคนหนึ่งอธิบายว่า “ผู้อำนวยการจะเป็นคนที่มีความเกรงใจสูง นอกเวลางาน ผู้อำนวยการจะพยายามไม่โทรหาครูเลย ยกเว้นจำเป็นจริงๆ” (T6, สัมภาษณ์, 30 มีนาคม 2568) และครูอีกคนหนึ่งเสริมว่า“ผู้อำนวยการจะไม่ส่งไลน์หรือสั่งการใดนอกเวลาราชการ” (T8, สัมภาษณ์, 6 เมษายน 2568) การเคารพเวลาส่วนตัวนี้แสดงให้เห็นถึงความเข้าใจของผู้บริหารที่ว่า ครูต้องการเวลาพักผ่อนและอยู่กับครอบครัว ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการสร้างสมดุลในชีวิต และสอดคล้องกับแนวคิดการผ่อนคลาย (Happy Relax) ในความสุข 8 ประการ

4. ด้านความสัมพันธ์ในองค์กร ด้านนี้เป็นจุดแข็งที่โดดเด่นที่สุดของโรงเรียนแห่งนี้ ประกอบด้วยหลายมิติที่สำคัญและเป็นปัจจัยหลักที่สร้างความสุขให้กับครู

ภาวะผู้นำที่สนับสนุนและเข้าถึงได้

ผู้บริหารมีลักษณะการนำที่เอื้อต่อความสุขของครู โดยมีความเข้าถึงง่ายและให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ ดังที่ครูคนหนึ่งอธิบายว่า “ผู้อำนวยการเข้าถึงผู้บริหารง่าย ยิ้มแย้มแจ่มใสตลอดเวลา” (T1, สัมภาษณ์, 15 มีนาคม 2568) และครูอีกคนหนึ่งกล่าวเพิ่มเติมว่า“ผู้บริหารมักสนับสนุนทุกอย่างที่ครูเสนอ ไม่ปิดกั้นหรือขัดขวางใด ๆ ” (T2, สัมภาษณ์, 16 มีนาคม 2568) และผู้บริหารยังมีความสามารถในการให้คำแนะนำและช่วยเหลือครูในทุกด้าน ดังที่ครูคนหนึ่งเล่าว่า“ผู้อำนวยการสามารถแนะนำหรือช่วยเหลืองานครูได้ทุกเรื่องทุกฝ่ายได้” (T3, สัมภาษณ์, 22 มีนาคม 2568)

นอกจากนี้ ผู้บริหารยังมีลักษณะเป็นผู้นำที่ทำงานร่วมกับครู ไม่ใช่เพียงการสั่งการ ดังที่ครูคนหนึ่งกล่าวเพิ่มเติมว่า “ผู้อำนวยการชอบทำเอง อะไรที่ทำได้ก็มักจะลงมือทำเอง โดยไม่ใช้ครู” (T5, สัมภาษณ์, 29 มีนาคม 2568) ภาวะผู้นำแบบนี้สะท้อนถึงลักษณะของภาวะผู้นำแบบเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) ตามแนวคิดของ ทิศนา แขมมณี (2565) ที่เน้นการดูแลเอาใจใส่บุคลากรและการสร้างแรงบันดาลใจ

บรรยากาศแบบครอบครัวและความสัมพันธ์ที่อบอุ่น

ความสัมพันธ์ระหว่างครูในโรงเรียนมีลักษณะเป็นครอบครัวที่แท้จริงดังที่ครูคนหนึ่งเปรียบเทียบว่า “อยู่เป็นครอบครัว เกื้อกูลกัน อยู่แบบครอบครัว เหมือนพี่เหมือนน้อง เหมือนลิ้นกับฟัน” (T4, สัมภาษณ์, 23 มีนาคม 2568) การเปรียบเทียบกับ “ลิ้นกับฟัน” แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่แยกไม่ออก มีความผูกพันลึกซึ้ง และพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของโรงเรียนขนาดเล็กที่ครูมีจำนวนไม่มาก ทำให้สามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดได้

การทำกิจกรรมร่วมกันและการสร้างสัมพันธภาพ

มีการทำกิจกรรมร่วมกันเป็นประจำที่ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ สะท้อนจาก T7 แสดงให้เห็นถึงกิจกรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ว่า “ครูโรงเรียนเราจะทานข้าวด้วยกันในมื้อเที่ยง โดยแบ่งเวรครูซื้อกับข้าวกัน ไปไหนไปกัน ไปกันทุกที่ และมีกิจกรรมศึกษาดูงาน ณ สถานที่ต่าง ๆ บ่อยครั้ง” (T7, สัมภาษณ์, 5 เมษายน 2568) การทานข้าวร่วมกันทุกวันและการเดินทางไปทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยกัน แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นและการสนับสนุนซึ่งกันและกัน และกิจกรรมศึกษาดูงานเหล่านี้ไม่เพียงแต่สร้างความสนุกสนาน แต่ยังเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และสร้างความเข้าใจกันมากขึ้น

ความไว้วางใจและการให้อิสระในการทำงาน

ผู้บริหารมีความไว้วางใจครูและไม่ควบคุมการทำงานอย่างเข้มงวดจนเกินไปดังที่ครูคนหนึ่งเล่าว่า “ผู้อำนวยการมีความไว้วางใจครู ไม่จ้องจับผิดครูทุกเรื่อง ให้ความเป็นอิสระในการทำงานเต็มที่” (T8, สัมภาษณ์, 6 เมษายน 2568)

ความไว้วางใจนี้สร้างบรรยากาศการทำงานที่ผ่อนคลายและให้โอกาสครูในการแสดงศักยภาพได้อย่างเต็มที่โดยไม่ต้องกังวลเรื่องการถูกตรวจสอบหรือวิพากษ์วิจารณ์อยู่ตลอดเวลา

ความเข้าใจซึ่งกันและกัน

สำหรับการทำงานร่วมกันให้ประสบความสำเร็จ ครูเน้นย้ำถึงความสำคัญของการเข้าใจซึ่งกันและกัน ดังครูคนหนึ่งสะท้อนว่า “ผู้บริหารมีความเข้าอกเข้าใจครูมากและมีความเห็นอกเห็นใจครูเสมอ” (T2, สัมภาษณ์, 16 มีนาคม 2568) ความเข้าใจนี้เป็นรากฐานสำคัญของความสัมพันธ์ที่ดี เมื่อทุกคนเข้าใจและเห็นใจซึ่งกันและกัน จะทำให้การทำงานเป็นไปอย่างราบรื่นและมีความสุข

5. ด้านการเห็นคุณค่าในตนเอง การเห็นคุณค่าในตนเองเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ครูรู้สึกมีความหมายและภาคภูมิใจในการทำงาน

ความภาคภูมิใจในการดูแลนักเรียนอย่างใกล้ชิด

ครูรู้สึกมีความสุขและภาคภูมิใจจากการสามารถดูแลนักเรียนได้อย่างใกล้ชิดและทั่วถึงเนื่องจากจำนวนนักเรียนที่น้อย การที่สามารถติดตามพัฒนาการของนักเรียนแต่ละคนได้อย่างละเอียด ทำให้ครูรู้สึกว่าการทำงานของตนมีความหมายและสร้างผลกระทบเชิงบวกต่อชีวิตของเด็ก ครูคนหนึ่งเล่าอย่างภาคภูมิใจว่า “นักเรียนที่จบไปแล้วมักมาเยี่ยมครูพร้อมแจ้งเรื่องที่น่ายินดี บางคนสอบติดมหาวิทยาลัยดัง ๆ” (T1, สัมภาษณ์, 15 มีนาคม 2568) และครูอีกคนหนึ่งเล่าเพิ่มเติมว่า “ดีใจทุกครั้งที่ได้รู้ว่าศิษย์เก่าที่จบไปแล้ว ได้มีงานการที่ดี มีอนาคตที่สดใส” (T4,

สัมภาษณ์, 23 มีนาคม 2568)

ลักษณะการทำงานในโรงเรียนขนาดเล็กที่มีนักเรียน 10 -14 คนต่อชั้นเรียน ทำให้ครูสามารถจำชื่อและเข้าใจลักษณะเฉพาะของนักเรียนแต่ละคนได้ สามารถปรับวิธีการสอนให้เหมาะสมกับความต้องการและความสามารถของแต่ละคน ซึ่งเป็นการศึกษาแบบเฉพาะบุคคล (Individualized Learning) ที่เป็นอุดมคติของการศึกษา

การได้ใช้ศักยภาพและประสบการณ์อย่างเต็มที่

ในโรงเรียนขนาดเล็ก ครูมีโอกาสได้ใช้ความสามารถและประสบการณ์ในหลากหลายด้าน ไม่ถูกจำกัดเฉพาะสาขาวิชาที่สอน การได้รับการเคารพและยอมรับจากผู้บริหารและเพื่อนร่วมงาน ทำให้ครูรู้สึกมีคุณค่าและสำคัญต่อองค์กร ดังที่ครูคนหนึ่งอธิบายว่า“เนื่องจากครูเราน้อยถ้ามีครูคนไหนไปอบรม เราก็ต้องสอนแทนได้ทุกวิชา” (T5, สัมภาษณ์, 29 มีนาคม 2568) จากทรัพยากรมนุษย์มีจำกัดครูอีกคนหนึ่งอธิบายเพิ่มเติมว่า“งานทุกงานและทุกกิจกรรม ครูเราจะช่วยกันหมด ทำให้ครูทุกคนได้เรียนรู้งานทุกอย่างเต็มที่ ” (T6, สัมภาษณ์, 30 มีนาคม 2568) ครูในโรงเรียนขนาดเล็กมักต้องรับผิดชอบงานหลากหลายประเภท ไม่ว่าจะเป็นการสอน การบริหารจัดการ การจัดกิจกรรม หรือการประสานงานกับชุมชน ซึ่งทำให้ครูได้พัฒนาทักษะและประสบการณ์ในด้านต่างๆ อย่างครอบคลุม

ความรู้สึกมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน

การทำงานในโรงเรียนขนาดเล็กในพื้นที่ชนบท ครูรู้สึกว่าตนเองมีส่วนสำคัญในการพัฒนาชุมชนและสร้างอนาคตที่ดีให้กับเด็กๆ ในพื้นที่ ซึ่งเป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญในการสร้างความสุขและความภาคภูมิใจในวิชาชีพ

ครูคนหนึ่งเล่าว่า “เมื่อชุมชนจัดงานอะไรขึ้นก็จะมาเชิญครูไปร่วมงานด้วยเสมอ ทำให้ครูรู้สึกมีส่วนร่วมในชุมชน” (T3, สัมภาษณ์, 22 มีนาคม 2568) และครูอีกคนหนึ่งเล่าเพิ่มเติมอีกว่า “เมื่อชุมชนเกิดปัญหาเรื่องใดก็มักจะมาปรึกษากับครูเสมอ” (T7, สัมภาษณ์, 5 เมษายน 2568)

ในบริบทของพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีความท้าทายหลายประการ ครูรู้สึกว่าการทำงานของตนมีคุณค่าสูงในการเป็นส่วนหนึ่งของการแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคม โดยเฉพาะการปลูกฝังค่านิยมที่ดี การศึกษาที่มีคุณภาพ และการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม

การได้รับการยอมรับและการชื่นชม

ในโรงเรียนขนาดเล็ก ผลงานของครูแต่ละคนจะเด่นชัดและได้รับการยอมรับจากเพื่อนร่วมงาน ผู้บริหาร ผู้ปกครอง และชุมชน ครูคนหนึ่งอธิบายว่า “โรงเรียนได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากครูทุกคนเต็มที่และเต็มใจในการทำงาน จนเป็นที่ยอมรับและชื่นชมจากชาวบ้าน” (T7, สัมภาษณ์, 5 เมษายน 2568) นอกจากนี้ ครูอีกคนหนึ่งอธิบายเพิ่มเติมว่า “ผู้ปกครองชื่นชมการทำงานของครูจนบางครั้งก็มักนำผลผลิตของตนเองมาฝากครูเสมอ เช่น ผลไม่ตามฤดูกาลเป็นต้น ” (T8, สัมภาษณ์, 6 เมษายน 2568) การได้รับการชื่นชมและการยอมรับนี้ทำให้ครูรู้สึกภาคภูมิใจและมีแรงจูงใจในการทำงานต่อไป

อภิปรายผล

ผลการศึกษาที่พบว่าองค์ประกอบของความสุขของครูในโรงเรียนรัฐขนาดเล็กประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) สภาพแวดล้อมการทำงาน 2) ลักษณะงาน 3) คุณภาพชีวิตในการทำงาน 4) ความสัมพันธ์ในองค์กร และ 5) การเห็นคุณค่าในตนเอง สอดคล้องกับงานวิจัยสากลหลายเรื่อง แต่ละองค์ประกอบมีลักษณะเฉพาะที่สะท้อนบริบทของโรงเรียนขนาดเล็กและความท้าทายของพื้นที่ชายแดน เช่น การมีมาตรการรักษาความปลอดภัยที่รัดกุม ภาระงานที่เหมาะสมเนื่องจากจำนวนนักเรียนน้อย และ บรรยากาศองค์กรแบบครอบครัวที่เกิดจากจำนวนครูที่จำกัด แสดงให้เห็นว่าการศึกษานี้สามารถบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้อย่างสมบูรณ์

ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Day และ Gu (2010) ที่เน้นความสำคัญของความยืดหยุ่นของครู และความเป็นอยู่ที่ดีทางอารมณ์ในการรับมือกับความท้าทายของวิชาชีพครู โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีข้อจำกัด นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Skaalvik และ Skaalvik (2011) ที่พบว่าบรรยากาศขององค์กร ความเป็นอิสระทางวิชาชีพและการสนับสนุนจากเพื่อนร่วมงาน เป็นปัจจัยสำคัญต่อแรงจูงใจให้เกิดความพึงพอใจในงานครู การศึกษานี้ยังสนับสนุนทฤษฎี transformational leadership ของ Bass และ Avolio (1994) ซึ่งเน้นการดูแลเอาใจใส่บุคลากรและการสร้างแรงบันดาลใจ โดยพบว่า ความเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่สนับสนุนและเข้าถึงได้เป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมความสุขในการทำงานของครู

อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษานี้แตกต่างจากผลของการศึกษาโดย สุทธิพร บุญส่ง (2562) และ อาภรณ์ อ่อนคง (2563) ที่ศึกษาในบริบทของโรงเรียนทั่วไป โดยการศึกษาครั้งนี้พบองค์ประกอบเฉพาะที่ไม่ปรากฏในงานวิจัยก่อนหน้า เช่น ความปลอดภัยในพื้นที่เสี่ยงภัย การจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรมและศาสนา และการทำงานในระบบที่มีความยืดหยุ่นสูงเนื่องจากขนาดองค์กรที่เล็ก ความแตกต่างนี้เกิดจากบริบทเฉพาะของโรงเรียนขนาดเล็กในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ที่มีความซับซ้อนและความท้าทายที่แตกต่างจากพื้นที่อื่น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Winthrop และ Kirk (2008) ที่พบว่าครูในพื้นที่ที่มีความขัดแย้งมักต้องเผชิญกับ การจัดการด้านอารมณ์ที่สูง แต่ในขณะเดียวกันก็สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพได้หากได้รับการสนับสนุนที่เหมาะสม

จากผลการศึกษา สามารถตีความได้ว่าองค์ประกอบของความสุขของครูในโรงเรียนขนาดเล็กไม่ได้เกิดจากการขาดความท้าทาย แต่เกิดจากความสามารถในการสร้างสมดุลระหว่างความท้าทายและทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ผลดังกล่าวสะท้อนความเปลี่ยนแปลงของการมองความสุขในการทำงานของครูจากมุมมองที่เน้นปัจจัยภายนอก เช่น เงินเดือนและสิ่งอำนวยความสะดวก ไปสู่การให้ความสำคัญกับปัจจัยภายในและ ความสัมพันธ์ขององค์กร ผลการศึกษาชี้ให้เห็นแนวโน้มใหม่ที่ว่า ข้อจำกัดของโรงเรียนขนาดเล็ก เช่น จำนวนครูน้อย ทรัพยากรจำกัด และความท้าทายด้านความปลอดภัย กลับกลายเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมความร่วมมือ ซึ่งเป็นการท้าทายมุมมองเดิมที่มองว่าข้อจำกัดเหล่านี้เป็นอุปสรรคต่อความสุขในการทำงานของครู

นอกจากนี้การที่ครูสามารถสร้างความสุขในการทำงานภายใต้สถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ อาจสะท้อนให้เห็นถึงความยืดหยุ่นทางจิตวิทยาและความสามารถในการปรับตัวของครูไทย ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่สำคัญแต่ยังไม่ได้รับการศึกษาอย่างเพียงพอในบริบทการศึกษาไทย

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า ความสุขในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนรัฐขนาดเล็กในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ สภาพแวดล้อมการทำงาน ลักษณะงาน คุณภาพชีวิตในการทำงาน ความสัมพันธ์ในองค์กร และการเห็นคุณค่าในตนเอง องค์ประกอบที่โดดเด่นที่สุดคือด้านความสัมพันธ์ในองค์กร โดยเฉพาะภาวะผู้นำของผู้บริหารที่มีลักษณะเข้าถึงได้ ให้การสนับสนุน มีความไว้วางใจ และเคารพเวลาส่วนตัวของครู รวมถึงบรรยากาศแบบครอบครัวที่เกิดจากการทำกิจกรรมร่วมกันและการเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

จุดเด่นของโรงเรียนขนาดเล็กคือการที่ครูสามารถดูแลนักเรียนได้อย่างใกล้ชิดและทั่วถึง ส่งผลให้เกิดความรู้สึกมีประสิทธิภาพและความภาคภูมิใจในการทำงาน แม้จะต้องเผชิญกับความท้าทายด้านความปลอดภัยในพื้นที่ แต่ความสุขที่ได้รับจากการทำงานสามารถเป็นแรงขับเคลื่อนให้ครูมีความมุ่งมั่นในการปฏิบัติงานต่อไป ผลการวิจัยนี้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนานโยบายและการปฏิบัติเพื่อส่งเสริมความสุขในการทำงานของครู ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในพื้นที่และการลดปัญหาการขาดแคลนครูในโรงเรียนขนาดเล็ก การสร้างความสุขในการทำงานของครูจึงเป็นการลงทุนที่คุ้มค่าในการพัฒนาการศึกษาและชุมชนในระยะยาว

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการพัฒนาผู้บริหารให้มีภาวะผู้นำที่เอื้อต่อความสุขของครู โดยเน้นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี การให้การสนับสนุน การเคารพในเวลาส่วนตัวของครู และการสร้างความไว้วางใจ

2. การส่งเสริมนโยบายความสมดุลระหว่างชีวิตและการทำงาน ควรมีนโยบายระดับเขตพื้นที่การศึกษาที่สนับสนุนการสร้างสมดุลระหว่างชีวิตและการทำงานของครู รวมถึงการกำหนดแนวปฏิบัติในการเคารพเวลาส่วนตัวของครู

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. การสร้างบรรยากาศแบบครอบครัว โรงเรียนอื่นควรเรียนรู้วิธีการสร้างบรรยากาศการทำงานแบบครอบครัว เช่น การจัดกิจกรรมร่วมกันเป็นประจำ การทานอาหารร่วมกัน การเดินทางไปทำกิจกรรมด้วยกัน และการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน

2. การบริหารที่เน้นความไว้วางใจ ผู้บริหารควรสร้างวัฒนธรรมความไว้วางใจ ลดการควบคุมที่เข้มงวดจนเกินไป ให้อิสระในการปฏิบัติงานแก่ครู และสร้างระบบการทำงานที่ยืดหยุ่น

3. การพัฒนาระบบสวัสดิการที่ครอบคลุม ควรมีระบบสวัสดิการที่ดูแลครูอย่างรอบด้าน ทั้งในด้านสุขภาพ การเยี่ยมไข้เมื่อป่วย การสนับสนุนในโอกาสสำคัญต่างๆ และการอำนวยความสะดวกเมื่อครูมีเหตุจำเป็นทางครอบครัว

4. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครู ผู้บริหารควรเปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การวางแผนการทำงาน และการแก้ไขปัญหาต่างๆ ของโรงเรียน

5. การใช้ประโยชน์จากจุดแข็งของโรงเรียนขนาดเล็ก ควรใช้ประโยชน์จากข้อดีของการมีนักเรียนจำนวนน้อย เช่น การดูแลและพัฒนาผู้เรียนเป็นรายบุคคล การสร้างความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับผู้ปกครอง และการพัฒนาหลักสูตรที่ตอบสนองความต้องการเฉพาะของชุมชน

เอกสารอ้างอิง

จงจิต เลิศวิบูลย์มงคล. (2557). ความสุข 8 ประการ. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชาย โพธิสิตา. (2562). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทิศนา แขมมณี. (2565). *ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัล.* สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิจารณ์ พานิช. (2563). *การพัฒนาคุณภาพการศึกษาไทยในศตวรรษที่ 21*. มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.

สุทธิพร บุญส่ง. (2562). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสุขในการทำงานของครูในโรงเรียนประถมศึกษา. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 21*(3), 78-92.

สุภางค์ จันทวานิช. (2564). *การวิจัยเชิงคุณภาพ: แนวทางสู่การปฏิบัติ*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อาภรณ์ อ่อนคง. (2563). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสุขในการทำงานของครูในจังหวัดสงขลา. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 3*(1), 23-38.

Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. Freeman and Company.

Bass, B. M., & Avolio, B. J. (1994). *Improving organizational effectiveness through transformational leadership*. Sage Publications.

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology, 3*(2), 77-101. https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa

Burde, D., Guven, O., Kelcey, J., Lahmann, H., & Al-Abbadi, K. (2017). *What works to promote children's educational access, quality of learning, and wellbeing in crisis-affected contexts*. Department for International Development.

Collie, R. J., Shapka, J. D., & Perry, N. E. (2012). School climate and social-emotional learning: Predicting teacher stress, job satisfaction, and teaching efficacy. *Journal of Educational Psychology, 104*(4), 1189-1204. https://doi.org/10.1037/a0029356

Day, C., & Gu, Q. (2010). *The new lives of teachers*. Routledge.

Hackman, J. R., & Oldham, G. R. (1976). Motivation through the design of work: Test of a theory. *Organizational Behavior and Human Performance, 16*(2), 250-279. https://doi.org/10.1016/0030-5073(76)90016-7

Hoy, W. K., & Miskel, C. G. (2013). *Educational administration: Theory, research, and practice* (9th ed.). McGraw-Hill Education.

Skaalvik, E. M., & Skaalvik, S. (2011). Teacher job satisfaction and motivation to leave the teaching profession: Relations with school context, feeling of belonging, and emotional

exhaustion. *Teaching and Teacher Education, 27*(6), 1029-1038. https://doi.org/10.1016/j.tate.2011.04.001

Winthrop, R., & Kirk, J. (2008). Learning for a bright future: Schooling, armed conflict, and children's well-being. *Comparative Education Review, 52*(4), 639-661. https://doi.org/10.1086/591299

วัฒนธรรมการตั้งชื่อของชาวไทยมุสลิมในชุมชนริมคลองแสนแสบย่านรามคำแหง

ประเสริฐ เย็นประสิทธิ์

วัฒนธรรมการตั้งชื่อของชาวไทยมุสลิมในชุมชนริมคลองแสนแสบย่านรามคำแหง

ประเสริฐ เย็นประสิทธิ์[1]

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ งานวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจและวิเคราะห์วัฒนธรรมการตั้งชื่อของชาวไทยมุสลิมในชุมชนริมคลองแสนแสบ ย่านรามคำแหง

วิธีการศึกษา งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยการลงพื้นที่สำรวจชุมชนมุสลิมริมคลองแสนแสบ จำนวน 125 กลุ่มตัวอย่างจาก 5 ชุมชน โดยศึกษา 3 ประเด็น ได้แก่ (1) บุคคลที่มีบทบาทในการตั้งชื่อ (2) ที่มาของภาษาและจำนวนชื่อที่เรียก (3) ความหมายของชื่อ

ผลการศึกษา พบว่าบุคคลที่มีบทบาทในการตั้งชื่อมากที่สุดคือ พ่อ แม่ และญาติผู้ใหญ่ ตามลำดับ ทั้งนี้มุสลิมส่วนใหญ่จะมีชื่อ 2 ชื่อคือภาษาไทยและภาษาอาหรับ ชื่อภาษาไทย ใช้ติดต่อในงานราชการ ส่วนชื่อภาษาอาหรับใช้ติดต่อในครอบครัว และเพื่อนมุสลิม ด้านความหมายของชื่อ หากเป็นภาษาไทย มักมีความหมายเกี่ยวข้องกับความสวยงามและเป็นที่น่าพึงพอใจ ในขณะที่ชื่ออาหรับมีความหมายทั่วไปมากที่สุด ถัดมาเป็นชื่อครอบครัวศาสนทูต ลักษณะดังกล่าวสะท้อนให้เห็นค่านิยมของชาวไทยมุสลิมริมคลองแสนแสบ ย่านรามคำแหง ส่วนใหญ่ยังคงรักษาอัตลักษณ์ของความเป็นมุสลิมผ่านการตั้งชื่อ และการปรับตัวตามบริบทของสังคมในกรุงเทพมหานคร

การนำผลวิจัยไปใช้ งานการศึกษานี้สะท้อนความสำคัญเชิงสังคมในแง่ของ "อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม" หรือ "การปรับตัวทางสังคม" ของชุมชนมุสลิมในบริบทสังคมไทยที่มีความหลากหลาย

คำสำคัญ: วัฒนธรรมการตั้งชื่อ ชุมชนมุสลิม กรุงเทพมหานคร

[1] อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง: อีเมล: prasert.y@rumail.ru.ac.th

Naming Culture among Thai Muslims Communities along Khlong Saen Saep in the Ramkhamhaeng Area

Prasert Yenprasit[1]

Abstract

Objective: This study aims to explore and analyze the naming culture of Thai Muslims in the Khlong Saen Saeb community, Ramkhamhaeng area.

Methodology: This is a qualitative research study. Data were collected through fieldwork with 125 samples from five Muslim communities along Khlong Saen Saeb. The study focused on three aspects: (1) the person involved in the naming process, (2) the language origins and number of names used, and (3) the meanings of names.

Research Findings: The study found that the most significant person in naming was the father, mother and senior relatives, respectively. Most Muslims usually have two names: Thai and Arabic. Thai names are used in official and governmental affairs, while Arabic names are used within the family and among Muslim friends. Regarding the meanings, Thai names are often associated with beauty and pleasantness, whereas Arabic names generally have broader meanings, followed by names connected to the Prophet's family. This reflects the values of Thai Muslims in the Khlong Saen Saeb, Ramkhamhaeng area, who continue to preserve their Muslim identity through naming practices while adapting to the broader social context of Bangkok.

Contributions: This study reflects the social significance of 'cultural identity' and 'social adaptation' among Muslim communities in the diverse social context of Thailand.

Keywords: Naming culture, Muslim communities, Bangkok

[1] Lecturer, Department of Thai and Oriental Languages, Faculty of Humanities, Ramkhamhaeng University Email: prasert.y@rumail.ru.ac.th

บทนำ

มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่จำเป็นต้องมีการติดต่อสื่อสารกันเพื่อให้การสื่อสารบรรลุถึงวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ชื่อเรียกจึงเป็นสิ่งจำเป็นในการสื่อสารเพื่อใช้เรียกหรืออ้างถึงบุคคลต่างๆว่าต้องการสื่อสารถึงผู้ใด เพราะว่า ชื่อเป็นคำที่ตั้งขึ้นสำหรับเรียกคน สัตว์ สถานที่ และสิ่งของโดยทั่วไปหรือโดยเฉพาะเจาะจง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556 หน้า 384)

การตั้งชื่อเป็นทั้งวัฒนธรรมและความเชื่อที่สำคัญของคนไทย เนื่องจากชื่อเป็นสัญลักษณ์สำคัญที่ใช้แทนตัวบุคคล จึงต้องมีความพิถีพิถันในการเลือกชื่อที่มีถ้อยคำและความหมายที่ดี เพื่อให้เป็นศิริมงคลแก่เจ้าของชื่อ เช่นงานศึกษาของวรางคณา สว่างตระกูล (2540) ศึกษาภาษาที่ใช้ในการตั้งชื่อของคนไทยในกรุงเทพมหานคร ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ 4 เขต คือ พระนคร สัมพันธวงศ์ บางคอแหลมและคลองสาน พบความแตกต่างของภาษาที่ใช้ในการตั้งชื่อระหว่างกลุ่มผู้ที่มีอายุระหว่าง 60-74 ปี จะมีชื่อที่มาจากภาษาไทยที่มากที่สุด ในขณะเดียวกันกลุ่มผู้ที่มีอายุระหว่าง 1-14 ปี มีชื่อที่มาจากภาษาบาลี-สันสกฤตมากที่สุด

สำหรับศึกษาที่เกี่ยวข้องกับมุสลิม เช่นงานของ วาริด เจริญราษฎร์ (2554) ศึกษาการตั้งชื่อของชาวไทยมุสลิมในชุมชนมัสยิดต้นสน เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร พบว่า บิดา ญาติผู้ใหญ่เพศชาย และผู้นำทางศาสนาตามลำดับ เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการที่ตั้งชื่อ และภาษาที่ใช้ในการตั้งชื่อของคนที่มีอายุระหว่าง 54 -72 ปีนั้นเป็นภาษาอาหรับมากกว่าภาษาไทยเมื่อเทียบกับคนที่มีอายุระหว่าง 1-53 ปี ซึ่งความหมายของชื่อส่วนใหญ่แสดงถึงคุณธรรม ความดีงาม ความสุข ความเจริญอันเกิดมาจากความเชื่อเกี่ยวกับวัฒนธรรมและหลักการอิสลาม งานชิ้นนี้แสดงถึงให้เห็นว่าชาวไทยมุสลิม มิได้แตกต่างจากชาวไทยโดยทั่วไปในการให้ความสำคัญต่อเรื่องดังกล่าว หากมีความแตกต่างก็อาจอยู่ตรงที่การตั้งชื่อของชาวไทยมุสลิมมีความเกี่ยวพันกับหลักคำสอนในศาสนาอิสลามอย่างแยกกันไม่ออก กล่าวคืออิสลามสอนให้มุสลิมเชื่อว่าชื่อเป็นองค์ประกอบสำคัญของชีวิต

ดังนั้นในทัศนะของศาสนาอิสลาม ชื่อเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต ใช้แทนบุคคลผู้เป็นเจ้าของชื่อนั้น การตั้งชื่อที่ดีคือการตั้งชื่อด้วยภาษาอาหรับ ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ชาวมุสลิมโดยทั่วไปจึงมักมีชื่อเป็นภาษาอาหรับ และส่วนใหญ่จะเป็นภาษาอาหรับที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลาม เช่น อับดุลลอฮฺ แปลว่า บ่าวของอัลลอฮฺ มูฮัมมัด ชื่อศาสนทูตและฟาฏิมะฮฺ ชื่อบุตรสาวของท่านศาสนทูต เป็นต้น งานของวรางคณา สว่างตระกูล (2540) และ วาริด เจริญราษฎร์ (2554) จึงแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมและค่านิยมการตั้งชื่อของคนกรุงเทพในเขตชั้นในที่มีความแตกต่างกันทางด้านศาสนา ความเชื่อและวัฒนธรรม

ทั้งนี้งานวรางคณา สว่างตระกูล (2540) และงานวาริด เจริญราษฎร์ (2554) เป็นการศึกษากลุ่มตัวอย่างคนกรุงเทพฯในเขตพื้นที่ชั้นในตามข้อมูลข้างต้น แต่ยังไม่มีการศึกษาวัฒนธรรมการตั้งชื่อของคนกรุงเทพฯในเขตพื้นที่ชั้นนอก โดยการศึกษาครั้งนี้จะสามารถเปรียบทียบข้อมูลในทั้งสองเขตพื้นที่ว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร อีกทั้งยังเป็นการช่วยเข้าใจพลวัตรของมุสลิมในการรักษาอัตลักษณ์และปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงในสังคมปัจจุบัน

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

บทความชิ้นนี้ได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องได้แก่ 1) วัฒนธรรมการตั้งชื่อ เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษา ความคิด วัฒนธรรม อัตลักษณ์ 2) ค่านิยมในการตั้งชื่อบุคคลในศาสนาอิสลาม และ 3) ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนมุสลิมริมคลองแสนแสบ ย่านรามคำแหง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

วัฒนธรรมการตั้งชื่อ

การศึกษาวัฒนธรรมในการตั้งชื่อบุคคล เกี่ยวข้องกับค่านิยมของสังคมทั่วไป มักนำเสนอเกร็ดความรู้และที่มาของชื่อเรียก ผ่านการพรรณณาชุดข้อมูลเกี่ยวกับหัวข้อที่นำเสนอ เช่น งานของวรางคณา สว่างตระกูล (2540) การศึกษาภาษาที่ใช้ในการตั้งชื่อของคนไทยในกรุงเทพมหานคร โดยเน้นกลวิธีในการตั้งชื่อ จำนวนพยางค์ การสร้างคำและที่มาของภาษาและความหมายของชื่อว่าสื่อไปในด้านใด นอกจากนั้นแล้วงานศึกษาของสุมาลี นิมมานุภาพ (2558) ที่ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับวัฒนธรรมการตั้งชื่อของชาวมลายูในประเทศมาเลเซีย พบว่าชื่อมิได้เป็นเพียงสิ่งที่แสดงอัตลักษณ์ทีส่วนบุคคลเท่านั้น แต่ยังบ่งบอกถึงภูมิลำเนาเดิมมาจากที่ใด นับถือศานาอะไร หรือเป็นผู้เปลี่ยนจากศาสนาอื่นมานับถือศาสนาอิสลาม

ค่านิยมในการตั้งชื่อบุคคลในศาสนาอิสลาม

การตั้งชื่อเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุดเรื่องหนึ่งของคนไทย เนื่องจากชื่อเป็นสัญลักษณ์สำคัญที่ใช้แทนตัวบุคคล จึงต้องมีความพิถีพิถันในการเลือกชื่อที่มีถ้อยคำและความหมายที่ดี เพื่อให้เป็นศิริมงคลแก่เจ้าของชื่อ สำหรับชาวไทยมุสลิมนั้น การตั้งชื่อก็เป็นเรื่องสำคัญเช่นเดียวกัน หากมีความแตกต่างก็อาจอยู่ตรงที่การตั้งชื่อของชาวไทยมุสลิมมีความเกี่ยวพันกับหลักคำสอนในศาสนาอิสลามอย่างแยกกันไม่ออก กล่าวคืออิสลามสอนให้มุสลิมเชื่อว่าชื่อเป็นองค์ประกอบสำคัญของชีวิต เป็นเหมือนเงาที่ติดตามตัวเขาอยู่ตลอดเวลา ทั้งในขณะที่เขายังมีชีวิตอยู่ และหลังจากสิ้นชีวิตไปแล้ว มนุษย์ทุกคนจะถูกเรียกชื่อของเขาเพื่อมารับการพิพากษาในวันกิยามะฮฺ(วันแห่งการพิพากษา) ดังปรากฏในพระวจนะของศาสนทูตมุฮัมมัดว่า : “แท้จริงในวันกิยามะฮฺ (วันแห่งการพิพากษา) พวกท่านทั้งหลายจะถูกเรียกด้วยชื่อตัวของพวกท่านเองและชื่อบิดาของพวกท่าน ดังนั้นพวกท่านทั้งหลายจงตั้งชื่อที่ดีๆ” รายงาน โดยอะบูดาวูด(4948) (อรุณ บุญชม, 2529 หน้า 1353) การตั้งชื่อที่ดีในทัศนะของอิสลามคือการตั้งชื่อด้วยภาษาอาหรับ ดังปรากฏคำสอนจากพระวจนะศาสนทูตที่ว่า : พวกท่านทั้งหลายจงตั้งชื่อด้วยชื่อบรรดานบี (ศาสนทูต) และชื่ออันเป็นที่รักยิ่ง ณ อัลลอฮฺ คือ อับดุลลอฮฺ อับดุรเราะฮฺมาน.....รายงานโดย มุสลิม (2132) ติรมีซี (485) และอะบูดาวูด (4950) (อรุณ บุญชม, 2529 หน้า 1353)

ตัวอย่างงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการตั้งชื่อมุสลิม เช่น การศึกษาของฮัสนีดา สมาอูน (2561) ที่ศึกษาค่านิยมและความหมายในการตั้งชื่อของชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูในอำเภอเมืองนราธิวาส งานของรัตติยา สาและ (2544) ที่ศึกษาการปฏิสัมพันธ์ระหว่างศาสนิกที่ปรากฏใน จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส โดยกล่าวเกี่ยวกับวัฒนธรรมการใช้ชื่อของชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูในพื้นที่ 3 จังหวัดดังกล่าว ที่วิเคราะห์ผ่านแง่มุมทางภาษาและการสื่อสารทางวัฒนธรรม

ในภาพรวม พบว่าชาวไทยมุสลิมนั้นส่วนใหญ่ยังคงรักษาอัตลักษณ์ความเป็นมุสลิมด้วยการมีชื่อเป็นภาษาอาหรับ แม้ว่าบางคนจะใช้ชื่อภาษาอาหรับสำหรับเรียกขานเฉพาะในหมู่ญาติพี่น้องเท่านั้น เนื่องจากมีชื่อในทะเบียนราษฎรเป็นภาษาไทย เช่น มีชื่อในทะเบียนราษฎรว่า นายประเสริฐ นางสุกัญญา และมีชื่อมุสลิมที่เรียกขานในหมู่ญาติพี่น้องว่า นายมูฮัมมัด นางอาอีซะห์ เป็นต้น

ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนมุสลิมริมคลองแสนแสบ ย่านรามคำแหง

ชุมชนมุสลิมในประเทศไทยมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ มีทั้งมุสลิมที่สืบเชื้อสายจาม อาหรับ เปอร์เซีย มลายู และอื่นๆ (เสาวนีย์ จิตหมวด, 2531) ชาวมุสลิมที่ตั้งถิ่นฐานริมคลองแสนแสบนั้นส่วนใหญ่มีเชื้อสายมลายูที่ถูกจับเป็นเชลยสงครามระหว่างสยามกับปาตานี 2 ครั้ง ครั้งแรก ในรัชสมัยต้นยุคกรุงรัตนโกสินทร์ ปี พ.ศ. 2328 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 1 ได้โปรดเกล้าฯให้ตั้งบ้านเรือนในเขตพระนครชั้นใน คือ บริเวณบ้านตึกดิน บ้านบางลำภู และริมคลองมหานาค และครั้งที่สองในรัชสมัยของสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 โดยเชลยศึกจากสงครามเหล่านั้นบางส่วนถูกนำปล่อยให้ไว้ให้ทำการเกษตรริมคลองแสนแสบ ตั้งแต่บ้านดอน บางมะเขือ นวลน้อย เอกมัย คลองตัน มัสยิดยามิอุ้ลอิสลาม (มัสยิดวัดตึก) มัสยิดริดวานุ้ลอิสลาม (มัสยิดวัดกลาง) หลอแหลจนไปถึงคลองสี่วังเล็กในเขตมีนบุรีในปัจจุบัน (สมัย เจริญ ช่าง, 2555; ชัยวัฒน์ มีสันฐาน, 2560)

ในสมัยรัชกาลที่ 3 ปี พ.ศ. 2380 มีการขุดลอกซ่อมคลอง 3 คลองคือ คลองสุนัขหอน คลองบางขุนเทียน และคลองพระโขนงและขุดใหม่ 2 คลองคือ คลองแสนแสบและคลองบางขนากเพื่อเชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยากับแม่น้ำบางปะกงและช่วยย่นระยะทางไปมาระหว่างเมืองปราจีณ ฉะเชิงเทรา กรุงเทพฯ โดยจุดประสงค์เบื้องแรกคือเพื่อใช้เป็นเส้นทางการเดินทางและขนส่งเสบียงอาหารและกองกำลังจากเมืองหลวงไปยังเมืองเขมรและญวนในสงคร ามอันมัมสยามยุทธ ซึ่งกินเวลานานถึง 14 ปี (พงษ์ศักดิ์ ไพรอังกูร, 2537) คลองแสนแสบจึงมิใช่เป็นแค่เส้นทางการคมนาคมเท่านั้น แต่ยังเป็นเส้นทางในการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมที่หลากหลายความเชื่อซึ่งสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างผสมกลมกลืนรวมถึงสถาปัตยกรรมและประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจคู่ควรแก่การอนุรักษ์และฟื้นฟูอีกด้วย (วราพร จิวชัยศักดิ, 2556; นราธิป ทับทัน อารี เลาะเหม็ง และ ศศิธร คล้ายชม, 2563)

ตลอดสองฝั่งคลองแสนแสบนี้เป็นที่ตั้งของมัสยิด 25 แห่งและวัดราษฎร์ 11 แห่ง (รุ่งอรุณ กุลธำรง, 2552) เป็นสิ่งที่ยืนยันให้เห็นถึงการอยู่ร่วมกันของพี่น้องชาวไทยมุสลิมกับชาวไทยพุทธที่แม้มีความเชื่อและวิถีชีวิตที่แตกต่างกันแต่มิได้แตกแยก สองวัฒนธรรมยังคงดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชนอันโดดเด่นคู่สายน้ำแห่งนี้ตลอดเรื่อยไป

การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยเลือก 4 ชุมชนมุสลิมที่ตั้งอยู่ริมคลองแสนแสบและ 1 ชุมชนย่านรามคำแหง รวม 5 ชุมชน ได้แก่ 1) ชุมชนมุสลิมมัสยิดยามีอุ้ลอิสลาม(รามคำแหง) 2) ชุมชนมัสยิดริดวานุ้นอิสลาม (คลองจั่น) และ 3) ชุมชนมุสลิมมัสยิดซิรอยุ้ลอิบาดะห์ (พระราม 9) 4) ชุมชนมุสลิมมัสยิดฟัตฮุ้ลบารี 5) ชุมชนมุสลิมมัสยิดม่านาฟิอุ้ลอิสลาม (คลองกะจะ) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ชุมชนมุสลิมมัสยิดยามีอุ้ลอิสลาม (รามคำแหง)

เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ด้านหน้าของมหาวิทยาลัยรามคำแหง ตัวอาคารมัสยิดตั้งอยู่ริมคลองแสนแสบในซอยรามคำแหง 53 ถนนรามคำแหง มัสยิดนี้ก่อตั้งขึ้นในราวปี พ.ศ. 2440 และจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลในวันที่ 16

กันยายน พ.ศ. 2492 มัสยิดมีสัปปุรุษรวมประมาณ 1,800-2,300 คน สัปปุรุษส่วนใหญ่เป็นคนท้องที่ดั้งเดิม ไม่นับจำนวนมุสลิมที่มาอยู่อาศัยในอพาทเม้นท์ บ้านเช่าและหอพักต่างๆ ซึ่งมีจำนวนมาก ส่วนใหญ่เป็นนักศึกษาที่มาจากจังหวัดต่างๆทางภาคใต้ ในอดีตประชาชนทั่วไปเคยเรียกมัสยิดแห่งนี้ว่า สุเหร่าวัดตึก แต่หลังจากก่อตั้งมหาวิทยาลัยรามคำแหงในปี พ.ศ. 2514 จึงเปลี่ยนการเรียกชื่อมัสยิดใหม่เป็น “มัสยิดหน้ารามฯ” ปัจจุบันมัสยิดหน้ารามเป็นมัสยิดที่มีผู้ไปร่วมละหมาดในวันศุกร์เป็นจำนวนมาก ครึ่งหนึ่งมาจากนักศึกษาและบุคลากรมุสลิมมหาวิทยาลัยรามคำแหงและพี่น้องมุสลิมที่ทำงานและประกอบธุรกิจในละแวกนี้

ภาพที่ 1 มัสยิดยามีอุ้ลอิสลาม (รามคำแหง)

(**ที่มา** ถ่ายโดยผู้วิจัย 13 ก.ค. 2568)

2. ชุมชนมัสยิดริดวานุ้นอิสลาม (คลองจั่น)

เป็นชุมชนมุสลิมเก่าแก่ที่มีชื่อเสียงในด้านการศึกษาศาสนา เนื่องจากมีบุคลากรทางการศึกษาระดับนักปราชญ์หลายท่าน และมีโรงเรียนสอนศาสนาชื่อว่าโรงเรียนริดวานุ้นอิสลาม ตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2461 เป็นโรงเรียนสอนศาสนาที่มีนักเรียนจากจังหวัดต่าง ๆ มาเรียนแบบอยู่ประจำ (ปอเนาะ) และไปกลับ ถือเป็นโรงเรียนสอนศาสนาที่มีชื่อเสียงและมีประวัติความเป็นมาอันยาวนานแห่งหนึ่งของประเทศไทย ชุมชนมุสลิมแห่งนี้ตั้งอยู่บนสองฟากคลองแสนแสบ มีมัสยิดริดวานุ้นอิสลามตั้งเด่นเป็นสง่าริมคลองติดกับวัดหรือวัดกลาง มัสยิดนี้เริ่มก่อตั้งเมื่อประมาณปี พ.ศ.2430 และจดทะเบียนเมื่อ 16 กันยายน พ.ศ. 2492 มีครอบครัวที่เป็นสัปปุรุษของมัสยิดประมาณ 300 ครอบครัว สมาชิกรวม 1,800-2,300 คน ปัจจุบันมัสยิดตั้งอยู่เลขที่ 2 ซอยลาดพร้าว 130 ถนนลาดพร้าว แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ

ภาพที่ 2 มัสยิดริดวานุ้นอิสลาม (คลองจั่น)

(**ที่มา** ถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 9 ก.ค. 2568)

3. ชุมชนมุสลิมมัสยิดซิรอยุ้ลอิบาดะห์ (พระราม 9)

เป็นชุมชนมุสลิมดั้งเดิม ตั้งอยู่บนสองฟากคลองแสนแสบ ย่านถนนพระราม9 แขวงหัวหมาก มัสยิดซิรอยุ้ลอิบาดะห์เริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2467 และจดทะเบียนต่อราชการตามกฎหมายเมื่อปี พ.ศ. 2494 สัปปุรุษของมัสยิดมีจำนวนประมาณ 600 - 800 คน จากกว่า 100 ครอบครัว มีผู้ดำรงตำแหน่งอีหม่ามจนถึงปัจจุบันจำนวน 3 ท่าน

ภาพที่ 3 มัสยิดซิรอยุ้ลอิบาดะห์

(**ที่มา** ถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 4 ก.ค. 2568)

4. ชุมชนมุสลิมมัสยิดฟัตฮุ้ลบารี

เป็นชุมชนมุสลิมเก่าแก่และดั้งเดิม ตั้งอยู่ริมคลองแสนแสบเยื้องที่ทำการเขตบางกะปิในปัจจุบัน มัสยิดฟัตฮุ้ลบารีจดทะเบียนก่อตั้งเมื่อ 27 มกราคม พ.ศ.2497 มีผู้ดำรงตำแหน่งอิหม่าม จนถึงปัจจุบัน จำนวน 3 ท่าน มีสัปปุรุษประมาณ 600 - 800 คน จาก 150-170 ครอบครัว ปัจจุบันมัสยิดฟัตฮุ้ลบารีตั้งอยู่ที่ 87 ซอยเชื่อมสัมพันธ์ แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ มัสยิดแห่งนี้มีศูนย์อบรมจริยธรรมอิสลาม ที่เปิดสอนอัลกุรอานและจริยธรรมอิสลามแก่เยาวชนเป็นประจำทุกวัน

ภาพที่ 4 มัสยิดฟัตฮุ้ลบารี

(ที่มา ถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 9 ก.ค. 2568)

5. ชุมชนมุสลิมมัสยิดม่านาฟิอุ้ลอิสลาม (คลองกะจะ) เป็นชุมชนมุสลิมดั้งเดิมตั้งอยู่ด้านหลังของมหาวิทยาลัยรามคำแหง แม้จะไม่ติดกับคลองแสนแสบโดยตรง แต่ติดคลองสาขาแยกออกมา เรียกว่า คลองกะจะ และเรียกมุสลิมที่อยู่ในบริเวณนี้ว่ามุสลิมชาวคลองกะจะ มัสยิดหลังนี้สร้างมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2390 และจดทะเบียนเมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน พ.ศ. 2493 มีจำนวนสัปปุรุษในปัจจุบัน 2,000-2,500 คน จากประมาณ 400 ครอบครัว มีผู้ที่ดำรงตำแหน่งอีหม่ามจนถึงปัจจุบันจำนวน 9 ท่าน ปัจจุบันมัสยิดหลังนี้ตั้งอยู่เลขที่ 78 หมู่ 16 ซอย สิริถาวร ถนน คลองกะจะ แขวง สวนหลวง

ภาพที่ 5 มัสยิดม่านาฟิอุ้ลอิสลาม (คลองกะจะ)

(ที่มา ถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 27 มิ.ย. 2568)

ด้วยกับสภาพชุมชนมุสลิมทั้ง 5 ชุมชนนี้มีความหนาแน่นของประชากรมุสลิมสูง มีประวัติความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน ตลอดจนมีสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่หลากหลาย ซึ่งการศึกษาครั้งนี้จะช่วยให้เข้าใจพลวัตของการรักษาอัตลักษณ์และการปรับตัวของมุสลิมริมคลองแสนแสบโดยเฉพาะวัฒนธรรมการตั้งชื่อของมุสลิมเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับมุสลิมในพื้นที่อื่นๆได้ดีขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

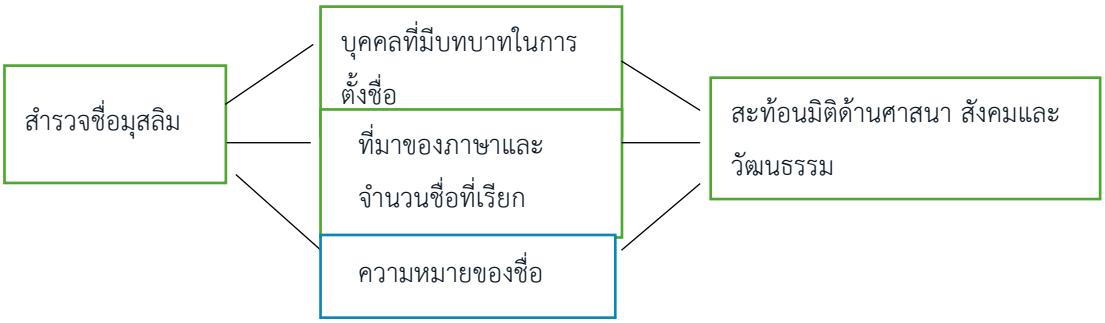
งานวิจัยวัฒนธรรมการตั้งชื่อของชาวไทยมุสลิมในชุมชนมุสลิมริมคลองแสนแสบ ย่านรามคำแหงมีวัตถุประสงค์

1. สำรวจการตั้งชื่อของชาวไทยมุสลิมในชุมชนมุสลิมริมคลองแสนแสบ ย่านรามคำแหง
2. วิเคราะห์วัฒนธรรมการตั้งชื่อของชาวไทยมุสลิมในชุมชนมุสลิมริมคลองแสนแสบ

วิธีดำเนินการวิจัย

การเก็บข้อมูลแบบสอบถามจำนวน 125 ชุด จาก 5 ชุมชนมุสลิมริมคลองแสนแสบ ย่านรามคำแหง ได้แก่ (1) ชุมชนมุสลิมมัสยิดยามีอุลอิสลาม (รามคำแหง) (2) ชุมชนมัสยิดริดวานุ้นอิสลาม(คลองจั่น) และ (3) ชุมชนมุสลิมมัสยิดซิรอยุ้ลอิบาดะห์ (พระราม 9) (4) ชุมชนมุสลิมมัสยิดฟัตฮุ้ลบารี (5) ชุมชนมุสลิมมัสยิดม่านาฟิอุ้ลอิสลาม (คลองกะจะ)

โดยครอบคลุม 3 ประเด็น ได้แก่ (1) บุคคลที่มีบทบาทในการตั้งชื่อ (2) ที่มาของภาษาและจำนวนชื่อเรียก และ (3) ความหมายของชื่อ

ภาพที่ 6 กรอบแนวคิดการวิจัย

ผลการศึกษา

จากการศึกษาวัฒนธรรมการตั้งชื่อของชาวไทยมุสลิมในชุมชนมุสลิมริมคลองแสนแสบ ย่าน รามคำแหง จากการตอบสอบถามจำนวน 125 ชุด แบ่งได้ตามตารางดังนี้

ตารางที่ 1 รายละเอียดจำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม

ช่วงอายุ เพศ	15-35 ปี	36-45 ปี	46-55 ปี	มากว่า 56 ปี	รวม
ชาย	32	12	12	11	67
หญิง	20	14	9	15	58
รวม	52	26	21	26	125

(ที่มา: ผู้วิจัย)

ตามรายละเอียดครอบคลุม 3 ประเด็น ดังต่อไปนี้

1. บุคคลที่มีบทบาทในการตั้งชื่อ

จากการตอบแบบสอบถามวัฒนธรรมในการตั้งชื่อชาวไทยมุสลิมในชุมชนมุสลิมริมคลองแสนแสบ ย่านรามคำแหง สามารถแสดงผลเป็นร้อยละดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 ข้อมูลบุคคลที่เป็นผู้ตั้งชื่อ

รายการ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
พ่อ	85	68
แม่	27	21.6
ญาติผู้ใหญ่	8	6.4
อื่น ๆ (ผู้นำศาสนา สูติแพทย์ ผู้อาวุโส)	5	4

(ที่มา: ผู้วิจัย)

ผลสำรวจวัฒนธรรมการตั้งชื่อของชาวไทยมุสลิมในชุมชนมุสลิมริมคลองแสนแสบ ย่านรามคำแหง พบว่า ร้อยละ 68 พ่อเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการตั้งชื่อมากที่สุด บทบาทในการตั้งชื่อรองลงมาได้แก่ ร้อยละ 21.6

มารดา ร้อยละ 6.4 ญาติผู้ใหญ่ และ ร้อยละ 4 เป็นบุคคลอื่น เช่น ผู้นำศาสนา ผู้อาวุโสและสุตินารีแพทย์ตามลำดับ โดยบางท่านเป็นมุสลิมใหม่ (มุอัลลัฟ) ดังนั้นการตั้งชื่อจึงเป็นบทบาทของผู้นำศาสนาในเขตพื้นที่นั้น ๆ

2. ที่มาของภาษาและจำนวนชื่อที่เรียก

ผลจากแบบสอบถามชื่อตามทะเบียนราษฎร์ พบว่าที่มาของภาษาที่ใช้ตั้งชื่อมี 2 ภาษา คือ ชื่อภาษาไทยตามบัตรประชาชนและชื่อภาษาอาหรับที่ใช้เรียกทั่วไป

ตารางที่ 3 ข้อมูลจำนวนชื่อของบุคคล

รายการ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
บุคคลที่มีชื่อเรียกมากกว่าหนึ่งชื่อ	100	80
บุคคลที่มีชื่อเรียกเดียว	25	20

(ที่มา: ผู้วิจัย)

ผลการสำรวจ พบว่า ชื่อของมุสลิมในชุมชนมุสลิมริมคลองแสนแสบ ย่านรามคำแหง ร้อยละ 80 มี 2 ชื่อ คือ ชื่อภาษาไทยตามทะเบียนราษฎร์และชื่อภาษาอาหรับที่ใช้เรียกในหมู่ญาติและเพื่อน และ ร้อยละ 20 มุสลิมบางคนมีชื่อเพียงชื่อเดียวตามทะเบียนราษฎร์ บางชื่อเป็นภาษาไทย เช่น สมาน สมหวัง ตะ และ วีนา บางชื่อเป็นภาษามลายู เช่น เด๊ะ แต่ส่วนใหญ่ชื่อเป็นภาษาอาหรับ เช่น ฟาตีมุห์ อิมรอน เซาดะห์ อันศอร ยาซีน ไอซะห์ อัสมา และซอลีฮะห์ เป็นต้น

ตารางที่ 4 ข้อมูลการเปลี่ยนชื่อตามทะเบียนราษฎร์หลังจากการตั้งชื่อ

รายการ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
เปลี่ยนชื่อ	10	8
ไม่เปลี่ยนชื่อ	115	92

(ที่มา: ผู้วิจัย)

ผลการสำรวจพบว่าชื่อของชาวไทยมุสลิมในชุมชนมุสลิมริมคลองแสนแสบ ย่านรามคำแหง ส่วนใหญ่ ไม่มีการเปลี่ยนชื่อ คิดเป็นร้อยละ 92 ส่วน ในขณะเดียว ร้อยละ 8 มีการเปลี่ยนชื่อ โดยเปลี่ยนจากชื่อภาษาอาหรับเป็นภาษาไทย เช่น เดิมชื่อ หมัด เปลี่ยนเป็น ธีระ อิบรอฮิม เป็น นาวี หนับ เปลี่ยนเป็น ทัศนีย์ และฮัฟเซาะห์ เปลี่ยนเป็น สุภา เป็นต้น

3. ความหมายของชื่อ

ผลของการวิเคราะห์ความหมายจากการตั้งชื่อจากทะเบียนราษฎร์จำนวน 125 คน โดยสามารถแยกกลุ่มความหมายได้ดังนี้

ตารางที่ 5 แสดงข้อมูลมุสลิมที่มีชื่อตามทะเบียนราษฎร์ที่มีความหมาย เพศ และช่วงอายุ

เพศและช่วงอายุ / ความหมาย	ชาย					หญิง					สรุปรวม	
	15-35 ปี	ปี36-45	46-55ปี	56ปีขึ้นไป	รวม	15-35 ปี	36-45ปี	46-55ปี	56ปีขึ้นไป	รวม	จำนวน	ร้อยละ
คุณธรรมความดีงาม	2	0	0	1	3	1	0	0	0	1	4	3.63
ความสุขความเจริญ	7	0	2	0	9	1	0	1	3	5	14	12.72
เกียรติยศ ความนิยมยกย่อง	8	1	4	2	15	2	1	0	0	3	18	16.36
ความสวยงามน่าพึงใจ	1	2	2	2	7	9	5	5	3	22	29	26.36
ความรู้ความสามารถ	5	6	3	1	15	1	2	2	2	7	22	20
ธรรมชาติ	0	0	1	0	1	0	2	1	0	3	4	3.63
พืชและสัตว์	2	0	0	0	2	2	1	1	4	8	10	9.09
ชัยชนะ พลัง ความกล้าหาญ	5	3	0	0	8	1	0	0	0	1	9	8.18
รวม	30	12	12	6	60	17	11	10	12	50	110	99.97

(ที่มา: ผู้วิจัย)

จากข้อมูลแสดงให้เห็นว่ามีชื่อมุสลิมบางส่วนมีชื่อเป็นภาษาอาหรับเพียงชื่อเดียวที่ใช้ตามทะเบียนราษฎร์และตามชื่อเรียกทั่วไปจึงทำให้มีจำนวนชื่อน้อยกว่าชื่อภาษาอาหรับความหมายส่วนใหญ่ของชื่อของผู้ชายจะมีความหมายที่เกี่ยวข้องกับเกียรติยศ ความนิยมยกย่องและความรู้ความสามารถในระดับที่เท่ากันคือความถี่ที่ 15 ชื่อ เช่น เลิศศักดิ์ กิตติพงศ์ พิเชษฐ เกียรติภูมิ เกรียงศักดิ์ วิทยา ณรงค์ บัณฑิตย์ ศราวุฒิ พีรณัฐ เป็นต้น แต่ถ้านำชื่อที่เกี่ยวข้องกับความรู้ความสามารถมารวมกับชื่อผู้หญิงคิดเป็นร้อยละ 20 ซึ่งจัดอยู่เป็นอันดับสอง รองจากความสวยงามน่าพึงพอใจที่คิดเป็นร้อยละ 26.36 เช่น มาลินี อรวรรณ นุจรี วาลาสินี ทัศนย์ สุพรรณี สุกัญญา ศิริรัตน์ วาริษา เป็นต้น

ชื่อที่มีความหมายเกี่ยวกับคุณธรรมความดีและธรรมชาติเป็นที่นิยมน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 3.63 เช่น การุญ อารี ประเสริฐ จีราพร อนวัชรัชนี นภา วิชุดา อรุณ เป็นต้น

ตารางที่ 6 ข้อมูลชื่อภาษาอาหรับตามความหมายแบ่งตามเพศและช่วงอายุ

ช่วงอายุ / ความหมาย	15-35 ปี		36-45 ปี		46-55 ปี		55 ปีขึ้นไป		สรุปรวม	
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	จำนวน	ร้อยละ
ชื่อที่เกี่ยวข้องกับนามชื่อของพระเจ้า	3	0	2	0	0	0	1	0	6	5.17
ชื่อศาสดา	4	0	1	0	2	0	4	0	11	9.48
ชื่อครอบครัวท่านศาสดา	4	3	0	4	2	5	0	8	26	22.41
ชื่อสาวกของศาสดา	5	0	2	0	0	0	0	0	7	6.03
ชื่อนักปราชญ์มุสลิม	2	0	2	0	0	0	0	0	4	3.44
ชื่ออาหรับทั่วไป	13	18	5	8	6	2	4	6	62	53.44
รวม	31	21	12	12	10	7	9	14	116	99.97

(ที่มา: ผู้วิจัย)

จากข้อมูลแสดงให้เห็นว่า ความหมายของชื่อมุสลิมในชุมชนมุสลิมริมคลองแสนแสบ ย่านรามคำแหง พบว่าผู้ชายและผู้หญิงนิยมตั้งชื่ออาหรับทั่วไปมากถึง 62 ชื่อคิดเป็นร้อยละ 53.44 เช่น ชารีฟ ฮาบีบ อันซอรี รอฟิก อัซฮัร ซุกรี อาริฟ ฟาดิ้ล เฟาดี้ ชิดดิ๊ก อัสมา การีมา รูอ์ยา วัรดะห์ ไลละห์ ดานูบี ซาบีดา อามีรา ซุนนี ดีนาร ญันนะห์ เป็นต้น ถัดมาชื่อที่ความหมายเกี่ยวข้องกับชื่อครอบครัวศาสนทูตซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง จำนวน 26 ชื่อคิดเป็นร้อยละ 22.41 เช่น อาลี กอเซ็ม มูฮำหมัด อานัส อับดุลมุตตอเล็บ ไซหนับ ฟาตีมะห์ อาอีซะห์ อามีนะห์ อุมมุกัลโซม คอดีเยาะห์ ฮัฟเซาะห์ เป็นต้น

จากข้อมูลข้างต้นยังพบอีกว่า ชื่อที่เกี่ยวข้องกับนามชื่อของพระเจ้า ชื่อศาสนทูต ชื่อสาวกของศาสนทูตและชื่อนักปราชญ์มุสลิมเป็นชื่อสำหรับผู้ชายเท่านั้นจึงไม่มีชื่อผู้หญิงเลยด้วยกับหลักบัญญัติทางศาสนา

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาค่านิยมและความหมายในการตั้งชื่อของชาวไทยมุสลิมในชุมชนมุสลิมริมคลองแสนแสบ ย่านรามคำแหง สามารถแสดงผลเชิงพรรณาดังต่อไปนี้

1. บุคคลที่มีบทบาทในการตั้งชื่อคือ พ่อ แม่ ญาติพี่น้อง ผู้นำศาสนา ผู้อาวุโส และเจ้าหน้าที่ สูติแพทย์ มาเป็นลำดับแรกๆ ผลจาการสำรวจ พบร้อยละ 68 พ่อมีหน้าที่หลักในการดูแลครอบครัวในทุกๆเรื่องรวมถึงการตั้งชื่อให้ลูกๆด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมเมืองปัจจุบัน ส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยวซึ่งประกอบด้วยสามีภรรยาและบุตรเท่านั้น สำหรับแม่มีบทบาทไม่แพ้กันในการตั้งชื่อให้ลูกๆคิดเป็นร้อยละ 21.6 เนื่องด้วยปัจจุบันเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ การเลือกสรรชื่อส่วนใหญ่ได้มาจากหนังสือและการค้นคว้าทางอินเทอร์เน็ต แต่ถึงอย่างไรก็ตาม การที่ญาติผู้ใหญ่ ผู้นำศาสนามีบทบาทในการตั้งชื่อนั้น สะท้อนให้เห็นถึงมิติทางวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับค่านิยมและวัฒนธรรมของครอบครัว ถึงแม้จะมีบทบาทที่ลดลงไปเมื่อเปรียบเทียบกับในอดีต

2. ที่มาของภาษาและจำนวนชื่อที่เรียก ภาษาที่คนในพื้นที่นิยมใช้ตั้งชื่อคือภาษาไทยและภาษาอาหรับพร้อมๆกันเป็นการสะท้อนให้เห็นการอยู่ร่วมกันระหว่างวัฒนธรรมอิสลามกับวัฒนธรรมไทย การศึกษาพบว่าคนๆหนึ่งส่วนใหญ่มี 2 ชื่อ ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 80 โดยชื่อภาษาไทยเป็นชื่อตามทะเบียนราษฎร์ที่ใช้ติดต่อราชการ ส่วนชื่อภาษาอาหรับนิยมใช้ติดต่อในครอบครัว ญาติและเพื่อนมุสลิมทั่วไป นอกจากนั้นแล้วการสำรวจยังพบว่าส่วนใหญ่ผู้ที่อายุมากกว่า 56 ปี มักจะมีชื่อภาษาหรับเพียงหนึ่งชื่อเรียก ซึ่งเป็นการบ่งบอกถึงคนในอดีตที่นิยมตั้งชื่อภาษาอาหรับเพียงชื่อเดียว ซึ่งเป็นการรักษาไว้ซึ่งความเป็นมุสลิมอย่างชัดเจน แตกต่างกับปัจจุบันที่คนส่วนใหญ่มีชื่อเรียกมากกว่าหนึ่งชื่อซึ่งถือเป็นการปรับตัวให้เข้าวัฒนธรรมอื่นและรักษาไว้ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของตนเอง

3. ความหมายของชื่อ ชื่อภาษาไทยของมุสลิมริมคลองแสนแสบโดยรวมมีความหมายในด้านดีที่เกี่ยวข้องกับความสวยงามและเป็นที่น่าพึงพอใจ คิดเป็นร้อยละ 26.36 และความหมายเกี่ยวกับความรู้ความสามารถ คิดเป็นร้อยละ 20 ตามลำดับ โดยชื่อผู้หญิงส่วนใหญ่มีความหมายเกี่ยวกับความสวยงาม ซึ่งเป็นธรรมชาติของผู้หญิงที่เป็นคนรักสวยรักงาม เฉกเช่นเดียวกับความหมายของชื่อผู้ชายส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับความรู้ความสามารถและเกียรติยศ อันเป็นคุณสมบัติส่วนใหญ่ของผู้ชาย ชื่ออาหรับที่มีความหมายทั่วไป ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 53.44 ซึ่งสอดคล้องกับสภาวะการ

ปัจจุบัน ที่สามารถค้นหาชื่อได้จากสื่ออีเล็กทรอนิก ทำให้มุสลิมมีทางเลือกมากขึ้นในการเลือกชื่อที่ดี การเลือกชื่อและมีความหมายที่ดีนั้นเป็นการปฏิบัติตามบทบัญญัติศาสนาประการหนึ่ง

จากข้อมูลข้างต้นสะท้อนให้เห็นค่านิยมของชาวไทยมุสลิมในชุมชนมุสลิมริมคลองแสนแสบย่านรามคำแหง ส่วนใหญ่ยังคงของรักษาอัตลักษณ์ของความเป็นมุสลิมด้วยการมีชื่อภาษาอาหรับ ซึ่งในขณะที่มีมุสลิมอีกส่วนหนึ่งนิยมที่จะมีชื่อภาษาไทยเพียงอย่างเดียวทั้งนี้เพื่อปรับตัวตามบริบทของสังคมในกรุงเทพมหานคร ซึ่งสอดคล้องกับงานของ วาริด เจริญราษฎร์ (2564) ที่ให้ความสำคัญกับภาษาอาหรับในการตั้งชื่อมัสยิด โดยอธิบายว่า มุสลิมกรุงเทพใช้ภาษาอาหรับเครื่องมือทางวัฒนธรรมที่สำคัญเพื่อสร้างความเป็นตัวตน (identity) สร้างความเข้มแข็งให้กับวัฒนธรรมของตนที่มีอยู่เดิม ด้วยกับการเพิ่มชื่ออาหรับไว้สำหรับเพื่อติดต่อสื่อสารกับคนในครอบครัว ญาติสนิท และในหมู่มุสลิมโดยเฉพาะ และมีชื่อภาษาไทยที่มีไว้เพื่อการเข้าสังคมที่มีความหลากหลายทางสังคมมากขึ้น

ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับความเห็นของณัฐพงศ์ บุญเหลือ (2553) และ (2559) ที่นำเสนอว่า มุสลิมส่วนใหญ่ในกรุงเทพมหานครที่มีเชื้อสายมาเลย์ (มลายู) ได้กลมกลืนเข้ากับสังคมไทย โดยอัตลักษณ์ที่มุสลิมกรุงเทพรักษาไว้ คือ อัตลักษณ์ทางความเชื่อในศาสนาอิสลาม มากกว่าอัตลักษณ์ด้านอื่น ซึ่งสะท้อนได้จากค่านิยมในการตั้งชื่ออาหรับตามราบชื่อของบรรดานบีและวงศ์ตระกูลของท่าน และได้แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของมุสลิมในจังหวัดกรุงเทพมหานคร สอดคล้องกับผลการศึกษาของดุลยวิทย์ นาคนาวาและประเสริฐ เย็นประสิทธิ์ (2567) ในการอธิบายอัตลักษณ์มุสลิมในกรุงเทพมหานคร ซึ่งฉายภาพให้เห็นว่ามุสลิมกรุงเทพฯเป็นมุสลิมที่เชื่อมโยง (integrated Muslims) กับชุมชนรอบข้างที่เป็นหน่วยย่อยของสังคมและมีปฏิสัมพันธ์จริงโดยตรงผ่านวิถีชีวิตประจำวัน ไม่ใช่กับความเป็นสยามหรือไทยในฐานะ ‘ประเทศ’ หรือ’รัฐ-ชาติ’ ซึ่งเป็นชุมชนทางจินตนาการ ดังนั้นชุมชนมุสลิมจึงเป็นส่วนหนึ่งของ ‘ย่าน’ ทางวัฒนธรรม แยกย่อยไปตามพื้นที่ต่างๆในกรุงเทพมหานคร

บรรณานุกรม

ชัยวัฒน์ มีสัณฐาน. (2560). ทบทวนความสัมพันธ์ สยาม-มลายู และการเข้ามาของชาวมลายูในภาคกลางของประเทศไทย. *วารสารรูสมิแล*, 37(2), 44–63.

ณัฐพงศ์ บุญเหลือ. (2553). *ผลกระทบของการพัฒนากับการรักษาอัตลักษณ์ของมุสลิมในพื้นที่รอบนอกกรุงเทพมหานคร* (รายงานการวิจัย). มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ณัฐพงศ์ บุญเหลือ. (2559). เมื่อมาเลย์มุสลิมกรุงเทพฯและปริมณฑลกลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย. *วารสารรูสมิแล, 37*(1), 64-78.

ดุลยวิทย์ นาคนาวา และประเสริฐ เย็นประสิทธิ์. (2567). ความสัมพันธ์ของมัสยิดกับอัตลักษณ์มุสลิมกรุงเทพมหานคร กรณีศึกษาภาษาและวัฒนธรรม. *วารสารอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 15*(1), 1-14.

นราธิป ทับทัน อารี เลาะเหม็ง และ ศศิธร คล้ายชม. (2563). ย่านและชุมชนดั้งเดิมริมคลองแสนแสบในเขตกรุงเทพมหานคร. *วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต, 8*(3), 615–627.

พงษ์ศักดิ์ ไพรอังกูร. (2537). ฟื้นชีวิตคลองแสนแสบ. *วารสารศิลปวัฒนธรรม, 16*(02), 81-82.

รัตติยา สาและ. (2544). *การปฏิสัมพันธ์ระหว่างศาสนิกที่ปรากฏใน จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส.* สำนักงานกองทุน สนับสนุนการวิจัย (สกว.).

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔.* ศิริวัฒนา อินเตอร์พริ้นท์.

รุ่งอรุณ กุลธำรง. (2552). วัดกับมัสยิดริมคลองแสนแสบความเป็นมาและการดำรงอยู่. *วารสารไทยศึกษา, 8*(2), 60-96.

วราพร จิวชัยศักดิ์. (2556). คลองแสนแสบ ความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลง. *วารสารไทยศึกษา, 8*(2), 1-23.

วรางคณา สว่างตระกูล. (2540). *การศึกษาภาษาที่ใช้ในการตั้งชื่อของคนไทยในกรุงเทพมหานคร* (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วาริด เจริญราษฎร์. (2554). *การตั้งชื่อของชาวไทยมุสลิมชุมชนมัสยิดต้นสน เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร* (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วาริด เจริญราษฎร์. (2564). ชื่อมัสยิดในกรุงเทพมหานคร: ภาษาและการสื่อสารทางวัฒนธรรม. *วารสารภาษาและภาษาศาสตร์, 39*(1), 82–95.

สมัย เจริญช่าง. (2555). *ย้อนรอยมุสลิมสยาม.* นัทชาพับลิชชิง.

สุมาลี นิมมานุภาพ. (2558). อันว่าชื่อนั้นสำคัญไฉน. *ภาษาและวัฒนธรรม, 20*(2), 81-95.

เสาวนีย์ จิตต์หมวด. (2531). *กลุ่มชาติพันธุ์: ชาวไทยมุสลิม.* กองทุนสง่ารุจิอัมพร.

อรุณ บุญชม. (2529). หะดีษซอเฮี๊ยะฮ์ เล่มที่ 9.สำนักพิมพ์ ส.วงศ์.เสงี่ยม.ฮัสนีดา สมาอูน. (2561). ค่านิยมและความหมายในการตั้งชื่อของชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูในอำเภอเมืองนราธิวาส. *วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 14*(2), 105-143.

แนวคิดและความเป็นมาของ LGBTQ ในมุมมองอิสลาม

มุษลา สาเร๊ะ

อีสมาแอ กาเต๊ะ

แนวคิดและความเป็นมาของ LGBTQ ในมุมมองอิสลาม

มุษลา สาเร๊ะ[1] อีสมาแอ กาเต๊ะ[2]

บทคัดย่อ

จุดประสงค์ เพื่อศึกษาความหมายและความเป็นมาของแนวคิด LGBTQ ในมุมมองอิสลาม

วิธีการศึกษา ใช้ระเบียบวิธีการศึกษาเอกสาร โดยมุ่งเน้นมุมมองของศาสนาอิสลามบนพื้นฐานของคัมภีร์อัลกุรอาน หะดีษ ฟิกฮ์ และงานเขียนของนักวิชาการอิสลามทั้งในอดีตและนักวิชาการร่วมสมัย มีเกณฑ์คัดเข้าได้แก่ 1) ความเกี่ยวข้องกับหัวข้อ 2) ความน่าเชื่อถือของแหล่งที่มา 3) ความครบถ้วนถูกต้องของข้อมูล 4) การตรวจสอบวิธีการและผลวิจัย 5) แหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือ และ 6) ขอบเขตด้านระยะเวลา วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการศึกษา แนวคิด LGBTQ มีรากฐานจากโลกตะวันตกที่เน้นสิทธิมนุษยชนและอัตลักษณ์ส่วนบุคคล ซึ่งมองเพศวิถีและอัตลักษณ์ทางเพศว่าเป็นสิ่งยืดหยุ่นและเปลี่ยนแปลงได้ ขณะที่มุมมองอิสลามถือว่าเพศและความสัมพันธ์ทางเพศถูกกำหนดโดยฟิตเราะฮ์และชารีอะฮ์ และใช้คำศัพท์ เช่น اللواط และ الشذوذ الجنسى เพื่อสะท้อนถึงพฤติกรรมที่ต้องห้าม มิใช่การกำหนดอัตลักษณ์ถาวร ตลอดจนชี้ถึงความเสี่ยงของการนำคำศัพท์ LGBTQ มาใช้ในสังคมมุสลิมโดยไม่ผ่านการตีความตามกรอบศาสนา ซึ่งอาจนำไปสู่การบิดเบือนหลักการและการลดทอนอำนาจทางศีลธรรมของอิสลาม

การนำผลวิจัยไปใช้ แนวทางสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับ LGBTQ ตามหลักอิสลาม สนับสนุนการเผยแพร่ความรู้แก่เยาวชนและชุมชนมุสลิม เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับผู้นำศาสนาและหน่วยงานวางนโยบาย รวมทั้งวางรากฐานสำหรับการศึกษาศาสนาและสังคมในอนาคต

คำสำคัญ: LGBTQ, มุมมองอิสลาม, แนวคิด, ความเบี่ยงเบนทางเพศ, เพศสภาพ

[1] นักศึกษาหลักสูตรดุษฎีบัณฑิต สาขาอิสลามศึกษาและมุสลิมศึกษา คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขต ปัตตานี, 6520430018@email.psu.ac.th

[2] ดร. (อิสลามศึกษา) รองศาสตราจารย์, คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, isma-ie.k@psu.ac.th.

The Concept and Historical Background of LGBTQ from an Islamic Perspective

Musla Sareh [3] Ismail Katih[4]

Abstract

Objective This study aims to examine the meaning and development of the LGBTQ concept from an Islamic perspective.

Methodology This study employed a documentary research methodology, focusing on the Islamic perspective derived from the Quran, Hadith, Fiqh, and the writings of both classical and contemporary Islamic scholars. The inclusion criteria for sources were: 1) relevance to the research topic, 2) credibility of the source, 3) completeness and accuracy of information, 4) verifiability of research methods and results, 5) reliability of data sources, and 6) temporal scope. Data analysis was conducted through content analysis.

Research Findings The concept of LGBTQ is rooted in Western thought that emphasizes human rights and individual identity, viewing sexual orientation and gender identity as flexible and subject to change. In contrast, the Islamic perspective holds that sex and sexual relations are determined by fiṭrah and the Sharīʿah, employing terms such as اللواط and الشذوذ الجنسي to reflect prohibited behavior rather than a fixed identity. This highlights the risks of adopting LGBTQ terminology in Muslim societies without interpretation within the framework of Islam, as it may lead to the distortion of religious principles and the erosion of the moral authority of Islam.

Contributions The findings serve as a guideline to promote a correct understanding of LGBTQ issues based on Islamic principles, support educational outreach to Muslim youth and communities to prevent faith confusion, provide foundational knowledge for religious leaders and policymakers, and lay the groundwork for future studies on religion and contemporary society.

Keywords: LGBTQ, Islamic perspective, ideology, homosexuality, gender **บทนำ**

ในปัจจุบันแนวคิดเรื่องความหลากหลายทางเพศหรือ เลสเบียน เกย์ ไบเซ็กชวล ทรานส์เจนเดอร์ และเควียร์ (LGBTQ) ได้กลายเป็นหนึ่งในประเด็นทางสังคมและวัฒนธรรมที่โดดเด่นที่สุดในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา

[3] Graduate, Docter of Philosophy Program in Islamic Studies, Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkhla University, Patani Campas, 6520430018@email.psu.ac.th

[4] Assoc. Prof. Dr. (Islamic Studies), Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkhla University, Pattani Campus, isma-ie.k@psu.ac.th.

ประเด็นเรื่องความหลากหลายทางเพศ (LGBTQ) จึงได้รับความสนใจอย่างแพร่หลายในระดับโลกและระดับประเทศ โดยมีการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิความเท่าเทียมในหลากหลายมิติ เช่น สิทธิในการสมรส สิทธิในการแสดงออกทางเพศ และการยอมรับตัวตนในสังคม สื่อสังคมออนไลน์และการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายในหลายประเทศได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการผลักดันให้ประเด็นนี้ได้รับการพูดถึงและยอมรับอย่างกว้างขวาง แนวคิด LGBTQ ได้ประสบความสำเร็จอย่างมากในการได้รับสิทธิทางกฎหมายและการยอมรับทางสังคมในหลายประเทศตะวันตก ทั้งนี้สิทธิของ LGBTQ กำลังได้รับการยอมรับว่าเป็นสิทธิมนุษยชนโดยองค์กรระหว่างประเทศ เช่น สหประชาชาติ (UNESCO) สิทธิในการมีชีวิตที่ปราศจากการเลือกปฏิบัติตามอัตลักษณ์ทางเพศหรือรสนิยมทางเพศเป็นส่วนหนึ่งของกรอบสิทธิมนุษยชน ซึ่งรวมถึงสิทธิในการแต่งงาน รับเลี้ยงบุตร และการใช้ชีวิตอย่างเปิดเผยโดยปราศจากความกลัวจากการใช้ความรุนแรงหรือการเลือกปฏิบัติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization ,2013; Revianto & Anzani, 2024)

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้กระตุ้นให้เกิดการสนทนาและการเปลี่ยนแปลงในมุมมองไม่เพียงแต่ในประเทศตะวันตกเท่านั้น แต่ยัง รวมถึงในประเทศมุสลิมที่ต้องเผชิญกับความท้าทายระหว่างการรักษาหลักการทางศาสนาและการอยู่ร่วมกับกระแสความเปลี่ยนแปลงจากภายนอก ขณะเดียวกันในบางประเทศก็มีความกังวลว่าแนวโน้มนี้อาจเป็นภัยคุกคามต่ออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและความเชื่อทางศาสนา ดังนั้นการเกิดขึ้นของแนวคิด LGBTQ ไม่เพียงแค่เป็นประเด็นของสิทธิของบุคคลเท่านั้น แต่ยังมีผลกระทบอย่างกว้างขวางต่อความคิดของสังคมโลก กระตุ้นให้เกิดการถกเถียงอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับการระบุอัตลักษณ์ และความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Revianto & Anzani, 2024) โดยเฉพาะการเรียกร้องสิทธิและความเท่าเทียมของแนวคิด LGBTQ ถือเป็นภัยคุกคามต่อหลักการอิสลามอย่างมีนัยสำคัญ เนื่องจากแนวคิดนี้มุ่งเน้นไปที่การลดการเลือกปฏิบัติและการให้โอกาสที่เท่าเทียมในสังคม ซึ่งขัดแย้งกับหลักคำสอนอิสลามที่มีกรอบชัดเจนเกี่ยวกับเพศวิถีและความสัมพันธ์ระหว่างชายและหญิง ส่งผลให้อิสลามถูกมองในเชิงลบว่าเป็นศาสนาที่ไม่ให้ความเท่าเทียม และผู้คนส่วนใหญ่อ้างถึงหลักการอิสลามในเรื่องของความเมตตา และพยายามตีความหลักการอิสลามเพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดเหล่านี้ ทำให้เกิดความสับสนและความปั่นป่วนทางหลักการอิสลามในหมู่มุสลิมไม่น้อย โดยเฉพาะในกลุ่มที่แม้จะไม่ได้มีพฤติกรรมรักร่วมเพศ แต่กลับมีแนวโน้มยอมรับแนวคิด LGBTQ ภายใต้อิทธิพลของกระแสสังคมที่กดดันจากทุกทิศทาง

อย่างไรก็ตาม ศาสนาอิสลามมีกรอบแนวคิดที่ชัดเจนเกี่ยวกับเรื่องเพศและพฤติกรรมทางเพศ โดยถือว่ามนุษย์นั้นถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นผู้ทำหน้าที่บนหน้าแผ่นดิน หรือ “คอลีฟะฮฺ” (خليفة) ซึ่งเป็นหน้าที่ที่ยิ่งใหญ่ในการดูแลและรักษาความสมดุลของโลกใบนี้ตามกรอบของอิสลาม ดังที่อัลลอฮฺ ﷻ ได้ตรัสว่า

وَهُوَ ٱلَّذِى جَعَلَكُمْ خَلَٰٓئِفَ ٱلْأَرْضِ ﴿١٦٥﴾

และพระองค์นั้นคือผู้ที่ทรงให้พวกเจ้าเป็นผู้สืบทอดอำนาจปกครองแผ่นดิน (Al-An‘ām,6:165)

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการธำรงไว้ซึ่งระบบธรรมชาติที่พระองค์ทรงวางไว้ หนึ่งในระบบสำคัญนั้นคือการสมรสระหว่างชายและหญิง ซึ่งเป็นรากฐานของการสืบพันธุ์ ความรัก ความเมตตา และความสงบสุขในครอบครัว ดังที่อัลลอฮ ﷻ ได้ตรัสว่า

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُم مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُم مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١﴾

> และหนึ่งในเครื่องหมายของพระองค์ คือการที่พระองค์ทรงสร้างคู่สำหรับพวกเจ้าจากตัวพวกเจ้าเอง เพื่อให้พวกเจ้าสงบสุขกับคู่ของพวกเจ้า และพระองค์ได้วางความรักและความเมตตาไว้ระหว่างพวกเจ้า แท้จริงในเรื่องนี้มีเครื่องหมายสำหรับผู้ที่ใคร่ครวญ (Ar-Rūm, 30:21)

ความสัมพันธ์ทางเพศจึงจำเป็นต้องอยู่ในกรอบของการสมรสระหว่างชายและหญิง เพื่อรักษาความบริสุทธิ์ของสังคม และไม่ละเมิดต่อธรรมชาติที่พระเจ้าทรงกำหนดไว้ การเบี่ยงเบนจากระบบนี้ เช่น LGBTQ ถือเป็นการละเมิดร้ายแรง ไม่เพียงแค่ฝ่าฝืนคำสั่งของพระเจ้า แต่ยังส่งผลต่อความสมดุลของธรรมชาติ มโนธรรม และศีลธรรมในสังคม อิสลามจึงจัดให้พฤติกรรมดังกล่าวเป็นบาปใหญ่ เพราะกระทบต่อการรักษาเกียรติ (العرض) และเชื้อสาย (النسب) ซึ่งเป็นหนึ่งในห้าหลักการสำคัญที่ศาสนากำหนดให้ต้องปกป้องอย่างเคร่งครัด (Ragab, 2023) อิสลามถือว่าความปรารถนาทางเพศเป็นธรรมชาติของมนุษย์ แต่ไม่ใช่ทุกความปรารถนาที่ควรได้รับการตอบสนอง เช่น ความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างพี่น้องหรือเพศเดียวกัน การมีเพศสัมพันธ์กับสัตว์ หรือการเรียกร้องที่ไม่มีที่สิ้นสุด ซึ่งถือว่าไม่เหมาะสมและอาจนำไปสู่ความไม่สมดุลทางจริยธรรม ดังนั้นการแต่งงานของเพศเดียวกันและการยกเลิกบรรทัดฐานทางเพศถือเป็นสิ่งที่ขัดกับหลักศาสนา และชาวมุสลิมไม่จำเป็นต้องสนับสนุนแนวคิดดังกล่าว อย่างไรก็ตามการปฏิเสธพฤติกรรมเหล่านี้ไม่ได้หมายความว่ามุสลิมถูกเลือกปฏิบัติหรือถูกกดขี่ในสังคม เพราะพวกเขายังคงมีสิทธิในการยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักศาสนาของตนเอง (Haqiqatjou, 2020)

จากเหตุผลที่ได้กล่าวมาข้างต้น การศึกษาความหมายและพัฒนาการของแนวคิด LGBTQ อย่างเป็นระบบ เพื่อทำความเข้าใจแนวคิดดังกล่าวในบริบทของอิสลาม และนำไปสู่การวางแนวทางที่เหมาะสมในการสร้างความตระหนักรู้แก่สังคมมุสลิม โดยใช้ระเบียบวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาผ่านหลักฐานจากอัลกุรอาน หะดีษ ฟิกฮ์ และงานเขียนของนักวิชาการอิสลามเพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างชัดเจนและรอบด้านต่อจุดยืนของอิสลามที่มีต่อแนวคิด LGBTQ ในบริบทโลกปัจจุบัน อันจะนำไปสู่การวางแนวทางรับมือกับแนวคิดดังกล่าวอย่างมีประสิทธิภาพบนพื้นฐานของหลักการศาสนาและความเข้าใจที่ไม่คลาดเคลื่อน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาความหมายและพัฒนาการของแนวคิด LGBTQ ในมุมมองอิสลาม

วิธีการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์มาใช้เพื่อให้เหมาะสมกับลักษณะของปัญหาการวิจัยที่มุ่งเน้นการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางศาสนาในเชิงลึก โดยมีการออกแบบการศึกษาในลักษณะวิจัยเชิงเอกสาร เพื่อให้สามารถเก็บข้อมูลและวิเคราะห์เนื้อหาได้อย่างครอบคลุมและมีความน่าเชื่อถือ โดยเอกสารที่เลือกใช้ในการมีวิจัยมีลักษณะดังนี้

1) ความเกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัย โดยผู้วิจัยจะเลือกเฉพาะข้อมูลที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นเอกสารที่ให้ความหมาย แนวคิด หรือพัฒนาการของ LGBTQ ในโลกสมัยใหม่หรือวิเคราะห์แนวคิด LGBTQ ในแง่มุมของหลักการอิสลามโดยตรง โดยเป็นเอกสารที่มีข้อมูลที่อัพเดตและทันสมัย เพื่อให้ผลการวิเคราะห์สามารถตอบคำถามการวิจัยได้อย่างตรงจุดและมีความถูกต้องตามบริบทของหัวข้อ รวมถึงพิจารณาคำสำคัญ (keywords) ในหัวข้อวิจัยและเปรียบเทียบกับเนื้อหาเอกสาร

2) ความน่าเชื่อถือของแหล่งที่มา การประเมินความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูลเป็นสิ่งสำคัญในการศึกษา โดยผู้วิจัยได้เลือกใช้เอกสารที่เขียนโดยนักวิชาการที่มีความเชี่ยวชาญและเผยแพร่ในวารสารที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ (peer-reviewed) รวมทั้งพิจารณาความทันสมัยของข้อมูลและความโปร่งใสในกระบวนการวิจัยของแหล่งที่มา เพื่อรับประกันความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของผลการศึกษา

3) ความครบถ้วนและความถูกต้องของข้อมูล โดยได้รวบรวมข้อมูลจากแหล่งที่มีความน่าเชื่อถือและครอบคลุมทุกมิติที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัย ทั้งในแง่ของแนวคิด ทฤษฎี และผลการวิจัย เพื่อป้องกันการละเลยข้อมูลสำคัญใด ๆ นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลด้วยการเปรียบเทียบข้อมูลจากหลายแหล่ง และเลือกใช้ข้อมูลที่ผ่านการตรวจสอบและมีหลักฐานอ้างอิงชัดเจน เพื่อให้ผลการวิเคราะห์มีความน่าเชื่อถือและสมบูรณ์ที่สุด

4) การตรวจสอบวิธีการและผลการวิจัย โดยพิจารณาความเหมาะสมของกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล ความน่าเชื่อถือของเครื่องมือวิจัย รวมถึงความถูกต้องและความสมเหตุสมผลของการวิเคราะห์ผล เพื่อให้มั่นใจว่าข้อมูลที่นำมาใช้มีคุณภาพและเหมาะสมกับการวิเคราะห์ในงานวิจัยนี้

5) แหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือ แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษานี้ได้รับการคัดเลือกจากแหล่งที่มีความน่าเชื่อถือสูง โดยมุ่งเน้นที่เอกสารวิชาการที่ผ่านการตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (peer-reviewed) รายงานวิจัยจากสถาบันที่มีชื่อเสียง รวมทั้งข้อมูลจากองค์กรระดับนานาชาติที่ได้รับการยอมรับ เพื่อให้ผลการวิจัยมีความถูกต้องและน่าเชื่อถือ ทั้งนี้เมื่อได้ดำเนินการตรวจสอบแล้วข้อมูลที่ใช้ในงานวิจัยนี้จึงเลือกแหล่งข้อมูลดังต่อไปนี้ 5.1) แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ เช่น อายะฮฺอัลกุรอาน หะดีษเศาะเฮียะฮ์ และคำอธิบายของปวงปราชญ์อิสลาม 5.2) แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ 5.2.1) วารสารวิชาการ (Academic Journals) เช่น วารสารวิชาการระดับนานาชาติ (International Journals), วารสารวิชาการระดับชาติ 5.2.2) หนังสือวิชาการและตำราเรียน (Academic Books and Textbooks) โดยนักวิชาการที่มีชื่อเสียงที่มีคำอธิบายจากผู้รู้เหมาะกับการเข้าใจหลักการพื้นฐานและทฤษฎีในเชิงลึก 5.2.3) รายงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ (Research Reports and Theses) งานวิจัยระดับปริญญาโทหรือเอกที่เผยแพร่ในมหาวิทยาลัย หรือองค์กรศาสนา International Islamic

Fiqh Academy (IIFA), องค์การอนามัยโลก (WHO), องค์การสหประชาชาติ (UN), กระทรวงสาธารณสุข, UNESCO, UNFPA 5.2.4) ฐานข้อมูลวิชาการ (Academic Databases) เช่น Scopus, Web of Science, Google Scholar, JSTOR ทั้งนี้การเลือกเอกสารที่มีความเกี่ยวข้องและน่าเชื่อถือจะช่วยให้การวิจัยมีคุณภาพและมีความน่าเชื่อถือ **6) ขอบเขตด้านระยะเวลา** โดยเป็นบทความหรืองานวิชาการที่ตีพิมพ์ในช่วง 5-10 ปี ที่ผ่านมา

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์เนื้อหาจะดำเนินการผ่านการสกัดแนวคิดหลักจากคัมภีร์อัลกุรอาน หะดีษ และตำราฟิกฮ์และเอกสารต่าง ๆ โดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาเพื่อสังเคราะห์สาระสำคัญตามหลักการศาสนาอิสลาม จากนั้นใช้การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบเพื่อตรวจสอบแนวโน้มความเห็นของนักวิชาการอิสลาม และใช้การวิเคราะห์เชิงวิพากษ์เพื่อตรวจสอบความน่าเชื่อถือ ความครบถ้วน และข้อจำกัดของแหล่งข้อมูล โดยยึดเกณฑ์ 6 ข้อเป็นแนวทางในการคัดกรองและวิเคราะห์เอกสาร

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาความหมายและพัฒนาการของแนวคิด LGBTQ ในมุมมองอิสลาม ผ่านมุมมองของศาสนาอิสลามบนพื้นฐานของคัมภีร์อัลกุรอาน หะดีษ ฟิกฮ์ และงานเขียนของนักวิชาการอิสลามทั้งในอดีตและนักวิชาการร่วมสมัย โดยแบ่งเป็นหัวข้อดังต่อไปนี้

1. ความหมายของ LGBTQ ในมุมมองอิสลาม

การให้นิยามของคำศัพท์

ในสังคมร่วมสมัย คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับเพศและอัตลักษณ์ทางเพศมีความหลากหลายและคลุมเครือ ส่งผลให้เกิดความเข้าใจผิดในสังคมมุสลิม หากไม่มีการนิยามให้ชัดเจนในเชิงวิชาการ โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับศรัทธาและศีลธรรมอาจก่อให้เกิดความสับสนอย่างรุนแรง ในประเด็นนี้ “คำศัพท์” ไม่ได้เป็นเพียงถ้อยคำ แต่ถือเป็นกุญแจขององค์ความรู้ อัตลักษณ์ และวัฒนธรรม การนิยามคำไม่ชัดเจนอาจนำไปสู่ความคลาดเคลื่อนในการทำความเข้าใจ และบ่อนทำลายรากฐานทางความคิดของชุมชนได้ แนวคิดเกี่ยวกับอันตรายของการแปลและการใช้คำศัพท์ตะวันตกในการอธิบายหลักอิสลาม ชี้ให้เห็นว่า การเบี่ยงเบนคำศัพท์ (الشذوذ المصطلحي) คือการเบี่ยงเบนทางความคิดที่แฝงมากับการสร้างค่านิยมใหม่ในสังคม โดยเฉพาะในประเด็นเกี่ยวกับเพศ ซึ่งคำศัพท์มีบทบาทสำคัญในอารยธรรม และเมื่อมีการใช้คำที่คลุมเครือ บิดเบือน หรือไม่สอดคล้องกับกรอบแนวคิดอิสลาม อาจส่งผลให้เกิดความเข้าใจผิดเชิงโครงสร้างของหลักศรัทธา บ่อนทำลายอัตลักษณ์ และสั่นคลอนฐานความเข้าใจของสังคมมุสลิมโดยไม่รู้ตัว (al-Fārūqī & Ismā‘īl Rājī, 1986; Almassae, 2009; Shubbar, 2000)

ความหมายของ LGBTQ

คำว่า LGBTQ เป็นตัวย่อของอักษรตัวแรกในแต่ละคำ โดยแต่ละตัวอักษรเป็นสัญลักษณ์แทนกลุ่มที่มีความหลากหลายทางเพศที่แตกต่างกันไป โดยประกอบด้วยอักษร L (Lesbians) หมายถึงผู้หญิงที่มีความรักในผู้หญิงด้วยกัน, ตัวอักษร G (Gays) หมายถึงผู้ชายที่มีความรักในผู้ชายด้วยกัน, ตัวอักษร B (Bisexuals) หมายถึง

บุคคลที่มีความรู้สึกทางเพศหรือมีความรักต่อทั้งเพศชายและเพศหญิง โดยไม่จำกัดว่าต้องชอบเพศใดเพศหนึ่งเพียงอย่างเดียว, ตัวอักษร T (Transgender) หมายถึงบุคคลที่มีอัตลักษณ์ทางเพศ (gender identity) ไม่ตรงกับเพศกำเนิด เช่น บุคคลที่เกิดมาเป็นเพศชายแต่รู้สึกว่าเป็นผู้หญิง หรือในทางกลับกัน ทั้งนี้มิได้หมายความว่าทุกคนที่เป็นทรานส์เจนเดอร์จะต้องเปลี่ยนแปลงร่างกายหรือรับการผ่าตัดทางเพศเสมอไป, ตัวอักษร Q (Queer) ใช้เพื่อแสดงถึงอัตลักษณ์ทางเพศที่ไม่เป็นไปตามกรอบของเพศวิถีทั่วไป หรือผู้ที่ปฏิเสธการจำแนกเพศแบบชัดเจน หรือ (Questioning) บุคคลที่ยังอยู่ในกระบวนการสำรวจหรือยังไม่แน่ใจในอัตลักษณ์ทางเพศของ

คำศัพท์ความหลากหลายทางเพศในอัลกุรอานและหะดีษ

อัลกุรอานไม่ได้กล่าวถึง "ความหลากหลายทางเพศ" โดยตรงในฐานะแนวคิดนามธรรม แต่ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ผ่านบริบทของการกระทำที่เรียกว่า “ลูวาฏ” (اللواط) หมายถึง การที่ผู้ชายมีเพศสัมพันธ์กับผู้ชาย และเรียกการกระทำนี้ว่า “ฟาฮิชะฮ์” (فاحشة) หมายถึง ความชั่วช้า และเป็นพฤติกรรมที่น่ารังเกียจที่สุดในหมู่พฤติกรรมชั่วร้าย และพรรณนาถึงมันด้วยคำที่เลวร้ายที่สุดว่ากับคำว่า “สิ่งชั่วร้าย” (خبائث) เป็นคำพหูพจน์ของ “خبيث” ซึ่งหมายถึงสิ่งที่เป็นที่น่ารังเกียจ ต้องห้ามในศาสนา ขัดต่อฟิตเราะฮ์ (ธรรมชาติบริสุทธิ์ที่พระเจ้าทรงสร้างไว้ในมนุษย์) และเป็นสิ่งที่จิตสำนึกที่ดีของมนุษย์ไม่สามารถยอมรับได้ และศาสนาก็ประณามอย่างรุนแรง เช่นที่อัลลอฮ์ทรงตรัสในอัลกุรอานว่า:

﴿وَلُوطًا آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ تَعْمَلُ الْخَبَائِثَ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ فَاسِقِينَ ﴿٧٤﴾﴾

> และลูฏนั้นเราได้ให้การเป็นนะบี และวิชาความรู้แก่เขา และเราได้ให้เขารอดพ้นจากหมู่บ้านนั้น ซึ่งชาวบ้านได้กระทำความชั่ว แท้จริงพวกเขาเป็นหมู่ชนที่ชั่วช้าและฝ่าฝืน (Al-Anbiyā’,21:74)

จากโองการข้างต้น บรรดานักวิชาการอธิบายว่า พฤติกรรมนี้เป็นสิ่งที่เลวทราม ชั่วร้าย และผิดธรรมชาติ โดยที่ความฟิตเราะฮ์ของมนุษย์ไม่อาจยอมรับได้ และถือว่าเป็นการเบี่ยงเบนอย่างรุนแรงจากวิถีทางที่มนุษย์ควรจะเป็นตามฟิตเราะฮ์และศาสนาอิสลาม (al-Jawzī, 1964; Ibn Kathīr, 2003; Yusuf al-Qaradawi, 2001) เช่นเดียวกันกับฮาดีษของท่านนบีที่ได้กล่าวว่า “อันที่จริงสิ่งที่ฉันกลัวมากที่สุดว่าจะเกิดกับประชาชาติของฉันคือการมีพฤติกรรมเสมือนกับกลุ่มชนของนบีลูฏ (Ibn Mājah, 2015) หะดีษนี้ชี้ให้เห็นว่าท่านนบี ﷺ ใช้คำว่า “การกระทำของกลุ่มชนลูฏ” แทนการนิยามตัวตนแบบสมัยใหม่ สะท้อนว่าอิสลามมุ่งเน้นการปฏิเสธพฤติกรรม ไม่ใช่การสร้างอัตลักษณ์

แนวคิดเรื่อง อัตลักษณ์ทางเพศ (Gender identity) และ รสนิยมทางเพศ (Sexual orientation)

คำศัพท์ LGBTQ ถูกผลักดันเข้าสู่สังคมในฐานะสิทธิมนุษยชนและเป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนค่านิยมในสังคมอิสลาม ซึ่งแนวคิดเหล่านี้ขัดแย้งกับหลักการอิสลามเกี่ยวกับเรื่องเพศอย่างสิ้นเชิง ในประเพณีอิสลามไม่มีคำที่ตรงกับแนวคิด "รักร่วมเพศ" ในความหมายของอัตลักษณ์ทางเพศถาวร นักวิชาการอิสลามมักใช้คำเพื่ออธิบาย

พฤติกรรม ที่เหมือนกับชนชาติของนบีลูฏ ซึ่งแตกต่างจากความหมายในวัฒนธรรมตะวันตกอย่างมาก (Haqiqatjou, 2020) โดย Ragab (2023) เสนอให้ใช้คำว่า "الشذوذ الجنسي" หรือ "Homosexuality" ซึ่งหมายถึงพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศ เพื่อสะท้อนความหมายเชิงลบและถือเป็นการกระทำที่ขัดแย้งกับธรรมชาติอันบริสุทธิ์ของมนุษย์ และเป็นสาเหตุของหายนะตามที่ระบุในอัลกุรอาน (Suleiman, 2022) อิสลามไม่ได้ให้คำศัพท์ที่ยอมรับอัตลักษณ์ทางเพศในแบบตะวันตกที่นิยามบุคคลจากแรงดึงดูดทางเพศอย่างถาวร เช่น "เกย์" หรือ "เลสเบี้ยน" เพราะในอิสลาม ตัวตนของมนุษย์ไม่ได้ขึ้นอยู่กับความรู้สึกหรือความคิดชั่วขณะ แต่เน้นที่การกระทำ ตามความหมายที่ใช้ในวัฒนธรรมตะวันตกตั้งแต่ศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา (Lucas, 2025; Miller, J. , n.d.); Wikipedia contributors, 2025) เฉกเช่นกับคำศัพท์ร่วมสมัย ได้แก่ "Gender Identity" (อัตลักษณ์ทางเพศ) และ "Sexual Orientation" (รสนิยมทางเพศ) ซึ่งในแวดวงประสาทวิทยาเองก็เคยจัดให้ "homosexuality" เป็นอาการผิดปกติทางจิต (psychopathic personality) จนถึงปี 1953 ก่อนจะถูกลบออกจากคู่มือโรคทางจิตเวช และเปลี่ยนเป็น "sexual orientation disturbance" (Qatirji, 2010) ต่อมากลายเป็นคำศัพท์หลักที่ใช้ในเอกสารและนโยบายขององค์การสหประชาชาติ โดยถูกใช้แทนที่คำว่า "เพศชายและหญิง" และนิยามใหม่ว่าเป็น "เพศทางสังคม" (Social Gender) ซึ่งหมายถึงการที่บุคคลสามารถเลือกหรือกำหนดเพศของตนเองได้ตามความรู้สึกภายใน โดยไม่ยึดโยงกับลักษณะทางกายภาพที่เกิดมา (United Nations, 2001) แนวคิดนี้ส่งผลให้กรอบการนิยามเพศของมนุษย์ตามธรรมชาติพังทลายลง และกลายเป็นการทำลาย "ฟิตเราะฮ์" โดยมีการอ้างอิงแนวคิดสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลมาเป็นเครื่องมือรองรับ นักวิชาการบางคนได้เตือนว่าแนวคิดนี้เป็น "คำศัพท์ลวงโลก" ที่ซ่อนอันตราย เพราะเป็นประตูสำคัญที่นำไปสู่การยอมรับพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศภายใต้กรอบความชอบธรรมทางสังคมและกฎหมาย (Ahmad, 2021; Qatirji, 2010)

2. ความเป็นมาของแนวคิด LGBTQ ในมุมมองอิสลาม

วิวัฒนาการของคำศัพท์และนิยาม LGBTQ

คำศัพท์ LGBTQ มิได้เกิดจากแหล่งเดียวหรือบุคคลผู้ริเริ่มอย่างเป็นทางการ แต่เป็นผลจากวิวัฒนาการทางภาษา การเมือง และขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิของผู้มีความหลากหลายทางเพศตั้งแต่ศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา โดยคำว่า "homosexual" ถูกใช้ครั้งแรกในปี 1869 โดยนักจิตวิทยาชาวเยอรมัน Karl Maria Kertbeny เพื่อจัดจำแนกพฤติกรรมทางเพศในเชิงลบ ต่อมาในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 คำว่า "gay" และ "lesbian" ได้ถูกใช้โดยกลุ่มรักเพศเดียวกันเพื่อแสดงอัตลักษณ์และความภาคภูมิใจ โดยเฉพาะหลังเหตุการณ์ Stonewall Riots ในปี 1969 ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการเคลื่อนไหว "Gay Liberation" จากนั้นในทศวรรษ 1970-1980 คำว่า "LGB" ถูกใช้เพื่อรวมกลุ่มเลสเบียนและไบเซ็กชวล และช่วงปลายทศวรรษ 1980-1990 จึงเพิ่มคำว่า "Transgender" และ "Queer/Questioning" เข้ามา เพื่อให้ครอบคลุมกลุ่มผู้มีอัตลักษณ์และเพศวิถีที่นอกเหนือจากระบบชายหญิงตามแบบเฮเทอโรนอร์มาทิฟ (HISTORY.com Editors, 2017)

ความเป็นมาของแนวคิด LGBTQ ในตะวันตก

แนวคิดเกี่ยวกับ LGBTQ มิได้เป็นปรากฏการณ์ใหม่ในประวัติศาสตร์มนุษย์ หากแต่เป็นผลจากพัฒนาการทางสังคม วัฒนธรรม และการเมือง ประวัติศาสตร์สิทธิของกลุ่ม LGBTQ ในสหรัฐอเมริกามีจุดเริ่มต้น

ตั้งแต่ยุคอาณานิคม โดยในช่วงแรกพฤติกรรมรักร่วมเพศถูกลงโทษอย่างรุนแรง เช่น การประหารชีวิตบุคคลที่กระทำความผิดตามกฎหมายในยุคนั้น (Lgbtq History Project, 2024) ต่อมาในศตวรรษที่ 19 คำว่า “homosexual” ถูกนิยามเป็นครั้งแรกโดยนักจิตวิทยาและนักเขียน และในคริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา เกิดการจัดตั้งองค์กรสิทธิมนุษยชน เช่น Daughters of Bilitis รวมถึงเหตุการณ์จลาจลสโตนวอลล์ในปี 1969 ซึ่งถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่จุดประกายขบวนการเรียกร้องสิทธิ LGBTQ ในสังคมสหรัฐฯ โดยในทศวรรษ 1970 ขบวนการเรียกร้องสิทธิของผู้มีความหลากหลายทางเพศในโลกตะวันตกได้เริ่มผลักดันให้ประวัติศาสตร์ของ LGBTQ กลับมาอยู่ในพื้นที่ทางวิชาการและสาธารณะอีกครั้ง (Skidmore, 2024) ต่อมาในทศวรรษ 1980 การศึกษาทางเพศเริ่มได้รับการยอมรับในฐานะสาขาวิชาเฉพาะ โดยเน้นเรื่องอัตลักษณ์เพศ การนิยามเพศวิถี และการต่อสู้เพื่อการยอมรับของกลุ่มชายขอบ (Rupp & Freeman, 2014) กระทั่งในช่วงทศวรรษ 1990 แนวคิด “ทฤษฎีเควียร์” (Queer Theory) ได้เสนอว่าอัตลักษณ์ทางเพศมิใช่สิ่งตายตัว หากแต่เป็นผลผลิตของโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งท้าทายแนวคิดแบบเฮเทอโรนอร์มาทิฟ (Jagose, 1996) ในช่วงเดียวกันนี้ยังมีการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดเรื่องเพศกับประวัติศาสตร์ลัทธิล่าอาณานิคม โดยชี้ให้เห็นว่าแนวคิดเกี่ยวกับเพศได้รับอิทธิพลจากระบบอำนาจแบบตะวันตก (JACKSON, P. A., 2005) และภายหลังปี ค.ศ. 2000 เป็นต้นมา ประวัติศาสตร์ LGBTQ ได้ขยายแนววิเคราะห์ไปสู่ระดับโลก โดยเชื่อมโยงกับประเด็นการเมือง เศรษฐกิจ การไหลเวียนของอัตลักษณ์ข้ามชาติ ตลอดจนการควบคุมของรัฐ (Eng, Halberstam, & Muñoz, 2005) รวมถึงการศึกษาประวัติศาสตร์ในแนวคิดเรื่อง “เพศ” (gender) ที่ท้าทายกรอบคิดเรื่องเพศแบบดั้งเดิม (Snorton, 2017) จนกระทั่งในศตวรรษที่ 21 สหรัฐอเมริกาได้ก้าวสู่การรับรองสิทธิอย่างเป็นทางการ เช่น การตัดสินของศาลฎีกาในปี 2015 ที่ให้สิทธิแต่งงานกับคนรักเพศเดียวกันอย่างถูกกฎหมายทั่วประเทศ

ความเป็นมาของแนวคิด LGBTQ ในอิสลาม

แม้ว่าการเพิ่มขึ้นของกรณีเกี่ยวกับ LGBTQ ในสังคมร่วมสมัยจะถูกวิเคราะห์ว่าเป็นผลจากพัฒนาการทางสังคม วัฒนธรรม และการเมืองของโลกตะวันตก แต่อิสลามมองว่าพฤติกรรมรักเพศเดียวกันไม่ใช่เรื่องใหม่ หากแต่มีรากฐานในประวัติศาสตร์มนุษย์ โดยเฉพาะในกรณีของชนชาตินบีลูฏ عليه السلام ซึ่งถือเป็นกลุ่มแรกที่ละเมิดฟิฏเราะฮ์หรือธรรมชาติที่พระเจ้าทรงกำหนดไว้สำหรับมนุษย์ (Nugraha & Muhamad Tisna, 2017) โดยพวกเขาเลือกตอบสนองต่อแรงปรารถนากับบุรุษด้วยกัน ซึ่งขัดแย้งกับหลักการอิสลาม (A. ibn ʿA al-Ḥ. Ibn Taymīyah, 1978) อิบนุกะษีรกล่าวว่า “นี่คือบาปที่ไม่มีประชาชาติใดก่อนหน้านี้กระทำมาก่อนพวกเขา ซึ่งหมายถึงการมีเพศสัมพันธ์ระหว่างชายกับชาย” (Ibn Kathīr, 2011) ขณะที่อัต-ฏอบะรีย์อธิบายว่า "พวกเขาละเมิดขอบเขตแห่งฟิฏเราะฮ์ และกระทำสิ่งที่ขัดต่อสัญชาตญาณดั้งเดิมของมนุษย์" (al-Ṭabarī, 1997) เมื่อพวกเขาปฏิเสธคำตักเตือนของนบีลูฏและขับไล่ท่าน อัลลอฮ์จึงลงโทษด้วยการทำลายเมืองโสดมอย่างสิ้นเชิง เรื่องราวในอัลกุรอานชี้ชัดว่าแนวคิด LGBTQ มิใช่พัฒนาการใหม่ หากแต่เป็นการย้อนกลับไปสู่พฤติกรรมเบี่ยงเบนในอดีตที่อิสลามได้เตือนและปฏิเสธอย่างมั่นคงในทุกยุคสมัย ไม่ว่าจะปรากฏในชื่อหรือรูปแบบใดก็ตาม

ภัยคุกคามของแนวคิด LGBTQ กับโลกมุสลิม

แนวคิด LGBTQ แม้จะถูกยกระดับเป็นสิทธิมนุษยชนในหลายประเทศตะวันตก แต่สำหรับโลกมุสลิมแล้ว กลับถือว่าเป็นภัยคุกคามต่อศีลธรรม ความมั่นคงของครอบครัว และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและศาสนาอิสลามอย่างรุนแรง โดยนักวิชาการอิสลาม เช่น ชัยคฺ อัล-อัซฮัร ดร. อัฏ-ฏ็อยยิบ ยืนยันว่า “การรักร่วมเพศเป็นโรค ไม่ใช่สิทธิมนุษยชน”(Nājiḥ Ibrāhīm, 2021) และศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปเองก็มีคำตัดสินในปี 2016 ว่า “ไม่มีสิทธิ์ในการแต่งงานของคนเพศเดียวกัน” (Muḥammad al-Bashārī, 2018) ในขณะที่องค์การสหประชาชาติพยายามตีความข้อความทั่วไปในปฏิญญาสากลฯ เพื่อคุ้มครองสิทธิ LGBTQ โดยไม่คำนึงถึงอัตลักษณ์ทางศาสนาและวัฒนธรรมของประเทศต่าง ๆ โลกมุสลิมจึงใช้กลไกทางกฎหมาย เช่น สิทธิในการสงวนข้อผูกพันตามอนุสัญญากรุงเวียนนา 1969 เพื่อปกป้องหลักชารีอะฮ์จากการครอบงำของแนวคิดที่เบี่ยงเบน และยังคงยืนหยัดในสิทธิตีความความดี ความยุติธรรม และสิทธิมนุษยชนตามหลักการศาสนา (Bilal altalid, 2008; Yūsuf al-Qaraḍāwī, 2000) ท่านอัฏ-ฏ็อยยิบระบุว่า ตะวันตกสนับสนุนการรักร่วมเพศเพื่อผลประโยชน์ทางการเมือง มิใช่ด้วยหลักสิทธิ (Nājiḥ Ibrāhīm, 2021)

อภิปรายผล

วัตถุประสงค์ของการศึกษาครั้งนี้คือเพื่อวิเคราะห์ “ความหมาย” และ “ความเป็นมา” ของแนวคิด LGBTQ จากมุมมองของศาสนาอิสลาม โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับรากฐานแนวคิดที่เติบโตมาจากบริบทสังคมตะวันตก แนวคิด LGBTQ ปรากฏในโลกสมัยใหม่ภายใต้กรอบของ “สิทธิมนุษยชน” และ “อัตลักษณ์ส่วนบุคคล” ซึ่งถือว่าเพศวิถีและอัตลักษณ์ทางเพศเป็นเรื่องที่ยืดหยุ่น เปลี่ยนแปลงได้ และไม่ขึ้นกับธรรมชาติทางชีววิทยา (HISTORY.com Editors, 2017; Jagose, 1996) ตรงกันข้ามกับมุมมองอิสลามที่ถือว่าเพศและความสัมพันธ์ทางเพศต้องอยู่ภายใต้กรอบของฟิตเราะฮ์ (ธรรมชาติที่พระเจ้าทรงกำหนด) และกฎหมายชารีอะฮ์ ซึ่งเน้นพฤติกรรมที่ถูกต้องมากกว่าอัตลักษณ์ส่วนตัว เมื่อพิจารณา “ความหมาย” ของ LGBTQ ในมุมมองอิสลาม พบว่าศัพท์ที่ใช้ในอิสลาม เช่น اللواط (ลุวาฏ) หรือ الشذوذ الجنسي (พฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศ) เป็นคำที่สะท้อนถึงการกระทำ ไม่ใช่อัตลักษณ์เชิงสิทธิเสรีภาพเช่นเดียวกับคำว่า “gay” หรือ “queer” ในบริบทตะวันตก (Ragab, 2023; Suleiman, 2022) จุดนี้ชี้ให้เห็นความแตกต่างพื้นฐานระหว่าง “แนวคิดเรื่องเพศในอิสลาม” กับ “แนวคิดเรื่องเพศแบบเสรีนิยม” ที่ถือว่าการกำหนดอัตลักษณ์ทางเพศสามารถเลือกได้ตามความรู้สึก ในด้าน “ความเป็นมา” อิสลามวางรากฐานการปฏิเสธพฤติกรรมรักร่วมเพศตั้งแต่ยุคของนบีลูฏ عليه السلام ซึ่งบ่งชี้ว่าแนวคิดนี้ไม่ใช่สิ่งใหม่ แต่เป็นรูปแบบของพฤติกรรมเบี่ยงเบนซ้ำรอยในอดีต (Ibn Kathīr, 2011; A. ibn ʿA. al-Ḥ. Ibn Taymīyah, 1978) ขณะที่ในตะวันตก LGBTQ เป็นผลผลิตของการต่อสู้เพื่อสิทธิ ความเท่าเทียม และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างค่อยเป็นค่อยไปผ่านเหตุการณ์สำคัญ เช่น Stonewall Riots และการตัดสินของศาล (Lgbtq History Project, 2024; Skidmore, 2024)

งานวิจัยของ Ragab (2023) ชี้ให้เห็นถึงอันตรายของการใช้คำศัพท์ตะวันตก เช่น LGBTQ โดยไม่ได้แปลความหมายให้สอดคล้องกับกรอบแนวคิดอิสลาม ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอในงานวิจัยนี้ที่เสนอให้ใช้นิยามที่

ตั้งอยู่บนหลักการศาสนาเพื่อป้องกันการเบี่ยงเบนทางความคิด ขณะที่งานของ (Haqiqatjou, 2020) วิเคราะห์ว่า แนวคิดเรื่อง “sexual identity” และ “gender identity” ที่เป็นรากฐานของขบวนการ LGBTQ นั้น สร้างขึ้นจากโครงสร้างทางสังคมและโลกทัศน์แบบเสรีนิยมที่ขัดแย้งกับแนวคิดอิสลามที่ให้ความสำคัญกับฟิตเราะฮ์และบทบัญญัติจากพระเจ้า นอกจากนี้ ทฤษฎี “Queer Theory” ที่พัฒนาโดย Judith Butler และ Eve Kosofsky Sedgwick ซึ่งเสนอว่าอัตลักษณ์ทางเพศเป็นสิ่งที่ถูกสร้างและเปลี่ยนแปลงได้ทางสังคม ซึ่งอยู่ในจุดขัดแย้งอย่างชัดเจนกับแนวคิดอิสลามที่มองว่าเพศและพฤติกรรมทางเพศเป็นส่วนหนึ่งของระเบียบธรรมชาติที่ถูกกำหนดโดยพระเจ้า ดังนั้นจึงสามารถกล่าวได้ว่า งานวิจัยนี้มีจุดยืนที่ชัดเจนในการโต้แย้งและวิพากษ์ทฤษฎีตะวันตกด้วยกรอบคิดอิสลาม และตอกย้ำความจำเป็นในการมีแนวคิดทางเลือกเชิงศาสนาเพื่อตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่

แนวโน้มของตะวันตกที่ผลักดันแนวคิด LGBTQ ให้กลายเป็นค่านิยมสากล โดยเฉพาะผ่านการใช้ถ้อยคำที่สร้างภาพลักษณ์เชิงบวก เช่น “สิทธิ” หรือ “อัตลักษณ์” คือกระบวนการที่ถูกวิพากษ์ว่าเป็น อาณานิคมทางวาทกรรม ซึ่งลดทอนสิทธิของศาสนาในการตีความความดีและความชั่วตามหลักการอิสลาม การใช้ภาษาและคำจำกัดความที่ไม่ยึดโยงกับบริบทอิสลามนั้นเป็นการบั่นทอนอำนาจทางความรู้ (epistemic authority) ของโลกมุสลิม และอาจนำไปสู่ความเข้าใจผิด ความขัดแย้ง และการต่อต้านทางวัฒนธรรมในระยะยาว ดังนั้น ความพยายามสร้าง “มาตรฐานเดียว” โดยไม่ยอมรับความหลากหลายทางอารยธรรม จึงควรถูกทบทวน และเปิดพื้นที่ให้กับการตีความทางเลือกตามกรอบศีลธรรมของศาสนา

ข้อจำกัดของการศึกษาครั้งนี้ คือการอาศัยข้อมูลจากงานวิจัยเอกสารเป็นหลัก ซึ่งอาจมีข้อจำกัดในด้านความหลากหลายของมุมมองและบริบททางสังคมร่วมสมัย อีกทั้งแนวคิด LGBTQ เป็นประเด็นที่มีพัฒนาการอย่างรวดเร็ว การศึกษานี้จึงอาจไม่สามารถครอบคลุมประเด็นใหม่ ๆ เช่น มิติทางจิตวิทยาและสุขภาพจิต กรณีศึกษาเฉพาะประเทศ กลยุทธ์การเสริมสร้างภูมิคุ้มกันให้เยาวชนมุสลิม เป็นต้น นอกจากนี้ยังมิได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลเชิงลึกจากผู้มีประสบการณ์จริง จึงไม่สามารถสะท้อนมิติทางสังคมและจิตวิทยาได้อย่างรอบด้าน

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาพบว่า แนวคิด LGBTQ ซึ่งเกิดขึ้นและพัฒนามาจากบริบทของโลกตะวันตก โดยมีพื้นฐานทางวัฒนธรรมและการเมืองที่เน้นสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลและความเท่าเทียมทางเพศ มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญจากมุมมองของอิสลาม ซึ่งวางรากฐานความเข้าใจเรื่องเพศบนหลักฟิตเราะฮ์ และกฎหมายชารีอะฮ์ คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับ LGBTQ เช่น Gender Identity และ Sexual Orientation เป็นแนวคิดใหม่ที่ไม่มีในมรดกวิชาการอิสลาม และมีความเสี่ยงต่อการบิดเบือนความเข้าใจเกี่ยวกับศรัทธาและศีลธรรมในหมู่มุสลิม อิสลามมิได้ให้ความสำคัญกับ “อัตลักษณ์ทางเพศ” ในเชิงความรู้สึกหรือความคิดชั่วคราว แต่ให้ความสำคัญกับพฤติกรรมที่ปรากฏในความเป็นจริง ซึ่งต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตของศาสนา นอกจากนี้ แม้แนวคิด LGBTQ จะได้รับการผลักดันให้เป็นสิทธิมนุษยชนสากลผ่านกลไกขององค์การระหว่างประเทศ เช่น สหประชาชาติ แต่อิสลามกลับมองว่าพฤติกรรมดังกล่าวเป็นภัยคุกคามต่อสถาบันครอบครัว สุขภาพ และเสถียรภาพของมนุษยชาติ ซึ่งเป็นความสูญเสียที่ไม่อาจชดเชยได้ เพียงเพื่อแลกกับการยอมรับพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศภายใต้ชื่อของ “สิทธิ”

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษานี้ ผู้วิจัยเสนอให้มีการพัฒนาการให้ความรู้ในสังคมมุสลิมเกี่ยวกับแนวคิด LGBTQ โดยอิงบนพื้นฐานหลักการศาสนาอิสลามที่ชัดเจนและเป็นระบบ โดยเฉพาะในด้านภาษา การตีความคำศัพท์ และการสร้างภูมิคุ้มกันทางความคิดให้แก่เยาวชน ผ่านการศึกษาศาสนาแบบลึกซึ้ง และการส่งเสริมบทบาทของผู้นำศาสนา ครูอิสลาม และสื่อมวลชนที่มีจริยธรรม พร้อมกันนี้ควรมีการติดตามแนวโน้มการขับเคลื่อนแนวคิด LGBTQ ระดับโลกอย่างใกล้ชิด เพื่อให้สามารถตอบสนองอย่างมีสติปัญญา โดยไม่ตกเป็นเหยื่อของกระแส “สากลนิยม” ที่ละเลยบริบททางวัฒนธรรมและศาสนาอิสลาม

เอกสารอ้างอิง

Ahmad, T. (2021). al-Mithliyya al-Jinsiyya bayna al-Islam wa-al-‘Ilmaniyya (1 ed.). https://d1.islamhouse.com/data/ar/ih_books/single_010/ar-almithliat-aljinsiat-bayn-al-iislam-waleilmania.pdf

al-Fārūqī, & Ismā‘īl Rājī. (1986). *The Cultural Atlas of Islam*. Macmillan Publishing Company.

al-Jawzī, A. F. A. R. A. I. (1964). *Zād al-masīr fī ‘ilm al-tafsīr*. al-Maktab al-Islāmī. https://books.google.co.th/books?id=8nqnzwEACAAJ

al-Ṭabarī, A. J. M. J. (1997). *Tafsir al-Tabari: al-musamma jami' al-bayan fi-ta'wil al-Qur'an*. Dar al-Kutub al-`Ilmiyyah. https://books.google.co.th/books?id=YBPdswEACAAJ

Almassae. (2009). *al-shudhūdh al-jinsī wa-al-shudhūdh al-muṣṭalaḥī* [in Arabic]. https://www.maghress.com/almassae/20871

American Psychological, A. (2020). *LGBTQ*. https://dictionary.apa.org/lgbtq

Bilal altalid. (2008). *fī al-tajdīd, ḥiwār d. ʾAḥmad al-Rashīdī, mutakhaṣṣiṣ bāriz fī al-qānūn al-duwalī* [in Arabic]. 2, 21. https://www.maghress.com/attajdid/46464

Diamond, L. M. (2008). *Sexual fluidity: Understanding women’s love and desire*. Harvard University Press.

Eng, D. L., Halberstam, J., & Muñoz, J. E. (Eds.). (2005). *What’s queer about queer studies now? [Special issue]. Social Text, 23*(3–4), 1-17.

Haqiqatjou, D. (2020). *The modernist menace to Islam: A Muslim critique of modern -isms*. Dakwah Corner Bookstore.

HISTORY.com Editors. (2017, June 28). *Gay rights. A&E Television Networks*. https://www.history.com/articles/history-of-gay-rights

Ibn Kathīr. (2003). *Tafsir Ibn Kathir*. Darussalam.

Ibn Kathīr. (2011). *Tafsir al-Qur'an al-'Azim, al-musamma tafsir ibn Kathir*. Maktabat al-Rushd Nashiru. https://books.google.co.th/books?id=ozj_wAEACAAJ

Ibn Mājah, A. ʿ. A. M. i. Y. a.-Q. (2015). *Sunan Ibn Mājah. Dār al-Ḥaḍārah lil-Nashr wa-l-Tawzīʿ*.

Ibn Taymīyah, A. ibn ʿA. al-Ḥ. (1978). *Majmuʿ fatawa Shaykh al-Islam Ahmad ibn Taymiyah* (Vol. 2). Maktabat Ibn Taymiyah.

Ibn Taymīyah, A. ibn ʿA. al-Ḥ. (1978). *Majmuʿ fatawa Shaykh al-Islam Ahmad ibn Taymiyah* (Vol. 19). Maktabat Ibn Taymiyah.

Jagose, A. (1996). *Queer theory: An introduction*. NYU Press.

Lgbtq History Project. (2024). *LGBTQ Rights Timeline in American History*. LGBTQHistory.org. https://lgbtqhistory.org/lgbt-rights-timeline-in-american-history/

Lucas, J. (2025, July 15). *How The First Homosexuals shaped an identity*. The New Yorker. https://www.newyorker.com/culture/the-art-world/how-the-first-homosexuals-shaped-an-identity

JACKSON, P. A. (2005). Global divas: Filipino gay men in the diaspora. By MARTIN F. MANALANSAN IV. Durham: Duke University Press, 2003. Pp. 221. Notes, Glossary, Bibliography, Index. Journal of Southeast Asian Studies, 36(2), 328–330. doi:10.1017/S0022463405270182

Miller, J. (n.d.). Chapter 1: Thirty years of queer theory. In Introduction to LGBTQ+ studies: A cross-disciplinary approach. State University of New York.

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2013). *Quadrennial periodic report on measures to protect and promote the diversity of cultural expressions*. https://media.unesco.org/sites/default/files/webform/dce002/QPR_2013_NL_214faf18-d7c5-433d-b557-fb18cdfbe8ab_2.pdf

Muḥammad al-Bashārī. (2018). *rafḍ ʾūrūbbī li-zawāj al-mithliyyīn* [in Arabic]. https://al-ain.com/article/european-rejection-gay-marriage

Nājiḥ Ibrāhīm. (2021, 2021-12-01). *Zawāj al-mithliyīn khaṭīʾat al-ʿaṣr?* [in Arabic]. Bawwābat al-Ahrām [in Arabic]. https://gate.ahram.org.eg/News/3192797.aspx?utm

Nugraha, & Muhamad Tisna. (2017). Kaum LGBT dalam Sejarah Peradaban Manusia. *Jurnal Raheema, 3*(1), 38-40.

Qatirji, N. (2010). Ẓāhirat al-shudhūdh fī al-ʿālam al-ʿarabī: al-asbāb wa-al-natāʾij wa-ālīyāt al-ḥall [The phenomenon of homosexuality in the Arab world: Causes, consequences, and mechanisms of solution]. *Majallat al-Bayān*, (271, Special Supplement).

Ragab, M. A. (2023). Al-shudhūdh al-jinsī bayna al-sharīʻah al-islāmīyah wa-al-qānūn al-duwalī li-ḥuqūq al-insān: Dirāsah muqāranah [Homosexuality between Islamic Sharia and international human rights law: A comparative study]. *Al-Mawarid: Jurnal Syariah dan Hukum (JSYH), 4*(2), 129-146. https://doi.org/10.20885/mawarid.vol4.iss2.art5

Revianto, M. A., & Anzani, N. P. (2024). The re-emergence of the LGBTQ phenomenon in Western countries and its impact on global societal thought. *JIPKM: Jurnal Ilmiah Psikologi dan Kesehatan Masyarakat, 2*(2), 267-291. https://jipkm.com/index.php/jipkm/article/view/167

Rupp, L. J., & Freeman, E. (2014). *Understanding and teaching U.S. lesbian, gay, bisexual, and transgender history*. University of Wisconsin Press.

Shubbar, S. (2000). *Al-Muṣṭalaḥ: Ikhtiyār Lughawī wa-Simah Ḥaḍārīyah* [Terminology: A linguistic choice and a civilizational feature]. Kitāb al-Ummah (No. 78). https://dn790009.ca.archive.org/0/items/ummaq/no.078.pdf

Skidmore, E. (2024). The history of sexuality and LGBTQ+ history. In M. E. Wiesner-Hanks & M. Kuefler (Eds.), *The Cambridge world history of sexualities* (pp. 68–88). Cambridge University Press. https://doi.org/10.1017/9781108895996.005

Snorton, C. R. (2017). *Black on both sides: A racial history of trans identity*. University of Minnesota Press.

Suleiman, M. A.-R. J. (2022). Homosexuality between the mind, the soul, and the curriculum in the light of the Holy Qur'an: Objective study [in Arabic]. *Journal of the College of Islamic Studies for Boys in Aswan, 5*(5), 165-269. https://doi.org/10.21608/fisb.2022.247482

United Nations. (2001). Gender mainstreaming: Concepts and definitions. United Nations. https://www.un.org/womenwatch/osagi/conceptsandefinitions.htm

Wikipedia contributors. (2025, July 2). History of male homosexuality. In Wikipedia. https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_male_homosexuality

Yusuf al-Qaradawi. (2001). *The Lawful and the Prohibited in Islam*. Islamic Inc. Publishing.

Yūsuf al-Qaraḍāwī. (2000). *al-muslimūn wa-al-ʻawlamah* [in Arabic]. Dār al-tawzīʻ wa-al-nashr al-islāmīyah [in Arabic].

องค์ประกอบภาวะผู้นำแบบปรับตัวของผู้บริหารสถานศึกษายุคโลกโกลาหล (BANI WORLD) โรงเรียนมัธยมของรัฐในจังหวัดสตูล

ภานุวัฒน์ ฉิมอินทร์
รูดียะห์ หะ
นิเลาะ แวอุเซ็ง

องค์ประกอบภาวะผู้นำแบบปรับตัวของผู้บริหารสถานศึกษายุคโลกโกลาหล (BANI WORLD) โรงเรียนมัธยมของรัฐในจังหวัดสตูล

ภานุวัฒน์ ฉิมอินทร์ [1] **รูดียะห์ หะ** [2] **นิเลาะ แวอุเซ็ง**[3]

บทคัดย่อ

จุดประสงค์ เพื่อศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำแบบปรับตัวของผู้บริหารสถานศึกษายุคโลกโกลาหล โรงเรียนมัธยมของรัฐในจังหวัดสตูล

วิธีการศึกษา วิธีการวิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษา จำนวน 7 คน โดยการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง ตามเกณฑ์ที่กำหนด เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา และตรวจสอบคุณภาพของข้อมูลด้วยวิธีการสามเส้า

ผลการศึกษา พบว่า องค์ประกอบของภาวะผู้นำแบบปรับตัวของผู้บริหารสถานศึกษายุคโลกโกลาหลโรงเรียนมัธยมของรัฐในจังหวัดสตูล ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ดังนี้ องค์ประกอบที่ 1 ความสามารถในการคาดการณ์และรับมือความเปราะบาง องค์ประกอบที่ 2 ความเป็นผู้นำที่สร้างความมั่นคงทางอารมณ์ องค์ประกอบที่ 3 ความสามารถในการบริหารความซับซ้อน องค์ประกอบที่ 4 ความเป็นผู้นำเชิงนวัตกรรมและการปรับตัว องค์ประกอบที่ 5 ความสามารถในการมองภาพรวมเชิงระบบ และ องค์ประกอบที่ 6 ความเป็นผู้นำเชิงกลยุทธ์แบบยืดหยุ่น

การนำผลวิจัยไปใช้ สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการออกแบบหลักสูตรหรือโปรแกรมพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาในยุคโลกโกลาหล เสริมสร้างความสามารถในการปรับตัว รับมือกับความเปลี่ยนแปลง และความไม่แน่นอนในระบบการศึกษา เป็นฐานข้อมูลในการกำหนดนโยบายการพัฒนาผู้นำทางการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ชายแดนภาคใต้

คำสำคัญ : ภาวะผู้นำแบบปรับตัว, ยุค BANI World, ผู้บริหารสถานศึกษา, โรงเรียนมัธยมของรัฐในจังหวัดสตูล

[1] นักศึกษาปริญญาโทสาขาการบริหารและการจัดการการศึกษาอิสลาม คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, อีเมล panuwat@phiman.ac.th

[2] ปร.ด. (การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร), อาจารย์ประจำสาขาการสอนอิสลามศึกษา, คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, อีเมล : rudiyah.h@psu.ac.th

[3] ปร.ด.(การศึกษา-บริหารการศึกษา), อาจารย์ประจำสาขาวิชาการบริหารและการจัดการการศึกษาอิสลาม, คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, อีเมล : niloh.w@psu.ac.

A Component of Adaptive Leadership among School Administrators in the BANI World : A Study of Public Secondary Schools in Satun Province

Panuwat Chim-in [1] Rudiyah Ha[2] Niloh Wae-u-seng[3]

Abstract

Objective: To study the characteristics of adaptive leadership among school administrators in the BANI World in public secondary schools in Satun Province.

Methodology: This qualitative research employed purposive sampling to select seven key informants who are educational experts. Data was collected through semi-structured interviews and analyzed using content analysis. Data quality was validated using triangulation methods.

Research Findings: The study found that the components of adaptive leadership among school administrators in public secondary schools in Satun Province during the chaotic world era consist of six key components: 1. The ability to anticipate and cope with vulnerability 2. Emotionally stabilizing leadership 3.Competence in managing complexity 4. Innovative and adaptive leadership 5.Systemic thinking and holistic vision 6.Flexible strategic leadership

Contributions: The findings serve as a guideline for designing adaptive leadership development programs for school administrators. They enhance the capacity to respond to change and uncertainty in education. They also support policymaking aligned with the southern border context of Thailand.

Keywords: Adaptive Leadership, BANI World era, School Administrators, A Study of Public Secondary Schools in Satun Province

[1] Master's Student Islamic Education Management Program, Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University Pattani Campus, Email panuwat@phiman.ac.th

[2] Ph.D. (Curriculum Research and Development), Lecturer, Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University Pattani Campus, Email rudiyah.h@psu.ac.th

[3] Ph.D.(Education-Educational Administration), Lecturer, Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University Pattani Campus, Email niloh.w@psu.ac.th

บทนำ

นศตวรรษที่ 21 โลกได้ก้าวเข้าสู่ยุคแห่งความเปลี่ยนแปลงอย่างไม่หยุดยั้ง โดยเฉพาะในช่วงหลังการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ซึ่งทำให้โลกเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่ไม่เสถียร มีความเปราะบางและไม่สามารถคาดการณ์อนาคตได้อย่างชัดเจน สถานการณ์ระดับโลก เช่น ภัยพิบัติทางธรรมชาติ ภาวะโลกร้อน ความขัดแย้งระหว่างประเทศ การพัฒนาเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ ล้วนเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้บริบทของโลกในปัจจุบันมีความซับซ้อนและยากต่อการเข้าใจมากยิ่งขึ้น แนวคิดที่เคยใช้ในการอธิบายลักษณะของโลก เช่น VUCA ซึ่งมุ่งเน้นที่ความผันผวน (Volatility) ความไม่แน่นอน (Uncertainty) ความซับซ้อน (Complexity) และความคลุมเครือ (Ambiguity) เริ่มไม่สามารถตอบโจทย์ต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคใหม่ได้อย่างครอบคลุม ในปี ค.ศ. 2022 Jamais Cascio ได้เสนอแนวคิดใหม่ภายใต้ชื่อ BANI World เพื่อใช้ในการอธิบายสภาพแวดล้อมโลกยุคใหม่ที่มีลักษณะ เปราะบาง (Brittle) วิตกกังวล (Anxious) คาดเดายาก (Nonlinear) และเข้าใจยาก (Incomprehensible) (Cascio, 2020) แนวคิดยุคโลกโกลาหลไม่เพียงแต่สะท้อนความเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของโลกเท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงผลกระทบเชิงจิตวิทยา อารมณ์ และพฤติกรรมของมนุษย์ที่ต้องใช้ชีวิตและทำงานภายใต้ความไม่แน่นอนดังกล่าว การทำความเข้าใจยุคโลกโกลาหลจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับผู้นำ องค์กร และระบบการศึกษาที่ต้องปรับตัวอย่างเร่งด่วน เพื่อพัฒนาทักษะและสมรรถนะที่เหมาะสมในการเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2566) และในบริบทของการบริหารการศึกษาก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญยิ่ง

การบริหารการศึกษาในยุคโลกโกลาหลนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ และทักษะที่รอบด้าน ได้แก่ ความรู้ทางด้านเทคโนโลยี ทักษะของความเป็นผู้นำ เพื่อให้เท่าทันกับสถานการณ์ของโลกที่เปลี่ยนแปลงไปบนความไม่แน่นอน (คมจิรวริทธิ์ เรืองฤทธิ์ และคณะ, 2568) และในยุคที่มีอัตราการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีที่มากขึ้น สภาพแวดล้อมทางธุรกิจ เศรษฐกิจ ส่งผลอย่างรุนแรงเป็นวงกว้างต่อระบบการศึกษา สำหรับผู้บริหารการศึกษาจะต้องมีความเข้าใจและเตรียมพร้อมรับมือให้ทันกับโลกที่มีความซับซ้อนเข้าใจยาก (ญาณิศา นวลแก้ว และปัทมาวรรณ จินดารักษ์, 2567)

จากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมและแนวคิดที่เกี่ยวข้องทั้งในด้านลักษณะของยุคโลกโกลาหล และบทบาทของภาวะผู้นำการปรับตัวในการขับเคลื่อนการศึกษา มีงานวิจัยที่กล่าวถึงการปรับตัวของผู้นำในบริบทที่มีการเปลี่ยนแปลงสูง และมีการศึกษาภาวะผู้นำในยุคโลกความผันผวน แต่ยังไม่ปรากฏงานวิจัยที่มุ่งเน้นศึกษาภาวะผู้นำแบบปรับตัวของผู้บริหารสถานศึกษาโดยตรงในบริบทของยุคโลกโกลาหลซึ่งมีความเปราะบาง วิตกกังวล คาดเดายาก และเข้าใจยาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของจังหวัดสตูล ที่เป็นพื้นที่ชายแดนภาคใต้ที่มีลักษณะเฉพาะด้านวัฒนธรรม ความหลากหลายของประชากร และความท้าทายเชิงโครงสร้างด้านการศึกษา งานวิจัยของ (คมจิรวริทธิ์ เรืองฤทธิ์ และคณะ, 2568) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาทักษะการบริหารสถานศึกษาในยุคโลกโกลาหลสำหรับผู้บริหารในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสงขลา สตูล (ณฏฐพร สิงห์สิร และคณะ, 2567) ได้ศึกษาพลวัตโลกยุคบานี่กับบทบาทภาวะผู้นำสตรีในบริบทสถานศึกษา : ข้อสะท้อนการบูรณาการกลยุทธ์บนฐานพุทธธรรม ทักษะการบริหารสถานศึกษาในยุคโลกโกลาหล และ (ฐิติยา จันทา, 2567) ได้ศึกษาบทบาทของผู้บริหาร

สถานศึกษายุคโลกโกลาหล แต่ยังไม่ครอบคลุมมิติของภาวะผู้นำแบบปรับตัวในเชิงลึกจึงยังขาดความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับแนวทางการเสริมสร้างภาวะผู้นำที่สามารถตอบสนองต่อบริบทเฉพาะของจังหวัดสตูลในยุคโลกโกลาหล

จังหวัดสตูลมีการจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาภายใต้การกำกับของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสงขลา สตูล จำนวน 12 โรงเรียน ครอบคลุมพื้นที่ทั้ง 7 อำเภอของจังหวัด โดยจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายเพื่อรองรับผู้เรียนจากพื้นที่เมืองและชนบท ซึ่งบางอำเภอมีสถานศึกษาจำนวนจำกัด ทำให้ผู้เรียนบางส่วนต้องเดินทางไกลเพื่อเข้าถึงการศึกษา ในปีการศึกษา 2566 มีนักเรียนรวม 10,987 คน คิดเป็นร้อยละ 12 ของนักเรียนทั้งหมดในจังหวัด อัตราส่วนนักเรียนต่อครูอยู่ที่ 14:1 และมีการจัดการศึกษาโดยครอบครัว 1 ราย แนวโน้มผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายมีสัดส่วนสูงกว่าผู้เรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (84:16) สะท้อนความนิยมเรียนต่อสายสามัญมากกว่าสายอาชีพ บริบททางสังคมและวัฒนธรรมของจังหวัดมีความหลากหลาย โดยประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม (72.48%) รองลงมาคือพุทธ (27.46%) ทำให้การจัดการศึกษาจำเป็นต้องคำนึงถึงมิติพหุวัฒนธรรมเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ทั้งนี้ การจัดการศึกษาในโรงเรียนมัธยมของรัฐในจังหวัดสตูลเผชิญความท้าทายในหลาย ๆ ด้าน (ศึกษาธิการจังหวัดสตูล, 2567)

ผู้วิจัยจึงเห็นความจำเป็นในการศึกษาถึง องค์ประกอบของภาวะผู้นำแบบปรับตัวของผู้บริหารสถานศึกษายุคโลกโกลาหลโรงเรียนมัธยมของรัฐในจังหวัดสตูล เพื่อให้ได้องค์ประกอบของภาวะผู้นำแบบปรับตัวของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคโลกโกลาหลที่เอื้อต่อการบริหารจัดการสถานศึกษาในบริบทที่ซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว องค์ประกอบที่ได้จากการศึกษาสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาศักยภาพของผู้บริหารสถานศึกษาให้มีความยืดหยุ่น เปิดรับการเปลี่ยนแปลง และสามารถเผชิญกับสถานการณ์ที่ไม่แน่นอนอย่างมีสติและประสิทธิภาพ อีกทั้งยังสามารถใช้เป็นข้อมูลสนับสนุนในการออกแบบกิจกรรมพัฒนาภาวะผู้นำในระดับโรงเรียนและระดับเขตพื้นที่ เพื่อส่งเสริมให้ผู้บริหารมีคุณลักษณะที่เหมาะสมกับการนำพาองค์กรภายใต้สภาวะยุคโลกโกลาหล ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนในบริบทเฉพาะของจังหวัดสตูล

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำแบบปรับตัวของผู้บริหารสถานศึกษายุคโลกโกลาหล โรงเรียนมัธยมของรัฐในจังหวัดสตูล

วิธีการศึกษา

การวิจัยนี้เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ดำเนินการผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมุ่งเน้นข้อมูลจากแหล่งที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับประเด็นที่ศึกษา ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษา จำนวน 7 คน ได้แก่ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสงขลา สตูล จำนวน 1 คน ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล จำนวน 1 คน ผู้อำนวยการสถานศึกษาโรงเรียนมัธยมของรัฐในจังหวัดสตูล จำนวน 2 คน ศึกษาธิการจังหวัดสตูล จำนวน 1 คน และ ศึกษานิเทศก์สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสงขลา สตูล จำนวน 2 คน นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างตามหลักเกณฑ์การคัดเลือกแบบมีวัตถุประสงค์ (purposive

sampling) โดยเน้นความชำนาญเฉพาะด้าน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีคุณภาพ และกำหนดให้เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในพื้นที่จังหวัดสตูล โดยมีตำแหน่งไม่น้อยกว่าระดับชำนาญการพิเศษ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ซึ่งผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นโดยอ้างอิงจากกรอบแนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำแบบปรับตัวบริบทของยุคโลกโกลาหล แบบสัมภาษณ์ประกอบด้วยคำถามหลักที่ครอบคลุมประเด็นเกี่ยวกับลักษณะ คุณลักษณะ และพฤติกรรมของผู้นำที่สามารถปรับตัวได้อย่างมีประสิทธิภาพในสถานการณ์ที่ไม่แน่นอน รวมถึงคำถามปลายเปิดที่เอื้อต่อการให้ข้อมูลเชิงลึกเพิ่มเติมตามประสบการณ์และมุมมองของผู้ให้ข้อมูล เครื่องมือการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของแบบสัมภาษณ์ โดยนำแบบสัมภาษณ์ไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน พิจารณาและให้ข้อเสนอแนะ เพื่อปรับปรุงให้มีความเหมาะสมและครอบคลุมเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อประเมินความชัดเจนของคำถาม

การสัมภาษณ์ดำเนินการโดยผู้วิจัยเป็นผู้สัมภาษณ์หลัก โดยใช้การจดบันทึกและบันทึกเสียง (โดยได้รับความยินยอมจากผู้ให้ข้อมูล) เพื่อความถูกต้องและครบถ้วนของข้อมูล ภายหลังจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ถอดเทปคำสัมภาษณ์และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อสกัดประเด็นสำคัญ นำไปสู่การสังเคราะห์เป็นองค์ประกอบของภาวะผู้นำแบบปรับตัวในบริบทของโรงเรียนมัธยมของรัฐในจังหวัดสตูล ทั้งนี้เพื่อเพิ่มความเที่ยงตรงและลดอคติในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้นำหลักการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า(data triangulation) มาใช้โดยอาศัยการเปรียบเทียบข้อมูลจากแหล่งที่มาหลากหลายระดับ ทั้งจากผู้บริหารระดับนโยบาย และระดับปฏิบัติการ

การวิเคราะห์ข้อมูล องค์ประกอบใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content analysis) โดยหาคำสำคัญพฤติกรรมการแสดงออกของบุคคลที่ปรากฏในข้อมูลการสัมภาษณ์ตามวิธีการของ Chantavanich (2016) โดยมี 4ขั้นตอนคือ 1) การเตรียมข้อมูลโดยถอดเทปข้อมูลอย่างละเอียดแบบคำต่อคำ 2) การอ่านทำความเข้าใจข้อมูลทั้งหมดอย่างละเอียดเพื่อให้เข้าใจเนื้อหา บริบท และความหมายโดยรวมของข้อมูลและบันทึกประเด็นสำคัญ โดยมีการตัดทอนเนื้อหาส่วนที่ไม่เกี่ยวข้องออก 3) การกำหนดหน่วยวิเคราะห์ โดยนำข้อมูลที่เป็นการแสดงออกที่สามารถสังเกตเห็นได้มากำหนดเป็นพฤติกรรมบ่งชี้ และนำพฤติกรรมที่มีความคล้ายคลึงหรือความสัมพันธ์ที่น่าสนใจมาจัดเป็นหมวดหมู่ (Themes) เพื่อกำหนดให้เป็นองค์ประกอบ และ 4) กำหนดชื่อให้องค์ประกอบและให้นิยามแต่ละองค์ประกอบ โดยการอธิบายเชิงพรรณนา

ผลการศึกษา

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลองค์ประกอบภาวะผู้นำแบบปรัวตัวของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดลกโกลาหลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 7 คน พบว่า ภาวะผู้นำแบบปรับตัวของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคโลกโกลาหลโรงเรียนมัธยมของรัฐจังหวัดสตุล มีองค์ประกอบสำคัญที่สอดคล้องกับกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสาร จำนวน 6 องค์ประกอบ ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 ความสามารถในการคาดการณ์และรับมือกับความเปราะบาง จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล พบว่า ผู้ให้ข้อมูลเห็นตรงกันว่า ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องมีทักษะในการประเมินสถานการณ์ล่วงหน้าและวางแผนรับมือกับความเปลี่ยนแปลงที่ไม่แน่นอน โดยผู้อำนวยการสถานศึกษาคนที่ 1 ระบุว่า “ความเปราะบางในบริบทโรงเรียนอาจเกิดจากความขัดแย้งในชุมชนหรือสถานการณ์ฉุกเฉิน จึงต้องมีแผนการบริหารจัดการที่ชัดเจนและยืดหยุ่น” (ผู้อำนวยการสถานศึกษาคนที่ 1, สัมภาษณ์วันที่ 10 กรกฎาคม 2568) “การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพื้นที่และการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อเตรียมรับมือกับผลกระทบในระดับจังหวัด” (ศึกษาธิการจังหวัดคนที่ 1, สัมภาษณ์วันที่ 11 กรกฎาคม 2568) “ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นอย่างยิ่งในการที่จะมีทักษะในการคาดการณ์และวางแผนในการรับมือกับสถานการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตที่อาจจะมาจากภัยพิบัติ อุบัติเหตุ หรือนโยบายต่าง ๆ” (ศึกษานิเทศก์คนที่ 1, สัมภาษณ์วันที่ 8 กรกฎาคม 2568)

องค์ประกอบที่ 2 ความมั่นคงทางอารมณ์ จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล พบว่า ภาวะผู้นำแบบปรับตัวจำเป็นต้องมีความมั่นคงทางอารมณ์เพื่อรับมือกับสถานการณ์กดดันและความไม่แน่นอน “ผู้บริหารต้องควบคุมอารมณ์ของตนเองให้ได้ โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่เกิดความขัดแย้งหรือมีแรงกดดันจากหลายฝ่าย เพราะหากผู้นำขาดความมั่นคงทางอารมณ์จะส่งผลกระทบต่อการตัดสินใจและบรรยากาศในองค์กร”(ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาฯคนที่ 1, สัมภาษณ์วันที่ 8 กรกฎาคม 2568) “ความมั่นคงทางอารมณ์ช่วยให้ผู้บริหารสามารถรับฟังความคิดเห็นที่หลากหลายได้โดยไม่โต้ตอบด้วยอารมณ์พร้อมทั้งสามารถถ่ายทอดพลังบวกให้แก่ครูและบุคลากรในช่วงที่เผชิญกับความท้าทาย”(ศึกษานิเทศก์คนที่ 2, สัมภาษณ์วันที่ 8 กรกฎาคม 2568) ส่วนผู้อำนวยการสถานศึกษาระบุว่า “การควบคุมอารมณ์และการแสดงออกอย่างสุขุมรอบคอบเป็นสิ่งที่ทำให้ครูและนักเรียนรู้สึกไว้วางใจและมั่นคง แม้ในภาวะวิกฤตหรือความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว” (ผู้อำนวยการสถานศึกษาคนที่ 2, สัมภาษณ์วันที่ 8 กรกฎาคม 2568)

องค์ประกอบที่ 3 การบริหารความซับซ้อน จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องมีความสามารถในการจัดการกับระบบงานที่มีหลายมิติและเกี่ยวข้องกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่หลากหลาย “ความซับซ้อนของระบบการศึกษายุคใหม่ไม่ได้อยู่แค่ภาระงาน แต่รวมถึงนโยบายที่เปลี่ยนแปลงเร็ว ความคาดหวังของสังคม และข้อจำกัดของทรัพยากร ซึ่งผู้บริหารต้องสามารถจัดลำดับความสำคัญและมองภาพรวมให้เชื่อมโยงกันอย่างมีระบบ” (ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาคนที่ 2, สัมภาษณ์วันที่ 11 กรกาคม 2568) “ความซับซ้อนมักเกิดจากความหลากหลายของผู้เรียนและบริบทของโรงเรียนในแต่ละพื้นที่จึงต้องการผู้นำที่สามารถบริหารจัดการด้วยแนวคิดแบบบูรณาการเข้าใจความแตกต่าง และวางแผนโดยอิงจากข้อมูลจริง”(ศึกษานิเทศก์คนที่ 1, สัมภาษณ์วันที่ 8 กรกฎาคม 2568) ส่วนผู้อำนวยการสถานศึกษาระบุว่า “การจัดการความซับซ้อนในระดับโรงเรียนต้องอาศัยภาวะผู้นำที่ยืดหยุ่น มีทักษะในการแก้ปัญหาแบบองค์รวม และสามารถประสานความร่วมมือจากทุกฝ่ายภายในโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ” (ผู้อำนวยการสถานศึกษาคนที่ 2, สัมภาษณ์วันที่ 7 กรกฎาคม 2568)

องค์ประกอบที่ 4 ความสามารถในการปรับตัวเชิงนวัตกรรม จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีภาวะผู้นำแบบปรับตัวในยุคโลกโกลาหล ต้องสามารถปรับเปลี่ยนแนวทางการบริหารและพัฒนาการเรียนรู้ด้วยแนวคิดเชิงนวัตกรรม เพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว “ผู้นำในยุคปัจจุบันไม่สามารถยึดติดกับวิธีการเดิมได้อีกต่อไป แต่ต้องเปิดรับแนวคิดใหม่ ๆ และสนับสนุนให้ครูและบุคลากรกล้าคิด กล้าทดลองสิ่งใหม่ เช่น การใช้เทคโนโลยีหรือโมเดลการเรียนรู้ที่หลากหลาย”(ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่คนที่ 1, สัมภาษณ์วันที่ 9 กรกาคม 2568) “ความสามารถในการปรับตัวเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารต้องเริ่มจากทัศนคติที่พร้อมเปลี่ยนแปลง และการส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดกว้างต่อไอเดียใหม่ ๆ รวมถึงการกล้าเผชิญความล้มเหลวในการทดลองนวัตกรรมอย่างสร้างสรรค์”(ศึกษาธิการจังหวัดคนที่ 1, สัมภาษณ์วันที่ 10 กรกฎาคม 2468) ส่วนผู้อำนวยการสถานศึกษาระบุว่า “การเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนและการบริหารงานให้สอดคล้องกับยุคดิจิทัล เช่น การใช้แพลตฟอร์มออนไลน์ หรือการบริหารข้อมูลนักเรียนด้วยระบบดิจิทัล ถือเป็นตัวอย่างของการปรับตัวเชิงนวัตกรรมที่จับต้องได้ในระดับโรงเรียน” (ผู้อำนวยการสถานศึกษาคนที่ 1, สัมภาษณ์วันที่ 9 กรกฎาคม 2568)

องค์ประกอบที่ 5 การมองภาพรวมเชิงระบบ จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล พบว่า ภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพในยุคโลกโกลาหล จำเป็นต้องประกอบด้วยมุมมองที่ครอบคลุมและสามารถเชื่อมโยงประเด็นต่าง ๆ ได้อย่างเป็นระบบ “ผู้บริหารต้องมีทักษะในการวิเคราะห์ภาพรวมของบริบททั้งภายนอกและภายในองค์กร พร้อมทั้งบูรณาการข้อมูลจากหลายด้าน ทั้งด้านนโยบายการศึกษาระเบียบข้อบังคับความต้องการของชุมชน และความพร้อมของบุคลากร เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ที่ตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว” (ศึกษาธิการจังหวัดคนที่ 1, สัมภาณ์วันที่ 10 กรกฎาคม 2568) “การมองเชิงระบบช่วยให้ผู้บริหารสามารถวางแผนการดำเนินงานอย่างสอดคล้อง ลดการทำงานแบบแยกส่วน โดยเฉพาะในด้านวิชาการและงบประมาณ ซึ่งหากมองแยกส่วนจะทำให้เกิดความสูญเสียทางทรัพยากรและขาดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ”(ศึกษานิเทศก์คนที่ 1, สัมภาษณ์วันที่ 11 กรกฎาคม 2568) “ในยุคปัจจุบันทุกระบบภายในโรงเรียนมีความเกี่ยวเนื่องกันอย่างซับซ้อน ผู้บริหารจึงต้องมองเห็นความเชื่อมโยงของแต่ละหน่วยงานหรือกลุ่มงาน และเข้าใจถึงผลกระทบที่มีต่อกันเพื่อสามารถตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ได้อย่างแม่นยำและยืดหยุ่นต่อสถานการณ์” (ผู้อำนวยการสถานศึกษาคนที่ 1, สัมภาษณ์วันที่ 8 กรกฎาคม 2568)

องค์ประกอบที่ 6 ความยืดหยุ่นเชิงกลยุทธ์ จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องมีความสามารถในการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์อย่างรวดเร็วและยืดหยุ่นต่อสถานการณ์ที่ “ภาวะผู้นำในยุคโลกโกลาหลไม่อาจยึดติดกับแผนงานหรือโครงสร้างที่ตายตัวได้ แต่ต้องกล้าที่จะปรับแนวทางหรือทบทวนยุทธศาสตร์ระหว่างทางเมื่อพบว่าบริบทเปลี่ยนแปลงไป พร้อมทั้งมีทักษะในการบริหารความเสี่ยงและตัดสินใจได้แม้ในภาวะไม่แน่นอน”(ศึกษาธิการจังหวัดคนที่ 1, สัมภาษณ์วันที่ 8 กรกฎาคม 2568) “ความยืดหยุ่นเชิงกลยุทธ์คือการมีแผนสำรอง และสามารถบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งนี้ผู้บริหารต้องเปิดรับข้อมูลใหม่ตลอดเวลา พร้อมทั้งใช้กระบวนการมีส่วนร่วมกับครูและชุมชน เพื่อให้การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นไม่กระทบต่อเป้าหมายหลักของสถานศึกษา”(ศึกษานิเทศก์คนที่ 2, สัมภาษณ์วันที่ 9 กรกฎาคม 2568) ผู้อำนวยการสถานศึกษาคนที่ 1 เน้นว่า “ความยืดหยุ่นไม่ได้หมายถึงการเปลี่ยนแปลงแบบไร้ทิศทาง แต่เป็น

ความสามารถในการปรับกลยุทธ์โดยไม่หลุดจากเป้าหมายหลัก เช่น เมื่อเกิดเหตุฉุกเฉินหรือปัญหาที่ไม่คาดคิด ผู้บริหารต้องสามารถประเมินสถานการณ์ ตัดสินใจ และสื่อสารอย่างชัดเจนกับทุกฝ่าย เพื่อให้การดำเนินงานยังคงเดินหน้าได้อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ”(ผู้อำนวยการสถานศึกษาคนที่ 2, สัมภาษณ์วันที่ 9 กรกฎาคม 2568)

อภิปรายผล

จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 7 คน ผู้วิจัยได้รับข้อมูลเชิงลึกที่สะท้อนให้เห็นถึงองค์ประกอบของภาวะผู้นำแบบปรับตัวของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคโลกโกลาหล 6 ประการ ได้แก่ 1) ความสามารถในการคาดการณ์และรับมือกับความเปราะบาง 2) ความมั่นคงทางอารมณ์ 3) การบริหารความซับซ้อน 4) ความสามารถในการปรับตัวเชิงนวัตกรรม 5) การมองภาพรวมเชิงระบบ และ 6) ความยืดหยุ่นเชิงกลยุทธ์

องค์ประกอบที่ 1 ความสามารถในการคาดการณ์และรับมือกับความเปราะบาง พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาที่ได้รับการกล่าวถึงในเชิงบวก มักมีความสามารถในการวางแผนล่วงหน้าและเตรียมการรับมือกับสถานการณ์ไม่คาดฝัน เช่น การเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายระดับประเทศ การระบาดของโรค หรือปัญหาเฉพาะหน้าที่เกี่ยวข้องกับบริบทท้องถิ่น ความสามารถในการวิเคราะห์แนวโน้ม และออกแบบแนวทางป้องกันล่วงหน้า ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ รตวรรณ อรัญไสว เจริญ กระจ่างรส และ กิตติยากร เสนาการ (2566) ที่พบว่า ผู้นำที่อยู่ในโลกยุค BANI คือ ผู้ที่สามารถเผชิญกับความท้าทายอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นในโลกที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

ดังนั้น สรุปได้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษาในยุคนี้ ต้องเป็นผู้นำที่มีความสามารถในการคาดการณ์กับเหตุการณ์ และมีทักษะหรือการวางแผนเพื่อรับมือกับเหตุที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในอนาคต เช่น อาจจะมีการซ้อมแผนเผชิญเหตุให้บ่อยครั้งเพื่อให้เกิดความคุ้นเคยจนเกิดเป็นทักษะของบุคลากรในองค์กรได้

องค์ประกอบที่ 2 ความมั่นคงทางอารมณ์ พบว่า ภาวะผู้นำที่มีความมั่นคงทางอารมณ์ โดยเฉพาะในช่วงวิกฤต เช่น โรคระบาด หรือการเมืองภายในองค์กร ผู้บริหารที่สงบนิ่ง มีสติ และสามารถสร้างความไว้วางใจให้กับครูและบุคลากร ถือเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการคงเสถียรภาพของโรงเรียน องค์ประกอบนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ วทันยา อ่ำพันธ์ อัจฉรา นิยมาภา และพรเทพ รู้แผน(2568) พบว่า การตัดสินใจอย่างเด็ดขาดควบคู่ความเยือกเย็น แม้ในยามวิกฤตผู้นำยังคงต้องมีความเด็ดขาดในการตัดสินใจ แต่ต้องเป็นการตัดสินใจที่ทำอย่างสุขุม รอบคอบ และมีสติ ไม่หุนหันพลันแล่น ผู้บริหารที่ดีจะพิจารณาข้อเท็จจริงทุกด้าน เปรียบเทียบทางเลือกที่มีแล้วจึงตกลงใจอย่างมั่นคง โดยรักษาความเยือกเย็นและความรวดเร็วในเวลาเดียวกัน วิธีการตัดสินใจเช่นนี้ทำให้องค์กรสามารถแก้ปัญหาได้ทันท่วงทีโดยไม่สร้างความตื่นตระหนก หรือความขัดแย้งเพิ่มเติมในหมู่บุคลากร

ดังนั้น สรุปได้ว่า ความสำคัญของผู้บริหารในการตัดสินใจจะต้องมีความมั่นคง แน่วแน่ ในการตัดสินใจและจะต้องตัดสินใจอยู่บนความถูกต้องให้มากที่สุด ท่ามกลางสถานการณ์ที่มีความไม่แน่ไม่นอนในปัจจุบัน ก็เป็นตัวเน้นย้ำในความสำคัญ ของการเป็นผู้นำที่มีความมั่นคงทางอารมณ์

องค์ประกอบที่ 3 การบริหารความซับซ้อน พบว่า ความสามารถที่ผู้บริหารในจังหวัดสตูลต้องใช้ในทุกมิติ ไม่ว่าจะเป็นการจัดการข้อมูลจากหลายแหล่ง การประสานงานข้ามระดับ การตอบสนองต่อความคาดหวังของชุมชน และการจัดลำดับความสำคัญในภารกิจหลากหลาย องค์ประกอบนี้จึงมีความเชื่อมโยงโดยตรงกับลักษณะของระบบราชการไทยที่มีความซับซ้อนสูง โดยเฉพาะในพื้นที่ชายแดนที่มีวัฒนธรรมและความหลากหลายเป็นพื้นฐาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (พระมหาบันเจตร์ถิรจิตฺโต(บรรเทาใจ),2567) พบว่า ความซับซ้อน ความสามารถในการคิด จะช่วยให้ผู้นำสามารถวิเคราะห์ความซับซ้อน และหาทางออกได้ดีที่สุดทำให้บรรลุเป้าหมายในการปฏิบัติงานได้

ดังนั้น สรุปได้ว่า การบริหารความซับซ้อน ถือเป็นทักษะที่ผู้นำจำเป็นต้องมี เนื่องจากต้องเผชิญกับสถานการณ์จำนวนมาก การประสานงานกับหน่วยงานหลายระดับ การรองรับความคาดหวังของชุมชน และการจัดการภารกิจที่มีความหลากหลายพร้อมกัน ความสามารถในการคิดและวิเคราะห์เชิงซับซ้อนจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ผู้บริหารสามารถมองเห็นปัญหาอย่างรอบด้าน กำหนดลำดับความสำคัญได้อย่างเหมาะสม และเลือกแนวทางแก้ไขที่เหมาะสมที่สุด

องค์ประกอบที่ 4 ความสามารถในการปรับตัวเชิงนวัตกรรม พบว่า ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมและการปรับตัว โดยผู้นำต้องไม่ยึดติดกับกรอบเดิม แต่ต้องเปิดโอกาสให้ครูได้ริเริ่มนวัตกรรมทางการเรียนรู้ ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยี และกล้าปรับระบบการเรียนการสอนให้ทันสมัย ซึ่งสะท้อนความสอดคล้องกับงานวิจัยของ (รัฐนันท์ รถทอง, 2567) ที่พบว่า ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมเป็นภาวะผู้นำที่เหมาะกับองค์กรทางการศึกษาในยุคพลิกผันและโลกแห่งความผันผวน

ดังนั้น สรุปได้ว่า การบริหารสถานศึกษาในยุคพลิกผัน ผู้นำจำเป็นต้องมีทัศนคติที่เปิดกว้าง ไม่ยึดติดกับกรอบความคิดแบบเดิม แต่พร้อมสนับสนุนการคิดสร้างสรรค์และการริเริ่มนวัตกรรมทางการเรียนรู้จากครูและบุคลากร ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอน และกล้าที่จะปรับระบบให้ทันสมัยสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลกปัจจุบัน ทั้งนี้ ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมยังถือเป็นพลังสำคัญที่ช่วยให้สถานศึกษามีความยืดหยุ่น สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและสังคมได้อย่างทันท่วงที และนำไปสู่การพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่อง โดยทั้งหมดนี้สะท้อนถึง ความสามารถในการปรับตัวเชิงนวัตกรรม

องค์ประกอบที่ 5 การมองภาพรวมเชิงระบบ พบว่า ผู้บริหารที่ได้รับการยอมรับจากผู้ให้ข้อมูลมักมีความสามารถในการเชื่อมโยงเป้าหมายของโรงเรียนเข้ากับวิสัยทัศน์ของชุมชน ท้องถิ่น และนโยบายระดับชาติได้อย่างสมดุล ซึ่งไม่เพียงแต่ทำให้โรงเรียนขับเคลื่อนได้อย่างมีทิศทาง แต่ยังได้รับการสนับสนุนจากทุกภาคส่วนในระยะยาว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ญาณิศา นวลแก้ว และปัทมาวรรณ จินดารักษ์ (2567) พบว่า ผู้นำที่มีภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ สามารถเลือกใช้ประโยชน์จากจุดแข็ง จุดอ่อน มอบหมายงานที่เหมาะสมเพื่อประโยชน์ขององค์กร จะทำให้องค์กรบรรลุถึงวัตถุประสงค์ได้

ดังนั้น สรุปได้ว่า ผู้นำที่สามารถเชื่อมโยงเป้าหมายของโรงเรียนเข้ากับวิสัยทัศน์ของชุมชน ท้องถิ่น และนโยบายระดับชาติได้ การมองในภาพรวมนี้ทำให้โรงเรียนสามารถดำเนินงานได้อย่างมีทิศทาง แต่ยังได้รับการ

สนับสนุนจากทุกภาคส่วนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสะท้อนถึงภาวะผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ในการเลือกใช้ประโยชน์จากจุดแข็งและจุดอ่อน รวมทั้งการมอบหมายงานให้เหมาะสมเพื่อประโยชน์สูงสุดขององค์กร อันจะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของการจัดการศึกษาในที่สุด ทั้งหมดนี้ตอกย้ำความสำคัญของ การมองภาพรวมเชิงระบบ

องค์ประกอบที่ 6 ความเป็นผู้นำเชิงกลยุทธ์แบบยืดหยุ่น พบว่า ในช่วงวิกฤตโควิด-19 ซึ่งผู้บริหารต้องปรับเปลี่ยนแผนการเรียนการสอน ระบบติดตาม และการบริหารทรัพยากรอย่างเร่งด่วน องค์ประกอบนี้สะท้อนลักษณะเฉพาะของผู้นำที่มีทักษะการวางกลยุทธ์แบบพลวัต สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชูขวัญ รัตนพิทักษ์ธาดา และประทุมทอง ไตรรัตน์ (2566) ที่กล่าวว่า สมรรถนะของผู้นำทางการศึกษาเพื่อการอยู่รอดและเติบโตในยุคโลกโกลาหล ได้แก่ การแก้ปัญหาและการใช้กลยุทธ์

ดังนั้น สรุปได้ว่า ความสามารถของผู้บริหารในการปรับตัวเชิงกลยุทธ์ต่อสถานการณ์ที่ไม่แน่นอนและซับซ้อน โดยเฉพาะในช่วงวิกฤตโควิด-19 ที่ผู้บริหารจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนแผนการเรียนการสอน ระบบการติดตามผล และการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างเร่งด่วน การแสดงภาวะผู้นำในลักษณะดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงทักษะการคิดเชิงกลยุทธ์แบบพลวัตที่สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงได้ทันท่วงที ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยที่ระบุว่าสมรรถนะของผู้นำทางการศึกษาเพื่อความอยู่รอดและการเติบโตในยุคโลกโกลาหล ได้แก่ การแก้ปัญหาและการใช้กลยุทธ์อย่างเหมาะสม ทั้งหมดนี้ตอกย้ำถึงความสำคัญของ ความเป็นผู้นำเชิงกลยุทธ์แบบยืดหยุ่น

โดยสรุป ภาวะผู้นำแบบปรับตัวของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคโลกโกลาหล โรงเรียนมัธยมของรัฐจังหวัดสตูลที่ปรากฏในภาคสนาม มิใช่เพียงชุดคุณลักษณะทางทฤษฎี หากแต่เป็นทักษะและทัศนคติที่ถูกหล่อหลอมจากบริบทเฉพาะของพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นความหลากหลายทางศาสนา หรือความเปลี่ยนแปลงจากระดับนโยบายกลางสู่ท้องถิ่น การมีองค์ประกอบของภาวะผู้นำทั้ง 6 ประการจึงเป็นกลไกสำคัญที่เอื้อให้โรงเรียนสามารถดำรงอยู่และเติบโตได้ในยุคโลกโกลาหลได้อย่างแท้จริง

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบของภาวะผู้นำแบบปรับตัวของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคโลกโกลาหล (BANI World) โรงเรียนมัธยมของรัฐในจังหวัดสตูล ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะทางด้านสังคม วัฒนธรรม และศาสนา ผลการศึกษาที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 7 คน ได้แก่ ศึกษานิเทศก์ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่ ผู้อำนวยการโรงเรียน และศึกษาธิการจังหวัด สะท้อนให้เห็นถึงคุณลักษณะของภาวะผู้นำที่ตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงที่ไม่แน่นอนและซับซ้อนในยุคปัจจุบันอย่างชัดเจน

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า ภาวะผู้นำแบบปรับตัวของผู้บริหารสถานศึกษาในบริบทจังหวัดสตูล ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) ความสามารถในการคาดการณ์และรับมือกับความเปราะบาง ซึ่งสะท้อนผ่านการเตรียมการล่วงหน้าเพื่อรับมือสถานการณ์ไม่คาดฝัน 2) ความมั่นคงทางอารมณ์ ที่ช่วยประคับประคององค์กรในช่วงวิกฤต 3) การบริหารความซับซ้อน ซึ่งจำเป็นต่อการจัดการภารกิจหลากหลายที่ทับซ้อนกันในระบบการศึกษา 4) ความสามารถในการปรับตัวเชิงนวัตกรรม ซึ่งส่งเสริมให้เกิดการริเริ่มแนวทางใหม่ใน

การบริหารและจัดการเรียนรู้ 5) การมองภาพรวมเชิงระบบ ซึ่งเอื้อให้การดำเนินงานของโรงเรียนมีความสอดคล้องทั้งในระดับนโยบายและระดับชุมชน และ 6) ความยืดหยุ่นเชิงกลยุทธ์ ที่ช่วยให้ผู้บริหารสามารถขับเคลื่อนองค์กรได้ท่ามกลางสถานการณ์ที่ไม่แน่นอน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำวิจัยไปใช้

จากผลการศึกษานี้ ผู้วิจัยเสนอให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำองค์ประกอบ 6 องค์ประกอบ ของภาวะผู้นำแบบปรับตัวของผู้บริหารสถานศึกษายุคดลกโกลาหล โรงเรียนมัธยมของรัฐจังหวัดสตูล ไปเป็นแนวทางในการออกแบบและพัฒนาโปรแกรมพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งสามารถจัดเป็นโมดูลฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ ที่ครอบคลุมหัวข้อสำคัญ ได้แก่ การคาดการณ์และรับมือความเปราะบาง ความมั่นคงทางอารมณ์ การบริหารความซับซ้อน ความสามารถในการปรับตัวเชิงนวัตกรรม การมองภาพรวมเชิงระบบ และความยืดหยุ่นเชิงกลยุทธ์ โดยจัดโปรแกรมระยะสั้น (ประมาณ 20–40 ชั่วโมง) ผสมผสานการเรียนรู้ด้วยกรณีศึกษาเชิงสถานการณ์ การจำลองบทบาท การโค้ชชิ่ง และการทดลองนำร่องในโรงเรียนจำนวน 3–4 แห่งเป็นระยะ 6–12 เดือน เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมและปรับปรุงหลักสูตรก่อนการขยายผล ทั้งนี้ควรบูรณาการองค์ประกอบดังกล่าวเป็นตัวชี้วัดสมรรถนะผู้บริหารในการประเมินประจำปี รวมทั้งพัฒนาเครื่องมือประเมินแบบสั้น และแบบประเมินแบบรอบด้าน เพื่อใช้เป็นระบบติดตามผลประเมินผลความเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมผู้นำของโรงเรียน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งถัดไป

เพื่อยกระดับความน่าเชื่อถือและการประยุกต์ใช้ผลการวิจัย ผู้วิจัยเสนอให้งานวิจัยต่อไปขยายขอบเขตการศึกษาโดยใช้การออกแบบเชิงผสม ประกอบด้วยการสำรวจเชิงปริมาณในกลุ่มผู้บริหารโรงเรียนในจังหวัดอื่นและการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อให้เข้าใจเชิงบริบท ข้อเสนอเพิ่มเติมคือการพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวัดสำหรับแต่ละองค์ประกอบ โดยผ่านขั้นตอนตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ทดสอบนำร่อง และวิเคราะห์ความเชื่อมั่นเชิงสถิติ นอกจากนี้แนะนำให้ทำการศึกษาเปรียบเทียบบริบท ระหว่างโรงเรียนชายแดนกับโรงเรียนในบริบทอื่น ๆ

เอกสารอ้างอิง

วทันยา อ่ำพันธ์ อัจฉรา นิยมาภา และพรเทพ รู้แผน. (2568). องค์ประกอบของภาวะผู้นำในภาวะวิกฤตของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารวิจยวิชาการ*, *8*(3), 143-158.

นวรัตน์วดี ชินอัครวัฒน์. (2563). *การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำการปรับเปลี่ยนสำหรับหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน* (วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2566). *ความเคลื่อนไหวการศึกษาไทยและการศึกษาโลก (ตอนที่ 1: Disruptive World)*. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. สืบค้นจาก https://online.fliphtml5.com/asdiq/pqlh/#p=10

รตวรรณ อรัญไสว เจริญ กระจ่างรส และกิตติยากร เสนาการ. (2566). พลิกเกมความเป็นผู้นำในยุค BANI : ทักษะและสมรรถนะสู่อนาคต. *วารสารครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช*, *3*(2), 1-8.

พระมหาบันเจตร์ถิรจิตโต (บรรเทาใจ). (2567). แนวทางการเสริมสร้างทักษะของผู้นำในการจัดการองค์การยุค BANI World ตามหลักพละ4. *วารสารระบบนิเวศการเรียนรู้และปัญญา*, *2*(2), 1–11.

รัฐนันท์ รถทอง. (2567). ภาวะผู้นำดิจิทัลในองค์กรทางการศึกษาในยุคพลิกผันและโลกแห่งความผันผวน. *วารสารมนุษยสังคมศาสตร์*, *2*(1),11-20. สืบค้นจาก https://he04.tci-thaijo.org/index.php/MSKJ/article/view/483/601

ญาณิศา นวลแก้ว และปัทมาวรรณ จินดารักษ์. (2567). ภาวะผู้นำการศึกษาคาทอลิกในยุค BANI WORLD. *วารสารสมาคมพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษาแห่งประเทศไทย* (สพบท.), *6*(2), 435–450. https://so04.tci-thaijo.org/index.php/JAPDEAT/article/view/269498

ชูขวัญ รัตนพิทักษ์ธาดา และประทุมทอง ไตรรัตน์. (2566). สมรรถนะของผู้นำทางการศึกษาเพื่อการอยู่รอดและเติบโตในยุค BANI World. *วารสารวิชาการสถาบันวิทยาการจัดการแห่งแปซิฟิค*, *9*(1), 16-28. สืบค้นจาก https://so05.tci-haijo.org/index.php/pacific/article/view/263622/177720

Cascio, J. (2022, Oct 21). Human responses to a BANI world. Medium. https://medium.com/@cascio/human-responses-to-a-bani-world-fb3a296e9cac

Heifetz, R. A., Grashow, A., & Linsky, M. (2009). *The practice of adaptive leadership: Tools and tactics for changing your organization and the world*. Harvard Business Press.

สภาพและความต้องการในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างทักษะภาษามืออัลกุรอานสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน: กรณีศึกษาศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดปัตตานี

อาแอเสาะ เจะนิ รูดียะห์ หะ นิเลาะ แวอุเซ็ง

สภาพและความต้องการในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างทักษะภาษามืออัลกุรอานสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน: กรณีศึกษาศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดปัตตานี

อาแอเสาะ เจะนิ [1] รูดียะห์ หะ[2] นิเลาะ แวอุเซ็ง[3]

บทคัดย่อ

จุดประสงค์ งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและความต้องการในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างทักษะภาษามืออัลกุรอาน สำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดปัตตานี

วิธีการศึกษา งานวิจัยนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 8 คน คือ ครูผู้สอน จำนวน 3 คน ตัวแทนผู้ปกครอง จำนวน 3 คน รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ จำนวน 1 คน และผู้อำนวยการ จำนวน 1 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และตรวจสอบคุณภาพข้อมูลด้วยวิธีการสามเส้า

ผลการศึกษา ผลการศึกษาพบว่า สภาพปัจจุบันการจัดการเรียนรู้ภาษามืออัลกุรอานมีข้อจำกัดด้านเวลาทรัพยากรและงบประมาณ ครูขาดความรู้ คู่มือ สื่อ และแนวทางการถ่ายทอดภาษามืออัลกุรอานในรูปแบบที่เหมาะสมกับผู้เรียน โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีความต้องการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ เนื้อหา สื่อที่หลากหลาย ครูได้รับการอบมเฉพาะทาง ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องและใช้ในชีวิตประจำวัน

การนำผลวิจัยไปใช้ ผลการศึกษานี้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางสำหรับการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างทักษะภาษามืออัลกุรอาน เป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจ ครู ผู้ปกครอง และศูนย์การศึกษาพิเศษในพื้นที่ที่ดูแลนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน

คำสำคัญ: รูปแบบการจัดการเรียนรู้, ทักษะภาษามืออัลกุรอาน, นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน

[1] นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารและการจัดการการศึกษาอิสลาม คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, islm.permaisurys@gmail.com

[2] ปร.ด. (การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร), อาจารย์ประจำสาขาการสอนอิสลามศึกษา, คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, อีเมล์: rudiyah.h@psu.ac.th

[3] ปร.ด.(การศึกษา–บริหารการศึกษา) รองศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาการบริหารและการจัดการการศึกษาอิสลาม คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, อีเมล์: niloh.w@psu.ac.th

Assessment of Current Conditions and Requirements for Developing an Instructional Management Framework to Enhance Quranic Sign Language Competencies Among Hearing-Impaired Students: A Case Study of the Special Education Center, Pattani Province

Aaesoh Cheni[1] Rudiyah Ha[2] Niloh Wae-useng[3]

Abstract

Objective: This investigation seeks to examine the existing conditions and institutional requirements for establishing a comprehensive instructional management framework designed to enhance Quranic sign language competencies among hearing-impaired students enrolled at the Special Education Center, Pattani Province.

Methodology: This study employed a qualitative research approach to collect data through in-depth interviews with eight key informants, comprising three teachers, three parent representatives, one deputy director for academic affairs, and one director. The study utilized semi-structured interview guides for data collection. Data analysis was conducted using content analysis, and data quality was ensured through triangulation methods.

Research Findings: The study found that the current state of Quranic sign language learning management is constrained by limitations in time, resources, and budget. Teachers lack knowledge, manuals, media, and appropriate methods for delivering Quranic sign language instruction suitable for learners. Stakeholders expressed needs for developing learning management models, diverse content and media, specialized teacher training, and parental and community involvement to ensure continuous learning applicable to daily life.

Contributions: The results of this study can be used as guidelines for developing learning management models to enhance Quranic sign language skills, benefiting interested parties, teachers, parents, and special education centers in areas that care for hearing-impaired students.

Keywords: Instructional management framework, Quranic sign language skills, hearing-impaired students

[1] Master's Degree Student, Islamic Education Administration and Management Program, Faculty of Islamic Studies, Prince of Songkla University, E-mail: islm.permaisurys@gmail.com

[2] Ph.D. (Curriculum Research and Development), Lecturer in Islamic Studies Teaching Program, Faculty of Islamic Studies, Prince of Songkla University, Pattani Campus, E-mail: rudiyah.h@psu.ac.th

[3] Ph.D. (Education–Educational Administration), Associate Professor in Islamic Education Administration and Management Program, Faculty of Islamic Studies, Prince of Songkla University, Pattani Campus, E-mail: niloh.w@psu.ac.th

บทนำ

ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในภาคใต้ของประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในจังหวัดปัตตานี ซึ่งมีมุสลิมเป็นประชากรส่วนใหญ่ การศึกษาอัลกุรอานจึงเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาศาสนา ที่จำเป็นสำหรับผู้นับถือศาสนาอิสลาม (Pamungkas, Wahab, & Suwarjo, 2023) อย่างไรก็ตามการจัดการเรียนการสอนอัลกุรอานสำหรับผู้ที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ยังคงเป็นความท้าทายที่สำคัญ เนื่องจากอัลกุรอานเป็นการสื่อสารผ่านเสียงเป็นหลัก ซึ่งสร้างอุปสรรคต่อการเรียนรู้ของนักเรียนกลุ่มนี้ ข้อมูลจากกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (2568) ระบุว่าจังหวัดปัตตานีมีผู้พิการทางการได้ยินจำนวน 2,847 คน และจำนวนนี้มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินเหล่านี้จำเป็นต้องได้รับการศึกษาด้านศาสนาเช่นเดียวกับนักเรียนทั่วไป แต่วิธีการสอนแบบดั้งเดิมที่เน้นการฟังและการออกเสียงไม่สามารถตอบสนองความต้องการของนักเรียนกลุ่มนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สิริลักษณ์ และคณะ, 2566)

การจัดการเรียนการสอนด้านศาสนาโดยเฉพาะการสอนอัลกุรอานจึงจำเป็นต้องใช้ภาษามืออัลกุรอาน เป็นหลัก เป็นระบบการสื่อสารที่ถูกพัฒนาขึ้น เพื่อช่วยให้ผู้ที่มีความบกพร่องทางการได้ยินสามารถเข้าถึงการศึกษาด้านอัลกุรอานได้ (Pamungkas, Wahab & Suwarjo, 2023) อย่างไรก็ตามการนำภาษามืออัลกุรอาน มาใช้ในการเรียนการสอนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของสังคมมุสลิมไทย ยังไม่ได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ซึ่งมีความแตกต่างทางภาษาและวัฒนธรรมจากประเทศมุสลิมอื่น ๆ ภาษามืออัลกุรอานไม่เพียงแต่เป็นเครื่องมือการสื่อสารเท่านั้น แต่ยังเป็นสะพานเชื่อมระหว่างโลกของผู้ที่มีความบกพร่องทางการได้ยินกับการศึกษาด้านศาสนา การวิจัยของ (Muhamad & Khamaruddin, 2019) พบว่า การใช้ภาษามืออัลกุรอานสามารถเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินได้อย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนี้สะท้อนให้เห็นว่า ภาษามืออัลกุรอานช่วยให้นักเรียนเกิดความเข้าใจในเนื้อหาทางศาสนาได้ดียิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตามในบริบทของประเทศไทย การพัฒนาภาษามืออัลกุรอานยังคงมีข้อจำกัดหลายประการ ได้แก่ ความรู้ของครูผู้สอน การขาดแคลนสื่อการสอนที่เหมาะสม และการขาดการสนับสนุนจากองค์กรที่เกี่ยวข้อง (Singh & Dubey, 2025) ครูผู้สอนเป็นปัจจัยสำคัญในการถ่ายทอดความรู้ด้านอัลกุรอานสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ซึ่งครูผู้สอนในศูนย์การศึกษาพิเศษส่วนใหญ่ยังขาดความรู้และทักษะในการใช้ภาษามือ อัลกุรอาน ทำให้ไม่สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมจึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้ครูผู้สอนสามารถพัฒนาทักษะภาษามืออัลกุรอานได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ดีควรมีองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ เนื้อหาที่เหมาะสม วิธีการสอนที่หลากหลาย สื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัย และการประเมินผลที่เป็นระบบ

การศึกษานี้มุ่งศึกษาภายใต้บริบทของศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดปัตตานี เนื่องจากเป็นสถานศึกษาที่มีบทบาทสำคัญในการให้การศึกษาแก่นักเรียนพิการในพื้นที่ โดยมีนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินจำนวนมาก ซึ่งต้องการการศึกษาด้านศาสนาอิสลามเช่นเดียวกับนักเรียนทั่วไป (ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดปัตตานี, 2566) อย่างไรก็ตาม การจัดการเรียนการสอนอัลกุรอานในศูนย์แห่งนี้ยังคงมีปัญหาและข้อจำกัดหลายประการ ซึ่งจากการ

สำรวจเบื้องต้นของผู้วิจัย พบว่า ครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ของศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดปัตตานี มีความรู้ด้านภาษามืออัลกุรอานอยู่ในระดับจำกัด ขาดการฝึกอบรมที่เป็นระบบ และไม่มีรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างทักษะภาษามืออัลกุรอาน ส่งผลให้การจัดการเรียนการสอนไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงดำเนินการศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างทักษะภาษามืออัลกุรอาน สำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาของศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดปัตตานีและพื้นที่อื่น ๆ ที่มีบริบทใกล้เคียงต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างทักษะภาษามืออัลกุรอาน สำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดปัตตานี

วิธีการศึกษา

การวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างทักษะภาษามืออัลกุรอาน สำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน โดยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยนี้ได้ผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ (psu.pn.2-066/68) มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย คือ ขั้นที่ 1) การศึกษาและสังเคราะห์เอกสาร ขั้นที่ 2) เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก ขั้นที่ 3) วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ขั้นที่ 1) การศึกษาและสังเคราะห์เอกสาร

ผู้วิจัยดำเนินการค้นหา ศึกษาและรวบรวมข้อมูลเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เอกสาร แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ แนวทางพัฒนาทักษะภาษามือ การจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน และเนื้อหาเกี่ยวกับภาษามืออัลกุรอาน ที่ใช้ในการเรียนการสอน ด้วยการสืบค้นจากฐานข้อมูลออนไลน์ คือ ThaiJo และ Educational Research โดยการสืบค้นจากคำว่า “สภาพและความต้องการ” “ภาษามือ” และ “บกพร่องทางการได้ยิน” และสังเคราะห์เอกสารทั้งหมด เพื่อสร้างความเข้าใจในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยและกำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการกำหนดประเด็นคำถามสัมภาษณ์

ขั้นที่ 2) เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบ่งตามความเชี่ยวชาญและเกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา และยินยอมให้ข้อมูลตลอดช่วงเวลาของการวิจัย มีจำนวนทั้งสิ้น 8 คน ประกอบด้วย

1) ตัวแทนครูผู้สอน จำนวน 3 คน โดยมีคุณสมบัติเป็นครูที่ปฏิบัติหน้าที่ประจำศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดปัตตานี มีประสบการณ์ในการสอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน อย่างน้อย 1 ปี มีความเข้าใจในบริบทของนักเรียนพิการ และสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับภาษามือและศาสนาอิสลาม

2) ตัวแทนผู้ปกครอง จำนวน 3 คน ซึ่งมีคุณสมบัติเป็นผู้ปกครองของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินที่กำลังศึกษาอยู่ในศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดปัตตานี มีประสบการณ์ในการดูแล สนับสนุน และติดตามการเรียนรู้ของบุตรหลานในด้านศาสนาและการใช้ภาษามือ สามารถให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับพฤติกรรมและพัฒนาการด้านศาสนาของบุตรหลานได้

3) ผู้บริหาร จำนวน 2 คน

3.1 รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ จำนวน 1 คน โดยมีคุณสมบัติเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการสอนนักเรียนที่มีความพิการทุกประเภท อย่างน้อย 2 ปี มีหน้าที่รับผิดชอบด้านการนิเทศการจัดการเรียนการสอน และการวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับนักเรียนพิการทุกประเภท

3.2 ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาพิเศษ จำนวน 1 คน ซึ่งมีคุณสมบัติเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการสอนนักเรียนที่มีความพิการทุกประเภท อย่างน้อย 3 ปี มีประสบการณ์ในการบริหารจัดการและนิเทศการจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนพิการอย่างต่อเนื่อง มีบทบาทในการกำหนดนโยบายและสนับสนุนแนวทางการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับผู้เรียนเฉพาะกลุ่ม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi –structured interview) ใช้ในการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยมีข้อคำถามครอบคลุมประเด็นที่เกี่ยวข้อง ซึ่งการสัมภาษณ์เน้นการรับรู้สภาพปัจจุบันและความต้องการในการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ทักษะภาษามือ อัลกุรอานที่มีอยู่ ตลอดจนปัญหา อุปสรรค และความต้องการเพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานจัดการเรียนรู้ให้แก่นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน

ขั้นที่ 3) วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกจะถูกนำมาวิเคราะห์โดยใช้ วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งเป็นวิธีการที่เน้นการตีความความหมายจากคำพูดหรือข้อความที่ได้รับจากผู้ให้ข้อมูล (Patton, 2015) ขั้นตอนของการวิเคราะห์เนื้อหา ประกอบด้วย 1) การถอดเทปคำสัมภาษณ์อย่างละเอียด 2) การอ่านทบทวนข้อมูลทั้งหมดอย่างละเอียด เพื่อทำความเข้าใจเนื้อหาของข้อมูลโดยรวมและบันทึกประเด็นสำคัญโดยมีการตัดทอนเนื้อหาส่วนที่ไม่เกี่ยวข้องออก 3) การจัดกลุ่มข้อมูล โดยแยกประเด็นสำคัญเป็นหมวดหมู่ เช่น สภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการ ข้อเสนอแนะ และ 4) การสังเคราะห์และแปลความจากข้อมูลที่ได้ในการสัมภาษณ์ ใช้ระบุแนวทาง และองค์ประกอบสำคัญของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม ผลการวิเคราะห์ดังกล่าวจะนำไปใช้ในการออกแบบและพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างทักษะภาษามืออัลกุรอานที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและสอดคล้องกับบริบทของศูนย์การศึกษาพิเศษในจังหวัดปัตตานี

ผลการศึกษา

ผลจากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับสภาพและความต้องการในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างทักษะภาษามืออัลกุรอาน สำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดปัตตานี แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ สภาพปัจจุบันในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างทักษะภาษามืออัลกุรอาน และความต้องการในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างทักษะภาษามืออัลกุรอาน มีรายละเอียด ดังนี้

1. สภาพปัจจุบันในการจัดการเรียนรู้ทักษะภาษามืออัลกุรอาน แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1.1 ด้านสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ คือ ความพร้อมของอาคารสถานที่ ความเหมาะสมของบรรยากาศ สื่อ อุปกรณ์ในการสอนและทรัพยากรที่ใช้ในการเรียนรู้ จากข้อมูลการสัมภาษณ์ พบว่า สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ภาษามืออัลกุรอานสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ยังมีข้อจำกัดหลายด้าน โดยเฉพาะด้านสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เช่น สื่อ อุปกรณ์ และทรัพยากรที่ใช้ในการเรียนการสอน ผู้ให้สัมภาษณ์ระบุว่ามีข้อจำกัดด้านเวลาและทรัพยากร ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อความพร้อมในการจัดการเรียนรู้ โดยกล่าวว่า “มีเวลาไม่เพียงพอในการจัดการเรียนรู้เฉพาะทาง ต้องแบ่งเวลาให้วิชาอื่น ๆ ด้วย ในด้านการพัฒนาสื่อการสอน การฝึกอบรมครู หรือการจ้างผู้เชี่ยวชาญ ต้องใช้งบประมาณที่จำกัด” ข้อมูลดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงข้อจำกัดเชิงโครงสร้างและงบประมาณที่ส่งผลต่อการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เหมาะสม (P2, สัมภาษณ์, 27 มิถุนายน 2568) ด้านความเหมาะสมของสื่อ อุปกรณ์และทรัพยากรที่ใช้ในการเรียนรู้ พบว่าประสบปัญหาความไม่พร้อมด้านสื่อการสอนเฉพาะทาง โดยผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า “ไม่เคยสอน ไม่รู้จะเริ่มยังไง ภาษามืออาหรับหรือภาษามืออัลกุรอานเป็นอะไรที่ยากซับซ้อนและไม่ค่อยมีสื่อที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย” ข้อมูลนี้แสดงให้เห็นว่าทรัพยากรที่จำเป็นยังไม่เพียงพอและขาดการพัฒนาอย่างเป็นระบบ (T1, สัมภาษณ์, 10 มิถุนายน 2568)

แม้ว่าผู้บริหารจะให้ความเห็นในเชิงสนับสนุนต่อนโยบายว่าด้วยเรื่องการอบรมครูและบุคลากร และให้ความเห็นอีกว่า ผู้ปกครองมีความคาดหวังสูงและพร้อมให้การสนับสนุนการเรียนรู้ภาษามืออัลกุรอานในบริบทของครอบครัว เช่น การใช้ภาษามือร่วมกับการอ่านอัลกุรอาน แต่หากสถานศึกษายังขาดแคลนสื่อ อุปกรณ์และทรัพยากรที่เหมาะสมสิ่งเหล่านี้อาจเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้อย่างแท้จริง (P1, สัมภาษณ์, 30 มิถุนายน 2568) กล่าวโดยสรุป สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ในปัจจุบันยังมีความท้าทายในหลายด้าน ทั้งในด้านงบประมาณ เวลา ความพร้อมของสื่อเฉพาะทางและความเข้าใจของครูผู้สอนเกี่ยวกับภาษามืออัลกุรอาน ความท้าทายเหล่านี้ส่งผลต่อความต่อเนื่องและประสิทธิภาพในการจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินอย่างชัดเจน

1.2 ด้านผู้สอน คือ คุณลักษณะของครูผู้สอน ในด้านความรู้ ความสามารถ ทักษะการจัดการเรียนรู้ และความเข้าใจผู้เรียน จากข้อมูลการสัมภาษณ์ พบว่า ครูผู้สอนยังขาดความรู้และความเข้าใจในการจัดการเรียนรู้ทักษะภาษามืออัลกุรอานที่เหมาะสมกับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน โดยเฉพาะในเรื่องการปรับวิธีสอนให้สอดคล้องกับความแตกต่างของผู้เรียนแต่ละคน ทั้งในการรับรู้และระดับการได้ยิน พื้นฐานความรู้ทางศาสนาและทักษะภาษามือที่มีไม่เท่ากัน (P2, สัมภาษณ์, 27 มิถุนายน 2568) ส่งผลให้การใช้วิธีการสอนแบบเดียวกันกับผู้เรียนทุกคนไม่สามารถตอบสนองความต้องการเฉพาะบุคคลได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ครูยังประสบปัญหาในการเริ่มต้นสอนเนื่องจากขาดความรู้เกี่ยวกับ “ท่าทางภาษามือ” ที่จำเป็นต่อการสอนอัลกุรอาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษามือที่เกี่ยวข้องกับตัวอักษรอาหรับและอายัดในอัลกุรอาน ซึ่งมีความซับซ้อนและแตกต่างจากภาษามือไทยทั่วไป (T2, สัมภาษณ์, 11 มิถุนายน 2568;Pa2, สัมภาษณ์, 4 มิถุนายน 2568)

อย่างไรก็ตามมีความเห็นจากผู้ปกครองบางท่านมองว่าหากครูผู้สอนมีทักษะด้านภาษามืออัลกุรอานอย่างเหมาะสม จะสามารถถ่ายทอดหลักคำสอนของอัลลอฮ.ซุบฮานะอุ วะตะอาลา (ซ.บ) อย่างลึกซึ้ง ช่วยให้นักเรียนที่มี

ความบกพร่องทางการได้ยิน เข้าถึงเนื้อหาในอัลกุรอานได้เหมือนบุคคลทั่วไป อีกทั้งยังส่งผลต่อการเสริมสร้างอีหม่านและความเข้าใจในศาสนาอิสลามอย่างแท้จริง (Pa3, สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2568) ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีทักษะสำคัญของครูผู้สอนที่ควรส่งเสริมในการจัดการเรียนรู้ภาษามืออัลกุรอาน ได้แก่ 1) ทักษะภาษามืออัลกุรอาน 2) การออกแบบกิจกรรมที่เหมาะสมตามศักยภาพของผู้เรียน 3) ทักษะการสื่อสารด้วยภาษามือที่ถูกต้อง และ 4) ความเข้าใจทั้งในด้านบริบทของผู้เรียนที่มีความหลากหลายและด้านศาสนา กล่าวโดยสรุป สภาพแวดล้อมด้านผู้สอน ประสบปัญหา 2 ประการ คือ 1) ครูผู้สอนยังขาดความรู้ ความเข้าใจในทักษะภาษามืออาหรับ ไม่รู้ท่าทางมือในการสอน ไม่รู้จะเริ่มต้นสอนอย่างไร 2) ไม่สามารถออกแบบกิจกรรมในการจัดการเรียนรู้ทักษะภาษามืออัลกุรอานที่เหมาะสมกับผู้เรียน ซึ่งปัญหาทั้ง 2 ประการนี้หากส่งเสริมให้ครูมีความรู้ มีทักษะภาษามืออาหรับหรือภาษามืออัลกุรอาน จะช่วยให้นักเรียนสามารถเข้าถึงเนื้อหาในอัลกุรอาน เข้าใจศาสนาได้ลึกซึ้งและสามารถปฏิบัติศาสนกิจได้เหมือนบุคคลทั่วไป

1.3 ด้านเนื้อหาและวิธีการจัดการเรียนรู้ คือ การใช้หลักสูตร เนื้อหาองค์ความรู้ที่นำมาสอน ภาษาที่ใช้ในการสื่อสารและวิธีการสอน จากการสัมภาษณ์ พบว่า สภาพด้านเนื้อหาและวิธีการจัดการเรียนรู้ภาษามืออัลกุรอานในปัจจุบัน ยังขาดแนวทางที่เป็นระบบ โดยเฉพาะในส่วนของหลักสูตรเฉพาะ เนื้อหาองค์ความรู้และคู่มือการสอนที่เป็นทางการ เป็นแนวทางในการถ่ายทอดเนื้อหาอัลกุรอานด้วยภาษามือสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน (P2, สัมภาษณ์, 27 มิถุนายน 2568) ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า "การเรียนรู้ภาษามืออัลกุรอานเสมือนสะพานเชื่อมเพื่อเรียนรู้อัลกุรอาน เปิดประตูสู่โลกแห่งความรู้ทางศาสนา" แต่ขณะนี้ ศูนย์การศึกษาพิเศษยังไม่มีแนวทางหรือหลักสูตรเฉพาะสำหรับภาษามืออัลกุรอานที่เผยแพร่อย่างเป็นทางการ (P1, สัมภาษณ์, 30 มิถุนายน 2568) ผู้ให้ข้อมูลกล่าวเพิ่มเติมว่า “แม้ศูนย์จะมีการจัดการเรียนรู้ภาษามือในส่วนที่เกี่ยวกับภาษาไทยแต่ไม่มีเนื้อหาภาษามืออาหรับหรือภาษามืออัลกุรอาน” ที่ชัดเจน เช่น ขอบเขตของเนื้อหา วิธีการสอนและสื่อประกอบ ส่งผลต่อการพัฒนาทักษะของนักเรียนโดยตรง นอกจากนี้การสอนที่บ้านใช้วิธีการสอนแบบเขียนคำบนกระดาน พูดออกเสียงให้ดังฟังชัด และใช้ภาษามือที่ประดิษฐ์เองหรือภาษามือธรรมชาติ ส่งผลให้ผู้เรียนขาดแรงจูงใจและเกิดความเบื่อหน่ายในการเรียนรู้ภาษามืออัลกุรอาน (Pa2 , สัมภาษณ์, 4 มิถุนายน 2568) กล่าวโดยสรุป สภาพแวดล้อมด้านเนื้อหาและวิธีการจัดการเรียนรู้ ยังขาดแนวทาง รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทักษะภาษามืออัลกุรอานและหลักสูตรเฉพาะทางสำหรับการสอนภาษามืออัลกุรอานที่เป็นระบบ ทั้งในเรื่องขอบเขตเนื้อหา องค์ความรู้ทางศาสนา สื่อการสอนและวิธีการถ่ายทอดที่เหมาะสม ปัจจุบันศูนย์การศึกษายังใช้ภาษามือไทยเป็นหลัก โดยไม่มีภาษามืออาหรับหรือภาษามืออัลกุรอานอย่างชัดเจน ขณะที่การสอนที่บ้านใช้วิธีการสอนโดยเขียนบนกระดานและพูดให้ดังชัดเจน ส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

1.4 ด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองหรือชุมชนมุสลิม คือ การให้ความสนับสนุนจากครอบครัวชุมชน จากการสัมภาษณ์พบว่า สภาพด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองหรือชุมชนมุสลิมแสดงให้เห็นว่า ครอบครัวมีบทบาทสำคัญและมีความพยายามในการสนับสนุนการเรียนรู้ของบุตรอย่างแท้จริง แม้ว่าจะไม่มีพื้นฐานหรือหลักสูตรภาษามืออัลกุรอานอย่างเป็นระบบ แต่ผู้ปกครองได้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมทักษะภาษามือภายในบ้าน สอดคล้องกับคำพูดที่ระบุว่า “ลูกไม่เคยได้ศึกษาภาษามืออัลกุรอานอย่างเป็นทางการ ที่บ้านจะมีการสอนภาษามือแบบง่าย ๆ ของทางบ้าน แต่สังเกตจากการสอนแล้วลูกไปได้เร็วในระดับหนึ่ง” แสดงให้เห็นว่าผู้ปกครองมีวิธีการสอน ด้วยการสื่อสาร

ง่าย ๆ เพื่อให้ลูกเข้าใจและสามารถเรียนรู้ได้เร็วขึ้น เป็นการมีส่วนร่วมของครอบครัวที่ส่งผลต่อแรงจูงใจและความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของลูก (Pa2 , สัมภาษณ์, 4 มิถุนายน 2568)

กล่าวโดยสรุป สภาพแวดล้อมด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองหรือชุมชนมุสลิม คือ ครอบครัวมีส่วนร่วมและให้การสนับสนุนบุตรหลานในการเรียนรู้ภาษามืออัลกุรอานด้วยใช้วิธีการสอนแบบง่าย ๆ ภายในบ้าน เพื่อให้นักเรียนมีพัฒนาการในการเรียนรู้ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการสนับสนุนจากครอบครัวในการเสริมสร้างทักษะภาษามืออัลกุรอานสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน

2. ความต้องการในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างทักษะภาษามืออัลกุรอานแบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ ด้านสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ ด้านผู้สอน ด้านเนื้อหาและวิธีการจัดการเรียนรู้ และด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองหรือชุมชนมุสลิม

2.1 ด้านสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ คือ ความต้องการของโครงสร้างทางกายภาพ อาคารสถานที่ ความเหมาะสมของบรรยากาศ สื่อ อุปกรณ์ในการสอนและทรัพยากรที่ใช้ในการเรียนรู้ จากการสัมภาษณ์ พบว่า ความต้องการในด้านสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างทักษะภาษามืออัลกุรอาน คือ โครงสร้างการเรียนรู้ที่ยังขาดแคลนอย่างเห็นได้ชัด เช่น ไม่มีหลักสูตร แนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนหรือรูปแบบการจัดการเรียนรรู้ที่ออกแบบมาโดยเฉพาะ สื่อการสอนภาษามืออัลกุรอาน ที่สามารถแปลความหมายจากอัลกุรอานเป็นภาษามือโดยตรง นอกจากนี้ การสร้างและจัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ศาสนาด้วยภาษามือที่จะส่งผลให้การจัดการเรียนรู้อัลกุรอานเหมาะสมกับผู้เรียนและมีความต่อเนื่อง (P1, สัมภาษณ์, 30 มิถุนายน 2568 ; P2, สัมภาษณ์, 27 มิถุนายน 2568) ครูผู้สอนและผู้ปกครองมีความเห็นตรงกันว่า การเรียนรู้ภาษามืออัลกุรอานสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินมีความสำคัญควรเรียนรู้ควบคู่กับวิชาพื้นฐานอื่น ๆ ทั้งนี้ยังมีความเห็นตรงกันว่า มีความต้องการให้มีการจัดสื่อการเรียนรู้และอุปกรณ์ที่สนับสนุน เข้าถึงง่ายและเหมาะสมกับบริบทของนักเรียนมุสลิมที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน เช่น วิดีโอบทเรียนภาษามือ พยัญชนะภาษามืออาหรับ กิจกรรมที่ช่วยให้นักเรียนได้ฝึกฝนภาษามืออัลกุรอานเป็นประจำทุกวัน (T2, สัมภาษณ์, 11 มิถุนายน 2568 ; Pa 2, สัมภาษณ์, 4 มิถุนายน 2568) กล่าวโดยสรุป ความต้องการในด้านสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ ประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ส่วน คือ 1) โครงสร้างหลักสูตร แนวทางหรือรูปแบบการจัดการเรียนรู้ คู่มือการสอน 2) สื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย เฉพาะทางและเข้าถึงง่าย เช่น วิดีโอ บทเรียนทักษะภาษามืออัลกุรอาน พยัญชนะภาษามืออาหรับ เพื่อให้นักเรียนฝึกฝนภาษามืออัลกุรอานได้ทุกวัน และ 3) ต้องการบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อศาสนาและมีโครงสร้างที่ต่อเนื่องทั้งในโรงเรียนและที่บ้าน

2.2 ด้านผู้สอน คือ ความต้องการในการพัฒนาครู บุคลากรในด้านความรู้ ความสามารถ ทักษะการจัดการเรียนรู้ และความเข้าใจผู้เรียน จากการสัมภาษณ์ ความต้องการในด้านผู้สอน พบว่า ความต้องการในการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อส่งเสริมให้มีความรู้ ความสามารถในจัดการเรียนรู้ทักษะภาษามืออัลกุรอานและความเข้าใจผู้เรียนมีความท้าทายอย่างยิ่ง เนื่องจากทางศูนย์ ฯ ขาดแคลนครูผู้สอนที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง ครูส่วนใหญ่มีความสามารถด้านภาษามือไทย แต่ยังขาดความรู้เกี่ยวกับภาษามือที่ใช้กับคำศัพท์ทางศาสนาอิสลาม ซึ่งต้องใช้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งทั้งด้านภาษาและศาสนา (P1, สัมภาษณ์, 30 มิถุนายน 2568 ; P2, สัมภาษณ์, 27 มิถุนายน

2568) การพัฒนาครูและบุคลากรการอบรมให้ความรู้ตั้งแต่พื้นฐานของภาษามืออัลกุรอาน เช่น การรู้จักพยัญชนะภาษาอาหรับ สามารถนำไปใช้ในชั้นเรียนและถ่ายทอดต่อให้ผู้ปกครองได้ ทั้งนี้ครูผู้สอนต้องการมีความรู้เกี่ยวกับคำศัพท์และพยัญชนะที่สามารถแสดงเป็นภาษามือ รวมถึงความสามารถในการสอนนักเรียนอย่างเหมาะสม เพื่อให้นักเรียนสามารถเรียนรู้อัลกุรอานได้ด้วยภาษามืออย่างเข้าใจและนำไปใช้ได้จริง (T 1, สัมภาษณ์, 10 มิถุนายน 2568 ; T 2, สัมภาษณ์, 11 มิถุนายน 2568) กล่าวโดยสรุป ความต้องการในด้านผู้สอน ทางศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดปัตตานีให้ความสำคัญ ต่อการพัฒนาครูและบุคลากร เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความเชี่ยวชาญในด้านการจัดการเรียนรู้ทักษะภาษามืออัลกุรอานสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ทั้งด้านศัพท์ทางศาสนาอิสลามและทักษะการสอนผู้เรียนที่มีความบกพร่อง ทางศูนย์พร้อมสนับสนุนให้ครูได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่

2.3 ด้านเนื้อหาและวิธีการจัดการเรียนรู้ คือ ความต้องการใช้หลักสูตร เนื้อหาองค์ความรู้ที่นำมาสอนภาษาที่ใช้ในการสื่อสารและวิธีการสอน จากการสัมภาษณ์ ความต้องการในด้านเนื้อหาและวิธีการจัดการเรียนรู้ พบว่าผู้ปกครองต้องการครูผู้สอนที่มีทักษะภาษามืออัลกุรอาน มีความรู้ด้านศาสนาอิสลาม ทักษะด้านจิตวิทยาเด็กและความเข้าใจผู้พิการ เพราะเป็นทักษะที่สอนยาก ขอให้ครูอดทน สอนลูกที่มีความบกพร่องได้เรียนรู้อัลกุรอาน เพื่อใช้ในชีวิตประจำวันได้ พร้อมทั้งสามารถสนับสนุนการเรียนรู้และถ่ายทอดองค์ความรู้ไปถึงครอบครัว สามารถสานต่อการเรียนรู้ที่บ้านและ ต่อยอดในการนำไปใช้ทำศาสนกิจในชีวิตประจำวันต่อไปได้ (Pa1, สัมภาษณ์, 2 มิถุนายน 2568 ; Pa2, สัมภาษณ์, 4 มิถุนายน 2568 ; Pa3, สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2568)

มุมมองของครูผู้สอน เห็นว่าการสอนควรเริ่มต้นจากพยัญชนะภาษาอาหรับพื้นฐาน ขั้นต่อไปสามารถทำท่าภาษามือได้ ค่อยพัฒนาอ่านเป็นคำ เป็นประโยคจนสามารถอ่านอัลกุรอานได้ รวมถึงการอธิบายความหมายของคำศัพท์สำคัญที่ปรากฏบ่อยในคัมภีร์ เช่น คำว่า อัลลอฮฺ , เราะห์มาน , ญันนะฮฺ และคำอื่น ๆ มีการกำหนดสัญลักษณ์ภาษามือที่ชัดเจน มีการแปลความหมายโองการสำคัญในอัลกุรอานเป็นภาษามืออย่างง่าย สอดคล้องกับระดับความสามารถของนักเรียนแต่ละคน มีคู่มือ สื่อที่เข้าถึงง่าย หนังสือจิ๋ว วิดีโอภาษามือ ซอฟต์แวร์การเรียนรู้ภาพนิ่งภาพเคลื่อนไหวที่ชัดเจนและใช้ภาษามือที่เป็นมาตรฐาน กิจกรรมที่ใช้ควรเน้นการมีส่วนร่วมของนักเรียน เช่น การจัดกิจกรรมจับคู่คำศัพท์กับสัญลักษณ์ภาษามือ (T1, สัมภาษณ์, 10 มิถุนายน 2568 ; T2, สัมภาษณ์, 11 มิถุนายน 2568 ; T3 , สัมภาษณ์, 16 มิถุนายน 2568) ซึ่งการเรียนอัลกุรอาน ต้องเรียนสม่ำเสมอ ต่อเนื่องและเรียนทุกวัน เพื่อให้อ่านภาษามืออัลกุรอานได้ (Pa3, สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2568) นอกจากนี้ ประเด็นความต้องการที่สำคัญในการส่งเสริมศักยภาพครูผู้สอนให้มีทักษะภาษามืออัลกุรอาน คือ ต้องการรูปแบบการจัดการเรียนรู้ คู่มือภาษามือที่รวบรวมคำศัพท์และประโยคจากอัลกุรอานโดยเฉพาะ มีสื่อที่เหมาะสมและหลากหลายพร้อมภาพประกอบหรือวิดีโอสาธิตที่ชัดเจน ตลอดจนการอบรมที่เน้นการฝึกปฏิบัติการใช้ทักษะภาษามืออัลกุรอานอย่างถูกต้องแม่นยำ เพื่อให้ครูต่อยอดได้ (P1, สัมภาษณ์, 30 มิถุนายน 2568 ; P2, สัมภาษณ์, 27 มิถุนายน 2568) กล่าวโดยสรุป ความต้องการในด้านเนื้อหาและวิธีการจัดการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างทักษะภาษามืออัลกุรอาน ประกอบด้วย 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) คู่มือการฝึกอบรมที่รวบรวมเนื้อหาความรู้ด้านพยัญชนะภาษามืออาหรับ ความรู้ด้านศาสนาอิสลามและการสื่อสารด้วยท่าทางมือ พร้อมทั้งการแปลความหมายจากโองการและอายัตในคัมภีร์อัลกุรอาน รวมถึงรวบรวมคำศัพท์ที่สำคัญ เพื่อใช้ฝึกอบรมครูผู้สอนและผู้ปกครองสามารถนำความรู้ไปต่อยอดได้ 2) ทักษะด้านจิตวิทยาการสอนเด็กและความเข้าใจผู้พิการ 3) วิธีการจัดการเรียนรู้ เน้น

การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและการลงมือปฏิบัติจริง เพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ทักษะภาษามืออัลกุรอานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2.4 ด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองหรือชุมชนมุสลิม คือ ความต้องการในการสนับสนุนจากครอบครัวและชุมชน จากการสัมภาษณ์ ความต้องการในด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองหรือชุมชนมุสลิม พบว่า ความร่วมมือและการสนับสนุนจากครอบครัว โดยเฉพาะผู้ปกครอง เป็นองค์ประกอบสำคัญช่วยกระตุ้นให้นักเรียนมีแรงจูงใจในการเรียนรู้และสามารถฝึกฝนทบทวนภาษามือนอกเวลาเรียนได้อย่างต่อเนื่อง (T1, สัมภาษณ์, 10 มิถุนายน 2568) ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการเรียนรู้อัลกุรอาน ด้วยการเปิดเสียงอัลกุรอานให้ดังและเรียนร่วมกันพยายามสอนอัลกุรอานให้เต็มที่เพื่อลูกจะได้มีโอกาสเข้าใจและรู้จักตัวอักษรในอัลกุรอาน จะช่วยสอน และทบทวนเนื้อหาเพิ่มเติมให้ลูกเมื่อกลับจากที่โรงเรียน (Pa1, สัมภาษณ์, 2 มิถุนายน 2568 ; Pa2, สัมภาษณ์, 4 มิถุนายน 2568 ; Pa3, สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2568) กล่าวโดยสรุป ความต้องการในด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองหรือชุมชนมุสลิม ความร่วมมือจากครอบครัวโดยเฉพาะผู้ปกครองมีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นให้นักเรียนมีแรงจูงใจในการเรียนรู้และสามารถฝึกทบทวนภาษามือนอกเวลาเรียนได้ต่อเนื่อง โดยผู้ปกครองหลายท่านให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ เช่น เปิดวิดีโออัลกุรอานที่แปลเป็นภาษาไทยและเรียนร่วมกัน พยายามสอนอัลกุรอานให้เต็มที่เพื่อลูกจะได้มีโอกาสเข้าใจและรู้จักตัวอักษร ช่วยสอนและทบทวนเนื้อหาเพิ่มเติมให้ลูกเมื่อกลับจากโรงเรียน

อภิปรายผล

ผลการศึกษาครั้งนี้สะท้อนให้เห็นถึงสภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนรู้ที่ยังขาดความพร้อมในหลายด้าน เช่น ด้านสภาพแวดล้อม เวลา และสื่อการสอนที่เกี่ยวข้องกับภาษามืออัลกุรอาน สอดคล้องกับแนวคิดของ Muhamad & Khamaruddin (2019) ที่กล่าวว่า “การจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษจำเป็นต้องมีแหล่งเรียนรู้สื่อเฉพาะ และบุคลากรที่มีความเข้าใจความแตกต่างเฉพาะของผู้เรียนอย่างแท้จริง” โดยเฉพาะกรณีของภาษามืออัลกุรอาน ซึ่งเป็นบริบทเฉพาะทางที่ต้องใช้ความเข้าใจเชิงภาษา วัฒนธรรมและศาสนาอย่างลึกซึ้ง ด้านข้อจำกัดของครูผู้สอน พบว่าครูยังไม่มีความเชี่ยวชาญในการใช้ภาษามืออัลกุรอาน รู้สึกขาดความมั่นใจในการถ่ายทอดความรู้ เนื่องจากไม่มีประสบการณ์และขาดสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสม เช่นเดียวกับ สิริลักษณ์ และคณะ (2566) ที่พบว่าด้านเนื้อหาและวิธีการจัดการเรียนรู้ ครูในโรงเรียนเฉพาะทางยังขาดเครื่องมือ แหล่งเรียนรู้ สื่อการสอนที่เหมาะสมกับนักเรียนกลุ่มนี้ในบริบทศาสนาอิสลาม และด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองหรือชุมชนมุสลิม ผู้ปกครองมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน ส่วนใหญ่สนับสนุนการเรียนรู้ภาษามืออัลกุรอานที่บ้าน ทั้งการเปิดวิดีโอ การทบทวนบทเรียน และการสอนซ้ำ ที่เน้นบทบาทของบริบทสังคม โดยเฉพาะครอบครัวในการส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก และตรงกับแนวคิดของ สิริลักษณ์ และคณะ (2566) พบว่า “การมีส่วนร่วมของครอบครัวในการเรียนรู้ของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ช่วยให้ผู้เรียนมีแรงจูงใจและพัฒนาทักษะการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง”

ส่วนในด้านความต้องการในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ พบว่า ทั้งผู้บริหารและครูต้องการเนื้อหาความรู้ด้านพยัญชนะภาษามืออาหรับ ความรู้ด้านศาสนาอิสลาม ท่าทางมือ พัฒนาเครื่องมือ สื่อการสอน และหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียน เน้นให้มีลักษณะเฉพาะทาง เช่น การใช้ภาษามืออาหรับการใช้สื่อมัลติมีเดีย และการพัฒนาครู

และบุคลากรผ่านการอบรม เพื่อให้นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินได้รับโอกาสพัฒนาตนเองอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการเรียนรู้แบบ Universal Design for Learning (UDL) & Zainab (2020) ที่เน้นการเข้าถึงและมีส่วนร่วมของผู้เรียนทุกคน นอกจากนี้พบว่า ข้อจำกัดด้านงบประมาณและเวลา เป็นอุปสรรคหลักในการพัฒนาและจัดการเรียนรู้เฉพาะทาง ซึ่งสอดคล้องกับรายงานของ UNESCO (1994) ที่ระบุว่า โรงเรียนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ให้บริการเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ส่วนใหญ่เผชิญกับข้อจำกัดด้านงบประมาณ บุคลากร และการสนับสนุนจากหน่วยงานระดับนโยบาย สรุปได้ว่า จากข้อมูลเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมทักษะภาษามืออัลกุรอาน จำเป็นต้องเป็นกระบวนการที่บูรณาการระหว่าง ครู นักวิชาการ ผู้ปกครอง และชุมชน รวมถึงการสนับสนุนด้านทรัพยากรอย่างเหมาะสม เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินได้อย่างแท้จริง

สรุปผลการวิจัย

การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างทักษะภาษามืออัลกุรอาน สำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ของศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดปัตตานี โดยสรุปผลการวิจัยเป็น 2 ประเด็น คือ สภาพปัจจุบันและความต้องในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างทักษะภาษามืออัลกุรอาน รายละเอียดดังนี้

1. สภาพปัจจุบันในการจัดการเรียนรู้ทักษะภาษามืออัลกุรอาน แบ่งเป็น 4 ด้าน คือ ด้านสภาพแวดล้อม ด้านผู้สอน ด้านเนื้อหาและวิธีการจัดการเรียนรู้ และด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองหรือชุมชนมุสลิม ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านสภาพแวดล้อม มีข้อจำกัดด้านเวลาและทรัพยากร ทั้งในด้านการจัดสรรเวลาเรียน การพัฒนาสื่อ การอบรมครู และงบประมาณ 2) ด้านผู้สอน ครูขาดความรู้ ความเข้าใจ เทคนิควิธีการสอนและทักษะภาษาอาหรับในการสอนภาษามืออัลกุรอาน ต้องปรับให้เหมาะกับพื้นฐานที่หลากหลายของนักเรียน เพื่อเข้าถึงคำสอนของอัลลอฮ.และเข้าใจศาสนาได้ 3) ด้านเนื้อหาและวิธีการจัดการเรียนรู้ภาษามืออัลกุรอาน ไม่มีหลักสูตรหรือแนวทางเฉพาะในการสอนภาษามืออัลกุรอานในประเทศไทย ส่งผลให้เด็กเบื่อหน่ายหรือมีอารมณ์ไม่ดีระหว่างเรียน และ 4) ด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองหรือชุมชนมุสลิม ผู้ปกครองไม่ได้สอนภาษามืออัลกุรอานอย่างเป็นทางการ

2. ความต้องการในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างทักษะภาษามืออัลกุรอาน แบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ ด้านสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ ด้านผู้สอน ด้านเนื้อหาและวิธีการจัดการเรียนรู้ และด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองหรือชุมชนมุสลิม ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ การเรียนภาษามืออัลกุรอาน จำเป็นต้องมีสื่อและหลักสูตรที่เหมาะสม สื่อแปลความหมายอัลกุรอานเป็นภาษามือ ซึ่งหาได้ยาก ครูและผู้ปกครองต้องการให้เด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยินได้เรียนรู้อัลกุรอานอย่างจริงจังกับครูที่เข้าใจทั้งภาษามือและหลักศาสนา 2) ด้านผู้สอน ต้องการพัฒนาครูผู้สอนภาษามืออัลกุรอาน โดยครูต้องการการอบรมพื้นฐานการรู้จักพยัญชนะภาษาอาหรับในภาษามือ มีสื่อการสอนและความรู้ด้านจิตวิทยาเด็กและความเข้าใจผู้พิการ 3) ด้านเนื้อหาและวิธีการจัดการเรียนรู้ ต้องการหลักสูตร คู่มือภาษามืออัลกุรอานที่มีเนื้อหาเป็นระบบเริ่มจากพยัญชนะอาหรับจนสามารถอ่านอายัต มีคำแปลและสัญลักษณ์ภาษามือชัดเจน มีสื่อหลากหลาย เช่น วิดีโอ หนังสือจิ๋ว ภาพประกอบ เน้นกิจกรรมแบบมีส่วนร่วม เรียนต่อเนื่องทุกวัน เข้าถึงง่าย ต่อยอดการสอนที่บ้านได้ เพื่อให้เด็กอ่านคล่องและนำไปใช้ใน

ชีวิตจริงและศาสนกิจได้ และ 4) ด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองหรือชุมชนมุสลิม ผู้ปกครองมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้ภาษามืออัลกุรอาน โดยให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ เช่น เปิดวิดีโอภาษามือ เรียนร่วมกับบุตรหลาน สอนและทบทวนเนื้อหาที่บ้านช่วยให้นักเรียนมีแรงจูงใจและพัฒนาทักษะได้อย่างต่อเนื่อง

สรุปจากข้อมูลทั้งหมดพบว่ามีความต้องการอย่างชัดเจนในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างทักษะภาษามืออัลกุรอานที่เหมาะสมกับผู้เรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน เป็นรูปแบบที่บูรณาการระหว่างภาษามือไทยภาษามืออาหรับและมีเนื้อหาทางศาสนาอิสลาม ทั้งยังมีการสนับสนุนครูให้ได้รับการอบรมเชิงปฏิบัติ สื่อการสอนที่เข้าใจง่าย เข้าถึงได้เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียนเป็นระบบ ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครอบครัวอย่างต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างทักษะภาษามืออัลกุรอานให้เกิดขึ้นได้ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียนอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนาผลการวิจัยไปใช้

1.1 ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจาจังหวัดปัตตานี ควรส่งเสริมความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาและมัสยิดในชุมชน เพื่อพัฒนาเครือข่ายความรู้ด้านภาษามืออัลกุรอานและการสื่อสารเกี่ยวกับศาสนา

1.2 ครูและบุคลากร ควรพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการระหว่างภาษามือไทย ภาษามืออาหรับและบทเรียนอัลกุรอาน เช่น การละหมาด การขอดูอาอ.และการอ่านซูเราะห์บทสั้นจากอัลกุรอาน

1.3 ครูและบุคลากร ควรมีการอบรมอย่างต่อเนื่องด้านภาษามืออาหรับหรือภาษามืออัลกุรอาน เพื่อเพิ่มความมั่นใจและความสามารถในการสอนรวมถึงมีคู่มือหรือแนวทางการสอนที่ชัดเจน

1.4 ครูและบุคลากร ควรจัดทำสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสม สำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน เช่น วิดีโอภาษามืออัลกุรอาน แฟลชการ์ดคำศัพท์ภาษามืออาหรับพื้นฐานหรือสื่อดิจิทัลที่ใช้ได้ทั้งในห้องเรียนและที่บ้าน

1.5 ส่งเสริมให้มีพื้นที่การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เช่น กิจกรรมกลุ่ม ศูนย์เรียนรู้หรือเวิร์กชอปภาษามือศาสนาในชุมชน โดยเชิญผู้รู้ทางศาสนาและผู้เชี่ยวชาญภาษามือร่วมพัฒนา

1.6 ผู้ปกครองควรมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ของบุตร เช่น การใช้สื่อภาษามือร่วมกับลูก การฝึกทบทวนคำศัพท์ทางศาสนา และจัดบรรยากาศในบ้านที่ส่งเสริมการเรียนรู้ศาสนาอย่างสม่ำเสมอ

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการทาวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมในเรื่องการพัฒนารูปแบบต้นแบบ (Prototype) ของการจัดการเรียนรู้ภาษามืออัลกุรอาน และทดลองใช้กับกลุ่มเป้าหมายจริง

2.2 ควรพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการระหว่างภาษามือไทย ภาษามืออาหรับในรูปแบบบทเรียนอัลกุรอาน เช่น การละหมาด การขอดูอาอ.และการอ่านซูเราะห์บทสั้น ๆ จากอัลกุรอาน

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ (2568). *สถานการณ์ด้านคนพิการ.* https://www.dep.go.th/th/law-academic/knowledge-base/disabled-person-situation

ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดปัตตานี. (2566). รายงานผลการประเมินตนเองของสถานศึกษา ปีการศึกษา 2566.

สิริลักษณ์ มณีรัตน์, ภริมา วินิธาสถิตกุล, และ ทรรศนัย โกวิทยากร. (2566). แนวทางการเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ของเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 34*(3), 1-11.

Muhamad, N. A. F., & Khamaruddin, S. R. B. (2019). Worship learning issue among the deaf people in Malaysia. *International Journal of Civil Engineering and Technology, 10*(4), 2329-2339.

Pamungkas, B., Wahab, R., & Suwarjo, S. (2023). Teaching of the Quran and Hadiths using sign language to Islamic boarding school students with hearing impairment. *International Journal of Learning,Teaching and Educational Research, 22*(5), 227-242.https://doi.org/10.26803/ijlter.22.5.11

Patton, M. Q. (2015). *Qualitative Research & Evaluation Methods: Integrating theory and practice* (4th ed.). SAGE Publications, Inc.

Singh, B., & Dubey, A. K. (2025). Deaf education and sign language: Strategies, challenges, and benefits. *Naveen International Journal of Multidisciplinary Sciences (NIJMS), 1*(3),75-82. https://doi.org/10.71126/nijms.v1i3.26

UNESCO. (1999). *Promotion of basic education for children with special needs* (No. ED-94/WS/16). UNESCO. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000118314

Zainab, N. (2020). Islamic Education for Deaf Students in Special Education School in Madura. In *Proceedings of the International Conference on Community Development (ICCD 2020)* (pp. 555–558). Atlantis Press. https://doi.org/10.2991/assehr.k.201017.123

สภาพและความต้องการตัรบียะฮ์นักเรียน: กรณีศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาใน

จังหวัดสตูล

มธุกร พันธุ์โณ

รูดียะห์ หะ

สภาพและความต้องการตัรบียะฮ์นักเรียน: กรณีศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดสตูล

มธุกร พันธุ์โณ[1]

รูดียะห์ หะ[2]

บทคัดย่อ

จุดประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพและความต้องการตัรบียะฮ์นักเรียนของโรงเรียนสตูลศานติศึกษา จังหวัดสตูล

วิธีการศึกษา ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ สัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 15 คน ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้รับผิดชอบงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และผู้ปกครองนักเรียน การคัดเลือกใช้วิธีการแบบเจาะจง ตามเกณฑ์ที่กำหนด คือ ผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน มีความรู้หรือประสบการณ์ด้านตัรบียะฮ์ในบริบทโรงเรียนประถมศึกษา ไม่น้อยกว่า 3 ปี และสามารถให้ข้อมูลเชิงลึกได้ตรงตามสภาพจริงของสถานศึกษา ตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีการสามเส้า และนำเสนอข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการศึกษา ผลการศึกษาพบว่า สภาพการดำเนินงานการตัรบียะฮ์ในโรงเรียนสตูลศานติศึกษาจังหวัดสตูล ยังขาดนโยบายที่ชัดเจน ประสบปัญหาเรื่องบุคลากรในด้านความเข้าใจในบทบาทของตน การจัดการเรียนการสอนยังไม่มีการบูรณาการการตัรบียะฮ์อย่างชัดเจน และขาดความร่วมมือจากชุมชน ทั้งนี้ความต้องการจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการตัรบียะฮ์ ได้แก่ การพัฒนาผู้สอนอย่างเป็นระบบโดยการเป็นแบบอย่างที่ดี การพัฒนาหลักสูตรให้ครอบคลุมการตัรบียะฮ์อย่างชัดเจน การจัดกิจกรรมที่มีความหลากหลายและต่อเนื่อง การจัดสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการตัรบียะฮ์เพื่อหล่อหลอมพฤติกรรมที่เหมาะสมในชีวิตประจำวันของนักเรียน

การนำผลวิจัยไปใช้ ข้อค้นพบสามารถใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนพัฒนาการตัรบียะฮ์ในระดับประถมศึกษาและเป็นแนวทางเบื้องต้นสำหรับผู้บริหารและครูในการกำหนดนโยบายด้านคุณธรรมจริยธรรมที่มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: ตัรบียะฮ์, ผู้บริหารโรงเรียน, ผู้ปกครอง, ประถมศึกษา

[1] นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการและการจัดการการศึกษาอิสลาม คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, อีเมล matukon1980@gmail.com

[2] ปร.ด. (การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร), อาจารย์ประจำสาขาการสอนอิสลามศึกษา, คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, อีเมล์: rudiyah.h@psu.ac.th

An Analysis of the Conditions and Needs of Student Tarbiyah: A Case Study of a Primary School in Satun Province"

Matukon Panno [1]
Rudiyah Ha [2]

Abstract

Objective : The purpose of this study was to examine the conditions and needs of student Tarbiyah in a primary school in Satun Province.

Methodology : This study employed a qualitative research methodology using in-depth interviews and semi-structured interview protocols. The key informants comprised 15 individuals, including school administrators, teachers responsible for moral and ethical development, and parents. Participants were purposively selected based on specific criteria: they were directly involved in student moral development, possessed knowledge or experience in Tarbiyah within the context of primary education for at least three years, and were capable of providing in-depth and authentic insights. Data triangulation was used for validation, and the findings were presented through descriptive analysis.

Research Findings : The findings revealed that the implementation of Tarbiyah in primary schools in Satun Province remains unclear in terms of policy direction. Challenges include a lack of personnel understanding regarding their roles, limited integration of Tarbiyah into instructional practices, and insufficient community involvement. Stakeholders emphasized the need for systematic teacher development through role modeling, curriculum design that explicitly incorporates Tarbiyah principles, the provision of diverse and continuous activities, and the creation of supportive environments that nurture appropriate behaviors in students' daily lives.

Contributions: The study's findings can serve as fundamental data for planning the development of Tarbiyah at the primary education level. They also provide initial guidelines for school administrators and teachers in formulating more effective and result-oriented policies on moral and ethical development.

Keywords: Tarbiyah, School Administrators, Parents, Primary Education

[1] Master's Student Islamic Educational Administration Management Program, Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkhla University Pattani Campus, Email matukon1980@gmail.com

[2] Ph.D. (Curriculum Research and Development), Lecturer in Islamic Studies Education, Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkhla University, Pattani Campus Email: rudiyah.h@psu.ac.th

บทนำ

ในยุคที่สังคมเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ระบบคุณค่าทางศีลธรรมและจริยธรรมของเยาวชนมุสลิมกำลังเผชิญกับแรงกระทบจากปัจจัยภายนอกจำนวนมาก ทั้งจากสื่อ เทคโนโลยี และบริบทสังคมที่หลากหลาย (อาซีซัน เกปัน และอิบรอฮีม ณรงค์รักษาเขต, 2559) ส่งผลให้พฤติกรรมของนักเรียนจำนวนหนึ่งแสดงออกในลักษณะที่ไม่สอดคล้องกับหลักการอิสลาม ความท้าทายนี้ได้สะท้อนถึงความจำเป็นในการฟื้นฟูและยกระดับกระบวนการตัรบียะฮ์หรือการอบรมขัดเกลา ตามแนวทางอิสลามให้มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้นในระดับสถานศึกษา สถานศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีบทบาทสำคัญในการวางรากฐานด้านจริยธรรมและศาสนธรรมสำหรับผู้เรียน โดยเฉพาะการบูรณาการหลักการ ตัรบียะฮ์ ซึ่งเป็นหัวใจของการศึกษาตามแนวทางอิสลาม ในบริบทของโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดสตูล แนวทางการดำเนินกิจกรรมตัรบียะฮ์ปัจจุบันเน้นไปที่กิจกรรมในชั้นเรียนสอนศาสนา การสอดแทรกคุณธรรมในกิจกรรมทั่วไป และการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน อย่างไรก็ดี โรงเรียนหลายแห่งยังขาดระบบตัรบียะฮ์ที่มีโครงสร้างชัดเจน ครบวงจร และไม่สามารถติดตามพัฒนาการของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ไมซาเราะห์ ขุนรักษ์, 2556)

จังหวัดสตูลเป็นพื้นที่ชายแดนภาคใต้ที่มีความหลากหลายทั้งด้านวัฒนธรรมและศาสนา สถานศึกษาจึงมีความจำเป็นในการออกแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อบริบทของชุมชนท้องถิ่นและอัตลักษณ์ทางศาสนาอย่างเหมาะสม (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล, 2565) อย่างไรก็ตาม จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่างานวิจัยที่ผ่านมา นักวิจัยหลายท่านได้ทำการศึกษาเรื่องการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมโดยใช้วิธีการตัรบียะฮ์ อาทิเช่น มนูศักดิ์ โต๊ะเถื่อน (2554) ได้ศึกษาสภาพ ปัญหา และแนวทางการปลูกฝังจริยธรรม แก่นักเรียนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม สังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดปัตตานี ไมซาเราะห์ ขุนรักษ์ (2556) ศึกษาวิธีการตัรบียะฮฺนักเรียนในโรงเรียนหาดใหญ่วิทยาคาร อาหมีน ดาราพงศ์ (2561) ได้ศึกษา ตัรฺบียะฮ์อิสลามียะฮฺและการนำมาปรับใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช งานวิจัยดังกล่าวยังขาดข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับสภาพและความต้องการด้านตัรบียะฮ์ในระดับประถมศึกษา ซึ่งถือเป็นช่องว่างทางวิชาการที่ควรได้รับการศึกษาอย่างจริงจัง เพื่อพัฒนาแนวทางการจัดการตัรบียะฮ์ให้มีความชัดเจน สอดคล้องกับบริบทจริง และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้น การศึกษาสภาพและความต้องการตัรบียะฮ์ของนักเรียนในโรงเรียนสตูลศานติศึกษา จังหวัดสตูล จึงมีความสำคัญ เพื่อให้สามารถสะท้อนถึงสถานการณ์ที่เป็นอยู่ ความคาดหวัง และทิศทางที่ควรดำเนินการในการพัฒนาตัรบียะฮ์ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและชุมชนมุสลิมในพื้นที่ ข้อมูลที่ได้รับจากการศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบาย การวางแผน และการออกแบบแนวทางการจัดกิจกรรมทางคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาให้มีความเหมาะสม มีประสิทธิภาพ และสามารถนำไปใช้ประยุกต์ในบริบทที่คล้ายคลึงกันได้ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาสภาพและความต้องการตัรบียะฮ์นักเรียนของโรงเรียนสตูลศานติศึกษา จังหวัดสตูล

วิธีการศึกษา

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เป็นวิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพที่ผู้ให้ข้อมูลถูกเลือกโดยเจตนาเพื่อให้ข้อมูลเฉพาะที่ตรงกับวัตถุประสงค์การวิจัย (ชาย โพสิตา, 2550) เป็นการเลือกผู้ให้ข้อมูลที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ หรือประสบการณ์เฉพาะด้านตัรบียะฮ์และการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วยผู้บริหารโรงเรียน 5 คน ครูผู้รับผิดชอบงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม 5 คน และผู้ปกครองนักเรียน 5 คน รวมทั้งสิ้น 15 คน โดยผู้ให้ข้อมูลต้องผ่านเกณฑ์ดังนี้ คือ มีประสบการณ์ในการดำเนินงานด้านคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาไม่น้อยกว่า 3 ปี มีความรู้หรือเกี่ยวข้องกับกระบวนการตัรบียะฮ์ในระดับประถมศึกษา และสามารถให้ข้อมูลเชิงลึกที่สะท้อนสภาพจริงของสถานศึกษา

2. เครื่องมือการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์ครอบคลุมประเด็นของสภาพและความต้องการของตัรบียะฮ์ประกอบไปด้วยกระบวนการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมโดยใช้วิธีการตัรบียะฮ์ ปัญหาหรืออุปสรรคและการนำการตัรบียะฮ์มาใช้ในโรงเรียน โดยเครื่องมือได้รับการตรวจสอบความตรงเชิงพินิจ (Face Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน และมีการปรับปรุงการใช้ภาษาและปรับคำถามที่มีความนามธรรมให้เข้าใจง่ายขึ้น ตามข้อเสนอแนะเพื่อความเหมาะสม

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยวิธีสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยนัดหมายผู้ให้ข้อมูลล่วงหน้าและใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างในการดำเนินการสัมภาษณ์ นอกจากนี้ มีการจดบันทึกภาคสนาม และขออนุญาตบันทึกเสียง เพื่อใช้ในการถอดความและวิเคราะห์ข้อมูลภายหลัง โดยดำเนินการจนกว่าข้อมูลจะถึงจุดอิ่มตัว (Data Saturation)

4. การวิเคราะห์และการตรวจสอบคุณภาพข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ตามขั้นตอนของสุภางค์ จันทวานิช (2564) ได้แก่ การจัดระเบียบข้อมูล การให้รหัส การจัดหมวดหมู่ และการตีความเพื่อนำไปสู่ข้อสรุปเชิงคุณภาพ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ได้รับการถอดความอย่างละเอียดและตรวจสอบความถูกต้องก่อนวิเคราะห์ การตรวจสอบคุณภาพข้อมูลใช้เทคนิคการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) เพื่อยืนยันความถูกต้องของเนื้อหา

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาสภาพและความต้องการตัรบียะฮ์นักเรียนของโรงเรียนสตูลศานติศึกษา จังหวัดสตูล จากการสัมภาษณ์เชิงลึก มีรายละเอียด ดังนี้

1. สภาพการดำเนินงานตัรบียะฮ์ในโรงเรียน จากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครูผู้รับผิดชอบงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และผู้ปกครอง พบว่าสภาพการดำเนินงานตัรบียะฮ์ในโรงเรียนยังไม่เป็นระบบ ขาดนโยบายที่ชัดเจน และกลไกการบริหารจัดการที่เป็นรูปธรรม ผู้บริหารรายหนึ่งระบุว่า “แม้จะมีกิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมอยู่บ้าง แต่ไม่ได้ถูกบรรจุไว้ในแผนพัฒนาโรงเรียนอย่างเป็นทางการ และไม่มีหน่วยงานเฉพาะที่รับผิดชอบโดยตรง” (ผู้บริหาร, การสื่อสารส่วนบุคคล, 13 กรกฎาคม 2568)

ด้านครูผู้รับผิดชอบงานคุณธรรมสะท้อนว่า “การจัดกิจกรรมตัรบียะฮ์ส่วนใหญ่ขาดแนวทางและแบบแผนร่วม กิจกรรมดำเนินไปตามความเข้าใจของครูแต่ละคน อีกทั้งยังไม่มีการประเมินผลที่ชัดเจน” (ครูฝ่ายพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม, การสื่อสารส่วนบุคคล, 10 กรกฎาคม 2568) ขณะที่ผู้ปกครองให้ความเห็นว่า “แม้โรงเรียนมีความพยายามอบรมเด็ก แต่พฤติกรรมของนักเรียนบางส่วนยังไม่สะท้อนผลลัพธ์จากกิจกรรมที่ดำเนินอยู่” (ผู้ปกครอง, การสื่อสารส่วนบุคคล, 12 กรกฎาคม 2568)

กล่าวโดยสรุป การดำเนินงานด้านตัรบียะฮ์ในโรงเรียนยังมีลักษณะกระจัดกระจาย ขาดความต่อเนื่อง และขาดการสนับสนุนเชิงนโยบายอย่างเป็นระบบ จำเป็นต้องได้รับการจัดโครงสร้างและวางแนวทางที่ชัดเจน เพื่อให้เกิดการปลูกฝังคุณธรรมอย่างยั่งยืน

1.1 ด้านนโยบายและการบริหารจัดการ จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูล

ทั้งสามกลุ่ม ได้แก่ ผู้บริหาร ครูผู้รับผิดชอบงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และผู้ปกครอง พบว่าสภาพการดำเนินงานด้านตัรบียะฮ์ในโรงเรียนยังขาดกรอบนโยบายที่ชัดเจนและระบบบริหารจัดการที่เป็นรูปธรรม ผู้บริหารคนหนึ่งกล่าวว่า แม้โรงเรียนจะจัดกิจกรรมตัรบียะฮ์หลายรูปแบบ แต่ยังไม่มีการกำหนดไว้ในแผนยุทธศาสตร์หรือมีหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรง ส่งผลให้ขาดความต่อเนื่องในการดำเนินงาน (ผู้บริหาร, การสื่อสารส่วนบุคคล, 13 กรกฎาคม 2568)

ครูผู้รับผิดชอบงานคุณธรรมระบุว่า “กิจกรรมตัรบียะฮ์ส่วนใหญ่ขับเคลื่อนโดยความตั้งใจของครูแต่ละคน ไม่มีแนวทางปฏิบัติหรือแผนงานร่วม ทำให้ผลการดำเนินงานไม่ต่อเนื่องและไม่สามารถประเมินผลได้ชัดเจน” (ครูฝ่ายพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม, การสื่อสารส่วนบุคคล, 10 กรกฎาคม 2568) ขณะที่ผู้ปกครองสะท้อนว่า แม้จะเห็นกิจกรรมศาสนาในโรงเรียน แต่ไม่ทราบว่าโรงเรียนมีแนวทางหรือเป้าหมายที่ชัดเจนด้านตัรบียะฮ์หรือไม่ (ผู้ปกครอง, การสื่อสารส่วนบุคคล, 12 กรกฎาคม 2568) กล่าวโดยสรุป การดำเนินงานตัรบียะฮ์ในด้านนโยบายและการบริหารจัดการยังเป็นไปแบบไม่เป็นระบบ ขาดการบูรณาการเชิงยุทธศาสตร์และการสนับสนุนอย่างจริงจังจากฝ่ายบริหาร จำเป็นต้องมีการกำหนดแนวทางอย่างชัดเจนและจัดระบบให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนมุสลิมในพื้นที่

1.2 ด้านบุคลากร ข้อมูลจากผู้บริหาร ครู และผู้ปกครอง “สะท้อนว่าสภาพการ

ดำเนินงานด้านตัรบียะฮ์ยังประสบปัญหาเรื่องบุคลากร ทั้งในด้านจำนวน ทักษะ และความเข้าใจในบทบาทของตน ผู้บริหารรายหนึ่งกล่าวว่า โรงเรียนมีบุคลากรจำกัด ครูส่วนใหญ่ต้องรับผิดชอบหลายหน้าที่ ส่งผลให้การจัดกิจกรรมตัรบียะฮ์ไม่ได้รับความสำคัญเท่าที่ควร” (ผู้บริหาร, การสื่อสารส่วนบุคคล, 13 กรกฎาคม 2568) ครูผู้รับผิดชอบงานคุณธรรมระบุว่า “ครูบางคนยังขาดความเข้าใจในแนวทางตัรบียะฮ์ และไม่เห็นว่าเป็นภารกิจร่วมของครูทุกคน ทำให้ขาดความต่อเนื่องในการปลูกฝังคุณธรรม” (ครูฝ่ายพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม, การสื่อสารส่วนบุคคล, 10 กรกฎาคม 2568) ขณะเดียวกัน ผู้ปกครองสะท้อนว่า “อยากเห็นครูทุกคนเป็นแบบอย่างที่ดี ทั้งด้านคำพูดและพฤติกรรม ไม่ใช่เพียงครูศาสนาเท่านั้น” (ผู้ปกครอง, การสื่อสารส่วนบุคคล, 12 กรกฎาคม 2568)

โดยสรุป การดำเนินงานตัรบียะฮ์ด้านบุคลากรยังขาดความพร้อมทั้งในด้านจำนวนและ

คุณภาพ การพัฒนาครูให้มีความเข้าใจและมีบทบาทเชิงรุกในการเป็นแบบอย่าง จึงเป็นประเด็นสำคัญที่ควรเร่งดำเนินการ

1.3 ด้านการจัดการเรียนการสอน จากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครู และผู้ปกครอง พบว่า

การจัดการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับตัรบียะฮ์ยังไม่ถูกบูรณาการอย่างเป็นระบบในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ผู้บริหารรายหนึ่งกล่าวว่า “การสอนเรื่องคุณธรรมจริยธรรมส่วนใหญ่ยังจำกัดอยู่ในวิชาศาสนา ไม่ได้แทรกอยู่ในวิชาอื่นหรือกิจกรรมทั่วไปของโรงเรียน” (ผู้บริหาร, การสื่อสารส่วนบุคคล, 13 กรกฎาคม 2568) ครูผู้รับผิดชอบงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมระบุว่า “ครูส่วนมากยังมองว่าการสอน ตัรบียะฮ์เป็นหน้าที่ของครูศาสนาเพียงกลุ่มเดียว ทำให้ขาดความต่อเนื่องและบูรณาการในระดับชั้นเรียน” (ครูฝ่ายพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม, การสื่อสารส่วนบุคคล, 10 กรกฎาคม 2568) ในขณะเดียวกัน ผู้ปกครองให้ความเห็นว่า “แม้จะมีการสอนศาสนาในห้องเรียน แต่พฤติกรรมของนักเรียนบางคนยังไม่สะท้อนผลของการเรียนรู้ด้านคุณธรรม” (ผู้ปกครอง, การสื่อสารส่วนบุคคล, 12 กรกฎาคม 2568) กล่าวโดยสรุป การจัดการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับตัรบียะฮ์ในโรงเรียนยังไม่มีความ ชัดเจน ขาดการบูรณาการในทุกวิชา และยังไม่สามารถปลูกฝังคุณธรรมได้อย่างเป็นรูปธรรม จึงควรมีแนวทางที่ส่งเสริมให้ครูทุกคนมีบทบาทในการถ่ายทอดคุณธรรมผ่านกระบวนการเรียนรู้ในทุกกลุ่มสาระ

1.4 ด้านความร่วมมือกับครอบครัวและชุมชน จากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครู และ ผู้ปกครอง พบว่าการดำเนินงานตัรบียะฮ์ในโรงเรียนยังขาดความร่วมมืออย่างเป็นระบบกับครอบครัวและชุมชน ผู้บริหารรายหนึ่งกล่าวว่า “โรงเรียนมีความตั้งใจเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น วันสำคัญทางศาสนา แต่ยังไม่มีแนวทางหรือช่องทางที่ชัดเจนในการประสานความร่วมมือในระดับการอบรมพฤติกรรมนักเรียน” (ผู้บริหาร, การสื่อสารส่วนบุคคล, 13 กรกฎาคม 2568) ครูผู้รับผิดชอบงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมระบุว่า “การสื่อสารระหว่างโรงเรียนกับ

ผู้ปกครองยังจำกัดอยู่ในระดับรายงานผลการเรียน ขาดกิจกรรมร่วมที่ส่งเสริมคุณธรรมแบบต่อเนื่อง” (ครูฝ่ายพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม, การสื่อสารส่วนบุคคล, 10 กรกฎาคม 2568) ขณะที่ผู้ปกครองให้ความเห็นว่า “ต้องการมีส่วนร่วมมากกว่านี้ และอยากให้โรงเรียนจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมลูกหลานในแนวทางเดียวกัน” (ผู้ปกครอง, การสื่อสารส่วนบุคคล, 12 กรกฎาคม 2568) กล่าวโดยสรุป การดำเนินงานตัรบียะฮ์ด้านความร่วมมือกับครอบครัวและชุมชนยังไม่เป็นระบบ ขาดกลไกและช่องทางที่ต่อเนื่อง การสร้างความร่วมมืออย่างใกล้ชิดจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ควรได้รับการส่งเสริมเพื่อให้การพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนเกิดผลอย่างแท้จริงทั้งในและนอกห้องเรียน

2. ความต้องการในการพัฒนากระบวนการตัรบียะฮ์ จากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครู และผู้ปกครอง พบว่าทุกกลุ่มมีความเห็นสอดคล้องกันว่าการดำเนินงานตัรบียะฮ์ในโรงเรียนควรได้รับการพัฒนาให้มีความชัดเจน เป็นระบบและต่อเนื่อง ผู้บริหารรายหนึ่งเสนอว่า “โรงเรียนควรมีแผนตัรบียะฮ์อย่างเป็นทางการ มีคณะทำงานที่ชัดเจน และมีกิจกรรมที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น” (ผู้บริหาร, การสื่อสารส่วนบุคคล, 13 กรกฎาคม 2568) ครูผู้รับผิดชอบงานคุณธรรมเห็นว่า “ควรจัดอบรมพัฒนาครูทุกคนให้เข้าใจแนวทางตัรบียะฮ์ และร่วมกันวางแผนกิจกรรมที่สามารถปลูกฝังคุณธรรมได้ในทุกวิชา” (ครูฝ่ายพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม, การสื่อสารส่วนบุคคล, 10 กรกฎาคม 2568) ในขณะเดียวกันผู้ปกครองแสดงความต้องการ “ให้โรงเรียนสร้างความร่วมมือกับครอบครัวมากขึ้น เช่น การจัดอบรมผู้ปกครอง การ

สื่อสารอย่างสม่ำเสมอ และการสร้างความเข้าใจร่วมด้านการอบรมเด็ก” (ผู้ปกครอง, การสื่อสารส่วนบุคคล, 12 กรกฎาคม 2568) โดยสรุป ความต้องการหลักในการพัฒนากระบวนการตรีบียะฮ์ ได้แก่ การวางแผนอย่างเป็นระบบ พัฒนาศักยภาพบุคลากร และเสริมสร้างความร่วมมือกับครอบครัว เพื่อให้การอบรมคุณธรรมของนักเรียนเกิดผลอย่างยั่งยืนทั้งในและนอกห้องเรียน

2.1 ด้านผู้สอน จากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครู และผู้ปกครอง พบว่า ทุกกลุ่มเห็นตรงกันว่าผู้สอนมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการตรีบียะฮ์ และจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ผู้บริหารรายหนึ่งระบุว่า “ครูทุกคนควรได้รับการอบรมให้เข้าใจแนวทางตรีบียะฮ์ ไม่ใช่จำกัดเฉพาะครูศาสนา เพื่อให้สามารถปลูกฝังคุณธรรมในทุกวิชาได้” (ผู้บริหาร, การสื่อสารส่วนบุคคล, 13 กรกฎาคม 2568) ครูผู้รับผิดชอบงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเสนอว่า “ควรมีการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการอย่างต่อเนื่อง ให้ครูสามารถออกแบบกิจกรรมตรีบียะฮ์ที่สอดคล้องกับบริบทนักเรียนและมีเทคนิคการสอนที่หลากหลาย” (ครูฝ่ายพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม, การสื่อสารส่วนบุคคล, 10 กรกฎาคม 2568) ขณะเดียวกัน ผู้ปกครองให้ความเห็นว่า “ครูควรเป็นแบบอย่างที่ดี ทั้งในแง่พฤติกรรม คำพูด และความมีเมตตาต่อนักเรียน” (ผู้ปกครอง, การสื่อสารส่วนบุคคล, 12 กรกฎาคม 2568) กล่าวโดยสรุป ความต้องการในการพัฒนาด้านผู้สอนมุ่งเน้นให้ครูทุกคนมีความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในการปลูกฝังคุณธรรมผ่านบทบาทการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ ควบคู่กับการเป็นต้นแบบที่ดีแก่นักเรียนในชีวิตประจำวัน

2.2 ด้านหลักสูตร จากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครู และผู้ปกครอง พบว่าทุกฝ่ายเห็นตรงกันว่าหลักสูตรของโรงเรียนควรบูรณาการตรีบียะฮ์อย่างชัดเจนมากขึ้น ผู้บริหารรายหนึ่งเสนอว่า “ควรมีการกำหนดสาระหรือหน่วยการเรียนรู้ที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในทุกระดับชั้น และบรรจุไว้ในแผนหลักสูตรสถานศึกษาอย่างเป็นทางการ” (ผู้บริหาร, การสื่อสารส่วนบุคคล, 13 กรกฎาคม 2568) ครูผู้รับผิดชอบงานคุณธรรมเสนอว่า “หลักสูตรควรมีความยืดหยุ่น เปิดโอกาสให้ครูสามารถออกแบบกิจกรรมหรือบูรณาการเนื้อหาตรีบียะฮ์ร่วมกับวิชาต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมกับวัยของนักเรียน” (ครูฝ่ายพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม, การสื่อสารส่วนบุคคล, 10 กรกฎาคม 2568) ในขณะเดียวกัน ผู้ปกครองสะท้อนว่า “อยากเห็นหลักสูตรที่เน้นทั้งความรู้และการอบรมจิตใจ โดยเฉพาะการสร้างพฤติกรรมที่เหมาะสมตามหลักศาสนาอิสลาม” (ผู้ปกครอง, การสื่อสารส่วนบุคคล, 12 กรกฎาคม 2568) โดยสรุป ความต้องการสำคัญคือการพัฒนาหลักสูตรให้ครอบคลุมแนวทางตรีบียะฮ์ อย่างชัดเจน บูรณาการกับวิชาต่าง ๆ และสามารถนำไปสู่การปลูกฝังคุณธรรมในชีวิตจริงของผู้เรียนได้อย่างเป็นรูปธรรม

2.3 ด้านการจัดกิจกรรม จากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครู และผู้ปกครอง พบว่าทุกฝ่ายต้องการให้โรงเรียนพัฒนารูปแบบกิจกรรมตรีบียะฮ์ให้หลากหลายและสอดคล้องกับบริบทของนักเรียนมากยิ่งขึ้น ผู้บริหารรายหนึ่งเสนอว่า “กิจกรรมควรมีความต่อเนื่อง เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน และไม่จำกัดเฉพาะวันสำคัญทางศาสนาเท่านั้น” (ผู้บริหาร, การสื่อสารส่วนบุคคล, 13 กรกฎาคม 2568) ครูผู้รับผิดชอบงานคุณธรรมกล่าวว่า “โรงเรียนควรออกแบบกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง เช่น การทำงานกลุ่ม การบำเพ็ญประโยชน์ หรือการสะท้อนคุณธรรมจากเหตุการณ์รอบตัว” (ครูฝ่ายพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม, การสื่อสารส่วนบุคคล, 10 กรกฎาคม 2568) ขณะเดียวกัน ผู้ปกครองเห็นว่า “กิจกรรมควรช่วยเสริมสร้างพฤติกรรมที่ดีอย่างสม่ำเสมอ และเชื่อมโยงบทบาทของครอบครัวในการ

สนับสนุนที่บ้านด้วย” (ผู้ปกครอง, การสื่อสารส่วนบุคคล, 12 กรกฎาคม 2568) กล่าวโดยสรุป ความต้องการหลักในการพัฒนากิจกรรมตรีบียะฮ์ คือ การออกแบบกิจกรรมที่มีความหลากหลาย เข้าถึงผู้เรียนทุกกลุ่ม และสามารถปลูกฝังคุณธรรมได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

2.4 ด้านสภาพแวดล้อม จากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครู และผู้ปกครอง พบว่าทุกกลุ่มต้องการให้โรงเรียนพัฒนาสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในทุกมิติ ผู้บริหารรายหนึ่งกล่าวว่า “สภาพแวดล้อมทางกายภาพควรสะอาด ปลอดภัย และมีมุมกิจกรรมหรือสื่อส่งเสริมคุณธรรมในพื้นที่ต่าง ๆ ของโรงเรียน” (ผู้บริหาร, การสื่อสารส่วนบุคคล, 13 กรกฎาคม 2568) ครูผู้รับผิดชอบงานคุณธรรมเสนอว่า “โรงเรียนควรจัดบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ที่อบอุ่นและส่งเสริมวัฒนธรรมอิสลาม เช่น การแต่งกาย การใช้ภาษา และป้ายสื่อคุณธรรมรอบบริเวณโรงเรียน” (ครูฝ่ายพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม, การสื่อสารส่วนบุคคล, 10 กรกฎาคม 2568) ขณะเดียวกัน ผู้ปกครองสะท้อนว่า “ต้องการเห็นโรงเรียนที่บ่มเพาะบรรยากาศแห่งความเคารพ ความเมตตา และความมีระเบียบวินัยที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่ดี” (ผู้ปกครอง, การสื่อสารส่วนบุคคล, 12 กรกฎาคม 2568) กล่าวโดยสรุป ความต้องการในการพัฒนาสภาพแวดล้อมเพื่อสนับสนุนตรีบียะฮ์เน้นทั้งด้านกายภาพ สื่อส่งเสริมคุณธรรม และบรรยากาศแห่งความดีงาม เพื่อหล่อหลอมพฤติกรรมที่เหมาะสมในชีวิตประจำวันของนักเรียน

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาพบว่า สภาพการดำเนินงานด้านตรีบียะฮ์ของโรงเรียนสตูลศานติศึกษา จังหวัดสตูล ยังขาดโครงสร้างที่เป็นระบบและขาดความชัดเจนในเชิงปฏิบัติ แม้ผู้บริหาร ครู และผู้ปกครองจะมีความตระหนักถึงความสำคัญของการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน ทว่าการขาดกรอบแนวทางเชิงนโยบาย การมีส่วนร่วมอย่างเป็นรูปธรรม และข้อจำกัดด้านทรัพยากร รวมถึงเวลาที่จำกัดในการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษา ส่งผลให้การดำเนินการยังไม่สามารถตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมทางสังคมและความจำเป็นที่แท้จริงของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหาร ครู และผู้ปกครองมีความต้องการร่วมกันในการพัฒนาระบบตรีบียะฮ์ที่มีทิศทางชัดเจน ทั้งในด้านนโยบาย การอบรมครูทุกกลุ่มสาระให้เข้าใจแนวทางตรีบียะฮ์ และการสร้างความร่วมมือกับครอบครัวและชุมชนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสะท้อนถึงความจำเป็นในการออกแบบแนวทางการจัดตรีบียะฮ์แบบองค์รวมและเป็นระบบ สอดคล้องกับผลการวิจัยของไมซาเราะห์ ขุนรักษ์ (2559) ซึ่งศึกษาการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ด้านอิสลามศึกษาผ่านกิจกรรมตรีบียะฮ์ในโรงเรียนเอกชนจังหวัดสงขลา โดยพบว่า การนำกิจกรรมศาสนา เช่น ค่ายอบรมศีลธรรมและละหมาดญะมาอะฮ์ มาเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ ช่วยส่งเสริมพฤติกรรมคุณธรรมและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนได้อย่างเป็นรูปธรรม อย่างไรก็ตาม งานวิจัยดังกล่าวยังพบข้อจำกัดด้านศักยภาพของครูในการบูรณาการตรีบียะฮ์เข้ากับแผนการสอนรายวิชา นอกจากนี้ งานวิจัยของอาหมีน ดาราพงษ์ (2562) ซึ่งศึกษาระดับการนำกระบวนการตรีบียะฮ์อิสลามียะฮ์มาประยุกต์ใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า แม้โรงเรียนจะจัดกิจกรรมตรีบียะฮ์อย่างต่อเนื่อง แต่ระดับความเข้าใจและการปฏิบัติของครูยังอยู่ในระดับปานกลาง โดยเฉพาะครูที่ไม่ได้จบจากสาขาศาสนาโดยตรง สะท้อนถึงความจำเป็นในการจัดอบรมเชิงลึกแก่ครูทั่วไป รวมทั้ง

พัฒนาระบบติดตามและประเมินผลอย่างเป็นระบบ เพื่อให้การจัดตรบียะฮ์บรรลุเป้าหมายด้านคุณธรรมจริยธรรมอย่างยั่งยืนในบริบทโรงเรียนเอกชนจังหวัดชายแดนใต้

ผลดังกล่าว สะท้อนถึงข้อจำกัดของระบบการตรบียะฮ์ที่ยังไม่สามารถปรับให้สอดคล้องกับพลวัตของสังคมในยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะอิทธิพลของเทคโนโลยีและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ซึ่งมีผลต่อรูปแบบการรับรู้และพฤติกรรมของนักเรียนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การจัดกระบวนการตรบียะฮ์ที่เหมาะสมจึงจำเป็นต้องยึดถือแนวทางที่มีความยืดหยุ่น ทันสมัย และบูรณาการเข้ากับบริบทของการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยมีการส่งเสริมบทบาทของผู้ปกครองและชุมชนควบคู่ไปกับการพัฒนาศักยภาพของครูผู้สอนและการสนับสนุนจากฝ่ายบริหารอย่างเป็นระบบ

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาสภาพและความต้องการด้านการตรบียะฮ์ของนักเรียนในโรงเรียนสตูลศานติศึกษาจังหวัดสตูล พบว่าการดำเนินงานด้านการตรบียะฮ์ยังไม่เป็นระบบ แม้จะมีความตั้งใจจากครูและผู้บริหาร แต่ยังขาดกรอบนโยบายที่ชัดเจน การจัดการเรียนรู้ด้านคุณธรรมมักจำกัดอยู่ในวิชาอิสลามศึกษา โดยไม่ได้เชื่อมโยงกับวิชาอื่น ๆ หรือกิจกรรมชีวิตประจำวัน ครูจำนวนมากยังไม่ตระหนักว่าหน้าที่ในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมเป็นหน้าที่ของทุกคน อีกทั้งโรงเรียนยังขาดกลไกในการประสานความร่วมมือกับผู้ปกครองและชุมชนอย่างเป็นทางการ ทำให้การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนขาดความต่อเนื่อง

ในด้านความต้องการ พบว่าของครูและผู้เกี่ยวข้องมีความคิดเห็นตรงกันว่าโรงเรียนควรมีนโยบายด้านตรบียะฮ์ที่ชัดเจนและมีแผนงานรองรับอย่างเป็นระบบ ครูควรได้รับการอบรมเพื่อเข้าใจหลักการและแนวทางการจัดการเรียนรู้ด้านตรบียะฮ์ที่สามารถบูรณาการได้กับทุกกลุ่มสาระ ควรมีกิจกรรมที่ปลูกฝังคุณธรรมอย่างสม่ำเสมอทั้งในและนอกห้องเรียน ตลอดจนส่งเสริมให้โรงเรียนเป็นพื้นที่แห่งจิตวิญญาณที่เอื้อต่อการอบรมพฤติกรรมที่ดีตามหลักศาสนา ที่สำคัญคือการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับครอบครัวและชุมชนเพื่อให้การตรบียะฮ์เกิดขึ้นอย่างสอดคล้องและต่อเนื่องทั้งในและนอกสถานศึกษา โดยสรุป ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาตรบียะฮ์ในโรงเรียนสตูลศานติศึกษา จำเป็นต้องได้รับการส่งเสริมในทุกมิติ ตั้งแต่ระดับนโยบาย บุคลากร สภาพแวดล้อม ไปจนถึงความร่วมมือกับภาคีภายนอก เพื่อให้การอบรมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนในบริบทของสังคมมุสลิมชายแดนใต้ ส่วนล่างของฟอร์ม

ข้อเสนอแนะ

1. จัดทำนโยบายตรบียะฮ์ในระดับสถานศึกษาอย่างเป็นทางการ โรงเรียนควรกำหนดนโยบายหรือแนวทางปฏิบัติด้านการตรบียะฮ์อย่างชัดเจน เพื่อใช้เป็นกรอบในการดำเนินกิจกรรมพัฒนานักเรียนทั้งในและนอกห้องเรียน โดยให้ครอบคลุมมิติทางพฤติกรรม จิตใจ ความรู้ และศรัทธา อันเป็นหลักการสำคัญของการตรบียะฮ์ตามแนวคิดอิสลาม

2. พัฒนาศักยภาพบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจในตรบียะฮ์ โรงเรียนควรจัดอบรมและพัฒนาครูและผู้บริหารให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการตรบียะฮ์อย่างถูกต้องและลึกซึ้ง เพื่อให้สามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้และการอบรมคุณธรรมได้อย่างสอดคล้องกับหลักศาสนาและบริบทของนักเรียน

3. ส่งเสริมบทบาทของผู้ปกครองและชุมชนในการตัรบียะฮ์ ควรจัดให้มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้และความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครองและผู้นำศาสนา เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันในบทบาทของตนในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ตลอดจนส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการออกแบบกิจกรรมตัรบียะฮ์ในรูปแบบที่สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น

4. บูรณาการตัรบียะฮ์ไว้ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ การอบรมคุณธรรมไม่ควรถูกจำกัดอยู่เพียงวิชาอิสลามศึกษา แต่ควรบูรณาการแนวคิดตัรบียะฮ์ในสาระวิชาอื่น ๆ เพื่อปลูกฝังพฤติกรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ดีอย่างเป็นองค์รวม

5. พัฒนาระบบติดตามและประเมินผลด้านตัรบียะฮ์ ควรมีการออกแบบเครื่องมือหรือแนวทางการประเมินผลที่สามารถสะท้อนความก้าวหน้าในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนได้อย่างเป็นรูปธรรม และสามารถนำไปปรับปรุงแนวทางดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ผลการศึกษานี้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาหลักสูตรอิสลามศึกษาในระดับประถมศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น และสามารถตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมในยุคปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ ข้อค้นพบยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางเบื้องต้นในการกำหนดนโยบายสถานศึกษา การวางแผนด้านคุณธรรมจริยธรรม และการออกแบบกิจกรรมตัรบียะฮ์ที่ครอบคลุมมิติต่าง ๆ ของผู้เรียน ทั้งในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามและในสถานศึกษาที่มีลักษณะทางวัฒนธรรมคล้ายคลึงกัน เพื่อส่งเสริมกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

ชาย โพสิตา. (2550). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ.* บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่งจำกัด (มหาชน).

ไมซาเร๊าะ ขุนรักษ์. (2556). *วิธีการตัรบียะฮฺนักเรียนในโรงเรียนหาดใหญ่วิทยาคาร* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. https://kb.psu.ac.th/items/ad62ac9e-db57-41f4-9d60-a4742939c1f3

ไมซาเร๊าะ ขุนรักษ์, อาริฟ หมานระเด็น และ อับดุลเลาะ เซ็ง. (2559). วิธีการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ของการ ทดสอบทางการศึกษาระดับชาติด้านอิสลามศึกษา (I-Net) ผ่านวิธีการตัรบียะฮ์ : กรณีศึกษาโรงเรียนเอกชนในจังหวัดสงขลา. *วารสาร อัล-นูร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยฟาฏอนี. 11*(20), 77-97. https://so01.tci-thaijo.org/index.php/NUR_YIU/issue/view/7229

มนูศักดิ์ โต๊ะเถื่อน และ นิเลาะ แวอุเซ็ง (2554). แนวทางและวิธีการปลูกฝังจริยธรรมในอิสลาม. *วารสารอัล-นูร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยฟาฏอนี. 6*(11), 69-82. https://so01.tci-thaijo.org/index.php/NUR_YIU/article/view/1231/988

สุภางค์ จันทวานิช (2564). *การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 10). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล. (2565). รายงานผลการดำเนินงานประจำปี พ.ศ. 2565. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

อาซีซัน เกปัน และ อิบรอฮีม ณรงค์รักษาเขต. (2559). สภาพปัญหาและแนวทางการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดสตูล. *วารสาร อัล-นูร บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยฟาฏอนี. 9*(17), 129-139. https://so01.tci-thaijo.org/index.php/NUR_YIU/article/view/29766/25631

อาหมีน ดาราพงศ์ (2562). *ตัรบียะฮฺ อิสลามียะฮฺและการนำมาปรับใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. https://soreda.oas.psu.ac.th/show_detail.php?research_id=1022

การศึกษาองค์ประกอบสมรรถนะการคิดเชิงวิพากษ์โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานสำหรับครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดสตูล

ปณิตา บิลังโหลด
รูดียะห์ หะ
นิเลาะ แวอุเซ็ง

การศึกษาองค์ประกอบสมรรถนะการคิดเชิงวิพากษ์โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานสำหรับครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดสตูล

ปณิตา บิลังโหลด[1]

รูดียะห์ หะ[2]

นิเลาะ แวอุเซ็ง[3]

บทคัดย่อ

จุดประสงค์ งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบสมรรถนะการคิดเชิงวิพากษ์โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานสำหรับครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดสตูล

วิธีการศึกษา การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีเชิงเอกสารและเชิงคุณภาพ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 9 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา หัวหน้าฝ่ายวิชาการ และครูผู้สอน ซึ่งผ่านการคัดเลือกแบบเจาะจงตามคุณสมบัติที่กำหนด เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ตรวจสอบคุณภาพข้อมูลด้วยวิธีการสามเส้า วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการศึกษา พบว่า สมรรถนะการคิดเชิงวิพากษ์โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานสำหรับครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดสตูล ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 การสังเกต ตั้งคำถาม องค์ประกอบที่ 2 การตัดสินใจบนพื้นฐานของข้อมูล องค์ประกอบที่ 3 การจัดการปัญหาเชิงประยุกต์อย่างเป็นระบบ องค์ประกอบที่ 4 การคิดอย่างมีเหตุผลเชิงตรรกะ โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานคุณธรรม จริยธรรมที่ถูกต้องตามหลักการอิสลาม

การนำผลวิจัยไปใช้ ผลการวิจัยสามารถประยุกต์ใช้องค์ประกอบทั้งสี่ในหลักสูตรอบรมครูโดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานเพื่อพัฒนากิจกรรมการตั้งคำถาม การวิเคราะห์ข้อมูล การแก้ปัญหา และการสะท้อนคิดเชิงจริยธรรมในการเสริมสร้างสมรรถนะการคิดเชิงวิพากษ์

คำสำคัญ: สมรรถนะการคิดเชิงวิพากษ์ ปรากฏการณ์เป็นฐาน องค์ประกอบการคิดเชิงวิพากษ์

[1] นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการและการจัดการการศึกษาอิสลาม คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, อีเมล : panita.b@pccst.ac.th

[2] ปร.ด. (การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร), อาจารย์ประจำสาขาการสอนอิสลามศึกษา, คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, อีเมล์ : rudiyah.h@psu.ac.th

[3] ปร.ด. (การศึกษา-บริหารการศึกษา), รองศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาการบริหารและการจัดการศึกษาอิสลาม, คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, อีเมล niloh.w@psu.ac.th

Exploring the Components of Critical Thinking Competency through Phenomenon-Based Learning among Teachers in Private Islamic Schools in Satun Province

Panita Bilanglod [1]

Rudiyah Ha[2]

Niloh Wae-u-Seng [3]

Abstract

Objective: This research aimed to explore the components of critical thinking competency based on phenomenon-based learning for teachers in private Islamic schools in Satun Province, Thailand.

Methodology: The study employed both documentary and qualitative research methodologies. Data were gathered from nine key informants, including school administrators, heads of academic departments, and classroom teachers, selected through purposive sampling based on defined criteria. A semi-structured interview was used as the primary research instrument. Data quality was verified through triangulation, and thematic content analysis was employed to analyze the data.

Research Findings: The study identified four main components of critical thinking competency (1) The ability to observe and pose questions, (2) Decision-making based on informed and objective data, (3) Systematic problem-solving and application of knowledge in practical contexts, and (4) Logical reasoning grounded in moral and ethical principles consistent with Islamic teachings.

Contributions: The findings can be applied to teacher training curricula through phenomenon-based learning by developing activities in inquiry, data analysis, problem-solving, and ethical reflection to strengthen critical thinking competency.

Keywords: Critical Thinking Competency, Phenomenon-Based Learning, Components of Critical Thinking

[1] Master's Student Islamic Educational Administration Management Program, Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University Pattani Campus, Email: panita.b@pccst.ac.th

[2] Ph.D. (Curriculum Research and Development); Lecturer; Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University Pattani Campus, Email: rudiyah.h@psu.ac.th

[3] Ph.D. (Education-Educational Administration), Lecturer in Islamic Educational Administration and Management, Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University, Pattani Campus, Email: niloh.w@psu.ac.th

บทนำ

ในศตวรรษที่ 21 โลกเผชิญกับความซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking) ได้รับการยอมรับว่าเป็นสมรรถนะหลักที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต การเรียนรู้ และ การทำงานในโลกยุคใหม่ (Facione, 1990; Ennis, 1991) โดยเฉพาะในแวดวงการศึกษา สมรรถนะดังกล่าว มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้สามารถวิเคราะห์ข้อมูล แยกแยะเหตุผลจากความคิดเห็น ประเมินแหล่งข้อมูลอย่างมีวิจารณญาณ และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาสมรรถนะการคิดเชิงวิพากษ์ในบริบทการศึกษาไทยยังเผชิญกับข้อจำกัด วินัย ดะห์ลัน (2568) ชี้ให้เห็นว่าปัญหาหลักของระบบการศึกษาไทยเกิดจากการขาดกระบวนการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ และยังคงเน้นการท่องจำเป็นหลัก ส่งผลให้ผู้เรียนจำเป็นต้องพัฒนาทักษะในการตั้งคำถาม การคิดขั้นสูง และการประยุกต์ใช้ความรู้จริงในชีวิตประจำวัน ข้อสังเกตดังกล่าวสอดคล้องกับงานของ วีรวิชญ์ บุญส่ง และวิภาศิริ แจ้งแสงทอง (2566) ที่สะท้อนถึงทรัพยากรและแนวทางการสอนยังคงล้าสมัย เน้นการบรรยายมากกว่าการกระตุ้นการคิดเชิงวิพากษ์ ขณะเดียวกัน ทิพยวิมล แซ่เห้ง, ณัชชา มหปุญญานนท์ และวัลลยา ธรรมอภิบาล อินทนิน (2565) เน้นความสำคัญของการตีความข้อมูลและการตัดสินใจเชิงวิพากษ์ อีกทั้ง หัสวนัส เพ็งสันเทียะ, มนตา ตุลย์เมธาการ และอิทธิพัทธ์ สุวทันพรกูล (2564) กล่าวถึงความจำเป็นในการพัฒนาทักษะการระบุปัญหา การวิเคราะห์สาเหตุ และการสังเคราะห์ข้อสรุปอย่างเป็นระบบ ซึ่งสะท้อนถึงปัญหาการคิดเชิงวิพากษ์ในประเทศไทยยังไม่ถูกแก้ไขอย่างจริงจังและเป็นระบบ

ระดับนโยบายแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579 กำหนดให้ทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ การแก้ปัญหาและการตัดสินใจเชิงสร้างสรรค์เป็นสมรรถนะหลักที่ผู้เรียนทุกคนพึงมี ขณะเดียวกันการพัฒนาครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามให้มีสมรรถนะการคิดขั้นสูงควบคู่กับคุณธรรมและอัตลักษณ์ทางศาสนา ถือเป็นประเด็นสำคัญที่สอดคล้องกับทิศทางการศึกษา อย่างไรก็ตาม งานวิจัยและการศึกษาเชิงลึกที่มุ่งสำรวจบริบทเฉพาะของครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดสตูล ยังมีอยู่จำกัด จึงทำให้เกิดช่องว่างทางความรู้ที่ควรได้รับการเติมเต็ม

เมื่อมองผ่านมิติอิสลามศึกษาหลักคำสอนอิสลามได้ให้ความสำคัญต่อการใช้สติปัญญาและการคิดเชิงเหตุผลอย่างเป็นระบบ ซึ่งในคัมภีร์อัลกุรอานได้ให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อการใช้สติปัญญาในการคิดอย่างมีเหตุผล โดยเฉพาะการพิจารณาไตร่ตรองถึงปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในสรรพสิ่งที่พระองค์อัลลอฮฺทรงสร้าง ดังปรากฏในโองการที่พระองค์ตรัสว่า

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ بَدَأَ الْخَلْقَ ۖ ثُمَّ اللَّهُ يُنشِئُ النَّشْأَةَ الْآخِرَةَ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

ความว่า “จงกล่าวเถิด (มุฮัมมัด) จงท่องเที่ยวไปตามแผ่นดินแล้วพิจารณาดูว่าพระองค์ทรงให้บังเกิดอย่างไร แล้วอัลลอฮ์ทรงให้ฟื้นคืนชีพในปรโลก แท้จริงอัลลอฮ์นั้นเป็นผู้ทรงอานุภาพเหนือทุกสิ่ง” (อัล-อันกะบูต : 20)

เป็นการเชิญชวนให้มนุษย์ใคร่ครวญต่อการสร้างของพระองค์ ซึ่งสะท้อนถึงการคิดเชิงเหตุผล โดยสอนให้ใช้วิจารณญาณ บนฐานข้อมูล ไม่ใช่การคาดเดาหรืออคติ (Al-Attas, 1993) นอกจากนี้ ท่านนบี มุฮัมมัด ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัม ได้ให้ความสำคัญในการแสวงหาวิชาความรู้เป็นอย่างยิ่ง ดังปรากฏในหะดีษที่ท่านได้กล่าวว่า طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ ความว่า “การแสวงหาความรู้นั้นเป็นหน้าที่จำเป็นเหนือมุสลิมทุกคน” บันทึกโดยอิบนุมาญะฮฺ จากคำกล่าวข้างต้นบ่งชี้ถึงคุณค่าของการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Daud, 1998) หลักการเหล่านี้สะท้อนชัดว่าศาสนาอิสลามมิได้ขัดแย้งกับการคิดเชิงวิพากษ์ แต่กลับสนับสนุนและสามารถใช้เป็นกรอบแนวคิดสำหรับการพัฒนาสมรรถนะดังกล่าวได้อย่างชัดเจน

เมื่อพิจารณาสถานการณ์จริงในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามจังหวัดสตูล พบว่ามีการพยายามส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์ให้เกิดขึ้นในชั้นเรียน แต่กิจกรรมที่จัดขึ้นยังขาดความเป็นระบบและความต่อเนื่อง อีกทั้งยังมีข้อจำกัดด้านการติดตามผลและการบูรณาการเทคโนโลยี (ผู้บริหารสถานศึกษา 1, สัมภาษณ์, 12 กรกฎาคม 2568; ครูผู้สอน 1, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2568) ปัญหาเหล่านี้ไม่เพียงเป็นข้อค้นพบเชิงทฤษฎี แต่ยังสะท้อนถึงอุปสรรคเชิงปฏิบัติจริงที่ครูและผู้บริหารต้องเผชิญในกระบวนการจัดการเรียนการสอน ส่งผลให้การพัฒนาสมรรถนะการคิดเชิงวิพากษ์ไม่สามารถเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนได้ ดังนั้นจึงเกิดความจำเป็นในการค้นหาแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ตอบโจทย์ทั้งเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติ เพื่อสร้างระบบที่ช่วยพัฒนาครูได้อย่างแท้จริง

ในเชิงทฤษฎี แนวทางที่สอดคล้องกับการแก้ปัญหาดังกล่าวคือ การเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน (Phenomenon-Based Learning) ซึ่งมีรากฐานจากทฤษฎีการสร้างองค์ความรู้ (constructivism) และการเรียนรู้เชิงสืบเสาะ (inquiry-based learning) โดยมุ่งเน้นการตั้งคำถามจากปรากฏการณ์จริง การสืบค้นอย่างเป็นระบบ และการบูรณาการข้ามศาสตร์เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์และการสังเคราะห์ความรู้ (Silander, 2015; Lonka, 2018) จากการศึกษางานวิจัยยืนยันว่าการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน มีส่วนช่วยเสริมสร้างการคิดขั้นสูงของผู้เรียน (Akkas & Eker, 2021; Islakhiyah, et al., 2018; สุชานันท์ วรวัฒนานนท์ และสกนธ์ชัย ชะนูนันท์, 2566; พัชรพงษ์ เพ็งผจญ และสกนธ์ชัย ชะนูนันท์, 2566) อย่างไรก็ตาม งานวิจัยส่วนใหญ่มุ่งเน้นที่ผู้เรียน ขณะที่การประยุกต์ใช้การเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน เพื่อพัฒนาสมรรถนะการคิดเชิงวิพากษ์ของครู โดยเฉพาะในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามมีการศึกษาอย่างจริงจังน้อย ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงมีความใหม่ (novelty) ตรงที่เป็นความพยายามครั้งแรกในการผสานแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน เข้ากับการพัฒนาครูในบริบทเฉพาะของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เพื่อสร้างองค์ความรู้ที่ทั้งมีมิติทฤษฎีและเชื่อมโยงกับความเป็นจริงในพื้นที่เพื่อเชื่อมโยงระหว่างสมรรถนะการคิดเชิงวิพากษ์กับหลักคำสอนอิสลาม สามารถแจกแจงได้ดังนี้ 1. การสังเกตและตั้งคำถาม อ้างอิงอัลกุรอาน อัล-อันกะบูต 29:20 ที่กระตุ้นให้ใคร่ครวญสิ่งที่พระองค์สร้าง 2. การแสวงหาความรู้และการประเมินหลักฐาน สอดคล้องกับหะดีษ “การแสวงหาความรู้นั้นเป็นหน้าที่จำเป็นเหนือมุสลิมทุกคน” 3. การตัดสินใจอย่างมีเหตุผลและเป็นระบบ เชื่อมโยงกับหลัก ‘Aql และ Istidlal ในอิสลามที่เน้นการใช้เหตุผลบนฐานข้อมูล 4. การสะท้อนคิดเชิงจริยธรรม สอดคล้องกับหลัก Maqasid al-Din ที่มุ่งรักษาศรัทธา ปัญญา และคุณธรรม (Rosnani Hashim, 2003)

ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาองค์ประกอบของสมรรถนะการคิดเชิงวิพากษ์โดยใช้การเรียนรู้แบบปรากฏการณ์เป็นฐาน พร้อมทั้งบูรณาการหลักคำสอนอิสลาม เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่สอดคล้องกับนโยบายการศึกษาและบริบท

ทางศาสนาและวัฒนธรรมของจังหวัดสตูล อันจะเป็นรากฐานในการพัฒนาครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามให้มีสมรรถนะด้านการคิดเชิงวิพากษ์อย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาองค์ประกอบสมรรถนะการคิดเชิงวิพากษ์โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานสำหรับครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดสตูล

วิธีการศึกษา

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสารและเชิงคุณภาพ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 9 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา หัวหน้าฝ่ายวิชาการ และครูผู้สอน ซึ่งคัดเลือกแบบเจาะจงตามคุณสมบัติที่กำหนด เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง การตรวจสอบคุณภาพข้อมูลดำเนินการด้วยเทคนิคการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ในมิติวิธีการ โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลที่หลากหลาย ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสังเกต (Observation) และการวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis) ข้อมูลที่ได้ถูกนำมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis)

1. แหล่งข้อมูล

1.1 การวิจัยเชิงเอกสาร ด้วยการคัดเลือกเอกสารระดับทุติยภูมิที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย เอกสารที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบสมรรถนะการคิดเชิงวิพากษ์ ประกอบด้วย เอกสารทางวิชาการ หนังสือ วารสาร งานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ ตลอดจนการสืบค้นจากฐานข้อมูลออนไลน์ โดยสืบค้นจากคำหลัก “Critical Thinking” และ “การคิดเชิงวิพากษ์” จากฐานข้อมูลทั้งในและต่างประเทศ ตามแนวทางของ Scott & Storper (1990) คือ การคัดเลือกเอกสารที่เกี่ยวข้องโดยใช้หลักเกณฑ์ 1) มีความถูกต้อง 2) มีความน่าเชื่อถือ 3) มีความเป็นตัวแทน และ4) มีความชัดเจน ซึ่งนำมาใช้ในการทบทวนองค์ความรู้ และใช้ประกอบการตีความข้อมูลในบริบทของครูสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดสตูล

1.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยพิจารณาตามเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบสมรรถนะการคิดเชิงวิพากษ์โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานสำหรับครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดสตูล ผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา หัวหน้าฝ่ายวิชาการ และครูผู้สอน รวมทั้งสิ้น 9 คน โดยผู้ให้ข้อมูลต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้ คือ มีประสบการณ์ทำงานไม่น้อยกว่า 5 ปี จบการศึกษาในระดับปริญญาโทขึ้นไป และมีประสบการณ์ด้านการคิดเชิงวิพากษ์หรือการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงประเด็นและมีคุณภาพ

2. เครื่องมือการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) โดยเครื่องมือได้รับการตรวจสอบความตรงเชิงพินิจ (Face Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน

และมีการปรับปรุงตามข้อเสนอแนะเพื่อความเหมาะสม ทั้งนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิได้เสนอแนะให้ปรับคำถามการวิจัย โดยแบ่งประเด็นหลักออกเป็นส่วน ๆ แล้วค่อยขยายเป็นประเด็นย่อยในแต่ละส่วน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ลึกซึ้งและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย อีกทั้งควรปรับคำถามย่อยให้เชื่อมโยงกับประเด็นหลักอย่างเหมาะสม

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยวิธีสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยนัดหมายผู้ให้ข้อมูลล่วงหน้าและใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างในการดำเนินการสัมภาษณ์ นอกจากนี้ มีการจดบันทึกภาคสนาม และขออนุญาตบันทึกเสียง เพื่อใช้ในการถอดความและวิเคราะห์ข้อมูลภายหลัง โดยดำเนินการจนกว่าข้อมูลจะถึงจุดอิ่มตัว (Data Saturation)

ผู้วิจัยได้ดำเนินการอย่างเคร่งครัดตามหลักจริยธรรมทางการวิจัย โดยให้ความเคารพต่อความคิดเห็นและความเชื่อของผู้ให้ข้อมูล หลีกเลี่ยงการตีความที่อาจก่อให้เกิดความคลาดเคลื่อน และรักษาความลับของข้อมูลส่วนบุคคล

4. การวิเคราะห์และการตรวจสอบคุณภาพข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ตามขั้นตอนของสุภางค์ จันทวานิช (2565) ได้แก่ การจัดระเบียบข้อมูล การให้รหัส การจัดหมวดหมู่ และการตีความเพื่อนำไปสู่ข้อสรุปเชิงคุณภาพ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ได้รับการถอดความอย่างละเอียดและตรวจสอบความถูกต้องก่อนวิเคราะห์ การตรวจสอบคุณภาพข้อมูลใช้เทคนิคการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) เพื่อยืนยันความถูกต้องของเนื้อหา

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาสมรรถนะการคิดเชิงวิพากษ์ โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานสำหรับครู โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดสตูล แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ผลการวิจัยเอกสารและผลการสัมภาษณ์เชิงลึก มีรายละเอียด ดังนี้

1. ผลการวิจัยเอกสาร

การวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบสมรรถนะการคิดเชิงวิพากษ์ โดยสืบค้นจากฐานข้อมูลออนไลน์ โดยสืบค้นจากคำหลัก “Critical Thinking” และ “การคิดเชิงวิพากษ์” จากฐานข้อมูลทั้งในและต่างประเทศ ผลการสังเคราะห์ข้อมูลสรุปได้ 4 องค์ประกอบ ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 การให้เหตุผลเชิงตรรกะ (Logical Reasoning) ผลการสังเคราะห์เอกสารจากการสืบค้นข้อมูลทั้งในและต่างประเทศด้วยคำหลัก “Critical Thinking” และ “การคิดเชิงวิพากษ์” สรุปได้ว่า องค์ประกอบการให้เหตุผลเชิงตรรกะ (Logical Reasoning) เป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาสมรรถนะการคิดเชิงวิพากษ์ ผู้เรียนจำเป็นต้องใช้กระบวนการคิดที่มีแบบแผน อาศัยข้อมูลและหลักฐานที่ตรวจสอบได้เป็นฐานในการวิเคราะห์ ตีความ และตัดสินใจ ส่วนการใช้เหตุผลเชิงนิรนัย (Deduction) เป็น การสรุปจากหลักการทั่วไปสู่กรณีเฉพาะที่ถูกต้องและมีเหตุผล ขณะเดียวกัน Ennis (2015) ได้กล่าวถึงการใช้เหตุผลเชิงตรรกะเป็นแกนกลางของการคิดเชิงวิพากษ์ เนื่องจากช่วยให้ผู้เรียนสามารถตรวจสอบความสมเหตุสมผลของข้อโต้แย้งได้อย่างเป็นระบบ ในบริบทไทย งานวิจัยของ นนท์วิศิษฐ์ ทองอนันต์ และอาทร นกแก้ว (2566) ยังแสดงให้เห็นว่า การออกแบบกิจกรรมที่เน้นการตั้งคำถาม การโต้แย้งด้วยเหตุผล และการวิเคราะห์สถานการณ์จริง มีส่วนช่วยพัฒนาการคิดเชิงวิพากษ์และทักษะการแก้ปัญหาอย่างมีนัยสำคัญ

เมื่อพิจารณาร่วมกับแนวคิดการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน (Phenomenon-based Learning) พบความสอดคล้องที่เด่นชัด เนื่องจากการใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานมุ่งใช้ปรากฏการณ์จริงเป็นจุดเริ่มต้นกระตุ้นให้ผู้เรียนสังเกต ตั้งคำถาม สืบเสาะ และสรุปผลด้วยเหตุผลที่เป็นระบบ ซึ่งล้วนเป็นการฝึกใช้เหตุผลเชิงตรรกะเพื่อสร้างข้อสรุปบนหลักฐานที่ตรวจสอบได้ จึงสะท้อนให้เห็นว่าทั้งสมรรถนะการคิดเชิงวิพากษ์และ การใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานต่างเกื้อหนุนกันในการพัฒนาความสามารถทางปัญญาของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับหลักคำสอนอิสลามที่เน้นการใคร่ครวญและแสวงหาความรู้จากสิ่งที่พระผู้เป็นเจ้าทรงสร้างไว้ ดังปรากฏในพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน (อัล-อันกะบูต 29:20) ที่กล่าวว่า “จงเดินไปบนแผ่นดิน แล้วจงพิจารณาดูว่า พระองค์ได้ทรงเริ่มต้นการสร้างสิ่งต่าง ๆ อย่างไร” ซึ่งเป็นข้อยืนยันว่าการสังเกต ตั้งคำถาม และใช้เหตุผลเชิงตรรกะในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์รอบตัว มิใช่เพียงวิธีทางวิชาการเท่านั้น แต่ยังเป็นการปฏิบัติที่สอดคล้องกับหลักคำสอนอิสลามอันเป็นพื้นฐานแห่งการแสวงหาความจริง

ผู้วิจัยขอสรุปว่า การให้เหตุผลเชิงตรรกะ (Logical Reasoning) เป็นองค์ประกอบสำคัญของสมรรถนะการคิดเชิงวิพากษ์ เนื่องจากช่วยให้ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์และตัดสินใจอย่างมีระบบ บนพื้นฐานของข้อมูลและหลักฐานที่ตรวจสอบได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน (Phenomenon-based Learning) ที่มุ่งให้ผู้เรียนเริ่มจากการสังเกต ตั้งคำถาม สืบเสาะ และสรุปผลด้วยเหตุผลที่มีแบบแผน การผสานทั้งสองแนวทางนี้จึงเอื้อต่อการพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูงและการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ในศตวรรษที่ 21 อีกทั้งยังเชื่อมโยงกับหลักคำสอนอิสลามที่เน้นการใคร่ครวญและใช้ปัญญาในการทำความเข้าใจสิ่งที่พระผู้เป็นเจ้าทรงสร้าง อันเป็นการยืนยันว่าการฝึกใช้เหตุผลเชิงตรรกะมิใช่เพียงกระบวนการทางวิชาการ แต่ยังเป็นแนวปฏิบัติที่สอดคล้องกับค่านิยมและหลักศรัทธาในการแสวงหาความจริงและความรู้ที่ถูกต้อง

องค์ประกอบที่ 2 การสังเกตและการตัดสินใจบนพื้นฐานของข้อมูล (Observation and Evaluation of Source Credibility) ผลการวิจัยเชิงเอกสารสังเคราะห์ได้ว่า การสังเกตและการตัดสินใจบนพื้นฐานของข้อมูล มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาสมรรถนะการคิดเชิงวิพากษ์ เนื่องจากผู้เรียนต้องสามารถแยกแยะข้อเท็จจริงออกจากความคิดเห็น ตลอดจนตรวจสอบความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูลก่อนการนำมาใช้ประกอบการตัดสินใจ ทั้งนี้ Ennis–Weir Critical Thinking Essay Test (Ennis & Weir, 1985) เน้นการวิเคราะห์หลักฐานและการตีความข้อมูลอย่างมีเหตุผล ขณะเดียวกัน วิภาพรรณ พินลา และวิภาดา พินลา (2565) ได้นำเสนอกรอบทางปฏิบัติที่ชัดเจนว่า การใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานทำให้นักเรียนหลุดออกจากกรอบบทเรียนจำเจและเข้าสู่โลกแห่งปรากฏการณ์ที่ "เกิดขึ้นจริง" การจัดการเรียนรู้ในงานวิจัยนี้ดำเนินไปผ่านหกขั้นตอน เริ่มจากการคัดเลือกปรากฏการณ์ทางสังคมที่น่าสนใจ ตามด้วยการสังเกตด้วยสายตาของผู้เรียนเอง การสืบค้นข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ การลงมือปฏิบัติจริง การนำเสนอพร้อมสะท้อนคิด และสิ้นสุดด้วยการประเมินบนพื้นฐานบริบทชีวิตจริง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยร่วมสมัยที่พบว่าการจัดกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนตั้งคำถาม โต้แย้ง และเปรียบเทียบข้อมูลจากหลากหลายแหล่งช่วยยกระดับทักษะการประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูลและการตัดสินใจเชิงวิพากษ์ (นนท์วิศิษฐ์ ทองอนันต์ และอาทร นกแก้ว, 2566)

นอกจากนี้ การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานมีความสอดคล้องกับสมรรถนะดังกล่าว ด้วยกระบวนการเรียนรู้เริ่มจากการสังเกตปรากฏการณ์จริง อันเป็นการฝึกผู้เรียนให้ตรวจสอบข้อเท็จจริงและตั้งคำถามอย่างมีระบบ (Silander, 2015–2019) การสืบค้นและสังเคราะห์ข้อมูลในการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน ทำให้ผู้เรียนต้องพิจารณาความน่าเชื่อถือของหลักฐานและแหล่งข้อมูลก่อนนำมาใช้ตัดสินใจ ซึ่งสอดคล้องโดยตรงกับหลักการคิดเชิงวิพากษ์ (Ennis, 2015) และแนวปฏิบัติของการประเมินแหล่งข้อมูลเชิงวิชาการ เช่น แบบทดสอบ Cornell Critical Thinking Test และ Ennis–Weir Critical Thinking Essay Test มุ่งตรวจสอบการใช้เหตุผลและหลักฐานเชิงตรรกะ ทั้งนี้การบูรณาการความรู้ในหลายศาสตร์ตามแนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน ยังช่วยให้ผู้เรียนฝึกการคัดกรองข้อมูลจากสถานการณ์จริง สร้างความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงวิพากษ์ได้

ในเชิงคุณค่าทางจิตวิญญาณ การสังเกต การแสวงหาความรู้ และการประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูลสอดคล้องกับหลักคำสอนอิสลามที่ให้ความสำคัญต่อการใคร่ครวญและการตรวจสอบความจริง พระมหาคัมภีร์อัลกุรอานและหะดีษได้เน้นย้ำถึงภารกิจของมุสลิมในการแสวงหาความรู้และใช้เหตุผล เช่น หะดีษที่ว่า “การแสวงหาความรู้นั้นเป็นหน้าที่จำเป็นเหนือมุสลิมทุกคน” ซึ่งสะท้อนว่า การคิดเชิงวิพากษ์โดยใช้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือมิใช่เพียงทักษะทางวิชาการ หากแต่เป็นภารกิจที่เชื่อมโยงกับศรัทธาและการดำรงชีวิตของผู้เรียนในฐานะพลเมืองมุสลิมที่มีคุณภาพทั้งในทางโลกและทางศาสนา

ผู้วิจัยขอสรุปว่า การสังเกตและการตัดสินใจบนพื้นฐานของข้อมูล เป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาสมรรถนะการคิดเชิงวิพากษ์ เพราะช่วยให้ผู้เรียนสามารถแยกแยะข้อเท็จจริงออกจากความคิดเห็น ประเมินความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูล และใช้เหตุผลที่ตรวจสอบได้ในการตัดสินใจ ทั้งนี้ แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน มุ่งให้นักเรียนเริ่มต้นจากการสังเกตปรากฏการณ์จริง ตั้งคำถาม สืบค้น วิเคราะห์และสะท้อนผลในบริบทชีวิตจริง การบูรณาการทั้งสองแนวทางนี้จึงเป็นกลไกสำคัญต่อการพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูงและการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ในศตวรรษที่ 21 อีกทั้งยังเชื่อมโยงกับหลักคำสอนอิสลามที่ให้คุณค่ากับการใคร่ครวญ การตรวจสอบความจริง และการแสวงหาความรู้ ซึ่งตอกย้ำว่าการคิดเชิงวิพากษ์มิได้เป็นเพียงทักษะทางวิชาการ หากยังเป็นภารกิจที่เกี่ยวข้องกับศรัทธาและการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ

องค์ประกอบที่ 3 การระบุประเด็นปัญหาและแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ (Problem Identification and Systematic Problem Solving) จากการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า “การระบุประเด็นปัญหาและแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ” เป็นแกนสำคัญของสมรรถนะการคิดเชิงวิพากษ์ที่ต้องอาศัยเหตุผลและหลักฐานรองรับ โดยครอบคลุมความสามารถในการวิเคราะห์สถานการณ์ แยกแยะประเด็น ตั้งสมมติฐาน ตรวจสอบทางเลือก และดำเนินการแก้ปัญหาตามลำดับขั้น การอ้างอิงข้อมูลเชิงประจักษ์ช่วยให้ผู้ที่มีสมรรถนะดังกล่าวสามารถจัดการปัญหาได้อย่างมีประสิทธิผลทั้งในเชิงวิชาการและการดำเนินชีวิต (Ennis, 2015; Ennis & Weir, 1985) งานวิจัยของณัฏฐพงศ์ ลำภูทอง (2565) ได้กล่าวถึงรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการตั้งปัญหา การวิเคราะห์ และการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบช่วยพัฒนาคุณภาพการตัดสินใจของผู้เรียนอย่างชัดเจน นอกจากนี้ การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานยังสอดคล้องอย่างลึกซึ้งกับกรอบการคิดเชิงวิพากษ์ เนื่องจากมีกระบวนการเริ่มจากการสังเกตปรากฏการณ์จริง ตั้งคำถาม สร้างสมมติฐาน สืบค้น ทดลอง และสังเคราะห์ผล ซึ่งสอดคล้องกับการตัดสินใจบนฐานเหตุผลและหลักฐาน ช่วยให้

ผู้เรียนเข้าใจปัญหาในภาพรวมก้าวข้ามการท่องจำไปสู่การคิดวิเคราะห์ การกำหนดทางเลือก และการวางแนวทางแก้ปัญหาที่เหมาะสมกับข้อจำกัดและทรัพยากรจริง ยิ่งไปกว่านั้น กระบวนการคิดอย่างเป็นระบบยังสอดคล้องกับหลักการอิสลาม คือ Aql (การใช้สติปัญญา) และ Istidlal (การอนุมานจากหลักฐาน) ที่เน้นการใช้เหตุผลบนฐานข้อมูลจริง เพื่อให้ การแก้ปัญหาเป็นไปอย่างเที่ยงตรงและมีความหมาย การบูรณาการดังกล่าวสะท้อนว่าการคิดเชิงวิพากษ์มิใช่เพียงทักษะสากล แต่ยังสอดคล้องกับแนวคิดเชิงวัฒนธรรมและหลักการศาสนาที่ส่งเสริมการใช้เหตุผลเชิงสร้างสรรค์ในบริบทสังคมไทยมุสลิม

ผู้วิจัยขอสรุปว่า การระบุประเด็นปัญหาและแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ เป็นแกนกลางของสมรรถนะการคิดเชิงวิพากษ์ที่ต้องอาศัยเหตุผลและข้อมูลเชิงประจักษ์ ผู้ที่ได้รับการพัฒนาจะสามารถวิเคราะห์สถานการณ์ตั้งสมมติฐานและเลือกแนวทางแก้ปัญหาได้อย่างมีคุณภาพ ทั้งยังสอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน แนวคิดโยนิโสมนสิการ และหลักการอิสลาม (Aql และ Istidlal) ที่ต่างเน้นการใช้เหตุผลและหลักฐานเพื่อการตัดสินใจที่ถูกต้องและสร้างสรรค์

ดังนั้น องค์ประกอบสมรรถนะการคิดเชิงวิพากษ์ทั้งสามองค์ประกอบ ที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสารมีลักษณะเป็นสากล อย่างไรก็ตาม องค์ประกอบเหล่านี้จะถูกนำมาใช้เป็นกรอบในการเก็บข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์สมรรถนะการคิดเชิงวิพากษ์ในบริบทของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดสตูลต่อไป

2. ผลการศึกษาองค์ประกอบสมรรถนะการคิดเชิงวิพากษ์โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานสำหรับครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดสตูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้สมรรถนะการคิดเชิงวิพากษ์ 4 องค์ประกอบ ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 การสังเกต ตั้งคำถาม (Observation and Inquiry)

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาและครูฝ่ายวิชาการ พบว่า การพัฒนาครูให้มีทักษะการคิดเชิงวิพากษ์เป็นแนวทางในการยกระดับคุณภาพการเรียนการสอน และเป็นสิ่งสำคัญของการเปลี่ยนแปลงกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับชีวิตจริงและสังคมยุคใหม่ โดยมีผู้บริหารสถานศึกษากล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า *“การส่งเสริมให้ครูมีทักษะในการคิดเชิงวิพากษ์นั้นเป็นสิ่งที่สำคัญ จึงต้องเริ่มจากการสอนของครูโดยสอนด้วยการชวนให้นักเรียนสังเกตและตั้งคำถามจากสิ่งที่เกิดขึ้นแทนที่การมองเพียงผลลัพธ์”* (ผู้บริหารสถานศึกษา 4, สัมภาษณ์, วันที่ 14 กรกฎาคม 2568) คำกล่าวนี้สะท้อนแนวทางสำคัญว่า การพัฒนาทักษะคิดเชิงวิพากษ์ของครูเริ่มต้นจากการเปลี่ยนมุมมองในการเรียนรู้ จากเดิมที่เน้นการจำและการสรุปผล ไปสู่การตั้งคำถามและการสังเกตสิ่งที่เกิดขึ้นในบริบทจริง ซึ่งช่วยเปิดโอกาสให้ครูและนักเรียนสามารถเข้าใจปรากฏการณ์ในเชิงลึก และเชื่อมโยงความรู้กับสถานการณ์รอบตัวได้อย่างมีความหมาย

ทั้งนี้ ครูฝ่ายวิชาการให้ความสำคัญกับเรื่องนี้เช่นกัน โดยครูฝ่ายวิชาการ กล่าวว่า *“มุ่งเน้นพัฒนาครูให้มีทักษะในการสังเกตและตั้งคำถามอย่างมีเหตุผล”*(ครูฝ่ายวิชาการ 1, สัมภาษณ์, 14 กรกฎาคม 2568) และครูฝ่ายวิชาการได้เสริมว่า *“ควรสอนนักเรียนให้มองสถานการณ์จากหลายมุมมอง จากนั้นให้ฝึกตั้งคำถามจากสิ่งที่เห็นจริง”*(ครูฝ่ายวิชาการ 2, สัมภาษณ์, 14 กรกฎาคม 2568) ทั้งสองความเห็นนี้แสดงให้เห็นว่า บทบาทของครูไม่ได้จำกัดเพียงการถ่ายทอดเนื้อหา แต่ต้องทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความรู้ที่กระตุ้นให้ผู้เรียนคิด วิเคราะห์ และตั้งคำถามเกี่ยวกับสิ่งที่พบเจอในชีวิตประจำวัน ซึ่งกระบวนการนี้จะไม่เกิดขึ้น หากครูขาดทักษะในการคิดเชิงวิพากษ์

สรุปได้ว่า องค์ประกอบที่ 1 การสังเกต ตั้งคำถาม เป็นพฤติกรรมการแสดงออกของบุคคลที่สามารถวิเคราะห์สถานการณ์อย่างมีเหตุผล โดยมีพฤติกรรมบ่งชี้ ได้แก่ 1) สามารถสังเกตปรากฏการณ์หรือสถานการณ์ได้อย่างรอบด้านและเป็นระบบ 2) สามารถตั้งคำถามที่สะท้อนการคิดวิเคราะห์ และเชื่อมโยงกับบริบทของสิ่งที่สังเกต 3) สามารถใช้ข้อมูลจากการสังเกตและคำถามที่ตั้งขึ้นมาในการแสดงความคิดเห็นหรือวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล

องค์ประกอบที่ 2 การตัดสินใจบนพื้นฐานของข้อมูล (Data-Driven Decision Making)

องค์ประกอบสำคัญของสมรรถนะการคิดเชิงวิพากษ์ คือ การตัดสินใจที่ตั้งอยู่บนข้อมูลที่เป็นกลางและเชื่อถือได้ แทนการใช้อคติ ความเชื่อ หรืออารมณ์ส่วนตัวเป็นตัวตัดสิน จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารและครูฝ่ายวิชาการ พบว่าแนวทางนี้มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาทั้งครูและนักเรียน โดยผู้บริหารสถานศึกษา กล่าวอย่างชัดเจนว่า *“การฝึกฝนนี้ช่วยให้ครูและนักเรียนสามารถตัดสินใจโดยใช้ข้อมูลที่เป็นกลางไม่ถูกอคติแทรกแซง”* (ผู้บริหารสถานศึกษา 4, สัมภาษณ์, 14 กรกฎาคม 2568) ซึ่งคำกล่าวนี้สะท้อนว่าการฝึกฝนให้ครูใช้ข้อมูลในการวิเคราะห์สถานการณ์ก่อนตัดสินใจ เป็นรากฐานของการพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์เพราะข้อมูลจริงช่วยให้ไม่เกิดอคติทางความคิด และนำไปสู่ข้อสรุปที่มีเหตุผล ทั้งนี้ ครูฝ่ายวิชาการเสริมว่า *“ครูควรใช้ข้อมูลจริงในการตัดสินใจ และหลีกเลี่ยงการตัดสินจากความเชื่อส่วนตัวหรือความรู้สึก สิ่งนี้จะช่วยพัฒนาความคิดเชิงวิพากษ์ให้แก่ครูและนักเรียนได้อย่างแท้จริง”* (ครูฝ่ายวิชาการ 2, สัมภาษณ์, 14 กรกฎาคม 2568) อีกทั้งยังเน้นว่า *“การใช้ข้อมูลที่มีหลักฐานมาสนับสนุนการตัดสินใจเป็นวิธีการที่ช่วยเสริมสร้างการคิดเชิงวิพากษ์ และทำให้การตัดสินใจเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยไม่ถูกอคติ”* (ครูฝ่ายวิชาการ 1, สัมภาษณ์, 14 กรกฎาคม 2568) ข้อคิดเห็นเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า การฝึกใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ ในการวิเคราะห์สถานการณ์และตัดสินใจ ไม่เพียงช่วยพัฒนาทักษะการคิดของครูเท่านั้น แต่ยังส่งเสริมให้เรียนรู้วิธีคิดแบบวิพากษ์ที่มีเหตุมีผล และตรวจสอบได้

สรุปได้ว่า องค์ประกอบที่ 2 การตัดสินใจบนพื้นฐานของข้อมูล เป็นพฤติกรรมที่สะท้อนถึงความสามารถในการวิเคราะห์และตัดสินใจโดยอิงจากหลักฐานและข้อมูลที่เชื่อถือได้ โดยมีพฤติกรรมบ่งชี้ ได้แก่ 1) สามารถรวบรวมและเลือกใช้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์หรือปัญหาได้อย่างเหมาะสม 2) สามารถวิเคราะห์และแปลความข้อมูลอย่างเป็นระบบ 3) สามารถตัดสินใจโดยใช้ข้อมูลสนับสนุน และหลีกเลี่ยงการใช้อคติ ความรู้สึก หรือความเชื่อส่วนตัว

องค์ประกอบที่ 3 การจัดการปัญหาเชิงประยุกต์อย่างเป็นระบบ (Systematic and Applied Problem Solving)

ผลการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนหลายท่านสะท้อนให้เห็นว่า การคิดเชิงวิพากษ์ในบริบทของครู คือการถ่ายทอดความรู้ ตลอดจนพัฒนาความสามารถในการจัดการกับปัญหาอย่างมีระบบ สามารถประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนอย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ ผู้บริหารสถานศึกษา กล่าวว่า *“การที่ครูจะสอนให้เด็กคิดวิพากษ์ได้ ไม่ใช่แค่การให้ความรู้เพียงอย่างเดียว แต่ต้องเริ่มจากตัวครูก่อน โดยให้ครูรู้จักวิเคราะห์ปัญหาอย่างมีเหตุผลแล้วจึงค่อยนำไปประยุกต์ใช้ในการสอน”*(ผู้บริหารสถานศึกษา 1, สัมภาษณ์, 12 กรกฎาคม 2568) แนวคิดนี้สอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้บริหารคนอื่น ๆ ที่เน้นว่าครูจะต้องมีทักษะในการแก้ปัญหาอย่างมีระบบ โดยเริ่มจากการตั้งสมมติฐาน หาข้อมูล และวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล ไม่ใช่ตัดสินใจด้วยอารมณ์หรือความรู้สึก โดยผู้บริหารสถานศึกษาย้ำว่า *“ครูต้องรู้จักการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างเป็นขั้นตอน ไม่แก้ปัญหาจากอารมณ์ เมื่อครูได้ใช้วิธีการนี้แล้ว จะ*

สามารถประยุกต์ใช้กับการเรียนการสอนได้ดีมากขึ้น” (ผู้บริหารสถานศึกษา 3, สัมภาษณ์, 14 กรกฎาคม 2568) อีกทั้งครูผู้สอนก็เสนอแง่มุมที่น่าสนใจว่า *“ถ้าครูสามารถคิดได้อย่างมีเหตุผล จะช่วยให้เด็ก ๆ คิดตามอย่างมีวิจารณญาณ โดยไม่คล้อยตามเนื้อหาที่นำเสนอ แต่จะตั้งคำถามหรือโต้แย้งสิ่งที่เห็นต่าง เพื่อเปิดมุมมองใหม่ ๆ”*(ครูผู้สอน 1, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2568) ข้อค้นพบเหล่านี้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การจัดการปัญหาอย่างเป็นระบบ คือทักษะสำคัญที่ครูต้องมี ทั้งนี้เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการคิด วิเคราะห์ และประยุกต์ใช้ ซึ่งช่วยให้การเรียนการสอนมีความหมายและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

สรุปได้ว่า องค์ประกอบที่ 3 การจัดการปัญหาเชิงประยุกต์อย่างเป็นระบบ เป็นพฤติกรรมที่แสดงถึงความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหา วางแผน และนำแนวคิดเชิงเหตุผลมาใช้ในการจัดการกับสถานการณ์ต่าง ๆ โดยมีพฤติกรรมบ่งชี้ ได้แก่ 1) สามารถวิเคราะห์ปัญหาอย่างมีระเบียบและเป็นระบบ 2) สามารถจัดการกับปัญหาและสถานการณ์ต่าง ๆ ในบริบทการเรียนการสอนอย่างมีขั้นตอน 3) สามารถประยุกต์ใช้กระบวนการคิดเชิงวิพากษ์ในการออกแบบและปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอน

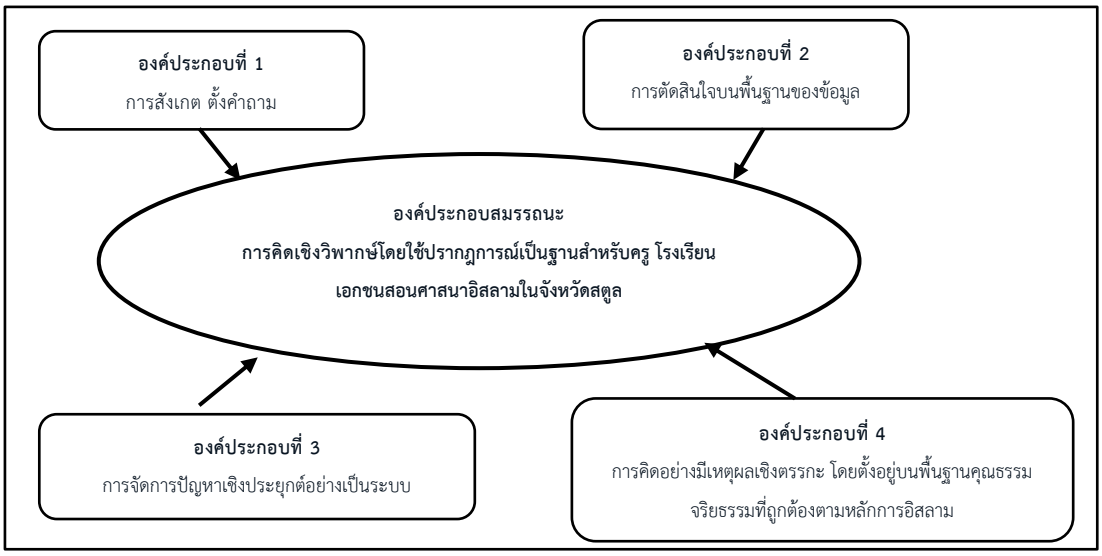
องค์ประกอบที่ 4 การคิดอย่างมีเหตุผลเชิงตรรกะ โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานคุณธรรม จริยธรรมที่ถูกต้องตามหลักการอิสลาม (Logical Reasoning Based on Islamic Ethics and Moral Principles)

จากการผลการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน พบว่า แนวทางการส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์ในบริบทของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดสตูลนั้น ไม่เพียงมุ่งเน้นการใช้เหตุผลและตรรกะอย่างเป็นระบบ โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของคุณธรรมและจริยธรรมที่สอดคล้องกับหลักคำสอนของศาสนาอิสลามอย่างเคร่งครัด โดยผู้บริหารสถานศึกษา กล่าวว่า *“การคิดอย่างมีเหตุผลเชิงตรรกะในโรงเรียนของเราไม่ใช่แค่การคิดอย่างเป็นระบบเท่านั้น แต่ต้องตั้งอยู่บนหลักคุณธรรม จริยธรรมของศาสนาอิสลามอีกด้วย โดยการสอนให้ครูและนักเรียนเข้าใจว่า การตัดสินใจที่ดีต้องมาจากการวิเคราะห์ที่มีเหตุผล และไม่ขัดแย้งกับหลักคำสอนของอัลกุรอาน”* (ผู้บริหารสถานศึกษา 2, สัมภาษณ์, 12 กรกฎาคม 2568) ซึ่งมีความสอดคล้องกับคำกล่าวของผู้บริหารสถานศึกษาอีกท่านที่ว่า *“เมื่อครูสามารถใช้เหตุผลที่ถูกต้องตามหลักการอิสลามในการตัดสินใจ จะช่วยให้การเรียนการสอนมีความสมดุล บนพื้นฐานของความยุติธรรมและถูกต้อง และครูจะสามารถส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในตัวนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ”* (ผู้บริหารสถานศึกษา 6, สัมภาษณ์, 14 กรกฎาคม 2568) อีกทั้งครูผู้สอนได้กล่าวเพิ่มเติม *“การใช้เหตุผลและตรรกะในการแก้ปัญหาต้องใช้หลักการที่ตรงกับคำสอนในอัลกุรอานและหะดีษ เพื่อให้นักเรียนได้คิดอย่างมีเหตุผลและเป็นธรรม ไม่ขัดกับหลักศาสนา”*(ครูผู้สอน 1, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2568) ซึ่งทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ในบริบทของโรงเรียนอิสลาม ต้องอาศัยการบูรณาการระหว่างกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผลเชิงตรรกะกับหลักคุณธรรมและจริยธรรมทางศาสนาอย่างลึกซึ้ง เพื่อให้ทั้งครูสามารถตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง สมดุล และสอดคล้องกับบริบทของศาสนาและสังคมที่ตนเองอยู่

สรุปได้ว่า องค์ประกอบที่ 4 การคิดอย่างมีเหตุผลเชิงตรรกะ โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานคุณธรรม จริยธรรมที่ถูกต้องตามหลักการอิสลาม เป็นพฤติกรรมการแสดงออกของบุคคลที่สามารถใช้เหตุผลอย่างเป็นระบบในการตัดสินใจ โดยมีความสอดคล้องกับหลักศีลธรรมและคำสอนของศาสนาอิสลาม ซึ่งเป็นการหลอมรวมระหว่างกระบวนการคิดอย่างมี

ตรรกะกับจริยธรรมทางศาสนาอย่างสมดุล โดยมีพฤติกรรมบ่งชี้ ได้แก่ 1) ใช้เหตุผลเชิงตรรกะในการตัดสินใจ โดยไม่ขัดแย้งกับหลักคำสอนในอัลกุรอานและหะดีษ 2) ตัดสินใจอย่างมีความยุติธรรม โปร่งใส และสอดคล้องกับหลักศาสนา 3) ประยุกต์ใช้การคิดเชิงเหตุผลในการแก้ปัญหาทางการเรียนการสอน โดยเคารพบริบททางศาสนาและสังคม

ดังนั้น กล่าวได้ว่าผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีความเห็นในประเด็นองค์ประกอบสมรรถนะการคิดเชิงวิพากษ์โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานสำหรับครู โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดสตูล ในทิศทางที่สอดคล้องกัน โดยสามารถสรุปองค์ประกอบทั้งหมด นำเสนอเป็นภาพที่ 1 นี้

ภาพที่ 1 องค์ประกอบสมรรถนะการคิดเชิงวิพากษ์โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานสำหรับครู โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดสตูล

จากภาพ คำอธิบายที่มีลูกศรโยงเส้น หมายถึง เป็นองค์ประกอบหนึ่งของสมรรถนะการคิดเชิงวิพากษ์ โดยแต่ละองค์ประกอบจะมีพฤติกรรมบ่งชี้ที่ครูแสดงออก สรุปผลการวิเคราะห์สมรรถนะการคิดเชิงวิพากษ์โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานสำหรับครู โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดสตูล มี 4 องค์ประกอบ คือ (1) การสังเกต ตั้งคำถาม (2) การตัดสินใจบนพื้นฐานของข้อมูล (3) การจัดการปัญหาเชิงประยุกต์อย่างเป็นระบบ(4) การคิดอย่างมีเหตุผลเชิงตรรกะ โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานคุณธรรม จริยธรรมที่ถูกต้องตามหลักการอิสลาม โดยแต่ละองค์ประกอบมีพฤติกรรมการแสดงออกที่บ่งชี้องค์ประกอบละ 3 พฤติกรรม รวมทั้งสิ้น 12 พฤติกรรมบ่งชี้ ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบที่ได้จากการวิจัยเอกสารและการเก็บข้อมูลเชิงพื้นที่มีความสอดคล้องกัน ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบองค์ประกอบสมรรถนะการคิดเชิงวิพากษ์

องค์ประกอบจากวิจัยเอกสาร	องค์ประกอบจากข้อมูลเชิงคุณภาพ
องค์ประกอบที่ 1 การให้เหตุผลเชิงตรรกะ	องค์ประกอบที่ 4 การคิดอย่างมีเหตุผลเชิงตรรกะ โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานคุณธรรม จริยธรรมที่ถูกต้องตามหลักการอิสลาม
องค์ประกอบที่ 2 การสังเกตและการตัดสินใจบนพื้นฐานของข้อมูล	องค์ประกอบที่ 1 การสังเกต ตั้งคำถาม
	องค์ประกอบที่ 2 การตัดสินใจบนพื้นฐานของข้อมูล

องค์ประกอบจากวิจัยเอกสาร	องค์ประกอบจากข้อมูลเชิงคุณภาพ
องค์ประกอบที่ 3 การระบุประเด็นปัญหาและแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ	องค์ประกอบที่ 3 การจัดการปัญหาเชิงประยุกต์อย่างเป็นระบบ

ดังนั้น องค์ประกอบสมรรถนะการคิดเชิงวิพากษ์โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานสำหรับครู โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดสตูล จากการศึกษานี้จึงครอบคลุมถึง การสังเกต ตั้งคำถาม ซึ่งแสดงถึงความสามารถในการสังเกตสถานการณ์ได้อย่างรอบด้าน ตั้งคำถามที่สะท้อนการคิดวิเคราะห์ และเชื่อมโยงกับบริบทจริงได้ (องค์ประกอบที่ 1) การตัดสินใจบนพื้นฐานของข้อมูลโดยไม่ตัดสินด้วยความเชื่อหรือความรู้สึกส่วนตัว ใช้ข้อมูลจริงเป็นพื้นฐานในการพิจารณาอย่างเป็นธรรม (องค์ประกอบที่ 2) การจัดการปัญหาอย่างเป็นระบบ และนำไปประยุกต์ใช้ เป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์อย่างมีระบบ ตั้งแต่การระบุปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ และการนำผลการเรียนรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสถานการณ์จริงในห้องเรียนหรือในชีวิตประจำวัน (องค์ประกอบที่ 3) และการคิดอย่างมีเหตุผลเชิงตรรกะโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานคุณธรรม จริยธรรมที่ถูกต้องตามหลักการอิสลาม สะท้อนให้เห็นว่าครูใช้เหตุผลอย่างเป็นลำดับและยึดมั่นในหลักคุณธรรมและคำสอนในศาสนาอิสลาม เป็นพื้นฐานในการตัดสินใจ สื่อสาร และส่งเสริมความดีงามในผู้เรียน (องค์ประกอบที่ 4) โดยสามารถสังเกตการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมของบุคคลได้จากพฤติกรรมบ่งชี้ของแต่ละองค์ประกอบ

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยพบว่า ครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดสตูลมีสมรรถนะการคิดเชิงวิพากษ์ในสี่ด้านหลัก ได้แก่ การสังเกตและการตั้งคำถาม การตัดสินใจบนพื้นฐานข้อมูล การจัดการปัญหาอย่างเป็นระบบ และการสะท้อนคิดเชิงจริยธรรม ผลลัพธ์ดังกล่าวสะท้อนถึงวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่มุ่งค้นหาองค์ประกอบของสมรรถนะการคิดเชิงวิพากษ์โดยใช้การเรียนรู้แบบปรากฏการณ์เป็นฐานได้อย่างชัดเจน อีกทั้งยังตอบโจทย์ความเหมาะสมขององค์ประกอบในบริบทเฉพาะของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดสตูล

การค้นพบนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Ennis (2015) ที่มองว่าการคิดเชิงวิพากษ์ประกอบด้วยการสังเกต การวิเคราะห์ การใช้เหตุผล และการตัดสินใจอย่างเป็นระบบ ซึ่งการคิดเชิงวิพากษ์สามารถพัฒนาได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับสถานการณ์จริงและบูรณาการความรู้ข้ามศาสตร์ อันเป็นหลักการสำคัญของการเรียนรู้แบบปรากฏการณ์เป็นฐาน

เมื่อพิจารณาเชิงกลไกการเรียนรู้แบบปรากฏการณ์เป็นฐาน งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาสมรรถนะการคิดเชิงวิพากษ์ของครูเกิดขึ้นผ่านขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ 1) การตั้งคำถามจากปรากฏการณ์จริงในชั้นเรียน 2) การสืบค้นและวิเคราะห์ข้อมูลจากหลายแหล่ง 3) การเชื่อมโยงองค์ความรู้ข้ามศาสตร์ 4) การสังเคราะห์เพื่อตัดสินใจแก้ปัญหา และ 5) การสะท้อนคิดเพื่อต่อยอดการเรียนรู้ ผลลัพธ์ดังกล่าวสะท้อนว่ากระบวนการเรียนรู้แบบปรากฏการณ์เป็นฐาน ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับปัญหาเชิงปฏิบัติจริงที่ครูและผู้บริหารโรงเรียนเผชิญ เช่น การขาดความเป็นระบบ ความต่อเนื่อง และการติดตามผลที่มีประสิทธิภาพ

ที่สำคัญผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงให้เห็นการบูรณาการระหว่างผลจากเอกสารและภาคสนามอย่างมีนัยสำคัญ โดยองค์ประกอบด้านการสังเกตและตั้งคำถาม รวมถึงการตัดสินใจบนพื้นฐานข้อมูล ปรากฏทั้งในกรอบแนวคิดสากลและข้อมูลภาคสนาม ขณะที่องค์ประกอบด้านการจัดการปัญหาเชิงประยุกต์อย่างเป็นระบบมีน้ำหนักมากจากข้อมูลภาคสนามที่สะท้อนประสบการณ์ตรงของครูในจังหวัดสตูล ส่วนองค์ประกอบการสะท้อนคิดเชิงจริยธรรมถือเป็นลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากงานวิจัยก่อนหน้า โดยได้รับอิทธิพลจากบริบทศาสนาอิสลามและวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างเด่นชัด

ยิ่งไปกว่านั้น การคิดเชิงวิพากษ์ของครูในบริบทนี้ยังเชื่อมโยงกับหลักคำสอนอิสลาม โดยครูนำเหตุผลเชิงตรรกะมาประกอบการตัดสินใจควบคู่กับหลักศีลธรรมและจริยธรรมอิสลาม เช่น การตั้งคำถามและการใคร่ครวญสอดคล้องกับอัลกุรอาน (อัล-อันกะบูต 29:20) การแสวงหาความรู้สอดคล้องกับหะดีษที่กำหนดว่า “การแสวงหาความรู้นั้นเป็นหน้าที่จำเป็นเหนือมุสลิมทุกคน” การตัดสินใจอย่างมีเหตุผลเชื่อมโยงกับหลัก ‘Aql และ Istidlal และการสะท้อนคิดเชิงจริยธรรมสัมพันธ์กับหลัก Maqasid al-Din (Rosnani Hashim, 2003) ลักษณะดังกล่าวสะท้อนความพยายามในการผสานการเรียนรู้แบบปรากฏการณ์เป็นฐานเข้ากับหลักการศาสนา ซึ่งช่วยสร้างความหมายและคุณค่าต่อการคิดเชิงวิพากษ์ในมิติที่ลึกซึ้งกว่ากรอบสากลทั่วไป

การตีความในมิตินี้จึงยืนยันว่า สมรรถนะการคิดเชิงวิพากษ์มิได้จำกัดเฉพาะการใช้เหตุผลทางวิชาการ แต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาครูให้สามารถออกแบบ จัดการ และสะท้อนกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสมกับบริบทเฉพาะ พร้อมทั้งเชื่อมโยงการคิดกับคุณธรรมและค่านิยมทางศาสนาอย่างสมดุลและมีความหมาย

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้ยังมีข้อจำกัด เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างเป็นครูและผู้บริหารในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามเฉพาะในจังหวัดสตูล อาจไม่สะท้อนถึงความหลากหลายของบริบทโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่อื่นของภาคใต้ อีกทั้งการใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก แม้จะได้ข้อมูลที่ลึกซึ้ง แต่ยังมีข้อจำกัดด้านความเป็นตัวแทนของประชากรเป้าหมาย ดังนั้น การศึกษาในอนาคตควรขยายพื้นที่การวิจัยไปยังจังหวัดอื่นเพื่อเปรียบเทียบและตรวจสอบความเหมือนหรือความแตกต่างของสมรรถนะการคิดเชิงวิพากษ์ในหลากหลายบริบท นอกจากนี้ควรพัฒนาเครื่องมือหรือโมเดลการเรียนรู้แบบปรากฏการณ์เป็นฐานที่สอดคล้องกับท้องถิ่น เพื่อตรวจสอบผลสัมฤทธิ์ของการเรียนรู้อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบของสมรรถนะการคิดเชิงวิพากษ์โดยใช้การเรียนรู้แบบปรากฏการณ์เป็นฐาน สำหรับครูในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดสตูล ผลการวิจัยพบว่า สมรรถนะดังกล่าวประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) การสังเกตและการตั้งคำถาม (2) การตัดสินใจบนพื้นฐานของข้อมูล (3) การจัดการปัญหาเชิงประยุกต์อย่างเป็นระบบ และ (4) การคิดอย่างมีเหตุผลเชิงตรรกะ โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของคุณธรรมและจริยธรรมที่สอดคล้องกับหลักการอิสลาม

องค์ประกอบทั้งสี่เกิดจากการบูรณาการข้อมูลสองแหล่ง ได้แก่ การสังเคราะห์เอกสารเชิงทฤษฎีและข้อมูลภาคสนามเชิงคุณภาพ โดยองค์ประกอบที่ 1 ถึง 3 ได้รับการยืนยันทั้งจากกรอบทฤษฎีสากลของ Ennis (2015) รวมถึงประสบการณ์ตรงของครูที่สะท้อนความสำคัญของ การสังเกต การวิเคราะห์ข้อมูล และการจัดการปัญหาอย่างเป็นระบบ ส่วนองค์ประกอบที่ 4 แม้ไม่ปรากฏชัดเจนในทฤษฎีสากล แต่ได้รับการเน้นย้ำจากข้อมูลภาคสนามที่สะท้อนว่าการคิดอย่างมีเหตุผลจำเป็นต้องยึดโยงกับคุณธรรมและหลักศาสนาอิสลาม อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของบริบทโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม และสอดคล้องกับงานของ Islakhiyah และคณะ (2018) ที่กล่าวถึงการผสานการเรียนรู้แบบปรากฏการณ์เข้ากับมิติศาสนา

ข้อมูลภาคสนามยังสะท้อนว่าครูมีเจตคติที่ดีต่อการคิดเชิงวิพากษ์และแสดงศักยภาพได้หลายด้าน แต่ยังมีข้อจำกัดด้านทักษะกระบวนการ เช่น การตั้งคำถามที่มีคุณภาพ การวิเคราะห์เชิงลึก และการแก้ปัญหาอย่างมีระบบในสถานการณ์จริง ผลการวิจัยจึงยืนยันว่าการเรียนรู้แบบปรากฏการณ์เป็นฐานมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับลักษณะการคิดเชิงวิพากษ์ สามารถทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาสมรรถนะดังกล่าวในบริบทของโรงเรียนเอกชนอิสลาม

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในเชิงปฏิบัติ โดยเฉพาะการประยุกต์ใช้องค์ประกอบทั้งสี่เข้าสู่หลักสูตรอบรมครูที่ใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน เพื่อพัฒนากิจกรรมที่สอดคล้องกับสมรรถนะการคิดเชิงวิพากษ์ ได้แก่ การพัฒนากิจกรรมการตั้งคำถาม การเสริมสร้างทักษะการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตัดสินใจ การออกแบบเวิร์กช็อปเพื่อการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ และการจัดกิจกรรมสะท้อนคิดเชิงจริยธรรมที่เชื่อมโยงกับหลักการอิสลาม แนวทางดังกล่าวจะช่วยให้การพัฒนาครูมีความเป็นระบบ สอดคล้องกับบริบท และส่งเสริมสมรรถนะการคิดเชิงวิพากษ์ได้

โดยสรุป งานวิจัยนี้มิได้เพียงเสนอองค์ประกอบของสมรรถนะการคิดเชิงวิพากษ์ แต่ยังชี้ให้เห็นกรอบการบูรณาการองค์ความรู้ระหว่างทฤษฎีสากลและประสบการณ์เชิงปฏิบัติจริง ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่มีทั้งคุณค่าเชิงวิชาการและความเหมาะสมต่อบริบท ซึ่งสามารถต่อยอดไปสู่การออกแบบหลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และการพัฒนาครูในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามได้อย่างเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานคณะกรรมการการส่งเสริมการศึกษาเอกชน หรือองค์กรศาสนาอิสลาม ควรกำหนดนโยบายสนับสนุนการใช้การเรียนรู้แบบปรากฏการณ์เป็นฐานในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ของครูให้สอดคล้องกับหลักศาสนาและบริบทท้องถิ่น รวมถึงการจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรในการอบรมครูอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

โรงเรียนควรส่งเสริมให้ครูใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานในห้องเรียน ผ่านกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับสถานการณ์จริง และส่งเสริมการคิด วิเคราะห์ และตั้งคำถามของนักเรียน รวมถึงจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครูในเครือข่ายโรงเรียนอิสลาม เพื่อพัฒนาต้นแบบการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับหลักจริยธรรมอิสลาม

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการขยายผล

ผลการวิจัยสามารถใช้เป็นแนวทางประยุกต์ในโรงเรียนเอกชนอิสลามในจังหวัดชายแดนใต้ และพื้นที่พหุวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างมีเหตุผลและคุณธรรม รวมถึงศึกษาข้ามบริบทในระดับประเทศหรือระดับนานาชาติเพื่อขยายองค์ความรู้ให้ครอบคลุมยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

ณัฏฐพงศ์ ลำภูทอง. (2565). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดเชิงวิพากษ์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย. *วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์, 7*(3), 283–295. https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jmbr/article/view/260751/175263

ทิพยวิมล แซ่เห้ง, ณัชชา มหปุญญานนท์, และวัลลยา ธรรมอภิบาล อินทนิน. (2565). การพัฒนาแบบวัดทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ สำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยทักษิณ. ใน มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ (บ.ก.), *การประชุมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 13.* (น. 2201–2218). มหาวิทยาลัยหาดใหญ่. https://www.hu.ac.th/Conference/conference2022/proceedings/doc/Proceeding%20HU%20Conference13.pdf

นนท์วิศิษฐ์ ทองอนันต์, และอาทร นกแก้ว. (2566). การพัฒนาสมรรถนะความคิดขั้นสูงโดยใช้การจัดการเรียนรู้สะเต็มศึกษาเชิงวิพากษ์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์*, *8*(2), 373–386. https://so06.tci-thaijo.org/index.php/mcjou/article/view/267074/179015

พัชรพงษ์ เพ็งผจญ, และสกนธ์ชัย ชะนูนันท์. (2023). การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 เรื่อง กรด-เบส. *วารสาร Roi Kaensarn Academi, 8*(9), 248–262.https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JRKSA/article/view/262842/177516

วินัย ดะห์ลัน. (2568, มกราคม 24). อิสลามส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และวิพากษ์. Dr. Winai. https://www.drwinai.com/อิสลามส่งเสริมการคิดวิ/

วิภาพรรณ พินลา, และวิภาดา พินลา. (2565). การเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานที่เชื่อมโยงการบูรณาการข้ามศาสตร์ในห้องเรียนของครูสังคมศึกษา. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ, 22(2), 1–13. https://so02.tci-thaijo.org/index.php/eduthu/article/view/259884/174529

วีรวิชญ์ บุญส่ง, และวิภาศิริ แจ้งแสงทอง. (2566). การพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานรายวิชา ศท 0022310 การรู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา. *วารสารการบริหารนิติบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น, 9*(4), 287–301. https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jsa-journal/article/view/260268

สุชานันท์ วรวัฒนานนท์, และสกนธ์ชัย ชะนูนันท์. (2566). การจัดการเรียนรู้แบบปรากฏการณ์เป็นฐานเพื่อพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา เรื่องปรากฏการณ์ของโลก และภัยธรรมชาติของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. *Journal of Roi Kaensarn Accdemi, 8*(1), 136–149. https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JRKSA/article/view/257433/175075

สุภางค์ จันทวานิช. (2565). วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 26 (ฉบับปรับปรุงใหม่). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

หัสวนัส เพ็งสันเทียะ, มนตา ตุลย์เมธาการ, และอิทธิพัทธ์ สุวทันพรกูล. (2564). ผลการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานที่มีต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6. *วารสารศิลปากรศึกษาศาสตร์วิจัย, 13*(2), 240–257. https://so05.tci-thaijo.org/index.php/suedureasearchjournal/article/view/251771/172571

Akkas, E., & Eker, C. (2021). The effect of phenomenon-based learning approach on students' metacognitive awareness. *Educational Research and Reviews*, *16*(5),181-188. https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1296934.pdf

Al-Attas, S. M. N. (1993). *Islam and secularism* (2nd ed.). International Institute of Islamic Thought and Civilization (ISTAC). https://traditionalhikma.com/wp-content/uploads/2020/09/Al-Attas-Islam-and-Secularism.pdf

Daud, W. M. N. W. (1998). *The educational philosophy and practice of Syed Muhammad Naquib al-Attas: An exposition of the original concept of Islamization*. International Institute of Islamic Thought and Civilization (ISTAC). http://lib.perdana.org.my/PLF/PREVIEW/A36/1012095.pdf

Ennis, R. H. (1991). Critical thinking: A streamlined conception. *Inquiry: Critical Thinking Across the Disciplines, 14*(1),5–19. https://education.illinois.edu/docs/default-source/faculty-documents/robert-ennis/ennisstreamlinedconception_002.pdf

Ennis, R. H., & Weir, E. (1985). *The Ennis–Weir Critical Thinking Essay Test*. Pacific Grove, Midwest Publications. https://evolkov.net/critic.think/tests/Ennis-Weir.Critic.Think.Essay.Test.pdf

Facione, P. A. (1990). *Critical thinking: A statement of expert consensus for purposes of educational assessment and instruction (The Delphi Report)*. American Philosophical Association. https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED315423.pdf

Hashim, R. (2003)**.** Malaysian teachers' attitudes, competency and practices in the teaching of thinking. *Intellectual Discourse, 11*(1), 27-50. https://journals.iium.edu.my/intdiscourse/index.php/id/article/view/245/240

Islakhiyah, K., Sutopo, S., & Yulianti, L. (2018). Scientific Explanation of Light through Phenomenon-based Learning on Junior High School Student. *Advances inSocial Science, Education and Humanities Research, 218*, 173-185. https://www.researchgate.net/publication/327325308_Scientific_Explanation_of_Light_through_Phenomenon-based_Learning_on_Junior_High_School_Student

Lonka, K. (2018). *Phenomenal Learning from Finland*. Education Finland. https://www.educationfinland.fi/sites/default/files/2022-01/7.%20Keynote%20Phenomenal%20learning.pdf

Scott, A. J., & Storper, M. (1990). *Regional development reconsidered*. (Working Paper No. 1). Lewis Center for Regional Policy Studies, University of California, Los Angeles. https://escholarship.org/content/qt1b61p7xg/qt1b61p7xg.pdf

Silander, P. (2015–2019). *Rubric for Phenomenon Based Learning*. http://www.phenomenaleducation.info/phenomenon-based-learning.html

สภาพปัญหาและความต้องการของครูวิทยาศาสตร์ในการบูรณาการแนวคิดมรดกวัฒนธรรมปัตตานี (Pattani Heritage) เพื่อการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์พลเมือง: กรณีศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ในเขตเทศบาลเมืองปัตตานี

สาการิยา สมาแอ

ซัมซู สาอุ

สุพรรษา สุวรรณชาตรี

สภาพปัญหาและความต้องการของครูวิทยาศาสตร์ในการบูรณาการแนวคิดมรดกวัฒนธรรมปัตตานี (Pattani Heritage) เพื่อการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์พลเมือง: กรณีศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ในเขตเทศบาลเมืองปัตตานี

สาการียา สมาแอ [1] **ซัมซู สาอุ**[2] **สุพรรษา สุวรรณชาตรี**[3]

บทคัดย่อ

จุดประสงค์ การวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของครูผู้สอนวิทยาศาสตร์ในการบูรณาการมรดกวัฒนธรรมปัตตานีเข้าสู่การจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์พลเมืองในระดับมัธยมศึกษา

วิธีการศึกษา การวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้ใช้วิธีการสนทนากลุ่ม เก็บข้อมูลจากครูผู้สอนวิทยาศาสตร์ระดับมัธยมศึกษา จำนวน 9 คน ซึ่งประกอบด้วยครูประจำวิชาและครูแกนนำด้านวิทยาศาสตร์จากโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ในอำเภอเมืองปัตตานี โดยใช้วิธีการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเป็นชุดคำถามนำทาง ข้อมูลที่ได้ถูกนำมาวิเคราะห์โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา และมีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

ผลการศึกษา พบว่าครูมีเจตคติในเชิงบวกต่อการบูรณาการแนวคิดมรดกวัฒนธรรมปัตตานีเข้าสู่การเรียนวิทยาศาสตร์พลเมือง แต่ยังขาดองค์ความรู้และฐานข้อมูลท้องถิ่น ขาดสื่อการสอนและตัวอย่างแผนการจัดการเรียนรู้ ข้อจำกัดด้านเวลาและภาระงาน และความไม่มั่นใจในการเชื่อมโยงหลักวิชาการของวิทยาศาสตร์กับมรดกวัฒนธรรม โดยครูเสนอให้มีการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ สื่อการสอน และชุดกิจกรรมตัวอย่างที่ครูสามารถนำไปปรับใช้ในบริบทของตนเอง

การนำผลวิจัยไปใช้ ผลการวิจัยนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการออกแบบหลักสูตรอบรมเชิงปฏิบัติการการจัดการเรียนรู้ที่ใช้มรดกวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์พลเมืองที่มีความหมาย และสร้างความเชื่อมโยงระหว่างศาสตร์สากลกับรากวัฒนธรรมชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม

คำสำคัญ วิทยาศาสตร์พลเมือง, มรดกวัฒนธรรมปัตตานี,สภาพปัญหาและความต้องการของครู

[1] นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการและการจัดการการศึกษาอิสลาม คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, อีเมล saka210738@gmail.com

[2]Ph.D. (Education), ผู้ช่วยศาสตราจารย์, คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, อีเมล samsoo.s@psu.ac.th

[3] ปร.ด. (การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร), คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, อีเมล supansa.s@psu.ac.th

Challenges and Needs of Science Teachers in Integrating Pattani Cultural Heritage into Citizenship Science Education: A Case Study of Large Secondary Schools in Pattani Municipality

Sakariya Samae[1] Samsoo Sa-U[2] Supansa Suwanchatree[3]

Abstract

Objective: This study aims to explore the problems and needs of science teachers in integrating Pattani's cultural heritage into civic science instruction at the secondary education level.

Methodology: This qualitative research employed focus group discussions with nine secondary science teachers, including subject teachers and science education leaders from large secondary schools in Mueang District, Pattani Province. Participants were selected using snowball sampling. Data were collected using a set of in-depth open-ended questions. The data were analyzed using content analysis, and credibility was ensured through triangulation.

Research Findings: Teachers showed positive attitudes toward integrating Pattani's cultural heritage into civic science lessons. However, they faced challenges such as limited knowledge, lack of local resources and teaching materials, time constraints, and low confidence in linking science with cultural content. They recommended practical training, relevant teaching tools, and adaptable activity sets.

Applications: The research findings can be applied to the design of training curricula and workshops that use local cultural heritage as a foundation for meaningful civic science education. This approach bridges universal scientific knowledge with community-rooted cultural identity in a tangible and practical manner.

Keywords: Civic science, Pattani cultural heritage, Teachers' Challenges and Needs

[1] Master's Student Islamic Educational Administration Management Program, Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University Pattani Campus, Email mujayiup@gmail.com

[2] Ph.D. (Education). Assistant Professor, Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University Pattani Campus, Email samsoo.s@psu.ac.th

[3] Ph.D. (Research and Curriculum Development), Faculty of Education, Prince of Songkla University Pattani Campus, Email supansa.s@psu.ac.th

บทนำ

การเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 และยุคดิจิทัลอย่างเต็มรูปแบบก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากในทุกมิติ โดยเฉพาะในมิติการศึกษา ผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 มีลักษณะเด่นคือการเป็นบุคคลที่มีความเป็นตัวของตัวเองสูง คิดและทำได้อย่างรวดเร็ว มีความมั่นใจในตนเอง ชอบความท้าทาย และนิยมการสื่อสารผ่านเทคโนโลยี (ภูษณิศา มีนาเขตร และสิริทรัพย์ สีหะวงษ์, 2562; Broodryk, 2019; Friedenberg, 2020) การจัดการเรียนรู้จึงต้องปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียน พร้อมทั้งมุ่งพัฒนาทักษะการเรียนรู้แห่งศตวรรษที่ 21 เพื่อให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพและมีความสุขในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (Phetkliang, 2022; Sihawong & Phusee-orn, 2024; Trilling & Fadel, 2009)

สำหรับการจัดการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ในศตวรรษที่ 21 กรอบแนวคิดการประเมินสมรรถนะนักเรียนในระดับนานาชาติ เช่น PISA (Programme for International Student Assessment) ได้ชี้ให้เห็นความสำคัญของการใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ในชีวิตจริง โดยเน้นให้นักเรียนสามารถอธิบายปรากฏการณ์ ออกแบบกระบวนการวิจัย และตีความข้อมูลเชิงวิทยาศาสตร์ด้วยวิจารณญาณ อย่างไรก็ตาม บริบทการศึกษาของไทยยังเผชิญความท้าทายหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นหลักสูตรที่ล้าสมัย ครูผู้สอนที่ขาดความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง และภาระงานที่มากเกินไป ส่งผลให้การออกแบบการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะเชิงวิทยาศาสตร์ตามแนวทาง PISA ยังไม่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม (Mahapoonyanont & Songsang, 2024; Tangpornpaiboon, 2022)

ภายใต้ปัญหาและข้อจำกัดดังกล่าว แนวคิด “วิทยาศาสตร์พลเมือง” (Civic Science) ได้รับความสนใจมากขึ้นในฐานะกรอบแนวทางใหม่ที่เน้นการบูรณาการความรู้ทางวิทยาศาสตร์กับการพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคม สิ่งแวดล้อม และการมีส่วนร่วมของผู้เรียนกับชุมชน (Clark & Illman, 2001) แนวคิดนี้ไม่เพียงตอบโจทย์ทักษะศตวรรษที่ 21 แต่ยังเชื่อมโยงวิทยาศาสตร์เข้ากับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและบริบทท้องถิ่นได้อย่างลึกซึ้ง (Garlick & Levine, 2017; Levy, Oliveira & Harris, 2021)

พื้นที่จังหวัดปัตตานี ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ทรงคุณค่า ถือเป็นกรณีตัวอย่างที่สะท้อนศักยภาพของการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์พลเมือง วัฒนธรรมในฐานะสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นและได้รับการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น (สุนทรียา ไชยปัญหา และอุรารักษ์ ศรีประเสริฐ, 2559) สามารถเป็นฐานในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ที่มีความหมายและสอดคล้องกับชีวิตจริงของผู้เรียน อย่างไรก็ตาม ครูผู้สอนในพื้นที่ยังขาดแนวทางที่ชัดเจนในการบูรณาการมรดกวัฒนธรรมเข้ากับการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ทำให้เกิดความจำเป็นเร่งด่วนในการพัฒนาโปรแกรมหรือรูปแบบการเรียนรู้ที่สามารถสนับสนุนให้ครูออกแบบการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2561)

ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของครูผู้สอนวิทยาศาสตร์ในการบูรณาการมรดกวัฒนธรรมปัตตานีเข้าสู่การจัดการเรียนรู้ในกรอบแนวคิด วิทยาศาสตร์พลเมือง เพื่อเป็นฐานข้อมูลเชิงประจักษ์สำหรับการพัฒนาโปรแกรมการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น ตลอดจนเสริมสร้างคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนทั้งด้านองค์ความรู้ ทักษะพลเมือง และความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของครูเกี่ยวกับการสอนวิทยาศาสตร์ โดยการบูรณาการมรดกวัฒนธรรมจังหวัดปัตตานี

วิธีการศึกษา

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยกระบวนการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้ให้ข้อมูลหลักที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มีจำนวน 9 คน ดังนี้ ครูต้นแบบวิชาวิทยาศาสตร์ จำนวน 2 คน และครูผู้สอนวิชาวิทยาศาสตร์ จำนวน 7 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามเงื่อนไขเกณฑ์ในการมีประสบการณ์ในการทำงานไม่น้อยกว่า 4 ปี ด้านการสอน และการเป็นวิทยากรในด้านวิทยาศาสตร์ จบการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีทางด้านการศึกษาหรือสาขาที่เกี่ยวข้อง มีประสบการณ์ด้านการสอนวิทยาศาสตร์ โดยมีการเชื่อมโยงกับท้องถิ่น และยินดีให้ความร่วมมือให้ข้อมูลผู้วิจัย

การวิจัยเริ่มจากการศึกษาทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างชุดคำถามนำทาง (Interview Guide) สำหรับการสนทนากลุ่ม ในการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของครูในการบูรณาการมรดกวัฒนธรรมจังหวัดปัตตานีสู่การสอนวิทยาศาสตร์พลเมือง จากนั้นร่างชุดคำถามให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่านตรวจสอบความสอดคล้องของเนื้อหา โดยใช้เกณฑ์ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไปตามหลักของบุญชม ศรีสะอาด (2560) ผลการตรวจสอบพบว่าชุดคำถามมีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.50–1.00 ผ่านเกณฑ์ที่กำหนด

การเก็บข้อมูลดำเนินการผ่านการสนทนากลุ่มกับครูวิทยาศาสตร์ในจังหวัดปัตตานี รวม 9 คน (ออนไซต์ 5 คน ออนไลน์ 4 คน) โดยใช้แนวคำถามที่ครอบคลุมประเด็นสภาพปัญหา ความต้องการ และข้อเสนอแนะ มีการบันทึกและถอดเทปคำต่อคำ ข้อมูลที่ได้ถูกวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และตีความเชิงอุปนัย (Inductive Analysis) เพื่อสังเคราะห์ประเด็นสำคัญ (Azungah, 2018)

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลใช้การตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ทั้งในด้านข้อมูลและผู้ให้ข้อมูล โดยนำผลการวิเคราะห์เบื้องต้นกลับไปให้ผู้ให้ข้อมูลตรวจสอบความถูกต้อง (Member Check) และนำเสนอผลต่อผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อพิจารณาความสมเหตุสมผลของข้อสรุป เพื่อให้ได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือและสะท้อนบริบทจริงของครูในพื้นที่อย่างครบถ้วน

ผลการศึกษา

จากการวิเคราะห์เอกสารและสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จากการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) พบว่าครูมีเจตคติในเชิงบวกต่อการบูรณาการแนวคิดมรดกวัฒนธรรมปัตตานีเข้าสู่การเรียนวิทยาศาสตร์พลเมือง แต่ยังมีประเด็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการของครูเกี่ยวกับการสอนวิทยาศาสตร์โดยการบูรณาการมรดกวัฒนธรรมจังหวัดปัตตานี ได้ผลการวิเคราะห์ ดังนี้

1. ข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล การวิจัยในครั้งนี้ได้คัดเลือกบุคลากรในสถานศึกษา ครูผู้สอนรายวิชาวิทยาศาสตร์และแกนนำครูวิทยาศาสตร์ สำหรับโรงเรียนพื้นที่นวัตกรรมแห่งหนึ่งในจังหวัดปัตตานี จำนวน 9 คน พบว่าเป็นเพศชาย จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 22.22 และเป็นเพศหญิง จำนวน 7 คน คิดเป็น 77.78 และประสบการณ์ในการทำงาน 4-12 ปี และจบการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 44.44 และระดับปริญญาโท 5 คน คิดเป็นร้อยละ 55.56 ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

CODE	เพศ	ตำแหน่ง	ประสบการณ์การทำงาน	ระดับการศึกษา
M1	หญิง	ครู	12	ปริญญาโท
M2	หญิง	ครู	9	ปริญญาโท
M3	หญิง	ครู	4	ปริญญาตรี
M4	หญิง	ครู	5	ปริญญาตรี
M5	หญิง	ครู	7	ปริญญาตรี
M6	ชาย	ครู	8	ปริญญาโท
M7	ชาย	ครู	4	ปริญญาตรี
M8	หญิง	ครู	10	ปริญญาโท
M9	หญิง	ครู	9	ปริญญาโท

2. สภาพปัญหาและความต้องการของครูเกี่ยวกับการสอนวิทยาศาสตร์โดยการบูรณาการมรดกวัฒนธรรมจังหวัดปัตตานี

จากการสัมภาษณ์ สามารถจัดกลุ่มประเด็นศึกษา 3 ด้าน คือด้านองค์ความรู้ / สื่อ ด้านความมั่นใจและทักษะครู ด้านเวลาและภาระงาน ได้ข้อสรุปที่เกี่ยวข้องดังนี้

2.1 ด้านองค์ความรู้ / สื่อ

สภาพปัญหาคือ ครูยังขาดความรู้ ความเข้าใจ และฐานข้อมูลท้องถิ่น เกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมท้องถิ่นในระดับที่สามารถเชื่อมโยงกับเนื้อหาทางวิชาการได้อย่างเหมาะสม ยังไม่มีแนวทางหรือรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่สามารถนำมาเป็นต้นแบบได้อย่างเป็นรูปธรรม อีกทั้งขาดสื่อการสอนและตัวอย่างแผนการจัดการเรียนรู้ โดยครูผู้สอนท่านหนึ่งได้กล่าวว่า “*การจะนำมรดกวัฒนธรรมของปัตตานีมาใช้ในห้องเรียน เราจำเป็นต้องเข้าใจบริบทของมันจริง ๆ แต่ปัญหาคือเรายังไม่มีแหล่งข้อมูลที่ชัดเจน หรือแนวทางที่บอกว่าจะสอนอย่างไรให้เชื่อมโยงกับสาระวิชาวิทยาศาสตร์ได้อย่างเหมาะสม มันเลยกลายเป็นเรื่องที่อยากทำแต่ไม่รู้จะเริ่มยังไง*” (M2, สัมภาษณ์, 7 มิถุนายน 2568) ซึ่งสอดคล้องกับครูอีกท่านที่บอกว่า “*แม้เราจะรู้จักวัฒนธรรมในพื้นที่จากชีวิตประจำวัน แต่เมื่อต้องนำมาบูรณาการกับเนื้อหาวิทยาศาสตร์ เรากลับไม่มั่นใจว่าจะเชื่อมโยงอย่างไรให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ อีก*

ทั้งยังไม่มีตัวอย่างแผนการสอนหรือสื่อที่ช่วยเป็นแนวทาง ทำให้การออกแบบบทเรียนยังเป็นเพียงความตั้งใจมากกว่าการปฏิบัติจริง” (M5, สัมภาษณ์, 7 มิถุนายน 2568)

ในส่วนของความต้องการในด้านองค์ความรู้ / สื่อ นั้น ครูเสนอให้มีการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ สื่อการสอน และชุดกิจกรรมตัวอย่างที่ครูสามารถนำไปปรับใช้ในบริบทของตนเอง เห็นได้จากคำกล่าวของครูท่านหนึ่ง คือ “สิ่งที่เราต้องการจริง ๆ คือการอบรมเชิงปฏิบัติการที่ช่วยให้เราลองคิด ลองทำ และมีคนแนะนำระหว่างกระบวนการ เพราะบางครั้งเราเข้าใจวัฒนธรรมในพื้นที่ แต่ไม่รู้ว่าจะออกแบบกิจกรรมอย่างไร” (M1, สัมภาษณ์, 7 มิถุนายน 2568) ครูอีกท่านกล่าวว่า “*จะจัดกิจกรรมให้น่าสนใจและสอดคล้องกับเนื้อหาวิชาวิทยาศาสตร์ได้ยังไงบ้าง*” (M8, สัมภาษณ์, 7 มิถุนายน 2568) และมีครูกล่าวว่า “*หากมีสื่อการสอนหรือชุดกิจกรรมที่ออกแบบมาเป็นแนวทางเบื้องต้น และสามารถนำไปปรับใช้ให้เหมาะกับแต่ละบริบทของโรงเรียนได้ จะช่วยลดภาระในการเริ่มต้นและเพิ่มความมั่นใจให้กับครูที่ยังไม่เคยทำมาก่อน*” (M6, สัมภาษณ์, 7 มิถุนายน 2568)

2.2 ด้านความมั่นใจและทักษะครู

ปัญหาในด้านนี้พบว่า ครูยังขาดความมั่นใจในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการเนื้อหาวิชาวิทยาศาสตร์พลเมืองเข้ากับมรดกวัฒนธรรมท้องถิ่น แม้จะมีความเข้าใจในวัฒนธรรมในระดับหนึ่ง แต่เมื่อเผชิญกับความจำเป็นในการแปลงองค์ความรู้เหล่านั้นให้เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีเป้าหมายทางวิชาการที่ชัดเจน ครูกลับรู้สึกไม่มั่นใจและกังวลว่าการสอนของตนจะไม่เป็นไปตามกรอบหลักสูตรหรือมาตรฐานวิชาการ อีกทั้งยังไม่มีโอกาสในการฝึกฝนหรือได้รับคำแนะนำอย่างเป็นระบบ ซึ่งส่งผลให้การจัดการเรียนรู้ในลักษณะนี้ยังคงอยู่ในระดับแนวคิดมากกว่าการนำไปใช้จริง โดยครูผู้สอนท่านหนึ่งกล่าวว่า “*เราอยากลองใช้กิจกรรมที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมท้องถิ่นนะคะ แต่ยอมรับว่ายังไม่มั่นใจเลยว่าจะสอนถูกหรือเปล่า เพราะเราไม่แน่ใจว่าสิ่งที่คิดมันเชื่อมโยงกับเนื้อหาวิทยาศาสตร์ได้จริงแค่ไหน กลัวว่าสอนแล้วจะผิดประเด็น หรือไม่ตรงตามมาตรฐานหลักสูตร*” (M9, สัมภาษณ์, 7 มิถุนายน 2568) และครูอีกท่านหนึ่งกล่าวว่า “*ถ้าเราเคยเห็นตัวอย่างจริง หรือได้ลองทำร่วมกับครูคนอื่น ๆ มาก่อน เราจะรู้สึกมั่นใจขึ้นเยอะ เพราะตอนนี้เราเข้าใจแนวคิด แต่พอจะลงมือทำจริง มันยังรู้สึกว่าขาดทักษะในการออกแบบกิจกรรมที่ดีและเหมาะกับบริบทของเราเอง*” (M4, สัมภาษณ์, 7 มิถุนายน 2568)

ในด้านของความต้องการ ผู้ให้ข้อมูลเสนอว่าควรมีระบบพัฒนาทักษะครูที่เน้นการลงมือปฏิบัติจริง เช่น การจัดอบรมแบบเวิร์กช็อป การจำลองสถานการณ์การสอน หรือการศึกษาดูงานห้องเรียนต้นแบบ เพื่อให้ครูได้ฝึกฝนกระบวนการออกแบบการเรียนรู้เชิงบูรณาการอย่างเป็นขั้นตอน โดยครูท่านหนึ่งได้กล่าวว่า “*สิ่งที่ครูต้องการไม่ใช่แค่เอกสารหรือคู่มือเท่านั้น แต่คือพื้นที่ในการเรียนรู้ร่วมกับคนอื่น ได้ลงมือคิด ลงมือออกแบบจริง แล้วมีคนคอยให้ข้อเสนอแนะ มันจะทำให้เรากล้าลองและมั่นใจมากขึ้นในการนำไปใช้กับนักเรียนจริง ๆ*” (M3, สัมภาษณ์, 7 มิถุนายน 2568)

2.3 ด้านเวลาและภาระงาน

จากข้อมูลที่ได้พบว่า ครูจำนวนมากมีภาระงานด้านเอกสาร งานกิจกรรม และงานอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากการสอนจำนวนมาก ส่งผลให้มีเวลาจำกัดในการเตรียมการเรียนการสอนที่บูรณาการมรดกวัฒนธรรมเข้าสู่บทเรียน

อีกทั้งการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ในลักษณะนี้มักต้องใช้เวลาค้นคว้า ออกแบบ วางแผน และจัดทำสื่อ ซึ่งมากกว่าการสอนในรูปแบบปกติ ทำให้ครูส่วนใหญ่ไม่สามารถจัดการเวลาได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่ต้องเร่งรัดการสอนตามโครงสร้างของหลักสูตรกลาง ครูผู้สอนท่านหนึ่ง ได้กล่าวว่า *"เรารู้ว่าสิ่งที่นักเรียนควรได้เรียนคือสิ่งที่เชื่อมโยงกับชีวิตเขา และวัฒนธรรมในพื้นที่ก็คือโอกาสตรงนั้นแหละค่ะ แต่ความเป็นจริงคือเรามีเวลาเตรียมการสอนไม่มาก เพราะต้องทำงานเอกสาร ส่งงานกิจกรรม และรับผิดชอบหลายด้านไปพร้อมกัน"* (M7, สัมภาษณ์, 7 มิถุนายน 2568) และครูอีกท่านหนึ่งได้สะท้อนว่า*"บางครั้งมีไอเดียดี ๆ อยากจัดกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับชุมชนหรือพานักเรียนออกไปเรียนรู้นอกห้องเรียน แต่ติดที่ไม่มีเวลาเตรียม ไม่มีโครงสร้างที่รองรับกิจกรรมลักษณะนี้ให้ทำได้อย่างต่อเนื่อง"* (M2, สัมภาษณ์, 7 มิถุนายน 2568)

ในด้านของความต้องการ ครูเสนอให้มีการปรับโครงสร้างเวลาในการจัดการเรียนรู้ให้มีความยืดหยุ่นมากขึ้น เช่น การจัดตารางแบบบูรณาการหลายกลุ่มสาระ หรือการจัดเวลาเรียนแบบหน่วยการเรียนรู้ เพื่อให้สามารถวางแผนกิจกรรมที่ต้องใช้เวลาต่อเนื่องได้จริง อีกทั้งเสนอให้ลดภาระงานที่ไม่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้โดยตรง เพื่อให้ครูมีเวลาและพลังในการพัฒนาการสอนให้ลึกซึ้งและมีความหมายมากยิ่งขึ้น โดยครูท่านหนึ่งกล่าวว่า *"ถ้าภาระงานลดลง และมีช่วงเวลาที่จัดไว้ให้ครูได้พัฒนาแผนการสอนเชิงพื้นที่โดยเฉพาะ เราเชื่อว่าจะมีครูอีกหลายคนกล้าที่จะลองและทำได้ดี เพราะมันคือสิ่งที่เราอยากทำ แต่ที่ผ่านมายังไม่มีเวลาจะเริ่มต้นเลย"* (M1, สัมภาษณ์, 7 มิถุนายน 2568)

จากข้อมูลข้างต้น สามารถสรุปสภาพปัญหาและความต้องการของครูเกี่ยวกับการสอนวิทยาศาสตร์โดยการบูรณาการมรดกวัฒนธรรมจังหวัดปัตตานี ดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 ภาพสภาพปัญหาและความต้องการของครูเกี่ยวกับการสอนวิทยาศาสตร์โดยการบูรณาการมรดกวัฒนธรรมจังหวัดปัตตานี

อภิปรายผล

ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นข้อจำกัดเชิงโครงสร้างของการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์พลเมืองในจังหวัดปัตตานี โดยครูผู้สอนเผชิญปัญหาหลัก 3 ประการ ได้แก่ ขาดองค์ความรู้และสื่อ ขาดความมั่นใจในการออกแบบการเรียนรู้ และถูกจำกัดด้วยเวลาและภาระงาน ทำให้การบูรณาการมรดกวัฒนธรรมกับเนื้อหาวิทยาศาสตร์ยังไม่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับข้อค้นพบของอัฏฐพร ฤทธิชาติ (2563) ที่ชี้ว่าการสอนวิทยาศาสตร์พลเมืองในไทยยังเน้นทฤษฎีและขาดมิติพลเมือง ทั้งที่เป้าหมายสำคัญของ *Civic Science Education* คือการทำให้ผู้เรียนเข้าใจบทบาทของวิทยาศาสตร์ในชีวิตจริงและสังคม (Irwin, 1995; Levy, Oliveira, & Harris, 2021) ครูส่วนใหญ่ยังขาดฐานข้อมูลเกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมและสื่อการสอนที่เชื่อมโยงกับสาระวิทยาศาสตร์ ซึ่งสะท้อนปัญหาของระบบการผลิตครูที่ยังไม่เน้นการบูรณาการวัฒนธรรมกับวิทยาศาสตร์ (กระทรวงการอุดมศึกษาวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2563) และการขาดแผนการสอนต้นแบบ (สุนทรียา ไชยปัญหา และอุรารักษ์ ศรีประเสริฐ, 2559)

ในด้านความมั่นใจและทักษะ ครูจำนวนมากยังไม่มั่นใจในการออกแบบกิจกรรมบูรณาการ เนื่องจากกังวลเรื่องความสอดคล้องกับมาตรฐานหลักสูตร ปัญหานี้สอดคล้องกับ Zhu, Wang, Cai & Engels (2013) ที่ระบุว่าการสร้างนวัตกรรมการสอนต้องอาศัยการฝึกฝนหลากมิติ และสะท้อนถึงช่องว่างของระบบพัฒนาครูที่เน้นทฤษฎีมากกว่าการปฏิบัติ (วัชรา เล่าเรียนดี และคณะ, 2560; ทิศนา แขมมณี, 2560) ขณะเดียวกัน ครูยังถูกจำกัดด้วยเวลาและภาระงาน ซึ่งตรงกับสิทธิชัย ทองมาก (2561) ที่ชี้ว่าครูชายแดนใต้มีภาระงานทับซ้อนกระทบต่อคุณภาพการสอน ปัญหานี้จึงเป็นประเด็นการบริหารทรัพยากรบุคคลที่ต้องได้รับการปรับโครงสร้างเวลาและลดภาระงานที่ไม่จำเป็น

เมื่อพิจารณาเชื่อมโยงกับแนวคิด *Civic Science Education* พบว่ากรอบดังกล่าวเหมาะสมกับพื้นที่ชายแดนใต้ เพราะเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองวิทยาศาสตร์ที่มีทักษะเชิงวิพากษ์และสามารถเชื่อมโยงวิทยาศาสตร์กับชุมชนและวัฒนธรรม (Clark & Illman, 2001; Garlick & Levine, 2017) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการสร้างสมดุลระหว่างความรู้สากลและทุนทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ในมิติการบริหารการศึกษา ข้อค้นพบนี้ตอกย้ำว่าการแก้ปัญหาต้องขยายสู่ระดับนโยบาย โดยจัดหาองค์ความรู้และสื่อคุณภาพ พัฒนาครูผ่านการฝึกปฏิบัติจริง และบริหารเวลาอย่างยืดหยุ่น (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2561; วัชรา เล่าเรียนดี และคณะ, 2560) หากสามารถดำเนินการได้ครบทั้งสามมิติ การบูรณาการมรดกวัฒนธรรมกับวิทยาศาสตร์พลเมืองจะกลายเป็นแนวปฏิบัติที่ยั่งยืน สอดคล้องทั้งกับมาตรฐานการศึกษาโลก เช่น PISA (Mahapoonyanont & Songsang, 2024; Tangpornpaiboon, 2022) และกับความต้องการทางสังคมในพื้นที่ชายแดนใต้

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้มุ่งสำรวจสภาพปัญหาและความต้องการของครูในการบูรณาการมรดกวัฒนธรรมจังหวัดปัตตานีเข้าสู่การจัดการเรียนรู้ในรายวิชาวิทยาศาสตร์พลเมือง ผลการวิจัยพบว่าครูส่วนใหญ่ประสบปัญหาการขาดองค์ความรู้และสื่อการสอนที่เชื่อมโยงวัฒนธรรมกับเนื้อหาวิทยาศาสตร์ ขาดความมั่นใจในการออกแบบแผนการ

สอน และถูกจำกัดด้วยเวลาและภาระงาน อย่างไรก็ตาม ครูมีความตระหนักและตั้งใจที่จะพัฒนาแนวทางการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงวิทยาศาสตร์กับทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อให้การเรียนรู้มีความหมายและสอดคล้องกับชีวิตจริงของผู้เรียนในพื้นที่ชายแดนใต้ ผลการศึกษาชี้ว่าการสนับสนุนครูอย่างเป็นระบบ ทั้งด้านสื่อการสอน การอบรมเชิงปฏิบัติการ และการบริหารเวลา เป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยขับเคลื่อนการสร้างพลเมืองวิทยาศาสตร์ที่เข้าใจวิทยาศาสตร์ควบคู่กับรากทางวัฒนธรรมได้อย่างสมดุล

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

เพื่อให้ครูสามารถบูรณาการมรดกวัฒนธรรมปัตตานีกับการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์พลเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ควรพัฒนาองค์ความรู้และทักษะของครูผ่านการอบรมเชิงปฏิบัติการที่เน้นการลงมือออกแบบแผนการสอนจริง พร้อมจัดทำคลังสื่อดิจิทัลและคู่มือกิจกรรมที่เชื่อมโยงเนื้อหาวิทยาศาสตร์กับภูมิปัญญาท้องถิ่น นอกจากนี้ ควรเปิดพื้นที่ให้ครูทำงานร่วมกับชุมชนและปราชญ์ท้องถิ่น เพื่อสร้างประสบการณ์การเรียนรู้จากของจริง รวมถึงจัดตั้งชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) สำหรับครูวิทยาศาสตร์ในชายแดนใต้ เพื่อแลกเปลี่ยนแนวทางและพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้เชิงพื้นที่

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

ควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาและทดสอบรูปแบบการเรียนรู้วิทยาศาสตร์พลเมืองที่บูรณาการมรดกวัฒนธรรมในโรงเรียนจริง พร้อมสร้างสื่อการสอนต้นแบบและศึกษาผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนทั้งด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติ รวมถึงศึกษารูปแบบความร่วมมือระหว่างครูและชุมชน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริงและวัฒนธรรมท้องถิ่น

เอกสารอ้างอิง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). *พิมพ์เขียวและแผนปฏิบัติการขับเคลื่อน Thailand 4.0: โมเดลขับเคลื่อนประเทศไทยสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน* (รายงาน).

ทิศนา แขมมณี. (2560). *ศาสตร์การสอนองค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 21). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 10). สุวีริยาสาส์น.

ภูษณิศา มีนาเขตร และ สิริทรัพย์ สีหะวงษ์. (2562). ผลของการจัดการเรียนการสอนแบบใช้ชุมชนเป็นฐานร่วมกับการใช้ Courseville ในรายวิชาการสร้างเสริมสุขภาพต่อการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนักศึกษาพยาบาล. *วารสารสุขภาพและการศึกษาพยาบาล, 25*(1), 74–87.

วัชรา เล่าเรียนดี, ปรณัฐ กิจรุ่งเรือง และ อรพิณ ศิริสัมพันธ์. (2560). *กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้เชิงรุก เพื่อพัฒนาการคิดและยกระดับคุณภาพการศึกษา สำหรับศตวรรษที่ 21*. เพชรเกษมพริ้นติ้ง กรุ๊ป.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2561). *ข้อเสนอตัวชี้วัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองโลกตามกรอบเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDG 4.7): กรณีศึกษาแนวทางการส่งเสริมความเป็นพลเมืองโลก (Global Citizenship) ประสบการณ์นานาชาติ.* สำนักวิจัยและพัฒนาการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. https://backoffice.onec.go.th/uploads/Book/1636-file.pdf

สิทธิชัย ทองมาก, วุฒิชัย เนียมเทศ, เรชา ชูสุวรรณ, และ ฤทัยชนนี สิทธิชัย. (2561). เหลียวหลังแลหน้าคุณภาพการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์, 5*(3, ฉบับพิเศษ), 186–198. https://so05.tci-thaijo.org/index.php/pnuhuso/article/view/117021

สุนทรียา ไชยปัญหา, และอุรารักษ์ ศรีประเสริฐ. (2559). แนวคิด ทฤษฎีวัฒนธรรมการจัดการ: การปรับตัวภายใต้ความแตกต่างทางวัฒนธรรม. *วารสารวิชาการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 1*(2), 104–116.

อัฏฐพร ฤทธิชาติ. (2563). *การใช้แนวคิดวิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองโดยองค์กรภาคประชาชนด้านสิ่งแวดล้อมด้วยการวิจัยอย่างมีส่วนร่วม: กรณีศึกษาเครือข่ายภาคประชาชน จังหวัดระยอง. วารสารพัฒนศาสตร์*, 3(2), 80–104.

Azungah, T. (2018). Qualitative research: deductive and inductive approaches to data analysis. *Qualitative research journal, 18*(4), 383-400.

Broodryk, J. (2019). *Being a student in the 21st century: An autoethnographic narrative* [Doctoral dissertation]. University of Pretoria.

Clark, F., & Illman, D. L. (2001). Dimensions of civic science: Introductory essay. *Science communication, 23*(1), 5-27.

Friedenberg, J. (2020). *The Future of the Self: An Interdisciplinary Approach to Personhood and Identity in the Digital Age* (1st ed.). University of California Press. https://doi.org/10.1525/9780520970595

Garlick, J. A., & Levine, P. (2017). Where civics meets science: building science for the public good through Civic Science. *Oral diseases*, *23*(6), 692–696. https://doi.org/10.1111/odi.12534

Irwin, A. (1995). *Citizen science: A study of people, expertise, and sustainable development*. Routledge.

Levy, B. L. M., Oliveira, A. W., & Harris, C. B. (2021). The potential of civic science education: Theory Research Practice and Uncertainties. *Science Education*, *105*(6), 1053–1075. https://doi.org/10.1002/sce.21678

Mahapoonyanont, N., & Songsang, N. (2024). Policy learning and adaptation: Lessons from PISA for educational reform worldwide. *International Journal of Stress Management, 31*(4), 26-52.

Phetkliang, F. (2022). Developing a learning management model that corresponds to students in the digital age to enhance life and work skills in the 21st century. *Journal of Positive School Psychology*, *6*(5), 4706–4714. Sihawong, U., & Phusee-orn, S. (2024). *Developing a Model to Enhance Junior High School Teacher 21st Century Learning Management Competencies. Journal of Education and Learning, 13*(1), 101-110.

Tangpornpaiboon, S. (2022). *Understanding discrepancies in trend results of PISA, TIMSS, and O-NET and implications for education policies in Thailand* (Doctoral dissertation). UCL University College London.

Trilling, B., & Fadel, C. (2009). *21st century skills: Learning for life in our times*. John Wiley & Sons.

Zhu, C., Wang, D., Cai, Y., & Engels, N. (2013). What core competencies are related to teachers' innovative teaching?. *Asia-Pacific Journal of Teacher Education, 41*(1), 9–27. https://doi.org/10.1080/1359866X.2012.753984

ความต้องการและความคาดหวังในการพัฒนาการบริหารจัดการศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

รอกิ เจ๊ะเต้

นิเลาะ แวอุเซ็ง

ความต้องการและความคาดหวังในการพัฒนาการบริหารจัดการศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

รอกิ เจ๊ะเต้[1] **นิเลาะ แวอุเซ็ง** [2]

บทคัดย่อ

จุดประสงค์ การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความต้องการและความคาดหวังของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการบริหารจัดการศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ในอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี โดยมุ่งเน้นการพัฒนาให้ตาดีกาเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริมทั้งด้านวิชาการ คุณธรรม ศรัทธา และการธำรงอัตลักษณ์ท้องถิ่น

วิธีการศึกษา ใช้ระเบียบวิธีเชิงคุณภาพ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างกับผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 15 คน ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนจากหน่วยงานราชการ ผู้บริหารศูนย์ ครูอาวุโส และผู้ปกครอง ข้อมูลที่ได้ถูกนำมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการศึกษา ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกกลุ่มมีความเห็นสอดคล้องกันว่าควรพัฒนาศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการพัฒนาเยาวชนอย่างรอบด้าน โดยเฉพาะด้านศาสนาและการธำรงอัตลักษณ์มลายูมุสลิม นอกจากนี้ยังมีความต้องการให้มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมผู้เรียนที่หลากหลาย มีการบริหารงบประมาณอย่างโปร่งใส และการสนับสนุนจากองค์กรภายนอกอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

การนำผลวิจัยไปใช้ เป็นแนวทางสำคัญในการกำหนดนโยบายและพัฒนาการบริหารจัดการศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิดให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ซึ่งจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพการศึกษาศาสนาในท้องถิ่นอย่างมั่นคงและยั่งยืน

คำสำคัญ: การบริหารจัดการ, ตาดีกา, จังหวัดปัตตานี

[1] นักศึกษา ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและการจัดการการศึกษาอิสลาม kokijehte@gmail.com

[2] รองศาสตราจารย์ คณะวิทยาการอิสลาม สาขาวิชาการบริหารและการจัดการการศึกษาอิสลาม

Needs and Expectations In Developing the Management of Mosque-Based Islamic Education Centers (TADIKA) In Mueang District, Pattani Province

Roki Jehte [1] Niloh Waeuseng[2]

Abstract

Objective: This study aimed to explore the needs and expectations of stakeholders regarding the management of mosque-based Islamic education centers (Tadika) in Mueang District, Pattani Province. The focus was on developing Tadika as a learning center that promotes academic knowledge, moral values, faith, and the preservation of local identity.

Methodology: A qualitative research design was employed. Data were collected through semi-structured interviews with 15 key informants, including government representatives, center administrators, senior teachers, and parents. The data were analyzed using content analysis techniques.

Research Findings: The results revealed that all stakeholder groups shared a common perspective that Tadika should be developed as a central learning hub that fosters holistic youth development, particularly in the areas of religious knowledge and the preservation of Malay-Muslim identity. Additionally, there was a demand for diverse student development activities, transparent budget management, and continuous as well as sustainable support from external organizations.

Contributions: The findings serve as a significant guideline for formulating policies and improving the management of mosque-based Islamic education centers to align with community needs, ultimately contributing to the sustainable enhancement of religious education quality in the local context.

Keywords: Management, Tadika, Pattani Province

[1] Graduate Student, Master of Education in Islamic Educational Administration and Management

[2] Assoc Prof., Faculty of Islamic Sciences, Program in Islamic Educational Administration and Management

บทนำ

การบริหารจัดการศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษาให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และประเทศชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยองค์ประกอบหลักของการบริหาร ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์กร การอำนวยการ และการประเมินผล ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้ต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบและสอดคล้องกับนโยบายการศึกษาแห่งชาติที่เน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ควบคู่คุณธรรม และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542) อย่างไรก็ตาม การขับเคลื่อนการบริหารจัดการศึกษาจะสัมฤทธิ์ผลได้ก็ต่อเมื่อสามารถรับฟัง ความต้องการและความคาดหวัง ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในทุกระดับ อันเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนานโยบายและการดำเนินงานให้ตรงกับบริบทและเป้าหมายของชุมชน

ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด หรือที่รู้จักกันในชื่อ (ตาดีกา) เป็นรูปแบบการจัดการศึกษาศาสนาอิสลามนอกระบบที่มีความเป็นเอกลักษณ์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย ได้แก่ จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ตาดีกาไม่เพียงเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้หลักธรรมคำสอนจากอัลกุรอานและอัลหะดีษ แต่ยังเป็นสถาบันทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังอัตลักษณ์ความเป็นมลายูมุสลิมและรักษาวิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่นให้อยู่คู่กับศาสนา (อับดุลฮาลิม อาแด, 2560) ซึ่งในปัจจุบัน ตาดีกาได้รับการส่งเสริมจากทั้งภาครัฐและเอกชนในการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการสนับสนุนเชิงโครงสร้างและนโยบายจากกระทรวงศึกษาธิการและสำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัด แต่ยังพบว่าการบริหารจัดการภายในตาดีกาหลายแห่งยังคงเผชิญกับข้อจำกัดที่หลากหลาย ทั้งในด้านทรัพยากร งบประมาณ บุคลากร และความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอก (สำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดปัตตานี, 2566)

เมื่อพิจารณางานวิจัยที่ผ่านมาที่เกี่ยวข้องกับศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) พบว่าส่วนใหญ่มักมุ่งเน้นไปที่รูปแบบการจัดการเรียนการสอน สภาพและปัญหาการเรียนการสอนวิชาภาษาอาหรับ ภาวะผู้นำและบทบาทของอิหม่ามในการจัดการ การพัฒนาศักยภาพครูผู้สอน และการมีส่วนร่วมของชุมชน ในขณะที่การศึกษาที่มุ่งวิเคราะห์ความต้องการและความคาดหวังของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบในมิติการบริหารจัดการสู่ความเป็นเลิศในอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ยังมีอยู่อย่างจำกัด ทั้งที่บริบทของอำเภอเมืองมีความซับซ้อนมากกว่าพื้นที่อื่น ทั้งในแง่ของความหลากหลายของประชากร โครงสร้างหน่วยงานรัฐที่แทรกตัวอยู่ในชุมชน และการดำเนินนโยบายที่ต้องสมดุลระหว่างศาสนา วัฒนธรรม และรัฐสมัยใหม่ ช่องว่างดังกล่าวนี้ จึงสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการศึกษาความต้องการและความคาดหวังของผู้ส่วนได้ส่วนเสียอย่างแท้จริง เพื่อนำไปสู่การบริหารจัดการศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี และเมื่อพิจารณาตามแนวคิดของการบริหารเพื่อความเป็นเลิศในภาคการศึกษา จะพบว่าแนวทางการพัฒนาใด ๆ ย่อมต้องตั้งอยู่บนรากฐานของข้อมูลจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งครอบคลุมทั้งความต้องการในเชิงปฏิบัติและความคาดหวังในเชิงคุณภาพ เช่น การคาดหวังให้ศูนย์เป็นแหล่งอบรมคุณธรรม การคาดหวังต่อบทบาทของรัฐ และการคาดหวังให้ศูนย์สามารถปรับตัวได้ในโลกยุคใหม่ อย่างไรก็ตาม การสำรวจความต้องการและความคาดหวังเหล่านี้ในระดับลึกยังไม่ถูกนำเสนออย่างเป็นระบบในสถานศึกษานอกระบบ คือ ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ในด้านวิสัยทัศน์ ด้านกิจกรรมส่งเสริมผู้เรียน ด้านการมีส่วนร่วมจากหน่วยงาน และด้านการบริหารงบประมาณ

จากข้อมูลข้างต้น ผู้วิจัยจึงเห็นความจำเป็นในการศึกษาในประเด็นการพัฒนาการบริหารจัดการศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี โดยมุ่งเน้นศึกษาความต้องการและความคาดหวังในการพัฒนาการบริหารจัดการศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ผ่านเสียงสะท้อนของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้บริหาร ครูผู้สอน ผู้ปกครอง และหน่วยงานกำกับดูแล เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่สามารถนำไปสู่ข้อเสนอพัฒนาในการยกระดับศูนย์ฯ ให้มีบทบาทมากกว่าเพียงสถานศึกษาศาสนา แต่เป็นศูนย์กลางการพัฒนาเยาวชนแบบองค์รวมที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์พื้นที่และตอบโจทย์อนาคตของสังคมมุสลิมไทยอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาความต้องการและความคาดหวังของการบริหารจัดการของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

วิธีการศึกษา

เพื่อศึกษาความต้องการและความคาดหวังของการบริหารจัดการของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี โดยศึกษาจากหนังสือ วารสาร บทความ เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ ที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการสู่ความเป็นเลิศ และใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ จากผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 15 คน ประกอบด้วย ตัวแทนสำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดปัตตานี ประธานศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ผู้สอนอาวุโส ผู้ปกครองนักเรียน โดยใช้เครื่องมือแบบสอบถามกึ่งโครงสร้าง (Semi - structured question) จากนั้นจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และการคัดเลือกแบบเจาะจงสำหรับเงื่อนไขในการคัดออก (Exclusion Criteria) กำหนดเมื่อผู้เข้าร่วมแจ้งความประสงค์ออกจากโครงการวิจัยได้ตลอดเวลาโดยไม่มีเงื่อนไขใดๆ

1) ขอบเขตการศึกษาความต้องการและความคาดหวัง

การศึกษาความต้องการและความคาดหวังของการบริหารจัดการของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ได้กำหนดขอบเขต 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านวิสัยทัศน์ของศูนย์ 2) ด้านกิจกรรมส่งเสริมผู้เรียน 3) ด้านการมีส่วนร่วมกับชุมชน และ 4) ด้านการบริหารงบประมาณ

2) ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้วิจัยในครั้งนี้ คือ ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ในสังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชน อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี โดยคัดเลือกศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ที่ได้ดำเนินการไม่น้อยกว่า 15 ปี

3) วิธีการดำเนินการ

การศึกษาความต้องการและความคาดหวังในการพัฒนาการบริหารจัดการศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลใช้เกณฑ์แบบมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้ข้อมูล

เชิงลึกจากกลุ่มที่มีประสบการณ์และมีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการศูนย์ฯ ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ในอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี รวมทั้งสิ้น 15 คน โดยคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามแนวทางของ (Gentles et al, 2015)

4) กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ที่มีบทบาทสำคัญในบริหารจัดการศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี จำนวน 15 คน การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยพิจารณาจากบทบาทหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทั้งทางตรงและทางอ้อม ประสบการณ์การทำงาน และความเกี่ยวข้อง ประกอบด้วย 1) ตัวแทนจากสำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดปัตตานีที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการกำกับและพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการศึกษา จำนวน 1 คน 2) ตัวแทนจากกองการศึกษาองค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี จำนวน 1 คน 3) ตัวแทนจากกองการศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลปูยุด จำนวน 1 คน 4) ประธานศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ที่เปิดดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องไม่น้อยกว่า 15 ปี จำนวน 4 คน 5) ครูผู้สอนอาวุโสที่มีประสบการณ์การสอนในตาดีกาไม่น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 4 คนและ 6) ผู้ปกครองที่มีบุตรหลานศึกษาในศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิดมากกว่า 2 คน จำนวน 4 คน

สำหรับเงื่อนไขในการคัดออก (Exclusion Criteria) ผู้เข้าร่วมสามารถขอถอนตัวจากการให้ข้อมูลได้ตลอดเวลาโดยไม่มีเงื่อนไขใด ๆ และไม่ส่งผลกระทบต่อสิทธิหรือสถานะของตนในหน่วยงานหรือชุมชน

5) เครื่องมือและวิธีการเก็บข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้สำหรับการสัมภาษณ์ เป็นแบบสอบถามกึ่งโครงสร้าง โดยแบบสัมภาษณ์จะมี 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านวิสัยทัศน์ของศูนย์ 2) ด้านกิจกรรมส่งเสริมผู้เรียน 3) ด้านการมีส่วนร่วมกับชุมชน และ 4) ด้านการบริหารงบประมาณ ตัวอย่างคำถาม คือ 1) ความต้องการและความคาดหวังของการบริหารจัดการของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี เป็นอย่างไร

6) การวิเคราะห์ข้อมูลและตรวจสอบข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในวัตถุประสงค์นี้ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ผู้วิจัยทำการถอดเทปจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักลงในคอมพิวเตอร์ และใช้หลักเกณฑ์การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยการจัดจำแนกข้อมูลตามคำแบบสอบถามที่ได้ผ่านการเห็นชอบจากผู้ทรวงคุณวุฒิ จากทำการวิเคราะห์ออกเป็นประเภทหลัก (Categories) และประเภทย่อย (Themes) เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดการวิจัย การตรวจสอบคุณภาพของข้อมูลพิจารณาจากความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดการวิจัย โดยใช้กระบวนการในการเก็บข้อมูลและเครื่องมือในการเก็บข้อมูลที่มีคุณภาพและมีความชัดเจนสามารถตรวจสอบได้ (ชาย โพธิสิตา, 2554) ผู้วิจัยได้การตรวจสอบข้อมูลที่จากการสัมภาษณ์จากผู้เกี่ยวข้อง 15 คน ได้นำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ให้ผู้ให้ข้อมูลหลักตรวจทานความถูกต้องของข้อมูล

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาความต้องการและความคาดหวังของการบริหารจัดการของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

การศึกษาความต้องการและความคาดหวังของการบริหารจัดการของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี โดยที่ผลการศึกษาที่ได้รับจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้บริหาร ครูผู้สอน ผู้ปกครอง และสำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดปัตตานีสามารถแบ่งออกเป็นหลายประเด็นสำคัญที่สามารถสะท้อนถึงแนวทางการพัฒนาศูนย์การศึกษาในอนาคต ทั้งในด้านวิสัยทัศน์ กิจกรรมส่งเสริมผู้เรียน การมีส่วนร่วมของหน่วยงานภายนอก และการบริหารจัดการงบประมาณ โดยรายละเอียดของความต้องการและความคาดหวังแต่ละด้านมี ดังนี้

1) ด้านวิสัยทัศน์ของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา)

ความต้องการและความคาดหวังในด้านวิสัยทัศน์ของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นั้น ผลการศึกษาพบว่า ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกกลุ่มต่างมีความต้องการร่วมกันในการเห็นศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) เป็นสถาบันที่มุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน โดยเฉพาะในด้านวิชาการ คุณธรรมจริยธรรม และทักษะชีวิต ภายใต้บริบทของสังคมมุสลิมในพื้นที่ที่ยังคงรักษาอัตลักษณ์ความเป็นมลายูมุสลิมดั้งเดิม ผู้บริหารกล่าวว่า “เจตนารมเดิมของตาดีกาเพื่อต้องกรักษาไว้ความอัตลักษณ์ของความเป็นมลายูควบคู่กับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมตามแบบอย่างตามที่อิสลามกำหนดเป็นสถานที่การเรียนรู้อิสลามภาคบังคับสำหรับเยาวชน (ฟัรฎูอีน) ที่เยาวชนในชุมชนสามารถเรียนได้” (บทสัมภาษณ์, 10 สิงหาคม 2567) ส่วนผู้ปกครองกล่าวว่า (ตาดีกา) เป็นสถานที่เรียนรู้ในเรื่องศาสนาและฟัรฎูอีน ของที่ใกล้บ้าน เป้าหมายสำคัญในการส่งลูกเรียนตาดีกา เพื่อให้พูด อ่าน ออก เขียนภาษามลายูยาวีได้ ศรัทธาต่ออัลลอฮฺและรอซูล รักการละหมาด รักการอ่านอัลกุรอาน มีความรับผิดชอบต่อตนเอง เชื่อพ่อแม่ เจ๊ะฆูและประสบความสำเสร็จในโลกกนี้และโลกอาคีเราะห์ (โลกหน้า)” (บทสัมภาษณ์, 18 สิงหาคม 2567)

ในส่วนของความคาดหวัง ทุกกลุ่มต่างมีเป้าหมายร่วมกัน คือ คาดหวังเห็นเยาวชนเติบโตขึ้นเป็นผู้มีศรัทธาที่มั่นคง มีคุณธรรมจริยธรรมตามแนวทางของศาสนา และสามารถดำรงตนอยู่ในสังคมร่วมสมัยได้อย่างมีความสุข โดยผู้บริหารศูนย์คาดหวังให้ศูนย์ฯ เป็นทั้งสถานที่เรียนรู้และแหล่งอบรมคุณธรรมประจำชุมชนในการช่วยปลูกฝังหลักการอิสลามทีมีคุณภาพและเป็นที่ยอมรับ ขณะที่ครูผู้สอนคาดหวังให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในบทบาทของตนเองในฐานะมุสลิมที่ดี ทั้งในฐานะลูกของครอบครัวและสมาชิกของสังคม ส่วนผู้ปกครองต่างคาดหวังให้บุตรหลานสามารถอ่าน เขียน และสนทนาภาษามลายูและอาหรับได้ ท่องบทละหมาดได้อย่างถูกต้อง และประสบความสำเร็จทั้งในโลกนี้และโลกหน้า และท้ายที่สุด หน่วยงานภาครัฐคาดหวังว่าศูนย์ฯ มีผู้นำที่เปี่ยมด้วยวิสัยทัศน์ ซื่อสัตย์ และสามารถพัฒนาเยาวชนให้มีคุณลักษณะตามตัวบ่งชี้คุณภาพที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน ผู้ปกครองกล่าวว่า “หวังจากตาดีกามากที่สุด คือ อยากให้ลูกเป็นลูกที่ซอและห์และซอลีฮะห์ ที่อุอาอฺให้เราตลอดเวลา” (บทสัมภาษณ์, 10 สิงหาคม 2567)

2) ด้านกิจกรรมส่งเสริมผู้เรียน

ผลการศึกษาด้านกิจกรรมส่งเสริมผู้เรียน พบว่า ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกกลุ่มล้วนให้ความสำคัญกับการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียนอในด้านอบรมคุณธรรม จริยธรรม ทักษะชีวิต และการเสริมสร้างศรัทธาในศาสนาอิสลาม รูปแบบกิจกรรมที่ได้รับการกล่าวถึงบ่อยครั้ง ได้แก่ ค่ายฤดูร้อน การท่องจำอัลกุรอาน การฝึกอบรมการละหมาด และกิจกรรมที่เน้นการปลูกฝังบุคลิกภาพและพฤติกรรมที่เหมาะสมตามหลักศาสนา โดยกลุ่มผู้บริหารศูนย์การศึกษามองว่ากิจกรรมควรมีบทบาทในการยกระดับคุณภาพการศึกษา การออกแบบกิจกรรมที่สามารถปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีงาม และส่งเสริมศักยภาพของผู้เรียนให้เติบโตเป็นเยาวชนที่มีคุณภาพในทั้งสองมิติ คือ วิชาการและจริยธรรม ความคิดสร้างสรรค์ และความสามารถในการแก้ปัญหา พร้อมกับเน้นย้ำถึงความจำเป็นในการได้รับการสนับสนุนให้ครูได้เข้ารับการอบรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาความสามารถในการออกแบบกิจกรรมที่มีคุณภาพและเหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละช่วงวัย ในขณะที่กลุ่มผู้ปกครองมีความต้องการเห็นกิจกรรมที่เน้นความสำคัญของศาสนา และช่วยส่งเสริมทักษะทางภาษามลายูและอาหรับ รวมถึงกิจกรรมที่สามารถปลูกฝังจิตสำนึกด้านความรับผิดชอบและจิตอาสาให้แก่บุตรหลาน ซึ่งจะเป็นรากฐานที่ดีในการพัฒนาเด็กให้เป็นสมาชิกที่มีคุณภาพของสังคมและชุมชน และสำหรับหน่วยงานจากสำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดปัตตานี ให้ความสำคัญกับการจัดกิจกรรมที่มีระบบการวัดและประเมินผลที่ชัดเจน ควบคู่ไปกับการจัดกิจกรรมที่มีความสม่ำเสมอ และสามารถเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม โดยเห็นว่ากิจกรรมเหล่านี้ควรมีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนในการพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นระบบ ผู้บริหารกล่าวว่า “การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดในตัวเยาวชนจะต้องอาศัยเครื่องมือหลากหลายรูปแบบ เท่าที่สังเกตุรูปแบบที่ได้ผลอย่างมากคือผ่านกิจกรมค่ายภาคฤดูร้อน” ผู้สอนกล่าวว่า “โดยปกติตาดีกาใช้รูปแบบการสอนเชิงบรรยายเนื้อหาซึ่งไม่สามารถก่อให้เกิดพัฒนาความเชิงความคิดวิเคราะห์อย่างสร้างสรรค์ได้” ผู้ปกครองกล่าวว่า “ตาดีกาคือสถานที่สำคัญที่จะทำให้บุตรหลานอ่านเขียนภาษามลายู ภาษาอาหรับ เพราะหากตาดีกาไม่สามารถให้นักเรียนอ่านเขียนได้ ภาษามลายูก็จะค่อย ๆ หายไป ๆ แล้วอัตลักษณ์ความเป็นมลายูจะอยู่ตรงไหน”

ในส่วนของความคาดหวัง ทุกกลุ่มมีจุดร่วมที่สำคัญ คือ ต้องการให้ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิดเป็นพื้นที่แห่งการพัฒนาเยาวชนที่มีศรัทธาในอัลลอฮฺ มีความรู้ มีคุณธรรมจริยธรรม และพร้อมเติบโตเป็นผู้นำที่มีคุณภาพในสังคม ในส่วนครูผู้สอนควรได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในด้านการออกแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และการเรียนรู้เชิงรุก เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของนักเรียนอย่างแท้จริง และผู้ปกครองคาดหวังว่ากิจกรรมควรสอดคล้องกับบริบทของชุมชน มีการเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมมลายูท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนได้เติบโตในบริบทที่ตนเองเข้าใจและมีความภาคภูมิใจ ขณะเดียวกัน หน่วยงานภาครัฐมีความคาดหวังว่ากิจกรรมของศูนย์ฯ ควรเป็นพื้นที่กลางในการส่งเสริมประชาธิปไตย การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และความร่วมมือระหว่างศูนย์ในระดับพื้นที่ ซึ่งจะช่วยผลักดันให้เกิดการพัฒนาในระดับเครือข่ายที่ยั่งยืนและมีประสิทธิภาพ ผู้ปกครองกล่าวว่า “เราต้องยอมรับความรู้ความเข้าใจในเรื่องศาสนาอิสลามที่เรามีอยู่ในอกจนถึงวันนี้เกิดจากเรียนตาดีกา ดังนั้นตาดีกาจำเป็นต้องสร้างให้เด็กเป็นภาษามลายู ภาษาอาหรับ อ่าน กุรอานได้ ละหมาดเป็นและถูกต้องด้วย”

3) ด้านการมีส่วนร่วมจากหน่วยงานภายนอก

จากผลการศึกษาในด้านการมีส่วนร่วมของหน่วยงานภายนอก พบว่า ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่างตระหนักถึงความสำคัญของการสร้างความร่วมมืออย่างต่อเนื่องระหว่างศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) กับองค์กรภายนอก เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ และภาคประชาสังคม ทั้งนี้ กลุ่มผู้บริหารศูนย์ให้ความสำคัญกับการได้รับการสนับสนุนในเชิงโครงสร้างจากหน่วยงานต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการจัดสรรงบประมาณ การสนับสนุนอุปกรณ์การเรียนการสอน รวมถึงการจัดหาบุคลากรที่สามารถเข้ามามีบทบาทขับเคลื่อนกิจกรรมสัมพันธ์กับหน่วยงานภาครัฐ ในขณะเดียวกัน กลุ่มครูผู้สอนได้เน้นถึงความจำเป็นในการได้รับการสนับสนุนด้านวิชาการจากหน่วยงานภายนอก ในด้านการอบรมเทคนิคการสอนและการเข้าถึงสื่อการเรียนรู้ที่มีความทันสมัย ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างขีดความสามารถในการจัดการเรียนรู้ให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น ผู้ปกครองมีความต้องการให้หน่วยงานภายนอก เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัดและหน่วยงานศาสนา เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมภายในศูนย์อย่างใกล้ชิด ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างศูนย์กับครอบครัวและชุมชนได้เป็นอย่างดี สำหรับตัวแทนจากสำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดปัตตานี ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมความร่วมมือในระดับเครือข่าย โดยมองว่า การประสานงานระหว่างศูนย์ตาดีกาในพื้นที่ ตลอดจนการจัดกิจกรรมร่วมกับองค์กรอื่นภายใต้กรอบของกฎหมายและวัฒนธรรมท้องถิ่น จะช่วยยกระดับคุณภาพการศึกษาศาสนาอิสลามให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนมากยิ่งขึ้น ผู้สอนกล่าวว่า “เราต้องการให้ทาง อบต.หรือ อบจ. ได้ให้ความสำคัญกับการสนับสนุนให้ทุกชุมชนจัดค่ายภาคฤดูร้อนแก่เยาวชน จากที่สังเกตการจัดค่ายภาคฤดูร้อนเป็นการสอนที่มีผลผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมากที่สุด เนื่องจากเป็นการนำเนื้อหาควบคู่การปฏิบัติ นักเรียนเรียนสนุก เล่นไปเรียนไปผมว่าการจัดค่ายได้ผลเกิดคาด”

ในส่วนของความคาดหวัง ผู้ให้ข้อมูลทุกกลุ่มล้วนมีเป้าหมายร่วมกัน คือ หวังเห็นความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอกที่เป็นระบบ มีทิศทาง และดำเนินการอย่างต่อเนื่อง การได้รับงบประมาณสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้เพื่อให้การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การจัดกิจกรรมทางวิชาการและศาสนา ตลอดจนการสนับสนุนทรัพยากรบุคคลได้อย่างเพียงพอและเหมาะสม นอกจากนี้ ยังมีความคาดหวังว่าผู้นำชุมชน เยาวชน และองค์กรในพื้นที่จะเข้ามามีบทบาทในการร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมผลักดันให้ศูนย์เป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ที่แท้จริง ตัวแทนสำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดปัตตานีกล่าวว่า “เราไม่ค่อยจะได้เห็นความร่วมระหว่างตาดีกาในระดับอำเภอที่ร่วมมือกันในการพัฒนาทักษะทางวิชาการแก่นักเรียน ส่วนใหญ่ที่มีอยู่ในปัจจุบันจะเน้นหนักไปทางกีฬาเท่านั้น”

4) ด้านการบริหารจัดการงบประมาณ

ผลการศึกษาในด้านการบริหารจัดการงบประมาณของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) พบว่าผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกกลุ่มต่างมีความเห็นร่วมกันว่า งบประมาณถือเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ส่งผลโดยตรงต่อความสามารถในการบริหารจัดการและพัฒนาศูนย์ให้มีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนได้อย่างแท้จริง ในบริบทของศูนย์ที่ดำเนินงานโดยชุมชน ซึ่งมักประสบกับข้อจำกัดด้านทรัพยากร โดยกลุ่มผู้บริหารศูนย์มีความต้องการอย่างชัดเจนที่ให้มีการเพิ่มงบประมาณสำหรับการบริหารจัดการในภาพรวม ทั้งในด้านการ

จัดซื้ออุปกรณ์การเรียนการสอน การปรับปรุงสถานที่ และการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ รวมถึงการจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนบุคลากร ในศูนย์ที่มีขนาดใหญ่และมีจำนวนนักเรียนมาก ซึ่งจำเป็นต้องมีครูผู้สอนที่เพียงพอต่อจำนวนนักเรียนและจำเป็นที่จะต้องได้รับค่าตอบแทนที่เหมาะสมกับภาระงานที่รับผิดชอบ ในส่วนของครูผู้สอน ให้ความสำคัญกับการได้รับค่าตอบแทนที่เหมาะสม สอดคล้องกับภาระงานจริง ทั้งยังมีความต้องการให้ศูนย์สนับสนุนงบประมาณสำหรับการพัฒนาวิชาชีพ เช่น การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ การเข้าร่วมสัมมนาทางวิชาการ หรือการเรียนรู้เทคโนโลยีการสอนใหม่ ๆ ซึ่งจะส่งผลต่อการยกระดับคุณภาพการเรียนการสอนโดยตรง สำหับกลุ่มผู้ปกครองเน้นย้ำเรื่องความโปร่งใสในการบริหารงบประมาณ โดยต้องการให้มีการใช้งบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดกับนักเรียน การปรับปรุงสภาพแวดล้อมห้องเรียน อุปกรณ์การเรียน และกิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม เพื่อให้การเรียนรู้สอดคล้องกับบริบทของศตวรรษที่ 21 ขณะที่หน่วยงานจากสำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดปัตตานี มีความต้องการให้ศูนย์ดำเนินงานด้านการเงินอย่างเป็นระบบ มีการจัดทำเอกสารทะเบียนคุมรายรับรายจ่าย และสามารถตรวจสอบได้ เพื่อให้การจัดสรรงบประมาณเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่แท้จริง ผู้บริหารกล่าว "งบประมาณเป็นส่วนสำคัญมากในการดำเนินกิจกรรมของตาดีกา เราต้องการงบที่เพียงพอเพื่อเป็นค่าตอบแทนผู้สอน ปรับปรุงอาคารเรียนและอุปกรณ์การเรียนที่ทันสมัย” ครูผู้สอนกล่าว "ตาดีกาขาดความพร้อมเกือบทุกท่าน นั้นเป็นเรื่องที่ยากที่ให้การจัดการเรียนการสอนบรรลุเป้าหมายที่ทางสำนำกงานการศึกษาเอชนกำหนด”

ในส่วนด้านความคาดหวัง ทุกกลุ่มต่างมีจุดยืนร่วมกันว่า การบริหารจัดการงบประมาณของศูนย์ฯ ควรเป็นไปอย่างมีธรรมาภิบาล โดยเน้นความโปร่งใส ตรวจสอบได้ และมีระบบรายงานผลที่ชัดเจน นอกจากนี้ ยังคาดหวังให้ศูนย์มีแผนการใช้จ่ายงบประมาณที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาในระยะยาว ไม่เพียงแค่ครอบคลุมค่าใช้จ่ายพื้นฐาน แต่ต้องสามารถรองรับการลงทุนในด้านโครงสร้างพื้นฐาน เทคโนโลยีการเรียนรู้ และการพัฒนาศักยภาพครูและผู้บริหารได้อย่างต่อเนื่อง

อภิปรายผล

ผลการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความต้องการและความคาดหวังในการบริหารจัดการของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ในอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลัก ได้แก่ ผู้บริหารศูนย์ ผู้สอน ผู้ปกครอง และเจ้าหน้าที่จากสำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดปัตตานี ซึ่งสามารถจัดกลุ่มการวิเคราะห์ได้ 4 ประเด็นหลัก ได้แก่ วิสัยทัศน์ กิจกรรมส่งเสริมผู้เรียนการมีส่วนร่วมจากหน่วยงานภายนอก และการบริหารงบประมาณ

1) ด้านวิสัยทัศน์ของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

ศูนย์ตาดีกาในฐานะหน่วยการศึกษาศาสนาอิสลามระดับรากฐานของชุมชน ได้รับการคาดหวังให้ทำหน้าที่เป็นสถาบันที่ไม่เพียงแค่ถ่ายทอดความรู้เชิงศาสนาเท่านั้น หากแต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการธำรงอัตลักษณ์ท้องถิ่น วัฒนธรรม และการพัฒนาทุนมนุษย์ของชุมชนมุสลิมในทุกมิติ ที่สอดคล้องกับบริบทของจังหวัดชายแดนใต้ที่อัตลักษณ์มลายูมุสลิมเป็นหัวใจสำคัญของการดำรงชีวิตและศรัทธา ในแง่ของความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

สำหรับผู้บริหารของศูนย์การศึกษา พบว่า มีความมุ่งมั่นในการสร้าง “วิสัยทัศน์” ที่เป็นระบบ มีเป้าหมายชัดเจน และสามารถสะท้อนการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนในทุกด้าน ทั้งวิชาการ จริยธรรม และความศรัทธาต่อพระเจ้า (อัลลอฮฺ) ควบคู่กับการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ปลอดภัยและทันสมัย ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ (อับดุลฮาลิม อาแด, 2560) ที่ระบุว่า สถาบันการศึกษาอิสลามระดับรากฐานควรดำเนินการโดยมุ่งเน้นการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตผู้เรียนในมิติจริยธรรม ความรู้ และอัตลักษณ์วัฒนธรรมควบคู่กันไป และการปรับปรุงรูปแบบ วิธีการและกระบวนการจัดการเรียนการสอนให้มีความเหมาะสมและตอบสนองต่อบริบทของผู้เรียนได้มากยิ่งขึ้น

ขณะเดียวกัน ความคาดหวังจากผู้บริหารและครูผู้สอน สะท้อนความต้องการเห็นเยาวชนที่มีคุณลักษณะผู้ศรัทธาและผู้ปฏิบัติ ซึ่งหมายรวมถึงความสามารถในการอ่านอัลกุรอาน การปฏิบัติศาสนกิจอย่างถูกต้อง มีจิตสำนึกทางศาสนา และความรับผิดชอบต่อครอบครัวและสังคม การเรียนรู้ในลักษณะนี้สอดคล้องข้อค้นพบของ (มูฮัมหมัดอาฟีฟี อัซซอลีฮีย์ และคณะ, 2563) ที่ระบุว่า ครูผู้สอนมีมุมมองว่าการศึกษาในศตวรรษที่ 21 คือการศึกษาที่มุ่งสร้างผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต มีความสามารถในการปรับตัวสูง ยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลง และสามารถสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในส่วนของผู้ปกครอง ความต้องการเด่นชัดในเรื่องการสร้างศรัทธาในบุตรหลาน ให้สามารถดำรงตนในฐานะมุสลิมที่สมบูรณ์แบบ มีคุณธรรม จริยธรรม มีความกตัญญูต่อพ่อแม่ เคารพครู และมีทักษะภาษาอาหรับและมลายูยาวีเพื่อธำรงอัตลักษณ์และใช้ในการเรียนศาสนา ซึ่งตรงกับข้อค้นพบในงานวิจัยของ (เพ็ญพิชชา มุ่งงาม, 2568) ที่ระบุว่า ผู้ปกครองในพื้นที่ชายแดนใต้ต้องการให้เด็กเรียนภาษาไทยควบคู่กับภาษามลายูและอาหรับ เพื่อสื่อสารกับสังคมโดยรอบและรักษาอัตลักษณ์ของตนเอง

นอกจากนี้ งานวิจัยของ อีสมาแอ กาเต๊ะ (2563) ยังได้สะท้อนความคาดหวังในทิศทางเดียวกัน โดยเน้นว่าศูนย์การศึกษาอิสลามควรเป็นหน่วยงานที่เพื่อหล่อหลอมเยาวชนและชุมชนมุสลิมให้มีคุณธรรม จริยธรรม และทัศนคติที่สมดุล พร้อมทั้งส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมพหุวัฒนธรรมของจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในด้านบทบาทของภาครัฐและหน่วยงานกำกับดูแล เช่น ตัวแทนสำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดปัตตานี ได้เสนอแนวทางว่าการบริหารศูนย์ตาดีกาควรมีความเป็นระบบ มีการวางแผนอย่างชัดเจน และมีการพัฒนาศักยภาพของผู้บริหารอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถเชื่อมโยงกับนโยบายภาครัฐและยกระดับคุณภาพการศึกษาท้องถิ่น

โดยสรุป ความต้องการและความคาดหวังที่มีต่อศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ในอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี มิได้จำกัดเพียงเรื่องของการจัดการเรียนการสอนตามหลักศาสนาอิสลามเท่านั้น แต่ครอบคลุมถึงการสร้างมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งในมิติความรู้ คุณธรรม และวัฒนธรรม เป็นภาพสะท้อนถึงความคาดหวังของชุมชนมุสลิมในพื้นที่ชายแดนใต้ที่ต้องการรักษาอัตลักษณ์อิสลามท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของโลกสมัยใหม่ และในขณะเดียวกันก็ต้องการพัฒนาผู้เรียนให้สามารถดำรงตนในโลกปัจจุบันได้อย่างมีศักดิ์ศรี ศรัทธา และคุณธรรมอย่างยั่งยืน

2) ด้านกิจกรรมส่งเสริมผู้เรียน

กิจกรรมในตาดีกาไม่ได้เป็นเพียงกิจกรรมเสริมเพื่อความสนุก แต่ถือเป็นหัวใจของการพัฒนาคุณธรรม ความศรัทธา และทักษะชีวิตของเยาวชนมุสลิมในอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ผู้บริหารหลายศูนย์ย้ำว่ากิจกรรมที่ดี

ควรช่วยให้เด็กได้ฝึกคิด วิเคราะห์ แก้ปัญหา และเรียนรู้บทบาทของตนในฐานะมุสลิม เช่น ค่ายศีลธรรมและค่ายภาคฤดูร้อน ซึ่งช่วยเสริมสร้างทั้งศรัทธา พฤติกรรม และสายสัมพันธ์กับครอบครัว แนวคิดนี้สอดคล้องกับ (Alkouatli, 2018) ที่เสนอว่า ครูที่มีคุณภาพจะพยายามเชื่อมโยงศาสนากับชีวิตประจำวัน ทำให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติศาสนาในสถานการณ์จริง เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีความหมายและยั่งยืน

ครูผู้สอนเองก็สะท้อนถึงข้อจำกัดของการสอนแบบบรรยาย และเรียกร้องให้มีเทคนิคการสอนใหม่ ๆ ที่กระตุ้นให้เด็กคิด วิเคราะห์ และลงมือทำจริง ซึ่งช่วยพัฒนาเด็กได้ดีกว่า ขณะเดียวกัน ผู้ปกครองก็ต้องการให้ลูกไม่เพียงรู้ศาสนาแต่รักศาสนา และนำไปปฏิบัติในชีวิตจริง โดยกิจกรรมอย่างค่ายฤดูร้อนมีส่วนช่วยอย่างชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับบทความวิจัยของ Sorenson (2018) ที่ได้กล่าวว่า ค่ายฤดูร้อนที่มีลักษณะเน้นศรัทธา (faith-centered) และกิจกรรมที่มีส่วนร่วมช่วยให้เด็กไม่เพียงแต่รู้ศาสนา แต่พัฒนาความรู้สึกเชิงศรัทธาและการปฏิบัติศาสนาในชีวิตจริง หน่วยงานรัฐอย่างสำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดปัตตานีจึงเสนอให้มีกลไกวัดผลกิจกรรมอย่างเป็นระบบ และส่งเสริมเครือข่ายความร่วมมือระหว่างศูนย์ เพื่อยกระดับคุณภาพกิจกรรมให้มีมาตรฐานมากขึ้น การออกแบบและดำเนินโครงการทางการศึกษา ต้องเป็นกระบวนการที่มีส่วนร่วมจากหลายฝ่าย เพื่อให้สอดคล้องกับความเป็นจริงของชุมชน และมีโอกาสสร้างผลกระทบที่ยั่งยืน

โดยสรุป กิจกรรมส่งเสริมผู้เรียนเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างเยาวชนที่มีความรู้คู่คุณธรรม หากทุกฝ่ายร่วมมือกันอย่างจริงจัง ตาดีกาจะกลายเป็นพื้นที่แห่งความหวังของชุมชน ที่ไม่เพียงสร้างคนดีแต่ยังสร้างอนาคตที่มั่นคงและยั่งยืนให้แก่สังคมมุสลิมในพื้นที่

3) ด้านการมีส่วนร่วมจากหน่วยงานภายนอกของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา)

การพัฒนาตาดีกาในเมืองปัตตานีไม่อาจดำเนินไปได้ด้วยการพึ่งพาเพียงกำลังภายใน แต่จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจากภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาสังคม ทั้งในด้านงบประมาณ ทรัพยากรการเรียนรู้ และการพัฒนาสถานที่ เพื่อยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของเด็กให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมปัจจุบัน

ครูผู้สอนสะท้อนความต้องการด้านการพัฒนาวิชาชีพและสื่อการสอนดิจิทัล เพื่อให้การเรียนการสอนตอบโจทย์โลกยุคใหม่ ในขณะที่ผู้ปกครองต้องการมีบทบาทมากกว่าเพียงผู้สนับสนุนด้านการเงิน แต่ยังอยากมีส่วนร่วมในกระบวนการคิด วางแผน และประเมินกิจกรรมของศูนย์ นอกจากนี้ หน่วยงานกำกับดูแลยังเสนอให้สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างตาดีกาเพื่อลดการทำงานแบบแยกส่วน และสนับสนุนกิจกรรมด้านวิชาการ เช่น การแข่งขันตอบปัญหาศาสนาและค่ายภาษา ซึ่งจะสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนมีทัศนคติที่ดีต่อการศึกษา

ดังนั้น การขับเคลื่อนตาดีกาในปัจจุบันจึงต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งในเชิงนโยบายและปฏิบัติ เพราะตาดีกาไม่ใช่เพียงของครูหรือนักเรียน แต่เป็นสมบัติของชุมชน หากได้รับการสนับสนุนอย่างจริงจัง ศูนย์ตาดีกาจะเติบโตไปพร้อมสังคม และยังคงรักษาอัตลักษณ์มลายูมุสลิมไว้ได้อย่างมั่นคงและงดงาม

4) ด้านการบริหารงบประมาณของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ดังนี้

งบประมาณถือเป็นปัจจัยสำคัญและเป็นเสมือนหัวใจของการขับเคลื่อนศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ให้ดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ งานวิจัยหลายชิ้นระบุไปในทิศทางเดียวกันว่าศูนย์ตาดีกาส่วนใหญ่ประสบปัญหางบประมาณที่ไม่เพียงพอต่อภารกิจจริง โดยเฉพาะศูนย์ที่มีจำนวนนักเรียนมากแต่กลับได้รับการจัดสรรงบประมาณเท่าเทียมกับศูนย์ขนาดเล็ก ส่งผลให้การจัดการค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานประจำวัน เช่น ค่าตอบแทนครู ค่าจัดกิจกรรมการเรียนรู้ รวมถึงค่าซ่อมแซมอาคารสถานที่ กลายเป็นภาระหนักที่ผู้บริหารและครูต้องร่วมกันรับผิดชอบด้วยตนเอง (นิเลาะ แวอุเซ็ง และคณะ, 2557)

ครูผู้สอนเองสะท้อนเสียงตรงกันว่า ค่าตอบแทนที่ได้รับในปัจจุบันอยู่ในระดับต่ำและไม่เพียงพอต่อการครองชีพ หลายศูนย์จำเป็นต้องใช้ครูมากกว่าที่งบประมาณรองรับ ส่งผลให้มีบางคนต้องปฏิบัติหน้าที่โดยไม่ได้รับค่าตอบแทน ซึ่งย่อมกระทบโดยตรงต่อขวัญและกำลังใจของครู นอกจากนี้ยังมีความต้องการที่ชัดเจนเกี่ยวกับการสนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง เช่น การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างศูนย์ หรือการส่งเสริมการใช้สื่อการเรียนรู้ดิจิทัล เพื่อให้การจัดการเรียนรู้ของตาดีกาทันต่อบริบทโลกยุคดิจิทัล ในอีกมิติหนึ่ง ผู้ปกครองคาดหวังให้การบริหารงบประมาณของศูนย์เป็นไปอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้ และใช้จ่ายอย่างคุ้มค่า พวกเขาอยากเห็นการใช้เงินตรงกับความจำเป็นที่แท้จริง เช่น การปรับปรุงห้องเรียนให้ปลอดภัยและน่าเรียน หรือการเพิ่มอุปกรณ์การเรียนออนไลน์เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้แบบใหม่ นอกจากนี้ยังเรียกร้องให้เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกำกับดูแลการใช้จ่าย เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและทำให้ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของศูนย์อย่างแท้จริง (ศูนย์ขับเคลื่อนการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2565)

จากผลการศึกษาในหลายพื้นที่ยืนยันตรงกันว่า ศูนย์ตาดีกาที่มีระบบการบริหารจัดการทางการเงินอย่างมีประสิทธิภาพและโปร่งใสมักจะสามารถพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง มีความพร้อมในการรองรับการเปลี่ยนแปลง และยังได้รับการสนับสนุนเพิ่มเติมจากเครือข่ายภาครัฐและเอกชน เนื่องจากมีความน่าเชื่อถือและมีการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นชัดเจนว่าการบริหารงบประมาณที่เพียงพอ เป็นธรรม และโปร่งใส ไม่ได้เป็นเพียงเรื่องทางการบัญชีเท่านั้น แต่ยังเป็นรากฐานสำคัญของความมั่นคงทางการศึกษา และเป็นตัวชี้วัดความยั่งยืนของศูนย์การศึกษาอิสลามในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์และอภิปรายผลความต้องการและความคาดหวังของการบริหารจัดการของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า 4 ประเด็นหลัก ได้แก่ วิสัยทัศน์ กิจกรรมส่งเสริมผู้เรียน การมีส่วนร่วมจากภายนอก และการบริหารงบประมาณ ด้านวิสัยทัศน์ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วนมีความเห็นสอดคล้องกันว่าตาดีกาควรดำรงบทบาทเป็นศูนย์กลางการเสริมสร้างศรัทธา ความรู้ และอัตลักษณ์อิสลามแก่เยาวชน ที่สอดคล้องกับบริบทชายแดนใต้ที่มีความหลากหลายทั้งทางวัฒนธรรมและศาสนา ผู้บริหารจำเป็นต้องเป็นผู้ที่สามารถกำหนดวิสัยทัศน์ที่สามารถแสดงถึงทิศทางการนำตาดีกาสู่อนาคตอย่างชัดเจน มีเป้าหมาย

การพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรมและความศรัทธาอย่างที่ถูกต้องและมั่นคงในจิตใจตั้งแต่ยังเป็นเด็ก ตลอดจนประเด็นสำคัญที่จะต้องตระหนักคือความคาดหวังของผู้ปกครองที่หวังให้ผู้เรียนสามารถอ่านและเข้าใจอัลกุรอาน ปฏิบัติศาสนกิจได้ถูกต้อง และดำรงตนตามหลักการอิสลามอย่างสมบูรณ์ และต้องสามารถสนองต่อนโยบายและเชื่อมโยงเป้าหมายของภาครัฐและมาตรฐานคุณภาพการศึกษาในระดับประเทศ

สำหรับกิจกรรมส่งเสริมผู้เรียน ถูกมองว่าเป็นกลไกสำคัญและทรงพลังอย่างยิ่งในการบ่มเพาะคุณลักษณะและสมรรถนะที่พึงประสงค์ของเยาวชน ในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ความศรัทธา และการสร้างทักษะชีวิตที่จำเป็นต่อการดำรงตนอย่างสมบูรณ์ตามหลักอิสลาม โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วนเห็นพ้องว่ากิจกรรมเหล่านี้ไม่เพียงแต่ทำหน้าที่เป็นส่วนเสริมของการเรียนการสอนในชั้นเรียนเท่านั้น หากยังเป็น พื้นที่เรียนรู้จริง (authentic learning space) ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ ฝึกคิด วิเคราะห์ และแก้ปัญหาในสถานการณ์ที่ใกล้เคียงกับชีวิตจริง ตัวอย่างเช่น การจัดค่ายศีลธรรมที่ผสานการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ การฝึกละหมาดอย่างถูกต้องเพื่อหล่อหลอมวินัยและความรับผิดตามที่ทบบัญญัติศาสนากำหนด การท่องจำอัลกุรอาน การท่องจำบทดุอาอฺในชีวิตประจำวัน ควบคู่ไปกับกิจกรรมเชิงคิดวิเคราะห์ เช่น การอภิปรายกลุ่มย่อย การแก้โจทย์สถานการณ์จำลอง หรือกิจกรรมจิตอาสาชุมชน จะช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนมองเห็นความเชื่อมโยงระหว่างหลักการศาสนากับการดำเนินชีวิตในโลกปัจจุบัน

สำหรับด้านการมีส่วนร่วมจากภายนอก ผู้บริหารและครูเห็นพ้องว่าการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐและท้องถิ่นควรมีอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านของงบประมาณ การจัดสรรทรัพยากร และการพัฒนาศักยภาพบุคลากร ผู้ปกครองต้องการมีเวทีแสดงความคิดเห็น ประเมินผลการจัดกิจกรรม และมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนา ขณะที่การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างศูนย์ตาดีกาในพื้นที่ถือเป็นปัจจัยสำคัญต่อการยกระดับคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน และสุดท้ายด้านการบริหารงบประมาณ ถือเป็นหัวใจสำคัญของความสำเร็จในการพัฒนาตาดีกา โดยทุกฝ่ายให้ความสำคัญต่อการจัดสรรงบประมาณที่เป็นธรรม โปร่งใส และสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริง ครูผู้สอนคาดหวังการสนับสนุนการพัฒนาวิชาชีพและค่าตอบแทนที่เหมาะสมสามารถเลี้ยงชีพได้ ผู้ปกครองให้ความสำคัญกับความโปร่งใสในการใช้จ่าย ขณะที่ภาครัฐเสนอให้มีระบบบัญชีและกลไกตรวจสอบอย่างที่มีมาตรฐาน เพื่อสร้างความเชื่อมั่นต่อสาธารณะและเป็นฐานรากของการบริหารการศึกษาที่มีคุณภาพ

กล่าวโดยสรุป ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่าการบริหารศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี จำเป็นต้องขับเคลื่อนด้วยวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน มีการจัดกิจกรรมที่บูรณาการกับชีวิตจริง และมีการสร้างร่วมมือจากทุกภาคส่วน ควบคู่กับการบริหารงบประมาณอย่างโปร่งใสและเพียงพอในการบริหารจัดการที่แท้จริง เพื่อยกระดับศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชนในชุมชนโดยชุมชนอย่างแท้จริง ทั้งนี้ ผลการวิจัยนี้มีนัยสำคัญต่อวงวิชาการด้านการบริหารการศึกษาอิสลาม โดยการนำกรอบแนวคิดและข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สามารถนำผลการวิจัยต่อยอดกำหนดนโยบาย ออกแบบหลักสูตรอิสลามศึกษา รวมถึงการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศูนย์การศึกษาอิสลาม (ตาดีกา) ในพื้นที่อื่นที่มีบริบทคล้ายคลึง ทั้งในระดับประเทศ อีกทั้งยังสามารถใช้เป็นแนวทางในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านการศึกษาระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชน เพื่อเสริมสร้างคุณภาพการศึกษาศาสนาอิสลามให้สอดคล้องกับความท้าทายในสังคมร่วมสมัย

ข้อเสนอแนะ

เชิงนโยบาย

1) สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนควรพิจารณาขอเงินอุดหนุนพัฒนาประสิทธิภาพการจัดการศึกษา ค่าหนังสือเรียน อุปกรณ์การเรียน เครื่องแบบนักเรียนและกิจกรรมพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้แก่ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด โดยคิดจากอัตราค่าใช้จ่ายรายบุคคล ในรูปแบบที่คล้อยกับการอุดหนุนการศึกษาเอกชนที่ใช้ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการกำหนดมาตรการช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนเอกชน

2) สำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดปัตตานีควรมีการอจัดอบรมผู้บริหารเพื่อให้สามารถกำหนดวิสัยทัศน์และกิจกรรมที่จะดำเนินงานในแผนปฏิบัติงานประจำปีที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ จุดเน้นของศูนย์ฯ ควบคู่กับการอบรมพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการสถานศึกษาสมัยใหม่ ในศตวรรษที่ 21 ที่เน้นให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวและยืดหยุ่นต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ผู้เรียนมีทักษะการสื่อสารที่ดี ผู้เรียนรู้เท่าทันสารสนเทศและสื่อเทคโนโลยีการสื่อสารและสามารถเป็นพลเมืองโลก

ข้อเสนอแนะในการพัฒนาศูนย์

1) ผู้บริหารศูนย์ควรได้รับการพัฒนาศักยภาพในด้านการบริหารจัดการและการจัดการเรียนการสอนของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบงานธุรการงานทะเบียน และงานเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) อย่างต่อเนื่องทุกปี

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรเน้นศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด ในเรื่องการฝึกอบรมครูผู้สอนให้มีทักษะด้านการบริหารจัดการ การใช้สื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัย และการเสริมสร้างทักษะการสอนที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมสมัยใหม่

2) ควรศึกษาในเชิงลึกเกี่ยวกับบทบาทของชุมชนในการสนับสนุนการจัดการศึกษา เช่น บทบาทของผู้นำศาสนา ผู้นำท้องถิ่น และผู้ปกครอง โดยเน้นการศึกษาถึงแนวทางการสร้างความร่วมมือที่เข้มแข็งและยั่งยืนระหว่างศูนย์การศึกษาและชุมชน

เอกสารอ้างอิง

Alkouatli, C. (2018). Pedagogies in Becoming Muslim: Contemporary Insights from Islamic Traditions on Teaching, Learning, and Developing. *Religions*, *9*(11), 367. https://doi.org/10.3390/rel9110367

Gentles, S. J., Charles, C., Ploeg, J., & McKibbon, K. A. (2015). Sampling in qualitative research: Insights from an overview of the methods literature. *The Qualitative Report, 20*(11), 1772–1789. https://doi.org/10.46743/2160-3715/2015.2373

Sorenson, J. (2018). The fundamental characteristics and unique outcomes of Christian summer camp experiences. *Journal of Youth Development, 13*(1–2), 183–200. https://doi.org/10.5195/jyd.2018.556

กระทรวงศึกษาธิการ. (2542, 19 สิงหาคม). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542.* ราชกิจจานุเบกษา, 116(74 ก), 1–19.

เพ็ญพิชชา มุ่งงาม. (2568, 31 มีนาคม). *ภาษาไทยอาจไม่เป็นปัญหาเท่าสายตารัฐไทย: มองการศึกษาวิถีอิสลามให้พ้นกรอบความมั่นคง กับ อับดุลสุโก ดินอะ*. กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.).

ชาย โพธิสิตา. (2554). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 5). อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

นิเลาะ แวอุเซ็ง, ผ่องศรี วาณิชศุภวงค์, นูรุดีน สารีมิง, และมูหามัดรูยานี บากา (2557). สภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้. *วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 20*(4), 189–240. https://so05.tci-thaijo.org/index.php/psujssh/article/view/64061/52561

มูฮัมหมัดอาฟีฟี อัซซอลีฮีย์, ยุโสบ บุญสุข, นัชชิมา บาเกาะ, & อิบรอฮีม ลามีน ซาโน. (2563). *การสังเคราะห์กลยุทธ์การสอนของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามหลักสูตรบูรณาการในประเทศมาเลเซีย อินโดนีเซีย และสิงคโปร์ เพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 และแนวทางการนำไปใช้สำหรับบริบทโรงเรียนชายแดนภาคใต้* (รายงานวิจัย). มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. https://soreda.oas.psu.ac.th/read_file.php?n=1&r=1053

สำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดปัตตานี. (2566). *รายงานแผนยุทธศาสตร์และผลการดำเนินงานประจำปี*. สำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดปัตตานี.

ศูนย์ขับเคลื่อนการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้. (2565). *เอกสารข้อมูลผลการใช้จ่ายงบประมาณ ปัญหา/อุปสรรค และข้อเสนอแนะของทุกโครงการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565*. สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.

อับดุลฮาลิม อาแด. (2560). *สภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้อิสลามศึกษาในศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) จังหวัดยะลา* (รายงานวิจัย). คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา. https://profile.yru.ac.th/storage/journals/0c9c3df6e7f6f28481765f9b08a00d61.pdf

อีสมาแอ กาเต๊ะ. (2563). บทบาทของวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ต่อการทำความเข้าใจหลักวะสะฏียะฮ์อิสลามในการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม. *วารสารอิสลามศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 10*(1), 1–13. https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JOIS/article/view/233519

สมรรถนะที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียนหลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับปริญญาตรี สถาบันอุดมศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

อาอิด๊ะ เจ๊ะแว
มูหัมมัดรอฟลี แวหะมะ
รูดียะห์ หะ

สมรรถนะที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียนหลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับปริญญาตรี สถาบันอุดมศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

อาอิด๊ะ เจ๊ะแว [1] มูหัมมัดรอฟลี แวหะมะ [2] รูดียะห์ หะ [3]

บทคัดย่อ

จุดประสงค์ การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์สมรรถนะที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียนหลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับปริญญาตรี สถาบันอุดมศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

วิธีการศึกษา การศึกษานี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงเอกสารและการสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 12 คน ประกอบด้วย คืออาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรอิสลามศึกษาและอาจารย์ประจำหลักสูตรอิสลามศึกษา จำนวน 8 คน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านอิสลามศึกษาและมุสลิมศึกษา 2 คน ด้านการศึกษา 2 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้า และใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

ผลการศึกษา พบว่าสมรรถนะที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียนหลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับปริญญาตรี สถาบันอุดมศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มี 4 ด้าน คือ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การคิดเชิงสร้างสรรค์ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และการมีส่วนร่วมในสังคม โดยมุ่งให้ผู้เรียนใฝ่หาความรู้เพื่อแก้ไขปัญหา คิดเป็นทำเป็น มีการตัดสินใจที่ดีสามารถเรียนรู้การทำงานเป็นทีมที่เน้นให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถนำสมรรถนะจากการเรียนมาช่วยแก้ปัญหาในชีวิตได้และทำให้เกิดสมรรถนะใหม่ ๆ กับผู้เรียนจากเดิมให้เพิ่มขึ้นสูงต่อไป

การนำผลวิจัยไปใช้ องค์ความรู้เกี่ยวกับสมรรถนะที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียน หลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับปริญญาตรี สถาบันอุดมศึกษา ผู้มีส่วนได้เสีย องค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการวิจัยด้านนโยบายทางการศึกษาในอนาคต

คำสำคัญ: สมรรถนะที่สำคัญ, ศตวรรษที่ 21, หลักสูตรอิสลามศึกษา, สถาบันอุดมศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

[1] นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาอิสลามศึกษาและมุสลิมศึกษา, คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี E-mail: darimee.09@gmail.com

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชาอิสลามศึกษาและมุสลิมศึกษา คณะวิทยาการอิสลาม, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, E-mail: roflee543@gmail.com

[3] ดร., สาขาวิชาการสอนอิสลามศึกษา คณะวิทยาการอิสลาม, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, E-mail: rudiyah.h@psu.ac.th

Key 21st Century Competencies of Undergraduate Students in Islamic Studies Programs at Higher Education Institutions in the Southern Border Provinces of Thailand

Aidah Jahwae [1] Muhammad Roflee Weahama [2] Rudiyah Ha [3]

Abstract

Objective: This study aims to analyze the essential 21st-century competencies of undergraduate students in Islamic Studies programs at higher education institutions in the three southern border provinces of Thailand.

Methodology: This study employed documentary research and interviews to collect data from 12 key informants, consisting of 8 lecturers responsible for and teaching in the Islamic Studies program, 2 experts in Islamic Studies and Muslim Studies, and 2 experts in education. The research instrument used was a semi-structured interview. The researcher verified the credibility of the data through triangulation and analyzed the data using content analysis.

Research Findings: The study identified four core 21st-century competencies among Islamic Studies undergraduates in the specified region: critical thinking, creative thinking, information and communication technology (ICT) literacy, and social participation. The competencies aim to foster learners' pursuit of knowledge to solve problems, enable them to think and act effectively, make sound decisions, and engage in team-based learning. This self-directed learning approach allows students to apply acquired competencies to real-life problems and continually develop new competencies.

Contributions: The knowledge generated from this study can be utilized by stakeholders, educational institutions, and related organizations to inform future research and educational policy development.

Keywords: Key Competencies, 21st Century, Islamic Studies Curriculum, Higher Education Institutions in the Southern Border Provinces

[1] PhD. Student, Islamic and Muslim Studies, Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University, Pattani Campus E-mail: darimee.09@gmail.com

[2] Assist. Prof. Dr., Islamic and Muslim Studies, Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University, Pattani Campus E-mail: roflee543@gmail.com

[3] Dr., Teaching Islamic Studies, Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University, Pattani Campus E-mail: rudiyah.h@psu.ac.th

บทนำ

หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับอุดมศึกษาในสามจังหวัดชายแดนใต้จากการประเมินของผู้ใช้บัณฑิตที่มีต่อหลักสูตรเพื่อปรับปรุง พบว่า หลักสูตรมีความท้าทายในการสร้างบัณฑิตที่พร้อมเผชิญกับสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และองค์ความรู้อิสลามที่มีการเปลี่ยนแปลงตามบริบทสังคม รวมถึงภาวะการมีงานทำของบัณฑิตที่จบอิสลามศึกษา ฉะนั้นหลักสูตรจึงต้องสร้างจุดแข็งด้วยการสร้างให้บัณฑิตเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ มีความรู้อิสลามเชิงลึกและอิสลามร่วมสมัย สามารถนำองค์ความรู้อิสลามศึกษาไปประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์นวัตกรรมสังคมบูรณาการอิสลามเพื่อพัฒนาสังคม สามารถสื่อสารภาษาต่างประเทศ เท่าทันสารสนเทศและเทคโนโลยีดิจิทัล ก้าวทันความเปลี่ยนทางสังคมและวัฒนธรรมในกระแสโลกาภิวัตน์ มีภาวะผู้นำเป็นนักสร้างสันติภาพ มีความรู้ความเข้าใจและยอมรับความเป็นพหุวัฒนธรรม สามารถตอบสนองนโยบายของรัฐและความต้องการของผู้เรียน เคารพและให้เกียรติต่อวัฒนธรรมที่แตกต่างโดยปราศจากความอคติและความขัดแย้ง สนับสนุนการเสริมสร้างทักษะและความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมอย่างสันติ และมีจิตสาธารณะซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 (คณะวิทยาการอิสลาม, 2565; สถาบันอิสลามและอาหรับศึกษา มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์, 2565; คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, 2564; คณะอิสลามศึกษาและนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยฟาฏอนี, 2564)

การพัฒนาผู้เรียนอิสลามศึกษาปัจจุบันจำเป็นต้องให้ความสำคัญต่อการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ และทักษะการคิดด้านอื่น ๆ ด้วย อาทิ การคิดสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ ควบคู่กับการพัฒนาความเชี่ยวชาญในความรู้ดั้งเดิมเฉพาะศาสตร์ที่มีการสอนในหลักสูตร รวมทั้งมุ่งให้ผู้เรียนใฝ่หาความรู้เพื่อแก้ไขปัญหา ได้คิดเป็น ทำเป็น มีการตัดสินใจที่ดีและสามารถเรียนรู้การทำงานเป็นทีมที่เน้นให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถนำสมรรถนะจากการเรียนมาช่วยแก้ปัญหาในชีวิตได้และยังทำให้เกิดสมรรถนะใหม่ ๆ กับผู้เรียนจากเดิมให้เพิ่มขึ้นสูงต่อไป โดยเฉพาะสมรรถนะที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 ได้แก่ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การสื่อสาร การร่วมมือ และการสร้างสรรค์ได้ด้วย (วรรณดี สุทธินรากรและคณะ, 2564) สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ที่เกิดจากการร่วมของกลุ่มภาคีเครือข่ายเพื่อทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 (The Partnership for 21st Century Skill, 2009) นำโดย Ken Kay ร่วมกับสมาคมการศึกษาแห่งชาติของสหรัฐอเมริกาและองค์กรต่างสาขาอาชีพได้พัฒนาและนำเสนอกรอบแนวคิดเพื่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ขึ้นจึงกลายเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการพัฒนาผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนรู้จักคิด รู้จักเรียนรู้ ทำงาน แก้ปัญหา และการสื่อสาร โดยเฉพาะ 3 ด้านที่สำคัญ คือด้านการเรียนรู้และนวัตกรรม ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และด้านทักษะชีวิตและการทำงาน ดังนั้นจึงจำเป็นสำหรับผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 นี้ (Yuvabadhana Foundation, 2017) อีกทั้งจากการศึกษางานวิจัยที่ผ่านมาพบว่าสมรรถนะหรือทักษะที่จำเป็นสำหรับเยาวชนมุสลิมระดับอุดมศึกษาในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่ามีปัญหาและการปรับตัวในการดำเนินชีวิตของเยาวชนมุสลิมมีหลายมิติ ส่วนทักษะชีวิตที่จำเป็น คือ ทักษะทางด้านภาษาและการสื่อสาร ทักษะการเรียนรู้และแก้ไขปัญหา และทักษะการจัดการอารมณ์และความรู้สึก (ดิเรก หมานมานะ และมูฮำหมัดราพีร์ มะเก็ง, 2565) ในขณะที่ M. M. & F. S. (2022) ได้ศึกษาความสำคัญของทักษะในศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียนระดับปริญญาตรีในประเทศมาเลเซีย พบว่า การให้ความสำคัญกับการปรับปรุงคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษาได้กระตุ้นให้เกิดการ

ความสนใจ มีการเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษาเป็นจำนวนมาก สถาบันหลายแห่งเริ่มนำทักษะในศตวรรษที่ 21 มาใช้ในการออกแบบหลักสูตรเพื่อเตรียมความพร้อมของผู้เรียนให้พร้อมสำหรับการประสบความสำเร็จในที่ทำงานและการพัฒนาอาชีพตลอดชีวิต นอกจากนี้ผลการศึกษายืนยันว่าการรู้ข้อมูลเป็นทักษะที่จำเป็นเพื่อความเป็นเลิศในที่ทำงาน และในทำนองเดียวกันทักษะการแก้ปัญหาช่วยพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิจารณ์ซึ่งมีส่วนร่วมในการพัฒนาทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ด้วย อีกทั้งกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (TQF) (กมอ., 2565) กำหนดสมรรถนะบัณฑิตไว้ 4 ด้าน ได้แก่ ความรู้ ทักษะ จริยธรรม และลักษณะบุคคล ซึ่งเชื่อมโยงกับการพัฒนาผู้เรียนผ่านกิจกรรมทั้งในและนอกหลักสูตร (Boonsong, 2014) สอดคล้องกับการสำรวจของ สอวช. และจากการรายงานของ World Economic Forum ในปี 2022 ที่สอวช.ได้สรุปและชี้ว่าประเทศไทยต้องการบุคลากรที่มีทักษะและกำลังคนที่มีความรู้ข้ามศาสตร์ ยืดหยุ่น พร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงโดยทักษะในอนาคตที่จำเป็น ได้แก่ การคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา การใช้ดิจิทัล และสื่อออนไลน์ การทำงานร่วมกับผู้อื่น ความคิดสร้างสรรค์ นวัตกรรม การปรับตัว และการเข้าใจความหลากหลายทางวัฒนธรรม (สอวช., 2565)

ประกอบกับพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ จังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาสที่ต้องได้รับการพัฒนาอีกหลายด้าน โดยเฉพาะการศึกษาที่คุณภาพของเด็กและเยาวชนยังคงมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าภูมิภาคอื่น ๆ ทุกปี รวมทั้งสถานการณ์โรคระบาด Covid-19 ที่ผ่านมาและสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นรายวันยิ่งตอกย้ำให้เกิดอุปสรรคเพิ่มขึ้น (ศรัณย์ ศานติศาสน์ & Uddin, M. N., 2022) ส่งผลทำให้พื้นที่จำเป็นจะต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้ชีวิตวิถีใหม่และเพื่อให้สอดรับการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 รวมทั้งหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการพัฒนาพื้นที่จำเป็นที่จะต้องปรับตัวให้สอดรับกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐที่จะต้องนำหลักการอิสลามมาบูรณาการให้เข้ากับบริบทของพื้นที่ที่ประชาชนยึดโยงระหว่างหลักศาสนากับวิถีชีวิต อีกทั้งการย้ายกลับมาของทรัพยากรบุคคลทั้งแรงงานในต่างประเทศ และนักศึกษาไทยในต่างประเทศซึ่งส่วนใหญ่เรียนสาขาอิสลามศึกษาที่ต้องกลับประเทศไทยในขณะที่ยังไม่จบการศึกษาทำให้ทรัพยากรบุคคลเหล่านี้เกิดช่องว่างทั้งในเรื่องของการทำงานและการศึกษาต่อ (กษิดิ์เดช คำพุช, 2565) จากสถานการณ์ที่กล่าวข้างต้นจึงจำเป็นที่จะต้องได้รับการปรับเปลี่ยนโดยเฉพาะอิสลามศึกษาทั้งสาระการเรียนรู้ในหลาย ๆ ส่วน โดยพิจารณาจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมโดยเฉพาะในพื้นที่ การพิจารณาถึงความต้องการและข้อเสนอของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย รวมถึงการจัดการการเรียนการสอนแนวใหม่ที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตในศตวรรษที่ 21 เพื่อให้บัณฑิตมีสมรรถนะที่จำเป็นสำหรับการใช้ชีวิตในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง (สอวช., 2565) บัณฑิตที่พร้อมปรับตัวและสามารถเป็นแกนนำในการแก้ปัญหาของสังคมบนฐานคิดวิถีอิสลามและสามารถประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการแก้ปัญหาสังคม เป็นบุคคลที่เข้าใจและสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข ดังนั้นการศึกษานี้จึงเป็นองค์ความรู้ใหม่ด้านการพัฒนาสมรรถนะที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียนหลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับปริญญาตรี สถาบันอุดมศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ตรงกับบริบทของการจัดการศึกษาปัจจุบันและบริบทของประเทศไทย อีกทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องด้านอิสลามศึกษาจะได้มีแนวทางในการปรับเปลี่ยนหลักสูตรตลอดจนการออกแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างความพร้อมให้กับผู้เรียนในการดำเนินชีวิตอย่างปกติสุข เหมาะสมกับผู้เรียนตามความต้องการของสังคมในศตวรรษที่ 21 ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์สมรรถนะที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียนหลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับปริญญาตรี สถาบันอุดมศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

วิธีการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพมาใช้เพื่อให้เหมาะสมกับลักษณะของปัญหาการวิจัยที่มุ่งเน้นการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ของโลกที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเป็นการศึกษาในลักษณะเชิงเอกสารและสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อให้สามารถเก็บข้อมูลและวิเคราะห์เนื้อหาได้อย่างครอบคลุมและมีความน่าเชื่อถือ การวิจัยครั้งนี้ผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ของมหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เมื่อวันที่ 6 กันยายน พ.ศ. 2567 หมายเลขรับรอง psu.pn.2-023/67 เพื่อให้ครอบคลุมวิธีการดำเนินการวิจัยให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. แหล่งข้อมูลของการศึกษา มี 2 ส่วน คือ 1) เอกสารงานวิจัยที่นำมาสังเคราะห์เกี่ยวกับประเด็นเรื่องสมรรถนะ 9 เรื่อง และประเด็นเรื่องการพัฒนาสมรรถนะที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 18 เรื่อง รวมทั้งสิ้น 27 เรื่อง 2) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรอิสลามศึกษา 4 คน อาจารย์ประจำหลักสูตรอิสลามศึกษา 4 คน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านอิสลามศึกษาและมุสลิมศึกษา 2 คน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษา 2 คน รวมทั้งสิ้น 12 คน โดยผู้วิจัยได้คัดเลือกแบบเจาะจงใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด โดยข้อคำถามประกอบด้วย 3 ตอน ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ตอนที่ 2 คำถามนำเกี่ยวกับการพัฒนาสมรรถนะที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียน และตอนที่ 3 แนวคำถามเกี่ยวกับการพัฒนาสมรรถนะที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียน ทั้งนี้การสร้างแบบสัมภาษณ์นั้น ผู้วิจัยได้กำหนดขอบข่ายการสัมภาษณ์ที่ครอบคลุมข้อมูลเกี่ยวกับสมรรถนะที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียนหลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับปริญญาตรี สถาบันอุดมศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การคิดเชิงสร้างสรรค์ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และการมีส่วนร่วมในสังคม ตรวจสอบคุณภาพโดยการพิจารณาความตรงเชิงพินิจ (Face Validity) ผลการตรวจสอบทุกข้อเท่ากับ 1.00 โดยพิจารณาถึงความชัดเจนและความถูกต้องในการใช้สำนวนภาษา รวมถึงความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ และจัดพิมพ์แบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลา นครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี จัดส่งให้กับต้นสังกัดของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อขออนุญาตดำเนินการสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลในการทำวิจัย ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลในช่วงเดือนกรกฎาคมถึงตุลาคม 2567 และก่อนดำเนินการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้ชี้แจ้งเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย และขออนุญาตในการบันทึกเสียงระหว่างการสัมภาษณ์เพื่อนำไปถอดเทปต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาตามแนวทางของ Miles & Huberman (1994) มุ่งทำความเข้าใจและตีความเนื้อหาอย่างมีระบบ โดยเริ่มจากการกำหนดวัตถุประสงค์ในการวิเคราะห์ ครอบคลุมสมรรถนะใน 4 ด้านหลัก ได้แก่ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การคิดเชิงสร้างสรรค์ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และการมีส่วนร่วมในสังคม จากนั้นผู้วิจัยได้จัดเตรียมข้อมูลจากบันทึกภาคสนาม และกำหนดหน่วยการวิเคราะห์ให้สอดคล้องกับหัวข้อที่อยู่ในขอบเขตวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ดำเนินการจำแนกเนื้อหาออกเป็นหมวดหมู่ตามประเด็นหลัก แล้วจึงตีความข้อมูลเพื่อให้เห็นความสัมพันธ์และความเชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา ผลการวิเคราะห์นำเสนอในรูปแบบการบรรยายเชิงอธิบาย ส่วนในด้านความน่าเชื่อถือของข้อมูล ผู้วิจัยได้นำวิธีการตรวจสอบสามเส้ามาใช้ตามแนวทางของ Denzin (1978) โดยอาศัยการเปรียบเทียบข้อมูลจากแหล่งที่มาต่าง ๆ ทั้งในด้านของเวลา สถานที่ และบุคคล เพื่อยืนยันความสอดคล้องของข้อมูล เช่น การตรวจสอบข้อมูลในช่วงเวลาที่แตกต่างกันเพื่อตรวจสอบความสม่ำเสมอ การเปรียบเทียบข้อมูลจากสถานที่ต่างกัน รวมถึงการเปรียบเทียบคำให้สัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อประเมินว่าข้อมูลมีความน่าเชื่อถือและสอดคล้องกันหรือไม่

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาสมรรถนะที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียนหลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับปริญญาตรี สถาบันอุดมศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การคิดเชิงสร้างสรรค์ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และการมีส่วนร่วมในสังคม สามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

1. ผลจากการวิเคราะห์เอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสมรรถนะที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 พบว่าแนวคิดสมรรถนะเกิดจาก McClelland (1973) ที่เป็นผู้เสนอให้ใช้สมรรถนะแทนการวัดความรู้หรือ IQ ต่อมา Boyatzis (1982) ได้พัฒนาโมเดลสมรรถนะเป็น Competency Based Management จากนั้น Spencer & Spencer (1993) ได้จัดกลุ่มสมรรถนะเป็น Knowledge, Skills, Attitudes, Attributes (KSAA) และ Parry (1996) ได้จัดองค์ประกอบสมรรถนะคือ กลุ่มความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่มีผลต่อประสิทธิภาพสูง ส่วนแนวคิดสมรรถนะที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 นั้นเกิดจากการร่วมกันพัฒนาของหลายองค์กรระดับโลกตั้งแต่ต้นทศวรรษ 2000 โดยกลุ่มภาคีเครือข่ายเพื่อทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 (Partnership for 21st Century Skills (P21)) ที่เริ่มในสหรัฐอเมริกาในปี 2002 ร่วมกันระหว่างกระทรวงศึกษาธิการและบริษัทเทคโนโลยีต่าง ๆ เสนอ “4C” (Critical Thinking, Creativity, Communication, Collaboration) + ICT Literacy + Life Skills ต่อมา UNESCO (2015) OECD (2018) และ World Economic Forum (2020) ต่างย้ำว่าการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ควรเน้นไปที่ 3 กลุ่มหลัก ดังนี้ 1) ทักษะพื้นฐาน คือการรู้หนังสือ การคิดคำนวณ ความเข้าใจด้านดิจิทัล 2) ทักษะที่จำเป็นในชีวิต คือ การสื่อสาร การทำงานร่วมกัน ความคิดสร้างสรรค์ ความยืดหยุ่น 3) ทักษะการเรียนรู้ คือการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การเรียนรู้ด้วยตนเองตลอดชีวิต ส่วนในประเทศไทยได้กำหนดกรอบแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21 โดยมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะหลัก 3 ด้าน ได้แก่ ทักษะชีวิตและอาชีพ ทักษะเทคโนโลยีสารสนเทศ และทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม โดยเฉพาะทักษะ 4 Cs ซึ่งประกอบด้วย การคิดเชิงวิพากษ์ การสื่อสาร การทำงาน

ร่วมกัน และความคิดสร้างสรรค์ อีกทั้งสอดคล้องกับนโยบาย Thailand 4.0 ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ซึ่งเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างยั่งยืน การเปลี่ยนผ่านจากการเรียนรู้แบบดั้งเดิมสู่ศตวรรษที่ 21 จำเป็นต้องบูรณาการความเชื่อมโยงระหว่างการเรียน การทำงาน และการใช้ชีวิต ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การค้นคว้าอิสระ และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อยกระดับประสิทธิภาพการเรียนรู้ให้สูงสุด (อติพร เกิดเรือง และคณะ, 2564) นอกจากนี้จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จำนวน 27 เรื่องนั้น ผู้วิจัยได้สังเคราะห์และสรุปโดยการแจกแจงความถี่ซึ่งในแต่ละด้านนั้นมีความซ้ำซ้อน ผู้วิจัยจึงสังเคราะห์เหลือเพียง 4 ด้าน ที่จำเป็นสำหรับผู้เรียนหลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับปริญญาตรี สถาบันอุดมศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังนี้

1) ด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ คือกระบวนการใช้ความคิดโดยมีเหตุผลประกอบในการชี้นำตนเอง รวมทั้งการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่ต้องเผชิญอย่างรอบคอบ มีการสะท้อนคิด และการคิดอย่างไตร่ตรอง ตรวจสอบความคิดเห็นของตนเองและพร้อมรับฟังความคิดเห็นจากผู้อื่นเพื่อไปสู่ข้อสรุปอย่างสมเหตุสมผล **2) ด้านการคิดเชิงสร้างสรรค์** คือการประยุกต์ การคิด การประดิษฐ์ในสิ่งต่าง ๆที่ใช้จินตนาการประกอบผ่านกระบวนการต่าง ๆ ไม่ว่าการสังเคราะห์ รวมทั้งพฤติกรรมที่แสดงถึงความสามารถในการคิดริเริ่ม พัฒนาผลงานที่แตกต่างไปจากเดิมหรือนำมาปรับปรุง ให้มีการเปลี่ยนแปลงและทำให้ผลงานนั้นดีขึ้นเป็นที่ยอมรับ **3) ด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร** คือการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการเข้าถึงข้อมูล การประเมินค่า การติดต่อสื่อสาร มีความรู้ในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารได้อย่างเหมาะสมกับงาน ตระหนักรู้ถึงความเป็นจริงและความเป็นไปในการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาใช้ มีความเข้าใจพื้นฐานการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารอย่างถูกต้อง สามารถแยกแยะระหว่างโลกเสมือนจริงและโลกแห่งความจริง มีการเชื่อมโยงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาใช้ในงานบุคคลและการทำงานเป็นทีมและมีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อสนับสนุน การวิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ เพื่อสร้างนวัตกรรมทางการศึกษา และ **4) ด้านการมีส่วนร่วมในสังคม** คือการร่วมมือ การทำงานเป็นทีม มีภาวะความเป็นผู้นำ โดยมีเป้าหมายที่จะบรรลุผลสำเร็จร่วมกัน มีกระบวนการทำงานการสนับสนุน การสื่อสาร และการแบ่งปันข้อมูล การประสานความคิดที่แตกต่างสู่การตัดสินใจร่วมกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายและความสำเร็จของงานให้มีคุณภาพ

2. ผลการศึกษาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกประเด็นเกี่ยวกับการพัฒนาสมรรถนะที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียนหลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับปริญญาตรีสถาบันอุดมศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั้ง 4 ด้าน โดยภาพรวม พบว่า การพัฒนาสมรรถนะที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 ทั้ง 4 ด้านนั้นจำเป็นและมีความสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งนี้ต้องสอดคล้องกับกรอบของอิสลามโดยเน้นการสอนในห้องเรียน การเรียนรู้ผ่านพื้นที่จริงหรือกิจกรรมภาคสนามซึ่งต้องพัฒนาอย่างสมดุล ผู้เรียนจะเป็น “ผู้นำอิสลามรุ่นใหม่” ที่ทันสมัยแต่มีจิตวิญญาณศาสนาที่เข้มแข็ง เน้นความสำคัญของการที่ผู้เรียนต้องรู้จักตนเองและเป้าหมายในชีวิต ผู้เรียนยังขาดทักษะในการคิดอย่างเป็นระบบ มีวิจารณญาณ และการวิเคราะห์ การพัฒนาหลักสูตรในอนาคตควรให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 เช่น การคิดอย่างมีวิจารณญาณ ทักษะชีวิต ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม ทักษะทางภาษา และ

การบูรณาการความรู้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวและประสบความสำเร็จในการทำงานและใช้ชีวิตในสังคมปัจจุบันได้ดียิ่งขึ้น เน้นเป้าหมายของการศึกษาตามแนวทางของศาสนา คือการสร้างคนที่ดีตามแบบอย่างของท่านนบี ﷺ มุ่งเน้นความสำเร็จในโลกหน้า ให้ความสำคัญในการพัฒนาความคิดเชิงวิจารณญาณควบคู่ไปกับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม และการมองอนาคตให้แก่ผู้เรียนอิสลามศึกษาในศตวรรษที่ 21 พร้อมทั้งปรับปรุงหลักสูตรและวิธีการสอนให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงและบริบทของสังคม และเมื่อพิจารณารายด้าน สามารถสรุปได้ดังนี้

การคิดอย่างมีวิจารณญาณ พบว่า ผู้เรียนยังคิดไม่เป็นระบบ ไม่สามารถใช้หลักศาสนาวิเคราะห์ปัญหาได้ ต้องฝังไว้ในเนื้อหาวิชา แต่ต้องควบกับจริยธรรม มีเนื้อหาแต่ขาดการเชื่อมโยงกับโลกจริง ยังไม่มีเวทีฝึกแบบเป็นระบบ ผู้เรียนขาดการคิดที่โยงกับ Maqasid หรือกรอบศาสนา ต้องฝึกผ่านกิจกรรมที่เน้นวิเคราะห์ ยังขาดกลไกให้ฝึกคิดเป็นระบบ ต้องฝึกกับสถานการณ์จริง ใช้ศาสนาคิดแก้ปัญหา จำเป็นต้องพัฒนาอย่างมาก เพราะผู้เรียนยังไม่กล้าแสดงความคิดเห็น และไม่สามารถใช้หลักการอิสลามมาคิดวิเคราะห์กับปัญหาสังคม นอกจากนี้การคิดวิเคราะห์ต้องฝึกอย่างค่อยเป็นค่อยไป ควรฝังอยู่ในการเรียนการสอนของแต่ละรายวิชา “นักศึกษายังไม่กล้าแสดงความคิดเห็น และยังขาดทักษะการคิดวิเคราะห์ตามหลักอิสลามอย่างเป็นระบบ” (อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรคนที่ 1, สัมภาษณ์วันที่ 26 กรกฎาคม 2567) “ควรฝังทักษะคิดวิเคราะห์ในเนื้อหาวิชา ควบคู่หลักจริยธรรมและ Maqasid al-Shariah โดยไม่ละเลยหลักการอิสลาม” (ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาคนที่ 1, สัมภาษณ์วันที่ 30 กรกฎาคม 2567) “นักศึกษาขาดการเชื่อมโยงความรู้กับบริบทโลก และยังไม่สามารถใช้วิจารณญาณในการควบคุมพฤติกรรมได้ดีพอ” (ผู้ทรงคุณวุฒิด้านอิสลามศึกษาและมุสลิมศึกษาคนที่ 1, สัมภาษณ์วันที่ 1 สิงหาคม 2567)

การคิดเชิงสร้างสรรค์ พบว่า เป็นสมรรถนะที่สำคัญ แต่ต้องตามหลังการฝึกคิดและสื่อสารที่มั่นคง ต้องอยู่ในขอบเขตอิสลาม เป็นสิ่งที่ผู้เรียนยังไม่กล้าทำ สนับสนุน PBL และให้คิดใหม่เพื่อออกแบบกิจกรรมในการเผยแผ่มีความปลอดภัยต่ออัตลักษณ์ สามารถใช้ได้ในการเผยแผ่ศาสนาในชุมชน สร้างกิจกรรมที่เป็น Islamic Art สื่อวิดีโอ สนับสนุนให้นักศึกษาทดลองออกแบบกิจกรรมสาธารณะ เช่น Islamic Media Workshop ย้ำว่าสิ่งที่เรียกว่า “สร้างสรรค์” ต้องเป็นประโยชน์และหลักยึดศาสนา การทำคลปวิดีโอ หรือละครสั้นในกิจกรรมเยาวชนมุสลิม เป็นเวทีฝึกความคิดใหม่ ๆ ที่มีความหมายให้ผู้เรียน “นักศึกษาใช้โซเชียลได้ แต่ยังขาดวินัย เสนอให้ใช้ PBL เพื่อพัฒนาทักษะคิดสร้างสรรค์ในกรอบอิสลาม” (อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรคนที่ 4 และอาจารย์ประจำหลักสูตรอิสลามศึกษาคนที่ 4, สัมภาษณ์วันที่ 23 กันยายน 2567) “แม้หลักสูตรมีเนื้อหาดี แต่ผู้เรียนยังขาดการประยุกต์ความรู้และความคิดสร้างสรรค์เชิงลึก” (อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรอิสลามศึกษาคนที่ 3 , สัมภาษณ์วันที่ 11 กันยายน 2567)

การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร พบว่า สนับสนุนให้ผู้เรียนฝึกใช้เทคโนโลยีสร้างสื่อดะวะฮ์ เช่น Podcast, TikTok การสื่อสารที่ดีจะนำไปสู่การเผยแผ่ศาสนาได้กว้างขึ้น จำเป็นต้องใช้ในยุคที่ผู้เรียนต้องเจอในสังคมพหุวัฒนธรรม ผู้เรียนใช้เป็นแต่ยังขาดทักษะเลือกใช้เชิงคุณค่า ต้องใช้ Coding, Digital Tools อย่างจริงจัง ยังต้องควบคุมบริบทการใช้ ให้ความสำคัญสูงสุด เพราะจะส่งผลกระทบทั้งการเรียน ศาสนา และอาชีพ สนับสนุนการใช้สื่อสร้างการเข้าใจอิสลาม ต้องใช้เท่าทัน Fake News และสื่อออนไลน์ ผู้เรียนใช้ Social Media ได้แต่ยังขาดวินัยและความเข้าใจในการใช้ให้เกิดประโยชน์ เน้นความสำคัญของการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมในโลกมุสลิมร่วม

สมัย การใช้เทคโนโลยีควรอยู่ในขอบเขตที่ไม่ละเมิดหลักศาสนา ต้องฝึกการแยกแยะเนื้อหาหลอกลวงหรือบิดเบือนจากสื่อออนไลน์“ควรเน้นการใช้เทคโนโลยีสร้างรายได้อย่างมีคุณธรรม เพราะนักศึกษายังขาดการควบคุมตนเอง ” (ผู้ทรงคุณวุฒิด้านอิสลามศึกษาและมุสลิมศึกษาคนที่ 2, สัมภาษณ์วันที่ 13 สิงหาคม 2567) “เสนอให้สอนเทคโนโลยีเพื่อการดะวะฮ์ และฝึกแยกแยะเนื้อหาศาสนาในโลกออนไลน์อย่างมีหลักศาสนา” (ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาคนที่ 2, สัมภาษณ์วันที่ 8 สิงหาคม 2567)

การมีส่วนร่วมในสังคม พบว่า นักศึกษายังไม่กล้าพูด ไม่กล้าแสดงความคิดเห็น ควรต้องฝึกเพิ่ม เน้นการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม สนับสนุนให้มีรายวิชาเฉพาะทาง ผู้เรียนยังไม่กล้าสื่อสารในที่สาธารณะขาดทักษะการโต้ตอบอย่างสร้างสรรค์ มีปัญหาเวลาออกภาคสนาม ทักษะนี้ต้องฝึกจากกิจกรรมภาคสนาม ไม่ใช่เพียงแต่ในห้องเรียน งานกลุ่มควรเป็นแบบเชิงปฏิบัติ เช่น การลงพื้นที่จริง พูดคุยกับชุมชน เป็นต้น และการมีส่วนร่วมยังน้อยในหลักสูตร ควรต้องเพิ่มโดยเฉพาะภาษาอาหรับและอังกฤษ “นักศึกษาไม่กล้าแสดงความเห็นและอ่อนภาษาทุกด้าน ควรฝึกภาคสนามเพื่อพัฒนาทักษะการอยู่ร่วม” (อาจารย์ประจำหลักสูตรอิสลามศึกษาคนที่ 4, สัมภาษณ์วันที่ 23 กันยายน 2567) “ควรสร้างเวทีฝึกการพูด การแปล และอภิปรายเชิงศาสนา พร้อมลงพื้นที่สื่อสารกับชุมชนจริง ” (อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรอิสลามศึกษาคนที่ 2, สัมภาษณ์วันที่ 1 ตุลาคม 2567)

ดังนั้นจากผลการศึกษาสมรรถนะที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียนหลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับปริญญาตรี สถาบันอุดมศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ข้างต้นสามารถสรุปภาพรวมได้ดังรูปที่ 1 ดังนี้

รูปที่ 1 แสดงภาพรวมของผลการศึกษา

อภิปรายผล

ผลการศึกษาสมรรถนะที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียนหลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับปริญญาตรี สถาบันอุดมศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. การวิเคราะห์เอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสมรรถนะที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียนหลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับปริญญาตรีสถาบันอุดมศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า มี 4 ด้าน คือ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การคิดเชิงสร้างสรรค์ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และการมีส่วนร่วมในสังคม ผลการศึกษาที่ปรากฏเช่นนี้ ชี้ให้เห็นว่าสมรรถนะที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียนทั้ง 4 ด้านนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับผู้เรียนหลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับปริญญาตรี สถาบันอุดมศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จำเป็นที่จะต้องได้รับการเพิ่ม หรือเสริมสร้างสมรรถนะทั้ง 4 ด้านนี้ให้มากขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนได้ทันต่อสถานการณ์ กระแสที่เกิดขึ้นในสังคม การใช้ชีวิตความเป็นอยู่ท่ามกลางสังคมพหุวัฒนธรรม รวมทั้งการประกอบอาชีพและการทำงานในอนาคต ดังที่อัลลอฮฺ ﷻ ตรัสไว้ถึงการสร้างมนุษย์เพื่อทำหน้าที่เป็นผู้นำในสังคม

> *ความว่า “และจงรำลึกถึงขณะที่พระเจ้าของเจ้าได้ตรัสแก่มะลาอิกะฮฺว่า แท้จริงข้าจะให้มีผู้แทนคนหนึ่ง ในพิภพ มะลาอิกะฮฺได้ทูลขึ้นว่า พระองค์จะทรงให้มีขึ้นในพิภพซึ่งผู้ที่บ่อนทำลายและก่อการนองเลือด ในพิภพกระนั้นหรือ ? ทั้ง ๆ ที่พวกข้าพระองค์ให้ความบริสุทธิ์ พร้อมด้วยการสรรเสริญพระองค์ และเทิดทูนความบริสุทธิ์ในพระองค์ พระองค์ตรัสว่า แท้จริงข้ารู้ยิ่งในสิ่งที่พวกเจ้าไม่รู้” (อัลบะเกาะเราะฮฺ, 2: 30)*

จากอายะฮฺอัลกรุอานข้างต้นชี้ให้เห็นว่า สมรรถนะรวมทั้งทักษะที่จำเป็นของผู้เรียนหรือหลักสูตรเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 เป้าหมายหลัก คือการสร้างมนุษย์ให้สมบูรณ์ เคารพภักดีต่ออัลลอฮฺ ﷻ เป็นผู้นำในสังคม และเผยแผ่ความเมตตาแก่ประชาชาติ รวมทั้งการเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้สอนเพื่อสามารถกำหนดบุคลิกภาพของผู้เรียนอิสลามศึกษาได้ต่อไปสอดคล้องกับระพีพัฒน์ หาญโสภาและคณะ (2563) ที่พบว่า ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ได้แก่ ด้านการสื่อสารและเทคโนโลยีสารสนเทศ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม การทำงานร่วมกันและภาวะผู้นำซึ่งการจัดการเรียนรู้ในปัจจุบันจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องทำความเข้าใจเชิงลึกด้านเนื้อหากรอบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ส่งผลต่อการพัฒนากระบวนการจัดเรียนรู้ที่เหมาะสมเชื่อมโยงหลายมิตินำไปสู่การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ที่มีคุณภาพและบรรลุผลอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

2. ผลการศึกษาจากการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยภาพรวมพบว่า การพัฒนาสมรรถนะที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 ทั้ง 4 ด้านนั้นจำเป็นและมีความสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งนี้ต้องสอดคล้องกับกรอบของอิสลามไม่ใช่การคัดลอกตามแนวทางของชาติตะวันตกเพียงอย่างเดียว เน้นการสอนในห้องเรียน การเรียนรู้ผ่านพื้นที่จริงหรือกิจกรรมภาคสนาม ต้องพัฒนาอย่างสมดุล ผู้เรียนจะเป็น “ผู้นำอิสลามรุ่นใหม่” ที่ทันสมัยแต่มีจิตวิญญาณศาสนาที่เข้มแข็ง เน้นความสำคัญของการที่ผู้เรียนต้องรู้จักตนเองและเป้าหมายในชีวิต ผู้เรียนยังขาดทักษะในการคิดอย่างเป็นระบบ มีวิจารณญาณ และการวิเคราะห์ การพัฒนาหลักสูตรในอนาคตควรให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 เช่น การคิดอย่างมีวิจารณญาณ ทักษะชีวิต ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม ทักษะทางภาษา และการบูรณาการความรู้ เพื่อให้

ผู้เรียนสามารถปรับตัวและประสบความสำเร็จในการทำงานและใช้ชีวิตในสังคมปัจจุบันได้ดียิ่งขึ้น เน้นเป้าหมายของการศึกษาตามแนวทางของศาสนา คือการสร้างคนที่ดีตามแบบอย่างของท่านนบี ﷺ มุ่งเน้นความสำเร็จในโลกหน้า ให้ความสำคัญในการพัฒนาความคิดเชิงวิจารณญาณควบคู่ไปกับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมและการมองอนาคตให้แก่ผู้เรียนอิสลามศึกษาในศตวรรษที่ 21 พร้อมทั้งปรับปรุงหลักสูตรและวิธีการสอนให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงและบริบทของสังคม ผลการศึกษาที่ปรากฏเช่นนี้ ชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาผู้เรียนอิสลามศึกษาในศตวรรษที่ 21 ต้องเป็นกระบวนการที่ผสานระหว่างความสามารถในการเผชิญกับโลกยุคใหม่ และการยึดมั่นในรากฐานศรัทธาอิสลามอย่างสมดุล ต้องมีการปรับหลักสูตร วิธีการสอน และกิจกรรมการเรียนรู้ให้ตอบโจทย์ทั้งบริบทท้องถิ่นและความเปลี่ยนแปลงระดับโลก โดยไม่ละทิ้งเป้าหมายสูงสุดของการศึกษาคือ “การสร้างคนดีเพื่อโลกนี้และโลกหน้า” ดังนั้น การพัฒนาทุกด้านของผู้เรียนเพื่อให้ครบถ้วนสมบูรณ์ในการดำเนินชีวิตตามแบบอย่างของท่านนบี ﷺ และสามารถนำมาปรับวิธีการนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตสมัยใหม่ที่สอดคล้องกับหลักการอิสลาม การจัดการศึกษาอิสลามจึงมีความครอบคลุมและครบถ้วนสมบูรณ์นั้นนับเป็นความเมตตาและความโปรดปรานอันยิ่งใหญ่ที่อัลลอฮฺ ﷻ ทรงประทานมายังมนุษย์และญินดังที่อัลลอฮฺ ﷻ ตรัสไว้ ความว่า “วันนี้ข้าได้ให้ครบถ้วนแก่พวกเจ้าแล้วซึ่งศาสนาของพวกเจ้าและข้าได้ให้ครบถ้วนแก่พวกเจ้าแล้วซึ่งความกรุณาเมตตาของข้า และข้าได้เลือกอิสลามให้เป็นศาสนาแก่พวกเจ้าแล้ว” (อัลมาอิดะฮ์, 5: 3)

จากอายะฮฺอัลกรุอานข้างต้นชี้ให้เห็นว่า การส่งเสริมการเรียนรู้หรือการพัฒนาสมรรถนะที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 ของอิสลามนั้นเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตโดยส่งเสริมความเจริญงอกงามทางด้านการศรัทธา การทำความดี คุณธรรมจริยธรรม สติปัญญา จิตใจ ร่างกาย และศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตจึงมีความจำเป็นต่อชีวิตมนุษย์โดยเฉพาะท่ามกลางกระแสของความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ดังนั้นการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตจึงมีความสำคัญเช่นกัน เป็นการส่งเสริมที่สามารถบูรณาการในทุกส่วนเข้าด้วยกันเพื่อพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตของมุสลิมอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตช่วยให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขและสามารถปรับตัวให้เข้าสภาพแวดล้อมและสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมโลก สอดคล้องกับวิชญะ น้อยมาลา (2564) ที่พบว่าการก้าวผ่านจากโลกปฏิวัติอุตสาหกรรมยุคเก่าไปสู่โลกดิจิตอล ทำให้ความต้องการของตลาดแรงงานเปลี่ยนไปทักษะต่าง ๆ ที่เป็นการทำซ้ำ ๆ ไม่เพียงพออีกต่อไป อีกทั้งทุกศตวรรษจะมีการเปลี่ยนแปลงและสิ่งใหม่ ๆ เกิดขึ้นอยู่เสมอ ทุกคนที่อาศัยอยู่ในโลกนี้ปฏิเสธการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นไม่ได้ แต่ทุกคนสามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ การรับมือที่ดีที่สุดสำหรับการเปลี่ยนแปลงคือ การปรับตัวให้ทันและไม่เกิดผลกระทบกับตนเองหรือเกิดผลกระทบน้อยที่สุดในศตวรรษที่ 21 นี้ ทุกคนไปสู่สังคมแบบใหม่คือ “สังคมความรู้” ทุกคนจะได้รับข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันอย่างมากมายจากการเล่นโทรศัพท์มือถือ การพูดคุยกับบุคคลในแอพพลิเคชั่นสนทนา และจากแหล่งต่าง ๆ ทำให้มีการส่งต่อข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ อย่างรวดเร็วส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์ในทุกมิติ และเมื่อพิจารณารายด้าน **การคิดอย่างมีวิจารณญาณ** ผลการศึกษาที่ปรากฏชี้ให้เห็นว่า สมรรถนะด้านนี้เป็นจุดอ่อนที่ชัดเจนของผู้เรียนในปัจจุบัน แม้จะมีเนื้อหาทางศาสนาในหลักสูตร แต่ยังไม่สามารถเชื่อมโยงกับสถานการณ์จริงหรือใช้ในการวิเคราะห์ปัญหาทางสังคมได้ ผู้เรียนยังขาดทักษะในการคิดอย่างเป็นระบบ ขาดเวทีฝึกฝนที่ชัดเจนและต่อเนื่อง อีกทั้งไม่กล้าแสดงความคิดเห็นหรือใช้หลักการอิสลามในการวิพากษ์วิจารณ์อย่างมีหลักการ ดังนั้น ควรฝังการคิดอย่างมีวิจารณญาณไว้ในทุกวิชา ไม่ใช่จำกัดเฉพาะบางรายวิชา ต้องเชื่อมโยงกับ Maqasid al-Shariah และกรอบ

คิดทางศาสนา ควรออกแบบกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนวิเคราะห์กรณีศึกษา ศึกษาประเด็นทางสังคมผ่านมุมมองอิสลาม และส่งเสริมการใช้สถานการณ์จริงเป็นเวทีฝึก เช่น เวทีเสวนา โต้วาที หรืองานวิจัยภาคสนาม ดังที่อัลลอฮฺ ﷻ ตรัสไว้

ความว่า “ดังนั้น ผู้ที่รู้ว่าแท้จริงสิ่งที่ถูกประทานแก่เจ้า จากพระเจ้าของเจ้านั้นเป็นความจริงจะเหมือนกับผู้ที่ตาบอดกระนั้นหรือ? แท้จริงบรรดาผู้มีสติปัญญาเท่านั้นที่จะใคร่ครวญ” (อัรเราะอฺด์, 13: 19)

จากอายะฮฺอัลกรุอานข้างต้นชี้ให้เห็นว่า การคิดอย่างมีวิจารณญาณนั้นเป็นกระบวนการที่สำคัญที่จะนำไปสู่การศรัทธาที่แน่วแน่ มั่นคง ตลอดจนการปฏิบัติตามคำสั่งของเอกองค์อัลลอฮฺ ﷻ ด้วยความบริสุทธิ์ใจ ฉะนั้นสมรรถนะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณหรือการคิดใคร่ครวญนั้นจึงเป็นสมรรถนะสำคัญที่ควรถูกกระตุ้นและปลูกฝังให้กับผู้เรียน ผู้ซึ่งเป็นกำลังสำคัญและเป็นต้นกล้าที่พร้อมเติบโตในภาคหน้าอย่างสมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างมีความสุข

การคิดเชิงสร้างสรรค์ ผลการศึกษาที่ปรากฏชี้ให้เห็นว่า ผู้เรียนยังขาดความมั่นใจในการแสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์ และยังไม่มีพื้นที่เพียงพอในการแสดงออกในรูปแบบที่ปลอดภัยต่ออัตลักษณ์อิสลาม การคิดสร้างสรรค์จึงควรมาหลังจากการมีทักษะการคิดและการสื่อสารที่มั่นคง และต้องอยู่ภายใต้กรอบศาสนา ไม่ละเมิดหลักศีลธรรม ดังนั้นควรส่งเสริม เช่น การผลิตสื่อวิดีโอ ละครสั้น ศิลปะอิสลามที่มีจุดมุ่งหมายทางดะวะฮฺ สร้างพื้นที่ทดลอง เช่น Islamic Media Workshop, งานนิทรรศการเยาวชน ความคิดสร้างสรรค์ต้องมีเป้าหมายชัดเจน และอยู่ในกรอบคุณค่าของศาสนาอิสลาม และออกแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมการออกแบบวิธีเผยแผ่ศาสนาอย่างแปลกใหม่และปลอดภัยต่ออัตลักษณ์ของผู้เรียนสอดคล้องกับ Mahmud & Wong (2022) ที่พบว่า การให้ความสำคัญกับการปรับปรุงคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษาได้กระตุ้นให้เกิดการความสนใจ มีการเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษาเป็นจำนวนมาก เนื่องจากโลกมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา สถาบันหลายแห่งจึงเริ่มนำทักษะในศตวรรษที่ 21 มาใช้ในการออกแบบหลักสูตรเพื่อเตรียมความพร้อมของผู้เรียนให้พร้อมสำหรับการประสบความสำเร็จในที่ทำงานและการพัฒนาอาชีพตลอดชีวิต แม้จะมีความสำคัญ แต่ก็มีความแตกต่างกันในเรื่องของการสร้างความเข้าใจอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับความสำคัญของมัน ผลการศึกษานี้ยังยืนยันว่าการรู้ข้อมูลเป็นทักษะที่จำเป็นเพื่อความเป็นเลิศในที่ทำงาน และในทำนองเดียวกันทักษะการแก้ปัญหาช่วยพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิจารณ์ซึ่งมีส่วนร่วมในการพัฒนาทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ ส่วน **การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร** ผลการศึกษาที่ปรากฏชี้ให้เห็นว่า แม้ผู้เรียนจะสามารถใช้เทคโนโลยีได้ แต่ยังขาดมิติทางคุณค่าในการเลือกใช้ ขาดทักษะการแยกแยะข้อมูลเท็จ และยังไม่สามารถใช้เทคโนโลยีเพื่อการเผยแผ่ศาสนาอย่างมีคุณภาพได้เต็มที่ การรู้เท่าทันสื่อ ข้อมูลปลอม และการใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรมคือจุดอ่อนสำคัญ ดังนั้นควรฝึกใช้เทคโนโลยีเพื่อการดะวะฮฺ เช่น TikTok, Podcast, Infographic Islamic Content ฝึก Digital Literacy และ Coding เบื้องต้น สำหรับการผลิตสื่ออย่างมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมความเข้าใจการใช้สื่อข้ามวัฒนธรรมในสังคมพหุวัฒนธรรม สร้างกิจกรรมที่ฝึกทักษะการกลั่นกรองเนื้อหาศาสนาออนไลน์ เท่าทัน Fake News และการบิดเบือนหลักศาสนา และพัฒนาโครงการที่เชื่อมโยงเทคโนโลยีกับบทเรียนศาสนา เช่น คลิปวิดีโอถาม-ตอบอิสลามออนไลน์ ดังที่อัลลอฮฺ ﷻ ตรัสไว้

ความว่า “พวกเจ้านั้นเป็นประชาชาติที่ดียิ่งซึ่งถูกให้อุบัติขึ้นสำหรับมนุษย์ชาติ โดยที่พวกเจ้าใช้ให้ปฏิบัติสิ่งที่ชอบ และห้ามมิให้ปฏิบัติสิ่งที่มิชอบ และศรัทธาต่ออัลลอฮฺ ﷻ” (อัลอิมรอน, 3: 110)

จากอายะฮฺอัลกรุอานข้างต้นชี้ให้เห็นว่า อิสลามให้ความสำคัญด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเช่นกัน โดยเฉพาะการรู้เท่าทันสื่อและเทคโนโลยี ซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญอย่างยิ่งในโลกปัจจุบัน และในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นยุคไร้พรมแดนด้านข่าวสาร ผู้เรียนจะต้องรู้เท่าทันสื่อและเทคโนโลยี ต้องมีทักษะการแยกความคิดและอารมณ์ออกจากกันเมื่อมีการเปิดรับสื่อ การวิเคราะห์สื่อ การตีความสื่อที่นำเสนอ การประเมินค่าสื่อว่ามีคุณภาพและคุณค่ามากน้อยเพียงใดและการใช้สื่อให้เกิดประโยชน์ตามหลักคำสอนของอิสลามในการดำเนินชีวิต ก่อให้เกิดประโยชน์ไม่ใช้สิ่งที่ไร้ประโยชน์ การใช้เทคโนโลยีของมุสลิมสามารถใช้ในศาสนาได้ด้วย กล่าวคือการทำงานอิสลามที่มีการเชิญชวน (ดะห์วะฮฺ) สู่การทำความดีและห้ามปรามการทำความชั่ว และ **การมีส่วนร่วมในสังคม** ผลการศึกษาที่ปรากฏชี้ให้เห็นว่า ผู้เรียนยังไม่กล้าสื่อสารหรือแสดงความคิดเห็นในที่สาธารณะ ขาดทักษะในการทำงานเป็นกลุ่มโดยเฉพาะในบริบทที่หลากหลาย การเรียนรู้แบบร่วมมือยังไม่ถูกออกแบบให้มีประสิทธิภาพในการฝึกสมรรถนะนี้อย่างแท้จริง โดยเฉพาะในรายวิชาภาษาอาหรับและอังกฤษซึ่งจำเป็นมากต่อการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม ดังนั้นควรสร้างกิจกรรมกลุ่มแบบปฏิบัติ เช่น การลงพื้นที่จริง พูดคุยกับชุมชน พัฒนารายวิชาเฉพาะที่เน้น “การสื่อสารและการมีส่วนร่วมในบริบทข้ามวัฒนธรรม” จัดเวทีให้ผู้เรียนได้อภิปราย นำเสนอ แลกเปลี่ยน ฝึกให้ผู้เรียนสื่อสารในที่สาธารณะด้วยวิธีการที่สร้างสรรค์และเคารพความคิดเห็นผู้อื่น และส่งเสริมการใช้ภาษาอาหรับและอังกฤษในกิจกรรมสื่อสารจริงสอดคล้องกับทัศนะของอะหมัด อิบรอฮีม อบูซิน (2553) ที่ได้กล่าวถึงองค์กรที่บริหารตามหลักคุณลักษณะผู้นำตามหลักการอิสลามสามารถยกระดับความน่าชื่อถือจากผู้ร่วมงานให้สูงได้ซึ่งประกอบด้วย การเป็นแบบอย่างที่ดี มารยาทดี การประชุม ปรึกษาหารือ การฝึกและสอนงาน การเชื่อมั่นในความสามารถของผู้ร่วมงาน และมอบอำนาจหน้าที่งาน และติดตามผลการทำงานบนพื้นฐานความรับผิดชอบ

สรุปผลการวิจัย

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์สมรรถนะที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียนหลักสูตรอิสลามศึกษาระดับปริญญาตรี สถาบันอุดมศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการศึกษาพบว่า สมรรถนะที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียนหลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับปริญญาตรี สถาบันอุดมศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มี 4 ด้าน คือ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การคิดเชิงสร้างสรรค์ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และการมีส่วนร่วมในสังคม ดังนั้นองค์ความรู้เกี่ยวกับสมรรถนะที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียน หลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับปริญญาตรี สถาบันอุดมศึกษา ผู้มีส่วนได้เสีย องค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการวิจัยด้านนโยบายทางการศึกษาในอนาคตได้ต่อไป

ข้อเสนอแนะ

การศึกษานี้ศึกษาเฉพาะสมรรถนะที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียนหลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับปริญญาตรี สถาบันอุดมศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เท่านั้น ดังนั้นสถาบันอุดมศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชนสามารถนำผลการวิจัยนี้ไปศึกษาต่อยอดเกี่ยวกับสมรรถนะที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียนหลักสูตรอื่น ๆ ได้ในอนาคต

กิตติกรรมประกาศ

ทุนอุดหนุนการวิจัยเพื่อวิทยานิพนธ์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ประจำปีงบประมาณ 2567

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการมาตรฐานการอุดมศึกษา. (2565). *กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ* (TQF). สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา. (2564). หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาอิสลามศึกษา หลักสูตรใหม่ พ.ศ. 2564 หลักสูตรปริญญาตรีทางวิชาการ. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.

คณะวิทยาการอิสลาม. (2565). หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาอิสลามศึกษาและกฎหมายอิสลามหลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2565. คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.

คณะอิสลามศึกษาและนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยฟาฏอนี. (2564). หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาอิสลามศึกษา หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2564 . คณะอิสลามศึกษาและนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยฟาฏอนี.

ดิเรก หมานมานะ และมูฮำหมัดราพีร์ มะเก็ง. (2565). ทักษะที่จำเป็นและกิจกรรมเสริมทักษะสำหรับเยาวชนมุสลิมระดับอุดมศึกษาในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้. *Journal of Social Sciences and Humanities Research in Asia, 28*(2), 83-98.

ระพีพัฒน์ หาญโสภา, พระมหาศุภชัย ศุภกิจโจ, ประยุทธ ชูสอน, สุทธิพงษ์ สนสุวรรณ และมณฑกานต์ บุ่งเสน่ห์. (2563). การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21: ทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์, 20*(2), 163-172.

วรรณดี สุทธินรากร, ภูวเรศ อับดุลสตา และสมเกียรติ สุทธินรากร. (2564). *การพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะและการจัดการเรียนรู้อย่างมีความหมาย.* สยามปริทัศน์.

วิชญะ น้อยมาลา. (2564). ทักษะจำเป็นของการทำงานในศตวรรษที่ 21. *วารสารวิชาการรัตนบุศย์, 3*(1), 45-57.

ศรัณย์ ศานติศาสน์, & Uddin, M. N. (2022, ธันวาคม 6). ความไม่สงบกับการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนใต้. *ThaiPublica.* https://thaipublica.org/2022/12/nida-sustainable-move10/

กษิดิ์เดช คำพุช. (2022, ธันวาคม 22). อุปสรรคของเยาวชนชายแดนใต้ในกำแพงของความมั่นคง: ข้อมูลจากการสำรวจเยาวชน 2022. *The101.World.* https://www.the101.world/youth-obstacles-deep-south-2022

สถาบันอิสลามและอาหรับศึกษา มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์. (2565). หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาอิสลามศึกษา หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2565. สถาบันภาษาอาหรับและอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์.

สำนักข่าวอิศรา. (2565). *เปิดข้อมูลการศึกษาในจังหวัดชายแดนใต้.* https://www.isranews.org

สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรมแห่งชาติ. (2565). *รายงานการสำรวจสมรรถนะและความต้องการกำลังคนในอนาคตของประเทศไทย.* สอวช.

อติพร เกิดเรือง, ไชยวัฒน์ ค้ำชู และชัยพัฒน์ พันธุ์วัฒนสกุล. (2564). แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของสถาบันอุดมศึกษาไทย. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์, 6*(1), *781-790.*

อะหมัด อิบรอฮีม อบูซิน. (2553). *การบริหารจัดการในอิสลาม* (ฮาเร๊ะ เจ๊ะโด, แปล). ไอคิว มีเดีย.

Boonsong, S. (2014). *Student activities and higher education development.*

Boyatzis, R. E. (1982). *The competent manager: A model for effective performance.* John Wiley & Sons.

Denzin, N. K. (1978). *The research act: A theoretical introduction to sociological methods* (2nd ed.). McGraw-Hill.

Mahmud M. M. & Wong F. S. (2022). Digital age: The importance of 21st century skills among the undergraduates. Frontiers in Education. https://www.researchgate.net/publication/365021724_Digital_age_The_importance_of_21st_century_skills_among_the_undergraduates.

McClelland, D. C. (1973). Testing for competence rather than for "intelligence." *American Psychologist, 28*(1), 1–14. https://doi.org/10.1037/h0034092

Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook* (2nd ed.). Thousand Oaks, Sage Publications.

Organization for Economic Co-operation and Development (OECD). (2005). *The definition and selection of key competencies: Executive summary*. OECD Publishing.

Partnership for 21st Century Skills. (2009). *Framework for 21st century learning.* Author.

Parry, S. B. (1996). The quest for competencies. *Training, 33*(7), 48–54.

Spencer, L. M., & Spencer, S. M. (1993). *Competence at work: Models for superior performance*. Wiley. https://archive.org/details/competenceatwork00spen

UNESCO. (2016). *Education 2030: Incheon declaration and framework for action for the implementation of Sustainable Development Goal 4: Ensure inclusive and equitable quality education and promote lifelong learning opportunities for all* (ED-2016/WS/28). UNESCO. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000245656

World Economic Forum. (2020). *The future of jobs report 2020.* World Economic Forum. https://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_2020.pdf

Yuvabadhana Foundation. (2017). *รายงานการศึกษาเด็กและเยาวชนไทยในศตวรรษที่ 21.* มูลนิธิยุวพัฒน์.

ภาวะผู้นำเชิงวิชาการของผู้บริหารสตรีในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 1

ไซนะ กือแล
รูดียะห์ หะ
นิเลาะ แวอุเซ็ง

ภาวะผู้นำเชิงวิชาการของผู้บริหารสตรีในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 1

ไซนะ กือแล [1] รูดียะห์ หะ[2] นิเลาะ แวอุเซ็ง[3]

บทคัดย่อ

จุดประสงค์ งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาวะผู้นำเชิงวิชาการของผู้บริหารสตรีในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 1 ตามความคิดเห็นของครู

วิธีการศึกษา การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ เก็บรวมรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่าง คือ ครูในโรงเรียนประถมศึกษา และผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 1 จำนวน 327 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การแจกแจงความถี่ หาร้อยละ หาค่าคะแนนเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการศึกษา ผลการศึกษาพบว่าภาวะผู้นำเชิงวิชาการของผู้บริหารสตรีในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 1 ในภาพรวมและรายด้านทั้ง 5 ด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงตามลำดับ คือ ด้านการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ($\bar{x}$ = 4.38, S.D. = 0.62) ด้านการส่งเสริมให้มีการพัฒนาวิชาชีพ ($\bar{x}$ = 4.14, S.D. = 0.53) ด้านการส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการ ($\bar{x}$ = 4.27, S.D. = 0.65) ด้านการนิเทศและติดตามดูแลความก้าวหน้าด้านวิชาการ ($\bar{x}$ = 4.08, S.D. = 0.55) ด้านการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายของโรงเรียน ($\bar{x}$ = 4.06, S.D. = 0.58) ตามลำดับ

การนำผลวิจัยไปใช้ ข้อค้นพบสามารถเป็นแนวทางสำหรับการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา และสามารถนำผลวิจัยกำหนดนโยบาย การมอบหมายงาน การธำรงรักษาและการพัฒนาผู้บริหารสตรี รวมทั้งเป็นแนวทางในการส่งเสริมให้ผู้บริหารสตรีมีโอกาสมากขึ้นในการใช้ภาวะผู้นำทางวิชาการจัดการอย่างมีประสิทธิผล

คำสำคัญ : ภาวะผู้นำทางวิชาการ; ผู้บริหารสตรี;ผู้บริหารสถานศึกษา

[1] นักศึกษาปริญญาโท,สาขาวิชาการบริหารและการจัดการการศึกษา คณะวิทยาการอิสลามมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, gurupasathai2532@gmail.com

[2] ปร.ด. (การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร), อาจารย์ประจำสาขาการสอนอิสลามศึกษา, คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, อีเมล์: rudiyah.h@psu.ac.th

[3] ปร.ด.(การศึกษา–บริหารการศึกษา) รองศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาการบริหารและการจัดการการศึกษาอิสลาม คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีอีเมล์: niloh.w@psu.ac.th

Academic Leadership of Female Administrators in Primary Schools under Narathiwat Primary Educational Service Area Office 1

Saina kuelae [4] Rudiyah Ha[5] Niloh Wae-u-seng[6]

Abstract

Objective: Objective: This study examined the instructional leadership capabilities of female educational administrators in primary schools within the Narathiwat Primary Educational Service Area 1, as perceived by teaching personnel.

Methodology: A quantitative research design was implemented employing survey methodology for data collection. The research sample consisted of 327 respondents comprising classroom teachers and educational administrators from primary institutions under the Narathiwat Primary Educational Service Area 1. Data analysis utilized descriptive statistics including frequency distributions, percentages, means, and standard deviations.

Research Findings: Results indicated that female administrators demonstrated high-level instructional leadership performance overall and across all measured dimensions. The five dimensions were ranked as follows: curriculum development and instructional management ($\bar{x}$ = 4.38, S.D. = 0.62), fostering academic environment ($\bar{x}$ = 4.27, S.D. = 0.65), promoting professional development ($\bar{x}$ = 4.14, S.D. = 0.53), academic supervision and progress monitoring ($\bar{x}$ = 4.08, S.D. = 0.55), and establishing institutional vision, mission, and objectives ($\bar{x}$ = 4.06, S.D. = 0.58).

Contributions: These findings provide empirical evidence for enhancing instructional leadership development among primary school administrators. The results can inform educational policy development, administrative assignments, professional development programs for female leaders, and strategic initiatives to expand opportunities for effective instructional leadership implementation by female administrators in educational settings.

Keywords: Instructiona lLeadership; Female Educational Administrators; School Leadership

บทนำ

[4] นักศึกษาปริญญาโท,สาขาวิชาการบริหารและการจัดการการศึกษา คณะวิทยาการอิสลามมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, gurupasathai2532@gmail.com

[5] ปร.ด. (การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร), อาจารย์ประจำสาขาการสอนอิสลามศึกษา, คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, อีเมล์: rudiyah.h@psu.ac.th

[6] ปร.ด.(การศึกษา–บริหารการศึกษา) รองศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาการบริหารและการจัดการการศึกษาอิสลาม คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีอีเมล์: niloh.w@psu.ac.th

การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพ เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ตามกรอบยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ได้กำหนดวิสัยทัศน์ให้คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) และสนับสนุนการพลิกโฉมประเทศไทยสู่ "สังคมก้าวหน้า เศรษฐกิจสร้างมูลค่าอย่างยั่งยืน" ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2560) ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญต่อคุณภาพการศึกษา เนื่องจากสถานศึกษาที่มีนักเรียนคุณภาพดีมักเป็นสถานศึกษาที่ผู้บริหารให้ความสำคัญกับงานวิชาการ (พิมพรรณ สุริโย, 2552) ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องมีวิสัยทัศน์ คุณธรรม จริยธรรม ทักษะการบริหาร และภาวะผู้นำทางวิชาการที่เหมาะสมเพื่อการขับเคลื่อนยกระดับคุณภาพการศึกษาต่อไปได้

ดังนั้น การบริหารงานวิชาการที่ดีจะสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ และสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาทั้งด้านวิชาการและทักษะอื่น ๆ ของผู้เรียน ส่งผลให้ผู้เรียนมีผลการเรียนที่ดีขึ้น และมีคุณภาพในด้านการคิดวิเคราะห์ และปรับตัวให้เข้ากับโลกยุคใหม่ได้อีกทั้งการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มีประสิทธิผล คือ การบรรลุจุดมุ่งหมายของสถานศึกษา เนื่องจากการบริหารงานวิชาการเป็นงานหลักในการบริหารงานเพื่อพัฒนาผู้เรียน ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายสำคัญของการบริหารสถานศึกษา ประสิทธิผลของการบริหารงานวิชาการจึงมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันกับประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาถือเป็นบุคคลสำคัญในการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ และมีอิทธิพลต่อครู มีบทบาทต่อการกำหนดทิศทางนโยบายนำพาสถานศึกษาไปสู่ความสำเร็จ และบรรลุเป้าหมาย (ณฐกร วรรณวัตน์ และภาวิดา ธาราศรีสุทธิ, 2564) จากการผลการศึกษาในบริบทของ

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 1 ตั้งอยู่ที่ตำบลลำภู อำเภอเมืองนราธิวาส รับผิดชอบบริหารจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาใน 5 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองนราธิวาส บาเจาะ ยี่งอ รือเสาะ และศรีสาคร ประกอบด้วยโรงเรียนในสังกัดทั้งหมด 148 โรงเรียน โดยมีผู้บริหารชาย 89 คน (ร้อยละ 60.14) และผู้บริหารสตรี 59 คน (ร้อยละ 39.86) จากการวิเคราะห์ผลคะแนนเฉลี่ย RT ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 NT ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และ O-NET ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2566 พบว่าโรงเรียนที่มีผู้บริหารสตรีมีลำดับคะแนนเทียบเท่ากับโรงเรียนที่มีผู้บริหารเป็นผู้ชาย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าความสามารถในบริบทภาวะผู้นำเชิงวิชาการของผู้บริหารสตรีมีความสามารถที่ไม่แตกต่างจากผู้บริหารชายจากผลการศึกษาข้อมูลและผลสัมฤทธิ์คะแนนผลทดสอบที่มีการวัดผลประจำปีการศึกษาดังกล่าว แสดงให้เห็นชัดเจนถึงความสามารถในบริบทภาวะผู้นำเชิงวิชาการของผู้บริหารสตรีมีความสามารถที่ไม่แตกต่างกัน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 1, 2566) ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาภาวะผู้นำเชิงวิชาการของผู้บริหารสตรีในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 1 เพื่อนำเสนอเป็นข้อมูลสารสนเทศและแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิชาการของผู้บริหารสตรีในโรงเรียนประถมศึกษา อันจะส่งผลต่อความสำเร็จของการขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษา คุณภาพของครูและบุคลากรทางการศึกษา และคุณภาพของผู้เรียนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาวะผู้นำเชิงวิชาการของผู้บริหารสตรีในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 1 ตามความคิดเห็นของครู

วิธีการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เพื่อศึกษาภาวะผู้นำเชิงวิชาการของผู้บริหารสตรีในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 1

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วยบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 1 จำนวนทั้งสิ้น 2,239 คน (ข้อมูลจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 1 ปีงบประมาณ 2567) สำหรับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของ Krejcie & Morgan ซึ่งได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 327 คน โดยจัดสรรตามสัดส่วนของจำนวนโรงเรียน การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างนี้ใช้วิธีการสุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling) โดยสุ่มเลือกครูและบุคลากรทางการศึกษาจากโรงเรียนตามเกณฑ์ที่กำหนด เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนของประชากรอย่างแท้จริง

เครื่องมือการวิจัยและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงวิชาการของผู้บริหารสตรีโดยครอบคลุมองค์ประกอบหลักของภาวะผู้นำทางวิชาการ ได้แก่ การกำหนดวิสัยทัศน์และเป้าหมายทางวิชาการ การบริหารหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนการนิเทศและประเมินผลการสอน การส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการในโรงเรียน การพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนเพื่อสนับสนุนงานวิชาการ ใช้รูปแบบมาตรวัดแบบลิเคิร์ต 5 ระดับ (Likert Scale) โดยผ่านการตรวจสอบค่าดัชนีความสอดคล้อง(Index of Item-Objective Cogruene : IOC) มีค่าอยู่ในระหว่าง 0.67-1.00 นอกจากนี้ได้นำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง (Try-out) จำนวน 30 คน แล้วนำไปหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha) ได้ค่าความเชื่อมั่น .96

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยนำหนังสือจากคณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เสนอต่อผู้อำนวยการโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 1 เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลจากครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 1 ที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างในการตอบแบบสอบถาม
2. ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่าง โดยใช้รูปแบบออนไลน์ในรูปแบบ Google Form
3. ผู้วิจัยเก็บแบบสอบถาม ซึ่งผู้วิจัยได้แจกไปทั้งสิ้นจำนวน 327 ฉบับ ได้รับคืน 327 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามแล้วนำมาดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปตามขั้นตอนดังนี้

6.1. การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ โดยใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

6.1.1 วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ วุฒิการศึกษาประสบการณ์การทำงาน ตำแหน่งทางวิชาการ ขนาดของโรงเรียน โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) และหาร้อยละ (Percentage) และหาค่าคะแนนเฉลี่ย (Mean) นำเสนอในรูปตารางและความเรียง

6.1.2 วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามตอนที่ 2 ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 1 วิเคราะห์ข้อมูลโดยหา ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) วิเคราะห์เป็นรายข้อ รายด้านและโดยรวม กำหนดเกณฑ์แปลผลเป็น 5 ระดับ (บุญชม ศรีสะอาด , 2560) ดังนี้

ค่าเฉลี่ย	ภาวะผู้นำเชิงวิชาการของผู้บริหารสตรี
4.51 - 5.00	หมายถึง มีภาวะผู้นำเชิงวิชาการของผู้บริหารสตรี อยู่ในระดับมากที่สุด
3.51 - 4.50	หมายถึง มีภาวะผู้นำเชิงวิชาการของผู้บริหารสตรี อยู่ในระดับมาก
2.51 - 3.50	หมายถึง มีภาวะผู้นำเชิงวิชาการของผู้บริหารสตรี อยู่ในระดับปานกลาง
1.51 - 2.50	หมายถึง มีภาวะผู้นำเชิงวิชาการของผู้บริหารสตรี อยู่ในระดับน้อย
1.00 - 1.50	หมายถึง มีภาวะผู้นำเชิงวิชาการของผู้บริหารสตรี อยู่ในระดับน้อยที่สุด

ผลการศึกษา

ผลการวิจัยนำเสนอตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำเชิงวิชาการของผู้บริหารสตรีในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 1 ตามความคิดเห็นของครู

ผลการวิเคราะห์ภาวะผู้นำทางเชิงวิชาการของผู้บริหารสตรีในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 1 แยกออกเป็นรายด้านในแต่ละด้านตามตาราง ดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้านที่ 1 การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายของโรงเรียน

รายการ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ
1.ผู้บริหารสถานศึกษากำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายของโรงเรียน	4.38	0.56	มาก	1
2.ครูมีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายของโรงเรียน	3.89	0.68	มาก	8
3.ผู้บริหารสถานศึกษามีแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายของโรงเรียนในอนาคต	4.11	0.54	มาก	2
4.ผู้บริหารสถานศึกษามีกระบวนการทบทวนและปรับปรุงวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายของโรงเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ	4.06	0.59	มาก	3

รายการ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ
5. ผู้บริหารสถานศึกษากำหนดเป้าหมายระยะสั้นและระยะยาวของโรงเรียนให้เชื่อมโยงกับวิสัยทัศน์และพันธกิจที่กำหนดไว้	4.01	0.60	มาก	4
6.ผู้บริหารสถานศึกษามีกลยุทธ์ในการสื่อสารวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมาย ให้บุคลากรทุกคนรับรู้และเข้าใจตรงกัน	4.05	0.59	มาก	6
7.ผู้บริหารสถานศึกษาจัดสรรทรัพยากร (บุคลากร งบประมาณ เวลา) ของโรงเรียนเพื่อสนับสนุนการขับเคลื่อนวิสัยทัศน์และพันธกิจของโรงเรียน	3.98	0.60	มาก	7
8.ผู้บริหารสถานศึกษามีการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงหรือความท้าทายในอนาคตที่อาจส่งผลต่อการดำเนินตามวิสัยทัศน์และพันธกิจ	4.01	0.53	มาก	5
รวม	4.06	0.58	มาก	

จากตารางที่ 1 พบว่าการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายของโรงเรียน โดยพิจารณาจากความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูล พบว่า ข้อคำถามที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ ข้อคำถามที่ 1 "ผู้บริหารสถานศึกษากำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายของโรงเรียน" โดยมี ($\bar{x} = 4.38$, S.D. = 0.56) อยู่ในระดับ "มาก" เป็นลำดับที่ 1 สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทเชิงรุกของผู้บริหารในการวางกรอบทิศทางการพัฒนาโรงเรียนได้อย่างชัดเจน รายการที่มีค่าเฉลี่ยรองลงมา ได้แก่ "ผู้บริหารสถานศึกษามีแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายของโรงเรียนในอนาคต" ($\bar{x} = 4.11$, S.D. = 0.54) และ" ผู้บริหารสถานศึกษามีกระบวนการทบทวนและปรับปรุงวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายของโรงเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ($\bar{x} = 4.06$, S.D. = 0.59) ซึ่งอยู่ในระดับ "มาก" เช่นกัน

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้านที่ 2 การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน

รายการ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ
1.ผู้บริหารสถานศึกษามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานและหลักสูตรสถานศึกษา	4.36	0.63	มาก	6
2.ผู้บริหารสถานศึกษากำหนดหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับ วิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายของสถานศึกษาอย่างชัดเจน	4.33	0.68	มาก	7
3.ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมให้ครูนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการเรียนรู้ของนักเรียน	4.43	0.64	มาก	2
4.ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมและสนับสนุนการปรับตัวของครูให้สามารถจัดการเรียนการสอนได้ตามหลักสูตรที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างเหมาะสม	4.41	0.60	มาก	3
5.ผู้บริหารสถานศึกษาออกแบบและพัฒนาหลักสูตรโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในสถานศึกษา	4.33	0.65	มาก	8
6.ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) มีบทบาทในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน	4.46	0.58	มาก	1
7.ผู้บริหารสถานศึกษากำกับ ติดตาม การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูให้เป็นไปตามมาตรฐานทางวิชาการอย่างต่อเนื่อง	4.37	0.61	มาก	5

รายการ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ
8.ผู้บริหารสถานศึกษามีแนวทางในการประเมินหลักสูตรที่ใช้อยู่ เพื่อให้สามารถนำผลการประเมินไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ	4.38	0.60	มาก	4
รวม	4.38	0.62	มาก	

จากตารางที่ 2 ผลการศึกษาพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีการปฏิบัติด้านการบริหารหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.38, S.D. = 0.62$) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษาให้ความสำคัญกับการพัฒนาหลักสูตรและการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ ในส่วนของการวิเคราะห์รายข้อพบว่า ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพมีบทบาทในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x} = 4.46, S.D. = 0.58$) ซึ่งเป็นลำดับที่หนึ่ง แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษาตระหนักถึงความสำคัญของการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา รองลงมาคือ การส่งเสริมให้ครูนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการเรียนรู้ของนักเรียน ($\bar{x} = 4.43, S.D. = 0.64$) เป็นลำดับที่สอง และการส่งเสริมสนับสนุนการปรับตัวของครูให้สามารถจัดการเรียนการสอนได้ตามหลักสูตรที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างเหมาะสม ($\bar{x} = 4.41, S.D. = 0.60$) เป็นลำดับที่สาม

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้านที่ 3 การส่งเสริมให้มีการพัฒนาวิชาชีพ

รายการ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ
1.ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมการจัดทำแผนพัฒนาวิชาชีพของครูและบุคลากร โดยมีการกำหนดเป้าหมายอย่างชัดเจนและต่อเนื่อง	4.14	0.54	มาก	4
2.ผู้บริหารสถานสึกษาสนับสนุนให้ครูและบุคลากรทางการศึกษามีการพัฒนาวิชาชีพอย่างสม่ำเสมอ	4.15	0.55	มาก	3
3. ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมการพัฒนาวิชาชีพของครูให้สอดคล้องกับทัศนคติและความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน	4.12	0.53	มาก	7
4.ผู้บริหารสถานศึกษาให้การสนับสนุนด้านงบประมาณในการพัฒนาวิชาชีพของครูผู้สอนอย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง	4.10	0.57	มาก	8
5.ผู้บริหารสถานศึกษาสนับสนุนให้ครูนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการพัฒนาวิชาชีพอย่างมีประสิทธิภาพ	4.17	0.53	มาก	2
6.ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมให้ครูมีการพัฒนาและแก้ไขปัญหาร่วมกันโดยใช้กระบวนการชุมชนทางวิชาชีพ (PLC)	4.24	0.56	มาก	1
7.ผู้บริหารสถานศึกษาสร้างแรงจูงใจและสนับสนุนให้ครูตระหนักถึงความสำคัญและเห็นคุณค่าในการพัฒนาวิชาชีพของตนเอง	4.11	0.50	มาก	6
8.ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในครูผ่านกระบวนการพัฒนาวิชาชีพอย่างเป็นระบบและยั่งยืน	4.11	0.51	มาก	5
รวม	4.14	0.53	มาก	

จากตารางที่ 3 ผลการศึกษาพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีการปฏิบัติด้านการส่งเสริมการพัฒนาวิชาชีพครูอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.14$, S.D. = 0.53) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษาให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพของครูและบุคลากรทางการศึกษา เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า การส่งเสริมให้ครูมีการพัฒนาและแก้ไขปัญหาร่วมกันโดยใช้กระบวนการชุมชนทางวิชาชีพมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x} = 4.24$, S.D. = 0.56) ซึ่งเป็นลำดับที่หนึ่ง แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษาตระหนักถึงความสำคัญของการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมการพัฒนาครูอย่างมีประสิทธิภาพ รองลงมาคือ การสนับสนุนให้ครูนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการพัฒนาวิชาชีพอย่างมีประสิทธิภาพ ($\bar{x} = 4.17$, S.D. = 0.53) เป็นลำดับที่สอง และการสนับสนุนให้ครูและบุคลากรทางการศึกษามีการพัฒนาวิชาชีพอย่างสม่ำเสมอ ($\bar{x} = 4.15$, S.D. = 0.55) เป็นลำดับที่สาม

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้านที่ 4 การนิเทศและติดตามดูแลความก้าวหน้าด้านวิชาการ

รายการ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ
1.ผู้บริหารสถานศึกษาดำเนินการนิเทศภายในอย่างมีระบบและประสิทธิภาพ เพื่อส่งเสริมและพัฒนาความสามารถในการจัดการเรียนการสอนของครู	4.12	0.50	มาก	3
2.ผู้บริหารสถานศึกษาใช้แนวทางการนิเทศแบบกัลยาณมิตร ซึ่งส่งผลเชิงบวกต่อทัศนคติและพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอนของครู	4.13	0.58	มาก	1
3.ผู้บริหารสถานศึกษามีการจัดแบ่งกลุ่มผู้นิเทศตามกลุ่มสาระการ เรียนรู้อย่างเหมาะสม เพื่อให้การนิเทศมีความสอดคล้องกับเนื้อหาวิชา และบริบทของผู้เรียน	4.12	0.55	มาก	2
4.ผู้บริหารสถานศึกษาดำเนินการพัฒนาและเสริมสร้างสมรรถนะของผู้นิเทศอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ	4.10	0.55	มาก	5
5.ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมการนิเทศโดยใช้วิธีการที่หลากหลาย ทั้งจากบุคลากรภายใน แหล่งเรียนรู้ภายนอก และเทคโนโลยีทางการศึกษาอย่างเหมาะสม	4.00	0.59	มาก	8
6.ผู้บริหารสถานศึกษานำผลที่ได้จากการนิเทศภายในมาใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงและพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น	4.05	0.55	มาก	6
7.ผู้บริหารสถานศึกษาให้การสนับสนุน ให้คำปรึกษา และเสนอแนะแนวทางในการจัดการเรียนการสอนแก่ครูอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ	4.05	0.54	มาก	7
8.ผู้บริหารสถานศึกษาให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ครูในด้านการนิเทศ และการประเมินผลการจัดการเรียนรู้ทุกครั้ง เพื่อใช้เป็นแนวทางใน การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น	4.11	0.56	มาก	4
รวม	4.08	0.55	มาก	

จากตารางที่ 4 ผลการศึกษาพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีการปฏิบัติด้านการนิเทศการศึกษาอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.08$, S.D. = 0.55) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษาให้ความสำคัญกับการนิเทศภายในเพื่อพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอนของครูในระดับที่น่าพอใจ จากผลการวิเคราะห์รายข้อพบว่า การใช้แนวทางการนิเทศแบบกัลยาณมิตรซึ่งส่งผลเชิงบวกต่อทัศนคติและพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอนของครูมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x} = 4.13$, S.D. = 0.58) ซึ่งเป็นลำดับที่หนึ่ง แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษาตระหนักถึงความสำคัญของการสร้างสัมพันธภาพที่ดีในการนิเทศเพื่อส่งเสริมการพัฒนาครูอย่างมีประสิทธิผล รองลงมาคือ การจัดแบ่งกลุ่ม

ผู้นิเทศตามกลุ่มสาระการเรียนรู้อย่างเหมาะสมเพื่อให้การนิเทศมีความสอดคล้องกับเนื้อหาวิชาและบริบทของผู้เรียน ($\bar{x} = 4.12$, S.D. = 0.55) เป็นลำดับที่สอง และการดำเนินการนิเทศภายในอย่างมีระบบและประสิทธิภาพเพื่อส่งเสริมและพัฒนาความสามารถในการจัดการเรียนการสอนของครู ($\bar{x} = 4.12$, S.D. = 0.50) เป็นลำดับที่สาม

ตารางที่ 5 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้านที่ 5 การส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการ

รายการ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ
1.ผู้บริหารสถานศึกษาให้ความสำคัญต่อการส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการภายในสถานศึกษาอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ	4.32	0.63	มาก	1
2.ผู้บริหารสถานศึกษามีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการส่งเสริมและพัฒนาบรรยากาศทางวิชาการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น	4.28	0.69	มาก	3
3.สถานศึกษามีนโยบายและแนวทางในการส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการที่เอื้อต่อการเรียนรู้อย่างรอบด้าน	4.31	0.65	มาก	2
4.ผู้บริหารสถานศึกษาดำเนินการจัดกิจกรรมทางวิชาการอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาบรรยากาศทางวิชาการ	4.25	0.66	มาก	8
5.การจัดทำหลักสูตรและกระบวนการจัดการเรียนรู้มีความสอดคล้องกับการพัฒนาบรรยากาศทางวิชาการภายในสถานศึกษา	4.26	0.65	มาก	7
6.การดำเนินงานวิจัยในชั้นเรียนมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริม และยกระดับบรรยากาศทางวิชาการ	4.28	0.65	มาก	4
7.ผู้บริหารสถานศึกษานำนวัตกรรมทางการศึกษามาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการอย่างเหมาะสม	4.27	0.64	มาก	5
8.ผู้บริหารสถานศึกษากำหนดตัวชี้วัดหรือเกณฑ์ในการประเมิน บรรยากาศทางวิชาการเพื่อใช้ในการติดตามและพัฒนาคุณภาพ การจัดการศึกษา	4.26	0.66	มาก	6
รวม	4.27	0.65	มาก	

จากตารางที่ 5 ผลการศึกษาพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีการปฏิบัติด้านการส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.27$, S.D. = 0.65) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษาให้ความสำคัญกับการสร้างสิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาทางวิชาการของครูและนักเรียนในระดับที่น่าพอใจ จากผลการวิเคราะห์รายข้อพบว่า การให้ความสำคัญต่อการส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการภายในสถานศึกษาอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x} = 4.32$, S.D. = 0.63) ซึ่งเป็นลำดับที่หนึ่ง แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษาตระหนักถึงความสำคัญของการสร้างบรรยากาศทางวิชาการที่มีความต่อเนื่องและเป็นระบบ รองลงมาคือ การมีนโยบายและแนวทางในการส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการที่เอื้อต่อการเรียนรู้อย่างรอบด้าน ($\bar{x} = 4.31$, S.D. = 0.65) เป็นลำดับที่สอง และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการส่งเสริมและพัฒนาบรรยากาศทางวิชาการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ($\bar{x} = 4.28$, S.D. = 0.69) เป็นลำดับที่

ตารางที่ 6 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับภาวะผู้นำเชิงวิชาการของผู้บริหารสตรีในโรงเรียนประถมศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 1

ด้าน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ
1.การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายของโรงเรียน	4.06	0.59	มาก	5
2.การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน	4.39	0.63	มาก	1
3.การส่งเสริมให้มีการพัฒนาวิชาชีพ	4.15	0.54	มาก	3
4.การนิเทศและติดตามดูแลความก้าวหน้าด้านวิชาการ	4.09	0.55	มาก	4
5. การส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการ	4.28	0.65	มาก	2
รวม	4.19	0.59	มาก	

จากตารางที่ 6 ผลการศึกษาทั้ง 5 ด้าน พบว่า ระดับภาวะผู้นำเชิงวิชาการของผู้บริหารสตรีในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.19, S.D. = 0.59) เมื่อพิจารณารายด้านโดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน มีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมาก คือ (= 4.39, S.D. = 0.63) รองลงมา คือ การส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.28, S.D. = 0.65) การส่งเสริมให้มีการพัฒนาวิชาชีพ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.15, S.D. = 0.54) การนิเทศและติดตามดูแลความก้าวหน้าด้านวิชาการ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.09, S.D. = 0.55) และการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายของโรงเรียน อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.06, S.D. = 0.59) และตามลำดับ

อภิปรายผล

การอภิปรายผลการวิจัยภาวะผู้นำเชิงวิชาการของผู้บริหารสตรีในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 1 ผลการวิจัยโดยรวมแสดงให้เห็นว่าภาวะผู้นำเชิงวิชาการของผู้บริหารสตรีในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 1 อยู่ในระดับมาก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงศักยภาพในการบริหารงานทางการศึกษาด้านวิชาการอย่างมีประสิทธิภาพ การค้นพบนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Hallinger & Murphy (1987) ที่ระบุว่าภาวะผู้นำเชิงวิชาการเป็นปัจจัยสำคัญต่อคุณภาพการศึกษาและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ความสำเร็จของผู้บริหารสตรีในด้านภาวะผู้นำเชิงวิชาการเป็นผลมาจากลักษณะเฉพาะที่ประกอบด้วยความละเอียดรอบคอบ ความเอาใจใส่ต่อรายละเอียด และทักษะการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพในการประสานงานกับบุคลากรในสถานศึกษา การวิเคราะห์รายด้านพบว่าด้านการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนมีค่าเฉลี่ยสูงสุด แสดงการให้ความสำคัญกับคุณภาพการเรียนการสอนเป็นอันดับแรก ตามด้วยด้านการส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการที่สะท้อนความสามารถในการสร้างสภาพแวดล้อมเอื้อต่อการเรียนรู้ และด้านการส่งเสริมการพัฒนาวิชาชีพที่แสดงการตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาครูและบุคลากร อย่างไรก็ตาม ด้านการนิเทศและติดตามดูแลความก้าวหน้าด้านวิชาการ และด้านการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายของโรงเรียน แม้อยู่ในระดับมาก แต่ยังมีพื้นที่สำหรับการพัฒนา ผลการวิจัย

สอดคล้องกับงานวิจัยของ Glickman et al. (2010) ที่เน้นความสำคัญของการนิเทศการสอนในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยสรุป ในการวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารสตรีในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 1 มีภาวะผู้นำเชิงวิชาการอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีจุดแข็งเด่นในด้านการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ซึ่งเป็นองค์ประกอบหลักที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษา อย่างไรก็ตาม ยังมีโอกาสในการพัฒนาด้านการนิเทศและติดตามดูแลความก้าวหน้าด้านวิชาการ เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ครอบคลุมและยั่งยืนต่อไป

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าภาวะผู้นำเชิงวิชาการของผู้บริหารสตรีในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 1 อยู่ในระดับมาก ซึ่งสะท้อนศักยภาพการบริหารจัดการด้านวิชาการที่มีประสิทธิภาพ ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับแนวคิดทางทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การวิเคราะห์รายด้านเผยให้เห็นความแตกต่างที่น่าสนใจ โดยสามารถจัดลำดับได้ดังนี้ การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน เป็นด้านที่ผู้บริหารสตรีแสดงภาวะผู้นำได้อย่างโดดเด่นที่สุด แสดงการให้ความสำคัญกับคุณภาพการเรียนการสอนเป็นอันดับแรก ความสามารถดังกล่าวเป็นผลมาจากความเข้าใจในกระบวนการเรียนรู้และทักษะการประสานงานกับครูผู้สอนในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนและชุมชนการส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการ สะท้อนความสามารถในการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ความสำเร็จในด้านนี้เป็นผลมาจากลักษณะเฉพาะของผู้บริหารสตรีที่มีความอ่อนไหวต่อความรู้สึกและความต้องการของบุคลากร ทำให้สามารถสร้างบรรยากาศที่อบอุ่นและสนับสนุนการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การส่งเสริมการพัฒนาวิชาชีพแสดงให้เห็นว่าผู้บริหารสตรีตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาครูและบุคลากร โดยเข้าใจว่าการยกระดับคุณภาพการศึกษาต้องเริ่มจากการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การ การนิเทศและติดตามดูแลความก้าวหน้าด้านวิชาการ แม้อยู่ในระดับมาก แต่เป็นด้านที่ยังมีพื้นที่ในการพัฒนา ซึ่งอาจต้องการการเสริมสร้างทักษะเฉพาะด้านการนิเทศการสอนเพิ่มเติม ในส่วนของด้านที่ต้องการการพัฒนา คือ การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายของโรงเรียนเป็นด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด แม้จะยังอยู่ในระดับมาก แต่เป็นด้านที่ต้องการการพัฒนาเพิ่มเติม เนื่องจากการกำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจเป็นรากฐานสำคัญของการบริหารเชิงวิชาการ ผู้บริหารสตรีอาจต้องเสริมสร้างทักษะในการวางแผนเชิงกลยุทธ์และการสื่อสารวิสัยทัศน์ให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ควรมีการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของภาวะผู้นำเชิงวิชาการของผู้บริหารสตรีในบริบทพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

2. ควรมีการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงวิชาการของผู้บริหารสตรีกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการขยายการศึกษาไปยังโรงเรียนมัธยมศึกษาและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอื่น ๆ
2. ควรมีศึกษาภาวะผู้นำเชิงวิชาการของผู้บริหารสตรีในโรงเรียนเอกชนและโรงเรียนสอนศาสนา
3. ควรมีการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อเข้าใจลึกซึ้งถึงกระบวนการและกลยุทธ์ของผู้บริหารสตรีที่ประสบความสำเร็จ

เอกสารอ้างอิง

เกตุสุดา กิ้งการจร. (2560). *ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 สระบุรี* [วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต], มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล ธัญบุรี. http://www.repository.rmutt.ac.th/dspace/handle/123456789/3305

ณฐกร วรรณวัตน์ และภาวิดา ธาราศรีสุทธิ.(2564).ทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตามการรับรู้ของครูสังกัดสำนักงานเขตบางขุนเทียน เครือข่ายที่ 71 กรุงเทพมหานคร. *Journal of Roi Kaensarn Academi,6*(2).126-138. https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JRKSA/article/view/246976

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 10). สุวีริยาสาส์น.

พิมพรรณ สุริโย. (2552). *ปัจจัยด้านผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนเทศบาล กลุ่มการศึกษาท้องถิ่นที่ 9 กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 1. (2566). *รายงานผลการประเมิน RT, NT และ O-NET ปีการศึกษา 2566*.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2566-2570). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ ฉบับที่ 13. สำนักนายกรัฐมนตรี. https://www.nesdc.go.th/the-national-economic-and-social-development-plan/the-thirteenth-plan-2023-2027/

Glickman, C. D., Gordon, S. P., & Ross-Gordon, J. M. (2010). *SuperVision and instructional leadership: A developmental approach* (8th ed.). Allyn & Bacon.

Hallinger, P., & Murphy, J. (1987). *Instructional leadership in the school context: Conceptual definition.* [Cited in secondary source]. https://www.scirp.org/reference/referencespapers?referenceid=1634576

Krejcie, R.V.,and & Morgan, D.W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement, 30*(3), 607-610. https://doi.org/10.1177/001316447003000308

ศึกษาภาวะผู้นำและกลไกความร่วมมือในการบริหารโปรแกรมวิทยาการอัลกุรอานและกีฬา (QSSP) : กรณีศึกษาโรงเรียนต้นแบบ

ซอดีกี หะยีดาโอะ

ซัมซู สาอุ

ถาวรินทร รักษ์บำรุง

ศึกษาภาวะผู้นำและกลไกความร่วมมือในการบริหารโปรแกรมวิทยาการอัลกุรอานและกีฬา (QSSP) : กรณีศึกษาโรงเรียนต้นแบบ

ซอดีกี หะยีดาโอะ [1]
ซัมซู สาอุ[2]
ถาวรินทร รักษ์บำรุง[3]

บทคัดย่อ

จุดประสงค์ การวิจัยครั้งนี้ศึกษาบทบาทภาวะผู้นำและกลไกความร่วมมือในการบริหารโปรแกรมวิทยาการอัลกุรอานและกีฬา (QSSP) ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามแห่งหนึ่งในจังหวัดปัตตานี

วิธีการศึกษา การวิจัยใช้ระเบียบวิธีเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษาเชิงลึก เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก 5 คน ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน หัวหน้าผู้ฝึกสอนฟุตบอล ครูผู้สอนอัลกุรอาน และครูผู้ดูแลหอพัก ผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้แนวทางการวิเคราะห์เนื้อหา พร้อมตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยวิธีการสามเส้า

ผลการศึกษา ภาวะผู้นำเชิงรุกของผู้บริหารเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดวิสัยทัศน์และจัดสรรทรัพยากร ขณะที่กลไกความร่วมมือภายในได้รับการพัฒนาผ่านระบบสื่อสารที่เข้มแข็ง วัฒนธรรมองค์กรแบบมีส่วนร่วม และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามบทบาท ส่งผลให้โปรแกรม QSSP บูรณาการการพัฒนาทักษะกีฬาและการเรียนรู้อัลกุรอานได้อย่างสมดุลในทุกมิติ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และศีลธรรม

การนำผลวิจัยไปใช้ ข้อค้นพบนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาโปรแกรมการศึกษาแบบบูรณาการในโรงเรียนอิสลามอื่นๆ โดยเฉพาะในมิติของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ และการเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างบุคลากรเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ในเชิงองค์รวม

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำ, ความร่วมมือ, QSSP, โรงเรียนต้นแบบ, การศึกษาอิสลาม

[1] นักศึกษาปริญญาโท สาขาการบริหารและการจัดการการศึกษาอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อีเมล์ : Sordeekee7004@gmail.com

[2] Ph.D. (Education-Educational Administration) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาการบริหารและการจัดการการศึกษาอิสลาม (IEAMP), คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, อีเมล์: Samsoo.s@psu.ac.th

[3] ปร.ด. (วิทยาศาสตร์การกีฬา) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ภาควิชาพลศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี อีเมล์: tavarintorn.r@psu.ac.th

Study of leadership and cooperation mechanisms in the management of the Quranic Science and Sports Program (QSSP): A case study of a model school

Sordeekee Hayeedaao [1]
Samsoo Sa-U [2]
Thawarinthorn Rakbamrung [3]

Abstract

Objective: This research examines the role of leadership and collaborative mechanisms in managing the Quranic Studies and Sports Program (QSSP) at a private Islamic school in Pattani Province.

Methodology: The study employed a qualitative case study approach with in-depth data collection from five key informants: school administrators, head football coach, Quranic teachers, and dormitory supervisors. Data were gathered through in-depth interviews, focus group discussions, and participant observation. Content analysis was used for data analysis, with triangulation methods employed to verify data reliability.

Research Findings: Proactive leadership by administrators emerged as a crucial factor in establishing vision and allocating resources, while internal collaborative mechanisms were developed through robust communication systems, participatory organizational culture, and cross-role learning exchanges. This resulted in the QSSP successfully integrating sports skill development and Quranic learning in a balanced manner across all dimensions: physical, mental, intellectual, and moral.

Research Applications: These findings can be applied as guidelines for developing integrated educational programs in other Islamic schools, particularly in terms of strategic leadership and fostering collaboration among personnel to achieve holistic learning outcomes.

Keywords: Leadership, Collaboration, QSSP, Model School, Islamic Education

[1] Master student, Islamic Educational Administration and Management, Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University, Pattani Campus, Email: Sordeekee7004@gmail.com

[2] Ph.D. (Education-Educational Administration), Assistant Professor, Islamic Educational Administration and Management Program (IEAMP), Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University, Pattani Campus, Email: Samsoo.s@psu.ac.th

[3] Ph.D. (Sport Science), Assistant Professor, Department of Physical Education, Faculty of Education, Prince of Songkla University, Pattani Campus, tavarintorn.r@psu.ac.th

บทนำ

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา แนวคิดเรื่อง การบูรณาการวิทยาศาสตร์อัลกุรอานกับกิจกรรมกีฬา (Quranic Science and Sports Program : QSSP) ได้รับความสนใจอย่างมากในแวดวงการศึกษาอิสลาม เนื่องจากเป็นแนวทางที่มุ่งสร้างมนุษย์สมบูรณ์ทั้งในด้านจิตวิญญาณ สติปัญญา และร่างกาย การบูรณาการดังกล่าวเป็นความพยายามสำคัญในการแก้ไขปัญหาความแยกส่วน (dichotomy) ระหว่างวิชาศาสนาอิสลามกับวิชาสามัญ ซึ่งเป็นปัญหาที่ดำรงอยู่ในระบบการศึกษาอิสลามมาอย่างยาวนาน (Hashim, 1996) อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จของการบูรณาการจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อมีภาวะผู้นำทางการบริหาร และกลไกความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพระหว่างผู้บริหาร ครูสอนอัลกุรอาน และผู้ฝึกสอนฟุตบอล เพื่อขับเคลื่อนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างสมดุลทั้งด้านศาสนาและวิทยาการทั่วไป (Zahiri & Sahal, 2025)

การศึกษาของ Atika, Salminawati & Dahlan (2025) พบว่าปัญหาความแยกส่วนระหว่างการเรียนการสอนศาสนาและวิชาสามัญยังคงปรากฏอยู่ในโรงเรียนอิสลามหลายแห่ง งานวิจัยที่โรงเรียน Adzkia Babalan Integrated Islamic Junior High School ชี้ให้เห็นว่า ภาวะผู้นำของผู้บริหารมีบทบาทสำคัญในการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ โดยเฉพาะการเชื่อมโยงระหว่างหลักสูตรอย่างเป็นทางการของรัฐกับหลักสูตรของเครือข่ายโรงเรียนอิสลาม (JSIT) ผ่านแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ผสานมิติทางโลก (*ดุนยา*) และมิติทางศาสนา (*อาคีเราะห์*) เข้าด้วยกัน ผลการศึกษานี้สะท้อนว่า ภาวะผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และการประสานงานระหว่างครูแต่ละสาขา คือเงื่อนไขสำคัญของความสำเร็จในการบูรณาการหลักสูตร

ในทำนองเดียวกัน Putra, Dasrizal & Syaifullah (2024) ได้ศึกษาการบูรณาการคุณค่าทางอิสลามในการจัดกิจกรรมกีฬาในระดับประถมศึกษา ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า การออกกำลังกายในอิสลามไม่ใช่เพียงกิจกรรมทางกาย แต่เป็นเครื่องมือสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรม ความมีวินัย ความร่วมมือ และความรับผิดชอบต่อสังคม ภาวะผู้นำในบริบทนี้ต้องสามารถสร้างระบบความร่วมมือระหว่างผู้ฝึกสอนฟุตบอล และครูศาสนา เพื่อให้กิจกรรมกีฬากลายเป็นพื้นที่แห่งการพัฒนาอัตลักษณ์และจิตวิญญาณของผู้เรียน

ในมิติทางศาสนา Kizar (2018); Omar, Rabie, Hammad & Deef (2025) ยืนยันว่า อิสลามให้ความสำคัญกับสุขภาพกายและใจอย่างเท่าเทียม การมีร่างกายที่แข็งแรงถือเป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อการรับใช้ศาสนาและชุมชน พระมหาคัมภีร์อัลกุรอานได้กล่าวถึงความสมดุลของชีวิตทั้งด้านจิตใจ ปัญญา และร่างกาย ซึ่งสะท้อนหลักการเตาฮีด (เอกภาพ) ที่ควบรวมความรู้และการปฏิบัติไว้ในหนทางเดียวกัน งานเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าภาวะผู้นำในโรงเรียนอิสลามต้องสร้างระบบความร่วมมือที่สะท้อนเอกภาพแห่งความรู้และความศรัทธา ไม่ใช่การแยกส่วนระหว่างวิชาศาสนาและกิจกรรมทางกาย นอกจากนี้ Mohammadi (2025) ยังเสนอแนวคิดทางปรัชญาว่า กีฬากับกิจกรรมทางกายในอิสลามเป็นหนทางแห่ง การชำระจิตวิญญาณ (ตัซกียะฮ์) และการอบรมจิตใจ (ตัรบียะฮ์) มิใช่เป้าหมายในตัวเอง แต่เป็นเครื่องมือในการพัฒนามนุษย์สมบูรณ์ ที่มีทั้งความรู้ ความศรัทธา และความรับผิดชอบต่อสังคม

จากการทบทวนวรรณกรรมดังกล่าว จะเห็นได้ว่ายังขาดการศึกษาที่มุ่งวิเคราะห์เชิงลึกถึงกลไกภาวะผู้นำและความร่วมมือในการบริหารจัดการโครงการบูรณาการระหว่างวิชาศาสนาและกิจกรรมกีฬา โดยเฉพาะในระดับสถานศึกษาที่มีการดำเนินโครงการอย่างเป็นระบบ เช่น โครงการ QSSP การศึกษาครั้งนี้จึงมีความสำคัญในฐานะที่เป็นการเติมเต็มช่องว่างทางวิชาการ ด้วยการศึกษากลไกภาวะผู้นำ การประสานงาน และการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องในโรงเรียนต้นแบบแห่งหนึ่งในจังหวัดปัตตานีที่การบูรณาการวิทยาศาสตร์อัลกุรอานกับกิจกรรมกีฬา (QSSP) โดยมีสมมติฐานสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ การบูรณาการวิทยาศาสตร์อัลกุรอานกับกิจกรรมกีฬา ต้องอาศัยภาวะผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และตั้งอยู่บนหลักเตาฮีด (เอกภาพแห่งความรู้และศรัทธา) กลไกความร่วมมือระหว่างผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง และชุมชน เป็นเงื่อนไขสำคัญของความยั่งยืนในการดำเนินโครงการบูรณาการ และการศึกษากรณีโครงการ QSSP จะก่อให้เกิดองค์ความรู้เชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติด้าน การบริหารการศึกษาอิสลามแบบองค์รวม (Holistic Islamic Educational Leadership) ที่สามารถประยุกต์ใช้ในโรงเรียนอิสลามอื่น ๆ ได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทภาวะผู้นำและกลไกความร่วมมือในการบริหารโปรแกรมวิทยาการอัลกุรอานและกีฬา (Quranic Science and Sports Program: QSSP) ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามแห่งหนึ่งในจังหวัดปัตตานี ซึ่งเป็นโรงเรียนต้นแบบที่ได้รับการยอมรับในด้านการบูรณาการหลักสูตรศาสนาอิสลามกับกิจกรรมกีฬา

วิธีการศึกษา

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษา (ยาใจ พงษ์บริบูรณ์, 2553) โดยเลือกโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่เป็นต้นแบบโปรแกรม QSSP ของประเทศไทย มีการจัดการอย่างเป็นระบบและได้รับการยอมรับให้เป็น best practice โดยมีรางวัลต่าง ๆ ทั้งในระดับประเทศและต่างประเทศ โดยเฉพาะการสร้างนักฟุตบอลเยาวชนและการจัดการดูแลในรูปแบบของ football academic ที่บูรณาการหลักการอิสลาม เป็นกรณีศึกษาในการวิจัยในครั้งนี้ โดยการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้บริหาร ครูสอนอัลกุรอาน โค้ชฟุตบอล และครูหอพัก รวม 5 เพื่อให้สะท้อนมิติความร่วมมือและภาวะผู้นำในการบริหารโปรแกรม QSSP วิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยวิธีการสามเส้า (triangulation)

ผลการศึกษา

1.**ข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล**

จากการศึกษาครั้งนี้ ซึ่งมีผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 5 คน ประกอบด้วยผู้บริหารโรงเรียน 1 คน ผู้ฝึกสอนฟุตบอล 2 คน ครูผู้สอนอัลกุรอาน 1 คน และครูผู้ดูแลหอพัก 1 คน ทุกคนเป็นเพศชายทั้งหมด โดยมีอายุอยู่ระหว่าง 29 – 42 ปี และมีประสบการณ์การทำงานในช่วงระยะเวลา 3–10 ปี ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

CODE	เพศ	ตำแหน่ง	ประสบการณ์ (ปี)	ระดับการศึกษา
P1	ชาย	ผู้บริหารโรงเรียน	8	ปริญญาเอก
P2	ชาย	ผู้ฝึกสอนฟุตบอล	8	ปริญญาตรี
P3	ชาย	ผู้ฝึกสอนฟุตบอล	5	ปริญญาตรี
P4	ชาย	ครูสอนอัลกุรอาน	8	ปริญญาตรี
P5	ชาย	ครูผู้ดูแลหอพัก	3	ปริญญาตรี

2.บทบาทภาวะผู้นำและกลไกความร่วมมือในการบริหารโปรแกรม QSSP

ผลการศึกษาพบว่าโรงเรียนสามารถดำเนินโปรแกรม QSSP ได้อย่าง มีประสิทธิภาพ โดยมีองค์ประกอบหลัก 2 ด้าน และแต่ละด้านประกอบด้วยปัจจัยต่างๆ ดังนี้

2.1 ภาวะผู้นำเชิงรุกและภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ (Proactive and Strategic Leadership)

จากผลการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน พบว่า ผู้บริหารมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนโปรแกรม QSSP ให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพผ่านลักษณะของภาวะผู้นำเชิงรุกและเชิงกลยุทธ์ โดยผู้บริหารได้กำหนดทิศทางและวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนในการเชื่อมโยงพันธกิจของโรงเรียนกับการพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวม ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และศีลธรรม ผู้บริหารให้ความสำคัญกับการวางระบบชีวิตประจำวันของนักเรียน ทั้งเรื่องการละหมาด การเรียนอัลกุรอาน และการฝึกกีฬาที่สัมพันธ์กับการปลูกฝังคุณธรรมและวินัยในตน

ผู้บริหารกล่าวว่า “เราไม่ได้มองว่าฟุตบอลเป็นแค่กีฬา แต่เป็นเครื่องมือในการสร้างคนที่มีคุณธรรม มีวินัย และมีเป้าหมายในชีวิต เราอยากเห็นเด็กที่เติบโตขึ้นมาเป็นทั้งนักกีฬาและผู้นำทางศาสนาในชุมชนของเขา” (ผู้บริหาร, 10 กรกฎาคม 2568) คำกล่าวนี้สะท้อนแนวคิดการบริหารที่มุ่งเน้นการบูรณาการศาสนาอิสลามกับการพัฒนาศักยภาพของนักเรียน ผ่านกิจกรรมกีฬาและการใช้ชีวิตในโรงเรียน โดยผู้บริหารได้เน้นว่า “การวางระบบชีวิตประจำวัน เช่น เวลานอน ตื่นละหมาดซุบฮี และการเรียนอัลกุรอาน เป็นหัวใจของการหล่อหลอมพฤติกรรมเด็ก เราเห็นผลชัดเจนว่าเด็กมีความสงบและมีวินัยมากขึ้น” (ผู้บริหาร, 10 กรกฎาคม 2568)

นอกจากบทบาทของผู้บริหารโดยตรงแล้ว กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินโปรแกรม QSSP ยังสะท้อนภาพของภาวะผู้นำที่มีลักษณะเชิงรุกและใกล้ชิดกับผู้เรียนในทุกมิติ โดยเฉพาะในมุมมองของผู้ฝึกสอนฟุตบอล (P2) ซึ่งระบุว่า “ผู้บริหารของเราจะลงมาดูสนามด้วยตัวเองแทบทุกสัปดาห์ครับ ท่านไม่ได้สั่งงานอย่างเดียว แต่พูดคุยกับเด็ก สอบถามสารทุกข์สุขดิบ และให้กำลังใจเสมอ เรารู้สึกว่าเขาเป็นทั้งผู้นำและครูในเวลาเดียวกัน” (ผู้ฝึกสอนฟุตบอล P2, 10 กรกฎาคม 2568) ส่วนผู้ฝึกสอนอีกท่าน (P3) กล่าวเสริมว่า “สิ่งที่ผมชื่นชมมากคือ ท่านไม่แยกระหว่างศาสนาและกีฬา ทุกกิจกรรมมีการเริ่มต้นด้วยดุอาอ์ และจบด้วยการสะท้อนคุณธรรม เช่น ความซื่อสัตย์ ความอดทน และการเคารพผู้ตัดสิน” (ผู้ฝึกสอนฟุตบอล P3, 10 กรกฎาคม 2568)

ในมุมของครูผู้สอนอัลกุรอาน พบว่า ผู้บริหารได้ส่งเสริมให้ศาสนาอยู่ในทุกพื้นที่ของโรงเรียน ทั้งในชั้นเรียน สนามกีฬา และหอพัก โดยระบุว่า “สิ่งที่ผมเห็นชัดคือ ผู้บริหารให้ความสำคัญกับการบูรณาการศาสนากับชีวิตนักเรียน

เขาไม่ให้เด็กเรียนอัลกุรอานแค่ในชั้นเรียน แต่จัดให้เด็กอ่านกุรอานในหอพักและสนามด้วย เพื่อให้ศาสนาอยู่ในทุกพื้นที่ของโรงเรียน” (ครูสอนอัลกุรอาน, 10 กรกฎาคม 2568)

ขณะเดียวกัน ครูผู้ดูแลหอพักได้ให้ข้อมูลที่สอดคล้องกัน โดยกล่าวว่า “ผู้บริหารมีระบบติดตามชีวิตเด็กละเอียดมาก ท่านจะมาดูเด็กในหอพัก ทั้งเรื่องการละหมาด การอ่านอัลกุรอาน และพฤติกรรมในชีวิตประจำวัน ทำให้เราต้องทำงานเป็นทีมระหว่างผู้ฝึกสอนฟุตบอล ครูสอนอัลกุรอาน และครูหอพัก” (ครูผู้ดูแลหอพัก, 10 กรกฎาคม 2568) นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงวิธีการสื่อสารของผู้บริหารว่า “ท่านไม่ดุเด็กแบบใช้อำนาจ แต่ใช้วิธีให้เหตุผลทางศาสนา เช่น ถ้าเด็กละเลยการละหมาด ท่านจะพูดว่า ‘นักกีฬาที่แข็งแรงต้องเริ่มจากหัวใจที่มั่นคงต่ออัลลอฮ์’ เด็กซึมซับได้ง่ายมากครับ” (ครูผู้ดูแลหอพัก, 10 กรกฎาคม 2568)

จากข้อมูลภาคสนามทั้งหมด พบว่าผู้บริหารโรงเรียนมีบทบาทเชิงรุกในการลงพื้นที่ ดูแลกิจกรรม และประสานงานระหว่างผู้ฝึกสอนฟุตบอล ครูสอนอัลกุรอาน และครูหอพักอย่างใกล้ชิด ลักษณะการนำดังกล่าวสะท้อนภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ที่มุ่งพัฒนาระบบนิเวศแห่งการเรียนรู้แบบศาสนาและกีฬา ภายใต้แนวคิดที่ว่าการสร้างนักเรียนที่มีคุณธรรมและวินัยต้องเริ่มจากการจัดการชีวิตประจำวันให้สอดคล้องกับหลักศาสนาอิสลาม

2. กลไกความร่วมมือภายในโรงเรียน

การดำเนินโปรแกรม QSSP ของโรงเรียนแห่งนี้ เกิดขึ้นภายใต้ระบบความร่วมมือภายในโรงเรียนที่เข้มแข็งและเป็นรูปธรรม กลไกดังกล่าวทำหน้าที่เป็นโครงสร้างเชิงสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหาร ผู้ฝึกสอนฟุตบอล ครูสอนอัลกุรอานและครูผู้ดูแลหอพัก โดยมีกลไกดังนี้

2.1 ระบบสื่อสารภายในที่เข้มแข็ง

โรงเรียนมีระบบการสื่อสารภายในที่มีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง ทั้งในรูปแบบการประชุมอย่างเป็นทางการ การรายงานพฤติกรรมรายวัน และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการติดตามความก้าวหน้าของนักเรียน ครูแต่ละฝ่ายสามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลและประสานงานได้อย่างรวดเร็ว เพื่อให้การจัดกิจกรรมและการดูแลนักเรียนเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2 และ 3 กล่าวตรงกันว่ามีการประชุมร่วมกับครูสอนอัลกุรอานและครูหอพักทุกสัปดาห์ เพื่อปรับแผนการฝึกซ้อมให้สอดคล้องกับตารางเรียนและกิจกรรมศาสนา เด็กจะได้ไม่รู้สึกว่าเรียนกับซ้อมแยกจากกัน (บทสัมภาษณ์, 10 กรกฎาคม 2568) คำให้สัมภาษณ์นี้แสดงให้เห็นว่าระบบการสื่อสารของโรงเรียนเป็นพื้นฐานสำคัญในการประสานความเข้าใจระหว่างฝ่ายการเรียน กีฬา และศาสนา ทำให้เกิดการทำงานร่วมกันอย่างมีเอกภาพและต่อเนื่อง

2.2 การสร้างวัฒนธรรมองค์กรแบบมีส่วนร่วม

อีกกลไกหนึ่งที่โดดเด่นคือการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดโอกาสให้ครูจากทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจและการออกแบบกิจกรรม โรงเรียนเปิดพื้นที่ให้ครูสามารถเสนอความคิดเห็น แสดงความคิดเห็นต่อแนวทางบริหาร และร่วมออกแบบกิจกรรมของนักเรียนได้อย่างเท่าเทียม กระบวนการนี้ทำให้บุคลากรรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม (shared ownership) และเกิดแรงจูงใจในการทำงานร่วมกันด้วยความศรัทธาและเต็มใจ ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4 กล่าวถึงประสบการณ์การทำงานร่วมกันว่า “เราร่วมกันออกแบบกิจกรรมที่เด็กจะได้เรียนอัลกุรอานหลังซ้อมฟุตบอล เช่น ท่องซูเราะฮฺในห้องละหมาดหลังซ้อม เพื่อให้เด็กเห็นว่าศาสนาอยู่ในทุกช่วงเวลา ไม่ใช่แค่ในห้องเรียน” (ครูผู้สอนอัลกุร

อาน, 10 กรกฎาคม 2568) การมีส่วนร่วมเช่นนี้ทำให้การบูรณาการระหว่างศาสนาและกีฬาไม่ได้เป็นเพียงการจัดกิจกรรมแยกส่วน แต่เป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมที่หลอมรวมศาสนาไว้ในทุกมิติของชีวิตนักเรียน

2.3 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามบทบาท

โรงเรียนยังมีระบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครูในบทบาทต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ ครูหอพักทำหน้าที่รายงานพฤติกรรมของนักเรียนในชีวิตประจำวันให้กับผู้ฝึกสอนฟุตบอล และครูสอนอัลกุรอาน ขณะที่ครูสอนอัลกุรอานนำข้อมูลเหล่านี้ไปปรับกิจกรรมเสริมศีลธรรม ส่วนผู้ฝึกสอนฟุตบอล นำหลักศาสนาและคุณธรรมมาสอดแทรกในการฝึกซ้อม เพื่อปลูกฝังสมรรถภาพทางกายควบคู่กับคุณค่าทางจิตวิญญาณ ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5 อธิบายว่า “เราสังเกตพฤติกรรมเด็กในหอพัก แล้วแจ้งครูฝึกสอนและครูสอนอัลกุรอานว่าเด็กคนไหนมีปัญหาเรื่องวินัยหรือการละหมาด เพื่อให้เขาได้รับการดูแลเฉพาะด้าน” (ครูผู้ดูแลหอพัก, 10 กรกฎาคม 2568) กระบวนการแลกเปลี่ยนดังกล่าวช่วยให้ครูทุกฝ่ายเข้าใจผู้เรียนในเชิงลึก เกิดมุมมองแบบองค์รวม (holistic view) และสามารถร่วมกันวางแนวทางแก้ไขปัญหาของนักเรียนได้ตรงจุดมากขึ้น

2.4 ผลลัพธ์ที่เกิดจากกลไกความร่วมมือ

กลไกความร่วมมือภายในโรงเรียนส่งผลให้เกิดบรรยากาศแห่งการทำงานที่อบอุ่นและมีเป้าหมายร่วม บุคลากรทุกฝ่ายมีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นและไว้วางใจกัน ทำให้สามารถดูแลนักเรียนได้ในทุกมิติอย่างต่อเนื่อง การประสานงานระหว่างผู้ฝึกสอนฟุตบอล ครูสอนอัลกุรอาน และครูหอพักทำให้ผู้เรียนได้รับการดูแลอย่างรอบด้าน ทั้งในเรื่องวินัย คุณธรรม และความก้าวหน้าทางกีฬา “เวลามีปัญหาเด็ก เราไม่โทษกัน แต่คุยกันว่าเราจะช่วยเด็กยังไงดี ทุกฝ่ายเปิดใจมากครับ เพราะเป้าหมายเราคือให้เด็กเปลี่ยนพฤติกรรมได้จริง ไม่ใช่แค่แก้ปัญหาเฉพาะหน้า” (ผู้ฝึกสอนฟุตบอล P2, 10 กรกฎาคม 2568) “บางครั้งผมสังเกตว่าเด็กเหนื่อยจากการซ้อม ครูสอนอัลกุรอานก็จะช่วยปรับกิจกรรมให้เบาขึ้น เช่น ฟังตัฟซีรหรือทบทวนซูเราะฮ์แทนการท่อง เราทำงานกันเหมือนทีมเดียวกัน” (ครูผู้ดูแลหอพัก, 10 กรกฎาคม 2568) “ผู้บริหารสร้างบรรยากาศที่เราไม่ต้องกลัวการเสนอความเห็น ทุกคนพูดได้เท่ากัน ทำให้รู้สึกว่าเราเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเด็กจริง ๆ ไม่ใช่แค่คนทำตามคำสั่ง” (ครูผู้สอนอัลกุรอาน, 10 กรกฎาคม 2568)

อภิปรายผล

การศึกษาชี้ว่า ความสำเร็จของโปรแกรม QSSP เกิดจากการเกื้อหนุนกันระหว่าง ภาวะผู้นำเชิงรุก–เชิงกลยุทธ์ของผู้บริหาร กับศรัทธาร่วมของครูทุกฝ่าย ผู้บริหารทำหน้าที่เป็นทั้ง *strategic manager & moral guide* เชื่อมโยงวิสัยทัศน์ศาสนากับพันธกิจการศึกษาสมัยใหม่ให้ดำเนินไปอย่างเป็นระบบ ผ่านการจัดตารางชีวิต การติดตามพฤติกรรม และการฝังคุณค่าอิสลามในกิจกรรมกีฬา–ละหมาด–การเรียนกุรอานอย่างสม่ำเสมอ แนวทางนี้สอดคล้องกับกรอบ Holistic Islamic Leadership ที่เน้นหลักเตาฮีดเพื่อรวมความรู้กับความเชื่อเข้าด้วยกัน (Mohammadi, 2025; Atika, Salminawati, & Dahlan, 2025)

ในระดับปฏิบัติ กลไกความร่วมมือภายในโรงเรียนยืนอยู่บนสามเสาหลัก คือ ระบบสื่อสารแนวราบที่เข้มแข็ง วัฒนธรรมการมีส่วนร่วม และ การเรียนรู้ข้ามบทบาท ระหว่างผู้ฝึกสอนฟุตบอล –ครูสอนอัลกุรอาน–ครูหอพัก การประชุมประจำสัปดาห์และช่องทางดิจิทัลทำให้การตัดสินใจร่วมตอบสนองต่อสถานการณ์จริงได้ทันท่วงที

สอดคล้องแนวคิด Integrated/Participatory Management ที่ทำให้ครูรู้สึกเป็นเจ้าของงานและร่วมออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างเท่าเทียม (Northouse, 2021) การแลกเปลี่ยนข้อมูลจากสนาม–ห้องเรียน–หอพัก จึงก่อรูปเป็นมุมมองแบบองค์รวมต่อผู้เรียนอย่างแท้จริง

ผลลัพธ์คือการก่อรูปบรรยากาศการเรียนรู้บนฐานศรัทธา ที่ครูไว้วางใจกัน ทำงานเป็นทีม และดูแลนักเรียนอย่างรอบด้านทั้งวินัย ศีลธรรม และพัฒนาการทางกีฬา การบูรณาการศาสนากับกีฬาไม่ใช่เพียงกิจกรรมเสริม แต่พัฒนาเป็นวัฒนธรรมองค์กร สอดรับข้อเสนอว่าโรงเรียนอิสลามขับเคลื่อนด้วย shared faith and mission (Zahiri & Sahal, 2025) และสอดคล้องงานที่มองกีฬาเป็นพื้นที่ปลูกฝังคุณธรรมและความรับผิดชอบทางสังคม (Putra, Dasrizal, & Syaifullah, 2024) ซึ่งผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์และสรุปรูปแบบ Holistic Islamic Educational Leadership Modelของ QSSP ที่มีองค์ประกอบ คือ ผู้บริหารที่มีการนำเชิงศรัทธา การบริหารแบบมีส่วนร่วม และนำปสู่ผลลัพธ์คือ การพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวม

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า ความสำเร็จของโปรแกรม QSSP เกิดจากการบูรณาการภาวะผู้นำเชิงศรัทธาและกลไกความร่วมมือภายในโรงเรียนอย่างเป็นระบบ ผู้บริหารมีบทบาทเชิงรุกและเชิงกลยุทธ์ในการเชื่อมโยงพันธกิจทางศาสนาเข้ากับการพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวม โดยสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่หลอมรวมศาสนา กีฬา และคุณธรรมไว้ในชีวิตประจำวันของนักเรียน ขณะเดียวกัน กลไกความร่วมมือระหว่างผู้ฝึกสอนฟุตบอล ครูสอนอัลกุรอาน และครูหอพักได้ทำให้การดูแลนักเรียนเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ครอบคลุมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และศีลธรรม ส่งผลให้เกิดบรรยากาศการเรียนรู้บนฐานศรัทธาและความไว้วางใจ ซึ่งเป็นรากฐานของความยั่งยืนในการบริหารการศึกษาอิสลามแบบองค์รวม (Holistic Islamic Educational Leadership)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หน่วยงานด้านการศึกษาควรสนับสนุนการขยายผลแนวทางภาวะผู้นำเชิงศรัทธาและระบบความร่วมมือภายในโรงเรียน ตามรูปแบบ QSSP ไปสู่โรงเรียนอิสลามอื่น ๆ

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

โรงเรียนควรพัฒนาระบบสื่อสารและการเรียนรู้ข้ามบทบาท ระหว่างผู้ฝึกสอนฟุตบอล ครูศาสนา และครูหอพักให้เป็นกิจวัตร เพื่อสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้บนฐานศรัทธา รวมทั้งออกแบบหลักสูตรและกิจกรรมที่เชื่อมโยงระหว่างศาสนา กีฬา และคุณธรรมอย่างต่อเนื่อง พร้อมจัดระบบติดตามผลพัฒนาการของผู้เรียนอย่างเป็นรูปธรรม

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

ควรมีการศึกษาเชิงเปรียบเทียบระหว่างโรงเรียนที่ดำเนินโปรแกรม QSSP กับโรงเรียนทั่วไป เพื่อวิเคราะห์ผลต่อคุณธรรม วินัย และอัตลักษณ์ของผู้เรียน รวมทั้งการศึกษารูปแบบภาวะผู้นำและวัฒนธรรมความร่วมมือที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของการบูรณาการศาสนาและกีฬาในบริบทโรงเรียนอิสลาม

เอกสารอ้างอิง

ยาใจ พงษ์บริบูรณ์. (2553). การศึกษาแบบกรณีศึกษา: Case Study. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 33*(4), 42–50. https://so02.tci-thaijo.org/index.php/EDKKUJ/article/view/49867

Atika, N., Salminawati, S., & Dahlan, Z. (2025). Integration of Islamic Religious Education, Al Quran Science and General School Subjects at Adzkia Babalan Integrated Islamic Junior High School, Langkat Regency. *QiST: Journal of Quran and Tafseer Studies*, *4*(1), 221-240. https://doi.org/10.23917/qist.v4i1.8905

Hashim, R. (1996). *Educational dualism in Malaysia: Problems and promises.* Oxford University Press.

Kizar, O. (2018). The Place of Sports in the Light of Quran, Hadiths and the Opinions of the Muslim Scholar in Islam. *Universal Journal of Educational Research*, *6*(11), 2663-2668. https://eric.ed.gov/?id=EJ1195716

Mohammadi, M. (2025). Philosophy of sport and physical activity Based on Islamic principles. *International Journal of Sports Technology and Science*, *3*(1), 147-158. https://www.globsportsjournal.com/index.php/pub/article/view/61

Northouse, P. G. (2021). *Leadership: Theory and practice* (9th ed.). SAGE Publications. https://www.amazon.com/Leadership-Practice-Peter-G-Northouse/dp/1544397569

Omar, W., Rabie, S. A. F. E., Hammad, E., & Deef, A. (2025). An analytical study of physical and health activities as mentioned in the Holy Quran. *Journal of Applied Sports Science*, *15*(1), 53-57. https://jassalexu.journals.ekb.eg/article_430224.html

Putra, R., Dasrizal, D., & Syaifullah, S. A. (2024). Integration of Islamic Values in Sports Extracurricular at Adzkia Integrated Islamic Elementary School. *Islamic Studies in the World*, *1*(4), 167-174. 10.21608/jass.2025.367105.1123 https://jassalexu.journals.ekb.eg/article_430224.html

Zahiri, F., & Sahal, A. (2025). Integrating Islamic Sharia Principles into Educational Leadership: A Strategic Management Perspective. *Edu Spectrum: Journal of Multidimensional Education*, *2*(1), 47-58. https://doi.org/10.70063/eduspectrum.v2i1.97

ภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึกในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จังหวัดปัตตานี: การศึกษาความเข้าใจ การปฏิบัติ และปัจจัยที่เกี่ยวข้อง

มูฮำมัดฟาฮีม เจ๊ะแน
มูฮัมหมัดอาฟีฟี อัซซอลีฮีย์

ภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึกในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จังหวัดปัตตานี: การศึกษาความเข้าใจ การปฏิบัติ และปัจจัยที่เกี่ยวข้อง

มูฮำมัดฟาฮีม เจ๊ะแน[1]
มูฮัมหมัดอาฟีฟี อัซซอลีฮีย์[2]

บทคัดย่อ

จุดประสงค์ การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเข้าใจของครูและผู้บริหารต่อภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึกในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จังหวัดปัตตานี เพื่อวิเคราะห์การเชื่อมโยงระหว่างแนวคิดนี้กับหลักคำสอนอิสลาม เพื่อศึกษาการปฏิบัติจริงของผู้บริหาร และเพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมและเป็นอุปสรรคต่อการแสดงภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึก

วิธีการศึกษา การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยครู 4 คน และผู้บริหาร 4 คน โดยคัดเลือกแบบเจาะจงมีเงื่อนไข คือ การมีประสบการณ์สอนหรือบริหารอย่างน้อย 5 ปี และจบการศึกษาระดับปริญญาตรี ข้อมูลถูกรวบรวมผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกและวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการศึกษา จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ครูและผู้บริหารมีความเข้าใจที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึก โดยเน้นการรับฟัง การเข้าใจความรู้สึก และการร่วมแก้ไขปัญหา สามารถเชื่อมโยงแนวคิดนี้กับหลักคำสอนอิสลาม เช่น ความเมตตา (Rahmah) และการปรึกษาหารือ (ชูรอ) ในการปฏิบัติจริง ผู้บริหารเน้นการฟังความคิดเห็น การให้เหตุผล และการสร้างบรรยากาศแบบครอบครัว ปัจจัยที่ส่งเสริมการแสดงภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึก ได้แก่ วัฒนธรรมองค์กร การสนับสนุนจากชุมชน ความร่วมมือจากผู้ปกครอง และเครือข่ายผู้บริหาร ขณะที่อุปสรรคคือข้อจำกัดด้านวัฒนธรรมการทำงานและนโยบายภายนอกบางประการ

การนำผลวิจัยไปใช้ ผลการศึกษานี้สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาหลักสูตรการอบรมผู้บริหารสถานศึกษา การสร้างแนวทางการส่งเสริมภาวะผู้นำที่เหมาะสมกับบริบทโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม และการกำหนดนโยบายการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ นอกจากนี้ยังสามารถเป็นแนวทางสำหรับการพัฒนาศักยภาพผู้นำทางการศึกษาที่มีพื้นฐานการบริหารแบบอิสลาม

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึก, ผู้บริหารสถานศึกษา, โรงเรียนเอกชนอิสลาม, การบริหารการศึกษา, จังหวัดปัตตานี

[1] นักศึกษาปริญญาโท, นักศึกษา, สาขาวิชาการบริหารการและการจัดการการศึกษาอิสลาม คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, อีเมล Shakirin1601@gmail.com

[2] Ph.D. (พัฒนศึกษา), รองศาสตราจารย์, คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, อีเมล muhammadafeefee.a@psu.ac.th

Empathetic Leadership in Islamic Private Schools in Pattani Province: A Study of Understanding, Practice, and Related Factors

Muhammadfaheem Jehnae [1]

Muhammadafeefee Assalihee [2]

Abstract

Objective: This study aimed to examine teachers' and administrators' understanding of empathetic leadership in private Islamic schools in Pattani Province, to analyze the connection between this concept and Islamic teachings, to investigate the practical implementation by administrators, and to explore the factors that promote and hinder its demonstration.

Methodology: A qualitative research approach was employed through in-depth interviews. The sample consisted of four teachers and four administrators, purposively selected based on the criteria of having at least five years of teaching or administrative experience and holding a bachelor's degree. Data were collected through in-depth interviews and analyzed using content analysis techniques.

Research Findings: The analysis revealed that teachers and administrators shared a consistent understanding of empathetic leadership, emphasizing listening, emotional understanding, and collaborative problem-solving. The concept was naturally connected to Islamic teachings, such as compassion (*Rahmah*) and consultation (*Shura*). In practice, administrators emphasized listening to opinions, providing reasoning, and fostering a family-like atmosphere. Promoting factors included organizational culture, community support, parental cooperation, and administrator networks, while hindrances were mainly related to organizational culture constraints and certain external policies.

Contributions: The findings can be applied to the development of training curricula for educational administrators, the creation of guidelines to promote empathetic leadership suitable for the context of private Islamic schools, and the formulation of policies for educational administration in the southern border provinces. Furthermore, the study provides insights for developing educational leadership capacity based on Islamic management principles.

Keywords: Empathetic Leadership, School Administrators, Private Islamic Schools, Educational Management, Pattani Province

[1] Master's Student, Student, Islamic Educational Administration Management Program, Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University Pattani Campus, Email Shakirin1601@gmail.com

[2] Ph.D. (Development Education). Associate Professor, Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University Pattani Campus, Email muhammadafeefee.a@psu.ac.th

บทนำ

การบริหารการศึกษาในศตวรรษที่ 21 กำลังเผชิญกับความท้าทายที่ซับซ้อนและหลากหลายมากขึ้น ทั้งการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของผู้เรียน และความต้องการผลลัพธ์การเรียนรู้ที่ครอบคลุมทั้งทางวิชาการและการพัฒนาคุณลักษณะส่วนบุคคล ความท้าทายเหล่านี้เรียกร้องให้ผู้บริหารสถานศึกษาปรับเปลี่ยนรูปแบบการนำองค์กรจากการเน้นการควบคุมแบบดั้งเดิมสู่การเน้นการเข้าใจและตอบสนองความต้องการของบุคลากรอย่างลึกซึ้ง ในบริบทนี้ ภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึก (Empathetic Leadership) ได้รับการยอมรับเป็นหนึ่งในแนวทางการบริหารที่มีประสิทธิภาพในการจัดการกับความซับซ้อนดังกล่าว (Kock et al., 2019)

ภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึกเป็นแนวคิดที่เน้นความสามารถของผู้นำในการเข้าใจ รับรู้ และตอบสนองต่อความรู้สึกและความต้องการของผู้อื่นอย่างเหมาะสม งานวิจัยที่วิเคราะห์ข้อมูลผู้บริหาร 6,731 คนใน 38 ประเทศพบว่าผู้บริหารที่แสดงภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึกต่อผู้ใต้บังคับบัญชาได้รับการประเมินว่าเป็นผู้ปฏิบัติงานที่ดีกว่าจากผู้บังคับบัญชาของตนเอง (Gentry et al., 2016) การศึกษาเชิงประจักษ์ข้ามวัฒนธรรมในหลายประเทศแสดงให้เห็นว่าผู้นำที่แสดงพฤติกรรมที่ส่งสัญญาณของความเห็นอกเห็นใจมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการประเมินผลการปฏิบัติงานจากผู้บังคับบัญชา (Kellett et al., 2006) นอกจากนี้ การทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ 42 การศึกษาที่ได้รับการตีพิมพ์ยังชี้ให้เห็นถึงผลกระทบเชิงบวกของภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึกต่อทัศนคติ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การปฏิบัติงาน และสวัสดิภาพขององค์กร (Montag-Smit & Maertz, 2024)

สำหรับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในประเทศไทย โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ การนำแนวคิดภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึกมาปฏิบัติใช้มีความซับซ้อนและความท้าทายเป็นพิเศษ เนื่องจากต้องผสานระหว่างหลักการบริหารสมัยใหม่กับหลักคำสอนและค่านิยมทางศาสนาอิสลาม โรงเรียนเหล่านี้มีบทบาทไม่เพียงแต่เป็นสถานที่ให้ความรู้ทางวิชาการ แต่ยังเป็นศูนย์กลางการปลูกฝังค่านิยมทางศาสนาและวัฒนธรรมให้แก่ชุมชน ผู้บริหารจึงต้องเผชิญกับความท้าทายในการดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ทางศาสนา การปรับตัวให้เข้ากับมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ และการสร้างความเข้าใจอันดีกับชุมชนที่หลากหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ที่ประสบปัญหาความขลุกขลักทางสังคมและการลดลงของการลงทะเบียนเรียนในโรงเรียนรัฐบาล (Brooks, 2015)

ในบริบทของจังหวัดปัตตานีและสามจังหวัดชายแดนใต้ การบริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามมีความซับซ้อนเพิ่มขึ้นจากปัจจัยทางประวัติศาสตร์ สังคม และการเมืองที่แตกต่างจากพื้นที่อื่น พื้นที่นี้มีลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมมาเลย์-อิสลามที่หยั่งรากลึก และระบบการศึกษาได้รับอิทธิพลจากทั้งระบบปอเนาะดั้งเดิมและระบบการศึกษาสมัยใหม่ (Madmarn, 1990) สถานการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นตั้งแต่ปี 2547 ทำให้การบริหารการศึกษาในพื้นที่มีความท้าทายเพิ่มขึ้น โดยผู้บริหารต้องเผชิญกับการรักษาสมดุลระหว่างการปฏิบัติตามนโยบายรัฐ การดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ทางศาสนาและวัฒนธรรม และการสร้างความไว้วางใจจากชุมชน ในขณะเดียวกัน โรงเรียนเอกชนอิสลามในพื้นที่กลับมีบทบาทเพิ่มขึ้นเนื่องจากผู้ปกครองขาดความเชื่อมั่นต่อระบบโรงเรียนรัฐ

น่าสนใจว่า หลักคำสอนอิสลามมีแนวคิดที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึกมาตั้งแต่ยุคแรกเริ่ม โดยเฉพาะการเน้นความเมตตา (Rahmah) การเห็นอกเห็นใจ (Ta'athuf) และการดูแลสวัสดิภาพของสมาชิกในชุมชน

(Ri'ayah) ที่ปรากฏในภาวะผู้นำของท่านนบีมุฮัมมัด (ศ.) และผู้นำในยุคต่อ ๆ มา (Shah, 2006) การทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับภาวะผู้นำทางการศึกษาที่มีพื้นฐานอิสลามในช่วงปี 1990-2021 พบว่า มีแนวโน้มการศึกษาที่เพิ่มขึ้นเกี่ยวกับแนวคิดการศึกษาแบบอิสลาม (Arar et al., 2022) อย่างไรก็ตาม การวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำทางการศึกษาและการบริหารจัดการได้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญที่เพิ่มขึ้นของบทบาทที่สำคัญของหลักการทางวัฒนธรรมและสังคมในการกำหนดรูปแบบการบริหารงานโรงเรียน ทำให้ขาดความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับวิธีการผสานแนวคิดทั้งสองให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในบริบทเฉพาะของประเทศไทย

แม้จะมีงานวิจัยที่กล่าวถึงการศึกษาอิสลามและบทบาทผู้นำในสามจังหวัดชายแดนใต้ แต่ส่วนใหญ่เน้นในมิติของ **ความสัมพันธ์เชิงสังคมและความขัดแย้ง** มากกว่ามิติของ **ภาวะผู้นำเชิงอารมณ์และการร่วมรู้สึก** ตัวอย่างเช่น Brooks (2015) ศึกษาเรื่องความไว้วางใจระหว่างผู้บริหารกับผู้นำชุมชน ขณะที่ Joll (2010) วิเคราะห์ประเด็นความหลากหลายทางศาสนาและปัจจัยความขัดแย้งในภาคใต้ อย่างไรก็ตาม งานเหล่านี้ยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับ **ภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึก** (empathetic leadership) โดยตรง ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างความเข้าใจ ความสามัคคี และการแก้ปัญหาในสภาพสังคมที่เปราะบางเช่นสามจังหวัดชายแดนใต้ นอกจากนี้ ยังขาดการศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับ **การผสานแนวคิดภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึกเข้ากับหลักการนำทางอิสลาม** รวมถึง **การศึกษาการปฏิบัติจริงของผู้บริหารในโรงเรียนเอกชนอิสลาม** ที่เป็นกลไกสำคัญในการธำรงอัตลักษณ์ศาสนาและตอบสนองต่อความท้าทายด้านการบริหารการศึกษาในพื้นที่

การศึกษานี้จึงมีความสำคัญในการศึกษาความเข้าใจของครูและผู้บริหารต่อภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึก การวิเคราะห์การเชื่อมโยงระหว่างแนวคิดนี้กับหลักคำสอนอิสลาม การศึกษาการปฏิบัติจริงของผู้บริหาร และการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องในบริบทของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จังหวัดปัตตานี ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนมุสลิมในภาคใต้ของประเทศไทย (Samsey et al., 2022) ผลการศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาแนวทางการบริหารการศึกษาที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม การสร้างหลักสูตรการพัฒนาผู้บริหาร และการกำหนดนโยบายการศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและศาสนา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเข้าใจของครูและผู้บริหารต่อภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึก
2. เพื่อวิเคราะห์การเชื่อมโยงระหว่างแนวคิดนี้กับหลักคำสอนอิสลาม
3. เพื่อศึกษาการปฏิบัติจริงของผู้บริหารในการนำภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึกมาใช้
4. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมและเป็นอุปสรรคต่อการแสดงภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึก

วิธีการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์มาใช้เพื่อให้เหมาะสมกับลักษณะของปัญหาการวิจัยที่มุ่งเน้นการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางการบริหารการศึกษาในเชิงลึก โดยมีการออกแบบการศึกษาใน

ลักษณะการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อให้สามารถเก็บข้อมูลและวิเคราะห์เนื้อหาได้อย่างครอบคลุมและมีความน่าเชื่อถือ

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยนี้ ดำเนินการผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยมุ่งเน้นข้อมูลจากแหล่งที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับประเด็นที่ศึกษา ได้แก่ ครูและผู้บริหารในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จังหวัดปัตตานี นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างตามหลักเกณฑ์การคัดเลือกแบบมีวัตถุประสงค์ (Purposive Sampling) โดยเน้นความหลากหลายและความชำนาญเฉพาะด้าน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีคุณภาพ

ประเภทของการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เนื่องจากมุ่งเน้นการทำความเข้าใจประสบการณ์ ความรู้สึก และการตีความของผู้ให้ข้อมูลต่อภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึก ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่ต้องการการศึกษาในเชิงลึกและไม่สามารถวัดได้ด้วยตัวเลข

แหล่งข้อมูล

ข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึกกับครู 4 คน และผู้บริหาร 4 คน จากโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จังหวัดปัตตานี โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกคือ มีประสบการณ์การสอนหรือการบริหารอย่างน้อย 5 ปี และจบการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป

วิธีการเก็บข้อมูล

การเก็บข้อมูลดำเนินการผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยใช้แนวคำถามกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ซึ่งครอบคลุมประเด็นหลัก 4 ส่วน ได้แก่ (1) ความเข้าใจทั่วไปเกี่ยวกับภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึก (2) คุณลักษณะของภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึก (3) เงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึก และ (4) แนวทางการส่งเสริมคุณลักษณะภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึก

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาแบบมีทิศทาง (Directed Content Analysis) ซึ่งเป็นหนึ่งในสามแนวทางหลักของการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพ โดยเริ่มต้นจากทฤษฎีหรือผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นแนวทางในการกำหนดรหัสเบื้องต้น (Hsieh & Shannon, 2005) การวิเคราะห์ดำเนินการตามกรอบแนวคิดทางการบริหารการศึกษาและหลักการทางศาสนาอิสลาม เพื่อสังเคราะห์ข้อมูลและตีความผลลัพธ์ในเชิงลึก

กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ (1) การแยกข้อมูลออกจากบริบท (Decontextualisation) โดยการคัดเลือกและแยกข้อมูลที่เกี่ยวข้องออกจากข้อความเดิม (2) การนำข้อมูลกลับเข้าสู่บริบทใหม่ (Recontextualisation) โดยการจัดกลุ่มข้อมูลที่มีความหมายคล้ายคลึงกัน (3) การจัดหมวดหมู่ (Categorisation) โดยการสร้างหมวดหมู่และหมวดหมู่ย่อยตามกรอบแนวคิด และ (4) การรวบรวมและสังเคราะห์ (Compilation) เพื่อสร้างความเข้าใจที่ครอบคลุมเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่ศึกษา (Bengtsson, 2016)

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล (Trustworthiness) ดำเนินการผ่านเทคนิคการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) โดยการเปรียบเทียบข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลที่แตกต่างกัน การตรวจสอบข้อมูลย้อนกลับกับผู้ให้ข้อมูล (Member Checking) และการสะท้อนความคิดของผู้วิจัยในกระบวนการวิเคราะห์ (Reflexivity) เพื่อลดอคติและเพิ่มความถูกต้องในการตีความข้อมูล (Assarroudi et al., 2018)

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยอย่างเคร่งครัดตามหลักจริยธรรมการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการขอความยินยอมอย่างมีข้อมูลครบถ้วนจากผู้ให้ข้อมูลทุกคน การรักษาความลับและการไม่เปิดเผยตัวตนของผู้ให้ข้อมูลโดยใช้นามแฝง และการเก็บรักษาข้อมูลอย่างปลอดภัย (Taquette & Souza, 2022) ผู้วิจัยให้ความเคารพต่อความเชื่อและค่านิยมทางศาสนาและวัฒนธรรมของผู้ให้ข้อมูล หลีกเลี่ยงการตีความที่อาจก่อให้เกิดความคลาดเคลื่อน และรักษาความสมดุลระหว่างการเป็นผู้วิจัยกับการเคารพในฐานะสมาชิกของชุมชน

ผลการศึกษา

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ประกอบด้วย ครู 4 คน (ประสบการณ์การสอน 5-15 ปี) และผู้บริหาร 4 คน (ประสบการณ์การบริหาร 8-20 ปี) จากโรงเรียนเอกชนสอนศาสนา อิสลาม 2 แห่งในจังหวัดปัตตานี

2. ความเข้าใจเกี่ยวกับภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึก

จากการสัมภาษณ์ครูและผู้บริหารพบว่า ทุกคนมีความเข้าใจต่อภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึกในระดับที่สอดคล้องกัน โดยมองว่าการที่ผู้บริหารสามารถเข้าใจและตอบสนองความรู้สึกของบุคลากรในองค์กรได้อย่างเหมาะสม ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่นิยามภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึกในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ดังที่ ครูท่านหนึ่ง ได้อธิบายว่า: *"จากความเข้าใจของดิฉัน ภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึกหมายถึงคนที่เป็นผู้นำหรือผู้บริหารที่ให้ความสำคัญต่อความเข้าใจ การตอบสนองความรู้สึกและความต้องการ การรับฟังปัญหาต่าง ๆ ของบุคลากรหรือองค์กร มีความเห็นอกเห็นใจและร่วมรู้สึกไปพร้อมกับลูกน้อง คือลูกน้องรู้สึกอย่างไร ผู้บริหารต้องรู้สึกตาม หากลูกน้องมีปัญหา ผู้บริหารต้องร่วมแก้ปัญหาไปด้วยกัน โดยไม่ทิ้งลูกน้องไว้"* (P1, สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2568)

จากมุมมองของผู้บริหาร แนวคิดนี้เน้นการสร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจที่ดี: *"สำหรับผมแล้วภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึกคือการที่ผู้บริหารสามารถเข้าใจและรับรู้ความรู้สึกของคนอื่นได้ สามารถตอบสนองความรู้สึกของครูได้ด้วย มีความคิดเห็นที่ตรงกันกับครู และสามารถนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูและผู้บริหาร จึงนำไปสู่ความสำเร็จในการทำงานร่วมกันระหว่างครูกับผู้บริหาร"* (A1, สัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2568)

องค์ประกอบสำคัญของภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึกที่ผู้ให้ข้อมูลเน้นย้ำ ได้แก่ การเข้าใจความรู้สึกและความต้องการของผู้อื่น การรับฟังปัญหาและร่วมแก้ไขปัญหา การสร้างสภาพแวดล้อมที่ดี และการให้โอกาสในการแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

3. การเชื่อมโยงกับหลักคำสอนอิสลาม

ผลการศึกษาที่น่าสนใจคือ ผู้ให้ข้อมูลทุกคนสามารถเชื่อมโยงแนวคิดภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึกกับหลักคำสอนอิสลามได้อย่างเป็นธรรมชาติ โดยเฉพาะการอ้างอิงถึงภาวะผู้นำของท่านนบีมุฮัมมัด (ศ.) ผู้บริหารคนหนึ่ง

ได้แสดงความเห็นว่า *"ที่จริงแล้วอิสลามก็สอนในเรื่องนี้มานาน ตั้งแต่สมัยท่านนบี ความเป็นผู้นำของท่านนบีที่มีต่อเศาะฮาบะฮ์ ท่านเป็นคนใจเย็นมาก ท่านรู้ถึงความรู้สึก เอาใจใส่ความรู้สึกของบรรดาเศาะฮาบะฮ์ในการบริหาร ทำให้เศาะฮาบะฮ์อย่างอาบูบักรเกิดความรักต่อท่านนบี"* (A1, สัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2568)

ในด้านการเชื่อมโยงกับหลักคำสอนอิสลาม ผู้ให้ข้อมูลสามารถอ้างอิงได้อย่างเป็นธรรมชาติ: "ท่านนบี (ศ.)*เป็นแบบอย่างที่ดีที่สุดในเรื่องนี้ ท่านไม่เคยใช้อำนาจในการปกครองแบบเผด็จการ แต่จะปรึกษาหารือกับเศาะฮาบะฮ์เสมอ ท่านรับฟังความคิดเห็นของทุกคน แม้แต่คนหนุ่มๆ อย่างอุซามะฮ์ บิน ไซด์"* (P2, สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2568) จากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้ให้ข้อมูลท่านหนึ่งได้เชื่อมโยงกับแนวคิดการปรึกษาหารือในอิสลาม:*"ในอิสลาม เรามีแนวคิดเรื่อง 'ชูรอ' (การปรึกษาหารือ) ซึ่งตรงกับภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึกมาก เพราะการปรึกษาหารือต้องเริ่มจากการเข้าใจและเห็นอกเห็นใจผู้อื่นก่อน"* (A2, สัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2568)

การเชื่อมโยงนี้แสดงให้เห็นว่าภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึกไม่ใช่แนวคิดที่แปลกใหม่สำหรับชุมชนมุสลิม แต่เป็นหลักการที่มีมาตั้งแต่ยุคแรกของอิสลาม ทำให้การนำแนวคิดนี้มาปฏิบัติใช้ในโรงเรียนมีพื้นฐานทางศรัทธาที่แข็งแกร่งและได้รับการยอมรับจากบุคลากรอย่างกว้างขวาง

4. การปฏิบัติจริงของผู้บริหาร

ผู้บริหารในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามมีการปฏิบัติที่สะท้อนภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึกในหลายด้าน การปฏิบัติที่เด่นชัดที่สุดคือการรับฟังความคิดเห็นก่อนการตัดสินใจ โดยมีกระบวนการที่เป็นระบบ ดังที่ ครูที่มีประสบการณ์การสอน 10 ปี ได้อธิบายว่า: *"เมื่อจะทำกิจกรรมเช่นอนุบาลวิชาการ ผู้บริหารก็เปิดโอกาสให้เราได้แสดงความคิดเห็น ทางผู้บริหารเองจะเปิดโอกาสให้ครูได้แสดงความสามารถหรือแสดงความคิดเห็นของตัวเองว่าจะทำอย่างไรให้คุณภาพของลูกของเรามีคุณภาพผ่านกิจกรรมต่าง ๆ โดยครูเป็นฝ่ายเสนอกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะทำขึ้น โดยที่ไม่ใช่ว่าทางผู้บริหารต้องการแบบนี้ จะเอาแบบนี้"* (P3, สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2568) ผู้บริหารท่านหนึ่งได้อธิบายกระบวนการตัดสินใจแบบมีส่วนร่วมอย่างชัดเจน: *"เมื่อครูเสนอโครงการมา ผมจะเรียกประชุมทีมผู้บริหารก่อน แล้วเรียกครูผู้เสนอมาร่วมด้วย เราจะฟังเหตุผล ข้อดีข้อเสีย และหาทางปรับปรุงร่วมกัน ไม่เคยมีการตัดสินใจเอาเองโดยไม่ฟังความเห็น"* (A2, สัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2568)

ผู้ให้ข้อมูลได้กล่าวอย่างชื่นชมว่า: *"อยู่กันแบบครอบครัว เมื่อผู้บริหารรับฟัง มีเหตุผล ทำให้ครูนักเรียนเรา ทำงานด้วยความอบอุ่น เพราะเราอยู่เป็นครอบครัว เราไม่ได้สร้างแบบเป็นชนชั้น คือคนมีส่วนร่วม"* (P4, สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2568) ผู้บริหารได้เสริมถึงการสร้างความเป็นกันเองในการทำงาน: *"ผมไม่ชอบให้ครูเรียกผมว่า 'ท่านผอ.' ผมชอบให้เรียกว่า 'อาจารย์' หรือ 'พี่' มากกว่า เพราะเราทำงานร่วมกัน ไม่ใช่ใครสั่งใครทำ"* (A2, สัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2568)

ผู้ให้ข้อมูลอีกท่านหนึ่งได้แสดงความคิดเห็นว่า *"สิ่งที่ผมชอบมากคือการที่ผู้บริหารให้เหตุผลเสมอ เวลาไม่อนุมัติโครงการ ท่านจะอธิบายชัดเจนว่าทำไม บางครั้งเป็นเรื่องงบประมาณ บางครั้งเป็นเรื่องเวลา ทำให้เราเข้าใจและไม่รู้สึกว่าถูกปฏิเสธโดยไม่มีเหตุผล"* (P3, สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2568) ผู้บริหารท่านหนึ่งได้ยกตัวอย่างเฉพาะเจาะจงเกี่ยวกับการให้เหตุผล: *"ตัวอย่างเช่น เราขอโดมอนุบาล เพราะว่าอนุบาลร้อน เราขอโดมเพราะว่าเด็ก*

อนุบาลเรามีกิจกรรมเยอะมาก เนื่องจากต้องใช้งบประมาณสูง เราเข้าใจผู้บริหารเพราะผู้บริหารต้องดูแลทั้ง 3 ฝ่าย ต้องปรับปรุงตรงนี้บ้าง ปรับปรุงตรงนี้บ้าง ฉะนั้นเราโอเครับฟัง ขอไปแล้วเมื่อพร้อมผู้บริหารก็จะทำ ไม่ได้ยืนยันว่าต้องทำต้องอะไร แต่บางอย่างมันก็มีเหตุผลที่เราไม่รู้" (A3, สัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2568)

5. ปัจจัยที่ส่งเสริมภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึก

5.1 ปัจจัยภายใน

วัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมการรับฟังและการมีส่วนร่วม เป็นปัจจัยสำคัญที่สุด ในการส่งเสริมภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึก: *"ในส่วนของผมคิดว่าการมีวัฒนธรรมองค์กรที่มีส่วนในการรับฟัง และการเสนอความคิดเห็นจากผู้ใต้บังคับบัญชา เป็นหลักเลย ถ้าผู้บริหารรับฟังความคิดเห็น ถึงแม้ว่าจะความคิดเห็นนั้นจะถูกหรือไม่ถูก แต่ว่ารับฟังก่อน นี้ก็เป็นแนวทางสำคัญในการที่จะพัฒนางานให้เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ"* (A1, สัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2568)

บรรยากาศแบบครอบครัว การสร้างสภาพแวดล้อมที่เป็นมิตรและสามารถเข้าถึงผู้บริหารได้ง่ายเป็นอีกปัจจัยสำคัญ:*"อีกส่วนหนึ่งก็คือบรรยากาศขององค์กรที่เป็นไปด้วยความเป็นมิตรและเป็นครอบครัว ที่ว่าผู้ใต้บังคับบัญชาหรือครูสามารถเข้าถึงผู้บริหารได้ง่าย และผู้บริหารก็เป็นกันเองกับครูและบุคลากรต่าง ๆ นี้เป็นส่วนสำคัญที่จะเสริมสร้างให้การบริหารงานเป็นไปด้วยความราบรื่น ง่าย ๆ คืออยู่กันแบบครอบครัว"* (A2, สัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2568)

ความร่วมมือของบุคลากร ความสำเร็จของภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึกต้องอาศัยความร่วมมือจากทั้งสองฝ่าย:*"สิ่งสำคัญคือความร่วมมือของบุคลากร หากผู้บริหารเข้าใจแต่บุคลากรไม่ให้ความร่วมมือ ก็จะไม่เกิดผล การสื่อสารระหว่างทั้งสองฝ่ายจึงสำคัญ การอยู่ร่วมกันมาก ทำด้วยกันมาก จะทำให้เข้าใจกันมากขึ้น"* (A3, สัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2568)

วุฒิภาวะทางอารมณ์ของผู้บริหาร ในการควบคุมอารมณ์และการแยกเรื่องส่วนตัวออกจากงาน: *"สำหรับตัวผู้บริหารเอง ปัจจัยภายในคืออารมณ์ความรู้สึกและความคิด หากวันนี้ผู้บริหารอารมณ์ไม่ดีหรือมีปัญหาส่วนตัวอาจนำมาส่งผลกับงาน ดังนั้นผู้บริหารควรแยกแยะอารมณ์เรื่องส่วนตัวกับเรื่องงาน"* (A4, สัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2568)

ผู้ให้ข้อมูลอีกท่านเสริมความสำคัญของการควบคุมอารมณ์: *"เห็นด้วยเรื่องการแยกแยะอารมณ์ เป็นเหมือนวุฒิภาวะทางอารมณ์ของผู้บริหาร เช่นเดียวกับครูที่ต้องไม่นำอารมณ์ส่วนตัวไปกับนักเรียน ผู้บริหารต้องควบคุมตัวเองได้และมีวุฒิภาวะทางอารมณ์"* (P2, สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2568)

การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน การรับรู้และเข้าใจความต้องการของทุกกลุ่มในโรงเรียนเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมความร่วมรู้สึก: *"ปัจจัยภายในที่สำคัญคือนักเรียน นักเรียนที่ทำให้ผู้บริหารเรามีความเห็นอกเห็นใจในบางปัญหา รองลงมาก็ตัวครู ครูเป็นตัวขับเคลื่อนการศึกษาด้วย จะมีการร่วมรู้สึกส่วนนั้น และบุคลากรต่าง ๆ เพราะทุกคนก็จะมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนหมด แม้กระทั่งภารโรงหรือแม่บ้านก็จะมีส่วนขับเคลื่อนหมด จะเป็น จะมีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้บริหารในการขับเคลื่อน ในการที่จะมีความรู้สึกร่วม ภาวะร่วมรู้สึก"* (P3, สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2568)

5.2 ปัจจัยภายนอก

การสนับสนุนจากชุมชนและการยอมรับในคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน การได้รับการยอมรับและความเชื่อมั่นจากชุมชนในด้านคุณภาพการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการแสดงภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึก: *"ปัจจัยภายนอกอาจจะเป็นชุมชนที่มีการยอมรับเราด้วยชื่อเสียง ด้วยคุณภาพต่าง ๆ เพราะชุมชนการยอมรับ มีการนับถือผู้บริหาร เหมือนว่านับถือผู้ให้อนุญาตด้วย และลงมาถึงผู้บริหารเราด้วย ในเรื่องของคุณภาพการศึกษาของเรา มีส่วนในเรื่องของทำให้ผู้บริหารเราเองก็มีภาวะร่วมรู้สึก เพราะว่าการเข้าหาชุมชน การเข้าถึงชุมชน หรือชุมชนก็จะรวมไปถึงผู้ปกครองไปด้วย"* (P2, สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2568)

ความร่วมมือจากผู้ปกครอง *"ปัจจัยภายนอกรวมหลายอย่าง ทั้งการกระทำของบุคลากร นโยบายต่าง ๆ ผู้ปกครอง ชุมชน นักเรียน หากบุคลากรไม่เข้าใจผู้บริหารก็จะมีผลเช่นกัน ผู้ปกครองที่เข้าใจและให้ความร่วมมือ เช่น เข้าใจนโยบายเรื่องการห้ามใช้โทรศัพท์ในโรงเรียน จะช่วยสนับสนุนการทำงาน"* (P1, สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2568) ผู้บริหารได้เสริมถึงความสำคัญของผู้ปกครองในการบริหารสถานศึกษา: *"การบริหารสถานศึกษานี้ ผู้ปกครองเป็นฐานสำคัญ เพราะผู้ปกครองเป็นสิ่งสำคัญที่จะผลักดันการพัฒนาทางด้านวิชาการและกิจกรรมของสถานศึกษา"* (A2, สัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2568)

เครือข่ายผู้บริหาร การมีเครือข่ายผู้บริหารที่แข็งแกร่งช่วยส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาทักษะการบริหาร: *"เครือข่ายผู้บริหารสำคัญ ในสมัยก่อโรงเรียนแต่ละโรงเรียนก็จะมีการแข่งขันกัน แต่ปัจจุบันการแข่งขันก็มีอยู่ แต่ว่าการแบ่งปันยังคงต้องมีอยู่ ดังนั้นเครือข่ายของผู้บริหารถ้าสามารถที่จะสร้างเครือข่ายได้เยอะได้มาก ก็สามารถที่จะนำมาสู่การบริหารจัดการที่ดีได้ เครือข่ายตรงนี้ไม่จำเป็นต้องเป็นภายในประเทศ อาจจะเป็นเครือข่ายจากภายนอกประเทศก็เช่นเดียวกัน"* (P4, สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2568)

นโยบายที่เหมาะสม การได้รับนโยบายที่เหมาะสมและการสนับสนุนจากหน่วยงานต้นสังกัดมีผลต่อการแสดงภาวะผู้นำ: *"ต้นสังกัดมีส่วนเป็นปัจจัยสำคัญ เพราะว่าผู้นำแบบร่วมรู้สึกต้องเข้าใจ ฟังและแก้ปัญหาด้วย สำคัญเพราะว่าเราทำงานร่วมกันกับสช.ตลอด บางครั้งเราก็จะมีบางอย่างที่มันไม่ตรง เราก็จะมีการพูดคุย รับฟังความคิดเห็นทั้งสองฝ่าย เพราะแต่ละองค์กรก็มีเหตุผล"* (P3, สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2568) อย่างไรก็ตาม ยังมีความท้าทายจากนโยบายภายนอกที่ไม่เหมาะสม: *"นโยบายของรัฐมีผลสำคัญมาก เพราะบางครั้งคนออกนโยบายไม่ใช่คนลงมือทำ อาจไม่เข้าใจบริบทของครูและนักเรียนในโรงเรียน ปัจจุบันรัฐมนตรีศึกษาธิการหลายคนไม่ได้จบครูหรือไม่เคยทำงานในโรงเรียนจริง ๆ ระบบการศึกษาที่ต้องการให้ครูทำได้ทุกอย่าง แต่สิ่งที่ต้องทำหลายอย่างเราไม่ได้เรียนมา เช่น งานพัสดุ งานการเงิน ซึ่งทำให้ครูได้รับแรงกดดัน และผู้บริหารก็ได้รับแรงกดดันต่อ ๆ มา เป็นเหมือนโดมิโน"* (P2, สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2568)

การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก การมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ช่วยเสริมสร้างศักยภาพของโรงเรียน: *"ปัจจัยภายนอกจะเป็นการเชิญหน่วยงาน เชิญบุคลากรภายนอกมาให้ความรู้เรื่องภาวะผู้นำของครู เรื่องการปฏิบัติตัวของผู้บริหาร ทางด้านวิชาการก็มีความสำคัญเหมือนกัน ปัจจัยภายนอกที่จะทำให้ผู้ปกครองและสังคมได้รู้ถึงศักยภาพของสถานศึกษา เช่น เวลานักเรียนไปข้างนอก ไปอบรมกับหลายๆ โรงเรียน*

เรื่องบุคลิกภาพของนักเรียน ความกล้าแสดงออกของนักเรียน เป็นปัจจัยภายนอกของการที่จะนำชื่อเสียงให้กับโรงเรียน ปัจจัยภายนอกจะทำให้เกิดการเสริมภายใน" (P4, สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2568)

การร่วมมือกับองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชนช่วยสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการทำงาน:*"ผู้ปกครองหรือหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งหมดเลย ในหน่วยงานเช่นหน่วยงานในเรื่องของโรงพยาบาลหรือของอำเภอ ของทุกหน่วยงาน จะมีการที่โรงเรียนเราจะเป็น เวลาทำกิจกรรมอะไรก็จะมีส่วนร่วมขององค์กรภายนอกอยู่ด้วยอยู่แล้ว ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ก็จะเชิญองค์กรภายนอกมามาร่วมอยู่ด้วยจะมี เรียกว่าจะเป็นการสมานฉันท์อยู่แล้ว จะมีความรู้สึกดี ๆ อยู่แล้ว"* (A4, สัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2568)

ปัจจัยทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึกไม่ใช่เพียงการพัฒนาทักษะส่วนบุคคลเท่านั้น แต่ต้องอาศัยการสร้างระบบนิเวศที่เอื้ออำนวยและการสนับสนุนจากหลายภาคส่วน ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีระบบที่เน้นความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ในองค์กร

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาที่พบว่า ครูและผู้บริหารในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จังหวัดปัตตานี มีความเข้าใจต่อภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึกที่สอดคล้องกัน สามารถเชื่อมโยงกับหลักคำสอนอิสลามได้อย่างเป็นธรรมชาติ และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ซึ่งสามารถตอบวัตถุประสงค์การศึกษาได้อย่างครอบคลุม ผลลัพธ์ดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของนักวิชาการด้านภาวะผู้นำที่เน้นความสำคัญของการเข้าใจและตอบสนองความต้องการทางอารมณ์ของผู้ตาม ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Montag-Smit & Maertz (2024) ที่พบว่าภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึกส่งผลเชิงบวกต่อทัศนคติ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และประสิทธิภาพการปฏิบัติงานขององค์กร นอกจากนี้ (Ma et al., 2024) ยังชี้ให้เห็นว่าภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึกสามารถส่งเสริมพฤติกรรมนวัตกรรมของพนักงานผ่านการเพิ่มขีดความสามารถในการปรับตัวเชิงอาชีพ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการพัฒนาองค์กรในยุคที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

การที่ผู้ให้ข้อมูลสามารถเชื่อมโยงแนวคิดภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึกกับหลักคำสอนอิสลามได้อย่างเป็นธรรมชาติ โดยเฉพาะการอ้างอิงถึงภาวะผู้นำของท่านนบีมุฮัมมัด (ศ.) แสดงให้เห็นถึงการยอมรับและการนำไปปฏิบัติที่มีพื้นฐานทางศรัทธา ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของการบริหารการศึกษาในสถานศึกษาที่มีพื้นฐานทางศาสนา การเชื่อมโยงนี้ทำให้ภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึกไม่เป็นเพียงแนวคิดทางวิชาการ แต่กลายเป็นการปฏิบัติที่มีความหมายทางจิตวิญญาณและเป็นที่ยอมรับในระดับลึก ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับการศึกษาของ Raihani (2017) ที่พบว่าผู้บริหารโรงเรียนอิสลามในภาคใต้ของประเทศไทยมีการคิดเชิงกลยุทธ์เพื่อประโยชน์ของโรงเรียน นักเรียน และชุมชน โดยยินดีที่จะประนีประนอมกับรัฐบาลตราบใดที่ไม่ขัดแย้งกับความเชื่อและหลักการทางศาสนา ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการบูรณาการระหว่างปรัชญาการบริหารสมัยใหม่กับค่านิยมทางศาสนาอิสลาม

การปฏิบัติจริงในโรงเรียนที่เน้นการรับฟัง การให้เหตุผล และการสร้างบรรยากาศแบบครอบครัว สอดคล้องกับหลักการของภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึกที่เน้นการเข้าใจและตอบสนองความต้องการทางอารมณ์ของผู้ใต้บังคับบัญชา การที่ผู้บริหารมีกระบวนการการตัดสินใจแบบมีส่วนร่วมและการให้เหตุผลเมื่อไม่สามารถดำเนินการตามข้อเสนอได้แสดงให้เห็นถึงการเคารพและความเข้าใจต่อความรู้สึกของครู ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ (Kock et al., 2019) ที่

พบว่าการสนับสนุนทางอารมณ์และความเข้าใจจากผู้นำส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้ตาม นอกจากนี้ การศึกษาของ Wijayanti & Widhanarto (2019) ยังชี้ให้เห็นว่าโรงเรียนอิสลามในประเทศไทยมีการปรับตัวและพัฒนาหลักสูตรของตนเองเพื่อสร้างสมดุลระหว่างความต้องการระดับชาติที่ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนากับความเชื่อ ค่านิยม และวัฒนธรรมอิสลาม

ความสำคัญของการสร้างบรรยากาศแบบครอบครัวที่พบในการศึกษานี้สะท้อนถึงวัฒนธรรมการทำงานที่เน้นความสัมพันธ์ส่วนบุคคลและการดูแลซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของสังคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การศึกษาข้ามวัฒนธรรมของ Mullamaa (2024) เกี่ยวกับภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึกและความตระหนักทางวัฒนธรรมในประเทศเบื้องต้นยุโรปเหนือพบว่า การเข้าใจและเคารพความแตกต่างทางวัฒนธรรมเป็นองค์ประกอบสำคัญของภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพ ในบริบทของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในประเทศไทย การสร้างบรรยากาศแบบครอบครัวจึงไม่เพียงแต่เป็นกลยุทธ์การบริหาร แต่ยังเป็นการสะท้อนถึงค่านิยมทางวัฒนธรรมที่ลึกซึ้งของชุมชนมุสลิมมาเลย์

อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดในเรื่องการยอมรับความผิดพลาดที่พบในการศึกษาครั้งนี้ อาจเป็นผลมาจากวัฒนธรรมการทำงานที่ยังคงมีลักษณะเป็นระบบราชการที่เน้นการไม่ผิดพลาดมากกว่าการเรียนรู้จากความผิดพลาด ซึ่งเป็นประเด็นที่ต้องได้รับการพัฒนาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้องค์กรและการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การศึกษาของ Laohavichien & Weerasai (2024) เกี่ยวกับอิทธิพลของภาวะผู้นำต่อประสิทธิภาพองค์กรในบริบทของประเทศไทยพบว่า วัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมการเรียนรู้และการยอมรับความผิดพลาดเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพโดยรวม ดังนั้น การพัฒนาวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดกว้างต่อการเรียนรู้จากความผิดพลาดจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการพัฒนาภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึกให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

การที่ปัจจัยภายในและภายนอกมีส่วนสำคัญต่อการแสดงภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึก แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาภาวะผู้นำไม่ใช่เพียงการพัฒนาทักษะส่วนบุคคลเท่านั้น แต่ต้องอาศัยการสร้างระบบนิเวศที่เอื้ออำนวยและการสนับสนุนจากหลายภาคส่วน ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีระบบที่เน้นความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ในองค์กร ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับแนวคิดของ (Peng et al., 2024) ที่พบว่าการพัฒนาภาวะผู้นำทางการศึกษาในยุคปัจจุบันต้องพิจารณาปัจจัยหลายมิติ ทั้งระดับบุคคล องค์กร และสังคม เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

ในบริบทของประเทศไทยที่มีความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรม การสนับสนุนจากชุมชนและการยอมรับในคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามเป็นปัจจัยภายนอกที่สำคัญ การศึกษาของ Charoenwong (2024) เกี่ยวกับการบูรณาการระหว่างการศึกษาพุทธกับระบบการศึกษาสมัยใหม่ในประเทศไทยชี้ให้เห็นว่า การสร้างสมดุลระหว่างค่านิยมทางศาสนากับการศึกษาสมัยใหม่เป็นความท้าทายร่วมกันของสถานศึกษาที่มีพื้นฐานทางศาสนาในประเทศไทย ซึ่งต้องการการสนับสนุนและความเข้าใจจากสังคมส่วนรวม

ความร่วมมือจากผู้ปกครองในการเข้าใจและสนับสนุนนโยบายโรงเรียนยังเป็นอีกปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมการแสดงภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึก ในบริบทของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนใต้ ความร่วมมือนี้มีความซับซ้อนเพิ่มขึ้นเนื่องจากบริบททางสังคมการเมืองที่ไม่มั่นคง ตามที่ International Crisis Group (2017) ได้ชี้ให้เห็นว่า แม้จะมีความขัดแย้งในพื้นที่ แต่การศึกษาอิสลามในท้องถิ่นยังคงเป็นปัจจัยสำคัญในการรักษาเอกลักษณ์

และความเป็นเอกภาพของชุมชน ทำให้การสนับสนุนจากชุมชนต่อโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามมีความแข็งแกร่งและต่อเนื่อง

เครือข่ายผู้บริหารสำหรับการแลกเปลี่ยนประสบการณ์เป็นอีกปัจจัยที่สำคัญซึ่งพบในการศึกษานี้ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์และการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้บริหารสามารถช่วยพัฒนาทักษะและความเข้าใจเกี่ยวกับภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึกได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ (Sinlapaanuntakul et al., 2023) เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของทักษะภาวะผู้นำของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 ต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรในประเทศไทย ที่พบว่าการพัฒนาทักษะภาวะผู้นำผ่านการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และการเรียนรู้ร่วมกันมีผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรอย่างมีนัยสำคัญ

นโยบายที่เหมาะสมจากหน่วยงานต้นสังกัดที่เข้าใจบริบทของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามยังเป็นปัจจัยภายนอกที่สำคัญ การที่หน่วยงานต้นสังกัดเข้าใจและให้การสนับสนุนที่เหมาะสมจะช่วยให้ผู้บริหารสามารถแสดงภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึกได้อย่างเต็มศักยภาพ โดยไม่ต้องกังวลเกี่ยวกับข้อจำกัดทางนโยบายที่อาจขัดแย้งกับปรัชญาการศึกษาของโรงเรียน

ผลการศึกษานี้มีนัยสำคัญต่อการพัฒนาทฤษฎีภาวะผู้นำในบริบทข้ามวัฒนธรรม โดยเฉพาะการแสดงให้เห็นว่าแนวคิดภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึกซึ่งมีต้นกำเนิดจากงานวิจัยในบริบทตะวันตกสามารถปรับใช้และผสานกับค่านิยมทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นได้อย่างกลมกลืน ซึ่งท้าทายมุมมองที่ว่าแนวคิดการบริหารสมัยใหม่ไม่สามารถเข้ากันได้กับระบบค่านิยมดั้งเดิม การศึกษานี้แสดงให้เห็นว่าความเข้าใจทางวัฒนธรรมและการเคารพต่อความเชื่อทางศาสนาสามารถเสริมสร้างประสิทธิภาพของภาวะผู้นำได้ แทนที่จะเป็นอุปสรรค

นอกจากนี้ ผลการศึกษายังมีนัยสำคัญต่อการพัฒนาผู้นำทางการศึกษาในบริบทของสังคมพหุวัฒนธรรม การที่โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามสามารถนำแนวคิดภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึกมาปฏิบัติใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพแสดงให้เห็นถึงความยืดหยุ่นและความสามารถในการปรับตัวของระบบการศึกษาในการตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนที่หลากหลาย ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่สำคัญสำหรับการพัฒนาการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่เน้นความเป็นเลิศและความเท่าเทียมกัน

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเข้าใจ การเชื่อมโยงกับหลักคำสอนอิสลาม การปฏิบัติจริง และปัจจัยที่เกี่ยวข้องของภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึกในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จังหวัดปัตตานี ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าครูและผู้บริหารมีความเข้าใจที่ชัดเจน สามารถเชื่อมโยงกับหลักคำสอนอิสลามได้อย่างเป็นธรรมชาติ และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงภายใต้ปัจจัยส่งเสริมที่เหมาะสม

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ครูและผู้บริหารมีความเข้าใจที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึกโดยเน้นการเข้าใจความรู้สึกและความต้องการของผู้อื่น การรับฟังปัญหาและร่วมแก้ไขปัญหา การสร้างสภาพแวดล้อมที่ดี และการให้โอกาสในการแสดงความคิดเห็น ความเข้าใจนี้ไม่ได้เป็นเพียงแนวคิดทางวิชาการ แต่สามารถเชื่อมโยงกับ

หลักคำสอนอิสลาม โดยเฉพาะการอ้างอิงถึงภาวะผู้นำของท่านนบีมุฮัมมัด (ศ.) ซึ่งทำให้การปฏิบัติมีพื้นฐานทางศรัทธาที่แข็งแกร่ง

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ผู้บริหารมีการปฏิบัติที่สะท้อนภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึกในหลายด้าน โดยเฉพาะการรับฟังความคิดเห็นก่อนการตัดสินใจ การให้เหตุผลเมื่อไม่สามารถดำเนินการตามข้อเสนอได้ และการสร้างบรรยากาศการทำงานแบบครอบครัว การปฏิบัติเหล่านี้ทำให้เกิดความร่วมมือและความผูกพันระหว่างผู้บริหารกับครู ส่งผลให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น

การศึกษายังพบว่า ปัจจัยภายในและภายนอกมีส่วนสำคัญต่อการแสดงภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึก โดยเฉพาะวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมการรับฟังและการมีส่วนร่วม ความร่วมมือของบุคลากร การสนับสนุนจากชุมชนและผู้ปกครอง รวมถึงเครือข่ายผู้บริหารสำหรับการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อจำกัดในเรื่องการยอมรับความผิดพลาด ซึ่งเป็นประเด็นที่ต้องได้รับการพัฒนาต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษานี้สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาหลักสูตรการอบรมผู้บริหารสถานศึกษาในบริบทของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม โดยเน้นการพัฒนาความเข้าใจ การเชื่อมโยงกับหลักคำสอนอิสลาม และการส่งเสริมการปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพ การสร้างแนวทางการส่งเสริมภาวะผู้นำที่เหมาะสมกับบริบทเฉพาะของโรงเรียนในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ และการกำหนดนโยบายการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาที่คำนึงถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมและศาสนา

สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา ควรมีการพัฒนาตนเองในด้านวุฒิภาวะทางอารมณ์ การสร้างทัศนคติที่ดีต่อบุคลากร และการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้ออำนวยต่อการแสดงภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึก นอกจากนี้ ควรมีการสร้างกลไกการรับฟังความคิดเห็นอย่างเป็นระบบและการให้เหตุผลที่ชัดเจนในการตัดสินใจ

หน่วยงานต้นสังกัดควรจัดการอบรมและพัฒนาผู้บริหารอย่างสม่ำเสมอ โดยเน้นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และการเรียนรู้จากกรณีตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จ การสร้างเครือข่ายผู้บริหารเพื่อการเรียนรู้ร่วมกัน และการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้บริหารกับครู

สำหรับการวิจัยต่อไป ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึกในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามกับโรงเรียนประเภทอื่น การศึกษาผลกระทบของภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึกต่อผลการเรียนรู้ของนักเรียน และการพัฒนาเครื่องมือวัดภาวะผู้นำแบบร่วมรู้สึกที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

ข้อค้นพบอาจเป็นแนวทางเบื้องต้นสำหรับการพัฒนาแนวทางการบริหารที่เน้นมนุษยธรรมและการสร้างสรรค์สังคมที่มีความเข้าใจและเคารพซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นในสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมเช่นในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้

เอกสารอ้างอิง

Arar, K., Sawalhi, R., & Yilmaz, M. (2022). The research on Islamic-based educational leadership since 1990: *An international review of empirical evidence and a future research agenda. Religions, 13*(1), 42.

Assarroudi, A., Heshmati Nabavi, F., Armat, M. R., Ebadi, A., & Vaismoradi, M. (2018). Directed qualitative content analysis: The description and elaboration of its underpinning methods and data analysis process. *Qualitative Health Research, 28*(13), 2094-2107.

Bengtsson, M. (2016). How to plan and perform a qualitative study using content analysis. *NursingPlus Open*, 2, 8-14.

Brooks, M. C. (2015). School principals in Southern Thailand: Exploring trust with community leaders during conflict. *Educational Management Administration & Leadership, 43*(2), 232-252.

Charoenwong, W. (2024). The locus of Buddhist pedagogy and decolonising the Thai university. *Globalisation, Societies and Education, 22*(4), 445-461.

Gentry, W. A., Weber, T. J., & Sadri, G. (2016). Empathy in the workplace: A tool for effective leadership. *Center for Creative Leadership White Paper. Center for Creative Leadership.*

Hsieh, H. F., & Shannon, S. E. (2005). Three approaches to qualitative content analysis. *Qualitative Health Research, 15*(9), 1277-1288. https://doi.org/10.1177/1049732305276687

Crisis Group. (2017, November 8). *Jihadism in Southern Thailand: A phantom menace* (Report No. 291). International Crisis Group. https://www.crisisgroup.org/asia/south-east-asia/thailand/291-jihadism-southern-thailand-phantom-menace

Joll, C. M. (2010). Religion and conflict in Southern Thailand: Beyond rounding up the usual suspects. *Contemporary Southeast Asia: A Journal of International and Strategic Affairs*, *32*(2), 258-279.

Kellett, J. B., Humphrey, R. H., & Sleeth, R. G. (2006). Empathy and the emergence of task and relations leaders. *The Leadership Quarterly, 17*(2), 146-162.

Kock, N., Mayfield, M., Mayfield, J., Sexton, S., & De La Garza, L. M. (2019). Empathetic leadership: How leader emotional support and understanding influences follower performance. *Journal of Leadership & Organizational Studies, 26*(2), 217-236.

Laohavichien, T., & Weerasai, C. (2024). The influence of leadership on organizational performance through work-from-home outcomes under COVID-19 crisis in Thailand. *Human Systems Management, 43*(2), 187-203.

Ma, G., Wu, W., Liu, C., Ji, J., & Gao, X. (2024). Empathetic leadership and employees' innovative behavior: Examining the roles of career adaptability and uncertainty avoidance. *Frontiers in psychology*, *15*, 1371936.

Madmarn, H. (1990). *Traditional Muslim institutions in southern Thailand: A critical study of Islamic education and Arabic influence in the 'pondok' and 'madrasah' systems of Pattani* [Doctoral dissertation]. The University of Utah.

Montag-Smit, T., & Maertz, C. P. (2024). Empathy in leadership: A systematic literature review on the effects of empathetic leaders in organizations. *Management Review Quarterly, 74*(2), 467-507.

Mullamaa, K. (2024). Empathetic leadership and cultural consciousness in leading: Lessons from Iceland, Sweden, Estonia, Latvia, Lithuania, and Finland. *European Journal of Business and Management Research, 9*(6), 7-14.

Peng, T., Wang, C., Xu, J., Dai, J., & Yu, T. (2024). Evolution and current research status of educational leadership theory: *A content analysis-based study. SAGE Open, 14*(4), 1-15.

Raihani. (2017). Exploring Islamic school leadership in a challenging Southern Thailand context. *Studia Islamika, 24*(2), 271-293.

Samsey, A., Sanrasak, S., Saopayon, S., & Chai-Ngam, P. (2022). The opinion of personnel towards educational administration of private schools in Narathiwat Province in Thailand. *International Transaction Journal of Engineering, Management, & Applied Sciences & Technologies, 13*(7), 13A7I, 1-8.

Shah, S. (2006). Educational leadership: An Islamic perspective. *British Educational Research Journal, 32*(3), 363-385.

Sinlapaanuntakul, O., Thepsumritporn, C., & Moonkum, W. (2023). The relationship of executive's leadership skills in 21st century towards staff's work performance in Thailand. *International Journal of Finance, Economics and Business, 2*(3), 205-217.

Taquette, S. R., & Souza, L. M. B. M. (2022). Ethical dilemmas in qualitative research: A critical literature review. *International Journal of Qualitative Methods, 21,* 1-10.

Wijayanti, F., & Widhanarto, G. (2019). The implementation and improvisation of Islamic school curriculum in Buddhist country. *Indonesian Journal of Curriculum and Educational Technology Studies, 7*(2), 96-103. https://doi.org/10.15294/ijcets.v7i2.24567

การพัฒนาตัวบ่งชี้ความสุขในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 1

นูรีซัน เลาะลายู อับดุลฮากัม เฮ็งปิยา นิเลาะ แวอูเซ็ง

การพัฒนาตัวบ่งชี้ความสุขในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 1

นูรีซัน เลาะลายู[1] อับดุลฮากัม เฮ็งปิยา [2] นิเลาะ แวอูเซ็ง[3]

บทคัดย่อ

จุดประสงค์ งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้ความสุขในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 1

วิธีการศึกษา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้ โดยดำเนินการ 3 ระยะ คือ ศึกษาเอกสาร แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และพัฒนาตัวบ่งชี้ความสุขในการปฏิบัติงานของครู กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ในพื้นที่จังหวัดปัตตานี จำนวนรวม 7 คน คัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการศึกษา ผลการศึกษาพบว่าตัวบ่งชี้ความสุขในการปฏิบัติงานของครู ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ รวม 28 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ ด้านความพึงพอใจในงาน 7 ตัวบ่งชี้ ด้านคุณภาพชีวิตในการทำงาน 7 ตัวบ่งชี้ ด้านความสำเร็จและแรงจูงใจภายใน 7 ตัวบ่งชี้ และด้านการสนับสนุนทางสังคมและความสัมพันธ์ในที่ทำงาน 7 ตัวบ่งชี้

การนำผลวิจัยไปใช้ ผลการวิจัยสามารถเป็นแนวทางในการพัฒนากลยุทธ์เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตการทำงานของครู ตัวบ่งชี้ทั้ง 28 ตัวสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาเครื่องมือประเมินและระบบติดตามความสุขของครูในโรงเรียน ขยายผลเป็นต้นแบบไปยังโรงเรียนอื่น บูรณาการกับนโยบายระดับเขตและระดับชาติ และพัฒนาต่อยอดผ่านงานวิจัยเพื่อส่งเสริมสวัสดิการและความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครู ซึ่งจะสร้างแรงจูงใจอ ย่างยั่งยืนให้ครูปฏิบัติงานอย่างมีความสุข

คำสำคัญ: การพัฒนา, ตัวบ่งชี้ความสุข, การปฏิบัติงานของครู

[1] นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศึกษาศาสตรมหบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและการจัดการการศึกษาอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, อีเมล์: san.nuree.an@gmail.com

[2]ปร.ด. (การบริหารการศึกษา), ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาการบริหารและการจัดการการศึกษาอิสลาม คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, อีเมล์: abdulhakam.h@psu.ac.th

[3] ปร.ด.(การบริหารการศึกษา) รองศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาการบริหารและการจัดการการศึกษาอิสลาม คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีอีเมล์: niloh.w@psu.ac.th

Development of Happiness Indicators for Teachers' Work Performance in Schools under Pattani Primary Educational Service Area Office 1

Nureesan Lohlayou[1] Abdulhakam Hengpiya[2] Niloh Wae -U-Seng[3]

Abstract

Objective: This study aims to develop happiness indicators for teachers' work performance in schools under the Pattani Primary Educational Service Area Office 1

Methodology: This is qualitative research for developing indicators, conducted in 3 phases: studying relevant documents, concepts, and theories; interviewing key informants; and developing happiness indicators for teachers'work performance. The key informants consisted of school administrators and teachers with experience in Pattani Province, totaling 7 people selected through purposive sampling. The research instrument was a semi-structured interview form, and data were analyzed using content analysis.

Research Findings: The study found that happiness indicators for teachers' work performance comprise 4 components with a total of 28 indicators: job satisfaction with 7 indicators, quality of work life with 7 indicators, achievement and intrinsic motivation with 7 indicators, and social support and workplace relationships with 7 indicators.

Contributions: The findings can serve as a guideline for developing strategies to improve teachers' work life quality. The 28 indicators can be utilized to develop assessment tools and monitoring systems for teachers' happiness in schools, expanded as a model to other schools, integrated with district and national policies, and further developed through additional research to promote teacher well-being and job satisfaction, thereby creating sustainable motivation for teachers to work with happiness.

Keywords: development, happiness indicators, teachers' work performance

[1] Master student, Islamic Educational Administration and Management, Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University, Pattani Campus, Email: san.nuree.an@gmail.com

[2] Ph.D. (Educational Administration), Assistant Professor, Lecturer in Islamic Educational Administration and Management, Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University, Pattani Campus, Email: abdulhakam.h@psu.ac.th

[3] Ph.D. (Educational Administration), Associate Professor, Lecturer in Islamic Educational Administration and Management, Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University, Pattani Campus, Email: niloh.w@psu.ac.th

บทนำ

การพัฒนาประเทศในศตวรรษที่ 21 จำเป็นต้องอาศัยทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ โดยเฉพาะครูซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาการศึกษาและการสร้างคุณภาพของผู้เรียน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570) ได้กำหนดเป้าหมายหลักในการสร้างความสุขและความยั่งยืนให้กับประชาชน โดยเน้นการพัฒนาที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง และมุ่งเสริมสร้างสมดุลระหว่างคุณภาพชีวิตกับการพัฒนาที่ยั่งยืนในทุกมิติ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565)

ความสุขในการปฏิบัติงานของครูถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพการจัดการเรียนการสอนและประสิทธิภาพในการพัฒนาผู้เรียน Manion (2003) อธิบายว่า ความสุขในการทำงานเป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากการเรียนรู้เชิงบวกและการสร้างแรงบันดาลใจ ทำให้ครูสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดความผูกพันต่อองค์กร ในขณะเดียวกัน Diener (2000) ได้นำเสนอแนวคิด “ความสุขเชิงอัตวิสัย” (Subjective Well-being) ซึ่งมุ่งเน้นการผสมผสานระหว่างภาวะทางอารมณ์และการประเมินความพึงพอใจในชีวิต แนวคิดดังกล่าวสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตัวบ่งชี้ความสุขของครูได้อย่างเหมาะสม

นอกจากนี้ หลักคำสอนทางศาสนาและจริยธรรมยังมีบทบาทสำคัญต่อการหล่อหลอมทัศนคติและความสุขของครู โดยเฉพาะในสังคมมุสลิมจังหวัดปัตตานีที่ศาสนาอิสลามเป็นศูนย์กลางของวิถีชีวิต หลักการทำงานด้วยความซื่อสัตย์ (อิคลาส) ความพอประมาณ (อัลกอนาอะฮ์) และการเสียสละเพื่อส่วนรวม (อัลอิษาร) ล้วนช่วยเสริมสร้างความหมายและคุณค่าให้กับบทบาทของครูในฐานะผู้ให้ความรู้และผู้ชี้นำทางศีลธรรม ดังนั้น ความสุขของครูในพื้นที่ไม่ได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมเพียงอย่างเดียว แต่ยังสัมพันธ์กับการยึดมั่นในหลักคำสอนทางศาสนาที่สร้างความมั่นคงทางจิตใจและความพึงพอใจในการปฏิบัติหน้าที่

อย่างไรก็ตาม บริบทของจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะจังหวัดปัตตานี มีความซับซ้อนและท้าทายมากกว่าพื้นที่อื่น ทั้งจากสถานการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องระหว่างปี 2547–2562 รวมทั้งสิ้นกว่า 20,485 เหตุการณ์ ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิตกว่า 7,000 ราย และบาดเจ็บกว่า 13,000 ราย ซึ่งรวมถึงครูและบุคลากรทางการศึกษา

ข้อมูลล่าสุดจากศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Watch, 2566) ระบุว่า แม้จำนวนเหตุการณ์ความไม่สงบจะลดลงเมื่อเทียบกับช่วงทศวรรษแรก แต่ในช่วงปี 2564–2566 ยังคงเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบเฉลี่ยปีละกว่า 200 ครั้ง ส่งผลให้มีผู้บาดเจ็บและเสียชีวิตอย่างต่อเนื่อง โดยในจำนวนนี้ยังมีครูและบุคลากรทางการศึกษาที่ได้รับผลกระทบโดยตรง สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าความปลอดภัยและความมั่นคงทางจิตใจของครูในพื้นที่ยังคงเป็นปัญหาสำคัญที่ต้องได้รับการแก้ไข

งานวิจัยที่ผ่านมาได้ชี้ให้เห็นว่า Chaiprasit & Santidhirakul, (2011, pp. 189) ได้ศึกษา ปัจจัยที่ส่งผล ต่อความสุขในการทำงาน พบว่าปัจจัยด้านความสัมพันธ์ด้านคุณภาพชีวิตในการทำงาน และด้านภาวะผู้นำเป็นปัจจัยที่ นำไปสู่ความสุขในการทำงานและสามารถทำนายความสุขในการทำงานได้ แต่การศึกษาดังกล่าวยังไม่สะท้อนถึงบริบทเฉพาะของพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีความแตกต่างทั้งด้านสังคม วัฒนธรรม และสถานการณ์

ความไม่สงบ ดังนั้น การศึกษาที่มุ่งพัฒนาตัวบ่งชี้ความสุขในการปฏิบัติงานของครูในพื้นที่ดังกล่าว จึงมีความจำเป็นและมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะจะช่วยให้ได้เครื่องมือและแนวทางที่สามารถสะท้อนสภาพความเป็นจริง อันนำไปสู่การกำหนดมาตรการและกลยุทธ์ในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตและความสุขของครูอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้ความสุขในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 1

ความสำคัญของบทความ

บทความวิจัยเรื่องนี้มีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและความสุขของครูในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ เนื่องจากสะท้อนให้เห็นตัวบ่งชี้ที่ครอบคลุมทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ความพึงพอใจในงาน คุณภาพชีวิตในการทำงาน ความสำเร็จและแรงจูงใจภายใน และการสนับสนุนทางสังคมและความสัมพันธ์ในที่ทำงาน ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีผลโดยตรงต่อการปฏิบัติงานของครู

ผลการวิจัยที่ได้สามารถนำไปใช้เป็น กรอบแนวคิดและเครื่องมือในการประเมินความสุขของครู อันจะช่วยให้ผู้บริหารสถานศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษามีข้อมูลเชิงประจักษ์สำหรับกำหนดนโยบายและกลยุทธ์ในการดูแลครูอย่างเหมาะสม ทั้งนี้ยังสามารถใช้เป็น แนวทางในการพัฒนาสภาพแวดล้อมการทำงาน การกระจายภาระงาน และการสร้างแรงจูงใจ ให้ครูเกิดความผูกพันต่อองค์กรและวิชาชีพ

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังมีความสำคัญเชิงนโยบาย โดยสามารถขยายผลเป็นต้นแบบสำหรับการพัฒนาตัวบ่งชี้ในพื้นที่อื่น ๆ ของประเทศ ตลอดจนใช้เป็น ข้อมูลสนับสนุนการวางแผนพัฒนาครูในระดับเขตและระดับชาติ เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาชีพและเสริมสร้างคุณภาพการศึกษาที่สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs)

กล่าวโดยสรุป บทความนี้ไม่เพียงแต่สร้างองค์ความรู้ใหม่ด้านตัวบ่งชี้ความสุขในการปฏิบัติงานของครู แต่ยังนำเสนอแนวทางที่สามารถนำไป ใช้ประโยชน์ในทางปฏิบัติและเชิงนโยบายได้จริง ซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตครูและการพัฒนาการศึกษาไทยในระยะยาว

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้ความสุขในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 1 โดยดำเนินการอย่างเป็นระบบใน 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับความสุขในการทำงานของครู เช่น แนวคิดความสุขในการทำงานของ Manion (2003) และแนวคิดความสุขเชิงอัตวิสัย (Subjective Well-being) ของ Diener (2000) เพื่อนำมาสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดเบื้องต้นในการพัฒนาตัวบ่งชี้

ระยะที่ 2 การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

ผู้วิจัยเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 7 คน ประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสบการณ์ไม่น้อยกว่า 10 ปี จำนวน 2 คน และครูผู้สอนที่ได้รับรางวัลครูดีเด่นหรือมีประสบการณ์การสอนเกิน 10 ปี จำนวน 5 คน

เครื่องมือวิจัยที่ใช้คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ซึ่งออกแบบให้ครอบคลุมประเด็นสำคัญ 4 ด้านของตัวบ่งชี้ ได้แก่

1. ความพึงพอใจในงาน
2. คุณภาพชีวิตในการทำงาน
3. ความสำเร็จและแรงจูงใจภายใน
4. การสนับสนุนทางสังคมและความสัมพันธ์ในที่ทำงาน

ระยะที่ 3 การวิเคราะห์และพัฒนาตัวบ่งชี้

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกได้รับการถอดความและวิเคราะห์ด้วยวิธี การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อนำมาสังเคราะห์เป็นองค์ประกอบและนิยามเชิงปฏิบัติของตัวบ่งชี้ความสุข

เพื่อให้ได้มาซึ่งความน่าเชื่อถือของผลการวิจัย ได้มีการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยนำแบบสัมภาษณ์ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ประเมิน ความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ด้วยดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัย (Index of Item-Objective Congruence: IOC) และปรับแก้ตามข้อเสนอแนะ ก่อนนำไปใช้จริง

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการโดยคำนึงถึง หลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ผู้วิจัยได้ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการศึกษา ขอความยินยอมก่อนการสัมภาษณ์ และให้ความเคารพต่อสิทธิ ศักดิ์ศรี และความเชื่อของผู้ให้ข้อมูลทุกคน

วิธีการเก็บข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจบริบทและประสบการณ์ของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 1 ผู้วิจัยใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งเป็นผู้ที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงและมีประสบการณ์ตรงกับประเด็นการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured In-depth Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยแนวคำถามสัมภาษณ์ได้รับการออกแบบจากกรอบแนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง (Creswell, 2014; Patton, 2015)

เพื่อให้ข้อมูลที่ได้มีความถูกต้องและน่าเชื่อถือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตรวจสอบคุณภาพข้อมูลด้วยวิธีการสามเส้า (Triangulation) ประกอบด้วย การตรวจสอบข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลที่แตกต่างกัน (Data Triangulation) การใช้วิธีการเก็บข้อมูลที่หลากหลาย (Method Triangulation) และการตรวจสอบความถูกต้องโดยผู้วิจัยมากกว่า

หนึ่งคน (Investigator Triangulation) ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมถูกถอดความ (Transcription) อย่างเป็นระบบ และนำมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อค้นหารูปแบบ แนวโน้ม และความหมายเชิงลึกของข้อมูล กระบวนการวิเคราะห์ดังกล่าวใช้การตีความเชิงอุปนัย (Inductive Analysis) ซึ่งช่วยให้สามารถสรุปข้อค้นพบที่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์และบริบทจริงของผู้ให้ข้อมูล (Miles, Huberman, & Saldaña, 2014)

ผลการศึกษา

ผลการวิจัยพบว่า ความสุขในการปฏิบัติงานของครูในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 4 ด้าน ได้แก่

1. ความพึงพอใจในงาน ครูมีความสุขจากการได้ทำหน้าที่สอน เห็นนักเรียนประสบความสำเร็จ และได้รับอิสระในการจัดการเรียนรู้

2. คุณภาพชีวิตในการทำงาน ครูให้ความสำคัญกับการมีสมดุลระหว่างงานและชีวิตส่วนตัว บรรยากาศการทำงานที่ปลอดภัย และสภาพแวดล้อมที่สอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรมและศาสนาในท้องถิ่น

3. ความสำเร็จและแรงจูงใจภายใน เกิดจากการได้รับการยอมรับ เห็นคุณค่าในตนเอง และมีโอกาสพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง

4. การสนับสนุนทางสังคมและความสัมพันธ์ในที่ทำงาน ครูรู้สึกมีความสุขเมื่อได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหาร เพื่อนร่วมงาน และผู้ปกครอง ตลอดจนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการทำงานเป็นทีม

ผลการสังเคราะห์ชี้ว่า ตัวบ่งชี้ความสุขในการทำงานของครูสามารถจัดกลุ่มได้ 4 มิติหลัก คือ มิติด้านจิตใจ มิติด้านสังคม มิติด้านการปฏิบัติงาน และมิติด้านคุณภาพชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดความสุขเชิงอัตวิสัย (Diener, 2000) และทฤษฎีแรงจูงใจภายในของ Deci & Ryan (1985) แต่อย่างไรก็ตาม ผลวิจัยได้สะท้อน “ความสำคัญของการสนับสนุนเชิงวัฒนธรรมและศาสนา” ซึ่งเป็นบริบทเฉพาะของพื้นที่ชายแดนใต้ ถือเป็นข้อค้นพบใหม่ที่สามารถนำไปใช้กำหนดนโยบายหรือแนวทางในการพัฒนาครูในพื้นที่พหุวัฒนธรรมได้อย่างเหมาะสม

อภิปรายผล

ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า ความสุขในการปฏิบัติงานของครูในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ มีองค์ประกอบสำคัญ 4 ด้าน ได้แก่ ความพึงพอใจในงาน คุณภาพชีวิตในการทำงาน ความสำเร็จและแรงจูงใจภายใน และการสนับสนุนทางสังคมและความสัมพันธ์ในที่ทำงาน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดความสุขเชิงอัตวิสัย (Subjective Well-being) ของ Diener (2000) ที่ชี้ให้เห็นว่าความสุขเกิดจากความพึงพอใจในชีวิตและอารมณ์เชิงบวก นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับทฤษฎีแรงจูงใจภายในของ Deci และ Ryan (1985) ที่เน้นว่าความสุขเกิดจากการได้รับการยอมรับและการมีโอกาสพัฒนาตนเอง ซึ่งยืนยันโดย Grassinger et al. (2024) ที่พบว่าแรงจูงใจภายในสัมพันธ์กับอารมณ์เชิงบวกและความพึงพอใจในชีวิต (Sheldon & Ryan, 2000/2001) หรือ (Løvoll, 2017) เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยครั้งนี้ได้เพิ่มเติมมิติที่มีลักษณะเฉพาะของพื้นที่ คือ “การสนับสนุนเชิงวัฒนธรรมและศาสนา” ซึ่งไม่ปรากฏชัดเจนในงานวิจัยสากลก่อนหน้านี้ แต่เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิต

และการทำงานของครูในสังคมพหุวัฒนธรรมชายแดนใต้ การค้นพบนี้จึงถือเป็นการขยายขอบเขตองค์ความรู้ด้านความสุขในการทำงานของครู โดยสะท้อนให้เห็นว่าการจัดการศึกษาควรคำนึงถึงความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรมควบคู่ไปกับมิติทั่วไปที่ใช้เป็นตัวชี้วัดความสุขของครูในภาพรวม

ข้อเสนอแนะ

1. เชิงนโยบาย หน่วยงานการศึกษาควรกำหนดนโยบายพัฒนาครูที่เน้นทั้งมิติคุณภาพชีวิตและมิติการสนับสนุนเชิงวัฒนธรรม เพื่อให้ครูสามารถทำงานได้อย่างมีความสุขและยั่งยืน

2. เชิงปฏิบัติ ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมบรรยากาศการทำงานที่เกื้อกูล มีความยืดหยุ่น และเปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ รวมทั้งสนับสนุนกิจกรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์เชิงบวกในโรงเรียน

3. เชิงวิชาการงานวิจัยในอนาคตควรขยายการศึกษาไปยังครูในพื้นที่รูปแบบอื่น ๆ เพื่อนำไปเปรียบเทียบและพัฒนาเครื่องมือวัดเชิงปริมาณเพื่อทดสอบความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่นของตัวบ่งชี้ความสุขในการทำงานของครูอย่างเป็นระบบ

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า ความสุขในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 1 มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของพื้นที่ โดยองค์ประกอบของความสุขสามารถจำแนกได้เป็น 4 ด้านหลัก ได้แก่ (1) ความพึงพอใจในงาน (2) คุณภาพชีวิตในการทำงาน (3) ความสำเร็จและแรงจูงใจภายใน และ (4) การสนับสนุนทางสังคมและความสัมพันธ์ในที่ทำงาน ครูผู้สอนส่วนใหญ่สะท้อนว่าแรงบันดาลใจและกำลังใจจากการเห็นนักเรียนมีพัฒนาการที่ดี รวมถึงการได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหาร เพื่อนร่วมงาน และชุมชนท้องถิ่น ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่เสริมสร้างความสุขและความผูกพันต่อวิชาชีพ นอกจากนี้ การบริหารจัดการงานที่เหมาะสมและการมีสมดุลระหว่างชีวิตส่วนตัวกับงาน ยังเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลโดยตรงต่อระดับความสุขของครู ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าความสุขของครูมิได้เกิดจากปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งเพียงลำพัง หากแต่เป็นผลจากการผสมผสานของปัจจัยทั้งในระดับบุคคลและระดับองค์กรอย่างเป็นระบบ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยดังกล่าว สามารถเสนอแนวทางการนำไปใช้ประโยชน์ได้ในหลายระดับ ประการแรก สถานศึกษาและผู้บริหารควรให้ความสำคัญต่อการสร้างบรรยากาศการทำงานที่เอื้อต่อความสุขของครู โดยเฉพาะการจัดสรรภาระงานอย่างเหมาะสม การเปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และการสร้างระบบสนับสนุนที่เข้มแข็ง ประการที่สอง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ควรใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์จากงานวิจัยนี้เป็นแนวทางพัฒนาครูและบุคลากรให้สอดคล้องกับบริบทพหุวัฒนธรรมของพื้นที่ ขณะเดียวกัน หน่วยงานระดับชาติเช่น กระทรวงศึกษาธิการ ควรน้อมรับผลการวิจัยเป็นฐานข้อมูลเพื่อกำหนดนโยบายด้านการสร้างความสุขของครู โดยเน้นการดูแลพื้นที่เฉพาะถิ่นที่มีความท้าทายสูง

สำหรับครูผู้สอนเอง ผลการวิจัยสามารถใช้เป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาตนเอง ทั้งด้านทัศนคติเชิงบวก การเสริมสร้างแรงจูงใจภายใน และการจัดสมดุลระหว่างชีวิตการทำงานกับชีวิตส่วนตัว เพื่อคงไว้ซึ่งความสุขและประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง

ในส่วนของข้อเสนอแนะเชิงวิชาการสำหรับการวิจัยในอนาคต เห็นควรให้มีการขยายกลุ่มตัวอย่างให้ครอบคลุมโรงเรียนประเภทอื่น ๆ เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างทางบริบท รวมทั้งควรศึกษาลึกลงในแต่ละองค์ประกอบของความสุข เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ตลอดจนการวิจัยเชิงเปรียบเทียบระหว่างพื้นที่ชายแดนใต้กับภูมิภาคอื่นของประเทศ นอกจากนี้ การพัฒนาเครื่องมือวัดความสุขที่สะท้อนบริบทเฉพาะถิ่นอย่างแท้จริง ก็จะช่วยเพิ่มความเที่ยงตรงและประโยชน์ใช้สอยของตัวบ่งชี้มากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

Creswell, J. W. (2014). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (4th ed.). SAGE Publications.

Deep South Watch. (2566). *รายงานสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2566.* ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้.

Diener, E. (2000). Subjective well-being: The science of happiness and a proposal for a national index. *American Psychologist, 55*(1), 34–43. https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.1.34

Miles, M. B., Huberman, A. M., & Saldaña, J. (2014). *Qualitative data analysis: A methods sourcebook* (3rd ed.). SAGE Publications.

Patton, M. Q. (2015). *Qualitative research & evaluation methods: Integrating theory andpractice* (4th ed.). SAGE Publications.

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1985). *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior.* Springer Science & Business Media.

การศึกษาระบบนิเวศการเรียนรู้ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

โรสมา มุ่งกุ้ง

อับดุลฮากัม เฮ็งปิยา

นิเลาะ แวอุเซ็ง

การศึกษาระบบนิเวศการเรียนรู้ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

โรสมา มุ่งกุ้ง [1] อับดุลฮากัม เฮ็งปิยา[2] นิเลาะ แวอุเซ็ง[3]

บทคัดย่อ

จุดประสงค์ เพื่อศึกษาระบบนิเวศการเรียนรู้ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลแห่งหนึ่งใน อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

วิธีการศึกษา การศึกษานี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 21 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารและครู จำนวน 8 คน ผู้ปกครอง จำนวน 5 คน ผู้นำชุมชนและตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 5 คน ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมโดยใช้แบบสัมภาษณ์ และแบบบันทึกการสังเกต วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการศึกษา ระบบนิเวศทางการเรียนรู้ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กแห่งนี้มีศักยภาพในการพัฒนาอย่างมีความหมายผ่านการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยองค์ประกอบสำคัญของระบบนิเวศที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ของเด็ก ประกอบไปด้วย 2 ส่วนหลัก คือ สมาชิกในระบบนิเวศการเรียนรู้ ประกอบด้วย สมาชิก 5 ส่วนสำคัญ คือ 1. ผู้เรียน 2. ผู้ปกครอง 3.สถานศึกษา 4. ผู้สอน 5. ชุมชน และปัจจัยสนับสนุนการจัดระบบนิเวศการเรียนรู้ที่สำคัญ 6 ด้าน คือ 1. การเปลี่ยนกรอบแนวคิด 2. ความยืดหยุ่นและทางเลือกที่หลากหลาย 3. วัฒนธรรมการเรียนรู้อิสลามและยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมกับชุมชน 4. วิธีการเรียนรู้และเนื้อหาการเรียนรู้วิถีอิสลาม 5.สิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยีใหม่ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ 6. ความพร้อมของบุคลากรและองค์กร

การนำผลวิจัยไปใช้ ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้ในการออกแบบและพัฒนาระบบนิเวศทางการเรียนรู้ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้มีความเหมาะสมกับบริบทชุมชน โดยเฉพาะการส่งเสริมรูปแบบการเรียนรู้ผ่านการเชื่อมโยงความรู้ ทักษะ และคุณค่าทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น และเป็นแนวทางในการส่งเสริมบทบาทของครูและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับผู้ปกครอง ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาปฐมวัยอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : ระบบนิเวศการเรียนรู้, ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก, องค์การบริหารส่วนตำบล, การพัฒนาเด็กปฐมวัย

[1] นักศึกษาปริญญาโท,สาขาการบริหารและการจัดการการศึกษาอิสลาม,มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, rosma6108@gmail.com

[2] ปร.ด. (การบริหารการศึกษา), ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาการบริหารและการจัดการการศึกษาอิสลาม คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีอีเมล์: abdulhakam.h@psu.ac.th

[3] ปร.ด.(การบริหารการศึกษา) รองศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาการบริหารและการจัดการการศึกษาอิสลาม คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีอีเมล์: niloh.w@psu.ac.th

A Study of Learning Ecosystem in Early Childhood Development Centers under Sub-district Administrative Organizations in Mueang District, Krabi Province

Rosma Mungkung[1] Abdulhakam Hengpiya[2] Niloh Wae-u-seng[3]

Abstract

Objective: To study the learning ecosystem in early childhood development centers under a sub-district administrative organization in Mueang District, Krabi Province.

Methodology: This qualitative case study involved 21 key informants 8 administrators and childcare teachers, 5 parents, 5 community leaders and SAO representatives, and 3 experts, selected through purposive sampling. Data were collected via in-depth interviews and participant observation, then analyzed using content analysis.

Results: The learning ecosystem demonstrates significant development potential through stakeholder participation. Key components comprise two main parts: (1) ecosystem members including 5 groups - learners, parents, educational institutions, teachers, and community; and (2) supporting factors across 6 dimensions - conceptual framework transformation, flexibility and diverse options, Islamic learning culture and community engagement strategies, Islamic learning methods and content, conducive environment with new technology, and personnel and organizational readiness.

Research Application: Findings can guide the design and development of contextually appropriate learning ecosystems for early childhood development centers. The study promotes meaningful learning through integration of knowledge, skills, and local cultural values, while providing guidance for enhancing teachers' pedagogical roles and establishing collaborative networks with parents, communities, and local government organizations to sustainably improve early childhood education quality.

Keywords: Learning ecosystem, early childhood development center, sub-district administrative organization, early childhood development

[1] Master student, Islamic Educational Administration and Management, Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University, Pattani Campus, Email: rosma6108@gmail.com

[2]Ph.D. (Educational Administration), Assistant Professor, Lecturer in Islamic Educational Administration and Management, Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University, Pattani Campus, Email: abdulhakam.h@psu.ac.th

[3]Ph.D. (Educational Administration), Associate Professor, Lecturer in Islamic Educational Administration and Management, Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University, Pattani Campus, Email: niloh.w@psu.ac.th

บทนำ

ระบบนิเวศการเรียนรู้ (Learning Ecosystem) คือ ระบบความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้รอบตัวผู้เรียนที่เน้นพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุเป้าหมายของการเรียนรู้ที่กำหนดไว้โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ การนำเทคโนโลยีมาใช้สนับสนุนการเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานที่ ซึ่งเอื้อให้ผู้เรียนมีโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2567) โดยระบบนี้ประกอบด้วยผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ทรัพยากร และปัจจัย ต่าง ๆ ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ ทั้งในระดับบุคคล องค์กร และชุมชน มีเป้าหมายเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน ระบบนิเวศการเรียนรู้มีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาเด็กปฐมวัย โดยเฉพาะในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญในการวางรากฐานการเรียนรู้ตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 54 กำหนด แนวคิดนี้สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ขององค์การยูเนสโกที่มุ่งเน้นการสร้างโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับทุกคน และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างเป็นองค์รวมตั้งแต่ปฐมวัย อย่างไรก็ตาม ระบบนิเวศการเรียนรู้ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของประเทศไทยยังประสบปัญหาสำคัญหลายประการ เช่น การขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการจัดการศึกษาปฐมวัยของครู ผู้บริหาร และสถานศึกษาปัญหาระบบการผลิตครูปฐมวัยปัญหาการไม่มีนโยบายด้านการศึกษาที่ชัดเจน ปัญหางบประมาณไม่เพียงพอ ปัญหาบุคลากรที่มีน้อยสวนทางกับจำนวนนักเรียน และปัญหาการขาดความรู้ความเข้าใจของผู้ปกครองในการส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย และการไม่มีส่วนร่วมของชุมชน (ณัฐฐิติ คำมูล, 2567)

จากการศึกษาของสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน (2565) พบว่า ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในสังกัดขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังมีปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานด้านต่างๆ โดยสรุปยังมีปัญหาด้านการบริหารจัดการ ด้านบุคลากร ด้านอาคารสถานที่ ด้านวิชาการและกิจกรรม ด้านการมีส่วนร่วม และด้านการส่งเสริมเครือข่ายการพัฒนาเด็กปฐมวัย สำหรับบริบทของกลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน ประกอบด้วย จังหวัดภูเก็ต กระบี่ พังงา ระนอง ตรัง และสตูล พบว่า ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีปัญหาในด้านการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ขาดการทบทวนประเมินระบบการบริหารจัดการองค์กร ปัญหาด้านบุคลากร ด้านอาคารสถานที่ และพบว่าปัญหายังเกิดจากการเปลี่ยนแปลงนโยบายของกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งทำให้เกิดปัญหาในการดำเนินงาน เนื่องจากขาดความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติงานในส่วนที่มีการเปลี่ยนแปลงใหม่ (เต็มศิริ สองเมืองและคณะ, 2563)

จากความสำคัญและช่องว่างการวิจัยดังกล่าว การศึกษาระบบนิเวศการเรียนรู้ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นการศึกษาที่จะช่วยเติมเต็มองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ในบริบทเฉพาะของพื้นที่ ที่มีความท้าทายทางภูมิศาสตร์ ผลการวิจัยจะนำไปสู่การพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาปฐมวัยที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่และสามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียน ครอบครัว และชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การศึกษานี้จะช่วยเสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทและการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วนในการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ เป็นการสร้าง

องค์ความรู้ใหม่ในการบูรณาการวัฒนธรรมอิสลามกับระบบการศึกษาปฐมวัย อันจะนำไปสู่การพัฒนาต้นแบบระบบนิเวศการเรียนรู้ที่สามารถขยายผลไปสู่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอื่น ๆ ในพื้นที่ที่มีบริบทใกล้เคียงกันต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาระบบนิเวศการเรียนรู้ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลแห่งหนึ่งในอำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

วิธีการศึกษา

การศึกษานี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษา (Qualitative Case Study Research) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับระบบนิเวศการเรียนรู้ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอย่างครอบคลุมและรอบด้าน โดยศึกษาจากมุมมองของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วน เพื่อทำความเข้าใจปฏิสัมพันธ์และความซับซ้อนของระบบนิเวศการเรียนรู้ในบริบทเฉพาะของพื้นที่ศึกษา

ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตเนื้อหา การศึกษาระบบนิเวศการเรียนรู้ครอบคลุมองค์ประกอบหลัก 6 ด้าน ได้แก่ 1) การเปลี่ยนกรอบแนวคิดในการจัดการเรียนรู้ 2) ความยืดหยุ่นและทางเลือกที่หลากหลายในกระบวนการเรียนรู้ 3) วัฒนธรรมการเรียนรู้อิสลามและยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมกับชุมชน 4) วิธีการเรียนรู้และเนื้อหาการเรียนรู้วิถีอิสลาม 5) สิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยีที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และ 6) ความพร้อมของบุคลากรและองค์กร

ขอบเขตพื้นที่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมัสยิดบ้านเขากลม สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองทะเล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

ขอบเขตประชากร ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ประกอบด้วย ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ครู ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน ตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบล และผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาปฐมวัย

ช่วงเวลาการศึกษา

การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการในช่วงภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 เป็นระยะเวลา 3 เดือน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความลึกซึ้งและครอบคลุมทุกมิติของระบบนิเวศการเรียนรู้

ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 21 คน ประกอบด้วย **ผู้บริหารและครู** จำนวน 8 คน ได้แก่ ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และครูในระดับอายุต่างๆ **ผู้ปกครอง** จำนวน 5 คน ผู้ปกครองนักเรียนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก **ผู้นำชุมชนและตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบล** จำนวน 5 คน ประกอบด้วย ผู้นำศาสนา ผู้นำฝ่ายปกครอง และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง **ผู้เชี่ยวชาญ** จำนวน 3 คน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาปฐมวัย ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาอิสลาม และผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษาท้องถิ่นการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยพิจารณาจากประสบการณ์ ความเกี่ยวข้อง และความสามารถในการให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview Guide) จำนวน 4 ชุด แยกตามกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้บริหารและครู แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้ปกครอง แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้นำชุมชนและตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบล แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้เชี่ยวชาญ

แบบบันทึกการสังเกต (Observation Record Form) สำหรับบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ของเด็ก การปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน และบรรยากาศการเรียนรู้ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

แบบบันทึกภาคสนาม (Field Notes) สำหรับบันทึกข้อมูลเพิ่มเติมที่ได้จากการสังเกตและการสนทนาไม่เป็นทางการ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การสัมภาษณ์เชิงลึก ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลแต่ละคนเป็นรายบุคคล ใช้เวลาประมาณ 45-60 นาทีต่อครั้ง โดยขออนุญาตบันทึกเสียงเพื่อความถูกต้องในการถอดเทปข้อมูล **การสังเกต** ดำเนินการสังเกตกิจกรรมการเรียนรู้ของในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก การปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน บรรยากาศการเรียนรู้ รวมเวลา 40 ชั่วโมง กระจายในช่วง 3 เดือน **การศึกษาเอกสาร** รวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น หลักสูตรของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก แผนการจัดประสบการณ์ นโยบายขององค์การบริหารส่วนตำบล และเอกสารการประเมินผลการดำเนินงาน

ผู้เขียนได้ขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลก่อนการบันทึกเสียง เพื่อรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูลโดยใช้นามสมมติไม่เปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลที่สามารถระบุตัวตน ผู้ให้ข้อมูลสามารถถอนตัวจากการวิจัยได้ตลอดเวลา

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แบบอุปนัยตามแนวทางของ Braun & Clarke (2006) ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน **การทำความคุ้นเคยกับข้อมูล** อ่านข้อมูลจากการถอดเทปและบันทึกภาคสนามซ้ำๆ เพื่อทำความเข้าใจเบื้องต้น **การสร้างรหัสเบื้องต้น** แยกข้อมูลออกเป็นหน่วยความหมายเล็กๆ และให้รหัสที่สะท้อนเนื้อหาของข้อมูลนั้น ๆ **การค้นหาธีม** จัดกลุ่มรหัสที่มีความเกี่ยวข้องกันเข้าเป็นธีมหลัก **การทบทวนธีม** ตรวจสอบความเหมาะสมและความสอดคล้องของธีมที่ได้ **การนิยามและการตั้งชื่อธีม** กำหนดนิยามที่ชัดเจนและตั้งชื่อธีมที่สื่อความหมายได้ดี **การเขียนรายงาน** นำเสนอผลการวิเคราะห์พร้อมตัวอย่างข้อมูลสนับสนุน

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาระบบนิเวศการเรียนรู้ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองทะเล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ พบว่าระบบนิเวศการเรียนรู้มีศักยภาพในการพัฒนาผ่านการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยองค์ประกอบสำคัญของระบบนิเวศการเรียนรู้ของเด็กเล็กประกอบด้วยสองส่วนหลัก ส่วนแรกคือสมาชิกในระบบนิเวศการเรียนรู้ซึ่งประกอบด้วยสมาชิก 5 กลุ่มหลัก ได้แก่ ผู้เรียน ผู้ปกครอง สถานศึกษา ผู้สอน และชุมชน ส่วนที่สองคือปัจจัยสนับสนุนการจัดระบบนิเวศการเรียนรู้ซึ่งครอบคลุมหกด้านสำคัญ สามารถจำแนกออกเป็น 3 มิติหลัก ดังนี้

มิติที่ 1 การจัดการเรียนรู้เชิงนวัตกรรม

การจัดการเรียนรู้เชิงนวัตกรรมของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กครอบคลุมสองด้านสำคัญ คือ การเปลี่ยนกรอบแนวคิดในการจัดการเรียนรู้ และความยืดหยุ่นในกระบวนการเรียนรู้

การเปลี่ยนกรอบแนวคิดในการจัดการเรียนรู้

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก พบว่ามีการปรับเปลี่ยนกรอบแนวคิดจากการสอนแบบบรรยายเป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมุ่งเน้นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงและการลงมือปฏิบัติแทนการท่องจำ การเปลี่ยนแปลงนี้เกิดจากความตระหนักของผู้บริหารและครูที่สอดคล้องกับความต้องการของเด็กปฐมวัย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนหนึ่งกล่าวว่า "เราต้องเปลี่ยนจากการสอนแบบเดิมที่ครูพูดอย่างเดียว มาเป็นการให้เด็กได้ลงมือทำ ได้สัมผัสประสบการณ์จริง เด็กจะได้เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติมากกว่าการท่องจำ" (M1, สัมภาษณ์, 18 เมษายน 2568) ครูได้รับการพัฒนาให้มีความเข้าใจในการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ร่างกาย อารมณ์จิตใจ สังคม และสติปัญญา โดยมุ่งเน้นการเรียนรู้ผ่านการเล่นการสำรวจและการทดลอง ตามที่ครูคนหนึ่งกล่าวว่า "เราเปลี่ยนห้องเรียนให้เป็นห้องสำรวจ มีมุมต่างๆ ให้นักเรียนได้เลือกเล่นตามความสนใจ เช่น มุมหนังสือ มุมบล็อก มุมบ้าน มุมศิลปะ นักเรียนดูมีความสุขและกระตือรือร้นในการเรียนรู้มากขึ้น" (M2, สัมภาษณ์, 18 เมษายน 2568)

ความยืดหยุ่นและทางเลือกที่หลากหลายในกระบวนการเรียนรู้

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีการจัดกิจกรรมที่หลากหลายตามความสนใจและความพร้อมของนักเรียน มีการปรับเวลาเรียนให้ยืดหยุ่น และเปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมในการเลือกกิจกรรม การจัดการเรียนรู้แบบยืดหยุ่นนี้ปรากฏชัดในการไม่กำหนดตารางเวลาที่เข้มงวดสำหรับนักเรียนทุกคน แต่ให้นักเรียนแต่ละคนได้เรียนรู้ตามจังหวะและความพร้อมของตนเอง ครูอธิบายว่า "เราไม่บังคับให้นักเรียนทุกคนทำกิจกรรมเดียวกันในเวลาเดียวกัน นักเรียนแต่ละคนมีความสนใจและพัฒนาการที่แตกต่างกัน เราจึงให้นักเรียนเลือกทำกิจกรรมตามความพร้อม" (M3, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2568)

ผู้ปกครองแสดงความพึงพอใจต่อความยืดหยุ่นในการจัดการเรียนรู้ โดยผู้ปกครองคนหนึ่งแสดงความรู้สึกว่า "ดีใจที่ลูกได้เรียนรู้หลายอย่าง ไม่ใช่แค่นั่งฟังครูสอน แต่ได้ทำกิจกรรมที่หลากหลาย ลูกกลับมาเล่าให้ฟังทุกวันว่าวันนี้ได้ทำอะไรบ้าง เห็นลูกมีความสุขกับการไปศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก" (M4, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2568)

มิติที่ 2 วัฒนธรรมการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของชุมชน

มิติด้านวัฒนธรรมการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของชุมชนประกอบด้วยการบูรณาการวัฒนธรรมการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของชุมชนประกอบด้วยการบูรณาการวัฒนธรรมอิสลามและยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมกับชุมชน รวมถึงวิธีการเรียนรู้และเนื้อหาการเรียนรู้วิถีอิสลาม วัฒนธรรมการเรียนรู้อิสลามและยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมกับชุมชน การสอนวัฒนธรรมอิสลามในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กได้รับการออกแบบให้สอดคล้องกับธรรมชาติการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย โดยเน้นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงและกิจกรรมที่สร้างสรรค์ แทนการบังคับหรือการเรียนรู้แบบเครียด

จากการสังเกตพบว่าครูได้พัฒนาวิธีการสอนศาสนกิจที่เข้าถึงง่าย การสอนละหมาดถูกปรับให้เป็นกิจกรรมที่สนุกสนานผ่านการเคลื่อนไหวที่เด็กสามารถทำตามได้ง่าย ตามที่ครูอธิบายว่า "เราสอนให้เด็กละหมาด มีการทำท่าอาบน้ำละหมาดประกอบเพลงเด็ก ๆ สนุกและจำได้ง่ายพอถึงเวลาละหมาดเด็ก ๆ จะเตรียมตัวเองได้" (M5, สัมภาษณ์, 3 พฤษภาคม 2568)

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเป็นไปอย่างมีระบบและมีความต่อเนื่อง โดยชุมชนไม่ได้มีบทบาทเพียงแค่เป็นผู้สนับสนุนหรือผู้ชมที่อยู่ข้างนอก แต่กลับกลายเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของกระบวนการเรียนรู้ของเด็กอย่างแท้จริง การดำเนินการในลักษณะนี้เกิดจากการสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็งระหว่างศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ครอบครัวของเด็ก มัสยิดในพื้นที่ และชุมชนโดยรวม ผู้นำชุมชนกล่าวว่า "ชุมชนของเรามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมและให้เด็กได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง" (M6, สัมภาษณ์, 10 พฤษภาคม 2568)

วิธีการเรียนรู้และเนื้อหาการเรียนรู้วิถีอิสลาม

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีการบูรณาการหลักการอิสลามเข้ากับการจัดประสบการณ์ เช่น การสอนเรื่องความสะอาดผ่านการล้างมือก่อนรับประทานอาหารและการละหมาด การสอนเรื่องการแบ่งปันผ่านกิจกรรมการแบ่งปันขนมให้เพื่อน ผลการศึกษาพบว่า ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กได้พัฒนาวิธีการเรียนรู้วิถีอิสลามที่มีความเป็นเอกลักษณ์และเหมาะสมกับวัยของเด็กปฐมวัย โดยใช้หลักการบูรณาการ แทนที่จะแยกการเรียนรู้เรื่องศาสนาออกเป็นวิชาหรือกิจกรรมเฉพาะ ครูได้นำหลักการอิสลามมาสอดแทรกในกิจกรรมประจำวัน ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาอิสลามกล่าวว่า "การบูรณาการหลักการอิสลามเข้ากับการเรียนรู้ในวัยเด็กเป็นสิ่งสำคัญ เพราะเป็นช่วงวัยที่เด็กซึมซับค่านิยมและวัฒนธรรม การสอนผ่านกิจกรรมที่สนุกสนานจะช่วยให้เด็กเข้าใจหลักการและวิธีปฏิบัติตามแนวทางวิถีอิสลามได้ดียิ่งขึ้น" (M7, สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2568)

การสอดแทรกคุณธรรมอิสลามในกิจกรรมประจำวันเป็นอีกจุดเด่นหนึ่งของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ครูอธิบายว่า "เราสอดแทรกคุณธรรมอิสลามในทุกกิจกรรม เช่น ความซื่อสัตย์ ความกตัญญู การเคารพผู้ใหญ่ ผ่านนิทาน เพลง และกิจกรรมต่าง ๆ เด็กจะซึมซับคุณธรรมเหล่านี้ไปโดยไม่รู้ตัว" (M8, สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2568) การเรียนรู้มีการปรับให้เหมาะสมกับวัยและบริบทท้องถิ่น โดยใช้ภาษาถิ่นควบคู่กับภาษาไทยมาตรฐาน ตามที่ครูกล่าวว่า "เราใช้ภาษาถิ่นในการสื่อสารกับนักเรียนเพื่อให้เด็กรู้สึกคุ้นเคย แต่ก็สอนภาษาไทยมาตรฐานไปด้วย นักเรียนจะได้สื่อสารได้ในหลายบริบท" (M9, สัมภาษณ์, 22 พฤษภาคม 2568)

มิติที่ 3 สภาพแวดล้อมและการสนับสนุน มิติด้านสภาพแวดล้อมและการสนับสนุนครอบคลุมสิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยีที่เอื้อต่อการเรียนรู้ รวมถึงความพร้อมของบุคลากรและองค์กร **สิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยีใหม่ที่เอื้อต่อการเรียนรู้** ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก มีการปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ มีการจัดพื้นที่สีเขียวสนามเด็กเล่นและการนำวัสดุธรรมชาติมาใช้ในการจัดกิจกรรม การศึกษาพบว่า ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีการปรับปรุงและจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์และมีประสิทธิภาพ ศูนย์ให้ความสำคัญกับการสร้างพื้นที่เขียวและสนามเด็กเล่น เพื่อให้เด็กได้มีโอกาสเรียนรู้จากธรรมชาติและได้ออกกำลังกายอย่างเหมาะสม การใช้วัสดุธรรมชาติจาก

ท้องถิ่นเป็นอีกจุดเด่นหนึ่งในการจัดสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ ครูอธิบายว่า "เราใช้วัสดุในท้องถิ่นมาทำสื่อการเรียนรู้ เช่น ใบไม้ กิ่งไม้ หิน ทราย เพื่อให้เด็กได้สัมผัสกับธรรมชาติ เราได้สร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมที่ดีให้กับเด็ก" (M10, สัมภาษณ์, 25 พฤษภาคม 2568)

ด้านเทคโนโลยี มีการใช้สื่อดิจิทัลอย่างเหมาะสม เช่น การใช้วิดีโอการ์ตูนอิสลามในการสอนคุณธรรมและการใช้โทรศัพท์มือถือในกิจกรรมการเรียนรู้บางกิจกรรม ครูกล่าวว่า "เราใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือช่วยสอน แต่ไม่ใช่หลัก เด็กจะดูการ์ตูนอิสลามสั้นๆ ที่สอนคุณธรรม หรือใช้โทรศัพท์เล่นเกมการศึกษา แต่ส่วนใหญ่ยังเน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง" (M10, สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2568) ผู้ปกครองมีความเห็นว่าการใช้เทคโนโลยีควรมีความสมดุล โดยผู้ปกครองคนหนึ่งแสดงความคิดเห็นว่า "ดีที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กไม่ให้ลูกใช้จอมากเกินไป เด็กยุคนี้ติดจอมากอยู่แล้ว ที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเน้นให้เด็กได้เล่น ได้ทำกิจกรรมกับเพื่อน ซึ่งสำคัญกว่า" (M11, สัมภาษณ์, 6 มิถุนายน 2568)

ความพร้อมของบุคลากรและองค์กร จากการสัมภาษณ์และศึกษาเอกสารพบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลหนองทะเลให้การสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องโดยมีการวางแผนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นประจำทุกปี ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความตระหนักของผู้บริหารท้องถิ่นต่อความสำคัญของการศึกษาปฐมวัย และการยอมรับว่าการพัฒนาเด็กในวัยนี้ต้องอาศัยบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถและทักษะที่ทันสมัย องค์การบริหารส่วนตำบลให้การสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง มีการจัดอบรม เชิงปฏิบัติการ การศึกษาดูงานและการนิเทศติดตาม ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลกล่าวว่า "เราตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาเด็กปฐมวัย จึงจัดสรรงบประมาณสนับสนุนทั้งด้านการพัฒนาบุคลากร การปรับปรุงอาคารสถานที่ และการจัดหาสื่อการเรียนรู้" (M12, สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2568)

ครูได้รับการส่งเสริมให้พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยครูคนหนึ่งกล่าวว่า "ปีที่ผ่านมาเราได้ไปอบรมเรื่องการจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning และการประเมินพัฒนาการเด็กได้ความรู้ใหม่ๆมาปรับใช้กับเด็กในศูนย์" (M13, สัมภาษณ์, 12 มิถุนายน 2568) อย่างไรก็ตามยังมีความท้าทายในเรื่องอัตรากำลังฝ่ายสนับสนุนที่ไม่เพียงพอ โดยครูอธิบายถึงปัญหานี้ว่า "ครูต้องทำหน้าที่การเงินและพัสดุ ทำให้ครูเสียโอกาสในการดูแลนักเรียนอย่างใกล้ชิด" (M14, สัมภาษณ์, 15 มิถุนายน 2568)

สรุปผลการศึกษา

ผลการศึกษาพบว่า ระบบนิเวศการเรียนรู้ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองทะเล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ มีองค์ประกอบสำคัญที่ครอบคลุมทั้ง 6 ด้าน คือ การเปลี่ยนกรอบแนวคิดในการจัดการเรียนรู้และความยืดหยุ่นในกระบวนการเรียนรู้ วัฒนธรรมการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของชุมชน และสภาพแวดล้อมและการสนับสนุน การบริหารจัดการของหน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่นส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรบุคคล การฝึกอบรมบุคลากร และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ พร้อมทั้งการพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชนที่สนับสนุนการเรียนรู้ของเด็กอย่างต่อเนื่องทั้งภายในและภายนอกศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

อภิปรายผล

ผลการศึกษาระบบนิเวศการเรียนรู้ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองทะเล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ พบว่าระบบนิเวศการเรียนรู้ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 6 ด้าน คือ 1) การเปลี่ยนกรอบแนวคิดในการจัดการเรียนรู้ จากการสอนแบบบรรยายเป็นการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 2) ความยืดหยุ่นและทางเลือกที่หลากหลายในกระบวนการเรียนรู้ ที่ให้เด็กเลือกกิจกรรมตามความสนใจและความพร้อม 3) วัฒนธรรมการเรียนรู้อิสลามและยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมกับชุมชน ที่มีการบูรณาการอย่างเป็นระบบ 4) วิธีการเรียนรู้และเนื้อหาการเรียนรู้วิถีอิสลาม ที่เหมาะสมกับวัยและบริบทท้องถิ่น 5) สิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยีใหม่ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ที่มีการใช้อย่างสมดุล และ 6) ความพร้อมของบุคลากรและองค์กร ที่มีการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง

อภิปรายผลแต่ละองค์ประกอบ **1. การเปลี่ยนกรอบแนวคิดในการจัดการเรียนรู้** ผลการศึกษาพบว่า ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีการเปลี่ยนแปลงจากการสอนแบบเน้นครูเป็นศูนย์กลางมาเป็นการเรียนรู้ที่เน้นเด็กเป็นสำคัญการเปลี่ยนแปลงนี้เกิดขึ้นเพราะผู้บริหารและครูได้ตระหนักถึงธรรมชาติการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยที่ต้องการประสบการณ์ตรงและการมีส่วนร่วม ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับแนวคิด Active Learning ของอาทิตยา ไสยพร (2567) ที่เน้นการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้อย่างแข็งขัน การเปลี่ยนแปลงนี้จึงเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องตามหลักการพัฒนาเด็กปฐมวัย **2. ความยืดหยุ่นและทางเลือกที่หลากหลายในกระบวนการเรียนรู้** ผลการศึกษาแสดงให้เห็นการจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและเปิดโอกาสให้เด็กมีทางเลือก การดำเนินการในลักษณะนี้เกิดขึ้นเพราะครูเข้าใจหลักการ Differentiated Instruction ที่ยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับทฤษฎีพหุปัญญา (Multiple Intelligences) ของ Gardner (1983) ที่เชื่อว่าเด็กแต่ละคนมีความฉลาดที่แตกต่างกันและต้องการรูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลาย นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของนริศนา ใจคง และสิริกานต์ แก้วคงทอง (2564) ได้สรุปว่า ระบบนิเวศการเรียนรู้ คือระบบที่ประกอบด้วย กลุ่มบุคคล เนื้อหาสาระ กระบวนการ เทคโนโลยี วัฒนธรรมการเรียนรู้ และยุทธศาสตร์การทำงาน รวมตัวกันเพื่อจัดการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียนตามบริบทหรือสิ่งแวดล้อมขององค์กร พื้นที่ ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างยืดหยุ่นและเอื้อให้เกิดการเรียนรู้ ทั้งในระบบโรงเรียนและนอกโรงเรียน เน้นการเรียนรู้แบบองค์รวม การเรียนรู้ตนเอง และการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อไปสู่เป้าหมาย การเรียนรู้ได้เต็มตามศักยภาพของแต่ละบุคคล **3. วัฒนธรรมการเรียนรู้อิสลามและยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมกับชุมชน** การบูรณาการวัฒนธรรมอิสลามและการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นจุดเด่นของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ผลลัพธ์นี้เกิดขึ้นเพราะศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตั้งอยู่ในชุมชนมุสลิมที่มีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมและศาสนา ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับทฤษฎีระบบนิเวศวิทยาการพัฒนามนุษย์ของ Bronfenbrenner (1979) โดยเฉพาะในระดับ Microsystem และ Mesosystem ที่แสดงให้เห็นความสำคัญของการเชื่อมโยงระหว่างครอบครัว โรงเรียน และชุมชน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ แนวคิดของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2567) ที่พบว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาปฐมวัย 4. วิธีการเรียนรู้และเนื้อหาการเรียนรู้วิถีอิสลาม การจัดการเรียนรู้วิถีอิสลามที่เหมาะสมกับเด็กปฐมวัยแสดงให้เห็นความเข้าใจของครูเกี่ยวกับการบูรณาการศาสนากับการพัฒนาเด็ก เมื่อครูจัดประสบการณ์เรียนรู้บูรณาการอิสลาม จะทำให้เกิดฟันเฟืองที่หมุนไปรอบตัวเด็ก ให้เด็กได้รู้ ได้ฝึก ได้คิด และได้แบ่งปัน โรงเรียนสันติดรุณ (2565) ผลลัพธ์นี้เกิดขึ้นเพราะศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสามารถสร้างสมดุลระหว่างการปลูกฝังคุณค่าทางศาสนากับการ

พัฒนาตามธรรมชาติของเด็ก ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับแนวคิดการศึกษาแบบองค์รวม (Holistic Education) ที่มุ่งพัฒนาเด็กทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และจิตวิญญาณ และงานวิจัยของชยุต ข่าขันมะลี (2564) เกี่ยวกับ แนวทางการพัฒนาการจัดระบบนิเวศการเรียนรู้ ควรจัดให้เป็นระบบ มีการวางแผนที่ดี และสอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน การพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ให้มีความพร้อม และเกิดการเรียนรู้ที่หลากหลาย 5. สิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยีใหม่ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การใช้เทคโนโลยีอย่างสมดุลและการให้ความสำคัญกับประสบการณ์จริงแสดงให้เห็นความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย ผลลัพธ์นี้เกิดขึ้นเพราะศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตระหนักถึงผลกระทบของการใช้เทคโนโลยีต่อพัฒนาการของเด็ก ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับทฤษฎีการพัฒนาเด็กของ Piaget ที่เน้นความสำคัญของการเรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสและการจัดการสิ่งแวดล้อมจริง วัฒนธรรมการเรียนรู้และยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วม แนวคิดของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2567) มุ่งเน้นการเปิดให้แสดงความคิดเห็นที่หลากหลาย การพัฒนาให้ผู้เรียนมีความคิดและกระบวนการแก้ปัญหาด้วยตนเอง การเรียนรู้วิถีชีวิตด้วยการพัฒนากิจกรรมที่มีอยู่ในโรงเรียน อาทิกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียงรายชั้นเรียน กิจกรรมสหกรณ์นักเรียน และกิจกรรมกลุ่มยุวเกษตรกร ให้มีความมั่นคงและยั่งยืน สร้างความรู้สร้างอาชีพและสร้างรายได้ให้กับนักเรียนเพิ่มเติมความรู้ใหม่ ๆ และการจัดกระบวนการเรียนการสอนให้ทันกับโลกยุคดิจิทัล พร้อมทั้งขยายเครือข่ายให้แก่เพื่อนร่วมอุดมการณ์หรือโรงเรียนที่มีความสนใจ 6. ความพร้อมของบุคลากรและองค์กร การสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจากองค์การบริหารส่วนตำบลและความมุ่งมั่นของบุคลากรเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ระบบนิเวศการเรียนรู้ประสบความสำเร็จผลลัพธ์นี้เกิดขึ้นเพราะผู้บริหารท้องถิ่นมีวิสัยทัศน์และความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของการศึกษาปฐมวัย ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับทฤษฎีการบริหารการเปลี่ยนแปลง (Change Management) และแนวคิดของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2567) ความพร้อมของบุคลากรและองค์กร มีการเตรียมความพร้อมใน 4 บทบาท ประกอบด้วย 1) บทบาทผู้สอนทำหน้าที่สอนและถ่ายทอดความรู้ให้ผู้เรียนบรรลุตามเป้าประสงค์ของการเรียนรู้คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาได้ 2) บทบาทโค้ชเป็นเสมือนเพื่อนพี่น้องให้คำแนะนำตักเตือนช่วยเหลือให้ผู้เรียนได้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ให้สำเร็จ 3) บทบาทผู้อำนวยความสะดวก เป็นผู้ให้บริการชั้นเลิศแก่ผู้เรียน กระตุ้นให้ผู้เรียนรู้สึกอยากเรียน เข้าใจ และตอบสนอง ความต้องการของผู้เรียน 4) บทบาทที่ปรึกษา เป็นผู้เชี่ยวชาญในศาสตร์ที่ตนมี มีความรอบรู้ในศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้คำปรึกษาและแนะนำผู้เรียนได้อย่างเต็มที่ **4. ข้อจำกัดของการศึกษา** การศึกษานี้มีข้อจำกัดในด้านขอบเขตการศึกษาที่เป็นกรณีศึกษาเฉพาะศูนย์พัฒนาเด็กเล็กแห่งเดียว ซึ่งอาจไม่สามารถสรุปผลไปยังศูนย์อื่น ๆ ได้ทั้งหมด นอกจากนี้ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลที่จำกัดอาจทำให้ไม่สามารถเห็นการเปลี่ยนแปลงในระยะยาวได้ข้อจำกัดอีกประการหนึ่งคือการเข้าถึงข้อมูลบางส่วน โดยเฉพาะข้อมูลด้านงบประมาณและนโยบายที่มีความอ่อนไหวทำให้การวิเคราะห์ในบางประเด็นอาจไม่ครอบคลุมเท่าที่ควร

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาระบบนิเวศการเรียนรู้ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ พบว่าระบบนิเวศการเรียนรู้ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 6 ด้าน ได้แก่ การเปลี่ยนกรอบแนวคิดในการจัดการเรียนรู้ ความยืดหยุ่นและทางเลือกที่หลากหลาย วัฒนธรรมการเรียนรู้อิสลามและยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วม วิธีการเรียนรู้และเนื้อหาการเรียนรู้วิถีอิสลาม สิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยี ความพร้อมของบุคลากรและองค์กร

จุดเด่นของศูนย์คือการบูรณาการวัฒนธรรมอิสลามและภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับการจัดการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมของชุมชน และการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบล อย่างไรก็ตาม ยังมีประเด็นที่ต้องพัฒนา ได้แก่ การเพิ่มทรัพยากรและเทคโนโลยี การพัฒนาศักยภาพบุคลากรอย่างต่อเนื่อง และการสร้างความยั่งยืนของระบบ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. องค์การบริหารส่วนตำบลควรจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาปฐมวัยระยะยาวที่ชัดเจน
2. ควรจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอย่างต่อเนื่องและเพียงพอ
3. ควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กควรพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่บูรณาการวัฒนธรรมอิสลามอย่างเป็นระบบ
2. ควรจัดทำคู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้วิถีอิสลามสำหรับครูผู้ดูแลเด็ก
3. ควรพัฒนาระบบการติดตามและประเมินผลการพัฒนาเด็กอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเปรียบเทียบระบบนิเวศการเรียนรู้ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหลายแห่ง
2. ควรศึกษาผลกระทบของระบบนิเวศการเรียนรู้ต่อพัฒนาการเด็กในระยะยาว
3. ควรศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการศึกษาปฐมวัยเชิงลึก

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลทุกท่านที่สละเวลาให้สัมภาษณ์ ขอบคุณองค์การบริหารส่วนตำบลหนองทะเลและศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมัสยิดบ้านเขากลมที่อำนวยความสะดวกในการเก็บข้อมูล ขอบคุณอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญที่ให้คำแนะนำ และขอบคุณครอบครัวที่ให้กำลังใจตลอดการทำวิจัย

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2553). *มาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก.* กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น.

ชยุต ข่าขันมะลี. (2564). *รูปแบบการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะอาชีพสำหรับนักเรียนโรงเรียน ราชประชานุเคราะห์ 22 จังหวัดแม่ฮ่องสอน* (รายงานผลการวิจัย). โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 22 จังหวัดแม่ฮ่องสอน สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน https://research.otepc.go.th/files/_____kvzd83i9.pdf

ณัฐฐิติ คำมูล. (19 ธันวาคม 2567). *ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ปัญหาและการพัฒนาแบบไทยๆ.* SIYThailand. https://siythailand.org/article_2024_21/

เต็มศิริ สองเมือง, วิชัย นภาพงศ์, เกสรี ลัดเลีย, & โอภาส เกาไศยาภรณ์. (2563). สภาพการดำเนินงานและสภาพปัญหาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในกลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร, 40*(5), 1-18. https://doi.org/10.14456/sujthai.2020.35

นริศนา ใจคง และสิริกานต์ แก้วคงทอง. (2564). นิเวศการเรียนรู้ : เรื่องเก่าบนวิถีใหม่. *วารสารการศึกษาไทย, 18*(3), 64-69. https://elibrary.ksp.or.th/index.php?lvl=cmspage&pageid=4&id_article=294

โรงเรียนสันติดรุณ. (2566, 16 กรกฎาคม). Santidarun Model สู่การพัฒนาเด็กตามหลักการอิสลาม. โรงเรียนสันติดรุณ. https://www.santidarun.com/post/santidarun-model-สู่การพัฒนาเด็กตามหลักการอิสลาม

สมพร เรืองอ่อน, สุนิษา คิดใจเดียว, โสภี แก้วชะฎา, แสงจันทร์ เรืองอ่อน, และ ปฐมพงษ์ ฉบับพลัน. (2566). การศึกษาองค์ประกอบของตัวแบบระบบนิเวศการเรียนรู้ดิจิทัล มรดกทางวัฒนธรรม เพื่อเสริมสร้างทักษะดิจิทัล ทักษะการเรียนรู้ ตลอดชีวิต และทักษะแรงงานแห่งอนาคต. *วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม*, *7*(4), 95–111. https://so06.tci-thaijo.org/index.php/JSC/article/view/263035

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2567). How to การสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษาสำหรับโลกยุคใหม่ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. https://www.onec.go.th/th.php/book/BookView/2077

สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน. (2565, 5 กันยายน). *ปัญหาการจัดการศึกษาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น*. สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน. https://www.ombudsman.go.th/new/ปัญหาการจัดการศึกษาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

สำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2566). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570). https://www.nesdc.go.th/wp-content/themes/plant3-child/assets/pdf/13/article_file_20230307173518.pdf

สุรัตน์ แท่นประเสริฐกุล. (2564). *ระบบนิเวศนวัตกรรมในโรงเรียนที่มุ่งพัฒนานักเรียนนวัตกร* (วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. http://ir-ithesis.swu.ac.th/dspace/handle/123456789/1626

อาทิตยา ไสยพร. (2565). *สร้างระบบนิเวศการเรียนรู้...สู่การพัฒนาผู้เรียนเป็น* Lifelong Learner. EDUCA Thailand. https://www.educathai.com/knowledge/articles/586

อาทิตยา ไสยพร. (2567). ห้องเรียนแบบใดที่เรียกว่า Active learning. EDUCA Thailand. https://www.educathai.com/knowledge/articles/690

Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Harvard University Press.

Gardner, H. (1983). *Frames of mind: The theory of multiple intelligences*. asic Books.

Braun, V., & Clarke, V. (2006). *Using thematic analysis in psychology*. *Qualitative Research in Psychology*, *3*(2), 77-101. https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa

การเปรียบเทียบตัฟซีรอัลกุรอาน ระหว่างแหล่งข้อมูลดั้งเดิมกับปัญญาประดิษฐ์ : ศึกษาขอบเขตและจริยธรรมในการใช้เทคโนโลยี

ฮุซัยฟะฮ์ ฮาลิง

นิอาบาดี มิง

การเปรียบเทียบตัฟซีรอัลกุรอาน ระหว่างแหล่งข้อมูลดั้งเดิมกับปัญญาประดิษฐ์ : ศึกษาขอบเขตและจริยธรรมในการใช้เทคโนโลยี

ฮุซัยฟะฮ์ ฮาลิง [1]
นิอาบาดี มิง [2]

บทคัดย่อ

จุดประสงค์ 1. เพื่อศึกษาขอบเขตของการใช้ปัญญาประดิษฐ์ต่อการอรรถาธิบายอัลกุรอานรวมถึงคุณธรรม และจริยธรรมต่าง ๆ 2. เพื่อวิเคราะห์และเปรียบเทียบแหล่งข้อมูลจากปัญญาประดิษฐ์และแหล่งอ้างอิงตามหลักการพื้นฐานของการอรรถาธิบายอัลกุรอาน

วิธีการศึกษา วิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยรวบรวมจากแหล่งอ้างอิงคัมภีร์อัลกุรอาน ฮาดิษ หนังสือตำราต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตัฟซีร และ Chat GPT และการวิเคราะห์ (Analytical Research) นำข้อมูลทั้งหมดมาเปรียบเทียบและวิเคราะห์ตามหลักการของอูศุลตัฟซีร เพื่อกำหนดขอบเขตของการใช้ Chat GPT และข้อจำกัด

ผลการศึกษา พบว่า ผู้ที่เข้าใจอัลกุรอานอย่างลึกซึ้ง จำเป็นต้องย้อนดูความเข้าใจของบรรพชนรุ่นแรกต่อโองการนั้น ๆ และให้ความสำคัญต่อทัศนะของนักวิชาการ การปัญญาประดิษฐ์เป็นเพียงเครื่องมือหนึ่งที่มนุษย์คิดค้นขึ้นมาเพื่อให้เกิดความรวดเร็วและสะดวกในการใช้งาน ซึ่งไม่ได้ยืนยันถึงความถูกต้อง ความแม่นยำ โดยเฉพาะการใช้งานในด้านความรู้ศาสนาที่จำเป็น ซึ่งต้องกลับไปหาแหล่งข้อมูลที่ถูกยอมรับ และสามารถตรวจสอบได้ เพื่อการป้องกันการเบี่ยงเบนและส่งเสริมการเข้าถึงศาสนาด้วยความเข้าใจที่ถูกต้อง

การนำวิจัยไปใช้ประโยชน์ ผู้ที่ใช้งานปัญญาประดิษฐ์จำเป็นอย่างยิ่งต้องระมัดระวังในการใช้งานอย่างมีคุณธรรมและจริยธรรม เพื่อให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ที่แท้จริงของการอรรถาธิบายอัลกุรอาน และการประยุกต์ใช้ผลการวิจัยนี้จะช่วยให้ผู้ที่แสวงหาความรู้ในด้านต่าง ๆ โดยมีขอบเขตและจุดยืนที่ชัดเจนต่อการใช้งานปัญญาประดิษฐ์

คำสำคัญ: ปัญญาประดิษฐ์, อรรถาธิบายอัลกุรอาน, ขอบเขต, เทคโนโลยี, หนังสือตัฟซีร

[1].ปริญญาเอกตัฟซีร, อาจารย์ ดร, คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, huzaifah.h@psu.ac.th
[2].ปริญญาเอกอูศูลลุลฟิกห์, อาจารย์ ดร, คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, niabadee.m@psu.ac.th

A Comparative Study of Qur'anic Exegesis between Traditional Sources and Artificial Intelligence: Exploring the Scope and Ethical Dimensions of Technology Use

Huzaifah haling[1]
Niabadee ming [2]

Abstract

Ojectives: 1. To study the extent of the use of artificial intelligence in Quran exegesis, including morality and ethics. 2. To analyze and compare AI-based sources and references based on the basic principles of Quran exegesis.

Methodology : Documentary Research is conducted by collecting information from references of the Quran, Hadith, various textbooks related to Tafsir and Chat GPT, and Analytical Research by comparing and analyzing all data according to the principles of Usul Tafsir to determine the scope of Chat GPT's use and its limitations.

Research findings: Those who want to understand the Qur'an in depth need to look back to the understanding of the verses of their forefathers and pay attention to the views of scholars. Artificial intelligence is just one of the tools that humans have invented to make it faster and more convenient to use. This does not guarantee correctness or accuracy, especially for use in the area of essential religious knowledge, which requires a return to accepted and verifiable sources of information to prevent deviation and promote access to religion with correct understanding.

Contribution: Those who use artificial intelligence must be very careful in using it ethically and morally, in line with the true spirit of Quran exegesis, and the application of this research will help those seeking knowledge in various fields.

Keyword: Artificial intelligence, Quran exegesis, scope, technology, tafsir books

[1]. Ph.D. in Tafsīr, Dr., Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University, Pattani Campus, huzaifah.h@psu.ac.th

[2]. Ph.D. in Uṣūl al-Fiqh, Dr., Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University, Pattani Campus, niabadee.m@psu.ac.th

บทนำ

โลกแห่งเทคโนโลยี ปัญญาประดิษฐ์หรือ AI เริ่มครอบคลุมการใช้งานกับกลุ่มคนทุกประเภท แม้ในวงศาสนาก็ตาม AI ก็เริ่มเข้ามามีบทบาทสำคัญ โดยปกติแล้วความเจริญก้าวหน้าสังคมกับศาสนามักสวนทางกัน ศาสนาเป็นโลกแห่งจิตวิญญาณที่ต้องการละความวุ่นวายของมนุษย์ สร้างสันติสุขแก่ส่วนรวม ขณะที่เทคโนโลยีถูกสร้างขึ้น เพื่อการตอบสนองความต้องการของมนุษย์ เพื่อความสุขสบายในการดำเนินชีวิต เมื่อถึงจุดบรรจบที่เทคโนโลยีกับศาสนาใกล้จะมาถึงในอีกไม่นาน สังคม ศาสนา จะต้องปรับตัวเพื่อให้เข้ากับเทคโนโลยีที่พัฒนาก้าวกระโดด จึงทำให้เชื่อแน่ว่าอนาคต AI คงจะต้องมีความสามารถเกี่ยวกับศาสนามากขึ้น (สำราญ สมพงษ์, 2561) ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาในด้านเทคโนโลยีที่ไม่เคยหยุดนิ่งนับตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน หากย้อนกลับไปนับตั้งแต่ครั้งแรกของการบันทึกคัมภีร์อัลกุรอานเมื่อ 1445 กว่าปีที่ผ่านมา ท่านนบีได้กล่าวว่า

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لا تَكْتُبُوا عَنِّي وَمَنْ كَتَبَ عَنِّي غَيْرَ الْقُرْآنِ فَلْيَمْحُهُ وَحَدِّثُوا عَنِّي وَلا حَرَجَ... رواه مسلم رقم الحديث (2609)

จากอบีสาอีด อัลคุดรีย์ ท่านนบีกล่าวว่า อย่าได้บันทึกเกี่ยวกับฉัน “และผู้ใดที่บันทึกเกี่ยวกับฉันที่ไม่ใช่อัลกุรอาน จงลบมันออกไป” (บันทึกโดยมุสลิม, หะดีษเลขที่ 2609)

ซึ่งนักวิชาการอิสลามจะมีความเห็นที่แตกต่างในฮาดิษนี้ เป็นการชี้ให้เห็นถึงความระมัดระวังของการบันทึกเพื่อป้องกันการการปะปนระหว่างอัลกุรอานและฮาดิษ เพราะนี้คือสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์ (กุดดีซียะห์) เพื่อเป็นการรักษาความบริสุทธ์ของโองการอัลกุรอาน จากสิ่งแปลกปลอมต่าง ๆ และพระเจ้าก็ได้ยืนยันด้วยโองการที่ว่า

إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا ٱلذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُۥ لَحَٰفِظُونَ ۝٩

ความว่า :“แท้จริงเราได้ประทานอัลกุรอานและเราจะดูแลรักษาไว้’’ (อัลหิจญ์รฺ 15 : 9) เพื่อเป็นหลักประกันแด่ผู้ศรัทธาว่า คัมภีร์เล่มนี้จะถูกดูแลเป็นอย่างดีจนถึงวันกียามัต

การนำ AI มาใช้ในด้านศาสนา เพื่อเป็นเครื่องช่วยในการเผยแผ่จึงไม่ใช่เป็นเรื่องที่ไม่น่าเป็นไปได้ เพราะศาสนาส่วนใหญ่จะมีคำสอนที่มั่นคง ไม่เปลี่ยนแปลง มีเพียงแต่การประยุกต์ใช้พัฒนา ฝึกหัดปฏิบัติขัดเกลากาย วาจา และจิตใจ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดรูปแบบการดำเนินชีวิตตามที่ศาสนานั้น ๆ ได้สอนไว้ เพราะด้วยความเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่ชอบความเป็นอิสระไม่ชอบถูกควบคุม ศรัทธาความเชื่อมั่นในตัวบุคคลก็ย่อมเสื่อมคลายลงได้ ทำให้เกิดความมั่นในใจศาสนิกนั้น ๆ ได้ นี่คือประเด็นที่เกิดขึ้นในสังคมและศาสนาปัจจุบัน

การพัฒนาของเทคโนโลยีและการเข้ามาของ AI เป็นความท้ายทายมิติใหม่สำหรับนักวิชาการอิสลามที่จำเป็นจะต้องให้ความสำคัญและมีจุดยืนที่ชัดเจนในเครื่องมือเหล่านี้ เพราะความก้าวหน้าของเทคโนโลยีมีสองด้านเสมอ ดังนั้น เพื่อตรวจสอบความถูกต้องขององค์ความรู้และความแม่นยำตามเจตนารมณ์อิสลาม (มะกอศิดชะรีอะห์) บทความนี้ได้เสนอเกี่ยวกับการใช้ AI ในการอรรถาธิบายอัลกุรอาน เพราะการอรรถาธิบายมีความสำคัญที่จะต้องยึดหลักพื้นฐาน (อูศุลตัฟซีร) เป็นฐานหลัก เพื่อให้ความเข้าใจที่ถูกต้องอย่างลึกซึ้งต่อวัตถุประสงค์ของอัลกุรอาน ดังนั้น

บทความนี้ได้ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างข้อมูลจากหนังสือคลาสสิคต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตัฟซีรกับข้อมูลใน ChatGPT ในเวอร์ชัน 4 เพื่อให้เห็นผลชัดเจนยิ่งขึ้นในความหมาย มีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างด้านความหมาย รวมถึงเพื่อกำหนดขอบเขตการใช้ AI ในกระบวนการอรรถาธิบายอัลกุรอาน ทั้งนี้เพื่อป้องกันการเบี่ยงเบนในเชิงความหมายและความเชื่อทางศาสนา อีกทั้งการอรรถาธิบายอัลกุรอานจำเป็นต้องยึดหลัก อุศูล อัต-ตัฟซีร (أصول التفسير) หรือหลักการตัฟซีรเป็นแนวทางสำคัญในการตีความ ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งเน้นการพิจารณาว่า AI สามารถสอดคล้องหรือเบี่ยงเบนไปจากหลักการดังกล่าวในระดับใด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงขอบเขตของการใช้ปัญญาประดิษฐ์ต่อการอรรถาธิบายอัลกุรอาน จุดยืนรวมถึงคุณธรรม และจริยธรรมต่าง ๆ

2. เพื่อวิเคราะห์และเปรียบเทียบแหล่งข้อมูลจากปัญญาประดิษฐ์และแหล่งอ้างอิงตามหลักการพื้นฐานของการอรรถาธิบายอัลกุรอาน

วิธีดำเนินการวิจัย

วิจัยชิ้นนี้เป็นวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยรวบรวมจากแหล่งอ้างอิงคัมภีร์อัลกุรอาน ฮาดิษ หนังสือตำราต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตัฟซีร และ Chat GPT และการวิเคราะห์ (Analytical Research) นำข้อมูลทั้งหมดมาเปรียบเทียบและวิเคราะห์ตามหลักการของอูศุลตัฟซีร เพื่อกำหนดขอบเขตของการใช้ Chat GPT และข้อจำกัด โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ การรวมรวมเอกสารต่าง ๆ จากตำรา และห้องสมุดอิเล็กทรอนิก المكتبة (الشاملة) เป็นห้องสมุดที่ใช้ในการค้นหาด้านศาสนาโดยเฉพาะ และโปรแกรม Chat GPT และจากหนังสืออ้างอิงของนักวิชาการตัฟสีรในอดีตและร่วมสมัย ร่วมด้วยแหล่งข้อมูลจาก Chat GPT จากนั้นนำข้อมูลทั้งหมดมาเปรียบเทียบวิเคราะห์ ตามหลักการของอูศุลตัฟซีร เพื่อหาความถูกต้องและกำหนดถึงขอบเขตของการใช้ Chat GPT ในการอาถรรธิบายอัลกุรอาน

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

Al-Tayyar, M. (1999 : 36) ได้กล่าวในหนังสือฟูซูลฟีอูซูลตัฟซีรของมูสาอิดอัตตอยยัรกล่าวว่าสำหรับการตัฟซีรอัลกุรอานนั้นมี 6 แนวทางด้วยกัน 1. การตัฟซีรอ่านกุรอานด้วยอัลกุรอาน 2. การตัฟซีรอัลกุรอานด้วยฮาดิษ 3. การตัฟซีรอัลกุรอานด้วยคำพูดซอฮาบัต 4. การตัฟซีรอัลกุรอานด้วยคำพูดตาบีอีน 5. การตัฟซีร อัลกุรอานด้วยภาษาอาหรับ 6. การตัฟซีรอัลกุรอานด้วยการวินิจฉัย Ibn Taymiyyah (1993 : pp 39-44) ได้กล่าวถึงแนวทางการตัฟซีรว่า 1. การตัฟซีรอ่านกุรอานด้วยอัลกุรอาน 2. การตัฟซีรอัลกุรอานด้วยฮาดิษ 3. การตัฟซีรอัลกุรอานด้วยคำพูดซอฮาบัต 4. การตัฟซีรอัลกุรอานด้วยคำพูดตาบีอีน 5. การตัฟซีรอัลกุรอานด้วยภาษาอาหรับ

จะเห็นได้ว่าอดีตและปัจจุบัน นักวิชาการมีความเห็นพ้องกันว่าแนวทางที่ดีที่สุดในการตัฟซีรนั้น ตามแนวทางที่ได้กล่าวไว้ เนื่องจากเป็นวิธีการที่สมบูรณ์และครอบคลุมในช่วงเวลาประทานของวะหยู ซึ่งจากที่ได้กล่าวมานั้นเป็นรากฐานสำคัญในการตัฟซีรอัลกุรอาน ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับนักวิชาการตัฟซีร ที่จะต้องย้อนกลับดูจากแหล่งอ้างอิง

เหล่านั้นเป็นหลัก หากไม่พบเจอจึงสามารถที่จะใช้วินิจฉัยภายใต้กรอบที่นักวิชาการได้กำหนดไว้ จึงสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ประกอบด้วย

1. การตัฟซีรโดยใช้สายรายงาน (อัลมะษูร) คือ การอธิบายอัลกุรอานโดยการขยายความของโองการผ่านสายรายงานต่าง ๆ ที่มีการกล่าวถึงโองการนั้น โดยมีเงื่อนไขหลัก คือ การขยายความโดยใช้สายรายงานที่ถูกต้องเพื่อให้เกิดความกระจ่างและชัดเจนมากขึ้น เช่น โองการเกี่ยวกับการละหมาด ไม่สามารถที่จะอธิบายเกี่ยวกับคำว่า الصلاة แต่ในความหมายทางด้านภาษาอย่างเดียวที่แปลว่าทำการวิงวอน หรือ คำว่า الزكاة ที่แปลว่าการทำความสะอาดหรือชำระทรัพย์สินให้สะอาดในด้านของภาษาอย่างเดียว เพราะมีหลักการทางวิชาการที่มีสายรายงานจากฮาดิษ ที่สามารถอธิบายและขยายความถึงรายละเอียดในกฎบัญญัติต่าง ๆ ซึ่งไม่ได้ระบุในอัลกุรอานอย่างชัดเจน

2. การตัฟซีรโดยความคิดวินิจฉัย (อัรเราะยี) คือ การอธิบายอัลกุรอานโดยการขยายความของโองการต่าง ๆ ที่ไม่มีในสายรายงานโดยตรง จึงจำเป็นที่จะต้องใช้หลักการวินิจฉัย เพื่อให้เกิดความเข้าใจในโองการอัลกุรอานนั้น ๆ ที่ยังมีความคลุมคลือ เช่น ตอเฮรอิบนูอาชูร ตัฟซีร โองการ

ٱتْلُ مَآ أُوحِىَ إِلَيْكَ مِنَ ٱلْكِتَـٰبِ وَأَقِمِ ٱلصَّلَوٰةَ ۖ إِنَّ ٱلصَّلَوٰةَ تَنْهَىٰ عَنِ ٱلْفَحْشَآءِ وَٱلْمُنكَرِ ۗ وَلَذِكْرُ ٱللَّهِ أَكْبَرُ ۗ وَٱللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ (45 :29)

ความว่า : เจ้าจงอ่านสิ่งที่ถูกวะฮียุแก่เจ้าจากคัมภีร์และจงดำรงการละหมาด (เพราะ) แท้จริงการละหมาดนั้นจะยับยั้งการทำลามกและความชั่วและการรำลึกถึงอัลลอฮฺนั้นยิ่งใหญ่มาก และอัลลอฮฺทรงรอบรู้สิ่งที่พวกเจ้ากระทำ (อัลอังกาบูต 29 : 45)

ซึ่งสามารถตีความหมายที่กว้างขึ้น โดยอธิบายว่า “แท้จริงการละหมาดนั้นไม่ได้แต่เพียงขัดขวางความชั่วร้ายเฉพาะส่วนบุคคลเท่านั้นแต่ยังรวมถึงการพัฒนาสังคมสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นหากการละหมาดนั้นเป็นไปตามที่บัญญัติไว้” (Ibn ‘Ashur, 1973, pp. 258–260) ซึ่งเป็นการขยายความตามความเข้าใจที่ไม่ได้ขัดแย้งทางความหมายและให้ความหมายที่กระจ่างยิ่งขึ้น

การเปรียบเทียบ

โองการต่าง ๆ จากอัลกุรอาน โดยเปรียบเทียบระหว่างแหล่งอ้างอิงในตำราดั้งเดิมกับข้อมูลปัญญาประดิษฐ์ AI Chat GPT เช่น

ตัวอย่างที่ 1

การตัฟซีรอัลกุรอานด้วยอัลกุรอานและฮาดิษ

- จากตำรา ซูเราะห์อัลบากอเราะห์ โองการที่ 3

ٱلَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِٱلْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ ٱلصَّلَوٰةَ وَمِمَّا رَزَقْنَـٰهُمْ يُنفِقُونَ (2:3)

ความว่า : บรรดาผู้ศรัทธาต่อสิ่งเร้นลับ และดำรงไว้ซึ่งการละหมาด และส่วนหนึ่งจากสิ่งที่เราได้ให้เป็นปัจจัยยังชีพแก่พวกเขานั้น พวกเขาก็บริจาค (อัลบากอเราะห์ 2:3)

โองการนี้ไม่ได้ระบุชัดเจนถึงลักษณะการบริจาค แต่อัลลอฮฺได้ระบุอีกที่ในซูเราะห์นี้เช่นกัน อัลลอฮฺกล่าวว่า

يَسْـَٔلُونَكَ مَاذَا يُنفِقُونَ ۖ قُلْ مَآ أَنفَقْتُم مِّنْ خَيْرٍ فَلِلْوَٰلِدَيْنِ وَٱلْأَقْرَبِينَ وَٱلْيَتَـٰمَىٰ وَٱلْمَسَـٰكِينِ وَٱبْنِ ٱلسَّبِيلِ ۗ وَمَا تَفْعَلُوا۟ مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ ٱللَّهَ بِهِۦ عَلِيمٌ (2:215)

ความว่า : พวกเขาจะถามเจ้า (มุฮัมมัด) ว่า พวกเขาจะบริจาคสิ่งใดบ้าง? จงกล่าวเถิดว่า คือทรัพย์สินใด ๆ ก็ตามที่พวกท่านบริจาคไปก็จงให้แก่ผู้บังเกิดเกล้าทั้งสอง และบรรดาญาติที่ใกล้ชิด และแก่บรรดาเด็กกำพร้า และบรรดาคนยากจน และผู้ที่อยู่ในการเดินทาง และก็ความดีใด ๆ ที่พวกท่านกระทำอยู่นั้น แท้จริงอัลลอฮ์ทรงรู้ดี (อัลบากอเราะห์ 2 : 215)

۞ يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلْخَمْرِ وَٱلْمَيْسِرِ ۖ قُلْ فِيهِمَآ إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَـٰفِعُ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَآ أَكْبَرُ مِن نَّفْعِهِمَا ۗ وَيَسْـَٔلُونَكَ مَاذَا يُنفِقُونَ قُلِ ٱلْعَفْوَ ۗ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ ٱللَّهُ لَكُمُ ٱلْـَٔايَـٰتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ

ความว่า : พวกเขาจะถามเจ้าเกี่ยวกับน้ำเมา และการพนัน จงกล่าวเถิดว่า ในทั้งสองนั้นมีโทษมากและมีคุณหลายอย่างแก่มนุษย์ แต่โทษของมันทั้งสองนั้นมากกว่าคุณของมัน และพวกเขาจะถามเจ้าว่า พวกเขาจะบริจาคสิ่งใด? จงกล่าวเถิดว่าสิ่งที่เหลือจากการใช้จ่าย ในทำนองนั้นแหละ อัลลอฮฺจะทรงแจกแจงโองการทั้งหลายแก่พวกเจ้าเพื่อว่าพวกเจ้าจะได้ใคร่ครวญ (อัลบากอเราะห์ 2 : 219)

และในโองการเดียวกันได้ตัฟซีรด้วยฮาดิษ จากซอเฮียะห์มุสลิม

أَعْتَقَ رَجُلٌ مِن بَنِي عُذْرَةَ عَبْدًا له عن دُبُرٍ۞ فَبَلَغَ ذلكَ رَسولَ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عليه وسلَّمَ فَقالَ: أَلَكَ مَالٌ غَيْرُهُ۞ فَقالَ: لَا۞ فَقالَ: مَن يَشْتَرِيهِ مِنِّي۞ فَاشْتَرَاهُ نُعَيْمُ بنُ عبدِ اللهِ العَدَوِيُّ بثَمَانِ مِئَةِ دِرْهَمٍ۞ فَجَاءَ بهَا رَسولَ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عليه وسلَّمَ فَدَفَعَهَا إلَيْهِ۞ ثُمَّ قالَ: ابْدَأْ بنَفْسِكَ فَتَصَدَّقْ عَلَيْهَا۞ فإنْ فَضَلَ شيءٌ فَلأَهْلِكَ۞ فإنْ فَضَلَ عن أَهْلِكَ شيءٌ فَلِذِي قَرَابَتِكَ۞ فإنْ فَضَلَ عن ذِي قَرَابَتِكَ شيءٌ فَهَكَذَا وَهَكَذَا يقولُ: فَبَيْنَ يَدَيْكَ وَعَنْ يَمِينِكَ وَعَنْ شِمَالِكَ

رواه مسلم رقم : 997

จากอบีซุบัยร์ จากญาบิร กล่าวว่า:ชายคนหนึ่งจากเผ่าบนีอุซเราะฮ์ได้ปลดปล่อยทาสของเขาคนหนึ่งให้เป็นอิสระ "หลังจากที่เขาตาย" (การปล่อยทาสโดยมีเงื่อนไขว่าจะเป็นอิสระหลังจากเจ้าของเสียชีวิต) เมื่อเรื่องนี้ไปถึงท่านรอซูลุลลอฮฺ ﷺ ท่านจึงถามเขาว่า: "เธอมีทรัพย์สินอื่นอีกไหมนอกจากทาสคนนี้?" ชายคนนั้นตอบว่า: "ไม่มี"ท่านนบี ﷺ จึงกล่าวว่า: "ใครจะซื้อทาสคนนี้จากฉัน?" แล้ว นะอีม บิน อับดุลลอฮ์ อัล-อัดะวี ได้ซื้อไว้ในราคา 800 ดิรฮัม ท่านรอซูล ﷺ ได้นำเงินมาให้ชายคนนั้น และกล่าวว่า: "จงเริ่มด้วยตัวเจ้าเอง และบริจาคแก่ตัวเจ้าเองก่อน หากยังเหลืออยู่ จงให้แก่ครอบครัวของเจ้า หากยังเหลือจากครอบครัวของเจ้าอีก จงให้แก่ญาติของเจ้า และหากยังเหลือจากญาติของเจ้าอีก ก็จงแจกจ่ายต่อไปเช่นนี้ ๆ ไป" (รายงานโดยมุสลิม หมายเลข 997)

จาก AI Chat GPT ให้ความหมายว่า وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ “จากสิ่งที่เราได้ให้แก่พวกเขาเป็นปัจจัยยังชีพนั้น พวกเขาก็ใช้จ่ายออกไป” และ AI ได้อธิบายว่า “การอินฟาก (إنفاق) คือ การใช้จ่ายเพื่ออัลลอฮฺ” ทั้งซะกาต (ภาคบังคับ) ศอดะเกาะฮฺ (ภาคสมัครใจ) สนับสนุนงานศาสนา ครอบครัว ญีฮาด นักศึกษา ฯลฯ

จากสองแหล่งข้อมูลข้างต้น บ่งบอกให้เห็นถึงการอธิบายด้วยข้อมูล AI นั้นเป็นการอธิบายแบบกว้าง ๆ และอธิบายแบบผิวเผิน โดยไม่มีหลักการ ไม่อ้างอิงตามแหล่งอ้างอิงที่ถูกต้องตามสมควร ซึ่งจะแตกต่างจากแหล่งอ้างอิงจากตำราตัฟซีรโดยตรงที่ให้ความหมายที่มีความแม่นยำและอ้างอิงถูกต้อง เชื่อถือได้

ตัวอย่างที่ 2

การตัฟซีรด้วยแหล่งอ้างอิงภาษาอาหรับ ในซูเราะห์อัลบากอเราะห์ โองการที่ 170

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ ٱتَّبِعُوا۟ مَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ قَالُوا۟ بَلْ نَتَّبِعُ مَآ أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ ءَابَآءَنَآ ۚ أَوَلَوْ كَانَ ءَابَآؤُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ شَيْـًٔا وَلَا يَهْتَدُونَ

ความว่า “และเมื่อได้ถูกกล่าวแก่พวกเขาว่าจงปฏิบัติตามสิ่งที่อัลลอฮฺได้ทรงประทานลงมาเถิด พวกเขาก็กล่าวว่า มิได้ เราจะปฏิบัติสิ่งที่เราได้พบบรรดาบรรพบุรุษของเราเคยปฏิบัติมาเท่านั้น และแม้ได้ปรากฏว่าบรรพบุรุษของพวกเขาไม่ได้เข้าใจสิ่งใด และทั้งไม่ได้รับแนวทางอันถูกต้องก็ตามกระนั้นหรือ” (อัลบากอเราะห์ 2:170)

จากแหล่งอ้างอิงตาราตัฟซีร ได้อธิบายคาว่า ألفينا ด้วยหลักภาษาอาหรับและได้ยกโวหารอาหรับโดยมีเนื้อหาว่า

قال تعالى: ألفينا يعنى وجدنا كما قال شاعر: فألفيته غير مستعتب ولا ذاكر الله إلا قليلا

ความว่า “แล้วข้าพบว่าเขาไม่สำนึกผิด และแทบไม่รำลึกถึงอัลลอฮฺเลย” (Musaid Al-Tayyar, 195)

จาก AI Chat GPT ให้ความหมายอัลฟัยนา أَلْفَيْنَا บ่งชี้ถึงการยอมรับอย่างมืดบอด โดยอ้างจากหนังสือกุรตูบีย์ จะเห็นได้ว่าข้อมูลที่ได้มาจากสองแหล่งนั้น ชี้ให้เห็นถึงละเอียดต่าง ๆ ได้ชัด และการกลับไปหาวลีภาษาอาหรับนั้น เป็นอีกหนึ่งในหลักการอูศูลตัฟซีรที่นักวิชาการให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก เนื่องจากอัลกุรอานเป็นภาษาอาหรับ ดังตัวอย่างที่การตัฟซีร ด้วยคำพูดซอฮาบัต จากตำรา ซูเราะห์ฟาตีร อายะฮ์ที่ 1

ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ فَاطِرِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ

ความว่า : บรรดาการสรรเสริญเป็นของอัลลอฮฺผู้ทรงสร้างชั้นฟ้าทั้งหลายและแผ่นดิน (ฟาฏิร 35:1)

หากย้อนดูตามหนังสือตัฟซีรของอีมามอัตตอบารีย์ ได้รวบรวมหลักฐานจากนักตัฟซีร อย่างอิบนุอับบาส ชี้ให้เห็นถึงคำว่าفاطر อิบนุอับบาส

عن مجاهد قال: سمعت ابن عباس يقول: كنت لا أدرى ما فاطر السماوات والأرض حتى أتانى أعرابيان

يختصمان فى بئر فقال أحدهما لصاحبه: أنا فَطَرتها يقول: أنا ابتدأتها

ความว่า “ฉันไม่เคยรู้อะไร คือ ฟาตีรท้องฟ้าและดิน จนกระทั่งได้มีชาวอาหรับเบดูอินมาสองคนแล้วได้เถียงกันถึงการสร้างของบ่อน้ำ และหนึ่งในนั้นก็บอกว่า ฉันนี้แหละที่ได้สร้างบ่อน้ำ หมายถึง ได้เริ่มขุดเริ่มทำ ซึ่งจากเรื่องนี้อิบนุอับบาสได้เรียนรู้คำว่าฟาตีร คือ การสร้าง จาก AI Chat GPT ให้ความหมายโดยรวมว่า “การสรรเสริญทั้งมวลเป็นสิทธิของอัลลอฮฺ ผู้ทรงบันดาลฟ้าทั้งหลายและแผ่นดิน ผู้ทรงแต่งตั้งมลาอิกะฮฺให้เป็นผู้ส่งสาร โดยมีปีกสอง ปีกสาม และปีกสี่ พระองค์ทรงเพิ่มพูนในสิ่งที่ทรงสร้างตามที่พระองค์ประสงค์ แท้จริงอัลลอฮฺทรงเดชานุภาพเหนือทุกสิ่ง” และได้ให้ความหมายเชิงลึกว่า فاطِر มาจาก فَطَر (บันดาลให้เกิดจากความว่างเปล่า) แสดงถึงการสร้างที่สมบูรณ์ตั้งแต่ต้น โดยอ้างจาก (Ibn Kathir, 2006) และ (Al-Qurtubi, 1985)

จากแหล่งข้อมูลทั้งสองจะเห็นได้ว่าความหมายเชิงลึกและวิธีการอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูลนั้น ซึ่งต้องกลับไปหาต้นน้ำขององค์ความรู้สามารถทำให้เข้าใจถึงความหมายที่แท้จริงและที่มาของภาษาได้อย่างถูกต้องและน่าเชื่อถือ

ตัวอย่างที่ 3

การตัฟซีรด้วยฮาดิษจากท่านนบี ซูเราะห์อัลอันฟาล โองการที่ 60

وَأَعِدُّواْ لَهُم مَّا ٱسْتَطَعْتُم مِّن قُوَّةٍ

ความว่า : และพวกเจ้าจงเตรียมไว้สาหรับ (ป้องกัน) พวกเขา สิ่งที่พวกเจ้าสามารถ

- จากตำรา รายงานจากฮาดิษของท่านนบีมูฮัมหมัด (ซล.) คำว่า قوة ท่านนบีได้อธิบายว่า

ألا إ ن الرمى هو القوة۞ صحيح أبى داود۞ رقم الحديث : 2514

ความว่า “พึ่งรู้เถิดไว้การยิงธนูนั้นคือพละกำลัง” (รายงานโดยอาบีดาวูด ฮาดิษเลขที่ 2514)

จาก AI Chat GPT ซูเราะห์อัลอันฟาลโองการที่ 60 อัลลออฮ์กล่าวว่า وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ โดยให้ความหมายโดยรวมว่า “จงเตรียมกำลังให้แก่พวกเขา (ศัตรู) เท่าที่ท่านสามารถได้ และความหมายเชิงลึกคำว่า مِنْ قُوَّةٍ (จากกำลัง) หมายถึง กำลังทางกาย วัสดุ อาวุธ บุคลากร และทรัพยากรอื่น ๆ ที่ช่วยเสริมกำลัง จากตัวอย่างนี้จะเห็นได้ว่าข้อมูลจาก AI นั้นเป็นการยกความหมายโดยรวมของภาษาโดยที่ไม่ได้ระบุถึงความหมายจากฮาดิษนบีโดยตรง

ตัวอย่าง การอธิบายด้วยสาเหตุของการประทานโองการจากตำรา ซูเราะห์อัลอิคลาส สาเหตุของการประทานซูเราะห์ในตำราของหนังสือตัฟซีรได้ระบุสาเหตุของการประทานซูเราะห์นี้

عن أبى بن كعب رضى الله عنه أن المشكرين قالوا للنبى صلى الله عليه وسلم يا محمد انسب لنا ربك فأنزل الله

(قل هو الله أحد).. أخرجه أحمد والترميذى

ความว่า จากอุบัยย์ บิน กะอบ (ร่อฎิยัลลอฮุอันฮุ) รายงานว่า บรรดามุชริกีน (ผู้ตั้งภาคี) ได้กล่าวแก่ท่านนบี صلى الله عليه وسلم ว่า "โอ้มุฮัมมัด! จงบอกเถิดว่า พระเจ้าของท่านมีเชื้อสายอย่างไร "แล้วอัลลอฮ์ผู้ทรงจำเริญและ

สูงส่งจึงประทานโองการ قُلْ هُوَ الله أَحَد (อัลอิคลาส:1) จงกล่าวเถิด! พระองค์คืออัลลอฮ์ผู้ทรงเอกภาพ (รายงานโดยอีมามอะหมัดอัลมุสนัด : 21209 และอัตติรมิซีย์ : 3364

จากแหล่ง AI Chat GPT สาเหตุของการประทานลงมา (أسباب النزول) “ตามคำอธิบายของนักตัฟซีร เช่น อิบนุ กะษีร และอัชชะมะคชะรีย์ : กลุ่มกุเรชถามท่านนบีว่า : “โอ้มุหัมมัด จงบอกแก่เราเกี่ยวกับพระเจ้าของท่าน”

مِمَّا هُوَ۞ أَمِنْ ذَهَبٍ أَمْ مِنْ فِضَّةٍ۞ أَمِنْ نُورٍ۞ أَمِنْ خَشَبٍ۞

ความว่า “พวกเขาต้องการทราบถึง ธรรมชาติของอัลลอฮ เป็นคำถามที่แฝงความดูหมิ่นหรือเข้าใจผิดเกี่ยวกับพระเจ้า ด้วยการนำอัลลอฮ์ไปเปรียบกับวัตถุจึงมีการประทานซูเราะห์อัลอิคลาส ลงมาเพื่อยืนยันเตาฮีด บริสุทธิ์ และปฏิเสธความเชื่อที่ว่าพระเจ้ามีลูก มีพ่อ หรือมีสิ่งใดเสมอเหมือน สรุปได้ว่า ซูเราะห์นี้ประทานลงมาเพื่อตอบคำถามและแก้ความเข้าใจผิดเกี่ยวกับ “ธาตุแท้ของพระเจ้า” ในมุมมองอิสลาม

จากสองแหล่งข้อมูลดังกล่าวหลังจากที่ได้ทำการศึกษาฮาดิษข้างต้น และตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้งพบว่าฮาดิษดังกล่าวเป็นฮาดิษที่อ่อน

أن المشركين قال اللنبى صلى الله عليه وسلم : يا محمَّدُ۞ انسُبْ لنا ربَّكَ۞

فأنزَلَ الله تَبارَكَ تعالى: قُلْ هُوَ

قل هو اللَّه أَحَد * اللَّه الصَّمَدُ * لم يَلِدْ وَ لم يُولَد * وَلم يَكُنْ لَه كُفُوًا أَحَد (الإخلاص

أخرجه الترمذى (3364)۞ وأحمد (21219) إسناده ضعيف

ความว่า : พวกมุชริกีน (ผู้ตั้งภาคี) ได้กล่าวแก่ท่านนบี ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัม ว่า: “โอ้มุฮัมมัด! จงบอกเถิดว่าพระเจ้าของท่านมีเชื้อสายอย่างไร” ดังนั้นอัลลอฮ์ผู้ทรงจาเริญและสูงส่งจึงประทานโองการว่า:"จงกล่าวเถิด! พระองค์คืออัลลอฮ์ ผู้ทรงเอกภาพ อัลลอฮ์นั้น ทรงเป็นที่พึ่งโดยแท้พระองค์มิได้ทรงให้กาเนิด และมิได้ถูกให้กาเนิด และไม่มีกล่าวใดเสมอเหมือนพระองค์เลย" (ซูเราะฮ์ อัลอิคลาศ: โองการ 1-4) รายงานโดยอัตติรมีซีย์ 3364 และอีมาม-อะหมัด 21219 สายรายงานหะดีษนี้ได้รับการตัดสินว่า “อ่อน (ضعيف)”

จะเห็นได้ว่าทั้งสองแหล่งข้อมูลนั้นจำเป็นที่จะต้องตรวจสอบความถูกต้อง เพื่อป้องกันความผิดพลาดและอาจจะส่งผลกระทบต่อความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องต่ออัลกุรอาน เป็นสิ่งที่ไม่สมควรอย่างยิ่ง จากการศึกษาการเปรียบเทียบข้อมูลทั้งสองแหล่งที่มานั้น ทำให้ได้คำตอบที่ชัดเจนยิ่งขึ้น การใช้หลักการอูศุลตัฟซีรนั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งในการตอบโจทย์และสร้างความเข้าใจและการอ้างแหล่งที่มาอย่างมีสัจธรรมต่อความรู้ (الأمانة العلمية) และมีความรับผิดชอบต่อองค์ความรู้ เพื่อรักษาสิทธิส่วนบุคคลในการอ้างอิง

อภิปรายผล

การเปรียบเทียบตัฟซีร อัลกุรอาน ระหว่างแหล่งข้อมูลดั้งเดิมกับปัญญาประดิษฐ์ : ศึกษาขอบเขตและจริยธรรมในการใช้เทคโนโลยี พบว่า การใช้แอปพลิเคชันปัญญาประดิษฐ์ในศาสตร์อิสลามนั้น ได้ปรากฏว่าโดยพื้นฐานแล้วถือว่ามีความอนุญาต (มุบาห์) เป็นหลัก ตราบใดที่มีการคำนึงถึงหลักการอิสลามที่ควบคุมกำกับการใช้งาน ซึ่ง

เกี่ยวข้องกับการรักษาผลประโยชน์ และการป้องกันสิ่งที่ก่อให้เกิดความเสียหาย อีกทั้งได้มีการพิจารณาว่าความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์นั้น ถึงขั้นถูกจัดให้เป็นฟัรฎูกิฟายะฮ์ (หน้าที่ส่วนรวม) ต่อประชาชาติ เนื่องจากความสำคัญ อย่างไรก็ตาม มีบางฝ่ายได้ออกมาเตือนถึงการปล่อยให้แอปพลิเคชันเหล่านี้ทำหน้าที่โดยลำพังในบางสาขา เช่น การให้ฟัตวา การวินิจฉัยกฎหมาย และการตัดสินคดีความ เนื่องจากเรื่องเหล่านี้มีความเฉพาะทางสูง และจำเป็นต้องอาศัยนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญ ไม่ใช่พึ่งพาเครื่องมือหรือโปรแกรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะฉลาดเพียงใดก็ตาม (Al shaer, bkheet, fatayer, 2024) การปัญญาประดิษฐ์จึงควรเป็นเพียงเครื่องมือที่มีคุณค่าในการส่งเสริมกระบวนการวิจัย มิใช่สิ่งที่มาทดแทนนักวิจัย และนักวิจัยก็ไม่ควรถูกแทนที่ด้วยเทคโนโลยีและแอปพลิเคชันต่าง ๆ ไม่ว่ามันจะฉลาดและก้าวหน้าเพียงใด เพราะสิ่งเหล่านั้นเป็นเพียงเครื่องมือช่วยของนักวิจัยเท่านั้น (Ghnaim, 023) การใช้ปัญญาประดิษฐ์ในศาสตร์อิสลามยังมีอยู่น้อยเมื่อเทียบกับศาสตร์อื่น ๆ จึงเป็นความท้าทายที่นักวิจัยต้องเปิดรับเทคโนโลยี พัฒนาเครื่องมือเฉพาะทาง และวางกรอบจริยธรรม กฎหมาย และความรับผิดชอบในการใช้งาน พร้อมส่งเสริมการนำ AI ไปใช้ในหลากหลายแขนงของศาสตร์อิสลาม เช่น อัลกุรอาน หะดีษ ฟิกฮ์ และดะอฺวะฮ์ โดยต้องระมัดระวังความเสี่ยง อคติของระบบ และผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น (Rahmani, Leifa, & A'ad, 2024) จะเห็นได้ว่ามีการสนับสนุนให้มีการใช้งานปัญญาประดิษฐ์ในศาสตร์อิสลาม โดยวางบนหลักการที่ว่าแท้จริงสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่อนุญาตในศาสนาอิสลาม แต่การใช้งานควรอยู่บนหลักการวิชาการทางด้านศาสตร์เฉพาะควบคู่กันไปเพื่อรักษาคุณธรรมและจริยธรรมในความรู้ ดังนั้น ผลการศึกษานี้สนับสนุนหลักการพื้นฐานให้กลับสู่แหล่งปฐมภูมิและหลักการอูซุลตัฟซีรในการอรรถาธิบายอัลกุรอานในการสร้างความเข้าใจและเข้าถึงแก่นแท้ของความหมายอัลกุรอาน จากการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างสองแหล่งข้อมูลดังกล่าวสะท้อนถึงความจำเป็นต่อทฤษฎีของนักวิชาการตัฟซีร ส่วนของ AI นั้นเป็นเครื่องมือในการช่วยเหลือการเข้าถึงแหล่งข้อมูล อย่างไรก็ตาม การเรียนรู้เกี่ยวกับอัลกุรอานนั้นเป็นแนวทางที่ดีที่สุด คือ การเรียนรู้กับบรรดาผู้รู้หรือนักวิชาการอิสลามโดยตรง เพื่อให้ความรู้เป็นความรู้ที่ประเสริฐ เพราะสิ่งที่ AI หรือแม้แต่หนังสือตำราตัฟซีรไม่สามารถเข้าถึง คือ ความบริสุทธิ์ใจของผู้ให้และผู้รับ สิ่งเหล่านี้ต่างหากเป็นหัวใจหลักในการเรียนรู้อัลกุรอานเพื่อให้เกิดผล ตามเจตนาที่ดี (นียัต) จะเป็นจุดเริ่มต้นของความรู้ที่ประเสริฐ

จากการศึกษานี้แสดงให้เห็นว่านี้

1. ผู้ที่จะเข้าใจอัลกุรอานอย่างลึกซึ้งจำเป็นที่จะต้องย้อนดูความเข้าใจของบรรพชนรุ่นแรกต่อโองการนั้นและให้ความสำคัญต่อทัศนะของนักวิชาการ เพื่อการนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม

2. การย้อนกลับไปยังตำราดั้งเดิมของสาขาเฉพาะเป็นการรักษามรดกอันล้ำค่าจากนักวิชาการอิสลามในรุ่นก่อนเพื่อสืบทอดมรดกทางปัญญา

3. ปัญญาประดิษฐ์เป็นเพียงแค่เครื่องมือหนึ่งที่มนุษย์คิดค้นขึ้นมา เพื่อให้ความรวดเร็ว และสะดวกในการใช้งาน แต่ไม่ได้การันตีถึงความถูกต้องแม่นยำ โดยเฉพาะการใช้งานในด้านความรู้ศาสนา ที่จำเป็นจะต้องกลับไปหาแหล่งข้อมูลที่ถูกยอมรับและตรวจสอบได้ เพื่อป้องกันการเบี่ยงเบนและส่งเสริมการเข้าถึงศาสนาด้วยความเข้าใจที่ถูกต้องในยุคดิจิทัลด้วยเครื่องมือที่ทันกับยุคสมัย

สรุปผลการวิจัย

การใช้ปัญญาประดิษฐ์สามารถมีบทบาทในการสนับสนุนการเข้าถึงข้อมูลตัฟซีร การแปล ความหมายทั่วไป หรือการอธิบายเชิงเบื้องต้นของอัลกุรอาน อย่างไรก็ตาม ขอบเขตของการใช้ยังคงจำกัดในมิติของความเข้าใจลึกซึ้งในอุศูลตัฟซีร และบริบทอัลกุรอาน โดยการเปรียบเทียบข้อมูลจาก AI ChatGPT กับแหล่งตัฟซีรดั้งเดิม พบว่า ข้อมูลที่ AI ให้มามักเป็นการสังเคราะห์จากหลายแหล่ง (secondary synthesis) และบางครั้งมีการตัดบริบทหรือให้ความหมายอย่างผิวเผิน ในขณะที่แหล่งอ้างอิงดั้งเดิมมีความละเอียดด้านบริบททางประวัติศาสตร์ เนื้อหา และสายรายงานต่าง ๆ ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการใช้งาน AI ควรระมัดระวัง โดยเฉพาะในการตีความโองการที่มีสายรายงานโดยตรง หรือในมิติทางกฎหมาย หรือมิติของปรัชญาต่างๆ เนื่องจาก AI อาจเสนอความเห็นที่ไม่ตรงตามแนวทางที่ถูกต้อง ผู้ใช้จึงควรมีความรู้พื้นฐานบวกกับการปรึกษากับผู้รู้ในเฉพาะด้านเพื่อป้องกันการบิดเบือนความหมายของอัลกุรอาน

ข้อเสนอแนะการใช้จริง

1. ผู้ใช้ปัญญาประดิษฐ์ท AI ด้านอิสลามศึกษาควรมีพื้นฐานความรู้ทางศาสนาเบื้องต้น เพื่อสามารถแยกแยะและไตร่ตรองข้อมูลก่อนนำไปใช้จริง ลดความเสี่ยงต่อการบริโภคข้อมูลที่ผิดหลักการอิสลาม
2. การใช้ AI ในการสืบค้นหรือศึกษาเรื่องศาสนา ควรกำหนดขอบเขตการใช้อย่างชัดเจน เช่น ใช้ในเชิงข้อมูลทั่วไปหรือการอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งอ้างอิง แต่ไม่ควรใช้แทนคำตัดสินทางหลักการศาสนา
3. ควรใช้ AI ควบคู่กับการปรึกษาผู้รู้เฉพาะด้าน (อุละมาอ์หรือผู้ทรงคุณวุฒิ) เพื่อรับประกันความถูกต้องและลดโอกาสการตีความหรือสรุปผลที่คลาดเคลื่อนจากหลักการอิสลาม

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

1. ศึกษาความน่าเชื่อถือและกระบวนการประมวลผลข้อมูลทางศาสนาของ AI ว่าสอดคล้องกับหลักการอิสลามมากน้อยเพียงใด
2. ศึกษาผลกระทบของการใช้ AI ต่อทัศนะ ความเชื่อ และการปฏิบัติศาสนาของมุสลิมในสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะประเด็นที่อ่อนไหว เช่น อากีดะฮ์และฟิกฮ์ รวมถึงความเชื่อต่าง ๆ
3. พัฒนาแนวทางหรือโมเดลการใช้ AI ที่เหมาะสมกับอิสลามศึกษา เช่น การออกแบบฐานข้อมูลศาสนาที่ผ่านการตรวจสอบโดยผู้รู้ เพื่อใช้เป็นต้นแบบในการเผยแพร่ความรู้ที่ถูกต้อง

เอกสารอ้างอิง

Ahmad ibn Hanbal. (1995). *Al-Musnad* (A. M. Shākir, Ed). Muʾassasat al-Risālah.

Al-Bukhārī, M. ibn Ismāʿīl. (2001). *Ṣaḥīḥ al-Bukhārī*. Dār al-Fikr.

Al-Qurtubi. (1985). *Al-Jami' li Ahkam al-Qur'an* [Tafsir al-Qurtubi] (Vols. 1–20). Al-Tarikh al-'Arabi Foundation.

Al-Shaer, N., Bkheet, I., & Fatayer, O. (2024). Artificial intelligence applications and their role in developing Sharia sciences and research: An analytical reading of trends in recent relevant studies . مجلة جامعة المدينة العالمية (The Journal of Madinah International University).

Tayyar, M. (1999). *Fuṣūl fī uṣūl al-tafsīr* [Chapters in the Foundations of Tafsir]. Dār al- Āmir.

Al-Tayyar, M. (2009). *Mabādiʾ fī ʿilm al-tafsīr* [Principles of Tafsir]. Maktabah al-Mīrāth.

Al-Tirmidhī, M. ʿĪ. (1998). *Jāmiʿ al-Tirmidhī* (A. M. Shākir & I. ʿAbd al-Mawjūd, Eds., Bāb Tafsīr Sūrat al-Ikhlāṣ). Dār al-Ḥadīth.

Al-Tirmidhī, M. ibn ʿĪsā. (1998). *Sunan al-Tirmidhī*. Dār al-Kutub al-ʿIlmiyyah.

Ghanaiem, M. (2023). Artificial intelligence phobia and scientific research ethics. *International Journal of Research in Educational Sciences.*, *6*(3), 39 - 60. https://iafh.net/index.php/IJRES/article/view/416

Ibn ‘Ashur, M. A. T. (1973). *Al-Tahrir wa al-Tanwir* [The liberation and enlightenment] (Vol. 3, pp. 258–260).-Al-Dar Al-Tunisiyya li al-Nashr.

Ibn Kathir. (2006). *The Exegesis of the Grand Holy Qur’an* (M. M. al-Sharif, Trans.; 4 vols.). Dar al-Kutub al-ʿIlmiyyah.

Ibn Taymiyyah (1993*). Muqaddimah fī uṣūl al-tafsīr* [Introduction to the Principles of Tafsir]. Dār al-Kutub al-ʿIlmiyyah.

Muslim, Ḥ. ibn Ḥajjāj. (2000). Ṣaḥīḥ Muslim. Dār Iḥyāʾ al-Turāth al-ʿArabī.

Rahmani, B., Lifa, M., & Ad, T. (Eds.). (2024). *Artificial intelligence and its applications in Islamic sciences: Research papers of an international scientific conference*. El Oued, Publications of Laboratory of Doctrinal and Judicial Studies, Faculty of Islamic Sciences, University of El Oued.

สำราญ สมพงษ์. (2561, 20 ตุลาคม). *นักวิจัย AI กำลังพัฒนาไอทีเทียบชั้นพระวังคีสเถระ สนทนาธรรมกับพระพุทธเจ้าในโลกดิจิทัล*. *Siampongsnews.* https://siampongsnews.blogspot.com/2018/10/ai_20.html

ปัจจัยความสำเร็จในการบริหารหลักสูตรฟุตบอลบูรณาการอิสลาม: กรณีศึกษาโรงเรียนเอกชนในจังหวัดสงขลา

พรชัย สุเด็น

ซัมซู สาอุ

ถาวรินทร รักษ์บำรุง

ปัจจัยความสำเร็จในการบริหารหลักสูตรฟุตบอลบูรณาการอิสลาม: กรณีศึกษาโรงเรียนเอกชนในจังหวัดสงขลา

พรชัย สุเด็น [1] **ซัมซู สาอุ**[2] **ถาวรินทร รักษ์บำรุง**[3]

บทคัดย่อ

จุดประสงค์ ศึกษาบทบาทของผู้บริหารและครูผู้สอนในโครงการ Islamic Sports Program (ISP) และวิเคราะห์ปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารหลักสูตรบูรณาการในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามแห่งหนึ่งในจังหวัดสงขลา

วิธีการศึกษา ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 5 คน ได้แก่ ผู้บริหาร 1 คน หัวหน้าผู้ฝึกสอนฟุตบอล 3 คน และครูหอพัก 1 คน ผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา และตรวจสอบความถูกต้องแบบสามเส้า

ผลการศึกษา ผู้บริหารมีบทบาทสำคัญในด้านการกำหนดนโยบาย วิสัยทัศน์ การจัดสรรทรัพยากร และการวางระบบติดตามประเมินผล ในขณะที่หัวหน้าผู้ฝึกสอนมีบทบาทในการถ่ายทอดนโยบายผ่านการฝึกทักษะกีฬา อย่างรอบด้าน ส่วนครูหอพักมีหน้าที่ดูแลชีวิตประจำวันของนักเรียน ส่งเสริมทักษะชีวิต และบูรณาการการเรียนรู้ศาสนาเข้าสู่การใช้ชีวิตประจำวัน ปัจจัยสนับสนุนความสำเร็จของโครงการ ได้แก่ ค่านิยมอิสลามของชุมชน ความเชี่ยวชาญของผู้ฝึกสอน ระบบวินัยของหอพัก ความพร้อมของโครงสร้างพื้นฐาน และการสนับสนุนจากเครือข่ายผู้ปกครอง

การนำผลวิจัยไปใช้ นำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนารูปแบบหลักสูตรกีฬาแบบบูรณาการในโรงเรียนอิสลาม โดยคำนึงถึงความสมดุลระหว่างการพัฒนาร่างกาย จิตใจ และคุณธรรมจริยธรรมภายใต้บริบททางศาสนาและวัฒนธรรมเฉพาะพื้นที่

คำสำคัญ: การบริหารหลักสูตร, หลักสูตรบูรณาการอิสลาม, การบริหารสถานศึกษา, กีฬา, โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

[1] นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารและการจัดการการศึกษาอิสลาม (IEAMP), คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, อีเมล์ fathin2539@gmail.com

[2] Ph.D. (Education-Educational Administration), ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาการบริหารและการจัดการการศึกษาอิสลาม (IEAMP), คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, อีเมล์: Samsoo.s@psu.ac.th

[3] ปร.ด.(วิทยาศาสตร์การกีฬา) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ภาควิชาพลศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี tavarintorn.r@psu.ac.th

Roles of Administrators and Teachers in Driving Islamic-Integrated Football Curriculum: Lessons from a Private School in Songkhla Province

Phonchai Suden [1] Samsoo Sa-U [2] Thawarinthorn Rakbamrung [3]

Abstract

Objective: This study explores the roles of school administrators and teaching staff in the Islamic Sports Program (ISP) and examines factors influencing the success of integrated curriculum administration in a private Islamic school in Songkhla Province, Thailand.

Methodology: A qualitative approach was used, involving five key informants: one administrator, three head football coaches, and one dormitory teacher. Data were collected through in-depth interviews, focus group discussions, and participatory

Research Findings: The administrator played a key role in policy formulation, vision setting, resource allocation, and establishing monitoring systems. Head coaches translated policies into holistic sports training, while the dormitory teacher supervised students' daily lives, promoted life skills, and incorporated Islamic teachings into daily routines. Key success factors included strong community Islamic values, coach expertise, a structured dormitory discipline system, adequate facilities, and active parental and community support.

Contributions: The study offers insights for designing integrated sports curricula in Islamic schools. Emphasis should be placed on achieving balance in physical, mental, and moral development, aligned with local religious and cultural contexts.

Keywords: Curriculum Administration, Islamic Integrated Curriculum, Educational Leadership, Sports, Private Islamic School

[1] Master's Student, Islamic Educational Administration and Management Program (IEAMP), Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University, Email: fathin2539@gmail.com

[2] Ph.D. (Education – Educational Administration), Assistant Professor, Islamic Educational Administration and Management Program (IEAMP), Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University, Pattani Campus, Email: Samsoo.s@psu.ac.th

[3] Ph.D. (Sport Science), Assistant Professor, Department of Physical Education, Faculty of Education, Prince of Songkla University, Pattani Campus, tavarintorn.r@psu.ac.th

บทนำ

ในยุคปัจจุบันที่การศึกษาของเยาวชนมุสลิมในประเทศไทยเผชิญกับความท้าทายด้านการรักษา อัตลักษณ์และค่านิยมทางศาสนา ควบคู่ไปกับความจำเป็นในการพัฒนาศักยภาพทางร่างกายและวิชาการ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างมีคุณภาพ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามจึงมีบทบาทสำคัญในการออกแบบหลักสูตรและกิจกรรมที่สามารถตอบสนองทั้งด้าน ความศรัทธา ความรู้ทางศาสนา และความพร้อมทางกายภาพ ได้อย่างสมดุล ดังที่ Girginov & Dowling (2025) กล่าวว่า การพัฒนาด้านกีฬาถือเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างหนึ่ง เพราะส่งผลต่อเนื่องให้เกิดการพัฒนาคุณค่าของคุณธรรมและจริยธรรมในสังคมได้อย่างชัดเจนสถาบันการศึกษาจึงเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีที่จะนากีฬามาใช้ในการพัฒนา

อย่างไรก็ตาม การจัดการหลักสูตรในโรงเรียนอิสลามส่วนใหญ่ยังคงให้ความสำคัญกับเนื้อหาทางศาสนาและวิชาสามัญเป็นหลัก ขณะที่การบูรณาการกิจกรรมกีฬาที่เป็นระบบและมีเป้าหมายชัดเจน โดยเฉพาะในรูปแบบที่เชื่อมโยงกับหลักคำสอนอิสลาม ยังมีตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จไม่มากนัก ทั้งที่กีฬาในอิสลามถือเป็นกิจกรรมที่มีคุณค่า ดังอัลกุรอานกล่าวถึงความสำคัญของพละกำลังและการเตรียมพร้อมด้านร่างกายว่า *"และจงเตรียมกำลังสำหรับพวกเจ้าให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ รวมถึงกำลังม้า เพื่อให้ศัตรูของอัลลอฮ์และศัตรูของพวกเจ้าหวาดกลัว"* (อัลกุรอาน 8:60 ซึ่งแสดงให้เห็นถึงแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับการมีร่างกายที่แข็งแรงเพื่อการดำเนินชีวิตและการปกป้องศาสนา นอกจากนี้ ท่านศาสดามุฮัมมัด (ซ.ล.) ยังได้กล่าวไว้ในหะดีษว่า "ผู้ศรัทธาที่แข็งแกร่งย่อมดีกว่าและเป็นที่รักของอัลลอฮ์มากกว่าผู้ศรัทธาที่อ่อนแอ"

โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามขนาดกลางแห่งหนึ่งในจังหวัดสงขลา ได้พัฒนาโครงการ Islamic Sports Program (ISP) ที่เป็นการบริหารหลักสูตรกีฬาฟุตบอลโดยบูรณาการกับกิจกรรมศาสนา เช่น การเรียนอัลกุรอานในภาคค่ำ การฝึกปฏิบัติศาสนกิจร่วมกันในหอพัก และการคัดเลือกนักเรียนเข้าสู่โปรแกรมผ่านการทดสอบสมรรถภาพควบคู่กับการประเมินทัศนคติทางศาสนา จึงเป็นกรณีตัวอย่างที่น่าสนใจยิ่ง เนื่องจากแสดงให้เห็นแนวปฏิบัติที่สามารถพัฒนาเยาวชนได้อย่างรอบด้าน ทั้งในด้านทักษะกีฬา ความมีวินัย ความศรัทธา และคุณธรรมจริยธรรมตามกรอบวิถีชีวิตอิสลาม แม้โครงการ ISP ดังกล่าวจะได้รับการกล่าวถึงในวงกว้างว่าเป็นต้นแบบของการจัดการศึกษาอิสลามเชิงบูรณาการ แต่ยังไม่มีงานวิจัยเชิงคุณภาพที่เข้าไปศึกษากระบวนการบริหารหลักสูตรนี้อย่างละเอียดว่า ผู้บริหาร ครูผู้ฝึกสอน และครูหอพัก มีบทบาทอย่างไรในการขับเคลื่อนโครงการ รวมถึงปัจจัยแวดล้อมใดที่ส่งผลต่อความสำเร็จของโครงการ งานวิจัยนี้จึงตั้งเป้าที่จะถอดบทเรียนเชิงลึก เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้และต้นแบบแนวทางการพัฒนาหลักสูตรกีฬาในโรงเรียนอิสลามอื่น ๆ ที่ต้องการบูรณาการศาสนากับการพัฒนาสุขภาพกายและจิตใจของนักเรียน โดยการทำความเข้าใจบทบาทของผู้บริหาร ครูผู้ฝึกสอน และครูหอพัก ตลอดจนวิเคราะห์เงื่อนไขความสำเร็จ เช่น ระบบหอพักที่สร้างวินัยและคุณธรรม โครงสร้างพื้นฐานด้านสนามและอุปกรณ์ การสนับสนุนจากผู้ปกครอง และค่านิยมของชุมชนรอบโรงเรียน จะช่วยให้โรงเรียนอิสลามสามารถนำไปปรับใช้เพื่อพัฒนาเยาวชนมุสลิมให้เติบโตเป็นบุคคลที่มีความพร้อมทั้งด้านวิชาการ กีฬา และศาสนา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1) เพื่อศึกษาบทบาทของผู้บริหารและครูผู้สอนในการบริหารจัดการหลักสูตร Islamic Sports Program (ISP) ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามแห่งหนึ่งในจังหวัดสงขลา

2) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการจัดหลักสูตร ISP ดังกล่าว

วิธีการศึกษา

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพมุ่งศึกษากระบวนการบริหารและการดำเนินงานของโครงการ ISP โดยเลือกโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามขนาดกลางแห่งหนึ่งในจังหวัดสงขลา ISP จนได้รางวัลชนะเลิศในการแข่งขันในระดับภูมิภาพและเป็นต้นแบบของโรงเรียนขาดกลางที่ใช้โปแกรม ISP ทำการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำหคัญแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 5 คน ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน 1 คน หัวหน้าผู้ฝึกสอนฟุตบอล 3 คน และครูหอพัก 1 คน ซึ่งมีบทบาทสำคัญและมีประสบการณ์ตรงในโครงการไม่น้อยกว่า 1 ปี โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้เครื่องมือหลัก ได้แก่ แนวคำถามการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง แนวทางการสนทนากลุ่ม และแบบบันทึกการสังเกตภาคสนาม พร้อมใช้เครื่องบันทึกเสียงและสมุดบันทึกภาคสนามเพื่อความถูกต้องของข้อมูล ข้อมูลทั้งหมดถูกวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ผ่านกระบวนการถอดความ การเข้ารหัส การจัดกลุ่ม และการสังเคราะห์เป็นธีม โดยเชื่อมโยงการตีความกับกรอบแนวคิดการบริหารหลักสูตรของ Tyler (1949) ตรวจสอบแบบสามเส้าทั้งด้านวิธีการ แหล่งข้อมูล และการยืนยันข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูล (Member Check) การวิจัยครั้งนี้ได้รับการรับรองจริยธรรมจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดยะลา ภายใต้รหัส SCPHYLIRB-2568/683

ผลการศึกษา

1. บทบาทของผู้บริหารและครูผู้สอนในการบริหารจัดการโครงการ ISP

1.1 ผู้บริหาร ผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ในการสร้างสมดุลระหว่างศาสนาและกีฬา

การขับเคลื่อนโครงการ Islamic Sports Program (ISP) ของโรงเรียนแห่งนี้ เริ่มต้นจากแนวคิดที่เรียบง่ายแต่ลึกซึ้ง ผู้อำนวยการโรงเรียนเล่าย้อนถึงจุดเริ่มต้นของแนวคิดว่า“ตอนนั้นเรานั่งคุยกันในทีมเล็ก ๆ ว่า เราจะทำยังไงให้เด็กของเราเล่นกีฬาได้ดี โดยไม่ละทิ้งหลักศาสนา คำถามนี้แหละคือจุดเริ่มต้นของ ISP” *(บทสัมภาษณ์, 12 กรกฎาคม 2568)* จากคำพูดนี้สะท้อนให้เห็นถึงจุดยืนของผู้บริหารที่ต้องการสร้างระบบการพัฒนานักเรียนที่ไม่แยกศาสนาออกจากชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะในด้านการกีฬา ซึ่งมักถูกมองว่าอยู่ห่างจากศาสนาในหลายโรงเรียนทั่วไป ผู้อำนวยการกล่าวต่อว่า *“ในมุมของเรา กีฬาไม่ใช่สิ่งที่ขัดกับอิสลามเลย ถ้าทำให้ถูกทาง มันกลับช่วยเสริมศรัทธาด้วยซ้ำ เพราะร่างกายที่แข็งแรงก็เป็นหนึ่งในการรับใช้อัลลอฮ์อย่างมีพลังมากขึ้น”* คำกล่าวนี้สะท้อนมุมมองที่ผสมผสานระหว่างหลักคิดทางศาสนาและการจัดการศึกษาแบบองค์รวม ผู้บริหารไม่ได้มองเพียงด้านการฝึกกีฬาเท่านั้น แต่ยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาเด็กให้เติบโตทั้งร่างกาย จิตใจ และอีหม่าน (ศรัทธา) ไปพร้อมกัน *“เรากำหนดชัดเลยว่า เด็กในโครงการต้องพัฒนาไปพร้อมกัน ทั้งเรื่องร่างกาย เรื่องอัคล๊าก (มารยาทจริยธรรม) และเรื่องศรัทธา เพราะมันต้องครบ ไม่ขาดด้านใดด้านหนึ่ง”*

ในด้านการบริหารจัดการ ผู้บริหารได้ออกแบบระบบสนับสนุนอย่างรอบด้าน ตั้งแต่การจัดสรรครูฝึกที่เข้าใจทั้งกีฬาและหลักศาสนา ไปจนถึงระบบดูแลนักเรียนที่เน้นคุณภาพชีวิตและความเป็นระเบียบ *“เรามีโค้ชที่เข้าใจศาสนา อาหารในหอพักต้องฮาลาลและมีคุณค่าทางโภชนาการ ส่วนระบบหอพักก็มีระเบียบชัดเจน เด็กต้องละหมาดให้ตรงเวลาและช่วยกันดูแลกัน เพราะเรามองว่าที่นี่คือบ้านอีกหลังของพวกเขา”* นอกจากการบริหารภายในโรงเรียนแล้ว ผู้บริหารยังเน้นการระดมพลังจากภายนอกโรงเรียน โดยเฉพาะเครือข่ายชุมชนและผู้ปกครอง *“เรามีชุมชนที่เข้มแข็งมาก ผู้ปกครอง ศิษย์เก่า มัสยิด หรือแม้แต่ร้านค้าในชุมชน ต่างก็อยากมีส่วนร่วม ใครมีอะไรก็ช่วยกันหมด ทั้งแรง ทั้งทุน ทั้งแรงใจ มันทำให้เด็ก ๆ รู้ว่าพวกเขาไม่ได้เดินอยู่ลำพัง”*

1.2 หัวหน้าผู้ฝึกสอนฟุตบอล ผู้นำทางจิตวิญญาณของนักกีฬาอิสลาม

ในกระบวนการขับเคลื่อน ISP หัวหน้าผู้ฝึกสอนฟุตบอลมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้ถ่ายทอดนโยบายจากผู้บริหารไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งไม่เพียงทำหน้าที่ฝึกสอนด้านเทคนิค แต่ยังเป็นผู้นำทางจิตใจที่หลอมรวมหลักศาสนาเข้ากับทุกขั้นตอนของการฝึกกีฬา หัวหน้าผู้ฝึกสอนทีม U18 เล่าด้วยน้ำเสียงมั่นใจว่า “ภารกิจของผมไม่ใช่แค่ฝึกฟุตบอลให้เด็กเล่นเก่ง แต่ต้องฝึกให้เขาเป็นนักกีฬามุสลิมที่ดีด้วย”*(บทสัมภาษณ์กลุ่ม, 12 กรกฎาคม 2568)* ส่วนหัวหน้าผู้ฝึกสอนระดับ U16 ซึ่งดูแลนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้อธิบายแนวคิดของตนว่า *“วัยมัธยมคือจุดเปลี่ยนสำคัญของเด็ก พวกเขาเริ่มมีความฝัน มีเป้าหมาย เราต้องให้ทั้งแรงบันดาลใจและกรอบทางศาสนา”* โค้ชผู้นี้ใช้กิจกรรม **Halaqah** หรือวงสนทนากลุ่มย่อยหลังละหมาดอีชาเป็นพื้นที่สะท้อนคิดร่วมกัน *“ทุกคืนเราจะมานั่งล้อมวง พูดคุย ทบทวนสิ่งที่เกิดขึ้นทั้งในสนามและนอกสนาม เช่น ความรู้สึกเวลาแพ้ การให้อภัยเพื่อน หรือการยอมรับความผิดพลาด”* เขากล่าว *“มันทำให้เด็กเรียนรู้ว่ากีฬาคือโรงเรียนของชีวิต ไม่ใช่แค่การแข่งขัน”* ขณะที่หัวหน้าผู้ฝึกสอนระดับ U14 ผู้ดูแลนักเรียนมัธยมต้น เล่าว่า*“เด็กวัยนี้เริ่มจากความฝัน ผมจึงต้องวางรากฐานทั้งในเรื่องวินัยและศรัทธา ผมอยู่กับเขาทุกก้าว สอนให้เขาวางแผนชีวิต ตั้งเป้าหมาย และรู้จักเคารพครู พี่ และเพื่อนร่วมทีม” (บทสัมภาษณ์กลุ่ม, 12 กรกฎาคม 2568)*

กิจวัตรของนักกีฬาในโครงการ ISP ถูกออกแบบอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่ตีห้าเด็ก ๆ จะตื่น ละหมาดซุบฮี และทบทวนอัลกุรอาน ก่อนเข้าสู่การฝึกช่วงเช้าเวลา 06.30 น. โดยเริ่มจากการวอร์ม กล่าวดุอาอ์ และเข้าสู่การฝึกเฉพาะด้าน เช่น การเลี้ยง การส่ง การป้องกัน หลังจากซ้อมจะอาบน้ำ รับประทานอาหาร และเข้าเรียนวิชาการตามปกติ ช่วงบ่ายถึงเย็น เด็ก ๆ จะฝึกอีกครั้งตั้งแต่ 15.30–18.00 น. เน้นการเล่นเกมย่อย แทคติก และเสริมสมรรถภาพร่างกาย ก่อนปิดวันด้วยละหมาดอีชาและวง **Halaqah** เพื่อทบทวนบทเรียนชีวิต ส่วนในชั้นเรียน นักเรียนยังได้เรียนวิชาสนับสนุน เช่น วิทยาศาสตร์การกีฬา จิตวิทยาการกีฬา โภชนาการฮาลาล และ ฟิกฮ์สำหรับนักกีฬา โดยเฉพาะหลักศาสนาที่เกี่ยวกับการเดินทาง การอดทน และการควบคุมอารมณ์ ซึ่งช่วยให้การฝึกเป็นไปอย่างมีเหตุผลและศรัทธาควบคู่กัน โค้ชกล่าวว่า *“เราอยากให้เด็กเข้าใจว่าการเป็นนักกีฬาอิสลามคือการฝึกตนทั้งกายและใจในเวลาเดียวกัน”*

1.3 ครูหอพัก ผู้กำกับวิถีชีวิตและจิตวิญญาณของนักกีฬาอิสลาม

หนึ่งในกลไกสำคัญที่อยู่เบื้องหลังความสำเร็จของโครงการ ISP ไม่ได้อยู่เพียงในสนามฝึกหรือห้องเรียนเท่านั้น แต่อยู่ที่ระบบชีวิตประจำวันของนักเรียน ซึ่งได้รับการดูแลอย่างใกล้ชิดโดยครูหอพัก ผู้ทำหน้าที่กำกับดูแลวิถี

ชีวิตของนักเรียนตลอด 24 ชั่วโมง ครูหอพักได้สะท้อนบทบาทของตนเองว่า *“เรามิใช่เพียงคนเฝ้าหอ* แต่เราอยู่*กับนักเรียนตั้งแต่ตื่นนอนจนเข้านอน เป็นทั้งครู ทั้งพี่เลี้ยง ที่ดูแลชีวิตเขาทั้งกาย ใจ” (บทสัมภาษณ์, 12 กรกฎาคม 2568)*

กิจวัตรของนักเรียนเริ่มตั้งแต่เวลา 05.00 น. ครูหอพักจะปลุกนักเรียน เพื่อให้การตื่นเช้าเป็นจุดเริ่มต้นของวันใหม่ นักเรียนจะร่วมละหมาดซุบฮีในห้องละหมาดของหอพัก โดยครูหอพักจะผลัดกันให้นักเรียนเป็นผู้นำละหมาด เพื่อฝึกภาวะผู้นำและความรับผิดชอบ หลังละหมาดจะมีกิจกรรมท่องจำอัลกุรอาน ซึ่งครูหอพักจะคอยรับฟัง ตรวจสอบการอ่าน และอธิบายความหมายของอายะฮ์ (โองการ) ให้เชื่อมโยงกับชีวิตของนักกีฬา เช่น ความอดทน การควบคุมอารมณ์ และความยุติธรรม ก่อนออกจากหอพัก ครูจะตรวจความเรียบร้อยส่วนบุคคลของนักเรียน เช่น การแต่งกาย ความสะอาดของห้อง และการเก็บเตียง เพื่อปลูกฝังวินัย ความรับผิดชอบ และการปฏิบัติตามหลักฟิกฮ์เรื่องความสะอาด (Taharah) ซึ่งเป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิตในอิสลาม

2. ปัจจัยสนับสนุนความสำเร็จของโครงการ

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามและบทสัมภาษณ์ผู้บริหาร หัวหน้าผู้ฝึกสอนฟุตบอล และครูหอพัก พบว่า ความสำเร็จของโครงการ ISP มีมีปัจจัยสนับสนุนสำคัญ 5 ประการ ดังนี้

2.1 ค่านิยมอิสลามของชุมชนที่เข้มแข็ง

ผู้อำนวยการโรงเรียนกล่าวถึงจุดเริ่มต้นของโครงการว่า *“เราตัดสินใจเริ่มต้นโครงการนี้เพราะเรารู้ว่าเด็กในชุมชนมีพลัง มีฝัน แต่ต้องการทางให้เดิน และฐานคิดที่มั่นคง ครอบครัวและชุมชนในพื้นที่เรายึดหลักอิสลามกัน เรามั่นใจโครงการที่บูรณาการศาสนาและกีฬาจะได้รับการสนับสนุนจากทุกฝ่าย”* และในหลายครอบครัว ผู้ปกครองไม่ได้เป็นเพียงผู้ให้ความยินยอมในการเข้าร่วมโครงการเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เสมือนพี่เลี้ยงร่วมกับครูในชีวิตประจำวันของนักเรียน เช่น การถามไถ่เรื่องการเรียนและการฝึกซ้อมในแต่ละวัน รวมถึงการพูดคุยถึงจริยธรรมหลังเกมแข่งขันผ่านกรอบคิดของศาสนา ครูหอพักยังเล่าว่า *“มีพ่อแม่บางคนโทรมาถามว่า ลูกผิดวินัยในหอพักควรพูดเตือนเขายังไงดีแบบที่ไม่ขัดกับคำพูดของครู... มันสะท้อนว่าผู้ปกครองกับครูเป็นทีมเดียวกัน”* บรรยากาศของความร่วมมือบนพื้นฐานศรัทธาร่วมนี้เอง ที่ทำให้โครงการ ISP กลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมชุมชน ไม่ใช่เพียงหลักสูตรเสริมของโรงเรียน

4.2 ความเชี่ยวชาญของผู้ฝึกสอนทั้งด้านกีฬาและศาสนา

หัวหน้าโค้ชของทีม U18 เน้นว่า *“การเป็นโค้ชในโครงการนี้ ต้องมากกว่าเรื่องเทคนิค ต้องมีหลักศาสนาในหัวใจ และสามารถถ่ายทอดอย่างไม่ยัดเยียด เช่น เมื่อเด็กแพ้ เราจะไม่แค่บอกให้เขาอดทน แต่จะเล่าว่า ท่านนบีเคยแพ้ที่อุฮุด และท่านกลับมาเข้มแข็งกว่าเดิมอย่างไร”* โค้ชและครูฝึกในโครงการ ISP ไม่ได้มีเพียงความสามารถด้านกีฬาเท่านั้น แต่ยังมีความรู้ความเข้าใจในหลักการศาสนาอิสลาม ทำให้สามารถสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม และศรัทธาในการฝึกซ้อมได้อย่างแนบเนียน เช่น การเริ่มต้นการฝึกด้วยดุอาอ์ การสอนให้นักเรียนรู้จักคุณค่าของความอดทน ความมีน้ำใจนักกีฬา และการวางเป้าหมายตามหลักตักวา (Taqwa) คุณลักษณะของโค้ชในโครงการจึงเปรียบเสมือน “มุร็อบบี” หรือผู้อบรมทั้งร่างกายและจิตวิญญาณอย่างสมดุล ครูผู้ฝึกสอน เป็นแม่แบบ ซึ่งเป็นผู้มีอิทธิพลมากที่สุดทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อนักกีฬา โค้ชจะถ่ายทอดจัดปรับและส่งผ่านปรัชญา ค่านิยม ทัศนคติการรับรู้ ตนเองทั้งต่อการแข่งขันกีฬาและการกีฬาโดยรวมตลอดจนการดาเนินชีวิตของนักกีฬา ดังนั้นครูควรเป็นแรงจูงใจ เพื่อให้นักกีฬามุ่งมั่นในการ

ฝึกซ้อม เพื่อพัฒนาทักษะ และความสามารถในการเล่นกีฬา บทบาทเป็นแรงจูงใจของโค้ชจึงมีความจำเป็นและมีความสำคัญต่อนักกีฬา

4.3 ระบบวินัยในหอพัก

หนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของโครงการ Islamic Sports Program (ISP) คือระบบวินัยในหอพัก ซึ่งทำหน้าที่มากกว่าการควบคุมระเบียบ แต่เป็นพื้นที่ในการหล่อหลอมคุณธรรม ความรับผิดชอบ และจิตสำนึกทางศาสนาในชีวิตประจำวันของนักเรียน ครูหอพักได้อธิบายไว้อย่างชัดเจนว่า “นักเรียนใช้เวลามากกว่า 70% ของชีวิตในหอพัก หอพักจึงเป็นโรงเรียนอีกแห่งหนึ่งที่เราสร้างคน”*(บทสัมภาษณ์, 12 กรกฎาคม 2568)* ระบบวินัยในหอพักจึงถูกออกแบบอย่างเป็นระบบสร้างความเป็นระเบียบ แต่ยังปลูกฝังความสำนึกในความรับผิดชอบต่ออัลลอฮ์ผ่านกิจวัตรประจำวัน ระบบวินัยในหอพักจึงเป็นปัจจัยสนับสนุนความสำเร็จของ ISP ที่สำคัญ เพราะไม่เพียงสร้างระเบียบ แต่ยังสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการศรัทธาเข้ากับชีวิตประจำวันอย่างเป็นรูปธรรม หอพักจึงกลายเป็น ห้องเรียนแห่งชีวิตที่ช่วยหล่อหลอมให้นักเรียนเติบโตเป็นมุสลิมผู้มีวินัย คุณธรรม และความสมดุลระหว่างกาย ใจ และจิตวิญญาณ ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของ ISP

4.4 ความพร้อมของโครงสร้างพื้นฐาน

สิ่งแวดล้อมทางกายภาพของโรงเรียนถูกออกแบบให้เอื้อต่อการดำเนินงานของ ISP อย่างเหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นสนามฟุตบอล อุปกรณ์กีฬาที่ใช้ในการฝึกซ้อม ห้องละหมาดภายในหอพัก ห้องพยาบาล ห้องเก็บอุปกรณ์กีฬา ไปจนถึงพื้นที่สันทนาการในช่วงเวลาพักผ่อน รวมถึงห้องน้ำและที่พักที่สะอาด ถูกสุขลักษณะ การมีโครงสร้างพื้นฐานที่พร้อมใช้งานจึงเป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่ช่วยส่งเสริมการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

4.5 การสนับสนุนจากเครือข่ายผู้ปกครองและศิษย์เก่า

ผู้บริหารเล่าว่า *“เรามีเครือข่ายผู้ปกครองที่เหนียวแน่น ไม่ใช่แค่ให้ข้อมูล แต่ช่วยกันคิด ช่วยกันทำ และบางคนยังมาช่วยงานที่สนามซ้อมโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน”* (บทสัมภาษณ์,12 กรกฎาคม 2568) ศิษย์เก่าบางคนที่จบการศึกษาไปแล้ว ยังกลับมาเป็นวิทยากรให้รุ่นน้อง หรือช่วยจัดกิจกรรมระดมทุน เช่น การแข่งฟุตบอลการกุศลเพื่อจัดซื้ออุปกรณ์ฝึกซ้อมหรือทุนการศึกษา การมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องของคนรุ่นก่อน สะท้อนให้เห็นถึงพลังของวัฒนธรรมการให้ที่เป็นปัจจัยสนับสนุโครงการ

อภิปรายผล

การศึกษาพบว่าผู้บริหารและครูผู้สอนมีบทบาทสำคัญต่อความสำเร็จของการบริหารจัดการหลักสูตร ISP โดยผู้บริหารทำหน้าที่เป็น ผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ (Visionary Leader) ที่เชื่อมโยงหลักศาสนาอิสลามกับการพัฒนาศักยภาพนักกีฬาอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับแนวคิดของ Tyler (1949) ที่เน้นการบริหารหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ทางการศึกษา และ Bass & Riggio (2006) ที่เสนอแนวคิด Transformational Leadership ซึ่งมุ่งสร้างแรงบันดาลใจและพัฒนาคุณภาพของบุคลากรไปพร้อมกัน ขณะเดียวกัน ครูผู้สอนและหัวหน้าผู้ฝึกสอนมีบทบาทเป็นผู้นำการเรียนรู้ทางจิตวิญญาณ (Spiritual Learning Leader) ที่บูรณาการหลักศาสนาเข้ากับการฝึกกีฬา เช่น การละหมาดร่วม การ

ท่องอัลกุรอาน และวง Halaqah ซึ่งช่วยพัฒนา กาย ใจ และอีหม่านของผู้เรียนให้สมดุล สอดคล้องกับแนวคิด Holistic learning ของ Sholihah & Ariyani (2025) ที่มองว่าการศึกษามุสลิมควรมุ่งสู่การพัฒนาแบบองค์รวม

นอกจากนี้ ปัจจัยแวดล้อมที่สนับสนุนความสำเร็จของโครงการ ISP พบว่ามีทั้งด้านนโยบาย วัฒนธรรมองค์กร ระบบดูแลในหอพัก และการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์ชัดเจนช่วยสร้างทิศทางและวัฒนธรรมองค์กรแห่งศรัทธา (Palmer, 2021) ขณะที่ระบบวินัยในหอพักกลายเป็นพื้นที่บ่มเพาะคุณธรรมและตักวา (Taqwa) ของนักเรียน ผ่านกิจวัตร การละหมาด และการสะท้อนคิดในกิจกรรม Halaqah ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Character Education ของ Lickona (1991) และการสนับสนุนจากผู้ปกครอง ชุมชน และศิษย์เก่า ยังเสริมให้การดำเนินงานมีความยั่งยืน สอดคล้องกับแนวคิด Community-based Education ของ Epstein (2018) โดยสรุป ความสำเร็จของ ISP เกิดจากการผสานศรัทธา ระบบ และความร่วมมือเข้าด้วยกันในของการบริหาร

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่องการบริหารจัดการ ISP ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามแห่งหนึ่งในจังหวัดสงขลา พบว่าความสำเร็จของโครงการเกิดจากการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบระหว่างผู้บริหาร ครูผู้สอน โค้ช และครูหอพัก ภายใต้กรอบศรัทธาและหลักการอิสลาม ผู้บริหารมีบทบาทเป็น*ผู้นำเชิงวิสัยทัศน์* ที่สามารถสร้างสมดุลระหว่างศาสนาและกีฬา โดยผนวกหลักศาสนาอิสลามเข้ากับการพัฒนาศักยภาพนักเรียนอย่างเป็นระบบ ขณะเดียวกัน ครูผู้สอนและหัวหน้าผู้ฝึกสอนทำหน้าที่เป็น*ผู้นำการเรียนรู้ทางจิตวิญญาณ*ที่ใช้กระบวนการเรียนรู้แบบองค์รวมผ่านกิจกรรมกีฬา การละหมาด และวง Halaqah เพื่อพัฒนาผู้เรียนทั้งกาย ใจ และอีหม่าน นอกจากนี้ ยังพบปัจจัยสนับสนุนที่สำคัญ ได้แก่ ค่านิยมอิสลามของชุมชนที่เข้มแข็ง ความเชี่ยวชาญของโค้ชทั้งด้านกีฬาและศาสนา ระบบวินัยในหอพักที่หล่อหลอมคุณธรรมและความรับผิดชอบ โครงสร้างพื้นฐานที่พร้อมต่อการพัฒนา และเครือข่ายความร่วมมือจากผู้ปกครองและศิษย์เก่าที่เข้มแข็ง ปัจจัยทั้งหมดสะท้อนว่า ความสำเร็จของ ISP เกิดจากการบูรณาการอย่างกลมกลืน นำไปสู่การสร้างนักเรียนมุสลิมที่มีทั้งสมรรถนะทางกีฬาและคุณธรรมตามหลักอิสลาม

เอกสารอ้างอิง

Bass, B. M., & Riggio, R. E. (2006). *Transformational Leadership* (2nd ed.). Lawrence Erlbaum. https://doi.org/10.4324/9781410617095

Palmer, R. A. (2021). Building a culture of trust: An imperative for effective school leadership. *Journal of Adventist Education*, *83*(1), 4. https://digitalcommons.andrews.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=5293&context=pubs

Epstein, J. L. (2018). *School, family, and community partnerships: Preparing educators and improving schools* (2nd ed.). Routledge. https://doi.org/10.4324/9780429494673

Girginov, V., & Dowling, M. (Eds.). (2025). *Management of sports development* (2nd ed.). Routledge. https://www.routledge.com/Management-of-Sports-Development/Girginov-Dowling/p/book/9781032836157

Lickona, T. (1991). *Educating for Character: How Our Schools Can Teach Respect and Responsibility.* Bantam Books. https://eric.ed.gov/?id=ED337451

Sholihah, M., & Ariyani, D. (2025). *Holistic learning in Islamic education. Universal Education Journal of Teaching and Learning, 2*(2), 43–52. https://journal.uepublisher.com/uejtl/index.php/home/issue/view/5

Tyler, R. W. (1949). *Basic Principles of Curriculum and Instruction* University of Chicago Press. https://blogs.ubc.ca/ewayne/files/2009/02/tyler_001.pdf

การศึกษากระบวนการนิเทศแบบกัลยาณมิตร:กรณีศึกษาโรงเรียนรัฐแห่งหนึ่งจังหวัดปัตตานี

มารันดา ยะโก๊ะ
อับดุลฮากัม เฮ็งปิยา
นิเลาะ แวอุเซ็ง

การศึกษากระบวนการนิเทศแบบกัลยาณมิตร: กรณีศึกษาโรงเรียนรัฐแห่งหนึ่งจังหวัดปัตตานี

มารันดา ยะโก๊ะ [1] **อับดุลฮากัม เฮ็งปิยา**[2] **นิเลาะ แวอุเซ็ง**[3]

บทคัดย่อ

จุดประสงค์ เพื่อศึกษากระบวนการนิเทศแบบกัลยาณมิตรในโรงเรียนรัฐแห่งหนึ่งจังหวัดปัตตานีและวิเคราะห์บทบาทของบุคลากรในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

วิธีการศึกษา การศึกษานี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 15 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา 1 คน หัวหน้าวิชาการ 1 คน ครูผู้รับผิดชอบงานนิเทศภายใน 3 คน และครูผู้สอน 10 คน คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ตรวจสอบความน่าเชื่อถือด้วยวิธีตรวจสอบข้อมูลสามเส้า (triangulation) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการศึกษา กระบวนการนิเทศแบบกัลยาณมิตรประกอบด้วย 3 ขั้นตอนหลัก คือ การออกแบบและวางแผนการนิเทศ การดำเนินการนิเทศ และการประเมินผลลัพธ์ บทบาทของผู้บริหารและครูมีความสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาผ่านการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การนิเทศแบบกัลยาณมิตรส่งผลให้เกิดความร่วมมือที่ดีระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ แตกต่างจากการนิเทศแบบดั้งเดิมที่เน้นการควบคุมและประเมินผล ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จ ได้แก่ การสื่อสารที่ชัดเจน การให้ข้อมูลย้อนกลับที่สร้างสรรค์ และการสนับสนุนจากผู้บริหารอย่างต่อเนื่อง

การนำผลวิจัยไปใช้ สถานศึกษาสามารถนำกระบวนการนิเทศแบบกัลยาณมิตรไปประยุกต์ใช้ตามลำดับขั้นตอน ผลการศึกษาสามารถเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายการพัฒนาครูและการจัดทำคู่มือการนิเทศที่เน้นความร่วมมือ เพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนการสอนและสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมกันในสถานศึกษา

คำสำคัญ: กระบวนการนิเทศ, การนิเทศแบบกัลยาณมิตร, โรงเรียนรัฐจังหวัดปัตตานี

[1] นักศึกษาปริญญาโท,สาขาการบริหารและการจัดการศึกษาอิสลาม,มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์,วิทยาเขตปัตตานี
อีเมล์: Maranda.Rifhan@gmail.com

[2] ปร.ด. (การบริหารการศึกษา), ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาการบริหารและการจัดการการศึกษาอิสลาม คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีอีเมล์: abdulhakam.h@psu.ac.th

[3] ปร.ด.(การบริหารการศึกษา) รองศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาการบริหารและการจัดการการศึกษาอิสลาม คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีอีเมล์: niloh.w@psu.ac.th

A Study of the Collegial Supervision Process: A Case Study of a Public School, Pattani Province

Maranda Yakoh[1] Abdulhakam Hengpiya[2] Niloh Wae-u-seng[3]

Abstract

Objective: To study the process of collegial supervision in a government school in Pattani Province.

Methodology: This study employed a qualitative case study approach. Key informants consisted of 15 participants selected through purposive sampling: 1 school administrator, 1 academic head, 3 teachers responsible for internal supervision, and 10 teachers. Data were collected through in-depth interviews, participant observation, and focus group discussions using interview questions, observation forms, and focus group questions. Content analysis was used to analyze the data.

Research Finding: The collegial supervision process comprises three main stages: supervision design and planning, supervision implementation, and outcome evaluation. The roles of administrators and teachers are crucial in developing educational quality through creating an atmosphere conducive to learning and experience sharing. Collegial supervision results in good cooperation between supervisors and supervisees. Key success factors include clear communication, constructive feedback, and continuous administrative support.

Research Applications: Educational institutions can adapt to the three-stage collegial supervision process according to their specific contexts. The findings can serve as guidelines for policy formulation regarding teacher and educational personnel development, as well as for creating supervision manuals that emphasize cooperation and positive relationship building. This aims to enhance teaching and learning quality and foster a collaborative learning culture in educational institutions.

Keywords: supervision process; collegial supervision; government school in Pattani Province

[1] Master student, Islamic Educational Administration and Management, Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University, Pattani Campus, Email: Maranda.Rifhan@gmail.com

[2] Ph.D. (Educational Administration), Assistant Professor, Lecturer in Islamic Educational Administration and Management, Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University, Pattani Campus, Email: abdulhakam.h@psu.ac.th

[3] Ph.D. (Educational Administration), Associate Professor, Lecturer in Islamic Educational Administration and Management, Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University, Pattani Campus, Email: niloh.w@psu.ac.th

บทนำ

การนิเทศการศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยเฉพาะในบริบทของการศึกษาไทยที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภาษา ซึ่งต้องการการบริหารจัดการที่เหมาะสมกับลักษณะเฉพาะของแต่ละพื้นที่ รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาการศึกษาในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ โดยแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 ได้กำหนดให้การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาในพื้นที่พิเศษเป็นยุทธศาสตร์สำคัญ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) และนโยบายการพัฒนาการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2565-2569) เน้นการสร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมถึงการใช้แนวทางการบริหารจัดการที่เหมาะสมกับบริบทวัฒนธรรม (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2565) อย่างไรก็ตาม สถานการณ์การนิเทศการศึกษาในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ยังคงประสบปัญหาที่ท้าทาย จากรายงานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 1 (2565) พบว่า ครูผู้สอนในพื้นที่มีความพึงพอใจต่อระบบการนิเทศปัจจุบันเพียงร้อยละ 67.8 ในระดับปานกลาง และมีการปรับปรุงการสอนหลังได้รับการนิเทศเพียงร้อยละ 42.3 เท่านั้น ข้อมูลจากการสำรวจครูผู้สอนในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2565) แสดงให้เห็นว่า ร้อยละ 73.2 ของครูรู้สึกเครียดและไม่มั่นใจเมื่อถูกนิเทศ ในขณะที่เพียงร้อยละ 34.7 เท่านั้นที่นำข้อเสนอแนะไปปรับปรุงการสอนอย่างต่อเนื่อง ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาเรื่องการนิเทศแบบกัลยาณมิตรในจังหวัดปัตตานีเนื่องจากหลายเหตุผลที่สำคัญ ประการแรก จากประสบการณ์การทำงานในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยพบว่า การนิเทศแบบดั้งเดิมที่เน้นการตรวจสอบและประเมินผล มักสร้างความตึงเครียดและไม่เอื้อต่อการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา ประการที่สอง พื้นที่ชายแดนภาคใต้มีความซับซ้อนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ต้องการแนวทางการบริหารจัดการที่เหมาะสม ประการที่สาม การนิเทศแบบกัลยาณมิตรที่เน้นความเมตตา การเข้าใจ และการยอมรับความแตกต่าง น่าจะเป็นแนวทางที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ที่มีความหลากหลาย

การนิเทศแบบกัลยาณมิตร เป็นแนวทางทางเลือกที่เน้นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี และการร่วมมือกันระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาร่วมกันมากกว่าการควบคุมหรือตรวจสอบ การนิเทศแบบกัลยาณมิตรมีรากฐานมาจากหลักธรรมทางพุทธศาสนา โดยกัลยาณมิตรหมายถึงเพื่อนที่ดี หรือผู้ที่ช่วยเหลือส่งเสริมให้เกิดความก้าวหน้าในทางที่ดี (พระไตรปิฎก เล่มที่ 25, พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 17, 2545) การศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งเน้นการศึกษากระบวนการนิเทศแบบกัลยาณมิตรในโรงเรียนรัฐแห่งหนึ่งในจังหวัดปัตตานี เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาระบบการนิเทศที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ชายแดนภาคใต้ ตลอดจนเป็นต้นแบบสำหรับการประยุกต์ใช้ในสถานศึกษาอื่น ๆ รูปแบบการนิเทศนี้ประกอบด้วยหลักการสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ การเป็นแบบอย่างที่ดี การให้คำปรึกษาด้วยความเมตตา การสนับสนุนและช่วยเหลือในยามคับขัน และการเป็นผู้ฟังที่ดีด้วยความเข้าใจ การนิเทศในรูปแบบนี้เน้นการสร้างสัมพันธภาพที่อบอุ่น ความไว้วางใจ และการพัฒนาร่วมกันแบบยั่งยืน โดย ผู้นิเทศจะทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาและผู้ส่งเสริมมากกว่าการเป็นผู้ตรวจสอบหรือประเมิน ความสำคัญของการวิจัยนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกในระบบการนิเทศการศึกษา จากการเน้นการควบคุมและประเมินผลไปสู่การเน้นการพัฒนาและส่งเสริมอย่างแท้จริง การศึกษานี้จะช่วยเปิดมุมมองใหม่ในการทำความเข้าใจธรรมชาติของการนิเทศที่มีประสิทธิภาพ ตลอดจนการสร้างวัฒนธรรมการทำงานที่เน้นการเรียนรู้ร่วมกันและการสนับสนุนซึ่งกันและกัน ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ยั่งยืนในระยะยาว

แนวคิดการนิเทศแบบกัลยาณมิตรมีความสอดคล้องกับทฤษฎีการนิเทศสมัยใหม่ เช่น Collegial Supervision Model ของ Veloo, A., Komuji, M. M. A., & Khalid, R. (2013) ที่เน้นการสร้างความเป็นหุ้นส่วนในการเรียนรู้ และ Developmental Supervision Theory ของ Glickman, Gordon และ Ross-Gordon (2018) ที่มุ่งเน้นการพัฒนาตามศักยภาพของแต่ละบุคคล งานวิจัยเกี่ยวกับการนิเทศแบบกัลยาณมิตรในประเทศไทยได้รับความสนใจในช่วงที่ผ่านมา การศึกษาของ กลอยใจ จิมานัง (2565) พบว่า การนิเทศแบบกัลยาณมิตรเป็นกระบวนการที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการจัดการศึกษา เนื่องจากช่วยส่งเสริมให้ครูผู้สอนสามารถพัฒนางานในวิชาชีพให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด อย่างไรก็ตาม การศึกษาดังกล่าวยังไม่ได้ระบุขั้นตอนการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรม จีรวรรณ ศรีนิล (2565) ศึกษาการพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในแบบกัลยาณมิตร พบว่า รูปแบบนี้ช่วยสร้างบรรยากาศการทำงานที่เป็นมิตรและส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกัน แต่ยังขาดการศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิภาพกับแนวทางการนิเทศอื่น การศึกษาของ วาสนา บุญมาก (2562) แสดงให้เห็นว่า การนิเทศแบบกัลยาณมิตรมีความเหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย แต่ขาดการศึกษาในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและศาสนา ในบริบทของพื้นที่ชายแดนภาคใต้ จรุณี เก้าเอี้ยน (2561) ศึกษาการพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในบริบทสังคมพหุวัฒนธรรมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่าการนำแนวคิดทางศาสนามาบูรณาการในการนิเทศช่วยสร้างความเข้าใจและการยอมรับระหว่างบุคลากร ขรรค์ชัย แซ่แต,พงศ์ประเสริฐ หกสุวรรณ และทิพย์เกสร บุญอำไพ (2562) พบว่าความแตกต่างทางภาษาและวัฒนธรรมระหว่างผู้นิเทศและครูผู้สอนส่งผลต่อประสิทธิภาพการนิเทศ การบริหารสถานศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ต้องคำนึงถึงบริบทที่มีความหลากหลาย ความแตกต่างในสังคม

การทบทวนวรรณกรรมพบช่องว่างสำคัญหลายประการ ประการแรก งานวิจัยเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษาในบริบทไทยส่วนใหญ่ศึกษาในพื้นที่กลางและภาคเหนือ ขาดการศึกษาเชิงลึกในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ที่มีความซับซ้อนทางสังคมและวัฒนธรรม ประการที่สอง งานวิจัยก่อนหน้าเน้นการศึกษาผลลัพธ์ของการนิเทศมากกว่าการศึกษากระบวนการและปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ ประการที่สาม ขาดการพัฒนารูปแบบการนิเทศที่ผสมผสานระหว่างหลักธรรมพื้นฐานกับทฤษฎีการจัดการสมัยใหม่อย่างเป็นระบบ จังหวัดปัตตานีเป็นหนึ่งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ภาษา และศาสนา ประชากรร้อยละ 85.2 นับถือศาสนาอิสลาม ร้อยละ 13.1 นับถือศาสนาพุทธ และร้อยละ 1.7 นับถือศาสนาอื่น (สำนักงานสถิติจังหวัดปัตตานี, 2566) ความหลากหลายนี้ส่งผลให้การจัดการศึกษาในพื้นที่ต้องการแนวทางที่เหมาะสมและคำนึงถึงบริบทเฉพาะ การนิเทศการศึกษาในพื้นที่นี้จึงต้องการการปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยเฉพาะการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการพัฒนาและการเรียนรู้ร่วมกันของบุคลากรทางการศึกษา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study) ในโรงเรียนรัฐแห่งหนึ่งในจังหวัดปัตตานี เพื่อทำความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับกระบวนการนิเทศแบบกัลยาณมิตรและปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในบริบทเฉพาะของพื้นที่ชายแดนภาคใต้ การศึกษานี้มุ่งเน้นการศึกษากระบวนการนิเทศแบบกัลยาณมิตรเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาระบบการนิเทศที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ชายแดนภาคใต้การศึกษานี้คาดว่าจะสามารถเสนอแนวทางการนิเทศที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ชายแดนภาคใต้ ซึ่งจะช่วยลดความขัดแย้งและเพิ่มความเข้าใจระหว่าง

บุคลากรในสถานศึกษา นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมให้เกิดการนิเทศที่เน้นการพัฒนาศักยภาพของครูอย่างเป็นระบบ โดยคำนึงถึงความรู้สึกและศักดิ์ศรีของผู้รับการนิเทศ ผลการศึกษาจะเป็นข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญสำหรับการปรับปรุงและพัฒนาระบบการนิเทศในโรงเรียนโดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความสำคัญของการวิจัยนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกในระบบการนิเทศการศึกษา จากการเน้นการควบคุมและประเมินผลไปสู่การเน้นการพัฒนาและส่งเสริมอย่างแท้จริง การศึกษานี้จะช่วยเปิดมุมมองใหม่ในการทำความเข้าใจธรรมชาติของการนิเทศที่มีประสิทธิภาพ ตลอดจน การสร้างวัฒนธรรมการทำงานที่เน้นการเรียนรู้ร่วมกันและการสนับสนุนซึ่งกันและกันในสถานศึกษาที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม

แนวคิดกัลยาณมิตรสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพแสดงให้เห็นศักยภาพในการแก้ปัญหาการศึกษาร่วมสมัย โดยเฉพาะการผสมผสานระหว่างแนวคิดดั้งเดิมกับแนวทางการจัดการสมัยใหม่ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ยั่งยืนในระยะยาว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการนิเทศแบบกัลยาณมิตรในโรงเรียนรัฐแห่งหนึ่งจังหวัดปัตตานี
2. เพื่อวิเคราะห์บทบาทของผู้บริหารและครูในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาผ่านการนิเทศแบบกัลยาณมิตร

วิธีการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษา (Qualitative Case Study Research) เพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์เฉพาะในบริบทจริง และศึกษากระบวนการและปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในองค์การอย่างลึกซึ้ง การศึกษานี้มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 15 คน ซึ่งเป็นบุคลากรในโรงเรียนรัฐแห่งหนึ่งในจังหวัดปัตตานี ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา 1 คน หัวหน้าฝ่ายวิชาการ 1 คน ครูผู้รับผิดชอบงานนิเทศภายใน 3 คน ครูผู้สอน 10 คนโดยมีวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling)เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ลึกซึ้งและครอบคลุมประเด็นการศึกษา Patton, M. Q. (2015) และคัดเลือกแบบมีวัตถุประสงค์ (Purposive Sampling) ดังนี้

1. เกณฑ์การคัดเลือก (Inclusion Criteria)เป็นบุคลากรที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่เป็นสถานที่ศึกษามาเป็นระยะเวลามากกว่า 2 ปีและมีประสบการณ์หรือความรู้เกี่ยวกับการนิเทศแบบกัลยาณมิตรในสถานศึกษามีความเข้าใจในกระบวนการและหลักการของการนิเทศการศึกษามีความยินดีให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลและเข้าร่วมกิจกรรมวิจัยสามารถสื่อสารภาษาไทยได้อย่างคล่องแคล่ว

2. เกณฑ์การคัดออก (Exclusion Criteria)บุคลากรที่เพิ่งได้รับการบรรจุใหม่และยังไม่มีประสบการณ์ในการนิเทศการศึกษาเป็นผู้ที่ไม่สะดวกในการให้สัมภาษณ์หรือไม่สามารถเข้าร่วมการสังเกตการปฏิบัติงานได้และไม่เป็นบุคลากรที่อยู่ระหว่างการลาพักงานหรือมีภาระงานที่ไม่สามารถเข้าร่วมการศึกษาได้

เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมตามประเด็นที่ศึกษาในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยอาศัยกรอบแนวคิดทางการบริหารการศึกษาและทฤษฎีการนิเทศการศึกษา เช่น แนวคิดของ (Kalayanamitra Supervision Theory) ทฤษฎีการนิเทศแบบกัลยาณมิตร Collaborative Supervision Model

(รูปแบบการนิเทศแบบร่วมมือ)และ Collegial Supervision (การนิเทศแบบเพื่อนร่วมงาน) ที่มีความเชื่อมโยงกับการนิเทศแบบกัลยาณมิตรและทฤษฎีการสร้างสัมพันธภาพในองค์การ เพื่อสังเคราะห์ข้อมูลและตีความผลลัพธ์ในเชิงลึก

การศึกษาครั้งนี้ใช้เครื่องมือการและวิธีการเก็บข้อมูลการดำเนินการ 3 ประเภท

1. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview Guide) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ที่ครอบคลุมประเด็นสำคัญ ได้แก่ กระบวนการและขั้นตอนการนิเทศแบบกัลยาณมิตร บทบาทและหน้าที่ของบุคลากรในการนิเทศ ปัจจัยสนับสนุนและอุปสรรคในการนิเทศ ผลกระทบและประสิทธิผลของการนิเทศแบบกัลยาณมิตร

2. แบบบันทึกการสังเกต (Observation Protocol) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) เพื่อบันทึกพฤติกรรมและการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ บรรยากาศและสภาพแวดล้อมระหว่างกระบวนการนิเทศกิจกรรมและกระบวนการนิเทศที่เกิดขึ้นจริง

3. แบบตรวจสอบรายการเอกสาร (Document Checklist) เอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เอกสารนโยบายและแผนการนิเทศของสถานศึกษาคู่มือการปฏิบัติงานด้านการนิเทศ รายงานการประเมินและสรุปผล การนิเทศ เอกสารการประชุมและการฝึกอบรม

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยอาศัยกรอบแนวคิดทฤษฎีการนิเทศแบบกัลยาณมิตร (Kalayanamitra Supervision Theory) รูปแบบการนิเทศแบบร่วมมือ (Collaborative Supervision Model)และทฤษฎีการสร้างสัมพันธภาพในองค์การ

เครื่องมือที่ใช้ ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ และแบบบันทึกการสังเกตที่มีโครงสร้างชัดเจน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความครอบคลุมและน่าเชื่อถือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการอย่างเคร่งครัดตามหลักจริยธรรมทางการวิจัย โดยให้ความเคารพต่อความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูล หลีกเลี่ยงการตีความที่อาจก่อให้เกิดความคลาดเคลื่อน และรักษาความลับของข้อมูลส่วนบุคคล

ผลการศึกษา

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสังเกต พบว่ากระบวนการนิเทศแบบกัลยาณมิตรประกอบด้วย 3 ขั้นตอนหลัก ดังนี้

(1) การออกแบบและวางแผนการนิเทศ ขั้นตอนนี้เริ่มต้นด้วยการประชุมคณะกรรมการนิเทศภายในผู้บริหารสถานศึกษากล่าวว่า "การนิเทศแบบกัลยาณมิตรต้องเริ่มจากการสร้างความไว้วางใจและความเข้าใจซึ่งกันและกัน (ผู้บริหาร, สัมภาษณ์, 10 กรกฎาคม 2568)" หัวหน้าวิชาการเสริมว่า "เราต้องวางแผนให้ครูรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการ ไม่ใช่เป็นเพียงผู้ถูกตรวจสอบ" (หัวหน้าวิชาการ, สัมภาษณ์, 10 กรกฎาคม 2568) ครูผู้รับผิดชอบงานนิเทศภายในคนที่ 1 ระบุว่า "การวางแผนใช้หลักการสื่อสารสองทาง เปิดโอกาสให้ครูผู้สอนมีส่วนร่วมในการกำหนดประเด็นที่ต้องการพัฒนา" (ครูผู้รับผิดชอบงานนิเทศภายในคนที่ 1, สัมภาษณ์,10 กรกฎาคม 2568) ครูผู้รับผิดชอบงานนิเทศคนที่ 2 กล่าวเสริมว่า "เราจัดประชุมชี้แจงแนวทางให้ครูเข้าใจก่อนว่าการนิเทศครั้งนี้เพื่อพัฒนาร่วมกัน" (ครูผู้รับผิดชอบงานนิเทศภายในคนที่ 2, สัมภาษณ์, 10 กรกฎาคม 2568)

(2) การดำเนินการนิเทศ จากการสังเกตและการสัมภาษณ์ครูผู้สอน พบว่าการดำเนินการมีลักษณะเป็นการเยี่ยมชั้นเรียนและการสนทนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ครูผู้สอนคนที่ 1 กล่าวว่า "การนิเทศแบบกัลยาณมิตรทำให้รู้สึกผ่อนคลายและไม่เกิดความกดดัน เพราะผู้นิเทศมีบทบาทเป็นที่ปรึกษา (ครูผู้สอนคนที่1,สัมภาษณ์, 10 กรกฎาคม 2568)" ครูผู้สอนคนที่ 2 เสริมว่า "การสนทนาหลังการสังเกตช่วยให้ได้รับข้อมูลย้อนกลับที่เป็นประโยชน์และสามารถนำไปปรับปรุงการสอนได้" (ครูผู้สอนคนที่2, สัมภาษณ์, 10 กรกฎาคม 2568) ครูผู้สอนคนที่ 3 ระบุว่า "ผู้นิเทศไม่ได้เข้ามาหาผิด แต่มาช่วยหาทางแก้ปัญหาร่วมกัน"(ครูผู้สอนคนที่3, สัมภาษณ์, 10 กรกฎาคม 2568) ครูผู้สอนคนที่ 4 กล่าวว่า "บรรยากาศเป็นกันเอง ทำให้กล้าถามปัญหาและขอคำแนะนำ"(ครูผู้สอนคนที่4, สัมภาษณ์, 10 กรกฎาคม 2568) ครูผู้สอนคนที่ 5 เสริมว่า "การให้คำแนะนำเป็นไปในลักษณะสร้างสรรค์และสนับสนุน ไม่ใช่การติเตียน"(ครูผู้สอนคนที่5, สัมภาษณ์, 10 กรกฎาคม 2568) ครูผู้สอนคนที่ 6 ระบุว่า "รู้สึกว่าผู้นิเทศเป็นเพื่อนที่มาช่วยเหลือ ไม่ใช่ผู้มาตรวจสอบ"(ครูผู้สอนคนที่6, สัมภาษณ์, 10 กรกฎาคม 2568)

(3) การประเมินผลลัพธ์ การประเมินผลดำเนินการทั้งในระดับบุคคลและระดับสถานศึกษา หัวหน้าวิชาการระบุว่า "มีการจัดประชุมสรุปผลการนิเทศเป็นรายไตรมาส และติดตามผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง""(หัวหน้าวิชาการ, สัมภาษณ์, 10 กรกฎาคม 2568) ครูผู้สอนคนที่ 7 กล่าวว่า "การประเมินไม่ได้เน้นการให้คะแนน แต่เน้นการสะท้อนการเรียนรู้ร่วมกัน" (ครูผู้สอนคนที่ 7, สัมภาษณ์, 10 กรกฎาคม 2568)

บทบาทของบุคลากรในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

ผู้บริหารสถานศึกษา ทำหน้าที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Leader) ผู้บริหารระบุว่า "การสนับสนุนจากผู้บริหารอย่างต่อเนื่องเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การนิเทศแบบกัลยาณมิตรประสบความสำเร็จ" หัวหน้าวิชาการ ทำหน้าที่เป็นผู้เชื่อมโยงระหว่างนโยบายและการปฏิบัติ หัวหน้าวิชาการกล่าวว่า "เราต้องแปลงนโยบายของผู้บริหารให้เป็นแผนปฏิบัติการที่สามารถดำเนินการได้จริง" ครูผู้รับผิดชอบงานนิเทศภายใน ทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรที่แท้จริง ครูนิเทศคนที่ 3 ระบุว่า "เราต้องเป็นเพื่อนที่ดี ผู้ช่วยเหลือ และผู้ให้กำลังใจ มากกว่าการเป็นผู้ตรวจสอบ" (ครูผู้สอนคนที่3, สัมภาษณ์, 10 กรกฎาคม 2568) ครูผู้สอน มีบทบาทเป็นผู้ร่วมสร้างการเรียนรู้อย่างแข็งขัน ครูผู้สอนคนที่ 8 กล่าวว่า "เราไม่ได้เป็นเพียงผู้รับ แต่เป็นผู้ร่วมคิดและร่วมพัฒนา" (ครูผู้สอนคนที่8, สัมภาษณ์, 10 กรกฎาคม 2568)ครูผู้สอนคนที่ 9 เสริมว่า "การประเมินตนเองอย่างสุจริตเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญ" (ครูผู้สอนคนที่9, สัมภาษณ์, 10 กรกฎาคม 2568) ครูผู้สอนคนที่ 10 ระบุว่า "การเปิดใจรับฟังและแลกเปลี่ยนทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน" (ครูผู้สอนคนที่10, สัมภาษณ์, 10 กรกฎาคม 2568)

รูปที่ 1 กระบวนการนิเทศแบบกัลยาณมิตรในโรงเรียนรัฐจังหวัดปัตตานี

(ที่มา: มารันดา ยะโก๊ะ, 2568)

ตารางที่ 1 บทบาทและหน้าที่ของบุคลากรในกระบวนการนิเทศแบบกัลยาณมิตร

ตำแหน่ง	บทบาทหลัก	ความรับผิดชอบ	ผลลัพธ์ที่คาดหวัง
ผู้บริหารสถานศึกษา	ผู้นำการเปลี่ยนแปลง กำหนดนโยบาย ทิศทางสร้างวิสัยทัศน์การนิเทศแบบกัลยาณมิตรเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติตามหลักกัลยาณมิตรสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการเรียนรู้	สนับสนุนงบประมาณและทรัพยากร รับผิดชอบผลสำเร็จของระบบการนิเทศสร้างความไว้วางใจในองค์กร ส่งเสริมการพัฒนาวิชาชีพของบุคลากรรับฟังและตอบสนองความต้องการของครู	การขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติเกิดระบบการนิเทศที่มีประสิทธิภาพบุคลากรมีความพึงพอใจและแรงจูงใจการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและเป็นแบบอย่างการนิเทศแบบกัลยาณมิตรเกิดการยอมรับและความร่วมมือจากชุมชน
หัวหน้าวิชาการ	ผู้เชื่อมโยงระหว่างนโยบายและการปฏิบัติประสานงาน และควบคุมคุณภาพอำนวยความสะดวกในการนิเทศ พัฒนาศักยภาพบุคลากร วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเป็นที่ปรึกษาทางวิชาการ	ติดตามและประเมินผล การดำเนินงานการนิเทศรายงานผลต่อผู้บริหารแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการนิเทศสนับสนุนขวัญกำลังใจของครูนิเทศประเมินประสิทธิภาพของระบบการนิเทศ	ระบบการนิเทศที่มีประสิทธิภาพการนิเทศดำเนินไปอย่างราบรื่นมีคุณภาพ ครูได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ สถานศึกษามีข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจการนิเทศมีความยั่งยืนและพัฒนาต่อเนื่อง
ผู้รับผิดชอบงานนิเทศ	กัลยาณมิตรที่แท้จริง ดำเนินการนิเทศโดยตรงเป็นเพื่อนและที่ปรึกษาผู้สร้างบรรยากาศความไว้วางใจผู้เรียนรู้ร่วมกับครู ผู้สนับสนุนและให้กำลังใจ	สร้างสัมพันธภาพที่ดีกับครูผู้รับการนิเทศให้ข้อมูลย้อนกลับที่สร้างสรรค์เก็บรักษาความลับและข้อมูลส่วนบุคคลพัฒนาตนเองให้เป็นผู้นิเทศที่มีคุณภาพส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันในองค์กร	การพัฒนาครูอย่างต่อเนื่องครูมีความมั่นใจและแรงจูงใจในการจัดเรียนการสอน ครูรู้สึกได้รับการสนับสนุนและมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์เกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมกันในสถานศึกษา

ครูผู้สอน	ผู้ร่วมสร้างการเรียนรู้ รับการนิเทศและพัฒนาเป็นผู้ร่วมมือในกระบวนการ พัฒนาผู้สะท้อนการปฏิบัติ (Reflective Practitioner) ผู้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนร่วมงาน ผู้นำการเปลี่ยนแปลงในห้องเรียน	นำข้อเสนอแนะไปปรับปรุงการจัดการเรียนการสอน การปฏิบัติงานเปิดใจรับฟังและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องช่วยเหลือและสนับสนุนเพื่อนร่วมงานสื่อสารกับผู้ปกครองและชุมชน	คุณภาพการสอนที่ดีขึ้นมีแรงจูงใจในการสอนมีทักษะและการจัดการเรียนรู้ พัฒนาอย่างต่อเนื่องมีส่วนร่วมในการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ในโรงเรียน

ที่มา: โรงเรียนรัฐแห่งหนึ่งจังหวัดปัตตานี/ (มารันดา, 2568)

ผลสรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การศึกษากระบวนการนิเทศแบบกัลยาณมิตร กรณีศึกษาโรงเรียนรัฐแห่งหนึ่งจังหวัดปัตตานี ในครั้งนี้ มีผลการวิจัยและการอภิปรายผลดังนี้

ผลการศึกษาที่พบว่ากระบวนการนิเทศแบบกัลยาณมิตรประกอบด้วย 3 ขั้นตอนหลัก สามารถสะท้อนถึงวัตถุประสงค์ข้อแรกของการศึกษาได้อย่างชัดเจน แสดงให้เห็นว่ากระบวนการนิเทศแบบกัลยาณมิตรมีลักษณะเป็นระบบและมีความต่อเนื่อง ซึ่งแตกต่างจากการนิเทศแบบดั้งเดิมที่มักเน้นการตรวจสอบและประเมินผล ขั้นตอนการออกแบบและวางแผนการนิเทศขั้นตอนนี้เริ่มต้นด้วยการประชุมคณะกรรมการนิเทศภายใน เน้นการสร้างความไว้วางใจและความเข้าใจซึ่งกันและกัน การวางแผนใช้หลักการสื่อสารสองทาง โดยเปิดโอกาสให้ครูผู้สอนมีส่วนร่วมในการกำหนดประเด็นที่ต้องการพัฒนา

ตารางที่ 2 ความแตกต่างจากการนิเทศแบบดั้งเดิม

แง่มุม	การนิเทศแบบดั้งเดิม	การนิเทศแบบกัลยาณมิตร
วัตถุประสงค์	ตรวจสอบและประเมิน	พัฒนาและส่งเสริม
ความสัมพันธ์	ผู้บังคับบัญชา-ผู้ใต้บังคับบัญชา	เพื่อน-กัลยาณมิตร
บรรยากาศ	เป็นทางการ มีความกดดัน	เป็นกันเอง ผ่อนคลาย
การมีส่วนร่วม	จำกัด	สูง
การให้ข้อมูลย้อนกลับ	เน้นจุดบกพร่อง	เน้นจุดแข็งและการพัฒนา

แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนผ่านจากแนวทางการควบคุมไปสู่การเสริมพลัง (empowerment) และขั้นตอนการดำเนินการนิเทศการดำเนินการมีลักษณะเป็นการเยี่ยมชั้นเรียนและการสนทนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ผู้นิเทศมีบทบาทเป็นที่ปรึกษาและผู้ช่วยเหลือมากกว่าการเป็นผู้ตรวจสอบ สร้างบรรยากาศที่ผ่อนคลายและไม่เกิดความกดดันเอื้อต่อการแลกเปลี่ยนข้อมูลย้อนกลับที่เป็นประโยชน์และขั้นตอนการประเมินผลลัพธ์นั้นได้การประเมินผลดำเนินการทั้งในระดับบุคคลและระดับสถานศึกษา มีการจัดประชุมสรุปผลการนิเทศเป็นรายไตรมาส และติดตามผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นการสะท้อนการเรียนรู้ร่วมกันมากกว่าการให้คะแนน

บทบาทของบุคลากรที่หลากหลายและมีการประสานงานกันอย่างเป็นระบบ สนับสนุนวัตถุประสงค์ข้อที่สองของการศึกษา โดยแสดงให้เห็นว่าความสำเร็จของการนิเทศแบบกัลยาณมิตรต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่

เกี่ยวข้อง การที่ครูผู้รับผิดชอบงานนิเทศภายในมีบทบาทเป็นทั้งที่ปรึกษาและผู้อำนวยความสะดวกมากกว่าการเป็นผู้ตรวจสอบ สะท้อนการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์จากการนิเทศเพื่อควบคุมไปสู่การนิเทศเพื่อพัฒนา

ผลลัพธ์ดังกล่าวสอดคล้องกับทฤษฎีการนิเทศแบบกัลยาณมิตร (Kalayanamitra Supervision Theory) รูปแบบการนิเทศแบบร่วมมือ (Collaborative Supervision Model) และการนิเทศแบบเพื่อนร่วมงาน (Collegial Supervision) ผลการศึกษานี้สนับสนุนแนวคิดของ Sergiovanni และ Starra (1983) ที่ระบุว่าการนิเทศที่มีประสิทธิภาพต้องอยู่บนพื้นฐานของความไว้วางใจและความร่วมมือ การศึกษานี้แสดงให้เห็นว่าการนิเทศแบบกัลยาณมิตรสามารถสร้างผลลัพธ์เชิงบวกในบริบทของสังคมไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมเช่นจังหวัดปัตตานี เห็นว่าบริบทวัฒนธรรมไทยที่เน้นความสัมพันธ์และการให้เกียรติซึ่งกันและกันซึ่งตรงกับ Glatthorn (1984) ที่กล่าวว่า การนิเทศแบบร่วมพัฒนาวิชาชีพเน้นความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การนิเทศแบบกัลยาณมิตรประสบความสำเร็จ ผลดังกล่าวสะท้อนความเปลี่ยนแปลงของแนวคิดการนิเทศจากการควบคุมไปสู่การพัฒนาร่วมกัน ซึ่งไม่ปรากฏในวรรณกรรมการนิเทศแบบดั้งเดิม

การนำแนวคิดกัลยาณมิตรมาใช้ในการนิเทศจึงไม่เพียงแต่เป็นการปรับปรุงวิธีการ แต่ยังเป็นการสร้างสะพานเชื่อมระหว่างวัฒนธรรมท้องถิ่นกับระบบการศึกษาสมัยใหม่ การที่แนวคิดนี้ได้รับการยอมรับจากครูผู้สอนที่มีภูมิหลังทางวัฒนธรรมที่หลากหลายแสดงให้เห็นถึงความเป็นสากลของค่านิยมเรื่องการช่วยเหลือและการพัฒนาร่วมกัน Glickman, Gordon, and Ross-Gardon (2013) ได้กำหนดพฤติกรรมการนิเทศไว้ 4 พฤติกรรม โดยผู้นิเทศจะต้องมีความสามารถในการประเมินสมรรถนะและศักยภาพครูผู้สอน พันธะผูกพัน ที่มีตอภาระหนาที่ และความชำนาญการของครูผู้สอนแต่ละคน ในมิติของจิตวิทยาสังคม การที่ผู้นิเทศมีบทบาทเป็นที่ปรึกษาและเพื่อนร่วมงานมากกว่าการเป็นผู้ตรวจสอบ สะท้อนการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (power relations) ในสถานศึกษา การลดระดับความแตกต่างทางสถานะและการสร้างความเท่าเทียมในการแลกเปลี่ยนความรู้เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่แท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการศึกษาเชิงวิพากษ์ของ Freire (1970) ที่เน้นการสร้างความเป็นหุ้นส่วนในการเรียนรู้

จากมุมมองของทฤษฎีระบบ (Systems Theory) การนิเทศแบบกัลยาณมิตรสามารถมองได้เป็นการสร้างระบบเปิด (open system) ที่มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลและทรัพยากรระหว่างส่วนประกอบต่างๆ อย่างต่อเนื่อง การที่ทุกระดับของบุคลากรมีส่วนร่วมและมีบทบาทที่ชัดเจนทำให้เกิดความสมดุลและการพัฒนาที่ยั่งยืน ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จ ได้แก่ การสื่อสารที่ชัดเจน การให้ข้อมูลย้อนกลับที่สร้างสรรค์ และการสนับสนุนจากผู้บริหารอย่างต่อเนื่อง แสดงให้เห็นว่าการนิเทศแบบกัลยาณมิตรต้องการการบูรณาการของหลายองค์ประกอบ ไม่สามารถพึ่งพาปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งเพียงอย่างเดียว การสื่อสารที่ชัดเจนเป็นปัจจัยแรกสะท้อนความสำคัญของการสร้างความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับเป้าหมายและกระบวนการ ซึ่งเป็นพื้นฐานของความไว้วางใจและความร่วมมือ การให้ข้อมูลย้อนกลับที่สร้างสรรค์มีความสำคัญในการสร้างแรงจูงใจและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้เชิงสังคมของ Bandura (1977) ที่เน้นความสำคัญของการได้รับการตอบรับที่เป็นบวกต่อการเสริมสร้างพฤติกรรมที่พึงประสงค์

งานวิจัยนี้มีข้อจำกัดในด้านขอบเขตของการศึกษาที่เป็นการศึกษากรณีเฉพาะในโรงเรียนรัฐแห่งหนึ่งจังหวัดปัตตานี ซึ่งอาจมีผลต่อการนำผลการศึกษาไปประยุกต์ใช้ในบริบทอื่นที่มีลักษณะแตกต่างกัน ข้อจำกัดอีกประการหนึ่ง

คือ ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลที่อาจไม่เพียงพอต่อการสังเกตการเปลี่ยนแปลงในระยะยาว ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการประเมินความยั่งยืนของกระบวนการนิเทศแบบกัลยาณมิตร นอกจากนี้ การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่เน้นการทำความเข้าใจเชิงลึก แต่อาจขาดข้อมูลเชิงปริมาณที่สามารถวัดผลลัพธ์ได้อย่างเป็นรูปธรรม ข้อจำกัดเหล่านี้สามารถเป็นแนวทางสำหรับการศึกษาในอนาคตที่ควรใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมทั้งในเชิงคุณภาพและปริมาณ การศึกษาครั้งนี้มีส่วนสำคัญในการขยายองค์ความรู้เกี่ยวกับการนิเทศการศึกษาในบริบทไทย โดยเฉพาะการผสมผสานระหว่างแนวคิดดั้งเดิมกับแนวทางการจัดการสมัยใหม่ การที่แนวคิดกัลยาณมิตรสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพแสดงให้เห็นศักยภาพในการแก้ปัญหาการศึกษาร่วมสมัย

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าความสำเร็จของการนิเทศแบบกัลยาณมิตรไม่ได้ขึ้นอยู่กับเทคนิคหรือวิธีการเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและวัฒนธรรมการทำงานของบุคลากรในสถานศึกษา การสร้างบรรยากาศของความไว้วางใจและการเรียนรู้ร่วมกันต้องใช้เวลาและความพยายามอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ควรกำหนดนโยบายส่งเสริมการนิเทศแบบกัลยาณมิตรเป็นแนวทางหลักในการพัฒนาครู โดยจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรสนับสนุนการฝึกอบรมผู้นิเทศให้มีความรู้และทักษะที่เหมาะสม ควรบูรณาการแนวคิดการนิเทศแบบกัลยาณมิตรเข้าในหลักสูตรการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาและศึกษานิเทศก์ รวมทั้งจัดทำแนวปฏิบัติที่ดี (best practices) เพื่อเผยแพร่สู่สถานศึกษาอื่นๆ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติสถานศึกษาสามารถปรับใช้กระบวนการนิเทศแบบกัลยาณมิตรทั้ง 3 ขั้นตอนตามบริบทของแต่ละสถานศึกษา โดยเริ่มจากการสร้างความเข้าใจของบุคลากรและการพัฒนาวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการเรียนรู้ร่วมกัน และสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาควรเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติตามหลักกัลยาณมิตร สร้างบรรยากาศแห่งความไว้วางใจ และให้การสนับสนุนทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับการดำเนินการนิเทศอย่างต่อเนื่อง สำหรับครูผู้รับผิดชอบงานนิเทศควรพัฒนาทักษะการสื่อสารเชิงบวก การให้ข้อมูลย้อนกลับที่สร้างสรรค์ และการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับครูผู้รับการนิเทศ รวมทั้งศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับหลักการและแนวทางการนิเทศสมัยใหม่

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงทดลองเพื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพของการนิเทศแบบกัลยาณมิตรกับการนิเทศแบบดั้งเดิม โดยใช้ตัวชี้วัดที่วัดได้เชิงปริมาณ เช่น คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ระดับความพึงพอใจของครู และคุณภาพการจัดการเรียนการสอนหรือการวิจัยแบบผสมผสาน การศึกษาในอนาคตควรใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (mixed methods) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมทั้งในเชิงคุณภาพและปริมาณ โดยอาจใช้การสำรวจขนาดใหญ่ควบคู่กับการศึกษาเชิงลึกในหลายสถานศึกษา ควรมีการศึกษาติดตามผลในระยะยาว (longitudinal study) เพื่อประเมินความยั่งยืนและผลกระทบระยะยาวของการนิเทศแบบกัลยาณมิตรต่อการพัฒนาวิชาชีพครูและคุณภาพการศึกษา

การศึกษาในอนาคตควรขยายขอบเขตไปยังโรงเรียนในพื้นที่อื่นๆ ทั้งในจังหวัดปัตตานีและจังหวัดชายแดนภาคใต้อื่น ๆ เพื่อเปรียบเทียบและยืนยันผลการศึกษา รวมทั้งศึกษาการประยุกต์ใช้ในบริบทที่แตกต่างกันควรพัฒนา

เครื่องมือวัดประสิทธิภาพการนิเทศแบบกัลยาณมิตรที่มีความตรงและความเชื่อมั่นสูง เพื่อใช้ในการประเมินและปรับปรุงการนิเทศได้อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

กลอยใจ จิมานัง. (2565). การพัฒนารูปแบบการนิเทศแบบกัลยาณมิตรเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกวิชาภาษาไทยของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 3. *วารสารครุทรรศน์ (Online) มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, 2*(1), 1-14.

ขรรค์ชัย แซ่แต, พงศ์ประเสริฐ หกสุวรรณ และทิพย์เกสร บุญอำไพ .(2562). การพัฒนาระบบการนิเทศการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาผ่านสื่อสังคมสาหรับคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยภาคใต้ของไทย. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ, 19*(2), 159–170. http://www2.edu.tsu.ac.th/edujournal/journalfiles/J1922019_12_19_09_41_24.pdf

จรุณี เก้าเอี้ยน. (2561). การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในบริบทสังคมพหุวัฒนธรรมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, 13*(1), 27-40.

จีรวรรณ ศรีนิล. (2565). การพัฒนารูปแบบการนิเทศแบบกัลยาณมิตรร่วมคิด พาทำเพื่อพัฒนาการจัดประสบการณ์ตามแนวคิดมอนเตสซอรี สำหรับครูปฐมวัยสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 1. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, 7*(12), 486-503.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2546). *รัตนสูตร.* ใน พระไตรปิฎก เล่มที่ 25 พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 17 ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ. https://84000.org/tipitaka/pitaka_item/sutta_item.php?book=25&item=7

วาสนา บุญมาก. (2562). การพัฒนารูปแบบการนิเทศแบบบูรณาการเพื่อส่งเสริมสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 23*(2), 269–280.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2565). สถิติการศึกษาขั้นพื้นฐานปีการศึกษา2565. http://mis.moe.go.th/wp-content/uploads/2023/10/สถิติการศึกษา-2565.pdf

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 1. (2565). รายงานการนิเทศการศึกษาปีการศึกษา 2565. https://drive.google.com/file/d/1EdyJYlSWqjBSb-L00YVqibr_hKeqBP3x/view

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. https://bic.moe.go.th/images/stories/pdf/EDU2560-2579full.compressed.pdf

สำนักงานสถิติจังหวัดปัตตานี. (2566). รายงานสถิติจังหวัดปัตตานี พ.ศ. 2566. สำนักงานสถิติจังหวัดปัตตานี. https://pattani.nso.go.th/reports-publications/download-document.html

Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Prentice Hall.

Freire, P. (1970). Pedagogy of the oppressed. Continuum Books. https://www.scirp.org/reference/referencespapers?referenceid=2059960

Glatthorn, A. A. (1984). Differentiate supervision. Association for Supervision and Curriculum Development. https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED245401.pdf

Veloo, A., Komuji, M. M. A., & Khalid, R. (2013). The effects of clinical supervision on the teaching performance of secondary school teachers. Procedia – Social and Behavioral Sciences, 93, 35–39. https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.09.148

Glickman, C. D., Gordon, S. P., & Ross-Gordon, J. M. (2013). *Super Vision and Instructional Leadership:A Developmental Approach* (9thed.). Pearson. https://www.scirp.org/reference/referencespapers?referenceid=3878773

Sergiovanni, T. J., & Starratt, R. J. (1983). Supervision: Human perspective. McGraw-Hill Book Company.

Veloo, A., Komuji, M. M. A., & Khalid, R. (2013). The effects of clinical supervision on the teaching performance of secondary school teachers. *Procedia - Social and Behavioral Sciences, 93*, 35–39. https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.09.148

Patton, M. Q. (2015). Qualitative research & evaluation methods (5th ed.). Sage Publications.

Panigrahi, M. R. (2012). Implementation of instructional supervision in secondary school: Approaches, prospects and problems. *Science, Technology and Arts Research Journal, 1*(3), 59–67. https://doi.org/10.4314/star.v1i3.98799

การพัฒนาตัวบ่งชี้ขององค์ประกอบการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้เรียนสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดปัตตานี

ฮานานี กือมิ

อับดุลฮากัม เฮ็งปิยา รู

ดียะห์ หะ

การพัฒนาตัวบ่งชี้ขององค์ประกอบการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้เรียน สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดปัตตานี

ฮานานี กือมิ [1] อับดุลฮากัม เฮ็งปิยา [2] รูดียะห์ หะ[3]

บทคัดย่อ

จุดประสงค์ งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้ขององค์ประกอบการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้เรียน สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดปัตตานี

วิธีการศึกษา การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้ขององค์ประกอบการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้เรียน สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดปัตตานี โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แก่ หัวหน้างานการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน หัวหน้างานวิชาการ หัวหน้างานการจัดการศึกษาต่อเนื่อง หัวหน้างาน บุคลากร หัวหน้างานวิชาการ หัวหน้างานนโยบายและแผน และหัวหน้างานการเงิน รวมทั้งสิ้น 7 คน ใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ผลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการศึกษา ผลการศึกษาพบว่า องค์ประกอบการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตประกอบไปด้วย 6 องค์ประกอบ 63 ตัวบ่งชี้ มีรายละเอียดดังนี้ ด้านการบริหารจัดการด้านนโยบายและโครงการ 12 ตัวบ่งชี้ ด้านบุคลากร 10 ตัวบ่งชี้ ด้านการสนับสนุนทรัพยากร 10 ตัวบ่งชี้ ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน 11 ตัวบ่งชี้ ด้านการใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ 10 ตัวบ่งชี้ และด้านการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย 10 ตัวบ่งชี้

การนำผลวิจัยไปใช้ ข้อค้นพบสามารถเป็นแนวทางสำหรับการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้เรียนในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดปัตตานี และตัวบ่งชี้ทั้ง 63 ตัวสามารถนำไปพัฒนาเครื่องมือประเมินและระบบติดตามผลในหน่วยงาน ขยายผลเป็นต้นแบบให้จังหวัดอื่น บูรณาการกับนโยบายระดับชาติ และพัฒนาต่อยอดผ่านการวิจัยเพิ่มเติม เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาต่อเนื่องและพัฒนาศักยภาพประชาชนให้เรียนรู้ตลอด

คำสำคัญ: ตัวบ่งชี้, การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต, สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้

[1] นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศึกษาศาสตรมหบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและการจัดการการศึกษาอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, อีเมล์: ksn.lahan53@gmail.com

[2]ปร.ด. (การบริหารการศึกษา), ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาการบริหารและการจัดการการศึกษาอิสลาม คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, อีเมล์: abdulhakam.h@psu.ac.th

[3] ปร.ด.(การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร) อาจารย์ สาขาวิชาการบริหารและการจัดการการศึกษาอิสลาม คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, อีเมล์: rudiyah.h @psu.ac.th

Development of Indicators for Lifelong Learning Components for Learners at the Learning Promotion Office in Pattani Province

Hananee Kuemi[1] Abdulhakam Hengpiya[2] Rudiyah Ha[3]

Abstract

Objective: This research develops indicators for lifelong learning promotion components at the Learning Promotion Office in Pattani Province.

Methodology: A qualitative study using purposive sampling with 7 key informants (department heads from student development, academic affairs, continuing education, personnel, policy and planning, and finance). Data was collected through semi-structured interviews and analyzed using content analysis.

Research Findings: Six lifelong learning promotion components were identified with 63 indicators: policy and program management (12), personnel (10), resource support (10), community participation (11), media and technology for learning (10), and network partnership participation (10).

Contributions: The 63 indicators provide guidelines for promoting lifelong learning in Pattani Province and can be used to develop assessment tools, monitoring systems, serve as models for other provinces, integrate with national policies, and support further research to enhance continuing education quality and citizen development.

Keywords: Indicators, Lifelong Learning Promotion, Learning Promotion Office

[1] Master student, Islamic Educational Administration and Management, Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University, Pattani Campus, Email: ksn.lahan53@gmail.com

[2] Ph.D. (Educational Administration), Assistant Professor, Lecturer in Islamic Educational Administration and Management, Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University, Pattani Campus, Email: abdulhakam.h@psu.ac.th

[3] Ph.D. (Curriculum Research and Development), Lecturer in Islamic Educational Administration and Management, Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University, Pattani Campus: rudiyah.h @psu.ac.th

บทนำ

การศึกษาถือเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนามนุษย์ ทั้งในด้านวิชาสามัญ วิชาการ และศาสนา โดยเฉพาะความรู้ที่หลากหลายจะช่วยให้บุคคลเท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลก แนวคิด “การศึกษาคือชีวิต และชีวิตคือการศึกษา” ยังคงสะท้อนถึงความจริงว่า มนุษย์จำเป็นต้องเรียนรู้ตลอดชีวิต ตั้งแต่เกิดจนสิ้นชีวิต เพื่อพัฒนาตนเองให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นและสังคมได้อย่างมีคุณภาพ การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตจึงได้รับความสำคัญยิ่ง โดยประเทศไทยได้จัดตั้งสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) รวมทั้งสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัด เพื่อขับเคลื่อนภารกิจนี้อย่างเป็นระบบ

ในยุคปัจจุบันที่โลกเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) ได้กลายเป็นแนวคิดสำคัญที่ท้าทายความเชื่อเดิมเกี่ยวกับการศึกษา แนวคิดนี้เน้นว่าการเรียนรู้ไม่ควรจำกัดเฉพาะช่วงวัยเรียนหรือการศึกษาในระบบเท่านั้น แต่ควรเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตผ่านการเรียนรู้ในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย เพื่อให้บุคคลสามารถพัฒนาทักษะ ความรู้ และเจตคติให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตไม่ใช่เรื่องง่าย เนื่องจากต้องอาศัยปัจจัยสนับสนุนหลายประการที่เชื่อมโยงกัน ปัจจัยเหล่านี้รวมถึงการมีแหล่งเรียนรู้ชุมชนที่หลากหลายและเข้าถึงได้ การอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้ท้องถิ่นอย่างเหมาะสม การสร้างโครงสร้างพื้นฐานทางปัญญาที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และที่สำคัญไม่แพ้กัน คือ การมีนโยบายที่สนับสนุนและเอื้อต่อการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการเรียนรู้ พ.ศ. 2566 มาตรา 6 (1) การเรียนรู้ตลอดชีวิต (2) การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเอง (3) การเรียนรู้เพื่อคุณวุฒิตามระดับ มาตรา 7 การเรียนรู้ตลอดชีวิตมีเป้าหมายเพื่อจัดให้มีระบบกระตุ้น ชี้แนะ หรืออำนวย ความ สะดวกด้วยวิธีการใด ๆ ให้บุคคลสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองในเรื่องที่ตนสนใจหรือตามความถนัดของตน สามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ทุกประเภทได้ในเวลาใด ๆ ที่ตนสะดวกโดยไม่มีภาระค่าใช้จ่ายเกินสมควรและเพิ่มพูนความรู้ให้กว้างขวาง รู้เท่าทันพัฒนาการของโลกอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต รวมทั้งนำความรู้ไปเติมเต็มชีวิตให้แก่ตนเองหรือเกิดประโยชน์ต่อสังคม โดยอาจได้รับการรับรองคุณวุฒิ ตาม ความเหมาะสมด้วยก็ได้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2566) แม้ว่าจะมีนโยบายและกฎหมายสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิตแล้ว แต่การนำนโยบายสู่การปฏิบัติในระดับพื้นที่ยังไม่เป็นระบบ ขาดความเชื่อมโยงระหว่างองค์ประกอบต่างๆ และไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับบริบทเฉพาะของแต่ละพื้นที่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในจังหวัดปัตตานี ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ภาษา และศาสนา การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตจึงต้องคำนึงถึงปัจจัยเฉพาะของพื้นที่มากกว่าพื้นที่อื่น แต่ยังขาดการศึกษาที่วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงระบบที่เหมาะสมกับบริบทดังกล่าว

จากการศึกษางานวิจัยที่ผ่านมาพบว่ายังขาดการศึกษาที่วิเคราะห์องค์ประกอบเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้เรียนในภาพรวมอย่างครอบคลุม ทั้งยังขาดตัวบ่งชี้ที่พัฒนาขึ้นเพื่อใช้ในการวิเคราะห์และประเมินองค์ประกอบการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สอดคล้องกับบริบทของจังหวัดปัตตานี ส่งผลให้การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของสังคมปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ และแนวทางที่ชัดเจนในการนำแนวทางสู่การปฏิบัติ ได้แก่งานที่เกี่ยวกับของ ปพน คิมูระ, 2566; เมธชนนท์ ประจวบลาภ, 2565; อธิพร เกิดเรือง, 2565; กษมา ชนะวงศ์, 2564; จักรวุฒิ ชนะพันธุ์และคณะ, 2558; และปิยะ ศักดิ์เจริญ (2558) แสดงให้เห็นถึง

ความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยส่วนใหญ่เน้นรูปแบบการจัดการที่บูรณาการผ่านการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ การมีส่วนร่วมของชุมชน การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในระดับพื้นที่ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืน ซึ่งยังขาดการวิจัยเกี่ยวกับการวิเคราะห์องค์ประกอบเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้เรียนในภาพรวม การศึกษาครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้ขององค์ประกอบการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้เรียน สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดปัตตานี ซึ่งจะช่วยให้สามารถพัฒนากระบวนการเรียนรู้ให้ตอบสนองต่อความต้องการของสังคมปัจจุบัน เป็นแนวทางในการนำนโยบายสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนสนับสนุนการทำงานร่วมกับเครือข่ายในท้องถิ่น เพื่อพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้เรียนให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

ด้วยเหตุผลของสภาพปัญหา ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ยังพบว่ายังขาดงานวิจัยที่มุ่งเน้นการพัฒนาตัวบ่งชี้ขององค์ประกอบการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้เรียนอย่างชัดเจน ช่องว่างในวรรณกรรมดังที่กล่าวมาข้างต้นสะท้อนถึงความจำเป็นที่ต้องมีการศึกษาเชิงลึกเพื่อสร้างตัวบ่งชี้ที่สามารถใช้ในการวิเคราะห์และประเมินได้อย่างเหมาะสมเพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ตามความถนัดและความสนใจ เข้าถึงแหล่งเรียนรู้ได้อย่างสะดวกและเหมาะสมสามารถนำไปสู่การพัฒนาตนเองและสังคมอย่างต่อเนื่อง อีกประเด็นหนึ่งที่สำคัญการขับเคลื่อนการเรียนรู้ตลอดชีวิตในจังหวัดปัตตานียังขาดตัวบ่งชี้ที่ชัดเจนส่งผลให้การดำเนินงานไม่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาตัวบ่งชี้พัฒนาขององค์ประกอบการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้เรียนสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดปัตตานี” โดยตัวบ่งชี้ที่ถูกสร้างขึ้นจะเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน ต่อบุคลากรและผู้บริหารรวมถึงองค์กรสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดปัตตานี เพื่อวางแผนและกำหนดนโยบายในการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการยกระดับผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนในระดับที่สูงขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

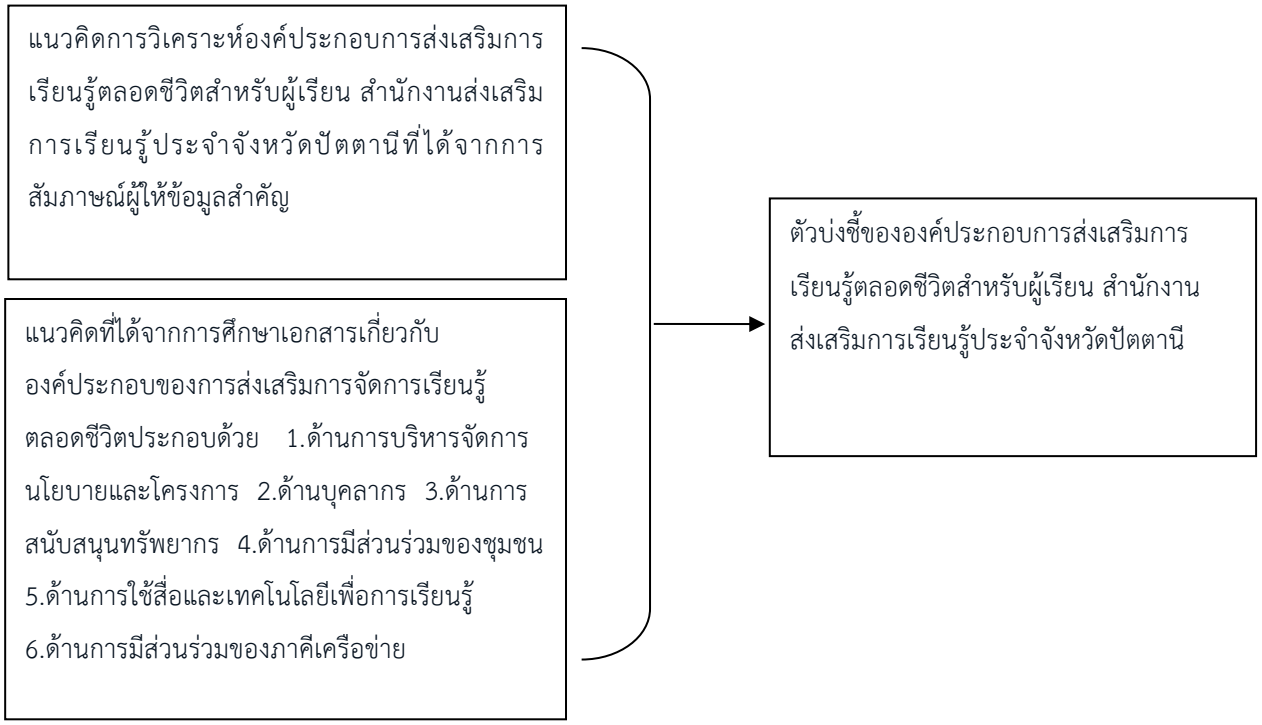
เพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้ขององค์ประกอบการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้เรียน สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดปัตตานี

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาตัวบ่งชี้ขององค์ประกอบการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ปพนจูน คิมูระ (2566) ได้ศึกษาการเรียนรู้ตลอดชีวิตในมิติกว้าง ครอบคลุมการพัฒนาทักษะด้านวิชาการ อารมณ์ สังคม และชีวิต โดยชี้ให้เห็นว่าประสบการณ์การเรียนรู้นอกห้องเรียน เช่น กิจกรรมอาสาและการใช้เทคโนโลยีส่งผลต่อการพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 และความสามารถในการปรับตัวของผู้เรียน จึงควรส่งเสริมกิจกรรมที่หลากหลายนอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างแท้จริง อธิพร เกิดเรือง (2565) ได้ศึกษาการวิจัยเรื่อง การจัดการการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนไทยยุค 4.0* ได้ศึกษาการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนไทยยุค 4.0 โดยใช้วิจัยแบบผสานวิธีกับกลุ่มตัวอย่าง 356 คน ผลการวิจัยพบว่าทุกด้านมีการปฏิบัติในระดับมาก โดยด้านการวัดและประเมินผลมีค่าสูงสุด (4.45) และเสนอแนวทางพัฒนา 7 องค์ประกอบ ได้แก่ นโยบายและการจัดการ, การจัดหางบประมาณและทรัพยากร, การจัดกิจกรรมการเรียนรู้, การ

ประเมินผลและเทียบโอนความรู้, การเข้าถึงและการมีส่วนร่วม, คุณภาพผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต และคุณลักษณะผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต งานวิจัยเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะศตวรรษที่ 21 และความพร้อมสำหรับยุค Thailand 4.0 ผ่านการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องในงานวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษาแนวคิดจากการการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีองค์ประกอบการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตประกอบด้วย ด้านการบริหารจัดการด้านนโยบายและโครงการ ด้านบุคลากร ด้านการสนับสนุนทรัพยากร ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ด้านการใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ และด้านการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย เพื่อกำหนดเป็นองค์ประกอบหลักได้มีกรอบแนวคิดดังนี้

การดำเนินการวิจัยกำหนดไว้ 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การกำหนดองค์ประกอบหลัก องค์ประกอบย่อยและตัวบ่งชี้ขององค์ประกอบการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้เรียน สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดปัตตานี

1.1 ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อสังเคราะห์เป็นองค์ประกอบหลัก องค์ประกอบย่อย ของตัวบ่งชี้ขององค์ประกอบการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้เรียน สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดปัตตานี

1.2 สร้างกรอบแนวคิดการวิจัย

1.3 ร่างตัวบ่งชี้การพัฒนาตัวบ่งชี้ขององค์ประกอบการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้เรียน สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดปัตตานี โดยการสังเคราะห์จากองค์ประกอบย่อยของแต่ละ องค์ประกอบหลัก

ระยะที่ 2 การพัฒนาตัวบ่งชี้การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้เรียนในสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดปัตตานี

2.1 การกำหนดคุณสมบัติผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 7 คน เพื่อสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi structured interview) ประกอบด้วย หัวหน้างานการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน หัวหน้างานวิชาการ หัวหน้า งานการจัดการศึกษา

ต่อเนื่อง หัวหน้างานบุคลากร หัวหน้างานวิชาการ หัวหน้างานนโยบายและแผน และ หัวหน้างานการเงิน ซึ่งกำหนดผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง คือ เป็นหัวหน้างานที่ปฏิบัติงาน มีความรู้และ ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานดังกล่าวเป็นระยะเวลามากกว่า 3 ปี ตรวจสอบความตรงเชิงพินิจ (content validity) และทดลองใช้กับบุคลากรจำนวน 3 คน เพื่อตรวจสอบความเข้าใจของผู้ให้ข้อมูลที่มีต่อประเด็นข้อคำถามรวมถึงความชัดเจนของภาษาที่ใช้ในการสัมภาษณ์ และได้นำผลมาปรับแก้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

2.2 ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ตามแนวคำถาม 2 ประเด็น ดังนี้

คำถามที่ 1 ในทัศนะของท่าน มีองค์ประกอบหรือปัจจัยสำคัญประการใดบ้างที่ส่งผลต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้เรียนในพื้นที่นี้ ทั้งในด้านที่เป็นปัจจัยสนับสนุน และด้านที่อาจเป็นอุปสรรค ซึ่งควรได้รับการพัฒนาเพื่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด

คำถามที่ 2 ท่านมีข้อเสนอแนะ หรือแนวทางใดบ้าง ที่เห็นสมควรในการพัฒนาและยกระดับการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืน อันจะนำไปสู่การเพิ่มโอกาสในการเรียนรู้ การพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน และตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริง

2.3 สรุปประเด็นจากผลการสัมภาษณ์ ร่วมกับร่างตัวบ่งชี้ที่ได้จากการวิจัยในระยะที่ 1 มาวิเคราะห์สังเคราะห์และปรับปรุง แก้ไขเพิ่มเติม

การวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอผลข้อมูล การวิจัยครั้งนี้เป็น การวิจัยเชิงคุณภาพแบบสามเส้า (Qualitative Triangulation Research) ซึ่งมุ่งเน้นการใช้ข้อมูลจากหลายแหล่งและหลายวิธี เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ความน่าเชื่อถือ และการยืนยันผลการวิจัยให้รอบด้าน สำหรับเครื่องมือวิจัยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างที่ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และปรับปรุงจากการทดลองใช้กับบุคลากรจำนวน 3 คนก่อนดำเนินการจริง ข้อมูลที่ได้ถูกวิเคราะห์ด้วย การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยมีขั้นตอนการจัดหมวดหมู่ข้อมูล แยกประเด็น และสังเคราะห์เป็นตัวบ่งชี้องค์ประกอบการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามวัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อสร้างตัวบ่งชี้องค์ประกอบการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้เรียนในสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดปัตตานี และให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ตรวจสอบความสอดคล้องของแนวทางกับตัวบ่งชี้จากนั้นนำเสนอผลข้อมูลเป็นตัวบ่งชี้ประกอบกับแนวทางโดยมีการสนับสนุนด้วยคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของการตีความข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลหลายๆ คน แล้วนำข้อมูลสัมภาษณ์มาจัดหมวดหมู่เพื่อกำหนดประเด็นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย พร้อมทั้งตรวจสอบความสอดคล้องกับแนวคิดที่ได้

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า ตัวบ่งชี้องค์ประกอบการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้เรียนในสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดปัตตานี 6 องค์ประกอบ 63 ตัวบ่งชี้ ดังนี้ ด้านการบริหารจัดการนโยบายและโครงการ การวิเคราะห์ข้อมูลตัวบ่งชี้การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้เรียน ด้านการบริหารจัดการด้านนโยบายและโครงการโดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับการส่งเสริมการเรียนรู้ดังนี้ การบริหารจัดการด้านนโยบายและแผนงานถือเป็นกลไกสำคัญที่กำหนดทิศทางและโครงสร้างการดำเนินงานของการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งนี้จากข้อมูลที่ได้ รับพบว่า การจัดทำนโยบายและแผนงานในพื้นที่ยังมีลักษณะกระจัดกระจาย ไม่ได้ถูกบูรณาการเป็นยุทธศาสตร์ระยะกลางหรือระยะ

ยาวที่ชัดเจน ซึ่งทำให้โครงการหรือกิจกรรมที่จัดขึ้นมักเกิดจากการดำเนินการแบบรายปีตามงบประมาณประจำปี ส่งผลให้ขาดความต่อเนื่องและไม่สามารถวัดผลสำเร็จในเชิงคุณภาพได้อย่างเป็นรูปธรรม ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวว่า “การจัดทำแผนปฏิบัติการยังอยู่ในช่วงการพัฒนา แต่ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่สะท้อนถึงความพยายามในการกำหนดทิศทางนโยบายให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งจะเอื้อต่อการวางรากฐานการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระยะยาวได้อย่างมีประสิทธิภาพ” (ปิยพร หอยสกุล, สัมภาษณ์, 5 มีนาคม 2568) องค์ประกอบที่ 1 ประกอบด้วย 12 ตัวบ่งชี้ ดังนี้

1. จัดการประชุมคณะกรรมการศกร.ระดับตำบล ประจำแต่ละภาคเรียนเพื่อชี้แจงนโยบาย และแนวทางในการทำงาน 2. สร้างความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับนโยบายที่มี การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น เพื่อให้ครู ศกร.ระดับตำบล สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ 3. หาแนวทางในการทำข้อตกลงร่วมกัน ระหว่างสกร. และภาคธุรกิจ เพื่อให้ภาคธุรกิจ ให้เครดิตในการจัดซื้อวัสดุ ครุภัณฑ์ ที่ จำเป็นต้องใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ก่อน เพื่อให้ครูศกร. สามารถจัด กิจกรรมได้ตามกรอบเวลาที่กำหนด 4. จัดประชุมเพื่อชี้แจงให้ภาคีเครือข่าย หรือ บุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม การเรียนรู้ ทราบเกี่ยวกับระเบียบเบิกจ่าย ของสกร. เพื่อสร้างความเข้าใจที่ตรงกัน 5. ปรับปรุงพัฒนาพื้นที่ อาคาร ให้เหมาะสม เพื่อเป็นการสร้างบรรยากาศที่ดีในการจัด กิจกรรมการเรียนรู้ 6. จัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือผู้เรียนกศน. พร้อมทั้งจัด เจ้าหน้าที่แนะแนวดูแลและให้คำปรึกษา 7. จัดให้มีการประชุมผู้ปกครองก่อนเปิดภาคการศึกษา เพื่อชี้แจงนโยบายของสกร 8. จัดให้มีสวัสดิการ ความมั่นคงที่จำเป็นสำหรับ บุคลากรของสกร 9. หาแนวทางในการเพิ่มจำนวนบุคลากรที่ ปฏิบัติงานของศกร.ระดับตำบล 10. ผู้บริหารมีการให้รางวัลหรือการยกย่องผู้เข้าร่วมโครงการดีเด่น 11. หน่วยงานให้โอกาสผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น 12. มีการสรุปผลและเผยแพร่บทเรียนเพื่อนำไปใช้ต่อยอด ด้านบุคลากร การวิเคราะห์ข้อมูลตัวบ่งชี้การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้เรียน ด้านบุคลากร โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับการส่งเสริมการเรียนรู้ดังนี้ บุคลากรนับเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งที่มีผลโดยตรงต่อความสำเร็จของการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เนื่องจากครูและเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบกิจกรรมต่าง ๆ คือผู้ทำหน้าที่หลักในการวางแผน ออกแบบ และดำเนินการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียน หากบุคลากรขาดความรู้ ความเข้าใจ และทักษะที่จำเป็นต่อการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ย่อมส่งผลให้การดำเนินกิจกรรมไม่สามารถตอบสนองต่อเป้าหมายที่แท้จริงได้ โดยเฉพาะในด้านการออกแบบกิจกรรมที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และกิจกรรมที่เสริมสร้างทักษะการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวว่า “การอบรมเพื่อเสริมทักษะการใช้เทคโนโลยีและการจัดกิจกรรมที่ตอบโจทย์ การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต จึงทำให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต” (พาอีซะ สะนิ, สัมภาษณ์, 5 มีนาคม 2568) ประกอบด้วย 10 ตัวบ่งชี้ ดังนี้

1. บุคลากรจัดหาอุปกรณ์และสื่อการเรียนรู้ที่ทันสมัย 2. จัดอบรมให้กับครูศกร. เกี่ยวกับ หลักการจัดการเรียนรู้ ให้กับผู้ ใหญ่ (Andragogy) 3. พัฒนาศักยภาพของครูศกร. ในด้านการ ทำงานร่วมกับชุมชนและเครือข่าย 4. ปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ และระดับความคาดหวัง ของครูศกร. เกี่ยวกับตัวผู้ผู้เรียนและบริบทของชุมชน 5. สร้างความเข้าใจกับครูศกร. เกี่ยวกับ ภารกิจ บทบาท และหน้าที่ของตนเอง 6. พัฒนาศักยภาพของครูศกร. เกี่ยวกับ การผลิตสื่อการเรียนรู้รูปแบบต่างๆ ที่ทันสมัย เพื่อใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 7. พัฒนาทักษะของครูกศน.ตำบล ในด้านการใช้เทคโนโลยี สื่อการเรียนการสอนยุคดิจิทัล 8. จัดกิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึง ความสำคัญของการศึกษา เพื่อให้สามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการประกอบอาชีพในอนาคต 9. จัดกิจกรรมที่สร้างจิตสำนึกที่ดีต่อชาติ ศาสนา

พระมหากษัตริย์ และสิ่งแวดล้อม 10. ส่งเสริมให้ครูศกร. ทำวิจัยเกี่ยวข้องกับ ชุมชน เพื่อนำมาพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับชุมชน ด้านการสนับสนุนทรัพยากร การวิเคราะห์ข้อมูลตัวบ่งชี้การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้เรียน ด้านการสนับสนุนทรัพยากร โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับการส่งเสริมการเรียนรู้ดังนี้

การสนับสนุนทรัพยากรเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตยังมีข้อจำกัดทั้งด้านงบประมาณและสื่อวัสดุอุปกรณ์ที่ไม่เพียงพอหรือไม่สอดคล้องกับความต้องการในพื้นที่ บุคลากรแม้ได้รับการอบรมแต่ยังจำเป็นต้องพัฒนาทักษะเชิงลึกเพิ่มเติม ความร่วมมือกับหน่วยงานท้องถิ่นส่วนใหญ่เป็นลักษณะเฉพาะกิจ ขาดระบบบูรณาการที่ยั่งยืน ผู้ให้ข้อมูลจึงเสนอให้จัดทำแผนปฏิบัติการร่วมกับภาคีเครือข่ายเพื่อระดมทรัพยากรและติดตามผลอย่างเป็นระบบ เพื่อให้การสนับสนุนทรัพยากรมีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อบริบทของชุมชนได้อย่างแท้จริง ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวว่า “การสนับสนุนทรัพยากรยังมีข้อจำกัดด้านงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และสื่อการเรียนรู้ ทำให้ต้องอาศัยทรัพยากรชุมชนมาประยุกต์ใช้ ทั้งยังเห็นว่าบุคลากรควรได้รับการพัฒนาทักษะเชิงลึกด้านการจัดกิจกรรม การใช้เทคโนโลยี และนวัตกรรมเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่” (ฮุสนีดา จะบือรง, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2568) องค์ประกอบที่ 3 ประกอบด้วย 10 ตัวบ่งชี้ ดังนี้ 1. สกร. มีสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับทุกช่วงวัย 2. สื่อการเรียนรู้ของ สกร. สามารถเข้าถึงได้ง่ายในชุมชน 3. แหล่งเรียนรู้ของ สกร. สนับสนุนการเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน 4.สกร. มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการใช้ห้องสมุดประชาชนอย่างต่อเนื่อง 5. ผู้เรียนสามารถใช้เทคโนโลยีในการแสวงหาความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ 6. ผู้เรียนสามารถสร้างความรู้ใหม่ๆ ที่สามารถใช้ประโยชน์ในชีวิตจริงได้ 7. การแสวงหาความรู้สนับสนุนให้ผู้เรียนทำการวิจัยหรือค้นคว้าความรู้ใหม่ 8. ผู้เรียนมีโอกาสแสวงหาความรู้จากกิจกรรมที่หลากหลาย 9. ผู้เรียนได้รับการสนับสนุนจากองค์กรในการแสวงหาความรู้มากขึ้น 10.ผู้เรียนมีความพร้อมในการนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน การวิเคราะห์ข้อมูลตัวบ่งชี้การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้เรียน

ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับการส่งเสริมการเรียนรู้ดังนี้ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตยังคงจำกัดอยู่ในรูปแบบการเข้าร่วมกิจกรรมที่หน่วยงานรัฐจัดขึ้น โดยขาดการมีส่วนร่วมตั้งแต่การวางแผน กำหนดเนื้อหา และประเมินผลร่วมกัน ส่งผลให้ชุมชนยังไม่รู้สึกเป็นเจ้าของกิจกรรมและการเรียนรู้อย่างแท้จริง ซึ่งจำเป็นต้องเสริมสร้างบทบาทแกนนำและกลไกการทำงานร่วมระหว่างชุมชนกับหน่วยงานเพื่อให้เกิดความยั่งยืน ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวว่า “ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมผ่านการจัดอบรมอาชีพและสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกับศูนย์การเรียนรู้ ซึ่งถือเป็นแนวทางที่ช่วยเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น” (พารีดะ ปาเกสาแม, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2568) องค์ประกอบที่ 4 ประกอบด้วย 11 ตัวบ่งชี้ ดังนี้ 1. ชุมชนสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของ สกร. 2.เครือข่ายชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรและกิจกรรมของ สกร. 3. สกร.มีการทำงานร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ ในพื้นที่อย่างใกล้ชิด 4. ชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้างและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของ สกร. 5. สกร. จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาทักษะอาชีพร่วมกับชุมชน 6.ชุมชนสนับสนุนทรัพยากรและงบประมาณสำหรับกิจกรรมการเรียนรู้ 7.สกร. มีการจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชนในประเด็นที่ตอบโจทย์ความต้องการในพื้นที่ 8.สกร. มีเครือข่ายที่สนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับท้องถิ่น 9. การมีส่วนร่วมของชุมชนช่วยเสริมสร้าง

การเรียนรู้ที่ยั่งยืนและมีประสิทธิภาพ 10.ชุมชนสนับสนุนให้ผู้เรียน สกร. สามารถเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาที่เหมาะสม 11.ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบการเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้เรียน

ด้านการใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ การวิเคราะห์ข้อมูลตัวบ่งชี้การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้เรียน ด้านการใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับการส่งเสริมการเรียนรู้ดังนี้ การสนับสนุนและส่งเสริมโอกาสการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่ประชาชนในพื้นที่ การนำสื่อและเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้กับกิจกรรมการเรียนรู้จึงนับเป็นแนวทางที่สามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการเรียนรู้ ตลอดจนช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจและมีแรงจูงใจในการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวว่า “การนำสื่อและเทคโนโลยีมาใช้เริ่มมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยถือเป็นโอกาสสำคัญในการพัฒนาศักยภาพบุคลากรและยกระดับกิจกรรมการเรียนรู้ให้มีความทันสมัยและตอบโจทย์ผู้เรียนได้ดียิ่งขึ้น” (อัซฮา บูละ, สัมภาษณ์, 11 มีนาคม 2568) องค์ประกอบที่ 5 ประกอบด้วย 10 ตัวบ่งชี้ ดังนี้ 1. สกร.ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในการจัดการเรียนรู้ 2. ผู้เรียนสามารถใช้เทคโนโลยีที่ สกร. จัดให้ในการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ 3. สกร. มีการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย 4. เทคโนโลยีที่ สกร. ใช้ช่วยเพิ่มความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ 5. สกร. มีการจัดอบรมการใช้เทคโนโลยีให้แก่ผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง 6. เทคโนโลยีที่ใช้ในการเรียนรู้ช่วยสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้เรียน 7. สกร. มีการพัฒนาแอปพลิเคชันเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง 8. เทคโนโลยีที่ สกร. ใช้ช่วยลดช่องว่างการเรียนรู้ในกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย 9. สกร. ใช้เทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ในพื้นที่ห่างไกล 10. เทคโนโลยีของ สกร. สนับสนุนการพัฒนาทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21

ด้านการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย การวิเคราะห์ข้อมูลตัวบ่งชี้การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้เรียน ด้านการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับการส่งเสริมการเรียนรู้ดังนี้ การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายยังจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมที่ต่อเนื่อง เช่น การประชุมวางแผนร่วมกัน การจัดทำข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) การสร้างเครือข่ายความรู้ระหว่างหน่วยงาน ตลอดจนการสื่อสารเป้าหมายและผลลัพธ์อย่างโปร่งใส ซึ่งจะช่วยสร้างความไว้วางใจและความยั่งยืนในการดำเนินงานร่วมกัน ส่งผลให้การเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับพื้นที่สามารถพัฒนาได้อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวว่า “การนำโปรแกรมออนไลน์และโซเชียลมีเดียมาประยุกต์ใช้ในกิจกรรม นับเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญที่จะพัฒนาไปสู่ระบบดิจิทัลเต็มรูปแบบเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง” (ซอฟฮานี ดาหะมะ, สัมภาษณ์, 12 มีนาคม 2568) องค์ประกอบที่ 6 ประกอบด้วย 10 ตัวบ่งชี้ ดังนี้ 1.ชุมชนมีส่วนร่วมระดมทรัพยากรจากแหล่งอื่นๆนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้เรียน 2. การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ยั่งยืนและครอบคลุม 3.การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ 4. ภาคีเครือข่ายมีการสนับสนุนกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่าง 5.เครือข่ายมีส่วนร่วมจัดหาวัสดุอุปกรณ์ต่างๆในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้เรียน 6. เครือข่ายมีส่วนร่วมกำหนดรูปแบบการเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้เรียน 7.เครือข่ายมีส่วนร่วมติดต่อประสานงานวิทยากรมาให้ความรู้กับผู้เรียน 8. เครือข่ายมีส่วนร่วมเลือกสื่อการเรียนการสอนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต 9. เครือข่ายมีส่วนร่วมประชาสัมพันธ์เผยแพร่กิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต 10. เครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

อภิปรายผล

ตัวบ่งชี้การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้เรียน สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยได้ศึกษาตัวบ่งชี้การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้เรียน สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดปัตตานี ได้วิเคราะห์ผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ หัวหน้างานการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน หัวหน้างานวิชาการ หัวหน้างานการจัด การศึกษาต่อเนื่อง หัวหน้างานบุคลากร หัวหน้างานวิชาการ หัวหน้างานนโยบายและแผน และหัวหน้างานการเงิน ได้ตัวบ่งชี้การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้เรียน สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดปัตตานี 6 องค์ประกอบ 63 ตัวบ่งชี้ ซึ่งมีความสำคัญกับการบริหารงานวิชาการเกี่ยวกับองค์ประกอบการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้เรียน ซึ่งตัวบ่งชี้ในแต่ละองค์ประกอบการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้เรียน สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดปัตตานีจึงกำหนดให้ตรงตามบริบทของผู้เรียนมากที่สุดเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้เรียน ดังนี้

1) องค์ประกอบด้านการบริหารจัดการด้านนโยบายและโครงการ กำหนดตัวบ่งชี้เกี่ยวกับกระบวนการสำรวจ วางแผน และวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ เพื่อให้การจัดการศึกษาตลอดชีวิตตอบสนองความต้องการผู้เรียนและสอดคล้องกับบริบทสังคมวัฒนธรรมของจังหวัดปัตตานี 2) องค์ประกอบด้านบุคลากร กำหนดตัวบ่งชี้เกี่ยวกับความรู้ความสามารถ และสมรรถนะของบุคลากรทางการศึกษาในการออกแบบและพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ที่ตรงกับความต้องการผู้เรียน เพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน 3) องค์ประกอบด้านการสนับสนุนทรัพยากร กำหนดตัวบ่งชี้เกี่ยวกับการจัดหาและใช้ประโยชน์จากสถานที่ แหล่งเรียนรู้ในชุมชน วัสดุ อุปกรณ์ และทรัพยากรต่างๆ ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตและส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง 4) องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน กำหนดตัวบ่งชี้เกี่ยวกับความร่วมมือระหว่างชุมชน แหล่งเรียนรู้ท้องถิ่น และผู้เรียน ในการร่วมวางแผน ดำเนินกิจกรรม และติดตามผลการเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน 5) องค์ประกอบด้านการใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ กำหนดตัวบ่งชี้เกี่ยวกับการนำสื่อการเรียนรู้และเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ทั้งออนไลน์และออฟไลน์ เพื่อเพิ่มช่องทางการเข้าถึงความรู้และส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง 6) องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายกำหนดตัวบ่งชี้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันการศึกษา และภาคประชาสังคม ในการสนับสนุนกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้ผู้เรียนเข้าถึงโอกาสการเรียนรู้ที่หลากหลาย สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปพนจูน คิมูระ (2566) เกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตกับประสบการณ์ที่หลากหลายในการเตรียมความพร้อมในการเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา ในขณะที่ เมธชนพ์ ประจวบลาภ (2566) พบว่า หลักการบริหารศูนย์การเรียนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีความสำคัญต่อการจัดการเรียนรู้ในโลกยุคดิจิทัล ดังนั้นผู้บริหารสกร. จึงควรนำองค์ประกอบดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ในสถานศึกษาของตนเองตามบริบทของสถานศึกษาภายใต้ข้อจำกัดแต่ละพื้นที่ ซึ่งจะช่วยให้สถานศึกษาสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ข้อค้นพบจากการสัมภาษณ์เป็นองค์ประกอบที่ค้นพบโดยผู้วิจัยในการสัมภาษณ์หัวหน้างานทั้ง 7 ฝ่ายในสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดปัตตานี ที่ได้ตัวบ่งชี้ในข้อที่ 5) ด้านการใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ กำหนดตัวบ่งชี้เกี่ยวกับกำหนดตัวบ่งชี้เกี่ยวกับการนำสื่อการเรียนรู้และเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ทั้งออนไลน์และออฟไลน์ เพื่อเพิ่มช่องทางการเข้าถึงความรู้และส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาตัวบ่งชี้การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้เรียน ยังไม่มีการศึกษาผลของการนำไปใช้หรือประสิทธิผลของการนำไปใช้ จึงควรศึกษาถึงผลจากการนำตัวบ่งชี้การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้เรียน สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดปัตตานี ด้วย

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเฉพาะในจังหวัดปัตตานีเท่านั้น จึงควรมีการศึกษาเพิ่ม จากกลุ่มตัวอย่างของสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมทั้งสามจังหวัดชายแดนใต้ เพื่อให้ได้ตัวบ่งชี้การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้เรียน ในภาพรวม

เอกสารอ้างอิง

ราชกิจจานุเบกษา. (2566). *พระราชบัญญัติส่งเสริมการเรียนรู้ พ.ศ. 2566: ยกระดับสำนักงาน กศน. เป็นกรมส่งเสริมการเรียนรู้*. https://www.accon.co.th/act/promote-learning-2566/

กษมา ชนะวงศ์. (2564). *รูปแบบการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนโรงเรียนเอกชน* (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยนเรศวร. https://nuir.lib.nu.ac.th/dspace/bitstream/123456789/4055/3/60032155.pdf

ปพนจูน คิมูระ. (2566). *การเรียนรู้ตลอดชีวิตกับประสบการณ์ที่หลากหลายในการเตรียมความพร้อมในการเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. https://ethesisarchive.library.tu.ac.th/thesis/2023/TU_2023_6219030076_18231_29285.pdf

ปิยะ ศักดิ์เจริญ. (2558). *ทฤษฎีการเรียนรู้ผู้ใหญ่และแนวคิดการเรียนรู้ด้วยการชี้นำตนเองกระบวนการเรียนรู้เพื่อการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต. วารสารพยาบาลทหารบก, 16*(1), 8–13. https://he01.tci-thaijo.org/index.php/JRTAN/article/view/35127

เมธชนพ์ ประจวบลาภ. (2566). *หลักการบริหารศูนย์การเรียนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต. วารสารราชภัฏสุรินทร์วิชาการ, 5*(1), 33–45. https://so10.tci-thaijo.org/index.php/jasrru/article/view/581

จักรวุฒิ ชนะะพันธุ์, กฤษดา เฉ่งพานิช, วิลาสา อารีรัตน์, & มนัสนันท์ สิทธิสมบูรณ์. (2558). *รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดชัยภูมิ*. วารสารครุศาสตร์ราชภัฏชัยภูมิ, *11*(2), 13–26. https://so03.tci-thaijo.org/index.php/educhai/article/view/71912

อติพร เกิดเรือง. (2565). *การจัดการการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนไทยยุค 4.0*. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, 7*(2), 165-183. https://so04.tci-thaijo.org/index.php/JSBA/article/download/255709/174591/946730

القيادة الإدارية الإسلامية وأثرها في تطوير أداء الكوادر التعليمية لمدارس الأهلية

دراسة ميدانية على نموذج منطقة رانج – ولاية فطاني – جنوب يلند

مأنوساك تؤتيان

أيوب كانجا

محمد زكي بن مصطفى ماسوه

صاحب البحر بن مونج

القيادة الإدارية الإسلامية وأثرها في تطوير أداء الكوادر التعليمية لمدارس الأهلية دراسة ميدانية على نموذج منطقة رانج – ولاية فطاني – جنوب يلند

مأنوساك تؤتيان[1] أيوب كانجا[2] محمد زكي بن مصطفى ماسوه[3] صاحب البحر بن مونج[4]

الملخص

كشف الدراسة عن القيادة الإدارية الإسلامية وأثرها في تطوير أداء الكوادر التعليمية لمدارس الأهلية، بدائرة رانج ولاية فطاني، والدراسة ذات الطابع الميداني في جمع المعلومات وفي إجراء الدراسة، ومن ضمن أسباب اختيار الموضوع: مسيس الحاجة إلى دراسة شاملة من أرض الواقع تشمل كل جوانب القيادة الإدارية التي من شأنها ترفع من كفاءة أداء الكوادر التعليمية، لأن مثل هذه الدراسات من طبيعتها ستكشف السلبيات والإيجابيات، فنعمل في تطوير الإيجابيات ونحاول أن نقلل من السلبيات. **وتهدف الدراسة** إلى: التعريف لقيادة الإدارية الإسلامية وإبراز الدور الذي تؤديه لبلوغ أهدافها عن طريق أداء جيد وفعال للمدرسين، وإبراز أهمية القيادة الإسلامية الناجحة ومساهمتها في تحسين أداء العاملين. **واتبعتْ الدراسة** المنهج الوصفي التحليلي في استخلاص العلاقة بين متغيري الدراسة وذلك من خلال تحليل وتفسير نتائج دراسة الحالة والمتغيرات الرئيسية، واستُخدِمَت أداة الاستبانة في جمع البيا ت عتباره الأكثر توافقا مع طبيعة البحث. **وأظهرت نتائج الدراسة** إلى: أن ولاية فطاني تقع في جنوب يلند وتعد إحدى الولا ت الجنوبية الثلاث، وتتميز نها ذات طابع إسلامي تتمتع بعراقة ريخها الإسلامي وأصولها الملايوية وتتمتع لقوانين والأنظمة الخاصة لمسلمين، والدراسة قامت على التعرف درجة ممارسة القائد الإداري نمط القيادة الإدارية من منظور إسلامي في تحسين أداء الكوادر التعليمية لمدارس الأهلية من وجهة نظر المعلمين، ومن خلال تحليل البيا ت أفراد العينة لمحاور الاستبانة أن هناك تفاوت في درجة اختيار البدائل وأيضا في المتوسط الحسابي والانحراف المعياري لكل محور. ومن خلال النتائج التي أظهرتها الدراسة **يمكن تطبيقها** في مجال القيادة الإدارة لرفع مستوى الكوادر التعليمية من نواحي أهمها اشراك المعلمين في وضع الرؤية المستقبلية للمؤسسة الي يعمل فيها، وأن تحفيز الجهة العليا في المؤسسة للكوادر التعليمية يعطي نتائج أفضل.

الكلمات المفتاحية: القيادة، الإدارية، تطوير، الكوادر التعليمية، المدارس الأهلية.

[1] دكتور وعضو هيئة التدريس بكلية العلوم الإسلامية جامعة الأمير سونكلا فرع فطاني/ يلند (manoosak.t@psu.ac.th).

[2] دكتور وعضو هيئة التدريس بكلية العلوم الإنسانية والاجتماعية جامعة الأمير سونكلا فرع فطاني/ يلند (ayu.k@psu.ac.th).

[3] أستاذ مساعد وعضو هيئة التدريس بكلية أصول الدين وعلوم القرآن واللغة العربية جامعة (Uni SHAMS) قدح/ماليز. (zaki@unishams.edu.my).

[4] أستاذ مساعد وعضو هيئة التدريس بكلية العلوم الإنسانية والاجتماعية جامعة الأمير سونكلا فرع فطاني/ يلند (sorhibulbahree.b@psu.ac.th)

للمقدمة

الحمد لله الذي خلق الإنسان علمه البيان، والصلاة والسلام على سيد محمد ﷺ خير من علَّم وأدَّب، وعلى آله وأصحابه الأخيار الأمجاد، وعلى جميع رسل وانبياءه. أما بعد: فتشكل القيادة محورا هاما ترتكز عليه مختلف النشاطات في المؤسسات التعليمية العامة والخاصة على حد سواء، وفي ظل كثرة هذه المؤسسات وكبر حجمها وتشعب أعمالها، وتنوع العلاقات الداخلية وتشابكها، و ثرها لبيئة بموجة التقدم التكنولوجي المتسارع، الذي نتجت عنه تغيرات وتطورات تداخلت مع بعضها البعض، وكان من الضروري إحداث تغيرات وتطورات مهمة، لا تتحقق إلا لأداء الفعال والجيد لمختلف المهام والعمليات الإدارية بغية تحقيق الأهداف المحددة (ابن جيمة عمر، زكر صديق ، 2018).

ولأهمية القيادة التربوية كان يجب أن نبين "أهمية المركز القيادي في المؤسسات أ ً كان نوعها، وفي المؤسسات التربوية على وجه الخصوص لذا نجد أن الإسلام قد عني عناية فائقة في عملية اختيار القائد، بل إن الإسلام قد حدد للقادة السلوك المطلوب منهم والعمل الذي يجب أن يقوموا به على أكمل وجه" (الحاج محمد ، طاهر صامد ، 1989) ولأن هذه الدراسة (يرى الباحث بعد عمل مسح عام) بحاجة إلى الوقوف على بعض دور القيادية الإدارية في تحسين أداء الكوادر التعليمية التربوية القائمة على ضوء ومنهجية إسلامية، المستخلصة من القرآن الكريم والسنة النبوية الشريفة، ومع توضيح كيفية الاستفادة منها في إدارة معاهد ومؤسساتنا التربوية، واخترت دور القيادة الإدارية محددات للبحث في كونها تجسد معالم القيادة التربوية الإسلامية، وتمثلت دورة القيادية الإدارية في الواجبات التي ينبغي على القائد المسلم القيام بها، والوقوف على معايير القيادة التربوية في الإسلام، بما تتناسب مع الفكر التربوي الإسلامي. آمل أن تساعد هذه الدراسة القائمين على العملية التربوية في دائرة (رانج) وما جاورها بولاية فطاني، الاستفادة من نتائجها في مجال تعميق العلاقة بين القيادية الإدارية والكوادر التعليمية والعمل على تحسينها، بما يلائم الواقع للارتقاء لعملية التربوية، ولتحقيق وممارسة القيادة التربوية الإسلامية.

سبب اختيار الموضوع

1. جاء اختيار هذا الموضوع استجابةً للحاجة الملحة إلى دراسة ميدانية متعمقة تُسلّط الضوء على واقع القيادة التربوية في المؤسسات التعليمية، لما لها من ثير مباشر في تحسين أداء المعلمين والإداريين، وتهيئة بيئة عمل محفزة تدعم التميز التربوي والإداري.

2. تُتيح هذه الدراسة فرصة لفهم الممارسات القيادية الحالية، وتحديد جوانب القوة لتعزيزها، ورصد أوجه القصور لمعالجتها، بما يُسهم في رفع كفاءة العمل الإداري والتربوي، بما ينعكس إيجا ً على جودة الكوادر وتحسين كفاءة الإدارة التعليمية، وتحقيق جودة التعليم بصورة شاملة.

مشكلة الدراسة

1. ما مدى ممارسة القيادة الإدارية الإسلامية وأثرها في تطوير مستوى أداء المدرسين والعاملين في المؤسسة التعليمية.

2. هل توجد فروق ذات دلالة إحصائية عند مستوى دلالة (0.05) بين متوسطات درجات تقدير عينة الدراسة في ممارسة نمط القيادة للإداريين في تحسين أداء المدرسين من وجهة نظر المعلمين تعزى لمتغيرات الدراسة.

أهداف الدراسة

تهدف هذه الدراسة إلى ما يلي:

1. تقديم تعريف موسع عن القيادة الإدارية الإسلامية، مع تسليط الضوء على الدور المحوري الذي تؤديه في تحقيق أهداف المؤسسة التعليمية من خلال دعم الأداء الجيد والفعّال للمعلمين.
2. إبراز أهمية القيادة الناجحة ومساهمتها في تحسين أداء العاملين بدائرة رانج، ولاية فطاني.
3. معرفة الأنماط أو الأساليب القيادية للمساهمة في تغيير أو في رفع من كفاءة الكوادر التعليمية.

منهج الدراسة

اتبع الباحث المنهج الوصفي عتباره أكثر المناهج ملائمة لطبيعة الدراسة، و لتالي الوصول الى معرفة دقيقة عن موضوع القيادة الإدارية الإسلامية وأثرها في تحسين الأداء، حيث يسمح المنهج بتوفير صورة عن الوضع الحالي للظاهرة المدروسة بوصفها وصفا موضوعيا ومن ثم تشخيصها، والكشف عن مختلف عناصرها وتحليل تلك البيا ت.

للمبحث الأول: دور القيادة الإدارية في تطوير التعليم والمدارس الأهلية بجنوب يلند.

اهتم المسلمون في منطقة فطاني لتعليم الإسلامي والديني منذ القدم، فكانت فطاني منذ القدم مركزا للتعليم الإسلامي في منطقة الملايو، حيث كان يفد إليها الطلاب من ماليز وإندونيسيا وأيضا طلاب من المناطق المجاورة للالتحاق بمدارسها ومراكزها التعليمية، التي كانت تعنى بتدريس العلوم الشرعية واللغة العربية، وكان المعلمون والمشايخ الذين يدرسون بها يقضون سنوات طويلة في الحرمين الشريفين، ينهلون من المعارف والعلوم الإسلامية، قبل أن يسمح لهم لتدريس في مدارس ومعاهد فطاني (فتحي، أحمد، 2009م). وفي العصر الحالي اهتم أهل فطاني لتعليم الإسلامي كما فعل أجدادهم من قبل فأسسوا المدارس والمعاهد؛ رغبة منهم في الحفاظ على هويتهم الإسلامية والتفقه في علوم الشريعة واللغة العربية. وامتدادًا للصروح العلمية الكثيرة التي شيدتها الحضارة الإسلامية في عالم الملايو، فإن فطاني قد تصدرت في عهدها المكانة التعليمية والعلمية في عالم الملايو، إذ هي مهد "الإسلام" بعد آتشه في اندونيسيا، فلم يختلف فطاني في مجال تعليم المسلمين في صدر الإسلام عن سائر مناطق العالم الإسلامي من حيث طرقه، ومراكزه، ومراحله، ومناهجه، ومستو ته (آدم، بمبا، 2009م). وذكر الباحث (أوي، فريد، 2011م) في بحثه في هذا الصدد أن ازدهار التعليم في مملكة فطاني بدأت في القرن 16 فترة حكم السلاطين آن ذاك بداية من حكم السلطان هيجو من فترة

1584م /1616م إلى نهاية حكم السلطان كونينج من فترة 1635م/1686م فبدأ التعليم الإسلامي يزدهر ويتطور حتى أخذ الإسلام يدب ويمشي في عروق أبناء الملايو الفطاني، حتى لقبت فطاني بدار المعارف، وذلك لأنها أمدتّ الحضارة الإسلامية لأبناء أرخبيل الملايو بكوكبة من العلماء والكتّاب وجاء تصدر أولئك في العلم كونهم شيوخ الد ر العلمية في فطاني.

ومع ازدهار التعليم الذي أخذ ينمو ويستحدث طرقاً وأساليب متنوعة في سبيل إيصال العلم للجيل الجديد، وبروز علماء من جيل أبناء الملايو الفطاني، وظهور حركة التأليف. فقد أدى إلى ظهور ثمرة الازدهار والتطور التعليمي، ومن بين هذه الثمرات استحداث نظام تعليمي جديد وما يسمى لتعليم الكتاتيب (مدمان، حسن، 2001م). وهي عبارة عن أكواخ صغيرة بنيت للإقامة القصيرة، واصطلاحاً: تطلق على المؤسسات التعليمية الدينية المنتشرة في فطاني بنظام الحلقات الدراسية القديمة، ويديرها ويشرف عليها الشيخ ويطلق عليه (توان كورو) ويسكنون لقرب من المصلى، ويبني الطلاب أكواخاً صغيرة بجواره يتعلمون وينهلون من العلوم الشرعية. ويستخلص من هذا العرض أن علماء فطاني كان لهم الدور الكبير في انتشار العلم في أرجاء البلاد وساهموا بشكل كبير في الحفاظ على الهوية الملايوية والإسلامية، وهذا تج على القيادة الإدارية الراشدة في التخطيط وفي توظيف الكوادر العلمية في بناء جيل واعي يحمل عبء هذا الدين وفي نشر التعاليم الإسلامية (جافاكيا، جي أوسينج، 1996م).

وأما المدارس النظامية فأول مدرسة نظامية إسلامية أنشئت هي مدرسة المعارف الوطنية في محافظة فطاني، أسسها الشيخ حاج وان محمد سولنج بن عبد القادر الفطاني في عام 1924م، وكان الهدف منها تعليم العلوم الشرعية بطريقة نظامية حديثة، لكن مسيرتها لم تدم طويلا فلم تتجاوز الثلاث سنوات (عبد القادر، أحمد، 1994م).

وفي مطلع الخمسينات من القرن العشرين برزت مدارس إسلامية أخرى أنشأها الفاضل الدكتور الحاج هارون بن الحاج محمد طاهر بولاية جالا، وذلك عام 1951م ويعرف بمعهد البعثات الدينية، وفي عام 1963م أنشأ مدرسة أخرى للبنات ويعرف بمعهد الإرشاد، وهما على قطعة أرض موقوفة من قبل المحسنين. وفي عام 1965م تم إنشاء مؤسسة الثقافة الإسلامية التي تمثل هيئة الإشراف على المعهدين المذكورين بعد أن حصلت على رخصتها الرسمية من قبل إدارة التعليم الحكومي (لؤما، دنيال ، 2002م).

وانطلاقا من سيس المعهدين، أخذت المدارس الأخرى تشق طريقها إلى الوجود وتنتشر بشكل واسع في المحافظات الأخرى، وقد أطلق على هذه المعاهد أسماء ومسميات مختلفة، منها سم المؤسس، أو سم المنشأ.

لمبحث الثاني: الإجراءات المنهجية للدراسة.

1. منهج الدراسة: اتبع الباحث المنهج الوصفي في الدراسة لأنه يعطي تقريرا عن خصائص موقف معين أي يوصف العوامل الظاهرة، وتعتبر طبيعة البحوث الوصفية أسهل من حيث فهمها واستيعابها (عبد الفتاح، محمد، 2006م). والتي نحاول من خلاله وصف الظاهرة موضوع الدرلسة، وتحليل بيا تها وبيان العلاقة بين مكو تها والآراء التي تطرح حولها والعمليات التي تتضمنها والآ ر التي تحدثها، وهو أحد أشكال التحليل والتفسير العلمي لمنظم لوصف ظاهرة

أو مشكلة محددة وتصويرها كمياً عن طريق جمع بيا ت ومعلومات مقننة عن الظاهرة أو المشكلة وتصنيفها وتحليلها وإخضاعها للدراسات الدقيقة (شحاتة، سليمان، 2005م).

2. مجتمع الدراسة: تمثل مجتمع الدراسة المعلمون الذين يعملون في مجال التدريس لمعاهد الأهلية الإسلامية، والدراسة شملت القسمين الشرعي والأكاديمي، بدائرة رانج، ولاية فطاني.

3. عينة الدراسة: وتمثلت عدد أفراد عينة الدراسة والذي بلغ عددهم (176) معلماً من المجتمع نفسه بنسبة تقديرية 52.5%، واعتمد في اختيار عينة الدراسة على أسلوب العينة العشوائية البسيطة والتي تقوم على الصدفة، وهي أبسط أنواع العينات رغم أنها تتبع خطوات معروفة وممنهجة.

الجدول رقم (1): يوضح توزيع أفراد عينة الدراسة من حيث الدلالة على العمر

		التكرار	النسبة المئوية	النسبة الصالحة	النسبة التراكمية
Valid	20-30	40	22.7	22.7	22.7
	31-40	99	56.3	56.3	79.0
	41-50	26	14.8	14.8	93.8
	50 فوق	11	6.3	6.3	100.0
	المجموع	176	100.0	100.0	

وتشير البيا ت في الجدول رقم (1) إلى أن أكثر الفئة العمرية المشاركة في الإجابة على الاستبانة تتراوح أعمارهم ما بين 31-40 عامًا بمعدل التكرارات 99 مرة وتقدر بنسبة 56.3%، وتليها الفئة العمرية ما بين 20-30 عامًا بمعدل التكرارات 40 مرة تقدر بنسبة 22.7%، في حين سجلت الفئة العمرية الأقل نسبة فوق الخمسين بمعدل التكرارات 11 مرة وبلغت النسبة المئوية 6.3%.

الجدول رقم (2): يوضح توزيع أفراد عينة الدراسة من حيث الدلالة على نوع المؤهل

		التكرار	النسبة المئوية	النسبة الصالحة	النسبة التراكمية
Valid	دبلوم	12	6.8	6.8	6.8
	بكالوريوس	149	84.7	84.7	91.5
	ماجستير	6	3.4	3.4	94.9
	أخرى	9	5.1	5.1	100.0
	المجموع	176	100.0	100.0	

وكما يشير الجدول رقم (2) أن مستوى التأهيل العملي لأفراد العينة كما جاءت في الجدول كانت متعددة، فحتل في المركز الأول حاملي شهادة البكالوريوس بمعدل التكرارات 149 مرة بنسبة 84.7%، ومنهم من تحصل على شهادة الدبلوم بنسبة بلغت 6.8% بمعدل التكرارات 12 مرة، وآخر هذه المؤهلات المسجلة خرى.

الجدول رقم (3): يوضح توزيع أفراد عينة الدراسة من حيث الدلالة على سنوات الخبرة

		التكرار	النسبة المئوية	النسبة الصالحة	النسبة التراكمية
Valid	1-5	47	26.7	26.7	26.7
	6-10	69	39.2	39.2	65.9
	أكثر من 10	60	34.1	34.1	100.0
	المجموع	176	100.0	100.0	

يوضح الجدول رقم (3) الفروق ذات دلالة إحصائية تعزي لمتغير سنوات الخبرة لأفراد العينة في الدراسة، فنجد أعلى نسبة سجلت 39.2% التي تشير أن الخبرة من 6-10 سنوات هم الأكثرية من أفراد العينة بمعدل التكرارات 69 مرة، وأن هذه المدة كافية لتقييم دور القيادة في تحسين أداء الكوادر التعليمية، وسجلت أكثر من 10 سنوات خبرة في مجال العمل بنسبة 34.1% بمعدل التكرارات 60 مرة فهذه أيضا نسبة عالية وخبرة كافية لفهم دور القيادة.

4. أداة الدراسة: اعتمد الباحث في الدراسة على أداة الاستبانة في قياس درجة دور القيادة الإدارية في تحسين أداء الكوادر التعليمية، واعتمد على هذه الاداة لما لها من أهمية في جمع البيا ت الميدانية التي تخص موضوع دراستنا، وقد بلغ عدد عباراتها بعد صياغتها النهائية (25) عبارة موزعة على خمس محاور أساسية، حيث أعطى لكل عبارة وزن مدرج وفق سلم متدرج (ليكرت) الخماسي وهي: (دائماً، غالباً، أحيا ً، دراً، أبداً) وأُعْطِيَتْ الأوزان التالية (5 - 4 – 3 – 2 – 1) لمعرفة درجة ممارسة القيادة الإدارية في تحسين أداء الكوادر التعليميةمن وجهة نظر المعلمين. وإلى جانب هذه الأداة استخدمنا أداة المقابلة لما لها أهمية أيضاً في ايضاح المعلومات والكشف عن بعض الثغرات التي تزيد من الحقائق.

جدول رقم (4): توزيع الدرجات التقديرية للتدرج في الخيارات

الرقم	مستوى التدرج التي تبين مدى التكرار أو القيام مر ما	الوزن التقديري
1	دائماً، وتعني أن هذا العمل يحصل بشكل متكرر	5
2	غالباً، وتعني أن هذا العمل يحصل في أكثر الأحيان	4
3	أحيا ً، أن هذا العمل يحصل بشكل متقطع	3
4	دراً، أن هذا العمل قلَّ ما يحدث.	2
5	أبداً، أن هذا العمل لا يحصل بتا ً.	1

5. الأساليب الإحصائية: اعتمد في هذه الدراسة على تحليل البيا ت ثم تفريغها وتحليلها احصائيا بواسطة الحاسوب البرامج الاحصائي (spss) وذلك للإجابة على أسئلة الدراسة بطريقة النسب المئوية بحساب التكرارات المطلقة، ثم التعرف على نتائج المتوسط الحسابي والانحراف المعياري، ويليه حساب مستوى العبارة، وفي النهاية استطاعت الباحثة التعرف على رتبة العبارة من حيث ترتيبها في الفقرات، وهذا كله بعد جمع الاستبا ت وفرزها وتفريغها في جداول وجمع نتائجها وتحويلها الى نتائج معقولة.

للمبحث الثالث: نتائج الدراسة ومناقشتها.

نتيجة المحور الأول وعنوانه: "الرؤية المستقبلية" وهذه العبارة تعبر عن الرؤية المستقبلية من قبل القائد الإداري وأثرها على دور القيادة الإدارية في تحسين أداء الكوادر التعليمية. واستُخدِمت النسب المئوية والتكرارات المطلقة، والتعرف على المتوسط الحسابي، والانحراف المعياري للعبارة، مع تحديد رتبتها من بين العبارات في كل المحاور.

الجدول رقم (5) التوزيع النسبي لإحصائيات آراء أفراد العينة حول عبارات المحور الأول

الرقم	العبارة	البدائل					متوسط حسابي	انحراف معياري	المستوى	الترتيب
			دائمًا	غالبًا	أحيانًا	نادرًا	لا يحدث				
1	تحرص القيادة الإدارية على صياغة رؤية مستقبلية واضحة	ت	60	85	30	1	0	1.84	0.71	متوسط	5
		%	34.1	38.3	17.0	0.6	0.0				
2	يراعي المرونة عند صياغة الرؤية المستقبلية بما يتوافق مع مستجدات العصر	ت	24	107	40	3	2	2.16	0.71	متوسط	3
		%	13.6	60.8	22.7	1.7	1.1				
3	ينشر الرؤية للعاملين سلوب يحفزهم على التقبل لتحسين الأداء	ت	30	88	48	8	2	2.23	0.82	متوسط	1
		%	17.0	50.0	27.3	4.5	1.1				
4	يمتلك المهارات اللازمة للعمل على تحقيق لرؤية المستقبلية	ت	44	74	49	5	4	2.15	0.91	متوسط	4
		%	25.0	42.0	27.8	2.8	2.3				
5	يمتلك صورة واضحة عن عمليات التحسين والتطوير التي تتطلع إلى إنجازها	ت	31	88	50	3	4	2.21	0.83	متوسط	2
		%	17.6	50.0	28.4	1.7	2.3				

ويشير الجدول أن توزيع التدرج التي تبين مدى التكرارات أو القيام بذلك العمل، والمتوسط الحسابي، والانحراف المعياري للعبارات فهي كالآتية:

فاحتلت العبارة رقم (3) والتي تنص على " ينشر الرؤية للعاملين سلوب يحفزهم على التقبل لتحسين الأداء" المرتبة الأولى بمتوسط حسابي وقدره 2.23، و نحراف معياري بدرجة 0.82، وإذا نظر إلى درجات البدائل فنجد درجة غالبًا سجلت 88 في عدد التكرارات بوزن نسبي قدره 50.0%، فهذا يدل أن هذا العمل يحصل في أكثر الأحيان، ويفْهَم

من هذا أيضًا أن القائد الإداري ينشر الرؤية المستقبلية للعاملين سلوب التحفيز لتحسين أداء المعلم، وأما قوة مستوى العبارة فهي في المستوى المتوسط.

وأن فئة كبيرة من أفراد العينة اختاروا مستوى التدرج في البدائل درجة غالبًا التي تدل على أن هذا العمل يحصل في كثير من الأحيان، وهناك تفاوت واضح بمستوى التدرج بدرجة دائمًا التي تدل على أن هذا العمل يحصل بشكل متكرر، بينما نجد مستوى التدرج درجة درًا ودرجة لا يحدث شبه معدومة في اختيار أفراد العينة والتي تدل على أن هذا العمل قلَّ ما يحدث أو لا يحدث بتا ً.

وهذا يدل أن القيادة الإدارية من وجهة نظر المعلمين حريض على نشر الرؤية المستقبلية للمعلمين وأنه لديه دراية مة لما له أثر في تحفيز المعلمين ورفع كفاءتهم في التعليم.

نتيجة المحور الثاني وعنوانه: "واجبات القائد الإداري" وهذا العنوان يعبر عن واجبات القائد الإداري وأثرها على دور القيادة الإدارية في تحسين أداء الكوادر التعليمية.

الجدول رقم (6) التوزيع النسبي لإحصائيات آراء أفراد العينة حول عبارات المحور الثاني

الرقم	العبارة		البدائل					متوسط حسابي	انحراف معياري	المستوى		الترتيب
			دائمًا	غالبًا	أحيا ً	درًا	لا يحدث					
1	يتابع تنفيذ القرارات المتخذة	ت	54	93	27	1	1	1.88	0.72	متوسط		5
		%	30.7	52.8	15.3	0.6	0.6					
2	يفوض المعلمين بتنفيذ المهام الإدارية والفنية مع المتابعة.	ت	32	102	39	1	2	2.09	0.72	متوسط		3
		%	18.2	58.0	22.2	0.6	1.1					
3	يعمل على تطوير التعليم والتعلم داخل وخارج المدرسة.	ت	48	87	36	4	1	1.99	0.78	متوسط		4
		%	27.3	49.4	20.5	2.3	0.6					
4	يساهم في تطوير كفاءة المعلمين من خلال الدورات التدريبية وغيرها.	ت	37	90	46	1	2	2.10	0.76	متوسط		2
		%	21.0	51.1	26.1	0.6	1.1					
5	ينمي الإحساس لمسئولية لدى المعلمين.	ت	35	94	38	3	6	2.15	0.87	متوسط		1
		%	19.9	53.4	21.6	1.7	3.4					

ويشير الجدول جاءت العبارة الخامسة والتي تنص على "ينمي الإحساس لمسؤولية لدى المعلمين" المرتبة الأولى من حيث إجا ت أفراد العينة بمتوسط حسابي 2.15، و نحراف معياري بدرجة 0.87، وتشير درجات البدائل أن درجة غالبًا سجلت أعلى نسبة في التكرارات بمجموع 94، بوزن نسبي وقدره 53.4%، فهذا يدل أن هذا العمل يحصل

في كثير من الأحيان وأن القائد الإداري لديه التزام في تنمية الإحساس لمسؤولية لدى المعلمين بغية تطويرهم وتحسين أدائهم في التدريس، وكانت قوة مستوى العبارة في المستوى المتوسط.

وأن فئة كبيرة من أفراد العينة اختاروا مستوى التدرج في البدائل درجة غالبًا التي تدل على أن هذا العمل يحصل في كثير من الأحيان، وهناك تفاوت واضح في مستوى التدرج بدرجة دائمًا التي تدل على أن هذا العمل يحصل بشكل متكرر، بينما نجد مستوى التدرج درجة درًا ودرجة لا يحدث شبه معدومة في اختيار أفراد العينة والتي تدل على أن هذا العمل قلَّ ما يحدث أو لا يحدث بتا ً .

وهذا يدل أن القيادة الإدارية يشركون المعلمين في أمور الإدارة فقد سجلت بدرجة غالبا وهذا يدل لأن العمل يحصل في كثير من الأوقات مما ينمي لدى المعلمين الشعور لمسؤولية. وهذا دليل على القيادة الناجحة في الإدارة هي المشاركة في العمل الجماعي.

نتيجة المحور الثالث وعنوانه: "التخطيط الاستراتيجي" وهذا العنوان يعبر عن التخطيط الاستراتيجي للقائد الإداري وأثره على دور القيادة الإدارية في تحسين أداء الكوادر التعليمية.

الجدول رقم (7) التوزيع النسبي لإحصائيات آراء أفراد العينة حول عبارات المحور الثالث

الرقم	العبارة		البدائل					متوسط حسابي	انحراف معياري	المستوى	الرتبة
			دائمًا	غالبًا	أحيا ً	درًا	لا يحدث				
1	يوعي الكوادر التعليمية همية جودة التعليم.	ت	60	73	40	3	0	1.92	0.79	متوسط	5
		%	34.1	41.5	22.7	1.7	0.0				
2	يضع الخطة السنوية للمدرسة وفقاً للتغييرات المستقبلية.	ت	44	87	37	6	2	2.06	0.83	متوسط	1
		%	25.0	49.4	21.0	3.4	1.1				
3	يلتزم في تنفيذ متطلبات الخطة الاستراتيجية.	ت	44	86	40	5	1	2.05	0.80	متوسط	2
		%	25.0	48.9	22.7	2.8	0.6				
4	يحرص على إدارة الأولو ت في تنفيذ الخطة.	ت	40	102	27	3	4	2.03	0.81	متوسط	4
		%	22.7	58.0	15.3	1.7	2.3				
5	يتبنى الأسلوب العلمي في التخطيط لتحسين الأداء.	ت	41	89	45	0	1	2.04	0.73	متوسط	3
		%	23.3	50.6	25.8	0.0	0.6				

ويشير الجدول أن العبارة الثانية والتي تنص على "يضع الخطة السنوية للمدرسة وفقًا للتغييرات المستقبلية" المرتبة الأولى من حيث إجا ت أفراد العينة بمتوسط حسابي 2.06، و نحراف معياري بدرجة 0.83، وتشير درجات البدائل أن درجة غالبًا سجلت أعلى نسبة في التكرارات بمجموع 87، بوزن نسبي وقدره 49.4%، فهذا يدل أن هذا العمل يحصل في كثير من الأحيان وأن القائد الإداري يضع خطة السنوية للمدرسة وفقًا للتغييرات المستقبلية وهذا كله بغية تطوير وتحسين أداء المعلمين في التدريس، وكانت قوة مستوى العبارة في المستوى المتوسط.

وأن فئة كبيرة من أفراد العينة اختاروا مستوى التدرج في البدائل درجة غالبًا التي تدل على أن هذا العمل يحصل في كثير من الأحيان، وهناك تفاوت واضح في مستوى التدرج بدرجة دائمًا التي تدل على أن هذا العمل يحصل بشكل متكرر، بينما نجد مستوى التدرج درجة درًا ودرجة لا يحدث شبه معدومة في اختيار أفراد العينة والتي تدل على أن هذا العمل قلَّ ما يحدث أو لا يحدث بتا ً .

نتيجة المحور الرابع وعنوانه: "علاقات القائد الإداري" وهذا العنوان يعبر عن مدى علاقات القائد الإداري وأثرها على دور القيادة الإدارية في تحسين أداء الكوادر التعليمية.

الجدول رقم (8) التوزيع النسبي لإحصائيات آراء أفراد العينة حول عبارات المحور الرابع

الرقم	العبارة		البدائل					متوسط حسابي	انحراف معياري	المستوى	الرتبة
			دائمًا	غالبًا	أحيا ً	درًا	لا يحدث				
1	يقيم علاقات اجتماعية مع المعلمين داخل وخارج المدرسة.	ت	76	64	27	4	5	1.85	0.95	متوسط	5
		%	43.2	36.4	15.3	2.3	2.8				
2	يتحرى العدل في التعامل مع جميع المعلمين.	ت	37	84	46	6	3	2.17	0.85	متوسط	2
		%	21.0	47.7	26.1	3.4	1.7				
3	يتيح الفرص للمعلمين لإبداء آرائهم.	ت	27	86	58	4	3	2.26	0.80	متوسط	1
		%	15.3	48.9	31.8	2.3	1.7				
4	يعمل بمبدأ الشورى في انجاز أعمال المدرسة.	ت	29	103	38	3	3	2.14	0.76	متوسط	3
		%	15.6	28.5	21.6	1.7	1.7				
5	يسهم في حل المشكلات التي تواجه المعلمين قدر المستطاع.	ت	41	81	48	3	3	2.13	0.84	متوسط	4
		%	23.3	46.0	27.3	1.7	1.7				

يشير الجدول أن العبارة الثالثة والتي تنص على "يتيح الفرص للمعلمين لإبداء آرائهم" المرتبة الأولى من حيث إجا ت أفراد العينة بمتوسط حسابي 2.26، و نحراف معياري بدرجة 0.80، وتشير درجات البدائل أن درجة غالبًا سجلت أعلى نسبة في التكرارات بمجموع 86، بوزن نسبي وقدره 48.9%، فهذا يدل أن هذا العمل يحصل في كثير من الأحيان وأن القائد الإداري يتيح الفرص للمعلمين لإبداء رائهم وأنه خذ بكل تلك الآراء بغية تطوير وتحسين أداء المعلمين في التدريس، وكانت قوة مستوى العبارة في المستوى المتوسط.

وأن فئة كبيرة من أفراد العينة اختاروا مستوى التدرج في البدائل درجة غالبًا التي تدل على أن هذا العمل يحصل في كثير من الأحيان، وأن هناك تفاوت واضح في مستوى التدرج بدرجة دائمًا التي تدل على أن هذا العمل يحصل بشكل متكرر، بينما نجد مستوى التدرج درجة درًا ودرجة لا يحدث شبه معدومة في اختيار أفراد العينة والتي تدل على أن هذا العمل قلَّ ما يحدث أو لا يحدث بتا ً .

نتيجة المحور الخامس وعنوانه: "إجراءات تقييم المعلمين" والعنوان يعبر عن مدى إجراءات القائد الإداري في تقييم المعلمين وأثرها على دور القيادة الإدارية في تحسين أداء الكوادر التعليمية.

الجدول رقم (9) التوزيع النسبي لإحصائيات آراء أفراد العينة حول عبارات المحور الخامس

الرقم	العبارة		البدائل					متوسط حسابي	انحراف معياري	المستوى	الرتبة
			دائمًا	غالبًا	أحيانًا	نادرًا	لا يحدث				
1	يتابع إعداد المعلمين وتنفيذ خططهم اليومية والفصلية.	ت	50	78	42	3	3		2.04	0.86	متوسط	3
		%	28.4	44.3	23.9	1.7	1.7					
2	يناقش خطة التدريس مع المعلمين لمتابعة مستوى تقدم المعلمين.	ت	35	103	35	3	0		2.03	0.68	متوسط	4
		%	19.9	58.5	19.9	1.7	0.0					
3	يشجع المعلمين على التقويم الذاتي.	ت	39	82	52	3	0		2.11	0.76	متوسط	1
		%	22.2	46.6	29.5	1.7	0.0					
4	يشرف على تنفيذ برامج تطوير أداء المعلم في ضوء نتائج التقويم.	ت	51	78	44	3	0		1.99	0.78	متوسط	5
		%	29.0	44.3	25.0	1.7	0.0					
5	يحرص على أن يتبادل المعلمون الخبرات فيما بينهم بشكل دوري.	ت	45	78	47	4	2		2.09	0.84	متوسط	2
		%	25.6	44.3	26.7	2.3	1.1					

ويشير الجدول أن العبارة الثالثة والتي تنص على "يشجع المعلمين على التقويم الذاتي" المرتبة الأولى من حيث إجا ت أفراد العينة .بمتوسط حسابي 2.11، و نحراف معياري بدرجة 0.76، وتشير درجات البدائل أن درجة غالبًا سجلت أعلى نسبة في التكرارات .بمجموع 82، بوزن نسبي وقدره 46.6%، فهذا يدل أن هذا العمل يحصل في كثير من الأحيان وأن القائد الإداري يشجع المعلمين على التقويم الذاتي بغية تطوير وتحسين أداء المعلمين في التدريس، وكانت قوة مستوى العبارة في المستوى المتوسط.

وأن فئة كبيرة من أفراد العينة اختاروا مستوى التدرج في البدائل درجة غالبًا التي تدل على أن هذا العمل يحصل في كثير من الأحيان، وأن هناك تفاوت واضح في مستوى التدرج بدرجة دائمًا التي تدل على أن هذا العمل يحصل بشكل متكرر، بينما نجد مستوى التدرج درجة نادرًا ودرجة لا يحدث شبه معدومة في اختيار أفراد العينة والتي تدل على أن هذا العمل قلَّ ما يحدث أو لا يحدث بتا ً.

المبحث الرابع: نتائج الدراسة

وتوصلت الدراسة إلى مجموعة من النتائج التي أجابت على تساؤلات الدراسة، ومن خلال أجوبة أفراد العينة لمحاور للاستبانة الخمسة، فإن الأجوبة كانت متفاوتة في درجة اختيار البدائل وأيضا في المتوسط الحسابي والانحراف المعياري لكل محور، ويمكن عرضها على النحو الآتي:

1. الإيمان التام من القيادة الإدارية ن المعلمين جزء من كيان المدرسة وأن عليهم العمل الجاد في إطار الرؤية التي وضعتها المدرسة، وأن القيادة الإدارية لا تستطيع تحقيق الرؤية إلا لتعاون مع المعلمين.

2. أن الأعمال الإدارية لدى القيادة الإدارية تكون هدفًا له ومطلوبة منه لتقييمه، لذا فهو يعمل على تنمية الإحساس لمسؤولية التامة تجاه الأعمال الوكلة، وليست هناك فروق واضحة في أسلوب المحفزات للشعور لمسؤولية لدى المعلمين.

3. أن القيادة الإدارية حريصة على التطلع لكل المستجدات التي من شأنها تطور المدرسة والمعلمين، ووجد كثيرًا من القيادة الإدارية لديهم تطلع في تخطيط لمستقبل المدرسة وفقًا لمتغيرات العصر، وذلك من خلال رسم الخطة السنوية بما يواكب المتطلبات البيئة التعليمية الحديثة.

4. أن القيادة الإدارية للمدارس الأهلية بدائرة رانج مجمعون شبه كلياً أن تقدير الإنسان لسلوكيات إنسان آخر يعتمد على قوة ملاحظاته مما يجعله قادرًا على الانتقاد البناء لعمل الآخرين.

5. أن القيادة الإدارية في المدارس الأهلية الإسلامية في دائرة رانج يعززون جانب الرقابة الذاتية للمعلمين في التقييم، فالتقييم المتكرر للنتائج يتيح للقادة الحكم على انجاز المهام بشكل جيد وتحقيق الأهداف.

6. أن القيادة الإدارية وظّفت أنماطًا من الأساليب القيادية البنّاءة في إطار تطوير أداء الكوادر التعليمية، وذلك من خلال تعزيز السلوكيات الإيجابية والحد من الممارسات التي تقلل من كفاءة المعلم.

المبحث الخامس: توصيات الدراسة

في ضوء ما تضمنته هذه الدراسة من إطار نظري لممارسات القيادة الإدارية، ففيما يلي بعض التوصيات التي تهدف إلى تطوير القيادة الإدارية في تحسين أداء الكوادر التعليمية لمدارس الأهلية والارتقاء بممارساتهم التربوية. وهي كالآتية:

1. أن تقوم القيادة الإدارية لمدارس الأهلية الإسلامية بدائرة رانج ولاية فطاني بدراسة التراث الإسلامي التربوي والأخلاقي، خاصة في مجال القيادة الإدارية الإسلامية، والاقتداء بمبادئ الفكر التربوي الإسلامي و لنموذج القيادي لنبينا محمد صلى عليه وسلم.

2. أن تقوم القادة الإدارية بمتابعة كل ما هو جديد في علم القيادة الإدارية لمدرسة وذلك لاطلاع على الأدب الغربي والكتب التربوية الحديثة والتي تتناول عمل القائد الإداري.

3. التركيز على تنمية القيادة الإدارية والاهتمام بتنمية مهاراتهم من خلال دورات تدريبية؛ حتى يتم مساعدتهم في تكوين رؤية واضحة عن ماهية الممارسات التربوية الإسلامية ودوافعها.

4. أن يعمل على إشباع حاجات المعلمين النفسية والسلوكية في المدرسة وذلك بأن يراعي ظروف المعلمين عند توزيع الأنشطة واللجان والجدول والمهام المدرسية لإضافة إلى إقامة علاقات اجتماعية مع المعلمين.

المراجع

ابن جيمة عمر، زكر صديق. (2018) .*دور القيادة الإدارية في تحسين الأداء الوظيفي داخل المؤسسة الاقتصادية* . (بحث). الجزائر.

آدم، بمبا. (2009) . *ريخ سلطنة فطاني دار السلام*. دار حامد للنشر.

أوي، فريد. (2011) .*دور التعليم في انتشار الإسلام في يلند* .رسالة ماجستير غير منشورة.

جافاكيا، جي أوسينج. (1996) .*تعليم اللغة العربية كلغة نية في فطاني جنوب يلاند (المشاكل والحلول)* .(رسالة جامعية). ماليز : الجامعة الإسلامية العالمية، كلية معارف الوحي الإسلامية والعلوم الإنسانية.

الحاج محمد ، طاهر صامد. (1989) .*مدى توافق السمات القيادية مع المعايير الإسلامية في اختيار القائد التربوي* . (دراسة ميدانية). مكتبة جدة.

شحاتة، سليمان. (2005) .*مناهج البحث بين النظرية والتطبيق* . مركز الإسكندرية للكتاب.

عبد الفتاح، محمد. (2006) .*المرجع في مناهج البحث في علم النفس* .دار المعرفة، ط:1.

عبد القادر، أحمد .(1994) .*منهج اللغة العربية للمرحلة الابتدائية لمدارس الدينية، فطاني (دراسة تحليلية تقويمية)* . (بحث تكميلي غير منشور لمتطلبات الحصول على درجة الماجستير في اللغة العربية كلغة نية). الجامعة الإسلامية، كلية الوحي والعلوم الإنسانية، قسم اللغة العربية وآدابها.

فتحي، أحمد .(2009) .*نخبة من علماء فطاني* . مطبعة فستاك أمان فريس سندين برحد.

لؤما، دنيال. (2002). مجلة فامبام شهرية تصدر من جمعية اتحاد خريجي معهد البعثات الدينية والإرشاد للبنات بمصر .*مجلة فامبام* .وانظر: دليل معهد البعثات الدينية بجالا.

مدمان، حسن .(2001) .*فوندوق المدارس الإسلامية في فطاني* .ترجمة حسلين بنت كلمي، الطبعة الثانية.

ภาคผนวก

คำสั่งคณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
ที่ ๐๕๒/๒๕๖๘
เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานโครงการประชุมสัมมนาวิชาการระดับชาติ
ด้านอิสลามศึกษาและมุสลิมศึกษา (NACIMS) ครั้งที่ ๗

เพื่อให้การดำเนินงานโครงการประชุมสัมมนาวิชาการระดับชาติ ด้านอิสลามศึกษาและมุสลิมศึกษา (NACIMS) ครั้งที่ ๗ และพัฒนาการเรียนการสอนอิสลามศึกษาเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพ อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๔๔ แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ พ.ศ. ๒๕๕๙ จึงแต่งตั้งคณะกรรมการ ดังนี้ ดังนี้

คณะกรรมการอำนวยการ

๑. คณบดีคณะวิทยาการอิสลาม	ประธานกรรมการ
๒. รองคณบดีฝ่ายวิจัยและผู้อำนวยการโรงเรียนสาธิตวิทยาการอิสลาม	รองประธานกรรมการ
๓. รองคณบดีฝ่ายวิชาการและพัฒนาศักยภาพนักศึกษา	กรรมการ
๔. รองคณบดีฝ่ายยุทธศาสตร์และพันธกิจเพื่อสังคม	กรรมการ
๕. ผู้ช่วยคณบดีฝ่ายวิเทศสัมพันธ์และบริการวิชาการ	กรรมการ
๖. ผู้ช่วยคณบดีฝ่ายกิจการนักศึกษาและศิษย์เก่าสัมพันธ์	กรรมการ
๗. ศาสตราจารย์ ดร.อิบรอฮีม ณรงค์รักษาเขต	กรรมการ
๘. ศาสตราจารย์ ดร.ซาการียา หะมะ	กรรมการ
๙. ประธานหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาอิสลามศึกษาและมุสลิมศึกษา	กรรมการ
๑๐. ประธานหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาอิสลามศึกษาและมุสลิมศึกษา	กรรมการ
๑๑. ประธานหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและการจัดการการศึกษาอิสลาม	กรรมการ
๑๒. นายอานนท์ เหมือนกู้	กรรมการ
๑๓. นายบาดือรี ดอคอ	กรรมการ
๑๔. นายมัรวันต์ เจะและ	กรรมการ
๑๕. หัวหน้าสำนักงานบริหารคณะ	กรรมการและเลขานุการ
๑๖. นางศิรินยา สาอิ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๗. นางสาววันนิสาอ์ ฮาลีมสุลัยม์	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ทำหน้าที่ กำกับดูแล สนับสนุนการปฏิบัติงานของฝ่ายต่าง ๆ เพื่อให้การจัดสัมมนาดำเนินการสำเร็จลุล่วงไปด้วยความเรียบร้อย การเตรียมงานก่อนสัมมนา ประสานงานกับหน่วยงานภายนอกคณะกรรมการ ฝ่ายอื่นๆ ในการเตรียมงาน ตลอดจนงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งในระหว่างการสัมมนาหรือตามที่ได้รับมอบหมาย

/คณะกรรมการ...

คณะกรรมการฝ่ายวิชาการและกองบรรณาธิการ

๑. รองคณบดีฝ่ายวิชาการและพัฒนาศักยภาพนักศึกษา	ประธานกรรมการ
๒. รองศาสตราจารย์ ดร.นิเลาะ แวอุเซ็ง	กรรมการ
๓. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มะรอนิง สาแลมิง	กรรมการ
๔. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รุซดี ตาเห	กรรมการ
๕. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อับดุลฮากัม เฮ็งปิยา	กรรมการ
๖. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ซัมซู สาอุ	กรรมการ
๗. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธวัช นุ้ยผอม	กรรมการ
๘. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุสมาน ยูนุ	กรรมการ
๙. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกตุ อัสมิมานะ	กรรมการ
๑๐. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สราวุธ สายทอง	กรรมการ
๑๑. Asst.Prof. Dr. Abdulai M. Kaba	กรรมการ
๑๒. Dr. Mohamed Soliman Mohamed Soliman	กรรมการ
๑๓. Dr. Mohamed Irfan Peer Mohamed	กรรมการ
๑๔. ดร.มนูศักดิ์ โต๊ะเถื่อน	กรรมการ
๑๕. นายบาดือรี ดอคอ	กรรมการและเลขานุการ
๑๖. นายมัรวันต์ เจะและ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ทำหน้าที่ ตรวจสอบความถูกต้องของเอกสารการสัมมนา จัดทำเอกสารฉบับ ตลอดจนอำนวยความสะดวก ในการทำเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งก่อนการสัมมนา ระหว่างการสัมมนาและภายหลังการสัมมนา และกำหนดผู้ดำเนินรายการประจำห้องนำเสนอ และงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องด้านวิชาการ

คณะกรรมการฝ่ายเชิญผู้เข้าร่วมสัมมนา

๑. รองคณบดีฝ่ายวิจัยและผู้อำนวยการโรงเรียนสาธิตวิทยาการอิสลาม	ประธานกรรมการ
๒. ผู้ช่วยคณบดีฝ่ายวิเทศสัมพันธ์และบริการวิชาการ	รองประธานกรรมการ
๓. ศาสตราจารย์ ดร.ซาการียา หะมะ	กรรมการ
๔. รองศาสตราจารย์ ดร.อีสมาแอ กาเต๊ะ	กรรมการ
๕. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อับดุลฮาดี สะบูดิง	กรรมการ
๖. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ซัมซู สาอุ	กรรมการ
๗. ดร.รูดียะห์ หะ	กรรมการ
๘. นายอุสมาน ราษฎร์นิยม	กรรมการ
๙. นายยาฮารี กาเซ็ง	กรรมการ
๑๐. นางศิรินยา สาอิ	กรรมการ
๑๑. นางสาววันนิสาอ์ ฮาลีมสุลัยม์	กรรมการและเลขานุการ
๑๒. นายรอกิ เจ๊ะเต้	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ทำหน้าที่ กำหนดรายชื่อบุคคล ชื่อองค์กร ประสานงาน และออกหนังสือเชิญผู้เข้าร่วมสัมมนาทั้งหมด โดยประสานกับฝ่ายลงทะเบียน ฝ่ายต้อนรับและพิธีการ และฝ่ายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

/คณะกรรมการ...

คณะกรรมการฝ่ายลงทะเบียน

๑. หัวหน้าสำนักงานบริหารคณะ	ประธานกรรมการ
๒. นายอานนท์ เหมือนกู้	รองประธานกรรมการ
๓. นายนูรอาลาวี สาอิ	กรรมการ
๔. นางสาววันนิสาอ์ ฮาลีมสุลัยม์	กรรมการ
๕. นายมูฮามะ ปาปา	กรรมการและเลขานุการ
๖. นางสาวมัศณีย์ หะยีมายอ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ทำหน้าที่ รับลงทะเบียนผู้เข้าร่วมสัมมนา รวมถึงการจัดแฟ้มกระเป๋าเอกสาร จัดทำรายชื่อและป้ายชื่อองค์ปาฐก วิทยากร คณะกรรมการ ผู้เข้าร่วมสัมมนา แขกผู้มีเกียรติ และงานอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมาย

คณะกรรมการฝ่ายต้อนรับและพิธีการ

๑. รองคณบดีฝ่ายวิจัยและผู้อำนวยการโรงเรียนสาธิตวิทยาการอิสลาม	ประธานกรรมการ
๒. ผู้ช่วยคณบดีฝ่ายวิเทศสัมพันธ์และบริการวิชาการ	รองประธานกรรมการ
๓. รองศาสตราจารย์ ดร.อีสมาแอ กาเต๊ะ	กรรมการ
๔. รองศาสตราจารย์ ดร.นิเลาะ แวอุเซ็ง	กรรมการ
๕. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อับดุลฮากัม เฮ็งปิยา	กรรมการ
๖. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อับดุลฮาดี สะบูดิง	กรรมการ
๗. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ซัมซู สาอุ	กรรมการ
๘. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุไม บิลไบ	กรรมการ
๙. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวรรณี หลังปูเต๊ะ	กรรมการ
๑๐. ดร.นุรซีตา เพอแสละ	กรรมการ
๑๑. ดร.รูดียะห์ หะ	กรรมการ
๑๒. ดร.มนูศักดิ์ โต๊ะเถื่อน	กรรมการ
๑๓. นายอุสมาน ราษฎร์นิยม	กรรมการ
๑๔. นายยาฮารี กาเซ็ง	กรรมการ
๑๕. นายยามูดิน สาและ	กรรมการ
๑๖. นางศิรินยา สาอิ	กรรมการและเลขานุการ
๑๗. นายรอกิ เจ๊ะเต้	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ทำหน้าที่ ต้อนรับประธานในพิธี ผู้บริหาร บุคคลสำคัญ แขกผู้มีเกียรติ ผู้เข้าร่วมสัมมนา ดูแลเวทีการสัมมนา ร่างกำหนดการสัมมนา จัดทำคำกล่าว ต่างๆ อาทิ การเปิด/ปิดการประชุมสัมมนา ประสานกับฝ่ายเชิญผู้เข้าร่วมสัมมนา และงานอื่น ๆ ดูแลความเรียบร้อยของพิธีเปิด-ปิดงาน การจัดเตรียมน้ำดื่มวิทยากรและผู้ดำเนินรายการประจำห้อง อำนวยความสะดวกในการเสนอผลงานทางวิชาการ และงานอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมาย

คณะกรรมการฝ่ายสถานที่ โสตทัศนูปกรณ์ และประชาสัมพันธ์

๑. รองคณบดีฝ่ายยุทธศาสตร์และพันธกิจเพื่อสังคม	ประธานกรรมการ
๒. หัวหน้าสำนักงานบริหารคณะ	รองประธานกรรมการ
๓. นายอาสมาน ลือแบลูโดง	กรรมการ

/๔. นายรอกิ...

๔. นายรอกิ เจ๊ะเต้	กรรมการ
๕. นายอับดุลการิม เจ๊ะดาโอ๊ะ	กรรมการ
๖. นายนูรอาลาวี สาอิ	กรรมการ
๗. นายมะรูวี อีแตม	กรรมการ
๘. นายแวดาโอ๊ะ จาเอาะ	กรรมการ
๙. นายอับดุลเลาะ สะมะแอ	กรรมการ
๑๐. นายอานนท์ เหมือนกู้	กรรมการและเลขานุการ
๑๑. นายอัซมิง เซะ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๒. นายอิสมันต์ อาแว	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ทำหน้าที่ จัดเตรียมสถานที่จัดสัมมนา สถานที่จัดเลี้ยงอาหารกลางวัน อาหารว่าง ในงานสัมมนา เผยแพร่การจัดสัมมนา ผ่านสื่อต่างๆ ทั้งก่อนและหลังการสัมมนา เช่น ป้าย ประชาสัมพันธ์ภายใน/ภายนอกมหาวิทยาลัย ป้ายต้อนรับ จัดทำสื่อมัลติมีเดีย อินเตอร์เน็ต หรือสื่ออื่นๆ ที่เห็นควร เก็บภาพบรรยากาศต่างๆ ในระหว่างการสัมมนา จัดเตรียมสถานที่ ห้องประชุม เวที ห้องเสนอผลงาน การจัดเตรียมโสตทัศนูปกรณ์ บันทึกเสียง และงานอื่นๆ ที่ได้รับมอบหมาย

คณะกรรมการฝ่ายการเงิน/พัสดุ และอาหาร

๑. นางเจ๊ะรูฮานา บากา	ประธานกรรมการ
๒. นางรัชนี นิมะ	กรรมการ
๓. นางวันอาบีดะฮ์ สนิหวี	กรรมการ
๔. นายฮาเต็ม ชากา	กรรมการ
๕. นายอัซวาน เจะอาแว	กรรมการ
๖. นางสาวนาซีมะห์ อาลี	กรรมการ
๗. นางสาวนูรไอนี หมาดหมีน	กรรมการและเลขานุการ
๘. นางสาวมุรณี เจะยะปาร์	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ทำหน้าที่ จัดทำเอกสารทางด้านค่าใช้จ่ายต่างๆ ของโครงการ จ่ายเงินทดรองจ่าย จัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย การจัดซื้อและจัดจ้างตามระเบียบพัสดุ จัดทำเอกสารเบิกจ่ายได้ถูกต้องตามระเบียบ ตรวจสอบเอกสาร ใบสำคัญการเบิกจ่ายทุกหมวดรายการ รวมถึงดูแลงานด้านการจัดเตรียมอาหารและอาหารว่างทั้งหมด และงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

คณะกรรมการฝ่ายประเมินผล

๑. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ซัมซู สาอุ	ประธานกรรมการ
๒. ดร.รูดียะห์ หะ	กรรมการ
๓. ดร.ฮูซัยฟะห์ ฮาลิง	กรรมการ
๔. นางสาวนาซีมะห์ อาลี	กรรมการ
๕. นายบาดือรี ดอคอ	กรรมการ
๖. นายอนันต์ เจ๊ะมามุ	กรรมการและเลขานุการ

/ทำหน้าที่...

-๕-

ทำหน้าที่ กำหนดรูปแบบ ดำเนินการประเมินผลการสัมมนา และจัดทำรายงานสรุปผลการดำเนินงานเสนอต่อมหาวิทยาลัยฯ

ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๖๘ เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๔ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๘

Digitally signed: 2025.06.11 9:39:44 +07:00

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มูหัมมัดรอฟลี แวหะมะ)
คณบดีคณะวิทยาการอิสลาม

เป็นศูนย์กลางด้านวิทยาการอิสลามที่ยึดหลักวะสะฏียะฮ์
(อิสลามสายกลาง) เพื่อสังคมสันติสุข

คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
ตำบลรูสมิแล อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี 94000
https://fais.psu.ac.th/nacims2025/